

ΕΣΣΕΤΑΙ ΗΜΑΡ ΟΤΑΝ ΠΟΤ ΟΛΩΛΗ ΙΛΙΟΣ ΙΡΗ
ΚΑΙ ΠΡΙΑΜΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΣ ΕΥΜΗΛΙΩ ΠΡΙΑΜΟΙΟ.

APPIAN. Histor. Punic. Cap. 132.

Thœnert f.

ΑΠΠΙΑΝΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΙΣΤΟΡΙΩΝ
ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ

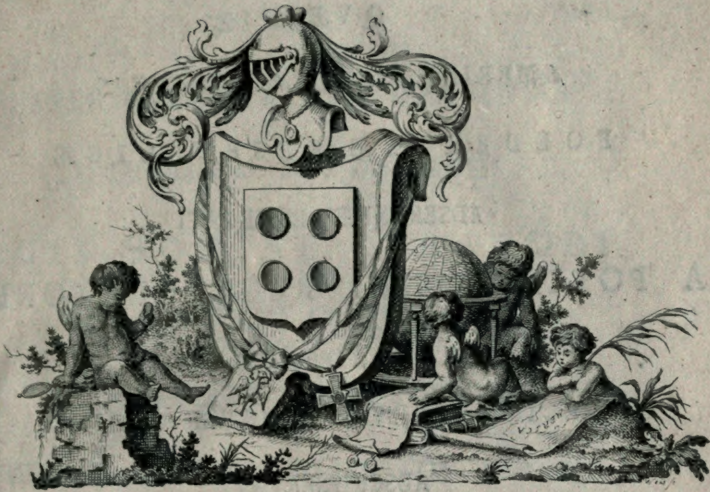
APPIANI
ALEXANDRINI
ROMANARVM HISTORIARVM
QVÆ SVPERSVNT

NOVO STVDIO CONQVISIVIT DIGESSIT
AD FIDEM CODICVM MSSTORVM RECENSVIT
SVPPLEVIT EMACVLAVIT
VARIETATEM LECTIONVM ADIECIT
LATINAM VERSIONEM EMENDAVIT
ADNOTATIONIBVS VARIORVM SVISQVE ILLVSTRAVIT
COMMODIS INDICIBVS INSTRVXIT

IOHANNES SCHWEIGHÆUSER
ARGENTORATENSIS
GRAEC. ET ORIENT. LITER. IN VNIVERS. ARGENTOR. PROF.

VOLVMEN I.
HISTORIAS ROMANORVM EXTERNAS
MAXIME COMPLECTENS.

LIPSIÆ
APVD WEIDMANNI HÆREDES ET REICHIUM.
CIϽ IϽ CC LXXXV.

VIRO

EXCELLENTISSIMO

ALEXANDRO

DE GERARD

EQVITI

DYNASTÆ IN ENSWEILER MVNSTER CET.

REGI CHRISTIANISSIMO

A SANCTIORIBVS CONSILIIS

QVEM

AMERICÆ SEPTEMTRIONALIS

FOEDERATÆ RESPVBLICÆ

ADSERENDÆ LIBERTATI

A POTENTISSIMO REGE ORATOREM

OLIM ADMIRATÆ

CINCINNATORVM SVORVM ORDINI

ADSCRIPSERVNT

NVNC EX SINGVLARI

CLEMENTISSIMI PRINCIPIS BENEFICIO

CIVITAS ARGENTORATENSIS

REGIVM PRÆTOREM

FORTVNATA VENERATVR

NASCITVRISQVE

LÆTVS VT INTERSIT

NEPOTIBVS

A DEO O. M.

PRECIBVS CONTENDIT

EIDEM

VNIVERSITATIS ARGENTORATENSIS

TANTO OLIM ALVMNO GLORIANTIS

REGIS NOMINE CVRATORI

PROTECTORIQVE

QVI PARTES VTI CVNCTAS

VNIVERSÆ SALVTEM CIVITATIS CONTINENTES

DIVINO INGENIO COMPLEXVS

INCREDIBILI INDVSTRIA SANCTISSIMA FIDE

EXSEQVITVR

OPTIMAS SIC QVASQVE

INTER NOS FOVENS ARTES

INGENVAM

NAVARE LITERIS OPERAM CVPIENTIVM

QVOQVO MODO ACVIT STVDIA

CONATVS SVSTENTAT

SVCCESSIBVS FAVENS ADPLAVDIT

INSTAVRATAS

APPIANI ROMANAS HISTORIAS

QVARVM

DE NOVA EDITIONE

DE IPSOQVE EDITORE

EXIMIE MERERI

VIR PERILLVSTRIS

VOLVIT

GRATVS VENERABVNDVS

PIA INTER VOTA

D. D. D.

IOHANNES SCHWEIGHÆUSER

ARGENTORATENSIS.

PRÆFATIO EDITORIS.

APPIANUS hic, cujus Romanas Hiſtorias noſtra qualicumque opera inſtauratas in lucem emittimus, patria *Alexandrinus*, priuſquam ad res populi Romani ſtylo perſequendas adjeciſſet animum, Romæ primum degens, in foro erat verſatus, cauſiſque pro tribunali Cæſarum agendis vacaverat; deinde, neſcio quo Cæſare tunc imperium tenente, ad primariam in patria ſua dignitatem promotus, Ægypti Procurator erat conſtitutus. Hæc ex Præfatione diſcimus, quam ipſe Scriptor operi ſuo præmiſit. Neque præterea quidquam eſt, quod ſive de perſona Appiani ſive de ejus vita cognitum hodie habemus, niſi vixiſſe Trajani, Adriani, Antonini Pii ætate, & imperante hoc Antonino Romanas has Hiſtorias edidiſſe. Quibus in perſcribendis Hiſtoriis quodnam potiſſimum conſilium ſit ſecutus, quamve rationem tenuerit, nihil opus eſt noſtris ut verbis hoc loco declaretur: jucundius erit Lectoribus ex ipſo Auctore hæc cognoſcere, qui in ſua Præfatione Cap. XII. & ſeqq. inſtituti ſui rationem perſpicue ſatis diſerteque explicavit. De Numero vero Serieque ac Titulis ſingulorum Librorum, per quos res omnes populi Romani a gentis atque urbis primordiis ad ſuam fere ætatem diſtribuerat Appianus diſpoſueratque, conſuli porro Teſtimonia illa debent, quæ Vol. III. p. 4 ſqq. exhibuimus, Photii & duorum

Anonymorum; cum quibus Teſtimoniis conferri non ſine fructu poterunt quæ ad ea a nobis ſub finem ejuſdem Vol. III. adnotata ſunt. Ad ſelectum autem quod adtinet rerum, rationemque qua in exponendis ſingulis rerum generibus verſatus eſt hic Scriptor; tum ad auctoritatem qua valet, fidemque quam merentur ejus hiſtoriæ; ad ſtylum porro, quo uſus eſt, univerſæque orationis habitum atque colorem; tum ſi quæ ſunt aliæ Scriptoris virtutes, quæ ex ſcriptis hujus elucent; denique ad multiplicem fructum quod ſpectat, ſive honeſtiſſimæ oblectationis, ſive reliquæ utilitatis, quæ ex harum Appiani Hiſtoriarum lectione percipi poteſt: tametſi minime incommodus de his rebus præfandi hic locus videri poterat, conſulto tamen totam eam omitto diſputationem. Quemadmodum enim ad hunc pæne diem, ex inauſpicata quadam & temere a pleriſque arrepta opinione, partim nullo prorſus ſuo merito, partim vero leviores nonnullas ob maculas, quales nec a laudatiſſimis abſunt auctoribus, non ſolum in acerbas multorum eorumque magnorum virorum reprehenſiones incidiſſe nobiliſſimum Scriptorem video, verum etiam indignis atrocibuſque contumeliis laceratum; *) ſic viciſſim vereri utique debui, ne ſuſpecta fieret ſive defenſio ſive laus ejuſdem Scriptoris ab eo homine profecta, qui ad ſuſcipiendas laudatoris partes vel ambitione poſſet incitatus videri, ne in ignobilem ſcriptorem multum operæ fruſtra impendiſſe exiſtimaretur, vel ſaltem temere concepto quodam ſtudio amoreque in eum auctorem, cum quo longam familiaritatem coluiſſet. Itaque de rebus eis, quas ſupra memoravi, ad Appianum pertinentibus, nunc præſertim, poſtquam & integriores nonnihil & haud paulo emendatiores, quam ſuperioribus editionibus factum erat, Hiſtorias ejus edere nobis licuit, malo aliorum eſſe judicium, qui ſine ira & ſtudio Scriptorem hunc poſthac legerint relegerintque. Ac fieri qui-

*) Conf. Adnotat. noſtr. ad Hiſtor. Parth. ſub fin. Vol. III.

dem poteſt ut fallar, ſed ita plane mihi perſuaſum eſt, fore tempus, cum benignius multo clementiuſque, quam adhuc plerique fecerunt, de eodem hoc Scriptore Viri docti judicabunt. Mihi in hoc novæ Editionis Introitu id eſſe agendum video, ut de ſuperioribus Appiani Editionibus, tum de reliquis ſubſidiis quibus ad novam hanc adornandam mihi licuit uti, denique de conſilio quod in adhibendis illis ſubſidiis omninoque in paranda hac editione ſecutus ſum, quod ſatis ſit, expromam.

Priuſquam de Græco Appiano typis evulgando quiſquam vel cogitaſſet vel cogitare potuiſſet, prodiit primum Venetiis Anno MCDLXXII. PETRI CANDIDI DECEMBRIS *Verſio Latina Hiſtoriarum Appiani*, duabus partibus, quæ uno volumine plerumque ſolent comprehendi; quarum altera *Proœmium Appiani*, tum *Librum Libycum*, *Syrium*, *Parthicum* qui Appiani nomine vulgo fertur, & *Mithridaticum* complectebatur; altera *Libros V. de Bellis Civilibus* cum *Libro Illyrio* & *Libri Celtici Epitome.* Harum partium prior (quæ, neſcio quo errore, poſt alteram, quæ ſequi debebat, impreſſa atque collocata eſt) Nicolao V. Pont. Rom. inſcripta, adeoque ante Ann. MCDLV. jam confecta erat; altera, Alfonſo Aragonum & utriuſque Siciliæ Regi dicata, ante Annum certe MCDLVIII abſoluta fuerit neceſſe eſt. De qua Candidi Verſione rectiſſime H. Stephanus judicavit, *a*) cum non ſolum *horridam ruſticamque* adpellaret, ſed etiam *ita infidelem, ut multa non vertere, ſed pervertere, dicenda ſit.* Scilicet, tametſi ex eis quæ in Epiſtola ad Alfonſum his verbis Candidus de Appiano ſcripſit: *Ego, medius fidius, dum hæc lego, non audire Romanorum geſta, ut hactenus conſueveram, verum intelligere, nec intelligere tantum, ſed intereſſe, mihi videor; ita ſuo ordine ſingula appoſita & deſcripta ſunt:* tametſi, inquam, ex his Candidi verbis longe meliora de inter-

a) In Præfat. ad edit. ſuam Appiani, p. 2.

pretatione ejus augurareris, tamen infinitis in locis non solum toto cœlo ab auctoris sententia aberrantem, sed & per se ita obscuram & mire contortam hanc versionem deprehendes, ut nihil aliud, nisi hoc, planum esse videatur, interpretem ipsum sæpe, cum quid dixerit, tum quid dicere ex mente Appiani debuerit, juxta nescivisse. Atque id partim quidem græci exemplaris culpa parum emendati, quo usus Candidus erat, maxime vero ipsius interpretis inscitia græci sermonis & imperitia tractandorum græcorum voluminum factum esse adparet. Quibus rebus commotus FRANCISCUS PHILELPHUS (de quo me admonuit Vir doctiss. *Jac. Morellius*, Bibliothecæ Marcianæ Venetæ Præfectus) denuo Appianum Historiographum, ut ipse scribit Philelphus, *b*) ex Græco latinum reddere cœpit, quum indignum judicaret, scriptorem eloquentissimum inscitia P. Candidi Decembris barbarum debere videri. Quam versionem Appiani idem Philelphus non solum literis ad Franc. Aretinum prid. Kal. Dec. MCDLXX. datis propediem se absoluturum professus est, sed absolvit etiam, si fides est N. Angelo Venusino, qui in vita Philelphi, opera hujus viri recensens, ita scribit: „ Libri, quos e græcis latinos fecit, quotidie nostris versantur in manibus: nam Appianus Historicus, Dion Nicensis, Diodorus Siculus, per ipsum Philelphum in latinum egregie sunt conversi." At nescio quo malo Appiani fato res ita cecidit, ut Philelphi hæc interpretatio, quæ haud dubie multis modis præstabat Candidi sordibus, in obscuro maneret, atque adeo incertum sit hodie, usquam ne locorum exemplum ejus supersit; quum Candidi versio tantam celebritatem sit consecuta, ut, postquam calamo primum studiose multiplicata essent ejus exemplaria *c*), tandem magnifico adparatu

b) In Epist. ad Federicum Urbini Comitem, ann. 1470. data.

c) Istorum exemplarium nonnulla, & in his quædam in membranis solerter descripta, passim in Bibliothecis adhuc adservantur: quod

typis excuderetur, & novies ad minimum, quoad equidem ſciam, in Italia, in Gallia, in Germania, repetita fuerit ejuſdem verſionis editio: Quantumvis vero invita Minerva confecta hæc Candidi interpretatio ſit, vel ſic tamen hodieque hunc uſum habet minime ſpernendum, ut quam plurimis in locis vice Græci illius Exemplaris fungi poſſit, quod ante oculos habuerat interpres; qui, quo minus recte vim græcarum phraſium atque ſtructuræ ſermonis perceperat, eo planius ſæpe in ſingulis verbis veſtigia lectionum, quas Codex ipſius exhibebat, expreſſit. *d*)

Medio demum Seculo XVI. primum *græce* Lutetiæ Pariſ. in lucem emiſſus Appianus eſt. Cujus Editionis hæc eſt inſcriptio: Ἀππιανοῦ Ἀλεξανδρέως Ῥωμαϊκῶν Κελτική, Λιβυκὴ ἢ Καρχηδονική, Ἰλλυρική, Συριακή, Παρθική, Μιθριδάτειος, Ἐμφυλίων έ. *APPIANI ALEXANDRINI ROMANARUM HISTORIARUM Celtica, Libyca vel Carthaginenſis, Illyrica, Syriaca, Parthica, Mithridatica, Civilis quinque libris diſtincta. Ex Bibliotheca Regia. Lutetiæ, typis Regiis. Cura ac diligentia CAROLI STEPHANI. MDLI.* Eadem forma libri eſt, iidemque nitidiſſimi typi, quibus paucis ante annis Dionyſium Halic. & Dionem Caſſium Robertus Stephanus Caroli frater expreſſerat; cui, Genevam per id tempus habitatum concedenti, Carolus, qui medicam adhuc Lutetiæ fecerat, in typographeo regio ſucceſſit. Quamvis autem unum Car. Stephanum editorem titulus libri declaret, tamen *Roberti* fratris *auſpiciis*, & *conjuncta* Ro-

eo volui monere, ne quis, in Catalogo aliquo codicum mſptorum aliquod ex illis exemplaribus memoratum legens, perſuadeat ſibi fortaſſe, græcum Appiani codicem indicari. *d*) *Venetiis*, quemadmodum ſupra dixi, non *Romæ*, ut Fabricius in Bibl. Gr. perhibet, primum typis excuſa in lucem prodiit iſta Candidi verſio: cujus principis editionis exemplum exſtat in Regia Pariſienſi Bibliotheca. Mihi Appianum recognoſcenti conſtanter ad manus fuit exemplum editionis Mogunt. 1529. Sed quotieſcunque dubitationis aliquid injiceretur, alteram Venetam editionem conſului, quam ann. MCDLXXVII. magnifice & ipſam ſplendidiſſimeque expreſſam Bibliotheca noſtræ Univerſitatis poſſidet.

berti & Caroli opera prodiisse hanc editionem Henricus Stephanus, Roberti filius, testificatur *e*). Totum opus incipit cum Prooemio vel Præfatione Appiani, cui subjicitur (nullo adjecto titulo) Testimonium illud de Selectis Appiani Libris, Τὸ προοίμιον μόνον *&c.* *f*). Tum sequuntur, eo numero eoque ordine qui in fronte indicatus est, varii Appiani libri. Celtica Historia nonnisi brevis illa Epitome est libri deperditi de rebus Gallicis, quam eamdem versio Candidi exhibebat. Illyrica Historia non est integra illa, quam Candidus expresserat; sed initium solum illius libri, subito abruptum. Ceterum nihil quidquam vel præfandi causa vel quovis modo monendi lectoris adjectum huic editioni est; nisi quod, veluti Adpendicis loco, duabus postremis paginis, utraque in tres columnas distincta, exhibeatur Variarum Lectionum farrago quædam, hoc titulo: *Locorum, qui aliter quam impressi sunt, in aliis codicibus leguntur, aut legendi videntur, annotationes.* Ibi interdum adnotatur lectio quam secutus videtur vetus Interpres, interdum conjectura adfertur Editoris, interdum lectio ex scripto exemplari uno aut duobus refertur: sed longe plurimæ ex istis lectionibus ita nude adponuntur, ut, sint ne editoris conjecturæ, an ex scripto exemplari ductæ, nescias *g*).

Ex quo mihi scriptos APPIANI CODICES EX CLEMENTISSIMI REGIS NOSTRI BIBLIOTHECA tractare licuit & cum impressis exemplaribus per otium conferre, planius de tota ratione, qua prima ista græca editio confecta est, potui judicare. Primum enim liquido cognovi, eisdem duobus Codicibus, altero olim *Fonteblandensi*, hodie in *Regia Parisiensi Bibliotheca num.*

e) In Præfatione Appiano suo præmissa p. 1. & rursus in Epistola ad Lectorem Annotationibus suis in Appianum præfixa.

f) Vide Vol. III. edit. nostr. p. 10. num. VI. & Adnot. ad eum loc.

g) Raris quibusdam locis, lectioni, quæ adfertur, adjectæ sunt literæ *Bud.* quibus (ut docet Henr. Steph. in Adnot. ad Civ. III. pag. nostr. 468, 45.) indicatur, esse eam lectionem ex *Guil. Budæi* emendatione.

MDCLXXXI. notato, altero olim *Colbertino*, hodie pariter *Regio*, *num. MDCLXXXII.* usum esse Car. Stephanum in adornanda sua Appiani editione. *h*) Illorum Codicum uterque post Præfationem Appiani idem illud anonymi auctoris Testimonium habet, de quo paulo ante dixi. Sequitur Epitome libri de Rebus Gallicis; cui in utroque subjecta est alterius Anonymi Testimonium de XXII. Appiani Libris, quod, nescio quo sive casu sive consilio, prætermissum ab Editore, a nobis Vol. III. hujus edit. p. 12. n. VII. exhibetur. Deinde consequuntur iidem plane Historiarum Appiani Libri, quos Parisiensis exhibet Editio, cum eodem Illyrici libri fragmento. Ordo tamen, quo in utroque Codice dispositi sunt illi libri, paululum differt ab eo quem Editor observavit: nam cum in msptis hac serie sese exciperent Libri, *Historia Syriaca*, *Punica*, *Illyricæ Fragmentum*, *Parthica* &c. rectius Editor, partim Candidum Interpretem secutus, partim ipsius Appiani indicium, Punicam historiam præposuit Syriacæ. Ceterum ætas utriusque Codicis recentissima est: neuter ante Seculum XVI. exaratus. Prior elegantiori quidem manu, quam alter, forte etiam majori fide ac diligen-

h) Prior Codex, quem in Adnotat. nostris brevitatis caussa *Reg. A.* insignire consuevi, jam olim Regius fuerat, & ex Bibliotheca Regia, quæ Fonte Bliaudi tunc adservabatur, cum Stephanis erat communicatus. Eum codicem Florentia Ludovico XII. Regi dono fuisse missum, ex Claudii de Seyssel Epistola dedicatoria versioni Gallicæ Appiani præfixa intellexi. Alter Codex, quem *Reg. B.* soleo denotare, ex Colbertina Bibliotheca in Regiam transiit. Hunc codicem olim Lazari Baysii illius fuisse, qui de re Vestiaria, & de re Navali Veterum scripsit, aliaque ejusdem generis meditatus erat, seduloque ab illo fuisse tractatum, compluribus indiciis cognovi: ac videtur eum Baysius Venetiis, ubi circa annum 1530. orator Regis apud rempubl. fuerat, in Galliam reportasse. Eodem deinde exemplari GUIL. BUDAEUS usus est, (cf. supra not. g. & Adnot. nostr. ad Civ. III. 398, 78. & IV. 533, 35. & V. 738, 27. sq.) & passim nonnulla in eo sua manu emendavit. Post Stephanos porro idem ipse codex in Bibliothecam Præsidis de Mesmes migrasse videtur, ex cujus Catalogo apud Montfauc. in Biblioth. Bibliothecar. T. II. p. 1326. commemoratur *Appianus Alexandrinus, Grec. in fol. sur papier.*

tia, ſed ex depravatiore exemplari; alter ex libro paulo emendatiore, ſed ſicut nulla ad oculum gratia, ſic & ceteroquin mira negligentia & feſtinatione *i*), deſcriptus eſt. Itaque nil mirum eſt, utrumque horum Codicum mendis lacuniſque ſcatere. Quarum ſicut ſunt bene multæ, quæ alterutri propriæ ſunt; ſic rurſus ambo tantum numerum ſphalmatum hiatuumque inter ſe communem habent, ut facile adpareat, ex uno eodemque exemplo, quod neque vetuſtate, neque fide & ἀκριβείᾳ admodum eſſet commendabile, utrumque codicem eſſe derivatum.

His talibus codicibus ita uſus eſt Editor, (ſive ſolus per ſe Carolus Stephanus, ſive Roberti fratris conſiliis adjutus,) ut promiſcue modo hujus, modo illius lectiones, prout quæque potior veriorque videbatur, ſeligeret. Qui ſelectus ſi ea, qua par erat, cura atque diligentia eſſet inſtitutus; illud quidem caveri non potuerat, quin plurimorum ex eis vitiis atque incommodis, quæ utrique codici communia ſunt, contagione laboraret hæc editio; & ne ſic quidem mirum admodum videri deberet, ſi ſatis male mulcatus Appianus talibus auſpiciis primum in publicum prodiiſſet: ſed vel ſic tamen multis modis tolerabilior conditio fuerat futura, qua Scriptorem hunc in lucem productum viſuri fuiſſemus. Nunc, quum in ea tempora incidiſſet hæc Appiani editio, quibus Robertus Stephanus gravibus turbis jactabatur, & Carolus frater novus tunc ad eam adminiſtrandam provinciam erat vocatus,

i) In illud præſertim fatale librariorum vitium tantum non quavis occaſione incidit ſcriba hujus codicis, ut, ubi aliquot verbis aut etiam verſibus interjectis idem verbum vel ſimile recurrebat, raptim huc tranſvolaverit, prætermiſſis eis quæ in medio fuerant. Quarum lacunarum complures deinde ex exempl. Fontebland. in margine hujus cod. completæ ſunt. Et plurimis inſuper locis, præter illa quæ a Budæo ſunt emendata, lectiones eæ, quas hic Codex a prima manu dabat, ad ejuſdem Fontebland. præſcriptum, ſatis infeliciter ſæpe ac præter rationem, mutatæ ſunt: quæ mutationes ab ipſis Stephanis aut eorum juſſu, quum Appiani editionem pararent, factæ videntur.

non ea cura ac diligentia in hoc opus collata eſt, quæ a Stephanorum nomine aliâs ſolet exſpectari. Certe ſelectus ille lectionum ex alterutro codice in uſum hujus editionis vocandarum ita eſt inſtitutus, ut, tametſi compluribus in locis rectum judicium minime deſideres, ſæpe tamen neſcias, micando ne conſtituerit Editor utram lectionem eſſet amplexurus, an lectionem quamque, ut magis eſſet corrupta & oppido rejicienda, ſic Appiano digniorem (veluti non ſatis indigne jam ceteroquin a librariis Scriptor hic fuiſſet habitus) judicaverit. Quod ferri utcumque etiam ipſum, quamquam graviter, poſſet; ſi modo probatior aut vero propior lectio, quam alter codex dabat, in Indicem ſaltem Variarum Lectionum ſemper fuiſſet relata: verum & aliâs negligenter confectus ille Index eſt, & fere non niſi ejuſmodi lectiones codicum exhibet, quas merito aſpernatus erat Editor; plurimarum lectionum, quæ haud dubie veræ erant, vel veræ ſcripturæ clariora exhibebant veſtigia, mentionem nullam facit. Haud ita raro etiam (multo certe ſæpius, quam in aliis græcorum Scriptorum editionibus permiſiſſe ſibi Rob. Stephanus vulgo creditur) utriuſque codicis lectionem deſeruit editor; quæ manifeſte mendoſa ac facile emendanda ei viderentur, ſive ex ingenio ſuo, ſive præeunte P. Candidi verſione, corrigens. Quæ res quidem plerumque non infeliciter ei ceſſit: ſed tamen nimis etiam multa ſunt loca, ubi vel probam codicum ſcripturam temere cum infelici conjectura aut cum mendoſa Candidi lectione commutavit, vel mendoſæ lectioni, quam Codices dabant, aliam non minus mendoſam ſubſtituit; in quibus ipſis rurſus nimis ſæpe operæ pretium ei viſum non eſt, in Indice ſaltem Variarum Lectionum, quidnam Codices dederint, declarare. Et hæc illa Appiani Editio eſt, quæ ex quo prodiit, nemo poſthac ad recognoſcendos emendandoſve eos libros, qui hac Editione continebantur, ullius manuſcripti exemplaris ſubſidio munitus acceſſit.

Paucis post annis quam græcus Appianus in lucem fuerat productus, eximie de eodem Scriptore meruit Sigismundus Gelenius, vir & græce & latine doctissimus, & criticæ artis usu exercitatus, tum universæ Romani pop. historiæ haud vulgari cognitione imbutus. Qui quum hujusmodi dotibus instructus recens illas editas *Appiani Romanas Historias in latinum sermonem de græco transferendas* sibi sumsisset, non servilis interpretis vice functus est, sed depravatis græcis medicam manum frequenter, & solerter ut plurimum cauteque, adhibens, infinita loca, quæ misere in græco exemplo deformata erant, felicissime restituit, & in plerisque, ubi foede halucinatus erat vetus interpres, veram Auctoris sententiam perspicuo ac terso sermone expressit. *Latina* ista *Gelenii versio* post obitum Gelenii in lucem prodiit Basileæ Ann. MDLIV. fol. min. cura Cælii Secundi Curionis, qui & suam *Hispaniensis Appiani Historiæ* versionem, ex nescio quo manuscripto græco exemplari confectam, & Candidi Versionem libri Illyrici, adjecit.

Mox anno MDLVII. Henr. Stephanus bene de Appiano mereri cœpit, edito Genevæ libello in form. oct. cui titulus est: Ἐκ τῶν Κτησίου, Ἀγαθαρχίδου, Μέμνονος ἱστορικῶν ἐκλογαί. Ἀππιανοῦ Ἰβηρικὴ καὶ Ἀννιβαϊκή. *Ex Ctesia, Agatharchide, Memnone, excerptæ Historiæ. Appiani Iberica; item, de Gestis Annibalis. Omnia nunc primum edita. Cum Henrici Stephani Castigationibus.* Exemplar, e quo hos Appiani libros, qui in edit. Paris. desiderabantur, edidit, ex Italia ipse adtulerat Henr. Stephanus; sed illud ita mendosum misereque depravatum, ut de eo emendando ac de editione inde paranda diu plane se desperasse profiteatur in Præfatione *k*). Tandem vero pertinaci studio ac labore, varia Appiani loca inter se conferendo, adhibitisque reliquis

k) Tum rursus in Castigat. p. 235. *Quæcunque*, ait, *corrumpendæ scripturæ ratio ab ullo homine fingi aut excogitari potest, a nostro librario nequaquam prætermissam fuisse existimato.*

criticæ artis rationibus, effecit, ut tolerabiliter emendatos, quoad absque melioris codicis adminiculo fieri poterat, in lucem emitteret. Potiorum ex illis Emendationibus, quas ipsi contextui intulit, rationem reddidit Editor in *Castigationibus*, ad calcem libelli adjectis, in quibus aliorum præterea locorum emendationem ex sua conjectura proposuit. Sed sexcenta insuper alia (quod in fine earumdem Castigat. ipse profitetur) in contextu emendavit errata, de quorum singulis longum, ut ait, & supervacaneum ei visum est mentionem facere *l*).

Anno MDLXXXII. novam accessionem nactæ sunt Appiani Romanæ Historiæ ad id tempus editæ; quum inter *Eclogas* illas *de Legationibus* ex Polybio aliisque Romanar. Historiar. Scriptoribus jussu Imp. Constantini Porphyrogenneti Sec. X. collectas, & a FULVIO URSINO Antwerp. ex offic. Chr. Plantini editas, *Fragmenta* nonnulla essent *ex Appiano excerpta*. Quum Eclogas ex IX. prioribus Appiani Libris exhiberet scriptum exemplar, Ursinus eas solum edendas curavit, quæ ex Libris hodie deperditis essent depromtæ; prætermissis illis, quæ ex Hispaniensi & ex Punica historia (nam ex Annibalica, puto, nihil inerat) erant ductæ. Adjectæ sunt breves *Ursini Notæ*, in quibus partim cum aliis Scriptoribus confertur Appiani narratio, partim ratio redditur mutationum, quas corruptis locis adtulerat Editor, partim novæ proponuntur Emendationes. Sæpe autem in eisdem Notis nude ait Editor, aliter fuisse in mspto, neque quid dederit codex depromit: quin & alia multa ex ingenio a se mutata & emendata esse, quorum nulla in Notis fiat mentio, passim haud obscure ipse significat. Quum vero Romæ

l) In scripto exempl. quo usus est Stephanus, perperam præmissa erat Annibalica Historia Hispaniensi; quod ille sero animadvertens, eodem ordine libros illos imprimi curavit, sed in titulo voluminis *Ibericam* Historiam (id vero est Hispaniensem) primam nominavit.

degens Urſinus longiſſime abeſſet a loco ubi typis exſcribebatur liber, factum eſt rectoris officinæ Plantinianæ ſive imprudentia ſive libertate quadam, quam is ſibi ſumere poſſe putavit, ut nonnulla aliter quam voluerat Urſinus in contextu ponerentur, atque adeo quibuſdam in locis non ſatis conveniat Notis Urſini cum contextu ad quem referuntur.

Quadrageſimo fere anno poſt primam græcam Appiani editionem, prodiit *Genevæ altera* ejusdem Scriptoris plenior *editio*, *græco-latina*, hoc titulo: Ἀππιανοῦ Ἀλεξανδρέως Ῥωμαϊκά. *Appiani Alexandrini Rom. Hiſtoriarum Punica ſive Carthaginenſis, Syriaca, Parthica, Mithridatica, Iberica, Annibalica, Celticæ & Illyricæ fragmenta, item de Bellis Civilibus libri V. Henr. Stephani Annotationes in quaſdam Appiani Hiſtorias & in conciones per totum opus ſparſas. Excudebat HENRICUS STEPHANUS, Anno* MDXCII. form. maj. In hac igitur editione eis Appiani libris, quos Editio Pariſienſis dederat, adjecti ſunt duo illi, qui ſeparatim interea ab eodem H. Stephano editi fuerant, Hiſpanica & Annibalica Hiſtoria: ſed incommodo loco hi libri inſerti ſunt; quippe, quum ex ipſius Auctoris ratione, quam in Præfatione ſatis explicavit, Punicum Librum atque adeo ceteros omnes qui ſuperſunt præcedere debuiſſent illi duo, ab H. Stephano, neſcio qua ratione inducto, poſt Mithridaticam Hiſtoriam rejecti ſunt. In reliquorum Librorum ſerie hoc porro immutavit hic Editor, ut Gallicæ hiſtoriæ Epitomen & Fragmentum hiſtoriæ Illyricæ in finem totius operis rejiceret. Poſt Appiani Præfationem inſertum ex Pariſienſi editione eſt Teſtimonium illud Anonymi, de quo ſupra dixi, latinitate etiam donatum. Eis Appiani Libris, quos Pariſienſis exhibuerat editio, adjecta eſt *Gelenii latina verſio*, quam paulo ante laudavi. Hiſpanienſi & Annibalicæ Hiſtoriae acceſſit interpretatio, quam per *Franc. Beraldum* conficiendam H. Stephanus curaverat; poſthabita in Hiſpan. Hiſt. interpretatione

Cælii Secundi Curionis, quippe quem interpretem imperitia græci ſermonis plurimis in locis impegiſſe judicaverat. Fragmento græco Illyricæ Hiſtoriæ adjecta eſt P. Candidi latina verſio integri illius libelli. Variarum lectionum Index, quem habuerat Car. Stephani editio, nec adjectus eſt huic editioni, nec ulla ejus mentio facta. Sequuntur *H. Stephani Annotationes in Appiani librum de rebus a Romanis in Hiſpania geſtis*, *in librum de Bellis Annibalicis*, *in* ejusdem *Appiani* (ſic nimirum H. Stephanus ſibi perſuaſerat) *librum de rebus a Romanis adv. Parthos geſtis*; denique, *in Conciones per Appiani libros ſparſas.* Ceterum in hac adornanda nova Appiani editione, de qua multum ſibi gratulatus eſt H. Stephanus, ad eos emendandos Libros, qui ſuperiore editione jam fuerant comprehenſi, nullius mſpti exemplaris ſubſidio uſus eſt; neque, duos illos libellos quod adtinet, quos ante xxv annos e corruptiſſimo codice, ut ipſe ajebat, ediderat, interea temporis de novo adminiculo ex melioribus codicibus parando quidquam fuerat ſolicitus. Neque vero idcirco nulla H. Stephani in græcum Appiani contextum merita exſtant, quin recte prædicare in Præfatione potuerit, *emendatiorem* Appianum, quam ante habuiſſemus, ex ſua officina exiſſe. Licet enim & operarum errata bene multa ex Car. Stephani editione in ſuam transtulerit, eaque novo quodam cumulo (majori quidem illo, quam ſibi facile perſuaderi patientur Stephanicarum editionum nimii admiratores) auxerit, & multa paſſim vel præter neceſſitatem vel omnino infeliciter mutaverit, idque tacite fecerit plerumque, ut neſcias meram Stephani conjecturam eſſe, non librorum ſcripturam, quæ tibi offeratur; tamen, præter perſpicaces certasque Emendationes in Adnotationibus paſſim ex critica conjectura propoſitas, hac laude non eſt defraudandus, quod operarum errata, quæ in Pariſ. Editione admiſſa erant, haud pauca ſuſtulerit, & bene multa loca, quæ librariorum culpa cor-

rupta erant, partim ex P. Candidi verſione, ubi meliorem lectionem codex ejus dederat, partim ex variarum lectionum Indice editioni primae adjecto, partim ſuo ex ingenio & doctrina, plerumque vero præeunte ſagaciſſimo Gelenio, feliciter emendaverit, paſſim etiam libros de rebus Hiſpan. & de bellis Annib. limatiores politioreſque dederit. Sed quantumcumque ſit quod ſive ad emendandum expoliendumque ſive ad illuſtrandum Appianum Henr. Stephanus adtulerit; tamen non ſolum longe maximam vim ſordium, quibus contaminatum atque obrutum erat nobiliſſimi Scriptoris opus, intactam reliquit; verum etiam omnibus ſuis in Appianum meritis vix ullam partem compenſaſſe videtur illius injuriæ, qua, invitus quidem & imprudens, per inconſideratum judicium quod de Parthica illa Hiſtoria tulit, quæ Appiani nomen mentitur, & per miras ſuas in famoſum iſtum libellum Adnotationes, eumdem graviſſimum Scriptorem adfecit: qua de re in Adnotatione noſtra ad Parthicam Hiſtoriam ſub finem Voluminis III. hujus edit. quod ſatis viſum eſt diſputavimus.

Quum in H. Stephani editione ad græca Appiani ante id tempus edita nihil novi acceſſiſſet, exeunte ſec. XVI. prodierunt *Appiani Sophiſtæ Alexandrini Illyrica, quorum hactenus non niſi fragmentum extabat, e Codd. mſs. Reipub. Auguſtanæ a DAVIDE HOESCHELIO Aug. græce nunc primum edita, Auguſtæ Vindelic.* M. D. IC. ſingulari libello, novem foliis formæ quadr. Qui libellus ex eodem praeſtantiſſimo Cod. Auguſtano (non enim pluribus ad hanc editionem parandam codicibus, quemadmodum titulus indicare videtur, uſus eſt Hoeſchelius) expreſſus eſt, cujus uſura nobis a Proceribus ejuſdem Reipubl. Auguſtanæ & a Bibliothecæ ejus præfectis gratioſiſſime liberaliſſimeque conceſſa eſt. Quo ex Codice tametſi ſatis emendate edita ab Hoeſchelio Hiſtoria illa Illyrica eſt, tamen in hoc etiam libello haud parum me juvit, quod

idem ipſum Exemplar, e quo primum expreſſus erat, rurſus conſulere diligenterque conferre mihi licuit; quoniam vel oculatiſſimo Editori, cum codices manu exaratos tractat, accidere ſolet, ut nonnulla ſubinde vel aciem oculorum vel diligentiam quantumvis ſedulam effugiant.

Proximo deinde ſeculo novum auctarium ad Scriptoris noſtri Romanas Hiſtorias, quatenus adhuc in lucem erant protractæ, acceſſit ex *Codice* illo *Peireſciano*, qui *Eclogas* περὶ Ἀρετῆς καὶ Κακίας, *de Virtutibus ac Vitiis, ex Polybio aliisque Romanar. Hiſtoriar. Scriptoribus excerptas*, continebat. In his enim quum exhiberentur nova *ex Appiani IX. prioribus libris Fragmenta*, HENRICUS VALESIUS, ad quem Peireſcius codicem ſuum edendum tranſmiſerat, Eclogas quæ ex deperditis Appiani libris decerptæ erant ſelegit, & cum ceteris aliorum Scriptorum Fragmentis ea diligentia & dexteritate, quæ ab illo Viro exſpectari poterat, edidit *Pariſiis* M. DC. XXXIV, latinitate ſimul donatas, & Adnotationibus ſuis illuſtratas. Atque hæc poſtrema acceſſio eſt, quam ad noſtram uſque ætatem ex manuſcriptis codicibus Appianus nactus eſt.

Tertia plenior *Hiſtoriarum Appiani Editio*, eademque ante hunc diem noviſſima, illa eſt quæ *Amſtelodami An.* M. DC. LXX. apud bibliopolas Waesberg & Someren, *græce & latine*, duabus partibus in form. oct. prodiit. Ea Editio ex Henr. Stephani editione ad verbum expreſſa eſt: nam, quod in fronte libri ALEXANDER TOLLIUS perhibetur *utrumque Textum multis in locis emendaſſe & correxiſſe*, id non aliter intelligi debet, niſi quod ei viro a bibliopolis commiſſum fuerit negotium plagularum e prelo primum exeuntium ab operarum erratis purgandarum. In quo quidem munere ita fideliter verſatus Tollius eſt, ut, quoniam Stephanicam editionem repetitam bibliopolæ voluerant, longe plurima quoque ex eis quæ operarum errore in illa editione peccata fuerant ſumma religione

cônſervaverit, atque ut eoſdem Stephanicæ editionis errores non nimis magno cumulo propriorum erratorum, quantum equidem animadverti, auxerit. Profeſſus eſt in titulo libri TOLLIUS, *Henrici Stephani ac doctorum quorundam Virorum ſelectas Annotationes* a ſe adjectas eſſe. Et has quidem contextui, ſuo quaſque loco, ſtatim ſubjecit; quo commoditati legentium haud parum utique conſultum eſt: & vellem, idem nobis facere in hac noſtra editione per varias cauſas, quas nil adtinet enumerare, licuiſſet. Sed illud maximo legentium incommodo Editor hic fecit, ut nec H. Stephani nec aliorum virorum Adnotationibus nomina Auctorum adſcripſerit. Ita fit, ut ſi qua ſubinde bene obſervata aut perſpecte emendata in illis deprehenderis, cuinam mortalium hæc accepta debeas referre, neſcias. Nimirum hoc ipſum ſpectaſſe præclariſſimum illum Editorem haud obſcure adparet, ut, quoniam ſatis etiam ipſe ſignificavit, m) *ſuas* quoque *Animadverſiones* (in prima certe Parte) reliquorum doctorum Virorum Adnotationibus eſſe admixtas, facile ſic futurum eſſet, ut una aut altera bonæ frugis Adnotatio, quæ alium auctorem haberet, ipſi docto Editori Alexandro Tollio a lectoribus adſcriberetur. In quo ſicut ſæpe ſubiit mirari hominis calliditatem: ſic ſimul illud ſubinde licuit obſervare, non fortes modo viros, ut in proverbio eſt, ſed leviores etiam homines, ſi gnaviter ſint temerarii, interdum fortuna juvari. Nec enim ſpes illa, quam dixi, fruſtrata noſtrum *Tollium* eſt; cujus nomini non ſine laude paſſim a maximi nominis Viris vidi Adnotationem aliquam ad Appianum vel Emendationem adſcriptam, quam eamdem ex *Jac. Palmerii*, ex *Jani Rutgerſii*, ex *Joſ. Scaligeri*, ex *Sam. Bocharti* aut ex alius cujuſdam docti viri commentariis ad verbum a Tollio transſcriptam cognoveram. Quum *prior Pars* hujus editionis contineat *Punicam*, *Syria-*

m) Vide Monitum illud ad Lectorem p. 1228. edit. Tollianæ.

Syriacam, *Parthicam*, *Mithridaticam*, *Ibericam* & *Annibalicam historiam*; *altera*, ut quidem titulus perhibet, continet *Bellorum Civilium Libros V. Historiæ Celticæ ac Illyricæ fragmenta*, & *Excerpta quædam de Legationibus*. Quarum rerum duæ illæ, quæ postremo loco nominatæ sunt, quo pertineant, operæ pretium est videre. Scilicet, *Illyricam Appiani Historiam* jam septuagesimo ante anno, quam Tolliana ista editio prodiisset, *integram* ab Hoeschelio fuisse in lucem productam, ne fando quidem Tollius audivisse videtur: certe, perinde acsi ex orco etiamnunc eam reducere oportuisset, contentus fuit novus iste Editor, *solum fragmentum* hujus Historiæ, quod superioribus editionibus inerat, lectoribus suis reposuisse. Jam *Excerpta* illa *de Legationibus* si quæris, ab Ursino olim edita, quæ rectissime utique facturus fuerat Tollius, si huic Editioni adjecisset, nullum eorum vestigium adparet. Adjecta sunt quidem sub finem libri *Excerpta ex Appiano*, eaque *Adnotationibus* etiam illustrata: sed qualia sint illa Excerpta? a quo primum edita? cujus denique Viri sint illæ Adnotationes? non dignatus est Alex. Tollius docere suos lectores. Verum si quæris, sunt *Eclogæ* illæ, de quibus paulo anto dixi, *de Virtutibus ac Vitiis*, a *Valesio* ex Codice Peiresciano editæ, cum ejusdem H. Valesii Adnotationibus. Sed hæc hactenus de Tolliana editione, & omnino de tribus Appiani Editionibus, quæ ante hanc nostram sunt adornatæ.

Post Amstelodamensem illam editionem (haud secus atque si nihil reliquum futuro Editori fecisset vel Stephanorum industria vel Alex. Tollii socordia; aut si de omnium confesso ita abjiciendus scriptor & nullius prorsus momenti esset Appianus, ut pessime collocatum putarent omnes quidquid in hunc instaurandum expoliendumque operæ fuisset insumtum) intra centesimum annum nemo porro, quod sciam, inventus est, qui de edendo hoc Scriptore cogitationem susci-

peret. Haud ita pridem demum SAMUEL MUSGRAVIUS, cui inſtauratus Euripides immortale nomen paravit, neſcio quo ſive caſu in eam cogitationem incidens vel quibus rationibus inductus, *conſilium Hiſtorias Appiani nova Editione illuſtrandi* coeperat agitare. Quod conſilium Muſgravius cum *Brunckio* noſtro Viro Cel. ante hoc fere quinquennium communicans, rogavit eum, ſi qua ratione conficere hoc ipſi poſſet, ut Lectionum diſcrepantia ex ſcripto illo Appiani Codice Auguſtano enotata potiretur, ex quo olim Dav. Hoeſchelius Illyricam ejuſdem Appiani Hiſtoriam edidiſſet. Eas partes quum in me nec invitum Brunckius devolviſſet, impetrato haud ægre (pro prolixo illuſtrium Præfectorum Reipubl. Auguſtanæ ſtudio theſauros Tuæ Bibliothecæ quavis occaſione in communem rei literariæ uſum liberaliſſime reſerandi) impetrato igitur illo Codice, gratum Muſgravio facturus, continuo manum admovi operi, & ſcriptum Exemplar cum exemplo editionis Henr. Stephani ſedulo coepi conferre. Mox, cognita hujus codicis præſtantia, & perſpecto eximio prorſus adjumento, quod eſſet vel hic ſolus ad emendandum Scriptorem collaturus, cujus ſcripta praeſertim, qualia ad hunc diem eſſent edita, ſane quam multis indigniſſimiſque ſordibus contaminata eſſe omninoque deformata videbam; poſtquam his de rebus ad *Muſgravium* ſcripſi, &, propoſitis quibuſdam lectionum ex eodem codice excerptarum ſpeciminibus, de ratione totius collationis ex voto & voluntate futuri Editoris inſtituendæ nonnulla ab eo requiſivi; præter opinionem ecce in hunc modum mihi reſpondet doctus Britannus: *ſe adhuc non niſi velut e longinquo de edendo Appiano cogitaſſe*; *nihildum ex aliis ſcriptis codicibus excerptum ſibi comparaſſe; pauca quædam, quæ ad emendandum ex conjectura Scriptorem illum pertinerent, obſervata habere: nunc proximis menſibus tanta corporis infirmitate fuiſſe correptum, ut omnem illam de Appiano cogitationem abjiciendam ſibi intelligeret: me*

vero hortari, atque adeo a me contenderet, ut quoniam & Codicem illum ad manus haberem, cujus singularem usum ad restituendum Appianum intellexissem, neque vel animus meus vel ingenium abhorrere ab hujusmodi instituto videretur, ipse ego spartam hanc novæ Editionis Appiani procurandæ capesserem: se, si id operæ non recusassem, quæcumque per occasionem a se ad Appianum fuissent adnotata, libentissime ad me transmissurum, quibus uti possem quaqua ratione commodissimum mihi esset visurum.

Hac ego invitatione cohortationeque ab illo Viro profecta (quamquam dolebam talis futuri Editoris patrocinio, ac tali praesertim de causa, destitutum Appianum,) non invitus tamen, ac nimis fortasse facile temereque, persuaderi mihi passus sum, ut moliendæ hujus Editionis consilium ingrederer. In quo, tametsi non eram nescius quale esset quod adirem periculum, tamen cum aliæ rationes, tum illa me potissimum spes erexit, quod, quem consilii hujus auctorem habuissem, Virum in tractandis græcis Scriptoribus exercitatissimum, & qui huic ipsi præ aliis expoliendo jam aliquamdiu vacavisset, ejusdem Viri non solum copiis ad illustrandum emendandumque hunc Scriptorem collatis essem fruiturus, sed præterea etiam in ipso conficiendo negotio ejusdem rursus gravissimis consiliis, monitis, præceptis me adjutum sustentatumque iri confiderem. At illius quidem spei paulo post melior pars evanuit. Nam postquam, accipere me oblatam conditionem, per literas Musgravio significavi, quibus simul literis multa statim de toto edendi Appiani consilio ex eodem eram percontatus; responsionis loco tristis mihi nuncius de obitu longe optimi doctissimique Viri adfertur. Cui dolori mox ille veluti cumulus accessit, ut, quum familiarem defuncti, *Tyrwhittum*, quem honoris causa nominare debeo, de Adnotatis Musgravii ad Appianum, quæ ille mihi pollicitus esset, per literas compellassem, rescriberet mihi Vir politissimus, omnes Musgravii schedas, præter

)( )(2

paucissimas quasdam per testamentum expressis verbis designatas, inter quas nihil fuisset ad Appianum spectans, ex voluntate defuncti continuò post obitum flammis esse traditas; neque in libraria ejus suppellectile repertum esse Appiani exemplum, ad cujus marginem quidquam adnotationis a Musgravio fuisset adscriptum. Atque ita hæc quoque spes, ex schedis illius Viri dignitatis quidpiam aut ornamenti futuræ nostræ Editioni conciliandi, defecerat. Quæ tamen spes eadem deinde, satis quidem longo ex intervallo, quum nihil minus jam cogitarem, non rediit modo, verum etiam solide impleta est. Nam, exacto fere biennio ab obitu Musgravii, Londino veluti a Manibus defuncti transmissum ad me (curante, ut ego suspicor, eodem quem ante laudavi Tyrwhitto V. Clar.) defertur *exemplum Appiani ex edit. Car. Stephani*, *ad cujus marginem* ipsius MUSGRAVII manu illæ *Emendationes adscriptæ* erant, ex ingenio & doctrina sagacissimi viri depromtæ, quarum deinde partim in brevioribus Notis Contextui editionis nostræ subjectis, partim in uberioribus Adnotationibus, fidelem reddidi rationem. Separatis quibusdam schedis inscriptæ erant similes *Musgravii Emendationes* eorum Appiani Librorum, qui in C. Stephani editione non insunt, *Historiæ Hispaniensis*, *Annibalicæ*, & *Illyricæ*. Adjecta erat brevis epistola, ab eodem Musgravio proximis ante obitum diebus, d. XXVI. Junii MDCCLXXX. ad me perscripta, qua, illud mihi munus a se destinatum esse, Vir optimus significaverat. Ego vero interim, ex quo primum mihi a Musgravio Appiani edendi veluti provincia fuerat tradita, serio id egeram, ut omnia compararem, quæ ad eam provinciam, si non optime, tamen quam minime fieri posset male administrandam pertinerent: & quo magis tunc dolebam, nihil a Musgravio subsidii esse exspectandum, eo magis curandum duxi, ut, quidquid esset quod ingenio nostro vel doctrinæ ad hanc ornandam spartam deesse intellige-

bam, id industria, fide, assiduitate, patientiaque laboris, quoad per alias occupationes liceret, denique aliis Viris doctis in consilium suscepti operis & (si qua ratione fieri posset) in societatem etiam laboris advocandis, compensarem.

Itaque, quum in Scriptore præsertim tot maculis lacunisque librariorum culpa fœdato principem novi Editoris curam hanc esse debere intelligerem, ut, si quid melius meliores Codices darent, id studiose conquirat adnotetque; primum in collationem illam Codicis Augustani, quam in Musgravii gratiam institueram, sedulo persequendam perficiendamque studium omne contuli. Est autem is Codex spissum volumen, majoris formæ; charta bombycina, nitidissima; scriptura perspicua, elegans, raris utens scribendi compendiis. Ceterum nec antiquitas maxime hunc codicem commendat, quippe cujus ætas non videtur ultra XV. seculum adscendere; nec eruditio librarii, qui haud obscura imperitiæ suæ documenta passim prodidit. Sed ex probato admodum exemplari magna fide ac diligentia fuisse descriptum, ostendit probarum Lectionum multitudo, quarum ope infinita Appiani loca, vulgo depravata, integritati suæ restituere, & plurimas lacunas, ubi vel singula verba vel plura etiam desiderabantur, explere nobis licuit: quo accedit singularis quædam in distinguendis membris orationis ἀκρίβεια, quæ una sæpe nos adjuvit, ut obscurissima vulgo loca & prope desperata, ne ullam quidem verbis mutationem adferendo, clara in luce ponere potuerimus. Libros Appiani eosdem continet hic Codex, quos in Candidi versione exhiberi supra monui, excepta Epitome libri de Rebus Gallicis, quam codex noster ignorat. *n*) Singulari vero beneficio Antistitum Bibliothecæ Augustanæ, & eximiæ benevo-

n) De Tabula ipsi Codici inserta, qua exhibetur Index Librorum in eo comprehensorum, dixi in Adnotat. ad Testimonium Photii Vol. III. ad p. 4, 25.

)( )(3

lentiæ MERTENSII V. Cl. Lycei Auguſtani Rectoris & Bibliothecarii, hoc debeo, ut eumdem præſtantiſſimum Codicem, a quo tractando totius hujus inſtituti initium feceram, ad hunc uſque diem, quo coronidem operi imponere licet, penes me retinendi poteſtas ſit conceſſa. Quo beneficio illud ſum conſecutus, ut, quoniam abſoluta jam pridem codicis collatione iterum iterumque ad eumdem licuit recurrere, multas paulatim bonæ frugis lectiones, ab editis exemplaribus diſcrepantes, quæ prima quæ ſecunda tractatione effugerant oculorum aciem, deinceps obſervaverim, & in uſum hujus Editionis etiamnum potuerim convertere.

Proximum fuit, ut REGIOS illos CODICES, de quibus ſupra dixi, quibus eiſdem primus Appiani Editor jam erat uſus, conſulerem verſaremque. His acceſſit deinde *tertius Regius Codex*, quem *Reg. C.* inſignivi, optimæ quidem ille notæ, ſed non niſi duas particulas Hiſtoriarum Appiani exhibens, alteram ex Civil. Bell. libro II. alteram ex Civil. IV. decerptam: de quo Codice in brevi Præfatione ad Vol. II. hujus noſtræ Editionis dictum eſt.

Jam quum duo illi Appiani libri, quos e corruptiſſimo exemplari olim H. Stephanus primus ediderat, nec in Auguſtano Codice nec in ullo ex Regiis ineſſent; his quoque Libellis (*Hiſpanienſi*, dico, & *Annibalicæ Hiſtoriæ*) de medicina quadam ex melioribus manu exaratis Exemplaribus proſpecturus, per literas rogavi BANDINIUM Virum doctiſſ. Bibliothecæ Mediceo-Florentinæ Præfectum, ut quacumque conditione copiam mihi faceret Lectionum ex *Mediceo* illo *Codice* excerpendarum, quo Libros illos Appiani contineri ex ipſius Bandinii Catalogo celebris illius Bibliothecæ cognoveram. o) Qua in re ſicut ad ſatisfaciendum noſtro

o) *Appiani Hiſtoriæ Iberica & Annibalica.* Codex Græc. membr. MS. in 4to minori, nitidiſſimus optimeque ſervatus. Pluteo LXX. Cod. XXVI. Vide Bandinii Catal. Codicum Græc. Biblioth. Laurentianæ, T. II. col. 685.

desiderio promtam per se voluntatem politissimi Viri Bandinii inveni; sic me singulariter perillustri Civitatis nostratis Regio Prætori ALEXANDRO DE GERARD hoc nomine obstrictum intelligo, quod, pro Suo in literarum cultores propenso studio, causam meam apud Illustrem Regis Amicum VERGENNIUM COMITEM agens, impetraverit a SUMMO VIRO effeceritque, ut ea res ipsi Administro Celsissimi Florentiæ Archiducis, Illustri Comiti PICCOLOMINI, meliori de nota commendaretur. Quo factum est, ut tanto majori studio laborem conferendi illius, quem dixi, Codicis ipse doctiss. *Bandinius* in se reciperet, eximiaque fide ac diligentia suscepto opere perfungeretur. *p*) Simul, rogatu meo, idem Vir eruditus perhumaniter ad me transmisit specimina quædam Lectionum ex *duobus aliis Appiani Codicibus Mediceis* excerptarum. Quorum alterum Codicem sicut ex Bandinii Catalogo, *q*) cum aliis in rebus, tum in hac, similem Regiorum Parisiensium cognoveram, quod in eo Syriaca Historia præcedit Punicam, & quod Illyricæ Historiæ fragmentum solum exhibetur; sic ex Varietate Lectionum, quæ ex Præfatione Appiani & ex Civil. III. cap. 66-70. erant excerptæ, satis intellexi, ad ea quæ ex Regiis & ex Augustano jam enotata haberem, nihil facile novæ accessionis, quod alicujus momenti esset, ex hoc Codice posse exspectari. Idem judicium ut de altero pariter Codice ferrem, qui non nisi tres posteriores Libros Bellor. Civil. continet, *r*) effecit speci-

p) Comparavit illum codicem Bandinius cum exemplo editionis prioris H. Stephani, quod ea causa Florentiam ad Eum transmiseram. Ad cujus libelli marginem quum omnia enotasset, in quibus Codex scriptus ab impresso discederet, in fine libelli hæc ad verbum subscripsit: *Contuleram quam diligentissime cum Codice Medic. Biblioth. Plut. LXX. N°. XXVI. Mense Januario MDCCLXXXII. Ego Ang. Mar. Bandinius Regis Præfectus.*

q) Catal. Codd. Græc. Biblioth. Laurent. T. II. col. 65. sqq. Pluteo LXX. Cod. V. De eodem Codice jam olim copiose disputaverat Montfaucon, in Bibliotheca Bibliothecar. T. I. p. 377.

r) Catalog. ibid. col. 689. Plut. LXX. Cod. XXXIII.

men Variarum Lectionum ex eisdem quinque capitibus Libri III. de Bell. Civ. enotatarum.

Qui *Venetiis* exstant *duo scripti Codices Appiani*, eorum brevem atque præviam quamdam notitiam primus VILLOISONUS V. Clar. Venetiis tunc Musis vacans, mecum communicavit. Alterum tamen, versus finem Sec. XV. Cæsaris Strategi manu scriptum, qui *in Bibliotheca Dominicanorum SS. Johannis & Pauli* servatur, Montfauconio noveram memoratum. *s*) Eumdem deinde, cum ex indice contentorum, serieque qua dispositi sunt libri quos continet, tum ex specimine Lectionum ex Procemio Appiani excerptarum, cognovi ejusdem familiæ cum Regiis Parisiensibus esse & Mediceo. *t*) Alius est *Venetus Codex Bibliothecæ S. Marci*, Augustanum cognatione proxime attingens, tum codicem Candidi. Nam eosdem Libros eadem serie, & Illyricum quidem Librum integrum; habet; sed, pariter atque Augustanus, caret Epitome Gallicæ Historiæ, quam habet Candidus communem cum Regiis aliisque. Ceterum sicut Candidi exemplar emendatius multo fuerat quam Regii nostri codices & qui ejus sunt familiæ; sic probitate Lectionum longe præferendus Venetus hic liber eidem exemplari Candidi est; sed rursus plurimum ipse superatur ab Augustano. Ex hoc igitur *Veneto Marciano u*) non specimen solum Variantium Lectionum, quemadmodum ex Paulino, sed solidam totius Codicis collationem, cum exemplo editionis Tollianæ diligenter institutam, debeo industriæ & singulari humanitati politissimi viri JOH. PAULI BLESSING, *Ulmensis*, V. D. M. qui, cum per aliquot

s) In Palæogr. Græc. p. 8?. coll. p. 96.

t) Membranaceus codex est, foliorum ?97. form. maj. In quo illud bibliopegi errore accidit, ut tres posteriores de Bell. Civ. libri, cum in finem essent rejiciendi, initio voluminis collocati sint.

u) Chartaceus hic liber est, quadr. formæ, folior. 3?c, scriptus a nescio quo Gideone Anno 1441. Eum codicem passim in Adnotat. nostris, præsertim ad Præfat. Appiani, quo distingueretur ab altero Paulino, *Venetum Martianum* vel *Ven. M.* sed plerumque simpliciter *Ven.* nominavi.

annos Venetiis ageret, horis subsecivis molestam istam operam, Appiani nostri causa, & in gratiam sui olim in univers. Tübingensi Praeceptoris, nobis conjunctissimi *Schnurreri* Clar. Viri, a quo ei hæc res commendata erat, suscipere voluit. Cui sicut gratam officii illius memoriam numquam me depositurum spondeo; sic doctissimi Custodis Bibliothecæ illius Marcianæ Jac. Morellii singularem humanitatem benevolentiamque juvat recolere, cujus Viri consiliis atque opera Blessingius noster, primis præsertim temporibus quo illum laborem ingressus est, mirifice se subinde adjutum esse frequens prædicavit.

Quo tempore cum Bandinio Florentino, cujus de Appiano nostro merita paulo ante laudavi, primum Codicum Mediceorum causa per literas agere coepi, forte ita acciderat, ut tunc Bandinius Romæ peregrinaretur. Id ipsum in rem nostram hoc contulit commodi, ut Vir officiosissimus Roma mox ad me brevem Indicem transmitteret Codicum Appiani, qui in Vaticana essent *Bibliotheca*: quem Indicem, uti posthac cognovi, Bandinii rogatu confecerat Josephus Spalletti Vir Eruditissimus, cum aliis in rem literariam meritis, tum magnifica Anacreontis editione ex antiquissimis Bibliothecæ Vatic. membranis expressi clarus; idem ipse, qui deinde compluribus etiam modis de Appiano nostro singulariter meruit. Ex eo Indice quum intellexissem, esse in *Bibliotheca Vaticana Codicem Membranaceum, num.* CXLI. *notatum*, circa XIII. Seculum exaratum, in quo *Appiani Prooemium*, tum ejusdem *Historia Romanorum Hispanica*, *Annibalica & Punica* inessent; mirum me desiderium cepit, ut, si quo pacto fieri posset, ex illo exemplari, omnium quæ superessent vetustissimo, & quod præsertim rariores illos Appiani libros, Hispanicam & Annibalicam Historiam, exhiberet, excerptam Lectionum Varietatem obtinerem. Tum vero etiam ex *Codice Vatic.* CXXXIV. bombycino, qui eosdem cum Augusta-

no & Veneto Marciano libros Appiani, eadem ſerie, &, ſicut illi, Illyricum librum integrum continet, quem circa Sec. XIV. ſcriptum Spallettus judicaverat, Illyricum ſaltem illum Librum cum Hoeſchelii editione collatum cupiebam. Et mox inopinanti mihi adfulgebat ſpes, id ipſum, quod volebam, politiſſimi viri juvenis ANDREÆ BIRCHII *Haſnienſis* ſtudio & benevolentia efficiendi; cui tunc Goettinga Romam ad ſcrutandos Vaticanæ Bibliothecæ theſauros, qui ad Criticam S. maxime Novi Teſtamenti pertinerent, proficiſcenti res meas HEYNIUS Vir immortalis commendaverat. Neque vero ipſi Birchio vel voluntas paratiſſima de Appiano noſtro optime merendi, vel induſtria ac fides, Romam poſtquam pervenit, ulla ex parte defuit. Sed præter opinionem, atque adeo miro quodam modo accidit, ut, quum reliquorum, quos cuperet, Vaticanorum Codicum uſura liberaliter ei concederetur, Appianeorum Codicum, quidquid faceret, quidquid tentaret, ne inſpiciendorum quidem poteſtatem nanciſceretur; nec, quid iſtuc rei eſſet, ullo pacto intelligeret. Denique ſimillima prodigio res erat: & prope abſuimus ambo, ut ſpem omnem de dignitate quadam Appiano noſtro ex Vaticanis copiis concilianda abjiceremus. In ea tunc non modo rei obtinendæ difficultate, ſed etiam conſilii inopia, admirabile rurſus fuit Eorumdem, quorum in rem noſtram merita jam paulo ante cel.bravi, Illuſtrium Virorum patrocinium. Poſtquam enim a VERGENNIO, quem medias inter curas ſaluti Francici regni pacique Europæ intentas vacare Muſarum tutelæ juvat, GERARDUS noſter, Vir perilluſtris, illud quoque impetraſſet, ut deſiderium meum ſubſidii nonnullius e Vaticana Bibliotheca Appiano noſtro comparandi, celebri Regis Chriſtianiſſimi apud curiam Romanam Oratori, Eminentiſſimo BERNISIO, & per hunc Purpuratis Antiſtitibus Vaticanæ commendaretur; ſubito non ſpes ſolum læta rediit, ſed amplius

etiam effectum eſt, quam ſpe atque animo conceperam. Tametſi enim Codex ille Vat. CXXXIV, cujus ope perpoliri poſſe Illyricam Hiſt. ſperaveram, *Birchio* noſtro, qui ejus conferendi operam mihi receperat, per eas cauſas quas alibi expoſui, *x*) traditus non eſt; tamen illud ſum conſecutus, ut SPALLETTUS Vir doctiſſimus, is ipſe qui Codices Appianeos in Bibliotheca Vaticana ſibi tunc ſuum in uſum ſepoſuerat, per literas ultro me adiret, mihique, ſi ſibi hunc Codicem, qui Illyricum contineret libellum, concederem, alia omnia, quæ Appiani cauſa deſiderarem, Ipſum ſuo ſtudio atque opera libentiſſime præſtiturum reciperet. Atque id quidem promiſſum cumulate dehinc perhumaniterque exſolvit Vir optimus. Primum enim multo ampliorem, quam olim habueram, omnium Vaticanorum Appiani Codicum notitiam mecum communicavit. Tum vero ex eis, quas ſupra dixi, *vetuſtis Membranis* Hiſtoriam Hiſpanicam, Annibalicam, Punicam, & Gallicæ Hiſtoriæ Epitomen (nam & hæc poſt Appiani Prooemium ineſt in eiſdem membr.) cum exemplo editionis Henr. Stephani, quod ad Eum miſeram, noſtri cauſa benevole contulit, & ſingulari ſtudio & ἀκριβείᾳ Varietatem omnem Lectionis excerpſit. *y*) Præterea Mithridaticam Hiſtoriam idem SPALLETTUS cum altero illo, quem dixi, *Codice Vaticano*, *num. CXXXIV*, (quem paſſim *Vat. C.* ſed ad ipſam Hiſtoriam

x) Vid. introitum Adnotat. noſtr. ad hiſt. Illyr. Vol. III. p. 661.

y) Ex eiſdem membranis Prooemium Appiani cum edit. H. Steph. BIRCHIUS noſter contulit. Eas in Adnotationibus noſtris hac nota, *Vat. A.* (in Punica autem Hiſtoria, in qua hoc uno Vaticano codice uſus ſum, nude *Vat.*) deſignavi. Ætatem quod adtinet, quum antea ad XIII. Sec. codicem hunc *Spallettus* retuliſſet, in aliis ad me datis literis „Forſitan ante X. Seculum ſcriptum, ait, a peritiſſimo Calligrapho, literis ferme quadratis." *Birchio* autem ductus literarum convenire viſi ſunt cum eis, quos ex Seculo XI. vel ineunte Sec. XII. Montfaucon in Palæogr. Græc. protulit. Ceterum in his etiam membranis in Hiſt. Pun. eadem illa inſignis lacuna eſt, qua reliqui omnes Appiani codices & ſuperiores Editiones laborant; de qua conf. Adnotat. noſtr. ad Pun. p. 372, 56. ubi etiam de his ipſis Vatic. Membranis (Vol. III. p. 426.) nonnihil monuimus.

Mithridaticam nude *Vat.* insignivi) pari diligentia contulit. *z)*

Quibus pro Appiano nostro laboribus dum Spallettus erat intentus; interea BIRCHIUS, & ipse aliquam otii sui partem eidem Auctori tributurus, ex Codicibus eis, qui *Hispanicam & Annibalicam Historiam* exhibent, quorum plures sunt in Vaticana multo juniores omnes quam membranae illae, eum qui ceteris praestare videbatur, quem „circa XIV. Seculum bello exscriptum stylo" Spallettus judicaverat, *Ottobono-Vaticanum, num XLV.* (quem *Vat. B.* insignivi) excerpendum sibi sumsit. In quo sicut officium amicissimi Viri humanitatemque gratus recolo, cui & aliâs plurimum obstrictum me profiteor; sic, postquam ex transmissis ad me laboris illius fructibus intellexi qualis esset illius Codicis conditio, dolui tempus atque operam ab optimo Viro in eum laborem insumtam. *a)* Longe majoris momenti sunt Excerpta, quae idem *Birchius* ad Prooemium Appiani ex *Cod. Vatic. CXLII.* (nobis *Vat. D.*) collegit. Is Codex, licet quoad Contenta atque seriem contentorum similis Parisiensibus & (qui ejusdem familiae sunt) Florentino & Veneto Paulino, tamen optimae frugis & longe praestantissimus videtur esse hujus familiae; ita ut amplioris collationis, si quando occasio umquam oblata fuisset, magnum utique desiderium nobis adtulerit. Neque ta-

z) Illum Codicem initio suspicatus eram eumdem esse, quo P. Candidus interpres olim usus esset exemplari: in qua opinione (tametsi dubitationem mox injecerat Epitome Gallicae Historiae, quàm habet Candidus, cum in hoc codice desideretur) confirmavit me Steph. Gradii judicium in Praefat. ad novam Historiae Illyricae versionem lat. de qua in introitu Adnotationum ad Librum Illyricum (Vol. III. p. 661 sq.) dixi. Nunc ex collatione Historiae Mithridat. intellexi, secus esse. Atque eo magis idem hic *Codex Vat. CXXXIV*, si quis umquam Appiano favens nactus fuerit otium illum totum conferendi, operae pretium praestiturus videtur, quoniam multa bonae frugis ei inesse cognovi in hujusmodi locis, ubi Candidi exemplar in eam culpam propendebat qua Parisienses nostri Codices tenentur.

a) In eo exemplari, sicut in illo quo olim Henr. Stephanus usus est, Historia Annibalica perperam ante Hispanicam posita est.

men admodum antiquum exemplum eſt. Scribæ nomen prodit ſubſcriptio in fine libri: ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀρνή: quem (neſcio quo ſive auctore ſive indicio) Spallettus *Joannem Arnen filium* dicit, & Codicem circa XV. Seculum exaratum ait. *b*) Eſt denique in inſtructiſſimo illo Vaticano theſauro *Codex Appiani Urbino-Vaticanus CIII.* (nobis *Vat. E.*) quem Sec. XIV. ſcriptum Spallettus judicavit, ejuſdem cum ſuperiore Vat. CXLII. & Regiis familiæ; e quo Epitomen Gallicæ hiſtoriæ idem SPALLETTUS contulit, & Teſtimonium Anonymi de XXII Appiani Libris noſtram in gratiam deſcripſit. *c*) Denique, priuſquam Vaticanos dimittam Codices, monere debeo, ex *Codice Vatic. MCLXXXIX.* (quem *Vat. F.* notavi) qui *Photii Bibliothecam* continet, BIRCHIUM noſtrum cum exemplo editionis Hoeſchelianæ contuliſſe ea quæ *Photius* habet ad Appianum pertinentia, quæ Volumini I. editionis noſtr. p. 21 ſeqq. & Vol. III. p. 4. ſeqq. inſerta exhibentur.

Eadem Photiana noſtri cauſſa cum *Photii Codice Bibliothecæ Amſtelodamenſis* conferre perhumaniter voluit Vir doctiſſ. WYTTENBACHIUS: cujus laudatiſſimi Viri prorſus ſingulare etiam meritum de *Illyrica Appiani Hiſtoria*, (quam ex *Voſſiano Codice Leidenſi Num. CCXIV.* totam ſua manu deſcriptam ad nos transmiſit,) gratus celebravi in introitu Adnotationum in illum Libellum, Vol. III. hujus edit. p. 660. Ejusdem humaniſſimi Viri benevolentiæ hoc debeo, ut per Eum non ſolum certior ſim factus de *Fragmentis Appiani ineditis* ex Grammatico San-Germanenſi col-

b) Apud Montfauc. in Palæogr. p. 94. memoratur Andreas Arnes, Græcus ſcriba, qui Sec. XVI. demum vixiſſe proditur.

c) Vide Vol. III. noſtræ edit. p. 12. ſq. num. VII. & ad eum locum Adnotat. ſub finem ejuſd. Voluminis. Teſtimonium autem illud in hoc Codice, non, ut in reliquis ejusdem familiæ Exemplis, poſt Gallicæ Hiſtoriæ Epitomen inſertum, ſed primæ chartæ codicis charactere ſatis antiquo, ut ait Spallettus, haud tamen codicis calligraphi, inſcriptum eſt.

lectis, quæ penes RUHNKENIUM essent Virum longe Celeberr. sed ut Ejus etiam rogatu copiam eorumdem Fragmentorum benignissime nobis facere Summus Ruhnkenius voluerit.

Viennæ Austriacæ de Appiano nostro præclare mereri voluit generos. ALOYSIUS LIB. BAR. DE LOCELLA, qui sicut Ipse in deliciis habet Græcas Literas; sic easdem quavis ratione juvandi miro quodam studio ardet. Is igitur, quum in instructissima *Cæsarea Bibliotheca* nullum quidem scriptum Exemplum inveniret quo major aliqua pars Historiarum Appiani contineretur, sed *duos Codices*, qui *Georgii Gemisti* s. *Plethonis Excerpta ex Syriaca Appiani Historia* exhibebant, fecit quantum facere licuit, & duorum illorum Codicum Collationem, cum Appiani editione Tolliana Suo studio miraque & diligentia & perspicacia institutam, benignissime ad me transmisit. *d)* Eadem deinde *Plethonis Excerpta* infatigatus in promerendis ultro amicis WYTTENBACHIUS ex *Codice Biblioth. Leidensis* (ex legato Jac. Perizonii, num. LV.) cum edit. Henr. Stephani conferenda nostri gratia suscepit.

Supererat, ut *Excerptis* illis Appianeis *de Legationibus*, ab *Ursino* olim editis, quæ medica adhuc manu passim indigebant, medicamen aliquod meliori e Codice MSto adferendum circumspicerem: quam quidem operam præstiturum fortasse Codicem illum sperabam, quem in antiquo *Catalogo Græcorum MSStorum Codicum Bibliothecæ Serenissimi Bavariæ Ducis*, pag. 75. Num. CCIV. his verbis commemoratum memineram: *De Legationibus variarum gentium ad Romanos, ex diversis Historicis, Arriano, Appiano, Malchio Rhetore*

d) Recensentur duo illi Codices sub Num. XXX. inter Philosophicos & Philologicos in Parte IV. pag. 23. Catalogi MSStorum Græcor. Biblioth. Cæsar. *Nesselii*, & sub Num. LXXVIII inter Historicos apud eumdem Part. V. p. 140. De eisdem conf. *Lambec.* Lib. I. p. 134. & Lib. VII. p. 98. — Eadem Plethonis Excerpta in Codice MS. Regio Parisiensi, num. MMLXXX. continentur.

Philadelphiorum, *& aliis. Chart. fol. e*) Qui Codex poſtquam ex ſingulari Ipſius SERENISSIMI CAROLI THEODORI ELECTORIS PALATINO-BAVARICI Mandato, pro admirabili EXCELSI PRINCIPIS in literarum Cultores Clementia, ad me, qua par erat ſubmiſſione ſupplicantem, gratioſiſſime tranſmiſſus eſt; in eo non id ſolum quod ſperaveram, ſed longe etiam ſpe majora amplioraque, quæ ad dignitatem Appiano noſtro conciliandam facerent, inveni. Nam quum, præter illas *Eclogas* ab Urſino jam editas, *ex deperditis Appiani Libris ductas*, quæ ipſæ ex hujus Codicis præſcripto paſſim expoliri potuerunt, ſimul in eodem Volumine plurima etiam *ex Hiſpanico & Punico Libro* decerpta Fragmenta continerentur, in eiſque nonnulla ampla admodum atque inſignia; maximum momentum ad emaculandos eoſdem hos Libros, etiam poſt præclariſſima ſubſidia, quæ ex aliis Codicibus ac præſertim ex Vaticanis membranis & (in Punica quidem Hiſtoria) ex Auguſtano Codice parata habebam, eadem illa Fragmenta contulerunt. Quod eo minus mirum eſſe debet, quoniam Appiani Textus, quem vocant, qui illo Codice exhibetur, quamquam non nimis vetuſtus Codex eſt, (nec enim ultra XV. Seculum videtur reponendus,) tamen ex recenſione longe antiquiore & ex diverſa a reliquis noſtris Codicibus familia eſt; ſcilicet ex ea, ad quam antiquior ille pertinebat, novem priores Appiani Libros integros continens, qui Seculo X. in Imperatoris Conſtantini Porphyrogenneti Bibliotheca erat, e quo codice Fragmenta iſta juſſu Conſtantini olim decerpta ſunt. Sed illud maxime, ſicut inſperatum, ſic ſane quam exoptatiſſimum nobis accidit, ut ex eodem BAVARICO CODICE inſignem illam *lacunam*, quæ *in Punica Hiſtoria* reli-

e) Ejuſd. Codicis mentionem fecit Montfaucon in Biblioth. Bibliothecar. T. I. p. 591. Eodem codice Hoeſchelius uſus erat, cum Eclogas Legationum ex poſterioribus Romanar. Hiſtor. Scriptoribus (poſt eos, quorum Eclogæ ab Urſino editæ erant) Auguſtæ Vindel. ederet Anno 1603.

quos omnes Appiani Codices & ſuperiores Editiones foedabat, feliciſſime *explere* nobis licuerit: qua de re vide Hiſt. Pun. p. 372 ſqq. & quæ ad eum locum adnotavimus. *f*)

Ad finem jam properabat impreſſio alterius Voluminis Appiani noſtri, quum per *Inclyti Magiſtratus Vratislavienſis* indulgentiam, officia ſua benevole interponente Viro Rever. *Hieronymo Scholtz*, ad Eccleſ. S. Eliſab. Vratislav. V. D. M. copia mihi facta eſt *Codicis Manuſcripti Appiani*, cujus nuper demum in notitiam inciderам; quem ex legato Rhedigeriano poſſidet *Bibliotheca Lycei Eliſabethani* quod *Vratislaviæ* floret. Eſt Codex membran. in fol. min. nitide & diligenter ſcriptus, complectens poſt Appiani Prooemium eodem ordine ea quæ in Regiis Pariſienſibus & reliquis ejus familiæ inſunt: ſed non ultra Librum II. de Bellis Civilibus progreditur, in quo exeunte finem operi media pagina fecit librarius, ſubſcripſitque ſic: „*f.* 1453. 25 *Sept. Rome.*" Ceterum, ex emendatiſſimis illius familiæ eſſe hunc *Vratislavienſem Codicem*, (quem literis his initialibus *Vratisl.* deſignavi) monſtrant Lectiones, quas, ex toto Codice diligenter enotatas, in Adnotationibus noſtris Vol. III. ſuo quaſque loco exhibuimus.

Ad hæc talia ſubſidia, quæ ex Scriptis Codicibus nobis adfuerunt, acceſſit aliud, quod haud vulgari ornamento dignitatique huic Editioni fore exiſtimavi. Sed quoniam id ipſum pariter ſerius venit quam ut eodem vel in recenſendo & conſtituendo Contextu Appiani, vel in brevibus Notis infra Contextum uti potuiſſem, totum hoc quoque fuit in uberiores Adno-

f) Ex eodem *Bavarico Codice* Polybiana etiam de Legationibus Fragmenta, quæ pariter in illo exhibentur, paſſim emendari poſſe cognovi ex collatione cum Editis diligenter inſtituta. Deſunt autem in MSto priora nonnulla folia Polybianorum Excerptorum: unde, quoniam ſimul Titulus intercidit, factum eſt, ut in Catalogo Bibliothecæ, ubi hic Codex recenſetur, Polybii nulla fieret mentio.

notationes Vol. III. rejiciendum. Scilicet postquam ex REISKII b. m. Vita, a doctissima Reiskia haud ita pridem edita, intellexi, inter Scripta ea, quæ post obitum Viri, tam eruditionis laude quam ingenii acumine in emendandis præsertim Græcis Auctoribus Clarissimi, in manus pervenissent SUHMII Viri Illustris, Daniæ Regis Majestati a Secretioribus Consiliis, esse ejusdem REISKII *Animadversiones ad Appianum*; non committendum putavi, ut, si qua mihi via ad adpellandum harum Reiskii reliquiarum causa SUHMIUM pateret, (cujus Viri liberalissimam voluntatem noveram Reiskianos illos suos thesauros in communem rei literariæ usum quavis occasione aperiendi,) intentatam illam viam relinquerem. Et contigit per benevola HEYNII officia, quem quasi Statorem aliquem & præcipuum altorem harum Literarum Germania veneratur, ut haud gravate SUHMIUS Vir illustris, quidquid esset illarum *REISKII ad Appianum Animadversionum*, ejus apographum perspicue ac diligenter scriptum ad me ex Dania benignissime mittendum curaret. Sunt autem illæ Reiskianæ Animadversiones ejusdem generis, quales ad alios Græcos Scriptores exstant ab ipso olim Reiskio editæ; sed hæ quidem præsertim brevissimæ omnes, in Appiani Historiam Punicam, Syriacam, Parthicam, (de quo Libro miror nihil adnotasse acutissimum virum, quod ad defendendum Appianum a temere ei imputata plagii istius culpa pertineret) ad Mithridaticam denique, & ad Hispaniensem Historiam: ad ceteros Appiani Libros nihil Adnotationis in schedis Reiskianis repertum est.

Quæ tam multiplicia tamque præclara subsidia, ad editionem hanc Appiani adornandam tot Taliumque Virorum cumulatis promeritis collata, dum mecum ego reputo; sicut eo animi sensu perfundor, quo pertentari ad tantorum beneficiorum cogitationem hominem non ingratum necesse est; sic id nunc maxime cupio atque exopto, ut adjumentis eis, quibus Illo-

)()()(

rum Virorum beneficio frui mihi licuit, ita me usum esse Iidem judicent, ut ne sive operam Suam Appiani nostri causa susceptam, sive reliqua officia in nos eadem occasione collata, poenitenda sibi ducant. Equidem, quid secutus sim, paucis exponam.

Primum quidem, *quidquid Historiarum Appiani ad hunc diem superesset, colligere, quam plenissime licuisset*, volui. Itaque & Illyricum Librum, qui in superioribus Editionibus majori parte mutilus erat, integrum dedi; & in Historia Punica insignem illam lacunam, in cujus complementum investigando incidere mihi contigit, explevi; & Fragmenta non solum Peiresciana s. Valesiana, de Virtutibus ac Vitiis, sed & Ursiniana, de Legationibus, adjeci; tum quidquid vel apud Photium vel apud Suidam ex deperditis Appiani Libris conservatum reperi, non negligendum putavi. Quemadmodum autem Libros omnes, qui integri supererant, eo potissimum ordine collocandos statui, quo erant olim ab ipso Auctore, commodissima ratione, dispositi; *g*) sic & deperditorum Librorum Fragmenta in suum quodque Librum, unde decerpta sunt, eodem rursus ordine, quo in integro olim Libro quodque vel præcedere alterum vel consequi debuisse visum est, conjeci. Ea autem Fragmenta, quæ ex quo Libro depromta essent haud adparebat, aut quæ nimis brevia essent, in Spicilegio Fragmentorum Volumine III. exhibui. Denique Parthicam Historiam, quamquam ad Appianum nihil pertinentem, tamen, quia ad hunc diem cum ejusdem Scriptoris Libris & sub ipsius nomine edi consueverat, & quoniam ad hoc ipsum, quo planius demonstrari posset non esse eam ab Appiano, commodum videbatur, ut oculis Lectorum subjiceretur, non plane abjiciendam, attamen ab Appiani scriptis separandam duxi: adeoque in Volumen III. post Spicilegium Fragmentorum rejeci.

g) Unum Illyricum Librum alieniore loco posui; cujus rei caussam reddidi Vol. III. in fine Adnotationum ad Testimonium Photii.

Jam *Græca Appiani*, id eſt Textum Auctoris vel Contextum quem vulgo vocamus, ab eis ſordibus, quibus ſuperiores Editiones (ſive res ipſas ſpectes, ſive orationem ſingulaque verba) mire contaminatæ erant, quoad licuiſſet, *purgare*, *atque* ita *reſtituere* laboravi, ut ad puritatem integritatemque eam, qua ex Auctoris ſtylo exiſſent, quam proxime accederent. Itaque ex Variarum Lectionum ſylva, quas ex *MSStis Codicibus* enotatas habebam, eas ſelegi in Contextumque adſcivi, quæ mihi, juſtum ſub examen revocatæ, veriſſimæ & Scriptoris hujus rationi uſuique convenientiſſimæ viſæ ſunt. In quo tamen conſtanter diligenterque hanc ſimul curam adhibui, ut, quaſcumque lectiones ſuperioribus Editionibus expreſſas deſeruiſſem, eas continuo infra Contextum perſpicue adſcriptas oculis ſubjicerem Lectorum; quo ipſi protinus, ſi voluiſſent, comparationem inſtituere, ac de mutationibus vulgatæ Lectioni illatis judicium ferre poſſent. Simul eodem loco adnotavi aliorum Codicum diſcrepantes Lectiones, quæcumque ulla ratione notabiles viderentur. Lubens etiam continuo ibidem nominaſſem ſemper Codices illos, quorum ex auctoritate quæque nova lectio a nobis recepta eſſet; atque id ipſum quidem haud ita raro, & in altero quidem operis Volumine pæne conſtanter, feci: ſed alibi, ac primo maxime Volumiue, ubi & major Codicum numerus ſæpe nominandus fuiſſet, & ubi de ratione, quam in ſelectu Lectionum faciendo ſecutus ſum, nonnihil paſſim adjicere decreveram, ſpatio parcendum duxi; ne, ſi majorem in molem Notæ illæ infra Contextum poſitæ excreviſſent, illud oriretur (in hac præſertim minori forma libri, quam quidem adhibere Bibliopola, vir optimus lectiſſimuſque, e re ſua duxerat) incommodum, ut nimis exigua pars ipſius Contextus quaque pagina poſſet exhiberi. Quare quidquid in brevibus Notis infra Contextum non eſt adnotatum, quod ad rem pertinere videatur, id in uberioribus il-

lis Adnotationibus, quæ Vol. III. continentur, quarum plurima pars continuum quemdam ad breviores iſtas Notas reſpectum habet, erit quærendum. Tametſi vero infinita ſunt pæne Scriptoris noſtri loca, quæ ex ſcriptorum Exemplarium auctoritate emendare reſtituereque nobis licuit; tamen haud pauca (in eis præſertim Hiſtoriarum harum partibus, ad quas emaculandas minor probatorum Codicum copia nobis præſto fuerat) ſupererant loca, ſive manca, ſive alio modo depravata, quibus ſanandis operam ſuam negabant noſtri Codices; ſive quod alii aliter eiſdem in locis a vero aberrarent, ſive quod in pravam ſcripturam conſpirarent omnes. Ejuſmodi igitur in locis, quum conjectura eſſet agendum, relicta in Contextu vulgata ſcriptura, aut ſelecta ex diſcrepantibus lectionibus ea quæ a vero proxime abeſſe videbatur, ſi qua conjecturalis Emendatio vel Viri cujuſdam docti vel noſtra ſeſe offerebat, quæ haud incommoda videbatur, eam (nonnunquam etiam ad eumdem locum plures) in Notis infra Contextum breviter adpoſui, & de illo loco, ſi quid amplius monendum eſſet, in Adnotationibus Vol. III. uberius diſſerui. Eamdem rationem in eis locis tenui, quæ ſuſpecta quidem de menda mihi erant, aut ab aliis in ſuſpicionem adducta; ſed de quorum corruptione dubitare etiam licebat, ſuſpicarique, quidquid tandem erroris vel obſcuritatis ſubeſſe videretur, tamen fortaſſe ita, ut eſt in libris noſtris, ſcriptum reliquiſſe Appianum. At vero ſicubi & convictus mendi locus fuit, & ſimul ſuppetebat Emendatio, ſive a docto quodam Viro prolata, ſive nobis in mentem veniens, quæ non modo inſignem quamdam ſpeciem veri, ſed ipſius quoque evidentiæ claritatem habere videbatur; ibi quidem aliquid etiam amplius audendum putavi, & ejus generis Emendationes non dubitavi in ipſum Contextum adoptare. *h*)

h) Eadem ratione eas Lectiones editionis H. Stephani, nonnullas etiam Car. Stephani, quas præter auctoritatem ſcriptorum Co-

Quo in genere si cui calidior interdum confidentiorve fuisse videbor, spero non nimis frequentia fore loca in quibus id mihi accidisse judicabunt æqui harum rerum æstimatores. Ceterum ipsemet intelligo, fallaci quadam evidentiæ imagine nonnumquam me fuisse deceptum; idque ipsum, ut qui nihil meorum soleam magnopere mirari, passim in Adnotationibus, retractans quæ ante placuerant, ingenue sum professus. Quod si quis vero universum hoc genus Emendationum, quæ citra scriptorum Codicum auctoritatem in Contextum recipiuntur, condemnandum omnino rejiciendumque ducat, cum eo jam nec vacat nec lubet disputare: illud unum dico, sancteque confirmo, nullam unam ex eo genere Emendationem a me in contextum receptam esse, quin continuo & eam lectionem, quam editi & scripti libri nostri dabant, infra Contextum adposuerim, ut una cum Emendatione nostra sub adspectum legentium caderet, & perspicue simul diserteque monuerim, Emendationem eam non ex scriptis libris, sed aliunde, ductam esse. Quoties autem opus esse visum est, ut ratio hujusmodi Emendationum distinctius & enucleatius redderetur, illud rursus in uberioribus Adnotationibus in fine operis a nobis factum est.

Quod continuam Libri cujusque narrationem in Sectiones quasdam vel *Capita* distinxerim, id olim ad citanda Appiani loca commoditatis nonnihil erit habiturum. Ad quæ indicanda loca quoniam ante hunc diem paginas designare ejus Editionis, qua quisque utebatur, oportuerat; adjeci in fine cujusque Voluminis *Tabulam, collatas quatuor Editionum paginas exhibentem.* Spero vero & hoc nomine gratiam a nonnullis me initurum, quod *ad marginem* cujusque paginæ *Annum ab Urbe condita*, quo quæque res gesta

dicum ex ingenio Editorum profectas cognovi, in sede sua reliqui, quoties & manifeste corruptam codicum scripturam & opportunam Stephanorum conjecturam judicavi.

esset, adnotaverim: qua in notatione temporum quamnam rationem sim secutus, cum alibi passim in Adnotationibus exposui, tum ad Hist. Siculam p. 92, 1.

Latinam Versionem Gelenii quanti faciam, supra declaravi. At fuit illa tamen bene multis locis, in quibus nimirum vel Græca nostra ab eis quæ ille secutus est dissentiebant, vel ubi aliâs ab Auctoris sententia aberrasse interpres videbatur, a nobis reformanda. Qui postquam semel a nobis susceptus est, molestia non vacans, labor; plerumque, ut æqualitas aliqua styli conservaretur, longius etiam fuit in refingenda eadem versione progrediendum, quam per solas illas rationes, quas initio commemoravi, fuerat necesse. Idem institutum tenui in Beraldi interpretatione Historiæ Hispaniensis & Annibalicæ, & in Stephani Gradii versione Illyricæ historiæ. In Excerptis Peirescianis a Valesii interpretatione parcius discessi. Eclogæ de Legationibus nunc primum a nobis latinitate donatæ sunt. Ceterum, in refingendis superiorum Interpretum versionibus insigniter me passim Freinshemii Supplementis Livianis adjutum esse, lubens profiteor.

Ad *Adnotationes* quod adtinet *Volumine III.* comprehensas, jam paulo ante exposui, maximam earum partem ad Contextus Appianei crisin spectare; sive confirmanda aut vindicanda esset Lectio, quæ a nobis adscita est; sive supplenda essent alia ad Lectionum varietatem aut ad reliquam constituendi Textus rationem spectantia, quæ infra ipsum Contextum in brevibus Notis commodum locum non invenerant. Itaque in illas Adnotationes cum alia multa ex hoc genere, tum varietatem Lectionis ex Codice Vratislaviensi, quem sero demum nactus eram, & Reiskii Animadversiones omnes, & ex Musgravii Conjecturis eas, quæ non erant jam ante suo loco commemoratæ, retuli. Præterea vero quæcumque H. Stephani exstarent ad Appianum Adnotationes, cujuscumque essent argumenti, & quas sive aliorum doctorum Virorum

ſive ſuas Tollius Stephanicis adjecit, eas omnes, ne quid in hac Editione deſideraretur, quod in ſuperioribus commendabile potuerat videri, integras ſuo quamque loco repræſentandas putavi: ſed ea lege, ut, quum apud Tollium nomina auctorum callide eſſent diſſimulata, a nobis (quoad quidem verus auctor compertus erat) ſuum cuique tribueretur. Quibus porro adjeci alia paſſim ab aliis doctis Viris commode ad Appianum obſervata, quæ mihi quidem innotuerant. Reliquæ ſunt aliæ noſtræ Adnotationes ejusmodi, quæ vel ad illuſtrandam locorum quorumdam, dubitationis aliquid habentium, ſententiam pertinent, firmandamve noſtram interpretationem; vel ad aliam quampiam difficultatem, quæ morari Lectorem potuiſſet, expediendam; vel ad commoditatem eorum, qui Appiani narrationem cum aliorum monumentis Scriptorum voluerint conferre; & quæ ſunt ejus generis alia. Quo quidem genere Adnotationum noſtrarum, ſicut confido fore multos, qui ad Scriptorem hunc majore cum fructu voluptateque legendum nonnihil ſeſe adjutos ſint intellecturi; ſic nolim in eis exquiſitam quamdam doctrinæ copiam quæri, e reconditioribus literarum ingeniive theſauris depromtam. Quin potius haud ita raro, hærere mihi aquam, non ſenſi modo, verum etiam indiſſimulanter ſum profeſſus; ambigendo nimirum quærendoque excitaturus invitaturuſque doctiores, ut, ſi qua eiſdem de rebus meliora certioraque habuerint, ea in communem Lectorum Appiani uſum velint proferre.

Indicem Rerum & Perſonarum, quem ex H. Stephani editione Tollius repetierat, quum partim inutili mole, partim vero multis laboraret defectibus, reformavit & ad hanc editionem adcommodavit doctus noſter amicus & contubernalis JOH. GEORG. DAHLER, A. M. & Miniſt. Eccl. Cand. cujus ejuſdem in conferendis etiam nonnullis ſcriptis Appiani Codicibus ac ſuperioribus Editionibus, & in ſpeciminibus plagu-

larum prelo paratarum corrigendis, fideli ſolertiſque opera uſi ſumus. *Index Græcitatis*, quem in fine operis adjeci, non ſolum ad cognoſcendam Appiani dictionem valebit; verum hoc ipſo ſimul confirmandis eis Emendationibus, quas Contextui Scriptoris noſtri ſive ex ſcriptis libris ſive ex conjectura paſſim adtulimus, haud raro poterit inſervire. *Scripſi ARGENTORATI, menſe Martio MDCCLXXXV.*

ΑΠΠΙΑΝΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὴν Ρωμαϊκὴν ἱστορίαν ἀρχόμενος συγγράφειν, ἀναγκαῖον ἡγησάμην προτάξαι τοὺς ὅρους ὅσων ἐθνῶν ἄρχουσι Ρωμαῖοι. Εἰσὶ δὲ οἵδε· ἐν μὲν τῷ ὠκεανῷ, Βρεττανῶν τοῦ πλείονος μέρους· διὰ δὲ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἐς τήνδε τὴν θάλασσαν ἐσπλέοντί τε, καὶ ἐπὶ τὰς αὐτὰς στήλας περιπλέοντι, νήσων ἄρχουσι πασῶν, καὶ ἠπείρων ὅσαι καθήκουσιν ἐπὶ τὴν θάλασσαν. ὧν εἰσιν, ἐν δεξιᾷ, πρῶτοι Μαυρουσίων ὅσοι περὶ τὴν θάλασσαν, ὅσα τε ἄλλα Λιβύων ἔθνη μέχρι Καρχηδόνος· καὶ τούτων ὕπερθε Νομάδες,

In Editis INSCRIPTIO sic habet Αππιανοῦ Αλεξανδρέως Ρωμαϊκά. *Per simplex* π, Απιανοῦ *præfert MS. Vat. D. Post* Αππιανοῦ *adjiciunt* ΣΟΦΙΣΤΟΥ *Codices MSS. Augustanus, Venetus S. Marci, Vatic. C. & Codex Candidi. Pro* Ρωμαϊκῆς *ponunt* Ιταλικῆς *Vaticani A. C. D. & Mediceus. Lin. 8.* ἐν δεξιᾷ *Aug. & Regii.*

APPIANI

ALEXANDRINI

ROMANARUM HISTORIARUM

PRÆFATIO.

Populi Romani res gestas perscripturus, necessarium duxi *Fines* primum *Imperii* per singulas provincias summatim describere. Hi autem sic habent. In Oceano, Britannicarum gentium maiorem partem continent. Inde per Herculeum fretum in mare Mediterraneum intranti, omnesque ejus oras circumcirca legenti, quidquid insularum regionumve maritimarum in conspectum venit, Romani juris censetur. Harum gentium primi, ad dexteram, sunt Mauri, qua mare accolunt: deinde Afri alii Carthaginem usque. Super hos sunt Nomades, quos La-

οὓς Ῥωμαῖοι καλοῦσι Νουμίδας, καὶ τὴν χῶραν Νουμιδίαν· ἕτεροι δὲ Λίβυες, ὅσοι περιοικοῦσι τὰς Σύρτεις, μέχρι Κυρήνης· Κυρήνη τε αὐτὴ, καὶ Μαρμαρίδαι, καὶ Ἀμμώνιοι, καὶ οἳ τὴν Μαρείαν λίμνην κατοικοῦσι. καὶ ἡ μεγάλη πόλις, ἣν Ἀλέξανδρος ἔθηκε πρὸ Αἰγύπτου· Αἴγυπτός τε αὐτὴ μέχρι Αἰθιόπων τῶν ἑῴων, ἀνὰ τὸν Νεῖλον πλέοντι, καὶ μέχρι Πηλουσίου, διὰ θαλάσσης.

II. Ἐπιστρέφοντι δὲ τὸν πλοῦν, καὶ περιϊόντι, Συρία τε ἡ Παλαιστίνη, καὶ ὑπὲρ αὐτὴν μοῖρα Ἀράβων· ἐχόμενοι δὲ τῶν Παλαιστινῶν Φοίνικες, ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ· καὶ Φοινίκων ὕπερθεν, ἥ τε Κοίλη Συρία, καὶ μέχρι ἐπὶ ποταμὸν Εὐφράτην ἀπὸ θαλάσσης ἄνω· Παλμυρηνοί τε, καὶ ἡ Παλμυρηνῶν ψάμμος ἐπ᾽ αὐτὸν Εὐφράτην καθήκουσα· Κίλικές τε Σύρων ἐχόμενοι, καὶ Καππαδόκαι Κιλίκων ὅμοροι, καὶ μέρος Ἀρμενίων, οὓς καλοῦσιν Ἀρμενίαν Βραχυτέραν· παρὰ

Lin. 14. Μαρίαν *Aug. Vat. D.* *L.* 15. πρὸς Αἰγύπτου *Editi.* *L.* 20. Ἀῤῥάβων *Aug. Regii.* *L.* 23. *diſtinguunt vulgo Edd.* Εὐφράτην. ἀπὸ θαλάσσης ἄνω, Παλμυρ. *Rectius forſan utraque diſtinctio plane tolleretur.*

tini Numidas, ipſamque regionem Numidiam, vocant. Sequuntur reliqui Libyes, ſecundum utramque Syrtim ad Cyrenaicam uſque pertinentes: tum Cyrenaica ipſa, Marmaridæ, Ammoniique, & quidquid populorum circa Mareotem lacum habitat. Ad hæc magna illa urbs in Ægypti confinio, Alexandri conditoris nomen referens: ipſaque Ægyptus, patens adverſo Nilo navigantibus uſque ad Æthiopas orientales, per mare vero uſque Peluſium.

2. Hinc curſu flexo in ora occurrit Palæſtina, quæ Syriæ pars habetur; ſupra quam portio quædam Arabiæ eſt. Ad mare Palæſtinos contingunt Phœnices; ſuper quos Syria eſt, cum ea quæ Cœle vel Cava dicitur, tum reliqua ſurſum a mari ad Euphratem uſque flumen porrecta; Palmyreneque arenis cincta, & ipſa ad Euphratem pertinens. Jam Syrorum confines Cilices; hoſque attingentes Cappadoces; & Armeniæ pars ea quam Minorem Armeniam no-

τε τὸν Εὔξεινον πόντον ἄλλα, ὅσα Ποντικὰ, Ῥωμαίων ὑπήκοα γένη. Σύροι μὲν δὴ καὶ Κίλικες ἐς τήνδε τὴν θάλασσαν ἀφορῶσιν· Ἀρμένιοι δὲ καὶ Καππαδόκαι ἔς τε τὰ Ποντικὰ γένη καθήκουσι, καὶ ἀνὰ τὴν μεσόγαιον ἐπὶ τὴν καλουμένην Ἀρμενίαν Μείζονα, ἧς Ῥωμαῖοι οὐκ ἄρχουσι μὲν ἐς φόρου κομιδὴν, αὐτοὶ δὲ αὐτοῖς ἀποδεικνύουσι τοὺς βασιλέας. Ἀπὸ δὲ Καππαδοκῶν καὶ Κιλίκων ἐς τὴν Ἰωνίαν καταβαίνοντι, ἔστιν ἡ μεγάλη χεῤῥόννησος, ὅ τε Πόντος ὁ Εὔξεινος καὶ ἡ Προποντὶς καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἐπὶ δεξιὰ, [καὶ τὸ Αἰγαῖον·] ἐκ δὲ λαιᾶς τὸ Παμφύλιον ἢ Αἰγύπτιον πέλαγος· λέγεται γὰρ ἄμφω ποιεῖν χεῤῥόννησον. καί εἰσιν αὐτῆς οἱ μὲν ἐς τὸ Αἰγύπτιον πέλαγος ἀφορῶντες, Πάμφυλοί τε, καὶ Λύκιοι, καὶ μετ᾽ αὐτοὺς Καρία, μέχρι Ἰωνίας· οἱ δ᾽ ἐπὶ τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, Γαλάται τε καὶ Βιθυνοὶ, καὶ Μυσοὶ, καὶ Φρύγες· ἐν δὲ μεσογαίῳ, Πι-

Lin. 28. pro Ποντικὰ *dant* παντὶ καὶ *Editi.* *L. 36.* χεῤῥόννησος *Edd. & mox eodem modo bis.* *L. 37.* ἐπὶ δεξιᾷ *Aug.* *L. 37. ſq. ſuſpecta verba uncis incluſi.* *L. 41.* Παμφύλιοί τε *Edd.*

minant; tum quæ Pontum Euxinum accolunt gentes, quæ uno nomine Ponticæ vocantur, omnes Romano parent imperio. Ex his Syri ac Cilices Noſtrum hoc mare ſpectant: Armenii vero atque Cappadoces partim Ponticis nationibus ſunt finitimi, partim per interiora regionis Majorem, quæ vocatur, Armeniam attingunt; quæ ipſa quidem nulla Romanis tributa pendet, ſed ex eorum auctoritate reges accipit. Ex Cappadocia & Cilicia, qua Joniam ſpectant, deſcenditur in magnam illam Peninſulam, quæ a dextero latere Pontum Euxinum habet cum Propontide & Helleſponto, [mareque Ægæum,] a lævo autem Pamphylium mare, quod idem Ægyptium vocamus. Nam duo illa maria peninſulam facere perhibentur. Hujus incolæ, ad Ægyptium pelagus verſi, Pamphylii ſunt & Lycii, ac poſt hos Cares uſque Joniam: cæteri Euxinum, Propontidem, Helleſpontumque ſpectant, Galatæ, Bithyni, Myſi,

σίδαι τε καὶ Λυδοί. Τοσαῦτα ἔθνη τὴν χερρόννησον οἰκοῦσι, καὶ πάντων ἄρχουσι Ῥωμαῖοι.

III. Περάσαντες δὲ, καὶ ἑτέρων ἐθνῶν ἄρχουσιν ἀμφὶ τὸν Πόντον, καὶ Μυσῶν τῶν ἐν Εὐρώπῃ, καὶ Θρᾳκῶν ὅσοι περὶ τὸν Εὔξεινον. Ἀπὸ δὲ Ἰωνίας, κόλπος ἐστὶ θαλάσσης ὁ Αἰγαῖος, καὶ ἕτερος Ἰονίου θαλάσσης, καὶ ὁ Σικελικὸς πορθμὸς, καὶ ἡ Τυῤῥηνὴ θάλασσα μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Τοῦτο μῆκός ἐστιν ἀπ' Ἰωνίας ἐπὶ τὸν ὠκεανόν. Καὶ ἐν τῷδε αὖ τῷ παράπλῳ Ῥωμαίων ὑπήκοα τοσαῦτα· ἥ τε Ἑλλὰς πᾶσα, καὶ Θεσσαλία, καὶ Μακεδόνες, καὶ ὅσα πρόσοικα ἄλλα Θρᾳκῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ Παιόνων ἔθνη· αὐτή τε Ἰταλία, μακροτάτη δὴ πάντων ἐθνῶν οὖσα, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰονίου παρήκουσα ἐπὶ πλεῖστον τῆς Τυῤῥηνικῆς θαλάσσης μέχρι Κελτῶν, οὓς αὐτοὶ Γαλάτας προσαγορεύουσι· καὶ Κελτῶν ὅσα ἔθνη τὰ μὲν ἐς τήνδε τὴν θάλασσαν, τὰ δὲ ἐς τὸν

Lin. 45. χεῤῥόννησον *Editi ut ſupra.* *L.* 48. Θρακῶν *Edd. ſine jota ſubſcr.* *L.* 50. Ἰωνίου. *Edd.* *L.* 51. Θυῤῥηνὴ *Edd.* *L.* 56. Θρακῶν *edit.* 1. 2. *L.* 57. αὕτη τε *edit.* 1. αὕτη τε *edit.* 2. 3. *L.* 58. παρίκουσα *Aug.* *Ibid.* ἐπιπλεῖστον *conjunctim Aug. Regii.*

Phryges: mediterranea ejus tenent Lydi & Piſidæ. Tot gentes hanc peninſulam habitant, omnes Romanorum ſubjectæ imperio.

3. Sed & trans Euxinum Pontum provincias habent, Myſiam Europæam ac Thraciam, ponto contiguas. Ab Jonia vero Ægæus ſinus incipit; inde alter Adriaticus; poſt quem eſt fretum Siculum; & inde Tyrrhenum mare, uſque columnas Herculeas. Atque hæc eſt longitudo ab Jonia ad Oceanum uſque. In quibus oris hæ ſunt Romanæ provinciæ: Græcia univerſa, Theſſalia, Macedonia, tum finitimæ Thraciæ reliqua, & Illyricum ac Pannoniæ. Sequitur ipſa Italia, in longitudinem maxime porrecta & ab Adriatico ſinu ac Jonio mari ſecundum totum fere Tuſcum pelagus ad Galliam uſque pergens. Hinc Gallia eſt, (Celticam Græci adpellant,) cum variis, qui eam incolunt, populis; quorum alii Noſtrum

βόρειον ὠκεανὸν ἀφορᾷ, τὰ δὲ παρὰ Ῥῆνον ποταμὸν ᾤκηται· Ἰϐηρία τε πᾶσα καὶ Κελτίϐηρες, ἐπὶ τὸν ἑσπέριον καὶ βόρειον ὠκεανὸν καὶ τὰς Ἡρακλείους στήλας τελευτῶντες. Καὶ τούτων πέρι, καὶ ἐφ᾽ ἑκάστου, δηλώσω τὰ ἀκριϐέστατα, ὅταν ἐς ἕκαστον ἔθνος ἡ γραφὴ περιίῃ. νῦν δὲ, ὅσον ὅροις μεγάλοις τὴν ἀρχὴν περιλαϐεῖν, κατὰ μὲν θάλατταν, εἴρηται.

IV. Κατὰ δὲ γῆν περιοδεύοντι, μοῖρα τε Μαυρουσίων ἂν εἴη, τῶν παρ᾽ Αἰθίοψι τοῖς περὶ ἑσπέραν· καὶ εἴ τι θερμότερον ἢ θηριῶδες ἄλλο Λιϐύης, μέχρι Αἰθιόπων τῶν ἑῴων· ταῦτα μὲν Λιϐύης Ῥωμαίοις ὅροι. Τῆς δὲ Ἀσίας, ποταμός τε Εὐφράτης, καὶ τὸ Καύκασον ὄρος, καὶ ἡ Ἀρμενίας τῆς Μείζονος ἀρχὴ, καὶ Κόλχοι παρὰ τὴν Εὔξεινον θάλασσαν ᾠκημένοι, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦδε τοῦ πελάγους. Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ ποταμοὶ δύο, Ῥῆνος τε καὶ Ἴστρος, μάλιστα τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ὁρί-

Lin. 68. *post* εἴρηται *non nisi hypostigmen ponunt Editi.* *L.* 71. μέχρις *Edd.* *L.* 73. *An* Καυκάσιον? *Non videtur.* *L.* 75. Εὐξείνων *edit.* 2. 3.

mare spectant, alii septentrionalem oceanum; pars secundum flumen Rhenum habitat. His universa denique accedit Hispania, (Iberia Græcis dicta & Celtiberia) ad septentrionalem occidentalemque oceanum & columnas usque Herculeas pertinens. Ac de singulis harum regionum dicetur subtilius, ubi narrationis ordo ad earum quasque nos deduxerit; nunc crassiori quadam delineatione hæc de universi imperii *maritimis finibus* dicta sunto.

4. *Terrestri* vero itinere ejusdem imperii limites lustranti, occurrit primum pars Mauritaniæ, attingens occidentalem Æthiopiam; tum aliæ propter nimium æstum aut noxias bestias incultiores regiones Africæ, ad orientales usque Æthiopas. Et hi quidem in Africa sunt Romanorum termini. In Asia vero flumen Euphrates, mons Caucasus, Armeniæ majoris regnum, Colchisque ad Pontum Euxinum pertinens, cum reliqua ora secundum eumdem Pontum porrecta. In Europa denique duo maxime fluvii Romanum

ῥέουσι, καὶ τούτων Ῥῆνος μὲν ἐς τὸν βόρειον ὠκεανὸν, Ἴστρος δὲ ἐς τὸν Εὔξεινον πόντον καταδιδοῖ. περάσαντες δέ πη καὶ τούσδε, Κελτῶν τῶν ὑπὲρ Ῥῆνον ἄρχουσιν ἐνίων, καὶ Γετῶν, τῶν ὑπὲρ Ἴστρον, οὓς Δακοὺς καλοῦσιν. Ὅροι μὲν οὗτοι κατ᾽ ἤπειρον, ὡς ἐγγύτατα ἐλθεῖν τοῦ ἀκριβοῦς.

V. Νῆσοι δὲ πᾶσαι, ὅσαι τῆς ἐντὸς θαλάσσης εἰσίν· αἵ τε Κυκλάδες, ἢ Σποράδες, ἢ Ἰάδες, ἢ Ἐχινάδες, ἢ Τυῤῥηνίδες, ἢ Γυμνησίαι, ἢ ὅσας ἄλλας ὀνομάζουσιν ἑτέρως, περί τε Λιβύην, καὶ τὸ Ἰόνιον, ἢ Αἰγύπτιον, ἢ Μυρτῶον, ἢ Σικελικὸν, ἢ ὅσα ἄλλα τῆσδε τῆς θαλάσσης ὀνόματα· ὅσαι τε ἐξαιρέτως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομάζονται μεγάλαι νῆσοι, Κύπρος τε καὶ Κρήτη καὶ Ῥόδος καὶ Λέσβος καὶ Εὔβοια καὶ Σικελία καὶ Σαρδὼ καὶ Κύρνος, καὶ εἴ τις ἄλλη μικροτέρα τε καὶ μείζων· ἅπαντα ταῦτ᾽ ἐστὶ Ῥωμαίοις ὑπήκοα. καὶ τὸν βόρειον ὠκεανὸν ἐς τὴν Βρεττανίδα νῆσον περάσαντες, ἠπείρου

Lin. 80. carent distinctione post τούσδε, *& ponunt post* δέ πη, *Editi. L. 85.* ἢ Ηϊάδες *Edd. L. 86. pro truncato* Μυησίαι, *quod est in Edd. non dubitavi* Γυμνήσιαι *restituere. L. 87.* Ἰώνιον *Edd. L. 90.* μεγάλαι *Edd. Ibid.* Κυπρός τε *Edd. L. 91.* Σαρδῶ. *Edd.*

Imperium claudunt, Rhenus atque Danubius: quorum ille in septentrionalem Oceanum, hic in Euxinum Pontum evolvitur. Alicubi tamen ultra hos quoque amnes, Germanis trans Rhenum nonnullis imperant, & Getis trans Danubium, quos ipsi Dacas vocant. Hi sunt a parte continentis termini, quam proxime fieri potuit ad verum descripti.

5. Jam *Insulæ* quoque, quotquot in Mediterraneo sunt mari, Cyclades, Sporades, Jonicæ, Echinades, Tuscæ, Baleares, seu quocunque alio nomine insulæ vel ad Africam, vel in Jonio mari, vel in Ægyptio, vel in Myrtoo, aut Siculo, aut in quacunque demum parte Nostri maris sitæ sunt; tum illæ, quas Græci per eminentiam *majores Insulas* vocant, Cyprus, Creta, Rhodus, Lesbus, Eubœa, Sicilia, Sardinia, Corsica, & si qua est alia major minorve: universæ Romanorum potestati subjectæ sunt. In septentrionali etiam Oceano, transportatis in Britanniam copiis, insulam

μεγάλης μείζονα, τὸ κράτιστον αὐτῆς ἔχουσιν ὑπὲρ ἥμισυ, οὐδὲν τῆς ἄλλης δεόμενοι· οὐ γὰρ εὔφορος αὐτοῖς ἐστιν οὐδ᾽ ἣν ἔχουσι.

VI. Τούτων τοσούτων καὶ τηλικούτων ἐθνῶν ὄντων τὸ μέγεθος, Ἰταλίαν μὲν αὐτὴν ἐπιμόχθως τε καὶ μόλις ἐν πεντακοσίοις ἔτεσι κατειργάσαντο βεβαίως. καὶ τούτων τὰ ἡμίσεα βασιλεῦσιν ἐχρῶντο, τὰ δὲ λοιπὰ τοὺς βασιλέας ἐκβαλόντες, καὶ ἐπομόσαντες οὐκ ἀνέξεσθαι βασιλέων, ἀριστοκρατίᾳ τε ἐχρήσαντο ἀπὸ τοῦδε, καὶ προστάταις ἄρχουσιν ἐτησίοις. Διακοσίοις δὲ μάλιστα ἑξῆς, ἐπὶ τοῖς πεντακοσίοις, ἐπὶ μέγα ἦλθεν ἡ ἀρχὴ, καὶ ξενικῆς τε δυνάμεως ἐκράτησαν ἀπείρου, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐθνῶν τότε ὑπηγάγοντο. Γάϊος τε Καῖσαρ ὑπὲρ τοὺς τότε δυναστεύσας, καὶ τὴν ἡγεμονίαν κρατυνάμενός τε καὶ διαθέμενος ἐς φυλακὴν ἀσφαλῆ, τὸ μὲν σχῆμα τῆς πολιτείας καὶ τὸ ὄνομα ἐφύλαξε, μόναρχον δ᾽ ἑαυτὸν ἐπέστησε πᾶσι.

Lin. 8. Καίσαρ *Aug. semper.* *L.* 11. ἀπέστησε *Edd.*

illam, quæ magna quoque continenti regione major est, occuparunt plus quam dimidiam, & quidem meliorem ejus partem; de reliqua parum solliciti, quando ne id quidem, quod de ea occupant, admodum illis fructuosum est.

6. Ex his tot ac tantis gentibus, Italiam ipsam magno labore, ac vix intra quingentesimum demum annum, perdomuerunt. Cujus temporis dimidium vixerunt sub *Regibus*; dein his expulsis, jurejurando obstricti neminem regem se passuros, per optimates rempubl. administrarunt, & per *Magistratus annuos*. Ceterum intra ducentos potissimum annos, qui secuti sunt illos quingentos, plurima incrementa cepit Romanorum imperium; nam per id temporis spatium infinitas exterarum gentium copias prostraverunt, plurimasque provincias in suam redegerunt potestatem. Post hæc *C. Cæsar*, inter æquales suos principatum obtinens, confirmato imperio, & rebus omnibus ad firmam ejus custodiam ordinatis, formam quidem ac nomen rei publicæ retinuit; sibi autem summum in uni-

Καὶ ἔστιν ἤδε ἡ ἀρχὴ μέχρι νῦν ὑφ' ἑνὶ ἄρχοντι, οὓς βασιλέας μὲν οὐ λέγουσιν, ὡς ἐγὼ νομίζω, τὸν ὅρκον αἰδούμενοι τὸν πάλαι· αὐτοκράτορας δὲ ὀνομάζουσιν, ὃ καὶ τῶν προσκαίρων στρατηγῶν ὄνομα ἦν· εἰσὶ δὲ ἔργῳ τὰ πάντα βασιλεῖς.

VII. Καὶ ἔστι καὶ τοῖσδε τοῖς αὐτοκράτορσιν, ἐς τὸν παρόντα χρόνον, ἐγγυτάτω διακοσίων ἐτῶν ἄλλων· ἐν οἷς ἥ τε πόλις μάλιστα κατεκοσμήθη, καὶ ἡ πρόσοδος ἐπιπλεῖστον ηὐξήθη, καὶ πάντα ἐν εἰρήνῃ μακρᾷ καὶ εὐσταθεῖ προῆλθεν ἐς εὐδαιμονίαν ἀσφαλῆ. Καί τινα καὶ τοῖς προτέροις ἔθνεσιν οἵδε οἱ αὐτοκράτορες εἰς τὴν ἡγεμονίαν προσέλαβον, καὶ ἀφιστάμενα ἄλλα ἐκρατύναντο. ὅλως τε, δι' εὐβουλίαν, τὰ κράτιστα γῆς καὶ θαλάσσης ἔχοντες, αὔξειν ἐθέλουσι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀρχὴν ἐς ἄπειρον ἐκφέρειν ἐπὶ βάρβαρα ἔθνη πενιχρὰ καὶ ἀκερδῆ. ὧν ἐγώ τινας εἶδον ἐν Ῥώμῃ πρεσβευομένους τε

Lin. 15. ἔργα *Edd.* *L.* 24. τὰ κράτιστα τῆς θαλάσσης *Editi.*

versos imperium usurpavit. Atque ad hunc diem summa imperii in unius potestate est: quos quidem non *Reges* dicunt, religionem opinor reveriti veteris jurisjurandi; sed *Imperatores* adpellant, quod olim belli ducum ad tempus constitutorum nomen erat: quamquam revera quavis ratione Reges sunt.

7. Hoc genus *Imperatorum*, in præsentem diem, jam fere per alios ducentos annos imperium tenent. Intra quod temporis spatium mirifice exornata Urbs est, ac reditus imperii plurimum aucti, omniaque diuturnæ constantisque pacis beneficio in *stabilem felicitatem* evecta. Hi enim Imperatores veteribus provinciis non nihil etiam adjecerunt, aliasque defectionem molientes continuerunt in officio: in universum autem, quoniam terra marique optima quæque habent in potestate, sapienti consilio opes earum, quas possident, provinciarum augere malunt, quam limites imperii in infinitum proferre ad barbaras gentes inopes ac nihil lucri dominis adlaturas. Quarum ego nonnullarum legatos vidi in Urbem missos, qui se suosque populares Romanis dede-

καὶ διδόντας ἑαυτοὺς ὑπηκόους εἶναι, καὶ οὐ δεξάμενον βασιλέα ἄνδρας οὐδὲν αὐτῷ χρησίμους ἐσομένους. ἔθνεσί τε ἄλλοις, ἀπείροις τὸ πλῆθος, αὐτοὶ διδόασι τοὺς βασιλέας, οὐδὲν αὐτῶν ἐς τὴν ἀρχὴν δεόμενοι· καὶ τῶν ὑπηκόων ἐνίοις προσαναλίσκουσιν, αἰδούμενοι καίπερ ἐπιζημίους ὄντας ἀποθέσθαι. τήν τε ἀρχὴν ἐν κύκλῳ περικάθηνται μεγάλοις στρατοπέδοις, καὶ φυλάσσουσι τὴν τοσήνδε γῆν καὶ θάλασσαν ὥσπερ χωρίον.

VIII. Ἀρχή τε οὐδεμία προῆλθέ πω μέχρι νῦν ἐς τοσοῦτο μεγέθους καὶ χρόνου. Οὔτε γὰρ τὰ Ἑλλήνων, εἴ τις ὁμοῦ τὰ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ Θηβαίων, δυναστευσάντων παρὰ μέρος, ἀπὸ τῆς Δαρείου στρατείας, ὅθεν αὐτοῖς ἐστιν ἐλλαμπρύνεσθαι μάλιστα, ἐς τὴν Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν, συναγάγοι, πολλὰ ἂν ἔτι φανείη. οἵ τε ἀγῶνες αὐτοῖς ἐγένοντο οὐκ ἐπὶ ἀρχῆς περικτήσει μᾶλλον, ἢ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους· καὶ οἱ λαμπρότατοι περὶ τῆς αὐτῶν

Lin. 31. οὐδὲ αὐτῶν *Edd.* *L.* 35. τοσήν γε γῆν. *Edd.* *L.* 42. συνάγοι *Aug.* *Ibid.* ἔτη *pro* ἔτι *legit Candidus.*

rent; quos ne recepit quidem Imperator, nulli quippe usui sibi futuros. Aliis vero gentibus innumeris dant reges; quas nimirum imperio adjicere suo, nihil ipsorum refert. Sunt autem provinciæ, in quas, quum pudeat quamvis parum utiles abjicere, plus etiam insumunt, quam lucri capiunt. Ceterum circumquaque in præsidiis sunt magni exercitus, qui tam late terra marique patens imperium haud secus atque unum aliquod oppidum aut castellum custodiunt.

8. Neque vero ante hanc ætatem ullum umquam vel tam *amplum* exstitit imperium, vel tam *diuturnum*. Nam neque res *Græcorum*, etsi quis inde a Darii expeditione exorsus, unde potissimum claritatis initium Græci ceperunt, usque ad Philippi Amyntæ filii in Græcia imperium deduxerit, atque Atheniensium & Lacedæmoniorum Thebanorumque potentiam, per vices eminentem, in unum congesserit, adeo magnificæ videbuntur. Etenim hi inter se quidem, non tam

ἐλευθερίας πρὸς ἀρχὰς ἄλλας ἐπιούσας. Οἱ δέ τινες αὐτῶν, ἐς Σικελίαν πλεύσαντες ἐπὶ ἀρχῆς ἑτέρας ἐλπίδι, προσέπταισαν· ἢ εἴ τις ἐς τὴν Ἀσίαν διῆλθε, μικρὰ καὶ ὅδε δράσας, εὐθὺς ἐπανήει. Ὅλως τε ἡ Ἑλληνικὴ δύναμις, καίπερ ἐκθύμως ὑπὲρ ἡγεμονίας ἀγωνισαμένων, οὐ προῆλθεν ὑπὲρ τὴν Ἑλλάδα βεβαίως. ἀλλὰ δεινοὶ μὲν ἐγένοντο, ἀδούλωτον αὐτὴν καὶ ἀήττητον κατασχεῖν ἐπιπλεῖστον· ἀπὸ δὲ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου, καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου, καὶ πάνυ μοι δοκοῦσι πρᾶξαι κακῶς καὶ ἀναξίως αὐτῶν.

IX. Ἥ τε τῆς Ἀσίας ἀρχὴ, ἔργων μὲν πέρι καὶ ἀρετῆς, οὐδ' ἐς τὰ σμικρότατα τῶν Εὐρωπαίων παραβάλλεται, δι' ἀσθένειαν καὶ ἀτολμίαν τῶν ἐθνῶν· καὶ τοῦτο δηλώσει καὶ ἥδε ἡ γραφὴ προϊοῦσα. Ὀλίγαις γὰρ μάχαις Ῥωμαῖοι τοσούτων τῆς Ἀσίας ἐθνῶν κατέ-

Lin. 45. αἱ δέ τινες *Edd.* *L.* 46. εἰς *Edd. pro* ἐς, *& sæpius alibi.* *Ib.* ἐλπίδας *Edd.* *L.* 48. καὶ ἅδε δράσας *Edd.* *L.* 51. *pro* δεινοὶ *est* δειλοὶ *in Editis.* *L.* 54. πράξαι *Edd.* *L.* 59. τοσοῦτον *Aug.*

proferendi imperii causa, quam de dignitate & principatu suarum civitatum, concertarunt; & quibus pugnis maxime inclaruerunt, eas pro propria libertate, contra exteros Reges, Græciam armis invadentes, pugnaverunt. Qui vero ex his in Siciliam, spe potiundi ejus insulæ imperio, transmiserunt, eis male res illa cecidit: & in Asiam siquis trajecit, inde etiam, non nimis magnis rebus gestis, mox reversus est. Omninoque Græcorum potentia, quantumvis acriter illi pro suo imperio pugnaverint, extra Græciam nihil firmæ ditionis acquisivit. Sed in sua quidem libertate tuenda, invictaque Græcia quam diutissime præstanda, eximiam demonstravere virtutem: at post Philippum Amyntæ, Alexandrumque Philippi filium, admodum etiam male, & indigne græco nomine, res suas gessisse mihi videntur.

9. Jam *Asiatica imperia*, res gestas virtutemque si spectes, ne cum minimis quidem ex his, quæ Europa protulit, conferenda sunt; tanta fuit illarum gentium infirmitas atque ignavia. Quod etiam, in progressu operis, ipsa hæc scriptio declarabit. Paucis

σχον, ὅσων ἐπικρατοῦσι, καὶ ταῦτα Μακεδόνων αὐτῶν ὑπερμαχομένων· τὰ δὲ πολλὰ περὶ τὴν Λιβύην καὶ τὴν Εὐρώπην ἐξετρίφθησαν. Ἀσσυρίων τε αὖ καὶ Μήδων καὶ Περσῶν, τριῶν τῶνδε μεγίστων ἡγεμονιῶν, εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Φιλίππου, συντιθεμένων, οὔτ' ἂν ὁ χρόνος ἐφίκοιτο τῶν ἐνακοσίων ἐτῶν, ὅσα ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐς τὸν παρόντα χρόνον. Τό τε μέγεθος τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκείνων οὐδὲ ἐς ἥμισυ νομίζω τῆσδε τῆς ἡγεμονίας ἀπαντᾶν· τεκμαιρόμενος, ὅτι Ῥωμαίοις, ἀπό τε δύσεων καὶ τοῦ πρὸς ἑσπέραν ὠκεανοῦ, ἐπὶ τὸ Καύκασον ὄρος καὶ ποταμὸν Εὐφράτην, καὶ ἐς Αἰθίοπας τοὺς ἄνω δι' Αἰγύπτου, καὶ δι' Ἀράβων ἐπὶ τὸν ἑῷον ὠκεανὸν, ἡ ἀρχὴ διεξέρχεται· καὶ ὅρος ἐστὶν αὐτοῖς ὁ ὠκεανὸς ἀρχομένου τε καὶ δυομένου τοῦ θεοῦ· θαλάσσης τε πάσης ἡγεμονεύουσι τῆς ἐντὸς οὔσης, καὶ νήσων ἁπασῶν, καὶ ἐν

Lin. 60. ὅσον. *Editi.* *Ibid.* ἐπι κρατοῦσι *Aug. quod possit ex* ἐπι κρατοῦσι *corruptum videri. Sic Candidus:* quot in præsenti adhuc obtinent. *L. 62.* Ἀσυρίων *edit.* 1. *L. 70.* δι' Αἰγύπτου καὶ Ἀράβων *Edd. Particulam* δι' *ante* Ἀράβων *repetendam, & hæc a prioribus sejungenda, putavi.*

enim prœliis Romani tot Asiæ provincias, quas ad hunc diem tenent, in suam redegerunt potestatem, quamvis Macedonico etiam milite fuerint defensæ; cum circa Africam Europamque iidem Romani plurimum laboris diu multumque exhauserint. Durationem autem quod adtinet imperii, quod si *Assyriorum*, *Medorum*, *Persarum* tria maxima regna, ad Alexandrum usque Macedonem, in unum componas; ne sic quidem nongentorum annorum spatium complebunt, quantum duravit in hodiernum Romanorum potentia. Amplitudo vero eorumdem imperiorum ne dimidium quidem hujus imperii exæquavisse mihi videtur, cogitanti, Romanum imperium ab ultimo Occidente Atlanticoque oceano ad Caucasum usque montem & fluvium Euphratem porrigi, & per Ægyptum usque ad superiores Æthiopas, per Arabiam vero usque ad orientalem pertingere oceanum. Ita & ab occasu & ab ortu solis Oceanus Romanis limes est; ac præterea Mediterraneum mare universum, cunctis cum Insulis, tenent, & in Oceano quoque

τῷ ὠκεανῷ Βρεττανῶν. Μήδοις δὲ καὶ Πέρσαις, ὅτε πλείστη θάλασσα, ἡ ὁ Παμφύλιος κόλπος ἦν καὶ μία νῆσος ἡ Κύπρος, ἤ τι που ἄλλο σμικρὸν τῆς Ἰωνίας ἐν θαλάσσῃ, τοῦ τε Περσικοῦ κόλπου (καὶ γὰρ τοῦδε ἐκράτουν) πόσον τι καὶ τὸ τούτου πέλαγός ἐστι.

X. Τὰ δὲ δὴ Μακεδόνων, τὰ μὲν πρὸ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου καὶ πάνυ σμικρὰ ἦν· καὶ ἔστιν ὧν ὑπήκουσαν. τὰ δὲ αὐτοῦ Φιλίππου, πόνου μὲν καὶ ταλαιπωρίας ἔγεμεν οὐ μεμπτῆς, ἀλλὰ καὶ ταῦτα περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ πρόσχωρα μόνα ἦν. Ἐπὶ δὲ Ἀλεξάνδρου, μεγέθει τε καὶ πλήθει καὶ εὐτυχίᾳ καὶ ταχυεργίᾳ διαλάμψασα ἡ ἀρχὴ, καὶ ὀλίγου δεῖν ἐς ἄπειρον καὶ ἀμίμητον ἐλθοῦσα, διὰ τὴν βραχύτητα τοῦ χρόνου προσέοικεν ἀστραπῇ λαμπρᾷ· ἧς γε, καὶ διαλυθείσης ἐς πολλὰς σατραπείας, ἐπιπλεῖστον ἐξέλαμπε τὰ

Lin. 75. Βρεττανῶν, Μήδεις τε καὶ *Editi.* *Ibid. Musgravius legendum censuit* Πέρσαις ἥ τε πλείστη θάλασσα ὁ Παμφ. κόλπος ἦν, καὶ μία νῆσος *&c.* *L.* 77. ἤ τι που *edit.* 2. 3. *L.* 78. *pro* ἐν θαλάσσῃ *Musgr. maluit* ἐνθάλασσιν. *Ibid. post* κόλπου *majorem distinctionem ponunt Editi, & parentheseos signis carent.* *L.* 79. πόσον τι καὶ ὅτου πέλαγός ἐστι *Edd.* *Pro* πόσον τι *Aug. dat* ποσόν τι. *L.* 84. μόνα *abest ab Edd.* *L.* 89. ἐπὶ πλεῖστον *Aug.*

Britanniæ imperant. Medi autem Persæque, quo tempore plurimum mari pollebant, aut Pamphylium sinum habuerunt cum una insula Cypro, aut prope Joniam insulas nonnullas; tum quas Persicus sinus (nam & hunc tenuerunt) insulas complectitur.

10. Denique *Macedonum* res, ante Philippum Amyntæ filium, tenues omnino fuerunt; ac fuit tempus, cum alienæ quoque potestati essent subjecti. Et Philippus quidem studium in rebus gerendis industriamque non contemnendam affatim demonstravit; ceterum intra Græciam finitimasque regiones potentia ejus substitit. Sub Alexandro autem, cum magnitudine multitudineque, tum prosperitate rerum gestarum ac celeritate, præfulgens Macedonum imperium, ac pæne in infinitum exemplo vix imitabili progressum, propter durationis brevitatem coruscanti fulguri fuit simile. Ac illius quidem, in plures etiam Satrapias distracti, partes adhuc plurimum

μέρη. Καὶ τοῖς ἐμοῖς βασιλεῦσι μόνοις ἦν στρατιά τε πεζῶν μυριάδες εἴκοσι, καὶ μυριάδες ἱππέων τέσσαρες, καὶ ἐλέφαντες πολεμισταὶ τριακόσιοι, καὶ ἅρματα ἐς μάχας δισχίλια, καὶ ὅπλα ἐς διαδοχὴν μυριάσι τριάκοντα· καὶ τάδε μὲν αὐτοῖς ἦν ἐς πεζομαχίαν. ἐς δὲ ναυμαχίας, κοντωτὰ, καὶ ὅσα σμικρότερα ἄλλα, δισχίλια· τριήρεις δὲ, ἀπὸ ἡμιολίας μέχρι πεντήρους, πεντακόσιαι καὶ χίλιαι· καὶ σκεύη τριηρετικὰ διπλότερα τούτων, θαλαμηγά τε χρυσόπρυμνα καὶ χρυσέμβολα, ἐς πολέμου πομπὴν, οἷς αὐτοὶ διαπλέοντες ἐπέβαινον οἱ βασιλεῖς, ὀκτακόσια. χρημάτων δὲ ἐν τοῖς θησαυροῖς, τέσσαρες καὶ ἑβδομήκοντα μυριάδες ταλάντων Αἰγυπτίων. ἐς γὰρ δὴ τοσοῦτο παρασκευῆς τε καὶ στρατιᾶς, ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν φαίνεται, προαγαγών τε καὶ καταλιπὼν ὁ δεύτερος Αἰγύπτου βασιλεὺς μετ' Ἀλέξανδρον· ὃς καὶ πορίσαι δεινότατος ἦν βασιλέων, καὶ δαπανῆσαι λαμπρότατος, καὶ κατασκευάσαι

Lin. 90. στρατία τι *Aug. Regii.* *L.* 97. *an* διπλάσια? *L.* 98. θαλάμηγά τι *Edd.* *L.* 100. ὀκτακόσιοι *Edd.* *L.* 2. τοσοῦτον *Aug.* *Ibid.* στρατίας *Aug.* *L.* 4. *interpungunt vulgo post* καταλιπών.

ſplenduerunt. Certe ſoli mei reges exercitum alebant ducentorum millium peditum, quadraginta millium equitum; ad hæc trecentos elephantes bello adſuetos; tum curruum militarium duo millia habebant, & parata arma, quantum trecentis aliis militum millibus ſufficeret. Præter terreſtrem hunc apparatum, ad maritima bella, duo millia actuariarum aliarumque minorum navium præſto erant; longæ vero, ab hemioliis uſque quinqueremes, MD. & inſtrumenta duplo majori numero longarum navium parata; tum thalamegi auratis puppibus roſtrisque, quas ad oſtentationem in bello ipſi conſcendebant reges, DCCC: pecuniæ vero numeratæ in theſauris DCCXL talentorum Ægyptiorum millia. Tantum certe apparatum tantasque copias, ex regiis tabulis adparet, comparatas relictasque fuiſſe a ſecundo poſt Alexandrum Ægypti rege; qui & ceteroquin præter ceteros reges cum ad parandas opes ſolertiſſimus, tum in erogandis ſplendidiſſimus fuit, in operibusque mo-

μεγαλουργότατος. Φαίνεται δὲ καὶ πολλὰ τῶν ἄλλων σατραπῶν, οὐ πολὺ τούτων ἀποδέοντα· ἀλλὰ πάντα ἐς τοὺς ἐπιγόνους αὐτῶν συνετρίφθη, φθαρέντων ἐς ἀλλήλους· ᾧ μόνῳ ἀρχαὶ μεγάλαι καταλύονται, στασιάσασαι.

XI. Τὰ δὲ Ῥωμαίων μεγέθει τε καὶ εὐτυχίᾳ διήνεγκε, δι' εὐβουλίαν καὶ χρόνον· ἔς τε τὴν περίκτησιν αὐτῶν ἀρετῇ καὶ φερεπονίᾳ καὶ ταλαιπωρίᾳ πάντας ὑπερῆραν, οὔτε ταῖς εὐπραγίαις ἐπαιρόμενοι, μέχρι βεβαίως ἐκράτησαν, οὔτε συστελλόμενοι ταῖς συμφοραῖς· ὧν γε καὶ δύο μυριάδες ἀνδρῶν ἐνίοτε, μιᾶς ἡμέρας, καὶ ἑτέρας τέσσαρες, ἀπώλλυντο, καὶ ἄλλης πέντε· καὶ περὶ τῆς πόλεως αὐτῆς πολλάκις ἐκινδύνευον. Καὶ λιμοί τε καὶ λοιμοὶ συνεχεῖς, καὶ στάσεις, ὁμοῦ πάντα ἐπιπίπτοντα,

Lin. 8. σατραπειῶν *Edd. cum plerisque MSStis.* *L.* 9. *ſqq. An ſatis ſana atque integra ſint verba* φθαρέντων *& quæ ſequuntur uſque ad* στασιάσασαι, *valde dubito.* *L.* 12. *Legendum puto* μεγέθει τε καὶ χρόνῳ, δι' εὐβουλίαν καὶ εὐτυχίαν. *L.* 17. ἔτε αι *Edd.* *L.* 18. ἀπόλλυνται *Edd.* ἀπώλυντο *Aug. Venet M. quod in* ἀπώλλυντο *mutandum duxi.*

liendis magnificentiſſimus. Atque etiam reliquos quod adtinet Satrapas, complura opum documenta exſtant, his non multum cedentia; ſed ſub ſucceſſoribus eorum fracta ſunt omnia & adtrita, quum jam ipſi in mutuam perniciem ruiſſent; quæ res una perdere magna imperia ſolet, internis ſi diſſidiis lacerantur.

11. Sed *Romanorum imperium* & magnitudine excelluit & diuturnitate. In quo non minus conſilii prudentia eos adjuvit, quam fortuna. Virtute autem & patientia atque induſtria in parando imperio tanta uſi ſunt, quantam de nulla alia gente memoratam legimus. Neque ſecundis rebus elati ſunt, donec ſatis confirmata eſſet eorum potentia; neque adverſis rebus animum umquam abjecerunt; quamquam interdum una die XX, & alia XL hominum millia acie amiſerint, & iterum alia L, ac ſæpius etiam de ipſa Urbe periclitati ſint. Imo nec fames, nec peſtis, quibus crebro premebantur, nec ſeditiones, neque cuncta hæc ſimul ingruentia, ab ambitione eos abſtraxerunt: donec DCC annis, multis cum ærumnis

οὐκ ἀπέστησε τῆς φιλοτιμίας· ἕως ἑπτακοσίοις ἔτεσι κακοπαθοῦντές τε καὶ κινδυνεύοντες, ἀγχωμάλως τὴν ἀρχὴν ἐς τόδε προήγαγον, καὶ τῆς εὐτυχίας ὤναντο διὰ τὴν εὐβουλίαν.

XII. Καὶ τάδε πολλοὶ μὲν Ἑλλήνων, πολλοὶ δὲ Ῥωμαίων, συνέγραψαν. καὶ ἔστιν ἡ ἱστορία, τῆς Μακεδονικῆς, μεγίστης δὴ τῶν προτέρων οὔσης, πολὺ μείζων. Ἀλλ' ἐντυγχάνοντά με, καὶ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν ἐντελῆ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἰδεῖν ἐθέλοντα, ἀπέφερεν ἡ γραφὴ πολλάκις ἀπὸ Καρχηδόνος ἐπὶ Ἴβηρας, καὶ ἐξ Ἰβήρων ἐπὶ Σικελίαν, ἢ Μακεδονίαν, ἢ ἐπὶ πρεσβείας ἢ συμμαχίας ἐς ἄλλα ἔθνη γενομένας· εἶτ' αὖθις ἐς Καρχηδόνα ἀνῆγεν, ἢ Σικελίαν, ὥσπερ ἀλώμενον· καὶ πάλιν ἐκ τούτων, ἀτελῶν ἔτι ὄντων, μετέφερεν. ἕως οὗ τὰ μέρη συνήγαγον ἐμαυτῷ, ὁσάκις ἐς Σικελίαν ἐστράτευσαν, ἢ ἐπρέσβευσαν, ἢ ὁτιοῦν ἔπραξαν ἐς Σικελίαν, μέχρι κατεστήσαντο αὐτὴν ἐς τὸν κόσμον τὸν παρόντα. ὁσάκις

periculisque collučtati, æquabili progreſſione imperium ſuum ad hoc faſtigium evexerunt, & fortunæ beneficia conſilio atque prudentia in uſum converterunt ſuum.

12. Et has Res quidem *Populi Romani* complures & Græci & Latini *Scriptores* memoriæ prodiderunt; & eſt argumentum multo copioſius, quam rerum Macedonicarum, quæ ceteroquin præ reliquis ſuperiorum temporum ampliſſimæ ſunt. Quos ego Scriptores cum perlegerem, atque per ſingulas provincias continenti quadam ratione cognoſcere cuperem, quid in earum quaque geſſiſſet Romanorum virtus; huc atque illuc me traduxit ſtilus, Carthagine in Hiſpaniam, inde porro in Siciliam, aut in Macedoniam, aut ad legationem aliquam ad alias gentes miſſam, aut ad ſocietatem cum his contractam. Inde rurſus Carthaginem, aut in Siciliam, tamquam errabundum, me reduxit; ac mox iterum ab his, nec dum perfectis, alio transtulit. Quare tandem *mihi ipſe diſperſas hiſtoriæ partes in unum congeſſi*: velut eas, quæ ad Siciliam pertinent; quoties in illam aut exercitus aut legatos miſerunt, & quidquid in

τε αὖ Καρχηδονίοις ἐπολέμησαν, ἢ ἐσπείσαντο, ἢ ἐπρέσβευσαν ἐς αὐτοὺς, ἢ πρεσβείας ἐδέξαντο παρ' ἐκείνων, ἢ ἔδρασαν ὁτιοῦν, ἢ ἔπαθον πρὸς αὐτῶν, ἕως Καρχηδόνα κατέσκαψαν καὶ τὸ Λιβύων ἔθνος προσέλαβον, καὶ αὖθις ᾤκισαν αὐτοῖς Καρχηδόνα, καὶ Λιβύην κατέστησαν ἐς τὰ νῦν ὄντα. Καὶ τόδε μοι κατὰ ἔθνος ἕκαστον ἐπράχθη, βουλομένῳ τὰ ἐς ἑκάστους ἔργα Ῥωμαίων καταμαθεῖν· ἵνα τὴν τῶν ἐθνῶν ἀσθένειαν ἢ φερεπονίαν, καὶ τὴν τῶν ἑλόντων ἀρετὴν, ἢ εὐτυχίαν, ἢ εἴ τι ἂν ἄλλο συγκύρημα συνηνέχθη, καταμάθοιμι.

XIII. Νομίσας δ' ἄν τινα καὶ ἄλλον οὕτως ἐθελῆσαι μαθεῖν τὰ Ῥωμαίων, συγγράφω κατὰ ἔθνος ἕκαστον· ὅσα δὲ ἐν μέσῳ πρὸς ἑτέρους αὐτοῖς ἐγένετο, ἐξαίρω, καὶ ἐς τὰ ἐκείνων μετατίθημι. Τοὺς δὲ χρόνους, ἐπὶ μὲν πᾶσι, περισσὸν ἡγούμην καταλέγειν· ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιφανεστάτων.

Lin. 38. *vulgatum* Καρχηδονίους *correxi.* *L.* 42. ᾤκησαν *Edd.* *L.* 47. εἴ τι ἄλλο *Edd.* & *carent* ἄν. *L.* 48. Νομίσας δ' αὐτίκα καὶ ἄλλον *Editi.*

Sicilia gesserunt, donec in præsentem formam eam redegissent. Similiter Carthaginienses quod adtinet, quotquot cum his bella gesta, quæ fœdera inita, quæ legationes ultro citroque inter duos populos missæ sunt, quas clades mutuo vel intulerunt vel acceperunt; donec diruta Carthago est, & Africa in provinciæ formam redacta, & rursus instaurata Carthago, Africaque in eum, quo nunc est, statum devenit. Idemque feci per singulas provincias, cupiens cognoscere, quid in earum quaque gesserint Romani; ut intelligerem cujusque gentis vel infirmitatem vel industriam, tum victoris populi virtutem atque fortunam, aut si qua denique res alia fuerit, quæ ad ea, quæ effecta sunt, momentum aliquod contulit.

13. Ratus autem, fore & *aliis gratum*, si ea ratione res Romanas addiscere possent; nunc eadem ratione *provinciatim* illas *perscribere* adgredior, omissis & in propriam cujusque provinciæ historiam dilatis his, quæ alibi interim gesta sunt. *Tempora* autem ubique adnotare, operæ visum est supervacaneæ; sed per

Φανεστάτων, ἐκ διαστήματος ὑπομνήσω. Καὶ τὰ ὀνόματα Ρωμαίοις πάλαι μὲν ἦν ἓν, ὥσπερ ἀνθρώποις ἅπασιν, ἑκάστῳ· μετὰ δὲ, ἐγένοντο δύο· καὶ οὐ πολὺς χρόνος, ἐξ οὗ καὶ τρίτον ἤρξατό τισιν, ἐς ἐπίγνωσιν, ἐκ πάθους ἢ ἀρετῆς προστίθεσθαι· καθὰ καὶ τῶν Ελλήνων τισὶν, ἐπὶ τὰ ὀνόματα, ἦσαν ἐπικλήσεις. Εγὼ δὲ, ἔστι μὲν, ὅπου καὶ πάντων ἐπιμνήσομαι, καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ἐπιφανῶν, ἐς γνώρισμα τῶν ἀνδρῶν· τὰ δὲ πολλὰ καὶ τούτους καὶ τοὺς ἄλλους, ἃ κυριώτατα ἡγοῦνται προσαγορεύσω.

XIV. Τριῶν δὲ βίβλων οὐσῶν, αἳ τὰ ἐς τὴν Ιταλίαν ὄντα αὐτοῖς πολλὰ πεπραγμένα συνάγουσι, τὰς μὲν τρεῖς ἡγητέον εἶναι Ρωμαϊκῶν Ιταλικάς· διὰ δὲ πλῆθος ἔργων, διῄρηνται. καὶ δηλοῦσιν, ἡ μὲν πρώτη, τὰ τῶν βασιλέων ἑπτὰ γενομένων ἔργα, ἐφεξῆς ἅπαντα ἐφ' ἑαυτῶν, ὡς ἐγένετο· καὶ αὐτὴν ἐπιγράφω, Ρωμαϊκῶν

Lin. 55. οὐ πολὺς χρόνος. *Sic omnes. Nescio, an tollenda sit particula negativa.* *L.* 67. γενόμενα *Edd.*

per intervalla, in rebus illuſtrioribus, ea adnotabo. Jam *Nomina* quod adtinet Romanorum, olim cuique non niſi unum nomen fuerat, ſicuti aliarum gentium hominibus; dein acceſſit alterum; & haud ita multo poſt, ad faciliorem agnitionem, tertium etiam ex aliquo caſu aut affectione aut virtutis laude, imponi quibusdam coeptum eſt: quemadmodum & Græcorum nonnulli nominibus adjuncta habebant cognomina. Equidem igitur interdum omnia referam nomina, præſertim virorum illuſtriorum, quo noſcantur facilius; plerumque autem cum hos, tum alios, eo nomine deſignabo, quod cuique proprium maxime habitum eſt.

14. Quum autem *tres* ſint *Libri*, quibus res populi Romani intra Italiam geſtæ, ſane non paucæ, continentur; exiſtimandi quidam omnes ſunt *Italicam* exponere *Romanorum hiſtoriam*; ſed propter memorabilium rerum copiam diſtincti ſunt. Horum igitur primus res ſub Regibus geſtas, quos ſeptem habuit Roma, ſuo ordine cunctas, res cujusque regis ſeparatim, comple-

Βασιλικήν. Η δ᾽ ἑξῆς, τὰ ἐς τὴν ἄλλην Ιταλίαν, χωρίς γε τῆς παρὰ τὸν κόλπον τὸν Ιόνιον· ἐς δὲ σύγκρισιν τῆς προτέρας, ἥδε λέγεται ἡ ἑξῆς Ρωμαϊκῶν Ιταλική. Τελευταίῳ δὲ ἔθνει, Σαυνίταις, οἱ παρὰ τὸν Ιόνιον ᾤκηνται, μεγάλῳ τε καὶ χαλεπῷ, ὀγδοήκοντα ἔτεσι συνεπλάκησαν· μέχρι καὶ τούσδε, καὶ ὅσα σφίσιν ἐγγὺς ἔθνη συνεμάχει, καὶ Ελληνας ὅσοι ὑπὸ τὴν Ιταλίαν εἰσὶν, ὑπηγάγοντο. καὶ ἔστιν ἥδε, τῶν προτέρων εἰς σύγκρισιν, Ρωμαϊκῶν Σαυνιτική. Τὰ δὲ λοιπὰ, τούτων ἑκάστη κατὰ λόγον ἐπιγράφονται· Ρωμαϊκῶν Κελτική τε, καὶ Σικελικὴ, καὶ Ιβηρικὴ, καὶ Αννιβαϊκὴ, καὶ Καρχηδονικὴ, καὶ Μακεδονικὴ, καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως. Τέτακται δ᾽ αὐτῶν ἄλλη μετ᾽ ἄλλην, ὡς ἑκάστῳ πολέμῳ τὴν ἀρχὴν πρὸ ἑτέρου λαβεῖν συνέπεσεν, εἰ καὶ τὸ τέλος τῷ ἔθνει μετὰ πολλὰ ἕτερα

Lin. 70. Ιώνιον *Editi.* *L.* 72. & 77. Σαννίταις & Σαννιτικὴ *Edd.* *L.* 78. κατὰ λόγους *Edd.* *L.* 80. Αννιβιακὴ *plerique MSS. non male; omittuntque præcedentem particulam* καὶ. *Ibid.* Καρχηδονιακὴ *Edd.* *Ibid.* καὶ Μακεδονικὴ *caret Aug.* Μακεδονιακὴ *ed.* 1. 2.

ctitur: illumque inſcribo, *Romanarum hiſtoriarum Librum de Regibus.* Sequuntur res geſtæ per univerſam Italiam, exceptis populis mare Superum accolentibus; qui liber ad differentiam prioris inſcribitur, *Romanarum hiſtoriarum Liber Italicus.* Poſtremo omnium Italorum cum Samnitibus, qui Superum mare ſpectant, magna gente ac feroci, per octoginta annos conflictati ſunt Romani; donec & ipſos, eorumque in vicinia ſocios, & Græcos quotquot inferiorem Italiam incolunt, ſibi ſubjecerunt. Qui eas res exponit, ad priorum diſcrimen, *Romanarum hiſtoriarum Samniticus Liber* dicetur. Deinceps vero ad horum ſimilitudinem ſinguli inſcribuntur, *Romanarum rerum Liber Celticus*, *Siculus*, *Hiſpanicus*, tum *Annibalicus*, *Punicus*, *Macedonicus*, & ſic porro. Eorum autem *Ordo* eſt ſecundum ordinem temporum, quibus bello primum miſceri cum unoquoque populo cœperunt Romani; etiam ſi interim, donec quemque populum penitus ſibi ſubjecerunt, plurima alia inciderint. Seditionum vero dom-

γεγένηται. Ὅσα δ' αὐτοὶ Ῥωμαῖοι πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασάν τε καὶ ἐπολέμησαν ἐμφύλια, φοβερώτερα σφίσι ταῦτα μάλιστα γενόμενα, ἐς τοὺς στρατηγοὺς τῶν στάσεων διῄρηται· τὰ μὲν ἐς Μάριόν τε καὶ Σύλλαν· τὰ δ' ἐς Πομπήϊόν τε καὶ Καίσαρα· τὰ δὲ ἐς Ἀντώνιον καὶ τὸν ἕτερον Καίσαρα, τὸν Σεβαστὸν ἐπίκλην, πρὸς τοὺς ἀνδροφόνους τοῦ προτέρου Καίσαρος· τὰ δὲ ἐς ἀλλήλους, αὐτῶν Ἀντωνίου τε καὶ Καίσαρος στασιασάντων. ᾧ τινι τελευταίῳ τῶν ἐμφυλίων ὄντι καὶ Αἴγυπτος ὑπὸ Ῥωμαίους ἐγένετο, καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐς μοναρχίαν περιῆλθεν.

XV. Ὧδε μὲν ἐς βίβλους ἕκαστα τῶν ἐθνῶν, ἢ ἐς στρατηγοὺς τὰ ἐμφύλια, διῄρηται. Ἡ δὲ τελευταία καὶ τὴν στρατιὰν αὐτῶν ὅσην ἔχουσιν, ἢ πρόσοδον ἣν καρποῦνται, καθ' ἕκαστον ἔθνος, ἢ εἴ τι προσαναλίσκουσιν εἰς τὰς ἐπινείους φρουράς, ὅσα τε τοιουτότροπα ἄλλα,

Lin. 84. γεγένηται *poſui pro vulgato* γένηται. *L.* 89. Ἀντώνιον τε καὶ *Edd.* *L.* 91. *vulgo diſtingaunt* ἐς ἀλλήλους αὐτῶν, Ἀντων. *L.* 93. *vulgo* Αἰγυπτίοις ὑπὸ Ῥωμαίων εἰς μοναρχ. περιῆλθ. *Lacunam ex Photio ſupplevi.* *L.* 95. ἢ ἐς στρατηγούς. *Sic emendandus videbatur locus, quum vulgo legeretur* ἢ στρατηγῶν.

ſticarum hiſtoria, *Bellorum*que *Civilium*, quæ præ ceteris horrenda eis acciderunt, diſtributa eſt per auctores, qui eos motus concitarunt; ut primus Liber Syllam cum Mario; alter Pompejum cum Cæſare; duo ſequentes Antonium & alterum Cæſarem, cognomine Auguſtum, cum interfectoribus ſuperioris Cæſaris; quintus denique eosdem, Cæſarem & Antonium, ipſos inter ſe contendentes, oſtendat; quo civilium bellorum noviſſimo Ægyptus quoque in Romanorum ceſſit poteſtatem, & Romanum imperium in Monarchiam eſt mutatum.

15. Ita quidem res ſingularum gentium in ſuos libros, & bella civilia juxta ſuos duces, digeruntur. Ultimus autem liber, quantis *exercitibus* muniatur hoc imperium, quantosque *reditus* habeat e ſingulis provinciis, tum ſi quid inſuper impendunt in claſſes præſidiarias, & quæ ſunt ejusdem generis alia, declarabit.

ἐπιδείξει. Ἁρμόζει δὲ ἀπὸ τοῦ γένους ἄρξασθαι τὸν περὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῶν συγγράφοντα. Τίς δὲ ὢν ταῦτα συνέγραψα, πολλοὶ μὲν ἴσασι, καὶ αὐτὸς προέφηνα. σαφέστερον δ᾽ εἰπεῖν· Ἀππιανὸς Ἀλεξανδρεὺς, ἐς τὰ πρῶτα ἥκων ἐν τῇ πατρίδι, καὶ δίκαις ἐν Ῥώμῃ συναγορεύσας ἐπὶ τῶν βασιλέων, μέχρι με σφῶν ἐπιτροπεύειν ἠξίωσαν. Καὶ εἴ τῳ σπουδὴ καὶ τὰ λοιπὰ μαθεῖν, ἔστι μοι καὶ περὶ τούτου συγγραφή.

Lin. 3. *poterat &* προέφηνα *ſcribi, ſine* ι *ſubſcr.* *L.* 4. Ἀππιανὸς *abeſt ab Editis.*

Exordium autem capere ab ipſa origine ejus Populi conveniet, cujus de virtute ſum ſcripturus. Quis autem ſim, qui hæc conſcripſi; & multi norunt, & ipſe ſupra indicavi. Sed apertius etiam dicam; *Appianus* ſum, *Alexandrinus*, Romæ primum in cauſis pro tribunali Auguſtorum agendis verſatus; tum ab his ad primariam in patria mea dignitatem promotus, quippe quem Procuratorem rerum ſuarum in his oris conſtituere dignati ſunt. Ceterum ſi quis plura ſcire cupit, exſtant & Commentarii *de vita noſtra* conſcripti, e quibus reliqua poterit cognoſcere.

ΕΚ ΤΗΣ

ΤΩΝ ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΩΝ

ΒΙΒΛΟΥ Α΄.

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ.

I. ΕΚ ΤΟΥ ΦΩΤΙΟΥ.

Αἰνείας, τοῦ Ἀγχίσου, τοῦ Κάπυος, ἐν τῷ Τρωϊκῷ ἤκμασε πολέμῳ. μετὰ δὲ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας ἔφυγε. καὶ μετὰ μακρὰν πλάνην καταπλεῖ ἔς τινα τῆς Ἰταλίας αἰγιαλὸν, Λώρεντον ἐπικαλούμενον· ἔνθα καὶ στρατόπεδον αὐτοῦ δείκνυται, καὶ τὴν ἀκτὴν ἀπ' ἐκείνου Τροίαν καλοῦσιν. Ἦρχε τότε Ἀβοριγίνων, τῶν τῇδε Ἰταλῶν, Φαῦνος ὁ τοῦ Ἄρεως, ὃς καὶ ζεύγνυσιν Αἰνείᾳ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Λαουϊνίαν, καὶ δίδωσι γῆν ἐκ περιόδου σταδίων τριῶν. Ὁ δὲ πόλιν τε ἔκτισε, καὶ

Lin. 2. ἤκμαζε *Cod. Henr. Steph.* 2. *apud Hæschelium.* *L.* 3. κατέπλει *margo Hæschelii & MS. Vat. F.* *L.* 7. Ἄρεος *Vat. B.* *L.* 8. καὶ γῆν δίδωσι *Vat. F.* *L.* 9. σταδίων τετρακοσίων *margo Hæsch. Vat. F.* σταδίων υ΄. *Cod. H. Steph.* 2. *& Andr. Schotti.*

EX APPIANI

ROMANARUM HISTORIARUM

LIBRO I. *SIVE* DE REGIBUS

EXCERPTA ET FRAGMENTA.

I. *Excerptum* PHOTII, *in Bibliotheca. Cod.* LVII.

ÆNEAS, Anchifæ filius, Capyis nepos, Trojano floruit bello. Capto autem Ilio profugit, & variis jactatus erroribus, ad Italiæ quoddam littus fe applicuit, quod Laurentum dictum; ubi & caftra illius oftenduntur, & ex ipfo ora illa maritima Troja nominatur. Imperabat tum Aboriginibus, illius partis Italiæ populo, Faunus, Martis filius; qui & Æneæ filiam fuam Laviniam nuptum dedit, triumque [*alii*: quadringentorum] in circuitu ftadiorum agrum attribuit; ubi Æneas oppidum ædificavit, quod ab

ἀπὸ τῆς γυναικὸς Λαουϊνίας, Λαουΐνιον ἐπωνόμασε. τρίτῳ δὲ ἔτει, τοῦ Φαύνου τελευτήσαντος, ἐκδέχεται τὴν ἀρχὴν ὁ Αἰνείας κατὰ τὸ κῆδος, καὶ τοὺς Ἀβοριγίνας ἀπὸ τοῦ κηδεστοῦ Λατινου Φαύνου Λατίνους ἐπωνόμασε. Τρίτῳ δὲ ἔτει πάλιν, ὑπὸ Ῥουτούλων τῶν Τυῤῥηνῶν, διὰ Λαουϊνίαν τὴν γυναῖκα, προμνηστευθεῖσαν αὐτῶν τῷ βασιλεῖ, ἀναιρεῖται πολέμου νόμῳ ὁ Αἰνείας· καὶ τὴν ἀρχὴν διεδέξατο Εὐρυλέων, Ἀσκάνιος μετονομασθεὶς, ὃς ἐγεννήθη τῷ Αἰνείᾳ ἐκ Κρεούσης τῆς Πριάμου, τῆς ἐν Ἰλίῳ γενομένης αὐτῷ γυναικός· οἱ δὲ ἐκ τῆς Λαουϊνίας Ἀσκάνιον αὐτῷ γεννηθῆναί φασι, τὸν διάδοχον τῆς ἀρχῆς.

II Ἀσκανίου δὲ τελευτήσαντος ἔτει τετάρτῳ μετὰ τὴν Ἄλβης οἴκισιν, (καὶ γὰρ οὗτος ἔκτισε πόλιν, Ἄλβην καλέσας, καὶ ἀπὸ Λαουϊνίου τὸν λαὸν μετῴκισεν,) ἐκδέχεται τὴν ἀρχὴν Σιλούϊος. καὶ Σιλουΐου παῖδα

Lin. 12. *caret artic.* ὁ *Vat. B.* *L.* 14 *sq. Sic reposui, quum vulgo præpostere esset*, διὰ Λαουϊν. τὴν γυναῖκα, ὑπὸ Ῥουτ. τῶν Τυῤῥηνῶν. *L.* 17. Ἀρυλέων *Cod. M. M.* (*Max. Margunii*) *apud Hæsch.* *L.* 18. *vitiose vulgo* ἐγεννήθει, *quod corrigendum esse, monuit Hæsch. in Notis.* *L.* 22. *correxi vulgatum* οἴκησιν, *monente etiam Hæschelio.* *L.* 23. Λαουϊνίου *reposui pro vulg.* Λαουϊνίας. *L.* 24. *sqq. vulgo* Συλούιος, Συλουΐου, *& sic porro. Quæ quamquam constanter fere omnes dent MSSti Codices, corrigenda tamen monuit Hæschelius.*

uxoris Laviniæ nomine *Lavinium* vocavit. Tertio abhinc anno, exſtincto Fauno, imperium nactus Æneas eſt jure affinitatis; & Aborigines a ſoceri Latini Fauni nomine *Latinos* nominavit. Tertio iterum anno a Rutulis, Tyrrheniæ populis, propter Laviniam, illorum regi antea deſponſatam, bello illato tollitur Æneas; imperiumque Euryleon ſuſcepit, *Aſcanius* cognominatus. Hic Æneæ ex Creuſa Priami filia, quam in Ilio uxorem ille habuerat, filius fuit; etſi alii ex Lavinia natum Æneæ Aſcanium ferunt, regni ſucceſſorem.

2. Mortuo dein Aſcanio, quarto poſt anno quam Albam condiderat, (etenim & hic oppidum condidit, quod *Albam* nominavit, eoque ex Lavinio coloniam deduxit,) Silvius regni habenas accepit. Hujus Silvii filium Æneam Silvium faciunt; Æneæ dein

Αἰνείαν Σιλούϊόν φασι, Αἰνείου δὲ Λατῖνον Σιλούϊον, τοῦ δὲ Κάπυν, Κάπυος δὲ Κάπετον γενέσθαι, Καπέτου δὲ Τιβερῖνον, τοῦ δὲ Αγρίππαν, τοῦ δὲ Ρωμύλον· καὶ τόνδε μὲν βληθῆναι κεραυνῷ· οὗ γενέσθαι παῖδα Αβεντῖνον, Αβεντίνου δὲ Προκᾶν γενέσθαι. καὶ πᾶσι δὲ τὸν Σιλούϊον ἐπώνυμον ἦν. Τῷ δὲ Προκᾷ δύο ἐγενέσθην υἱώ· πρεσβύτερος μὲν Νεμέτωρ, νεώτερος δὲ Αμούλιος. Λαβόντος δὲ τοῦ πρεσβυτέρου παρὰ τοῦ πατρὸς τελευτῶντος τὴν ἀρχὴν, ὁ νεώτερος ὕβρει καὶ βίᾳ κατέσχεν ἀφελόμενος. καὶ τὸν μὲν παῖδα τοῦ ἀδελφοῦ Εγεστον κτείνει· τὴν θυγατέρα δὲ Ρέαν Σιλουΐαν, ἱέρειαν, ἵνα ἄπαις διαμείνῃ, καθίστησι. Καὶ τὸν μέντοι Νεμέτωρα τῆς εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ ἐπιβουλῆς ἡ τῶν ἠθῶν ἐξεῖλε πρᾳότης καὶ ἡ πολλὴ ἐπιείκεια. ἀλλ' ἡ Σιλουΐα ἔκυε παρὰ τὸν νόμον· καὶ τὴν μὲν Αμούλιος ἐπὶ κολάσει συνελάμβανε, δύο δὲ παῖδας ἐκ τῆσδε γενομένους ποι-

Lin. 25. Αἰνεία δὲ *MS. Amstelod.* *L.* 27. *alii apud Hæsch.* Αγρίπαν. *Ibid. vulgo edd.* Ρώμυλον, *in quo mutavi accentum.* *L.* 28. τὸν μὲν *Edd. in contextu.* *L.* 29. Πρόκαν *alii apud Hæsch.* *Ib. forsan* πᾶσι δὴ ὁ Σιλούϊος. *L.* 30. Πρόκᾳ *margo Hæsch. Vat. F.* *L.* 31. υἱοί. *Amst.* *L.* 34. τοῦ ἀδελφοῦ *caret Vat. B:* *Ibid.* Αγεστον *M. M. apud Hæsch. quod ex* Αἴγεστον *corruptum est.* *L.* 35. Ρέαν Σερουΐαν *Edd. in contextu.* *L.* 36. Καὶ *caret Vat. F. Amst.* *L.* 37. *Forsan* ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ. *L.* 38. ἐξεῖλκε *Edd. in contextu.*

filium Latinum Silvium, Latini Capyn, Capyos Capetum fuisse perhibent; tum Capeti Tiberinum; hujus Agrippam; Agrippæ Romulum; quem fulmine sublatum ferunt, relicto filio Aventino, ex quo Procas: hisque omnibus Silvii additum fuisse cognomentum memorant. Procæ duo filii erant: natu major *Numitor*, minor *Amulius* dictus. Quorum quum major, mortuo patre, regnum suscepisset; junior vi & per nefas illi ademit, fratrisque filium Egestum sustulit; filiam autem *Rheam Silviam*, ne qua liberorum spes esset, Vestalem legit. Ac Numitorem quidem, quum frater vitæ ejus insidiaretur, morum singularis comitas miteque ingenium periculo exemit. At Rheam, quod contra sacerdotii legem peperisset, Amulius puniendi causa in vincula conjecit; duos vero filios ex ea natos in vicinum

μέσιν ἔδωκεν, εἰς τὸν πλησίον ποταμὸν ἐμβαλεῖν τὰ βρέφη· Θύβρις ἦν ὄνομα τῷ ποταμῷ. Ῥῶμος δὲ καὶ Ῥωμύλος οἱ παῖδες, ἐξ Αἰνείου ἕλκοντες μητρόθεν τὸ γένος, τὸ γὰρ τοῦ φύσαντος ἄδηλον βδελυττόμενοι, τούτῳ μᾶλλον ἐκκαυχώμενοι ἦσαν.

II. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Τῶν ἑπτὰ βασιλέων, (Ῥωμύλου, Νουμᾶ Πομπιλίου, Ἄγκου Ὀστιλίου, καὶ Ἄγκου ἑτέρου τοῦ καὶ Μαρκίου, ἐπιγόνου Νουμᾶ, Ταρκυνίου, Σερουΐου Τυλλίου, καὶ Ταρκυνίου Λευκίου τοῦ Ταρκυνίου,) ὁ πρῶτος, κτίστης τε Ῥώμης καὶ οἰκιστὴς γεγονὼς, ἄρξας τε πατρικῶς μᾶλλον ἢ τυραννικῶς, ὅμως ἐσφάγη· ἢ, ὡς ἄλλοι φασὶν, ἠφανίσθη. ὁ δὲ δεύτερος, οὐδὲν ἧττον βεβασιλευκὼς, εἰ

Lin. 42. Θύμβρις *margo Hæsch. Vat. F.* *L.* 43. *vulgo* Ῥάμυλος, *in quo mutavi accentum.* *L.* 44. *pro* τὸ γὰρ *legendum puto* τὸ δὲ. *Ibid. vulgatum* φύντες *in* φύσαντος *fuit mutandum.* *L.* 47. Ἄγκου Ὀστιλίου *cum Editis habent MSS. omnes. Ab Appiano ne sit, an a librariis, nescio. Hæschelius* Τύλλου Ὀστιλίου *reponendum censuit.* *Ibid. lege* ἀπογόνου *vel* ἐκγόνου. *Ibid.* Σερουΐου *vel* Σερουΐου Τυλλίου *Edd. in context.* *L.* 49. *verbis* τοῦ Ταρκυνίου *post* Λευκίου *carent Edd.* *L.* 52. *Post* βεβασιλευκὼς *inserendum* εὖ *putavit Is. Casaub. apud Hæsch.*

fluvium, cui Tybris nomen erat, projiciendos pastoribus tradidit. Liberorum nomen *Romus* & *Romulus* erat; qui quum ab Ænea per matrem genus ducerent, incertam patris sortem detestantes, Æneæ magis nomine gloriari consueverunt.

II. *Excerptum ejusdem* PHOTII. *Ibidem.*

Septem Roma *reges* habuit: Romulum, Numam Pompilium, Tullum Hostilium, Ancum Marcium, Tarquinium, Servium Tullium, & L. Tarquinium, Tarquinii filium. Horum primus, auctor urbis & conditor, quamvis paterno magis, quam tyrannico more imperasset, trucidatus tamen est; vel, ut aliis placet, disparuit. Alter, nihilo præcedente in

μὴ καὶ μᾶλλον, τὸν ἑαυτοῦ βίον ἐτελεύτησε, ζήσας . . . Ὁ δὲ τρίτος ἐκεραυνώθη. νόσῳ δὲ τὸν βίον ὁ τέταρτος ὑπεξῆλθεν. ὁ δὲ πέμπτος ὑπὸ ποιμένων ἐσφάγη. καὶ ὁ ἕκτος ὁμοίως σφαγῇ κατέστρεψε τὸν βίον. ὁ δὲ ἕβδομος καὶ τῆς πόλεως καὶ τῆς βασιλείας, παρανομῶν, ἐξηλάθη. ἐξ οὗ, τῆς βασιλείας καταλυθείσης, εἰς τοὺς ὑπάτους τὰ τῆς ἀρχῆς μετετέθη.

III. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Κελεύσαντος δὲ Τατίου, τὸν χρυσὸν ἐς τὴν παῖδα ἐλίθαζον, ἔς τε τιτρωσκομένη κατεχώσθη.

IV. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Ὅτι τὸν πόλεμον τὸν πρὸς Ῥωμύλον Τατίου αἱ Ῥωμαίων γυναῖκες καὶ Σαβίνων θυγατέρες διῄτησαν, αὐταὶ τῷ χάρακι τῶν γονέων προσελθοῦσαι, χεῖράς τε προτείνου-

Lin. 53. *poſt* ζήσας *excidiſſe numerum annorum, perſpecte vidit Hæſchelius. Lacunam interjectis punctis indicandam putavi.* *L.* 55. καὶ *apud Hæſchelium, neſcio cur, uncis incluſum.* *L.* 56. κατέτρεψε τὸν βίον *Edd. in context.* *L.* 57. *pro* παρανομῶν *dant* παρὰ νόμον *margo Hæſch. Cod. Vat. B. & Amſt.* *L.* 64. *correxi vulgatum* χεῖρά τε.

imperando inferior, ac forte etiam præſtantior, anno ætatis . . vitam finivit. Tertius fulmine ictus eſt. Quartus morbo e vita diſceſſit. Quintus a paſtoribus jugulatus periit. Sextus ſimiliter cæſus, vitam cum morte commutavit. Septimus & urbe & regno ob tyrannidem exactus eſt. Inde, ſoluto regno, ad conſules imperium translatum.

III. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΛΙΘΑΖΩ.

Jubente Tatio, (Sabini) aurum in puellam (*Tarpejam*) projecerunt; donec vulneribus confecta, tumulo obrueretur.

IV. *Excerptum* I. *de* LEGATIONIBUS.

Bellum Tatii cum Romulo uxores Romanorum, *Sabinorum filiæ*, compoſuerunt. Hæ enim ipſæ ad vallum parentum egreſſæ ſunt; protenſisque manibus infantes ſibi ex

σαι, καὶ βρέφη τὰ ἤδη σφίσιν ἐκ τῶν ἀνδρῶν γενόμενα ἐπιδεικνύουσαι, καὶ τοῖς ἀνδράσι μαρτυροῦσαι, μηδὲν ὑβριστικὸν ἐς αὐτὰς ἁμαρτεῖν. ἐδέοντό τε, οἶκτον λαβεῖν τινα τοὺς Σαβίνους σφῶν τε αὐτῶν, καὶ κηδεστῶν, καὶ ἐκγόνων καὶ θυγατέρων· καὶ φείσασθαι συγγενοῦς καὶ μιαροῦ πολέμου, ἢ πρώτας ἀνελεῖν, αἳ τὴν αἰτίαν ἔχουσι τοῦ πολέμου. Οἱ δὲ, τῶν τε παρόντων ἀπορίᾳ, καὶ οἴκτῳ τῶν γυναικῶν, συγγιγνώσκοντες ἤδη, μὴ καθ' ὕβριν εἰργάσθαι ταῦτα Ρωμαίους, ἀλλὰ ὑπὸ χρείας, ἐς τὰς διαλλαγὰς ἐνεδίδουν. Καὶ συνελθόντες Ρωμύλος τε καὶ Τάτιος ἐς τὴν ἐξ ἐκείνου ἱερὰν καλουμένην ὁδὸν, ἐπὶ τοῖσδε συνέβησαν· βασιλεύειν μὲν ἄμφω, Τάτιόν τε καὶ Ρωμύλον· Σαβίνους δὲ τοὺς τότε τῷ Τατίῳ συστρατεύσαντας, καὶ εἴ τινες ἄλλοι τῶν Σαβίνων ἐθέλοιεν, ἐς τὸ Ρωμαίων μετοικίζεσθαι ἐπ' ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ.

Lin. 65. σφίσιν *posui pro vulg.* σφὶν. *L.* 67. ἐδέοντό τε ο. λ. τ. τ. Σαβίνους. *Hæc & alia Ursinus, mendose in suo exemplari scripta, emendavit. Cum emendato autem textu Ursini convenit Cod. MS. Bavaricus.* *L.* 72. *verbum* συγγνώσκοντες, *pro quo posui* συγγιγνώσκ. *cum præcedentibus conjunxit, & post illud distinctionem posuit Ursinus.* *L.* 75. επι τοις δε *Edd.*

maritis jam tum natos ostendentes, ac testimonium maritis exhibentes, nihil ab illis in se injuriose admissum esse, exorabant Sabinos, *ipsi se & generos, & nepotes, filias denique, misererentur, ac nefarii inter consanguineos belli facerent finem: aut ipsas se prius, quarum causa ortum esset bellum, interficerent.* Illi, partim præsenti difficultate commoti, partim misericordia mulierum tacti, quum & ipsi jam intelligerent, non libidine faciendi injuriam, sed necessitate coactos, facinus illud patrasse Romanos, pacis conditionibus aures præbent. Igitur Romulus Tatiusque, in ea quæ ex illa re *Sacra via* nominata est congressi, hac lege pacem fecerunt, ut ambo Romulus Tatiusque regnarent, Sabini autem qui cum Tatio militassent, & si qui præterea ejusdem populi voluissent, Romam æquo jure habitatum concederent.

V. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Ὁ δὲ στρατηγὸς, αἰσθόμενος παρ' ἰδιοξένῳ, ἐξήγγειλεν Ὀστιλίῳ.

VI. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Οἱ δὲ ἐβλασφήμουν αὐτὸν, ὡς κακῶς ἐπὶ τρισὶν ἀνδράσι τὰ πάντα θέμενον.

VII. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Συμβάσεις ποιεῖν, ἐφ' οἷς ἂν Γάβιοι δικαιῶσιν.

VIII. ΕΚ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ ΑΝΩΝΥΜΟΥ.

Ὠνεῖται τὰ τρία βιβλία τῆς τιμῆς τῶν ἐννέα.

Lin. 80. *mallem* παρ' ἰδιοξένου.

L. 84. *vulgatum* Ξυμβάσεις *mutavi in* Συμβ.

V. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΙΔΙΟΞΕΝΟΣ.

Imperator autem (Albanorum, *Fufetius* vel Suffetius) eam rem, quum a privato hoſpite intellexiſſet; *Hoſtilio* renunciavit.

VI. *Apud eumdem* SUIDAM, *voce* ΒΛΑΣΦΗΜΩ.

Alii conviciis eum (Tullum Hoſtilium) inſectabantur, eo quod tribus viris (*Horatiis*) rerum omnium fortunam temere commiſiſſet.

VII. *Apud eumdem*, *voce* ΔΙΚΑΙΟΥΝ.

(Romani cenſebant,) pacem faciendam eſſe (a *Tarquinio Superbo*) iis conditionibus, quas *Gabii* æquas eſſe cenſuiſſent.

VIII. *Fragm. apud Grammaticum ineditum San-Germanenſem, in Montfauconii Biblioth. Coisliniana.*

Emit (Tarquinius) tres libros (a *Sibylla* oblatos) tanti, quanti antea novem fuerant ab illa æſtimati.

A. U. 247.

IX. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Ὁ δὲ Ὁράτιος λελωβημένος ἦν τὰ σκέλη· ὑπατείας τε οὐκ ἔτυχεν, οὔτε ἐν πολέμῳ, οὔτε ἐν εἰρήνῃ, διὰ τὴν ἀχρηστίαν τῶν ποδῶν.

X. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Οἱ ὕπατοι τὰ ὅρκια προὔτειναν· καὶ ἐς πάντα ἔφασαν ἐνδώσειν μᾶλλον, ἢ Ταρκύνιον προσήσεσθαι.

XI. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

250. Ὅτι Ταρκύνιος Σαβίνους κατὰ Ῥωμαίων ἠρέθιζε. Κλαύδιος δέ, ἀνὴρ Σαβῖνος ἐκ Ῥηγίλλου πόλεως δυνατός, οὐκ εἴα τοὺς Σαβίνους παρασπονδεῖν. ἕως, κρινόμενος ἐπὶ τῷδε, ἔφυγεν ἐς Ῥώμην, μετὰ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ δούλων πεντακισχιλίων. Οἷς πᾶσι Ῥωμαῖοι χώραν

Lin. 86. Ὁράτιος *vulgo editum est ad v.* Ἀχρηστία. *L.* 89. *vulgo* ἐς πάντας. *quod emendavi.* *L.* 92. *pro* Ἡρίλλου, *quod erat in MSto*, *Valesius reposuit* Ῥηγίλλου.

IX. *Fragm. apud* SUIDAM, *voce* ΟΡΑΤΙΟΣ & *v.* ΑΧΡΗΣΤΙΑ.

Horatius (*Cocles*) crura habebat debilitata, neque vel belli vel pacis tempore consul creabatur, eo quod usu pedum careret.

X. SUIDAS, *voce* ΠΡΟΣΗΣΕΣΘΑΙ.

Consules ad juramentum, quo se obstrinxerant, provocarunt; &, quamlibet aliam pacis conditionem se accepturos potius, quam *Tarquinium* recepturos, professi sunt.

XI. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Cum Tarquinius Sabinos adversus populum Romanum concitaret, *Claudius Sabinus*, Regillo oppido oriundus, vir potens, quo minus populares sui leges fœderis violarent, obstitit. Cujus rei causa postmodum in judicium vocatus, cum cognatis amicisque & servis, hominibus quinquies mille, Romam transfugit. His omnibus locus ad habitan-

ἐς οἰκίας ἔδοσαν, καὶ γῆν ἐς γεωργίαν, καὶ πολίτας A. U.
ἔθεντο. Τὸν δὲ Κλαύδιον καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον κατέλεξαν, ἀποδεικνύμενον ἔργα λαμπρὰ κατὰ τῶν Σαβίνων· καὶ Φυλὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ κατέστησαν.

XII. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

1 Λατῖνοι, ἔνσπονδοι Ῥωμαίοις ὄντες, ἐστράτευον ἐπ' 256.
αὐτούς... Οἱ δὲ Λατῖνοι ἐγκλήματα εἰς Ῥωμαίους ἐποιοῦντο, τήν τε πάρεσιν αὐτῶν τὴν ἐπὶ σφᾶς, ὄντας ἐνσπόνδους καὶ συγγενεῖς...

dum in urbe, & ager quem ſibi colerent, & civitatis jus a Romanis datum. Claudius ipſe, quum adverſus Sabinos egregiam operam navaſſet, inter Patres lectus, ac nova *Tribus* ex ejus nomine *Claudia* appellata eſt.

XII. SUIDAS, *voce* ΕΝΣΠΟΝΔΟΣ & *v.* ΠΑΡΕΣΙΣ.

Latini, fœdere licet cum Romanis conjuncti, bellum tamen contra eos parabant... Accuſabant autem Romanos, cum quod ſeſe, fœderatos cognatosque, contemnerent, tum...

Δ. U.

ΕΚ ΤΗΣ

ΤΩΝ ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΩΝ

ΒΙΒΛΟΥ Β'.

ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ.

I. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Βολοῦσκοι δὲ τοῖς πλαίσμασι τῶν γειτόνων οὐ καταπλαγέντες, ἐστράτευον ἐπὶ Ρωμαίους, καὶ ἐπολιόρκουν τοὺς αὐτῶν κληρούχους.

II. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

263. Ο δὲ δῆμος τὸν Μάρκιον μετιόντα τὴν ὑπατείαν οὐκ ἐχειροτόνησεν, οὐ τὸν ἄνδρα ἀπαξιῶν, ἀλλὰ τὸ φρόνημα δεδιὼς αὐτοῦ.

EX APPIANI

ROMANARUM HISTORIARUM

LIBRO II. DE REBUS ITALICIS

EXCERPTA ET FRAGMENTA.

I. *Apud* SUIDAM, *voce* ΚΛΗΡΟΥΧΟΝ.

Volsci vero, vicinorum cladibus minime territi, bellum parabant contra Romanos, eorumque colonias oppugnabant.

II. SUIDAS, *voce* ΑΠΑΞΙΩΝ.

Populus vero *Marcium* (*Coriolanum*,) consulatum petentem, non elegit; non, quod virum honore illo indignum judicarent, sed quod magnos ejus spiritus metuerent.

III. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

A. U. 265.

Ο Μάρκιος πιμπράμενος ἐπὶ Ῥωμαίοις, φυγὴν καταδικασθεὶς, καὶ μικρὸν ἐς αὐτοὺς οὐδὲν ἐπινοῶν, ἐς Βολούσκους ἐτράπετο.

IV. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Οτι πατρίδα καὶ γένος ἀλλαξάμενος ἥκοι, τὸ μηδὲν ἡγησάμενος, καὶ τὰ τῶν Βολούσκων ἀντὶ τῆς πατρίδος αἱρήσεσθαι βουληθείς.

V. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Οτι τοῦ Μαρκίου φυγαδευθέντος, καὶ ἐς Βολούσκους 266. καταφυγόντος, καὶ κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύσαντος, καὶ τεσσαράκοντα σταδίους ἀποσχόντος ἀπὸ τοῦ ἄστεος καὶ στρατοπεδεύσαντος, ὁ δῆμος ἠπείλει τῇ βουλῇ πα-

Lin. 10. *pro* τὸ μηδὲν *legendum* ταῦτα μηδὲν *censuit Küsterus.* *L.* 11. *pro vulgato* ἢ τὰ *posui* καὶ τὰ, *monente Küstero.* *Ibid.* Οὐολούσκων *h. l. Editi, minime male.* *L.* 13. *In contextu edit. Ursin. vitiose scriptum* Βουλούσκους, *& sic deinceps in toto hoc fragmento; sed in Notis Ursini recte* Βολουσκ. *citatur.* *In Cod. Bavar. tota hæc Ecloge desideratur.* *L.* 15. *numerali nota* καὶ μ´ σταδίους *Edd.*

III. IDEM, *voce* ΠΙΜΠΡΑΤΑΙ.

Marcius, ira in Romanos accensus propter exilium quo ab eis multatus erat, nec mediocre quidquam adversus eos meditans, ad Volscos transiit.

IV. *Apud eumdem* SUIDAM, *voce* ΑΛΛΑΞΑΜΕΝΟΣ.

Patria & genere suo abdicato, sese advenisse, nihili ea facientem; & Volscorum potius, quam patriæ suæ, partes sequi in animum induxisse.

V. *Excerptum* II. *de* LEGATIONIBUS.

Marcius (*Coriolanus*) quum exilio multatus ad *Volscos* confugisset, illatoque Romanis bello quinque ab urbe millia passuum posuisset castra; minata est multitudo senatui, se hostibus urbem tradituram, ni legati ad Marcium de pace

A. U. 266. ῥαδώσειν τὰ τείχη τοῖς πολεμίοις, εἰ μὴ πρεσβεύσοιντο περὶ διαλλαγῶν πρὸς Μάρκιον. ἡ δὲ μόλις ἐξέπεμψεν αὐτοκράτορας περὶ εἰρήνης Ῥωμαίους πρέσβεις· οἱ παρελθόντες ἐς τὸ Βολούσκων, ἀκροωμένῳ προὔτειναν ἀμνηστίαν καὶ κάθοδον, εἰ καταλύσαι τὸν πόλεμον, τῆς τε βουλῆς αὐτὸν ὑπεμίμνησκον, ὡς οὐχ ἁμαρτούσης ἐς αὐτόν. Ὁ δὲ πολλὰ τοῦ δήμου κατηγορήσας, περὶ ὧν ἐς αὐτὸν καὶ Βολούσκους ἐξημαρτήκεσαν, ἐπήγγελλε ὅμως, Βολούσκους αὐτοῖς διαλλάξειν· ἂν τὴν γῆν, ἣν ἔχουσι Βολούσκων καὶ τὰς πόλεις ἀποδῶσι, καὶ ποιήσωνται πολίτας, ὥσπερ Λατίνους. ἕως δ᾽ ἂν ἔχωσι τὰ τῶν κρατούντων οἱ κρατούμενοι, οὐχ ὁρᾷν, τίνες αὐτοῖς ἔσονται διαλύσεις. Ταῦτα μετοίσοντας ἀπέλυε τοὺς πρέσβεις, καὶ τριάκοντα ἡμέρας εἰς τὴν σκέψιν ἐδίδου. II. Τραπεὶς

Lin. 19. *Verba* περὶ εἰρήνης Ῥωμαίους πρέσβεις *ex emendatione Urſini ſunt, in cujus MS. eorum loco hæc legebantur* εἰρήνην περὶ Ῥωμαίοις πεμπούσης. *L.* 21. ἀμνηστεῖαν, *quod erat in Editis, correxi. In MS. Urſ. magis vitioſe legebatur* ἀναμνηστίαν. *Ibid. emendavi vulgatum* καταλύσας. *L.* 23. *pro* ἐς αὐτὸν *in MS. erat* ἑαυτὸν, *ex quo Urſinus* εἰς αὐτὸν *fecit. L.* 24. *vulgo* ἐπηγγέλλει, *quod in* ἐπήγγελλε *vel in* ἐπαγγέλλει *fuit mutandum. L.* 25. ἂν ἣν γε μὴν ἔχουσι *text. Urſini; ſed margo* ἴσως γῆν. *In MSto autem Urſini erat* αὐτὴν γε μὴν, *ex quo feci* ἂν τὴν γῆν ἣν. *L.* 30. καὶ λ΄ ἡμέρας *Edd. & ſic mox iterum.*

mitterentur. Senatus ægre tandem oratores, cum plena poteſtate de pace tranſigendi, miſit. Qui poſtquam ad caſtra Volſcorum pervenerunt, in conſpectum Marcii adducti, præteritorum oblivionem ei ac reditum ab exilio offerebant, ſi bellum vellet componere; ac de ſenatu in memoriam illi revocabant, nihil in Marcium ab eo fuiſſe peccatum. Ille vero multa de populo conquerens ac de injuria in ſe & in Volſcos patratis, promiſit tamen, *ſe pacem Romanis cum Volſcis conciliaturum; ſi agrum ſaltem, quem tenerent, Volſcorum oppidaque redderent, ac in civitatem Volſcos, velut Latinos, reciperent. Sed quoad victi retinerent ea, quæ ad victores pertineant; non videre ſe*, ait, *quonam modo pax illis dari poſſit.* His mandatis legatos dimittit, ac triginta dierum ſpatium ad deliberandum Romanis concedit. 2. Interim

II. Τραπεὶς δ' ἐπὶ τοὺς ἄλλους Λατίνους, ἑπτὰ πόλεις αὐτῶν εἷλε ταῖς τριάκοντα ἡμέραις· καὶ ἧκεν ἐπὶ τὰς ἀποκρίσεις. Οἱ δὲ ἀπεκρίναντο, ἐὰν ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀπαγάγῃ τὸν στρατὸν, πέμψειν τοὺς συνθησομένους αὐτῷ τὰ πρέποντα. Πάλιν δ' ἀντειπόντος, ἔπεμπον ἑτέρους δέκα δεησομένους, μηδὲν ἀνάξιον ποιεῖν τῆς πατρίδος, μὴ δ' ἐξ ἐπιτάγματος, ἀλλ' ἑκουσίους, ἐᾶν γίγνεσθαι τὰς συνθήκας· αἰδούμενόν τε τὴν πατρίδα, καὶ τὸ τῶν προγόνων ἀξίωμα τιμῶντα, τῶν ἐς αὐτὸν οὐχ ἁμαρτόντων. Ὁ δὲ τοσοῦτον αὐτοῖς ἀπεκρίνετο· τριῶν ἄλλων ἡμερῶν ἥκειν, βουλευσαμένους τι κάλλιον. Οἱ μὲν δὴ τοὺς ἱερέας ἔπεμπον, ταῖς ἱεραῖς ἐσθῆσιν ἐσταλμένους, ταυτὰ τοῦ Μαρκίου δεησομένους. Ὁ δὲ καὶ τούτοις ἔφη, δεῖν ἢ τὰ κελευόμενα ποιεῖν, ἢ μηδ' ἂν ἀφικνεῖσθαι πρὸς αὐτόν. Ἐς οὖν πολιορκίαν καθίσταντο· καὶ τὸ τεῖχος ἐπλήρουν λίθων, καὶ βελῶν, ὡς ἄνωθεν ἀμυνόμενοι Μάρκιον. *A. U. 266.*

Lin. 36. ἑτέρους ἰ. *Edd.* *L.* 43. ταῦτα *MS. Urſin.*

2. Interim ipſe in reliquos Latinos converſus, triginta illis diebus ſeptem illorum urbes capit. Inde ad audienda Romanorum reſponſa revertitur. Reſpondebant hi: *ſi ex agro Romano exercitum abduceret; tum ſe ad eum miſſuros, qui æquis conditionibus pacem cum eo concluderent.* Quod ubi ille negat ſe facturum; decem alios mittunt, orantes, *nihil indignum patria ſua committeret; pacta libere, non ex ipſius juſſu, fieri ſineret; ac verecundia patriæ commoveretur, dignitatemque revereretur majorum, qui nihil in ipſum admiſiſſent.* Ille: *tertio die*, ait, *redirent, ubi ſaniora cepiſſent conſilia;* nec verbum ultra addit. Jam Romani ſacerdotes ad Marcium mittunt ſacro cultu ornatos, qui easdem ad eum preces deferrent. Quibus & ipſis reſpondet ille: *aut imperata facere debere, aut ne accedere quidem ad ſeſe oportuiſſe.* Itaque ad ſuſtinendam obſidionem Romani ſe parant, murosque lapidibus ac telis complent, ex ſuperiori loco contra Marcium depugnaturi.

A. U. 266. III. Βαλερία δὲ, Ποπλικόλα θυγάτηρ, πολλὰς ἀγομένη γυναῖκας ἐπί τε τὴν μητέρα τοῦ Μαρκίου Βετουρίαν, καὶ ἐπὶ τὴν γυναῖκα Βολουμνίαν, πένθιμα ἠμφιεσμέναι πᾶσαι, καὶ τὰ παιδία ταῖς ἱκεσίαις ἐπιφέρουσαι, συνεξελθεῖν αὐταῖς πρὸς Μάρκιον ἠξίουν αὐτὰς, καὶ δεηθῆναι, φείσασθαι σφῶν τε αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος. Αἱ μὲν δὴ, τῆς βουλῆς ἐπιτρεπούσης, ἐξῄεσαν, μόναι γυναῖκες, εἰς ἐχθρῶν στρατόπεδον. Ο δὲ Μάρκιος, θαυμάζων τῆς εὐτολμίας τὴν πόλιν, οἷα Ρωμαίων ἐστὶ καὶ τὰ γύναια, προσιούσαις ἀπήντα· καὶ τὰς ῥάβδους καθῄρει καὶ τοὺς πελέκεας, διὰ τὴν μητέρα· προσδραμών τε ἠσπάζετο, καὶ ἦγεν ἐπὶ τὸ συνέδριον τῶν Βολούσκων, καὶ λέγειν ἐκέλευσεν ὅ τι χρῄζοι.

IV. Η δὲ, συναδικεῖσθαι, ἐξελαυνομένη τῆς πόλεως, οὖσα μήτηρ, ἔφη. ὁρᾶν δὲ, ὅτι Ρωμαῖοι πολλὰ πρὸς αὐτοῦ πεπόνθασιν ἤδη, καὶ τίσιν ἔτισαν ἱκανήν· ὧν χώρα τε τοσαύτη διέφθαρται, καὶ πόλεις ἀπολώλασι

Lin. 48. δὲ *posui pro vulg.* δὴ. *Ibid. Videndum est, an pro* θυγάτηρ *forsan* ἀδελφὴ *scripserit Appianus. L.* 58. προσδραμόντες ἠσπαζ. *erat in MS. Urs. L.* 63. ὧν *&* *mox* διεφθαρται *sunt ex emend. Ursini, in cujus MS. fuerat* ὡς *&* διέφθαρσαι.

3. Tum vero *Valeria*, Poplicolæ filia, compluribus adsumtis matronis, ad *Veturiam* matrem Coriolani, uxoremque ejus Volumniam accedit; lugubresque vestes indutæ cunctæ, & parvos etiam filiolos ad supplicationem adhibentes, orant illas: *egrediantur secum ad Marcium, obsecrentque illum, ut sibi ipsis patriæque parcat.* Illæ igitur, permittente senatu, ad hostium castra, solæ mulieres, egressæ sunt. Marcius vero, miratus virtutem urbis, cujus matronæ etiam tam forti animo essent, accedentibus obviam ivit; remotisque propter matrem fascibus ac securibus, in complexum matris procurrit, eamque in concilium Volscorum adductam dicere jussit, cujus rei causa venisset.

4. Illa vero, *simul cum ipso injuriam se passam*, dixit, *ut quæ, tamquam mater ejus, urbe esset ejecta. Probe autem se intelligere, magna mala jam ab eo passos esse Romanos, & pœnas jam satis amplas dedisse; ut pote quo-*

A. U. 266.

πολλαί· καὶ, τὸ Ῥωμαίοις ἔσχατον, παρακαλοῦσι· καὶ πρέσβεις πέμπουσιν, ὑπάτους καὶ ἱερέας, καὶ μητέρα καὶ γυναῖκα· τό τε ἀδίκημα ἰῶνται ἀμνηστίᾳ καὶ καθόδῳ. Σὺ δὲ μὴ ἀνιάτῳ κακῷ τὸ κακὸν ἰῶ· μὴ δὲ συμφοραῖς ἐπιχείρει κοιναῖς αὐτοῦ τε σοῦ καὶ τῶν ἀδικουμένων. Ποῖ φέρων οἴσεις τὸ πῦρ; μετὰ τὴν χώραν, ἐπὶ τὴν πόλιν; μετὰ τὴν πόλιν, ἐπὶ τὴν ἑστίαν τὴν σήν; μετὰ τὴν ἑστίαν, ἐπὶ τὰ ἱερά; δὸς χάριν, ὦ παῖ, κἀμοὶ καὶ τῇ πατρίδι παρακαλούσαις. Ἡ μὲν δὴ τοσαῦτα εἶπεν. Ὁ δὲ Μάρκιος· οὐκ εἶναι πατρίδα τὴν ἐκβαλοῦσαν, ἀλλὰ τὴν ὑποδεδεγμένην. οὐδὲν γὰρ εἶναι φίλιον, ἂν ἀδικῇ· οὐδὲ ἐχθρὸν, εὖ ποιοῦν. καὶ τὸ τῶν παρόντων ἐκέλευσεν ὁρᾶν, πίστιν τε δόντων αὐτῷ καὶ λαβόντων, καὶ πολίτην πεποιημένων, καὶ στρατηγὸν ἀποφηνάντων, καὶ τὰ ἴδια ἐπιτρεψάντων. Τιμάς τε,

Lin. 65. *legendum videri poſſit* οἱ καὶ τὸ Ῥωμ. *ſed nihil temere mutatum velim.* *L.* 69. *mallem* καὶ τῶν ἀδικούντων. *L.* 71. *verba* μετὰ τὴν πολιν *ex ingenio addidit Urſinus.* *L.* 74. οὐκ εἶα πατρίδα *MS. Urſ.*

rum ager tantus vaſtatus, oppidaque permulta amiſſa ſint; tum qui etiam ad extremum Romanorum perfugium, ad preces, ſeſe receperint, ac legatos miſerint, conſules & ſacerdotes, & matrem denique atque uxorem. Eosdem vero reparare etiam injuriam, abolitione præteritorum, & revocatione ab exilio, velle. Tu vero, inquit, *ne inſanabile malum malo oppone. Neque tales inferre calamitates adgredere, quæ tibi ipſi cum his, de quorum injuria conquereris, communes ſunt futuræ. Quo enim ignem feres? ex agro in urbem? ex urbe in domum tuam? ex domo in templa? Concede, fili, & mihi & patriæ, quæ mecum te exorat.* Hæc illa. Marcius vero, *non eſſe ſibi patriam,* ait, *quæ ſe ejecerit, ſed quæ exceperit. Neque amicum eſſe, qui injuria adficiat; nec hoſtem, qui bene faciat.* Igitur hos, quibuscum nunc eſſet, & quo pacto hi cum ipſo agerent, reſpicere juſſit matrem; qui & fidem ſibi dediſſent, & ab ſe datam accepiſſent, & civem adſciviſſent, & imperatorem legiſſent. Tum alia de hono-

A. U. 266. ὅσων ἠξίωτο, καὶ ὅρκους, οὓς ὤμοσεν αὐτοῖς, ἐπεξῄει· καὶ παρεκάλει τὴν μητέρα, τοὺς αὐτοὺς ἐκείνοις τίθεσθαι πολεμίους καὶ φίλους.

V. Ἡ δὲ, ἔτι λέγοντος, ἀγανακτήσασα καὶ τὰς χεῖρας ἐς τὸν οὐρανὸν ἀνασχοῦσα, θεοὺς γενεθλίους ἐμαρτύρατο· δύο μὲν ἤδη πρεσβείας γυναικῶν ἀπὸ Ῥώμης ἐν μεγάλοις ἐσταλάλθαι κακοῖς, ἐπὶ Τατίου βασιλέως, καὶ Γαΐου Μαρκίου. τούτοιν δὲ, Τάτιον μὲν, ὄντα ξένον καὶ ἀληθῆ πολέμιον, ἐνδοῦναι ταῖς γυναιξὶν, αἰδούμενον· Μάρκιον δ' ὑπερορᾷν πρεσβείας γυναικῶν τοσῶνδε, καὶ τῆς γεγαμημένης, καὶ μητρὸς ἐπὶ ταύταις. Ἄλλη μὲν, ἔφη, μηδεμία μήτηρ, ἀτυχοῦσα παιδὸς, ἐς ἀνάγκην ἀφίκοιτο προσπεσεῖν αὐτῷ. ἐγὼ δὲ καὶ τοῦτο ὑφίσταμαι· προκυλίσομαί σου. Καὶ λέγουσα, εἰς τὸ ἔδαφος ἑαυτὴν ἐρρίπτει. Ὁ δὲ ἐδάκρυσέ τε καὶ ἀνεπήδα, καὶ ἀντείχετο αὐτῆς, ὑπό τε τοῦ πάθους ἐξεφώνησε· νικᾷς,

Lin. 80. ὅρκων *Edd. quod in* ὅρκους *mutandum putavi. Ib.* ἐπαξίοι *MS. unde* ἐπεξίει *fecit Ursinus, quod in* ἐπεξῄει *mutavi. L.* 81. ἐκείνοις *abest a contextu Ursini; sed in ejus MS. h. l. erat* ἐκείνους, *pro quo* ἐκείνῳ *vel* ἐκείνοις *legendum esse, ipse monuit. L.* 85. *correxi vulgatum* πρεσβείαις. *L.* 92. προσπ. αὐτοῦ *male, MS. Urs. Ibid.* δὲ *reposui pro vulg.* δεὶ.

ribus, quibus ab illis affectus esset, & de juramentis, quæ illis jurasset, adjecit; hortatusque matrem est, eosdem cum ipsis & amicorum & hostium loco haberet.

5. Nondum ille dicendi finem fecerat, quum mater indignabunda, & sublatis ad cœlum manibus Natales deos obtestata, *Duæ*, inquit, *ad hunc diem legationes mulierum Roma magnis in calamitatibus missæ sunt; altera Tatii regis ætate; altera C. Marcii. Et horum quidem alter, Tatius, quamquam peregrinus ac vere hostis esset, mulierum precibus verecundia cessit. Marcius vero tot matronarum, & uxoris, denique matris etiam, legationem aspernatur. Nulla posthac alia mater, a filio repulsam ferens, ad hanc necessitatem se reductam videat, ut genibus ejus accidere cogatur. Ego vero & hoc sustineo: ad genua tua provolvar.* Hæc dum loquitur, humum se projicit. Ille vero obortis lacrymis adcurrit, matrem suble-

ὦ μῆτερ· ἀλλὰ νίκην ἕξεις, τὸν υἱὸν ἀπολεῖς. Ταῦτα A. U.
εἰπὼν, ἀπῆγε τὴν στρατιὰν, ὡς λόγον ἀποδώσων Βο- 266.
λούσκοις, καὶ τὰ ἔθνη συναλλάξων· ἐλπίς τε ἦν, ὅτι καὶ ταῦτα πείσει Βολούσκους. κατελεύσθη δὲ, φθονούμενος παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Ἀττιδίου.

VI. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Ἐλεεινοὶ τοῦ πάθους, ἀξιέπαινοι δὲ τῆς ἀρετῆς γενό- 275
μενοι. μέγα γὰρ τοῦτο Ῥωμαίοις πάθος ἐγένετο, καὶ πλήθους ἕνεκα, καὶ ἀξιώματος εὐγενοῦς οἴκου, καὶ πανωλεθρίας. καὶ τὴν ἡμέραν ἀποφράδα τίθενται.

VII. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Τῷ δὲ στρατηγῷ στρατὸς ἦν δυσπειθὴς ὑπὲρ μνησι- 283.
κακίας· ἐθελοκάκως τε ἠγωνίζοντο, καὶ ἔφευγον, ἐπι-

Lin. 96. correxi vulgatum μᾶτερ. *Ibid. pro* ἕξεις *in MS. Urs. erat* ἕξῃς. *L. 99.* κατελέσθη *MS. Ursini. L. 1. pro vulgato* Ἀτγιδίου *reposui id, ex quo illud proxime corruptum esse adparet. An* Ἀττίου *scripserit Appianus, nescio. L. 2. Particulam* δὲ *inserui, connectendi sermonis causa.*

vat, commotoque animo exclamat: *Vicisti, mater: sed dum vincis, filium perdis.* Hæc locutus, abduxit exercitum, rationem facti redditurus Volscis, & pacem inter duos populos conciliaturus. Neque spes aberat, fore, ut Volscis id persuadere posset. Sed ex invidia Attidii (vel *Attii*,) Volscorum ducis, lapidibus obrutus periit.

VI. *Apud* SUIDAM, *voce* ΕΛΕΕΙΝΟΣ, & *voce* ΑΠΟΦΡΑΔΕΣ ΗΜΕΡΑΙ.

Quam miserabiles ob acceptam illam cladem, tam laude digni ob virtutem fuerunt (*Fabii.*) Magna enim illa clades Romanis fuit, cum ob cæsorum multitudinem, tum ob dignitatem nobilis familiæ, ejusdemque internecionem. Quare ille dies ater ab illis habitus est.

VII. *Apud* SUIDAM, *voce* ΕΘΕΛΟΚΑΚΩΣ.

Exercitus autem ob veterum injuriarum memoriam duci (*Appio Claudio*) infensus, parere eidem recusabat;

A. U. δησάμενοι τὰ σώματα, ὡς τετρωμένοι, καὶ τὰς σκηνὰς διέλυον καὶ ἀναχωρεῖν ἐπεχείρουν, ἀπειρίαν ἐπικαλοῦντες τῷ στρατηγῷ.

VIII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

359. Ὅτι σημείων γενομένων ἐκ Διὸς ἀηδῶν μετὰ τὴν Βιεντίας ἅλωσιν, οἱ μάντεις ἔλεγον, ἐκλειφθῆναί τινα πρὸς εὐσέβειαν. καὶ ὁ Κάμιλλος ἀνήνεγκεν, ὅτι τὴν δεκάτην τῆς λείας ἐκλάθοιτο τῷ θεῷ, τῷ χρήσαντι περὶ τῆς λίμνης, ἐξελέσθαι. Ἡ μὲν οὖν βουλὴ τοὺς λαβόντας ὁτιοῦν ἐκ τῆς Βιέντης, ἐκέλευσεν ἀποτιμήσασθαι καθ' αὑτούς, καὶ σὺν ὅρκῳ τὸ δέκατον εἰσενεγκεῖν. ὑπὸ δὲ εὐσεβείας οὐκ ὤκνησεν καὶ τῆς γῆς ἤδη πεπραμένης, ὡς λαφύρου, τὸ δέκατον ἀναθεῖναι. Κρατήρ τε ἀπὸ τῶνδε τῶν χρημάτων ἐν Δελφοῖς ἔκειτο χρύσεος ἐπὶ χαλκῆς βάσεως ἐν

Lin. 9. *Temere Küsterus sollicitavit verbum* ἐπικαλοῦντες, *& repositum voluit* ἐγκαλοῦντες. *L.* 11. *Forsan* Βηϊεντίας *scripsit Appianus.* *L.* 12. *vulgatum* ἐκληφθῆναι, *quod & repetiit Tollius, corrigere non dubitavi.* *L.* 16. *Forsan* Βηϊέντης.

ac sponte pugnam remittentes milites, obligatis corporibus, quasi vulnerati essent, fugiebant, ac tentoria refigebant abitumque parabant, imperitiæ accusantes imperatorem.

VIII. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Captis *Vejis* quum infausta quædam portenta a Diis ostenderentur; consulti haruspices responderunt, neglecta quædam esse ad religionem pertinentia: & *Camillus* ad senatum retulit, decimam prædæ Apollini, qui de lacu Albano emittendo oraculum edidisset, eximere se oblitum esse. Igitur senatus decrevit, ut, quicunque ex Vejentana præda aliquid accepisset, pro se ipse æstimaret, ac decimæ partis pretium juratus in publicum deferret. Ac tanta eum incesserat religio, ut de agro etiam, qui jam venditus erat, haud secus ac de reliqua præda decimam partem Deo consecrandam censeret. Ex ea pecunia conflatus crater aureus Delphos missus est, qui super ænea basi in Romano-

τῷ Ῥωμαίων καὶ Μασσαλιητῶν θησαυρῷ, μέχρι τὸν μὲν A. U.
χρυσὸν Ὀνόμαρχος ἐν τῷ Φωκικῷ πολέμῳ κατεχώνευσε·
κεῖται δ' ἡ βάσις.

II. Αὐτὸν δὲ Κάμιλλον ἐν τῷ δήμῳ τις ἐδίωκεν, ὡς 363.
αἴτιον γεγονότα τῇ πόλει φασμάτων καὶ τεράτων χα-
λεπῶν. καὶ ὁ δῆμος, ἐκ πολλοῦ τὸν ἄνδρα ἀποστρε-
φόμενος, ἐζημίωσε πεντήκοντα μυριάσιν· οὐκ ἐπικλασ-
θεὶς, οὐδ' ὅτι πρὸ τῆς δίκης αὐτῷ παῖς ἐτεθνήκει. τὰ
μὲν οὖν χρήματα οἱ φίλοι συνεισήνεγκαν, ἵνα μὴ ὑβρισ-
θείη τὸ σῶμα τοῦ Καμίλλου. αὐτὸς δὲ βαρυθυμῶν ἐς
τὴν Ἀρδεατῶν πόλιν μετῴκησεν, εὐξάμενος τὴν Ἀχίλλειον
εὐχὴν, ἐπιποθῆσαι Ῥωμαίους Κάμιλλον ἐν καιρῷ. Καὶ
ἀπήντησεν αὐτῷ καὶ τόδε οὐ πολὺ ὕστερον. Κελτῶν γὰρ 365.
τὴν πόλιν καταλαβόντων, ὁ δῆμος ἐπὶ Κάμιλλον κατέ-
φυγε, καὶ Δικτάτωρα αὖθις εἵλετο· ὡς ἐν ταῖς Κελτι-
καῖς πράξεσι συγγέγραπται.

Lin. 27. πεντήκοντα μυριάσιν *esset* Sestertio vieies, *seu* bis millies mille nummi. *Corruptus sine dubio & nimium auctus numerus.*

rum ac Massiliensium thesauro stetit; donec Onomarchus Phocici belli temporibus aurum conflavit: ceterum basis etiam nunc superest.

2. Ipsum autem *Camillum* haud multo post quidam ad populum accusavit, quasi auctor portentorum graviumque prodigiorum fuisset, quæ a Diis essent urbi ostensa. Ac populus, jam pridem viro infensus, - - millibus nummum illum mulctavit, nulla miseratione vel ob id tactus, quod paulo ante judicium filium morte amiserat. Et pecuniam quidem, qua erat multatus, amici contulerunt, ne corpus Camilli contumelia adficeretur. Ipse vero graviter rem ferens, Ardeam in exilium abiit; precatus, sicut olim Achilles, a Diis, ut desiderium sui aliquando civitati injicerent. Quod quidem haud ita multo post est consecutus. Cum enim Galli urbem occupassent, ad Camillum populus Romanus confugit, eumque rursus Dictatorem creavit; quemadmodum in libro de Rebus Gallicis dicetur.

A. U.

IX. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Οτι Μάρκος Μάλλιος εὐπατρίδης, Κελτῶν ἐπελθόντων τῇ Ῥώμῃ, ταύτην περιέσωσε, καὶ τιμῶν μεγίστων
370. ἠξιώθη. Ὕστερον δὲ πρεσβύτην πολλάκις ἐστρατευμένον, ἀγόμενον ἐς δουλείαν ὑπό του δανειστοῦ, γνωρίσας, ἀπέδωκε τὸ χρέος ὑπὲρ αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ τῷδε εὐφημούμενος, πᾶσιν ἠφίει τοῖς ἑαυτοῦ χρήσταις τὰ ὀφλήματα. προϊὼν δὲ τῇ δόξῃ, καὶ ὑπὲρ ἄλλων ἀπεδίδου· καὶ ταῖς δημοκοπίαις ἐπαιρόμενος, ἐβούλευσεν ἤδη χρεῶν ἀποκοπὰς κοινάς· ἢ τὸν δῆμον ἠξίου, τοῖς δανείσασιν ἀποδοῦναι, τὴν γῆν ἐς τοῦτο ἀποδόμενον ἔτι οὖσαν ἀνέμητον.

Lin 40. του *enclitice posui pro vulgato* τοῦ. *L.* 41. *commodius forte* πᾶσιν *cum* εὐφημούμενος *connectetur.* *L.* 46. *mallem* τὴν ἔτι οὖσαν.

IX. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

M. Manlius, stirpis patriciæ, cum urbem a Gallis servasset, magnis honoribus fuerat adfectus. Idem postea quum senem, qui multa stipendia fecerat, a fœneratore quodam in servitutem abduci vidisset, agnitum numerata creditori pecunia liberavit. Cujus rei causa cum vulgo celebraretur; universis debitoribus suis pecuniam creditam donavit. Inde ampliori gloria auctus, etiam pro aliis debitoribus satisfaciebat. Jamque populari aura elatus, novas etiam tabulas proposuit; aut petiit a populo, ut agrum publicum, qui nondum divisus esset, venderent, ex ejusque pretio satisfacerent creditoribus.

ΕΚ ΤΗΣ

ΤΩΝ ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΩΝ

ΒΙΒΛΟΥ Γʹ.

ΤΗΣ ΣΑΥΝΙΤΙΚΗΣ.

I. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Ὅτι οἱ Ῥωμαίων στρατηγοὶ Κορνήλιος καὶ Κορβῖνος, καὶ 411.
Δέκιος δημότης, Σαυνίτας νικήσαντες, ὑπέλιπον Καμπανοῖς φύλακας πρὸς τὰς Σαυνιτῶν ἐπιδρομάς. Οἱ δὲ φύλακες οἵδε, Καμπανοῖς ἁβροδιαίτοις καὶ πολυτελέσιν οὖσι κοινωνοῦντες, ἐφθείροντο τὰς γνώμας, καὶ ἐφθόνουν ὧν ἔχουσιν ἀγαθῶν, αὐτοὶ πενόμενοι καὶ τὰ χρέα δεδιότες τὰ ἐν Ῥώμῃ. τέλος δὲ ἐπεβούλευον, τοὺς ξένους ἑαυτῶν ἀνελόντες ἕκαστοι τὴν περιουσίαν κατασχεῖν, καὶ τὰς γυναῖκας ἐς γάμον προσαγαγέσθαι.

EX APPIANI

ROMANARUM HISTORIARUM

LIBRO III. DE REBUS SAMNITICIS

EXCERPTA ET FRAGMENTA.

I. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Victis per (Cornelium) Coſſum & (Valerium) Corvinum Conſules, ac privatum virum Decium, Samnitibus, quum *in Campania* præſidium militum adverſus Samnitium excurſiones fuiſſet relictum; *milites præſidiarii*, ex Campanorum luxu ac mollitie diffluentium conſuetudine corruptis animis, invidere illorum felicitati cœperunt, ipſi inopes, & fœnoris urbani formidine anxii. Tandemque conſilia inter ſe inierunt de occidendis hoſpitibus, bonisque eorum occupandis, & uxoribus ſibi copulandis. Ac for-

A. U. 412. Καὶ τάχα ἂν ἔπραξαν αἰσχρὸν οὕτω μῦσος, εἰ μὴ Μάμερκος, ἕτερος Ῥωμαίων στρατηγὸς, ἐπὶ Σαυνίτας ὁδεύων, ἔμαθε τὸ βούλευμα τῶν φυλάκων. καὶ ἐπικρύψας, τοὺς μὲν αὐτῶν ἐξώπλισε καὶ τοὺς στρατιώτας ἀφῆκεν οἷα κεκμηκότας· τοὺς δὲ πονηροτέρους ἐκέλευσεν ἐς Ῥώμην ἐπί τινα χρείαν ἐπείγεσθαι, χιλίαρχόν τε αὐτοῖς συνέπεμψεν, ᾧ εἴρητο, ἀφανῶς αὐτοὺς φυλάσσειν. ἑκάτεροι δ᾽ ὑπώπτευον μεμηνῦσθαι, καὶ περὶ Ταῤῥακίνην ἀφίστανταί τε τοῦ χιλιάρχου, καὶ τοὺς ἐπὶ τῶν ἔργων ἐν τοῖς ἀγροῖς δεδεμένους ἐκλύσαντες, καὶ ὁπλίσαντες ὡς ἐδύναντο, ἤλαυνον ἐς Ῥώμην, ὁμοῦ δισμύριοι γεγονότες.

II. Ἔτι δ᾽ αὐτῶν ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς ἀπεχόντων ὑπήντα Κορβῖνος, καὶ παραστρατοπεδεύσας ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἀλβανῶν ἠρέμει, περισκοπῶν τε τὸ ἔργον ἔτι, καὶ μέγα ἡγούμενος ἀπεγνωκόσι μάχεσθαι. Οἱ δὲ ἐπεμίγνυντο ἀλλήλοις κρύφα, καὶ ὀδυρμοὶ καὶ δάκρυα τῶν φυ-

Lin. 56. Forſan Μάρκιος *ſcripſit Appianus, non* Μάμερκος; *ut Epitomatoris errore nomina fuerint confuſa.*

taſſe patratum etiam fuiſſet tam nefarium facinus, niſi novus Conſul Mamercus [vel potius, Marcius Rutilus,] adverſus Samnitas proficiſcens, id conſilium illorum compeiſſet. Qui eam rem ſilentio diſſimulans, alios quidem tamquam minus validos, armis ademtis, ſacramento ſolvit; turbulentiores alios, per ſpeciem urgentis alicujus negotii, juſſit Romam properare, eisque Tribunum adtribuit, cui mandatum erat, ut clam eos obſervaret. Sed utrique, emanaſſe conſilia ſua ſuſpicati, circa oppidum Terracinam a tribuno diſcedunt, ac, ſolutis armatisque prouti poterant ergaſtulis, Romam verſus profecti ſunt, fere viginti hominum millia.

2. Ab urbe autem cum unius diei ſpatio abeſſent, occurrit eis (*Valerius*) *Corvinus*, qui poſitis in Albano monte caſtris ſe continuit, quid facto opus eſſet circumſpiciens, ac periculoſum ratus cum hominibus deſperatis congredi. Interim clam utraque ex parte congreſſus fieri; flentibus ac gementi-

λάκων ἦν, ὡς ἐν οἰκείοις καὶ φίλοις, ἁμαρτεῖν μὲν ὁμολογούντων, τὴν δὲ αἰτίαν ἐς τὰ χρέα φερόντων τὰ ἐν Ῥώμῃ. ὧν ὁ Κορβῖνος αἰσθανόμενος, καὶ ὀκνῶν ἅψασθαι πολιτικοῦ καὶ τοσούτου φόνου, συνεβούλευσε τῇ βουλῇ τὰ χρέα τοῖς ἀνδράσι μεθεῖναι· τόν τε πόλεμον ἐξαίρων ἐπὶ μέγα, εἰ τοσῶνδε ἀνδρῶν δύναιτο κρατῆσαι μαχομένων ἐξ ἀπογνώσεως· καὶ τὰς συνόδους αὐτῶν καὶ ἐπιμιξίας ἐν ὑπονοίᾳ τιθέμενος, μὴ οὐδ' ὁ ἴδιος αὐτῷ στρατὸς ἐς πάντα ᾖ πιστὸς, ἅτε συγγενεῖς ὄντες ἐκείνων, καὶ οὐχ ἧσσον αὐτῶν αἰτιώμενοι τὰ χρέα. σφαλέντα δὲ, κινδυνεύσειν, ἔφη, περὶ μειζόνων· καὶ τὴν νίκην, εἰ κρατήσειεν, ἀτυχεστάτην ἔσεσθαι τῇ πόλει κατ' οἰκείων τοσῶνδε. Οἷς ἡ βουλὴ πεισθεῖσα, τὰς μὲν τῶν χρεῶν ἀποκοπὰς ἐψηφίσατο πᾶσι Ῥωμαίοις· τοῖς δὲ τότε ἐχθροῖς, καὶ ἄδειαν. Οἱ μὲν δὴ, τὰ ὅπλα ἀποθέμενοι, κατῄεσαν ἐς τὴν πόλιν.

A. U. 412.

Lin. 84. *correxi vulgatum* κρατήσειαν.

bus, ut inter amicos ac necessarios, præsidiariis militibus, ac culpam quidem minime diffitentibus, sed causam in æs alienum, quo mersi Romæ essent, referentibus. Quæ cum intellexisset Corvinus, ac tot civium sanguine manus cruentare eum pigeret; suasit senatui, ut æs alienum illorum hominum publice dissolveretur; exaggeravitque difficultatem belli; *tot milites, ex salutis desperatione ruentes in pugnam, haud facile superari posse; ad hæc mutuos utrimque congressus ac colloquia se suspecta habere, ne forte milites sui, quippe illorum necessarii, nec minus conquerentes de gravitate æris alieni, parum sint constanti fide. Porro, si ipse inferior discessisset, graviora discrimina imminere; sin vicerit, luctuosam reipublicæ, tot civibus sublatis, victoriam fore.* His inductus senatus, universis civibus novas tabulas, defectoribus vero veniam quoque, concessit; qui mox positis armis in urbem sunt regressi.

II. ΕΚΛ. ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

A. U.
414. Ὅτι Μάλλιος Τορκουάτος ὁ ὕπατος τοιοῦτος ἦν τὴν
ἀρετήν. Τούτῳ πατὴρ γεγένητο μικρολόγος, καὶ ἀμε-
λὴς ἐς αὐτόν. καὶ ἐν ἀγροῖς αὐτὸν εἶχε, μετὰ τῶν θε-
392. ραπόντων ἐργαζόμενόν τε καὶ τρεφόμενον. Γραψαμένου
δὲ αὐτὸν ἐπὶ πολλοῖς ἀδικήμασι Πομπωνίου δημάρχου,
καὶ μέλλοντος ἐρεῖν τι καὶ περὶ τῆς ἐς τὸν παῖδα κακώ-
σεως, ὁ παῖς ὅδε Μάλλιος ἧκεν, ἐπικρύπτων ξιφίδιον,
ἐς τὴν οἰκίαν τοῦ δημάρχου, καὶ τυχεῖν ἠξίωσεν αὐτοῦ
μόνου, ὡς δή τι λέξων χρήσιμον ἐς τὴν δίκην. ὑποδεχ-
θεὶς δὲ, καὶ λέγειν ἀρχόμενος, ἐπέκλεισε τὰς θύρας,
καὶ τὸ ξίφος ἐπισπάσας ἠπείλει τῷ δημάρχῳ κτενεῖν
αὐτὸν, εἰ μὴ ὀμόσειεν ὅτι λύσει τῷ πατρὶ τὴν δίκην.
Καὶ ὁ μὲν ὤμοσε, καὶ διέλυσεν, ἐκθέμενος τῷ δήμῳ τὸ
συμβάν. ὁ δὲ Μάλλιος ἐξ ἐκείνου λαμπρὸς ἦν, ἐπαινού-
μενος, ὅτι τοιόσδε ἐς τοιόνδε πατέρα ἐγεγένητο.

II. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Ejusmodi virtus in Manlio Torquato Conſule fuit. Patrem hic habuerat nimis parcum, ac duriorem erga filium; namque ab eo rus ablegatus fuerat, ubi cum ſervis opus faciebat, neque alio victu cultuque quam ceteri ſervi utebatur. Illi autem quum *Pomponius*, tribunus plebis, diem ad populum dixiſſet, atque inter cetera crimina id ipſum ei eſſet objecturus; quod filium juvenem indigniſſime tractaret; *Manlius adoleſcens*, pugionem ſub veſte tegens, domum Pomponii eſt ingreſſus, petiitque, ut remotis arbitris cum eo agere ſibi liceret; quaſi quidpiam, quod ad accuſationem patris pertineret, eſſet dicturus. Admiſſus cum ſermonem inchoaret, januam occluſit, ſtrictoque pugione mortem tribuno præſentem interminatus eſt, niſi a patris accuſatione ſe deſtiturum juraret. Ita Pomponius, juramento adactus, accuſationem inſtitutam deſeruit, cauſamque populo expoſuit. At juveni Manlio ea res magno honori fuit, quod talem ſe erga ejusmodi patrem præſtitiſſet.

A. U.

III. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Ο δὲ αὐτὸν εἰς μονομαχίαν προὐκαλεῖτο, σκώπτων ἐς αὐτόν. Ο δὲ τέως μὲν αὑτοῦ κατεῖχε· μετὰ δὲ, οὐ φέρων ἔτι τὸ ἐρέθισμα, ἀντήλασε τὸν ἵππον. 414.

IV. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Οτι Σαυνῖται ἐς τὴν Φρεγελλανῶν ἐμβαλόντες ἐπόρθουν· 432.
Ρωμαῖοι δὲ Σαυνιτῶν καὶ Δαυνίων ὀγδοήκοντα κώμας καὶ μίαν εἷλον, καὶ ἄνδρας ἐξ αὐτῶν χιλίους καὶ δισμυρίους ἀνελόντες, ἀπανέστησαν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς Φρεγέλλης. Καὶ πάλιν ἐς Ρώμην ἐπρέσβευον οἱ Σαυνῖται, νεκρὰ σώματα ἀνδρῶν φέροντες, ὡς αἰτίους τοῦδε τοῦ πολέμου γεγονότας ἀνῃρηκότες, καὶ χρυσίον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐκείνων περιουσίας πεπορισμένον. ἐφ' οἷς αὐτοὺς ἡ βουλὴ, πάνυ νομίζουσα τετρῦσθαι, προσεδόκα κακοπαθοῦντας ἐνδώσειν περὶ τῆς ἡγεμονίας. Οἱ δὲ τὰ μὲν ἄλλα

Lin. 11. ἐπανέστησαν *MS. Urs. & Bav. quod emendavit Ursinus. L.* 13. φέροντες *ex conj. reposui pro vulgato* εὑρόντες. *L.* 16. πετρῦσθαι *Editi.*

III. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΕΡΕΘΙΣΜΑ.

Ille ad ſingulare certamen eum provocabat, cavillis ipſum inſectans. At hic [*Manlius, conſulis filius*] aliquamdiu quidem ſe continuit: poſtea vero, quum provocationem illam ferre amplius non poſſet, equum in eum concitavit.

IV. *Excerptum* III. *de* LEGATIONIBUS.

Samnites quum Fregellanorum agrum incurſionibus devaſtaſſent; Romani Samnitium Dauniorumque vicos octoginta & unum ceperunt, interfectisque viginti & uno hominum millibus, Fregellanorum finibus hoſtem ejecerunt. Quo facto *Samnites* rurſus *legatos Romam miſerunt*, qui & corpora auctorum ejus belli a ſe occiſorum, & aurum, quod ex publicatis eorum bonis rediiſſet, Romanis deferrent. Quare res Samnitium admodum afflictas ratus ſenatus, jam imperium quoque tantis malis oppreſſos haud ægre admiſſuros eſſe ſperavit. At illi ex ceteris quidem con-

A. U. 432. ἐδέχοντο, καὶ εἴ τι καὶ ἀντέλεγον· ἢ παρῃτοῦντο, καὶ παρεκάλουν· ἢ ἐς τὰς πόλεις ἀνετίθεντο. περὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας οὐκ ἀνασχόμενοι πάλιν οὐδ' ἀκοῦσαι, Οὐκ ἐκδωσόμενοι δὴ τὰς πόλεις, ἔφασαν, ἥκειν, ἀλλ' ἐς Φιλίαν συνάξοντες. Λυσάμενοι δὴ τοῦ χρυσίου τοὺς αἰχμαλώτους, ἀπῄεσαν ὀργῇ, καὶ τὴν πεῖραν ἔχοντες τὴν περὶ τῆς ἡγεμονίας. Καὶ Ῥωμαῖοι μὲν ἐψηφίζοντο, μηδὲ πρεσβείας ἔτι παρὰ Σαυνιτῶν προσίεσθαι, ἀλλὰ ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον πόλεμον αὐτοῖς πολεμεῖν, ἕως κατὰ κράτος ἐξέλωσι.

II. Θεὸς δ' ἐνεμέσησε τῆς μεγαληγορίας· καὶ ὕστε-
433. ρον ἡττήθησαν ὑπὸ Σαυνιτῶν, καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἤχθησαν

Lin. 18. *ſeq. In MS. Urſin. pro* καὶ εἴ τι καὶ ἀντέλεγον, *erat* καὶ εἴ τῳ καὶ ἀντέλαβον. *In MS. Bavar.* καὶ εἰ αὐτῷ καὶ ἀντέλεγον. *Secutus ſum emendationem Urſini, quam & ipſe in contextum recepit. Ibid. poſt* παρῃτοῦντο *Urſinus punctum minus interpoſuit, atque verbum hoc cum ſuperioribus, alterum autem* καὶ παρεκάλουν *cum ſequentibus, ſine ulla diſtinctionis nota, conjunxit. L.* 21. *vulgatum* δὲ *poſt* ἐκδωσόμενοι *in* δὴ *mutavi. Rectius forſan plane abeſſet particula. L.* 22. λυσόμενοι *MS. Bav. L.* 23. τὴν *ante* πεῖραν *videtur in* τήνδε *mutandum, hac ſententia:* & novo hoc documento experti. *Sed nec ſic ſatis ſana aut integra videntur eſſe Græca. L.* 24. μηδὲ *poſui pro vulgato* μήτε.

ditionibus a ſenatu latis alias, quamquam non nihil etiam de nonnullis contendentes, receperunt; alias deprecati ſunt, ac de illis obſecrarunt ſenatum; de aliis denique ad civitates relaturos ſeſe dixerunt: ſed de ſubeundo Romanorum imperio ne audire quidem amplius ſuſtinentes, *non eo nimirum ſe veniſſe*, profeſſi ſunt, *ut oppida ſua dederent, ſed ut in amicitiam Romanorum adducerent.* Igitur auro, quod ſecum adtulerant, captivos redemerunt, & abierunt irati experientiaque edocti, de ipſo imperio ſecum agi. Romani vero ſenatus-conſulto decrevere, ne admittere quidem amplius Samnitium legatos; ſed inexpiabile bellum, neque per feciales denunciatum, illis inferre, donec vi eos ſubegiſſent.

2. At hujus ſuperbiæ pœnas Deo dedere *ROMANI*, victi deinceps *A SAMNITIBUS* ac *SUB JUGUM MISSI.* Hi

οἱ Ῥωμαῖοι. ἐς γὰρ στενότατον χῶρον τούτους συγκλείσαντες οἱ Σαυνῖται, τοῦ Ποντίου σφῶν στρατηγοῦντος, καὶ λιμῷ πιεζομένων Ῥωμαίων, οἱ στρατηγοὶ σφῶν πρεσβευσάμενοι, παρεκάλουν τὸν Πόντιον, καταθέσθαι Ῥωμαίοις χάριν, ἣν οὐ πολλοὶ παρέχουσι καιροί. Ὁ δὲ ἀπεκρίνατο, μὴ δεῖν μηδὲ πρεσβεύειν ἔτι πρὸς αὐτὸν, εἰ μὴ τὰ ὅπλα καὶ αὐτοὺς παραδοῖεν. Θρῆνος οὖν ἦν, οἷα πόλεως ἁλούσης· καὶ οἱ στρατηγοὶ διέτριψαν μὲν ἔτι ἄλλας ἡμέρας, ὀκνοῦντες ἀνάξιόν τι τῆς πόλεως ἐργάσασθαι. ὡς δ' οὔτε μηχανὴ σωτηρίας ἐφαίνετο, ὅ τε λιμὸς ἐπίεζεν αὐτοὺς, καὶ νεότης ἦν πέντε μυριάδων, ἣν ὤκνουν φθειρομένην ὑπεριδεῖν· ἐπέτρεψαν ἑαυτοὺς τῷ Ποντίῳ, καὶ παρεκάλουν, εἴτε κτείνειν εἴτε πωλεῖν εἴτε φυλάσσειν ἐπὶ λύτροις ἕλοιτο, μηδὲν ἐς σώματα ἀνδρῶν ἀτυχούντων ὑβρίσαι.

A. U. 433.

Lin. 35. *μὴ δὲ, quæ vulgo separata sunt, in unam particulam μηδὲ contraxi.* *L.* 36. *αὐτοὺς sic Edd. & MSS. & sic sæpe alias optimi Codd. ubi Editi plerumque spiritum asperum ponunt.* *L.* 38. *οὐκ, quod in MSS. est ante ὀκνοῦντες, delevit Ursinus.* *L.* 43. *vulgo φυλάττειν.*

enim quum Pontio duce in arctissimum locum illos conclusissent, fameque pressissent; Consulibus Romanis per legatos Pontium hortantibus, *gratiam a Romanis iniret, qualem non quovis tempore posset*, respondit ille: *ne legatos quidem porro ad sese mitterent, nisi & arma & se ipsos simul essent dedituri.* Igitur lamentatio, veluti urbe capta, cooritur: & tempus quidem adhuc per dies aliquot terunt Consules, verentes indignum urbe facinus admittere. Sed quum nulla salutis via adpareret, fameque premeretur exercitus, essentque juventutis Romanæ quinquaginta millia, quos pereuntes negligere verebantur; tradunt se Pontio, obsecrantque, *sive occidere eam multitudinem, sive vendere vellet, sive conservare pretio redimendos mallet, modo ne corpora hominum infortunatorum adficeret contumelia.*

A. U. 433. III. Ὁ δὲ τῷ πατρὶ συνεβουλεύετο, μεταπεμψάμενος αὐτὸν ἐκ τοῦ Καυδίου, φερόμενον ὑπὸ γήρως ἁμάξῃ. καὶ ὁ πρεσβύτης ἔφη· Ἔνεστιν, ὦ παῖ, μεγάλης ἔχθρας φάρμακον, εὐεργεσίας ἢ κολάσεως ὑπερβολή. αἱ μὲν οὖν κολάσεις καταπλήσσουσιν· αἱ δὲ εὐεργεσίαι προσάγονται. Ἴσθι νίκην τήνδε πρώτην, καὶ μεγίστην θησαυρίζειν τὴν εὐτυχίαν· καὶ πάντας ἀπόλυσον ἀπαθεῖς, μήτ' ἐνυβρίσας, μήτ' ἀφελόμενος μηδέν· ἵνα σῶον ᾖ σοι τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας. Εἰσὶ δὲ, ὡς ἀκούω, φιλοτιμότατοι. ἀλλὰ μόναις εὐεργεσίαις ἡττώμενοι, διαγωνιοῦνταί σοι περὶ τῆσδε τῆς χάριτος. ἔχεις, ἐνέχυρον τήνδε τὴν εὐεργεσίαν εἰρήνης ἀθανάτου λαβεῖν. ἢν δέ σε ταῦτα μὴ πείθῃ, κτεῖνον ἅπαντας ὁμαλῶς, μηδὲ ἄγγελον ὑπολιπών. Λέγω δὲ ἐκεῖνα μὲν, αἱρούμενος· ταῦτα

L. 49 ſq. quatuor verba, αἱ δὲ εὐεργ. προσαγ. *deſiderantur in Editis. An ea, quæ ſequuntur,* ἴσθι νίκην ... εὐτυχίαν*, ſatis ſana integraque ſint, conſiderandum puto. L. 53. vulgo,* εἰσι δὲ ὡς φιλοτιμοι κακον, ἀλλὰ μοναις εὐεργ. ἡττώμενον. *Verbum* ἀκούω *ex Cod. Bavar. ſupplevi, reliqua ex conject. emendavi. L. 54.* διαγωνιῶνται *Edd. L. 56. vulgo* ἣν *pro* ἢν.

3. Ille patrem in conſilium advocat; qui *Caudio* arceſſitus, quum gravis annis plauſtro in caſtra eſſet advectus, hæc verba fecit: *Habes, fili, in tua poteſtate duplex graviſſimæ inimicitiæ remedium: ſive ſummum beneficium gratiamque; ſive extremam in puniendo ſeveritatem. Jam ſeveritas quidem in puniendo, terrore reprimit homines; beneficia vero conciliant benevolentiam. Diſce primam hanc victoriam velut theſaurum ſummæ felicitatis reponere; ac univerſos dimitte incolumes, nihil contumelioſe in eos agens, nihil illis auferens; ut integra ſit tibi beneficii magnitudo. Sunt autem illi, ſicut ego audio, honoris cupidiſſimi. Sed ſolis beneficiis abs te victi, ipſa hac gratia, quam ab illis inieris, te ſuperare nitentur. Sic in tua eſt poteſtate, ipſo hoc beneficio ſempiternæ pacis firmiſſimum pignus tibi comparare. Quod ſi vero te hæc non movent; ad unum ſimul omnes occide, ne nuncium quidem rei reliquum faciens. Dico autem illud quidem,*

ταῦτα δὴ, ὡς ἀναγκαῖα. Ρωμαῖοι γὰρ, ὁτιοῦν ὑβρισθέντες, ἀμυνοῦνταί σε πάντως· ἀμυνεῖσθαι δὲ μέλλοντας, αὐτοὺς προκατάβλαπτε. μεῖζον δὴ οὐκ ἂν εὕροις βλάβος νέων ὁμοῦ πέντε μυριάδων. A. U. 433.

IV. Ο μὲν τοσαῦτα εἶπεν. Ο δὲ παῖς ἀντέλεξεν· Οτι μὲν, ὦ πάτερ, ἐναντιώτατα εἶπας ἀλλήλοις, οὐ θαυμάζω· προεῖπας γὰρ, ἐρεῖν ὑπερβολὰς ἑκατέρων. ἐγὼ δὲ οὐ κτενῶ μὲν ἄνδρας τοσούτους, νέμεσίν τε θεοῦ φυλασσόμενος, καὶ φθόνον ἀνθρώπων αἰδούμενος· καὶ τὰ ἔθνη τὰς ἐς ἀλλήλους ἐλπίδας οὐκ ἀφαιρήσομαι δι' ἀνηκέστου κακοῦ. περὶ δὲ τῆς ἀφέσεως οὐδ' αὐτῷ μέν μοι δοκεῖ, Ρωμαίων πολλὰ καὶ δεινὰ δεδρακότων ἡμᾶς, καὶ χωρία καὶ πόλεις ἡμετέρας ἔτι νῦν ἐχόντων, τούσδε τοὺς εἰλημμένους ἀπολύειν παντὸς ἀπαθεῖς. οὐ ποιήσω. ἐμπληξία γὰρ, ἡ ἄλογος φιλανθρωπία. Επι-

L. 71. pro τούσδε *vulgo est* τὸ δὲ. *L. 72 sq. Forsan:* ἐπισκόπει δὲ, παρεὶς ἐμὲ, καὶ τὰ τῶν Σαυνιτῶν. οὗτοι γὰρ, ὧν παῖδες *&c.*

dem, tamquam id quod meo animo probatur: hoc vero, tamquam necessarium, siquidem altero consilio nolueris uti. Romani enim, si vel ulla in re contumelia fuerint a te adfecti, omnibus modis vindictam a te capient. Quod quum certissime sint facturi, a te prius male plectendi erunt. Gravius autem vulnus illis infligere nullum umquam poteris, quam juvenum simul quinquagies mille cædem.

4. Hæc ille. Cui filius sic respondit: *Quod res quam maxime sibi repugnantes dixeris, non miror, pater; nam ipse initio professus es, te duo extrema opposita esse prolaturum. Ego vero tantum hominum numerum haud occidam; vindictam deorum veritus, hominumque invidiam: neque utrique populo spes omnes mutuas malo irreparabili auferam. Sed eorumdem quod adtinet dimissionem, primo quidem mihi ipsi non placet, quum tot ac tantis malis nos adfecerint Romani, ac vicos oppidaque nostra ad hunc etiam diem in sua habeant potestate, captos hosce absque ulla noxa incolumes dimittere. Non faciam. Stupor est enim beneficientia præter rationem col-*

A. U. 433. σκόπει δὲ, παρεὶς ἐμέ· καὶ τῶν Σαυνιτῶν ὧν παῖδες καὶ πατέρες καὶ ἀδελφοὶ τεθνᾶσιν ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ κλήματα καὶ χρήματα ἀφῃρημένοι, χρῄζουσι παραμυθίας· φύσει δὲ γαῦρον ὁ νενικηκὼς, καὶ τὰ κέρδη περιβλέπονται. τίς οὖν ἀνέξεταί μου, τούσδε μὴ κτείνειν, μήτε πωλεῖν, μηδὲ ζημιοῦν, ἀλλ' ὡς εὐεργέτας ἀπαθεῖς προπέμπειν. Διὰ μὲν δὴ ταῦτα παριῶμεν τὰς ὑπερβολάς· ἐπεὶ τῆς μὲν οὐ κύριος ἐγὼ, τῆς δὲ ἀπανθρωποτέρας οὐκ ἀνέχομαι. ὡς δὲ ἂν καὶ Ῥωμαίων τι τοῦ φρονήματος περιέλοιμι, καὶ τὰ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀδιάβλητος εἴην, ὅπλα μὲν αὐτοὺς, οἷς ἐχρήσαντο αἰεὶ καθ' ἡμῶν, ἀφαιρήσομαι, καὶ χρήματα· καὶ γὰρ ταῦτα ἔχουσι παρ' ἡμῶν. ἐκπέμψω δὲ ὑπὸ ζυγὸν σώους, ᾗ τινι αἰσχύνῃ καὶ αὐτοὶ κατ' ἄλλων ἐχρήσαντο· καὶ εἰρήνην εἶναι τοῖς ἔθνεσι συνθήσομαι· τῶν τε ἱππέων ἐπιλέξομαι τοὺς ἐπιφανεστάτους, ὅμηρα τῶνδε τῶν συνθηκῶν,

Lin. 79. παριῶμεν ex conj. posui, cum in MSS. fuerit περῶν μὲν, ex quo Ursinus fecit παρεὶς μὲν. L. 81. vulgo ἀνέσχομαι. L. 83. ἀεὶ Edd. ᾀει MS. Bav. cum subscripto jota. Reposui formam Appiano usitatam.

locata. Tum vero, me omittens, illud velim consideres, Samnitas, quorum filii, quorum patres, quorum fratres bello cum Romanis perierunt, denique qui bona ac possessiones suas amisere, hos, inquam, consolationem aliquam requirere. Sunt autem natura feroces victores, & lucra circumspiciunt. Quis igitur feret hoc, ut hos neque interficiam, neque vendam, imo ne mulctem quidem; sed, veluti bene meritos, salvos dimittam. Quare omittamus extrema; quoniam alterum non est in potestate mea, altero autem sæviori ipse non sustineo uti. Verum, ut aliquatenus saltem Romanorum frangam superbiam, simulque aliorum vituperationem effugiam, arma illis, quibus nunquam non contra nos usi sunt, auferam, simulque pecuniam, quam & ipsam a nobis habent. Tum vero incolumes sub jugum emittam; qua contumelia & ipsi in alios usi sunt. Simul pacem inter duos populos paciscar, ac nobilissimos ex equitibus seligam, quos obsides pacti

ἕως ἅπας ὁ δῆμος ἐπιψηφίσῃ. Καὶ τάδε ποιῶν, ἡγοῦμαι νενικηκότος τε ἔργα ποιήσειν, καὶ φιλανθρώπου· Ῥωμαίους τε ἀγαπήσειν ὅσα καὶ αὐτοὶ, φάσκοντες ἀρετῆς ἀντιποιεῖσθαι, πολλάκις ἐς ἄλλους ἔδρασαν. A. U. 433.

V. Ταῦτα τοῦ Ποντίου λέγοντος, ὁ πρεσβύτης ἐδάκρυσέ τε, καὶ ἐπιβὰς τῆς ἀπήνης, εἰς τὸ Καύδιον ἀπήλαυνεν. Ο δὲ Πόντιος τοὺς πρέσβεις καλέσας, ἤρετο, εἴ τις εἰρηνοδίκης αὐτοῖς παρείη. τοῖς δὲ παρῆν οὐδεὶς, ὡς ἐπὶ ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον πόλεμον ἐστρατευκόσι. Τοῖς οὖν ὑπάτοις καὶ τοῖς ἄλλοις ἄρχουσι τῆς στρατιᾶς καὶ παντὶ τῷ πλήθει λέγειν ἐκέλευσε τοὺς πρέσβεις· Ημεῖς αἰεὶ Ῥωμαίοις ἐσπενδόμεθα φιλίαν, ἣν αὐτοὶ διελύσατε, Σιδικηνοῖς τοῖς ἡμετέροις ἐχθροῖς συμμαχοῦντες. εἶτ' αὖθις αὖ φιλίας ἡμῖν γενομένης, Νεαπολίταις ἐπολεμεῖτε τοῖς ἡμετέροις γείτοσι. καὶ οὐκ ἠγνοοῦμεν, ὅτι ταῦτ' ἦν ὑμῖν παρασκευὴ πλεονεξίας ἐπὶ ὅλην τὴν Ιτα-

Lin. 99. ἐκέλευε *Bav.* *L.* 1. *forte pro* αἰεὶ *legendum* ἐσαεί. *L.* 2. Σιτλικηνοῖς *Bav.* *L.* 4 γείτοσιν *Bav.* *& ſic ſæpiſſime ante conſonantem, in fine potiſſimum periodorum.*

retineam, donec pacem populus univerſus ratam habuerit. Quibus factis, cum ea, quæ victoris ſunt, peregiſſe arbitrabor, tum quæ humanitas poſtulat: ac contentos puto fore Romanos, ſi ita cum illis egero, quemadmodum & ipſi, qui ſe virtutis ſtudioſos profitentur, cum aliis ſæpenumero egerunt.

5. Hæc quum PONTIUS dixiſſet, illacrymatus ſenex plauſtrum conſcendit, CAUDIUMque eſt avectus. Pontius vero, legatos advocans, quæſivit ex eis, *an fecialem aliquem ſecum haberent?* His autem nullus aderat, ut qui tamquam ad inexpiabile bellum neque ſolennibus cærimoniis indictum eſſent profecti. Itaque Conſulibus ceteriſque legionum ducibus & univerſæ multitudini hæc jubet renunciare legatos: *Nos ſempiternam cum Romanis amicitiam pacti eramus, quam ipſi vos primi violaſtis, Sidicinis hoſtibus noſtris opem ferentes. Tum iterum conciliata pace, Neapolitanis vicinis noſtris intuliſtis bellum. Neque nos fugiebat, iſta tantum a vobis præparari ad uſurpandum univerſæ Italiæ*

A. U. 433. λίαν. ἔν τε ταῖς προτέραις μάχαις, πολλὰ παρὰ τὴν ἀπορίαν τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν προλαβόντες, οὐδὲν ἐπεδείξασθε μέτριον ἐς ἡμᾶς· οὐδ᾽ ἠρκεῖσθε τὴν χώραν πορθοῦντες, καὶ χωρία καὶ πόλεις ἔχοντες ἀλλοτρίας, καὶ κληρούχους ἐς αὐτὰ πέμποντες· ἀλλὰ καὶ πρεσβευσαμένων ἡμῶν δὶς πρὸς ὑμᾶς, καὶ πολλὰ συγχωρούντων, ὑπερήφανα ἡμῖν ἄλλα ἐπετάσσετε, τὴν ἀρχὴν ὅλην ἀποθέσθαι, καὶ ὑμῶν ὑπακούειν, ὥσπερ οὐ σπενδομένους, ἀλλ᾽ ἑαλωκότας. καὶ ἐπὶ τοῖσδε τὸν πόλεμον τόνδε, ἄσπονδον καὶ ἀκήρυκτον, ἐψηφίσασθε, κατ᾽ ἀνδρῶν ποτε φίλων, κατὰ Σαβίνων ἐκγόνων, τῶν ὑμῖν συνοικούντων. Ενεκα μὲν οὖν τῆς ὑμετέρας πλεονεξίας, ἔδει καὶ τὰ παρ᾽ ἡμῶν ὑμῖν ἄσπονδα εἶναι. ἐγὼ δὲ νέμεσίν τε θεῶν αἰδούμενος, ἣν ὑμεῖς προΐδεσθε, καὶ συγγενείας καὶ φιλίας τῆς ποτε μνημονεύων, δίδωμι ἕκαστον ὑμῶν σὺν ἱματίῳ σῶον ὑπὸ ζυγὸν ἀπελθεῖν·

Lin. 7. *fortasse* παρὰ τὴν ἀπειρίαν. *L.* 19. *MS. Bav.* προϊδέσθε. *MS. Ursini* προϊδέσθαι, *pro quo Ursinus edidit* ὑπερίδεσθε.

imperium. Et quum superioribus proeliis, ob imperitiam imperatorum nostrorum, saepe vobis belli fortuna favisset; dici vix potest; quam arroganter nobiscum egeritis. Non contenti agrum nostrum vastasse, & vicos & oppida aliena occupasse, colonosque in ea misisse, insuper quoque bis nobis ad vos legatos mittentibus, ac multa vobis concedentibus, insolentiora insuper alia nobis imperastis, ipso ut imperio cederemus, vobisque pareremus, veluti non paciscentes, sed vi a vobis subacti. Denique post haec omnia bellum hoc inexpiabile & nullis justis caerimoniis indictum, senatusconsulto facto, inferre decrevistis hominibus quondam vestris sociis atque amicis, posteris Sabinorum in civitatem vestram receptorum. Vestra igitur ista insatiabili cupiditate commerebamini, ut & nos pacem vobis dare recusaremus. Sed ego, vindictam Deorum reveritus, quam quidem vos ipsi cavetote, & cognationis memor amicitiaeque, quae olim nos conjunxit, sinam vos, sub jugum missos, cum singulis vestibus incolumes abire;

ἢν ὀμόσητε, τήν τε γῆν καὶ τὰ χωρία πάνθ' ἡμῖν ἀποδώσειν, καὶ τοὺς κληρούχους ἀπὸ τῶν πόλεων ἀπάξειν, καὶ μηδέ ποτ' ἐπὶ Σαυνίτας στρατεύσειν. A. U. 433.

VI. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων ἐς τὸ στρατόπεδον, ὀλοφυρμὸς ἦν καὶ θρῆνος ἐπὶ πλεῖστον· θανάτου γὰρ ἡγοῦντο εἶναι χείρονα τὴν ὕβριν τὴν ὑπὸ τῷ ζυγῷ. ὡς δὲ καὶ περὶ τῶν ἱππέων ἐπύθοντο, αὖθις ἐθρήνουν ἐπὶ πλεῖστον. ὑπὸ δὲ ἀπορίας αὐτὰ ἐδέχοντο, καὶ τοὺς ὅρκους ὤμνυον, ὅ τε Πόντιος, καὶ οἱ Ῥωμαίων ὕπατοι, δύο ὄντες, Ποστούμιός τε καὶ Βετούριος, καὶ ταμία δύο, καὶ ταξίαρχαι τέσσαρες, καὶ χιλίαρχοι δώδεκα, σύμπαντες ὅσοι μετὰ τοὺς διεφθαρμένους ἦρχον. Γενομένων δὲ τῶν ὅρκων, ὁ μὲν Πόντιος παραλύσας τι τοῦ διατειχίσματος, καὶ δυσὶ δόρασιν ἐς τὴν γῆν ἐμπεπηγόσιν ἐπικάρσιον ἄλλο ἐπιθεὶς, ἐξέπεμπε Ῥωμαίων ἕκαστον ἐπὶ τούτῳ. καί τινα ὑποζύγια ἔδωκεν αὐτοῖς, ἐς τοὺς ἀῤῥωστοῦντας, καὶ τροφὴν, ἄχρι τῆς Ῥώμης φέρεσθαι. Δυνα-

Lin. 31. ταμίαι *MS. Bav. non male.* *L.* 36 *sq. forsan* ὑπὸ τούτῳ.

siquidem juraveritis, agrum & oppida cuncta nobis vos reddituros, & colonos ex oppidis abducturos, neque umquam posthac adversus Samnites arma capturos.

6. Quibus renunciatis, per plurimum tempus lamentationibus atque gemitu resonabant castra: morte enim pejorem ducebant istam jugi infamiam. Dein ubi de equitibus etiam audiunt, in longos iterum gemitus erumpunt. Sed rerum omnium inopia compulsi conditiones omnes accipiunt; juramentaque jurant, illinc *Pontius*, hinc duo Consules, *Postumius* & *Veturius*, cum duobus quæstoribus, quatuor legatis, tribunis duodecim, quotquot fortuna belli reliquos fecerat. Præstitis juramentis, Pontius, parte valli dissoluta, duabus hastis in terram defixis aliam transversam imponens, sub hac Romanorum singulos emisit. Jumentaque nonnulla eis dedit in ægrotorum gratiam, & commeatum, quo Romam usque possent pervenire. Illius

A. U. 433. ται δ', ἐμοὶ δοκεῖν, τὸ εἶδος τῆς ἀφέσεως, ὃ καλοῦσιν οἱ τῆδε ζυγὸν, ὀνειδίζειν ὡς δοριαλώτοις.

VII Ἀπαγγελθείσης δὲ τῆς συμφορᾶς ἐς τὴν πόλιν, οἰμωγὴ καὶ θρῆνος ἦν, ὡς ἐπὶ πένθει· καὶ αἱ γυναῖκες ἐκόπτοντο τοὺς αἰσχρῶς περισεσωσμένους, ὡς ἀποθανόντας· ἥ τε βουλὴ τὴν ἐπιπόρφυρον ἐσθῆτα ἀπέθετο· καὶ θυσίαι, καὶ γάμοι, καὶ ὅσα ἄλλα τοιουτότροπα, ἐπέσχετο ἐπὶ τὸ ἔτος ὅλον, ἕως τὴν συμφορὰν ἀνέλαβον. Τῶν δὲ ἀφειμένων, οἱ μὲν ἐς τοὺς ἀγροὺς διέφευγον ὑπὸ αἰδοῦς, οἱ δὲ νυκτὸς ἐς τὴν πόλιν ἐσῄεσαν· οἱ δὲ ἄρχοντες ἡμέρας μὲν ἐσῆλθον ὑπ' ἀνάγκης, καὶ τὰ σημεῖα τῆς ἀρχῆς ἐπέκειτο αὐτοῖς· ἔπρασσον δὲ οὐδέν.

V. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

464. Δεντάτῳ κατὰ ζῆλον ἀρετῆς εἵπετο νέων λογάδων πλῆθος ὀκτακοσίων, ἐπὶ πάντα τὰ ἔργα ἕτοιμοι. καὶ βαρὺς ἦν τῇ βουλῇ παρὰ τὰς ἐκκλησίας.

Lin. 40. *vulgo* δορυαλώτοις. *L.* 46. ἐπίσχητο *Bav. fortasse rectius.* *L.* 47. διέφυγον *Edd.* *L.* 48. ὑπὸ παιδοῦς *Edd.*

autem generis dimittendi hostes, quod illi *SUB JUGUM MITTERE* vocant, hæc vis esse mihi videtur, ut veluti bello captis insultet victor.

7. Cujus calamitatis ubi nuncius in urbem pervenit; gemitus & ejulatus, tamquam in publico luctu, est coortus. Tam ignominiose servatos, veluti mortuos, plorabant matronæ: latos clavos senatus posuit: solemnia, nuptiæ, & id genus alia in reliquum anni tempus intermissa, donec reparata esset calamitas. Ex his autem, qui ista ratione dimissi fuerant, alii præ pudore in agros se receperunt; alii noctu urbem sunt ingressi. Consules vero interdiu, quoniam aliter facere non licebat, ingressi sunt, & ornati quidem suis insignibus; sed nihil pro potestate dehinc egerunt.

V. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΖΗΛΟΣ.

(*Curium*) *Dentatum*, ob virtutis admirationem, sequebatur octingentorum delectorum juvenum ad omnia paratorum multitudo: idemque in concionibus gravis erat senatui.

VI. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Οτι Κελτῶν Σενόνων πολὺ πλῆθος, Τυῤῥηνοῖς συνεμάχουν κατὰ Ῥωμαίων. *A. U.* 471. Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὰς Σενόνων πόλεις ἐπρέσβευον, καὶ ἐνεκάλουν, ὅτι ὄντες ἔνσπονδοι, μισθοφοροῦσι κατὰ Ῥωμαίων. τοὺς δὲ πρέσβεις Βριτόμαρις μετὰ τῶν κηρυκείων καὶ τῆς ἱερᾶς στολῆς κατέτεμεν ἐς πολλὰ καὶ διέῤῥιψεν· ἐγκαλῶν, ὅτι αὐτοῦ ὁ πατὴρ ἐν Τυῤῥηνίᾳ πολεμῶν ἀνῄρητο ὑπὸ Ῥωμαίων. Κορνήλιος δὲ ὁ ὕπατος, τοῦ μύσους ἐν ὁδῷ πυθόμενος, τὰ μὲν Τυῤῥηνῶν εἴασεν· ἐς δὲ τὰς Σενόνων πόλεις συντόνῳ σπουδῇ διὰ Σαβίνων καὶ Πικεντίνων ἐσβαλὼν, ἅπαντα καθῄρει καὶ ἐνεπίμπρη. καὶ τὰς μὲν γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἠνδραποδίζετο· τοὺς δὲ ἡβῶντας πάντας ἔκτεινε, πλὴν Βριτομάριος, ὃν δεινῶς αἰκισάμενος, ἦγεν ἐς τὸν θρίαμβον.

II. Οἱ δὲ Σενόνων, ὅσοι ἦσαν ἐν Τυῤῥηνίᾳ, πυθόμενοι

Lin. 58. *MS. Urſin.* κηρυσίων, *quod ex* κηρυκίων *eſt corruptum.* *L.* 60. *correxi vitioſum* ἀνήρετο. *L.* 61. μύσεως *poſui pro vulguto* μίσεως. *L.* 68. *Poſt* πυθόμενοι *neſcio an exciderit aliquid.*

VI. *Excerptum* IV. *de* LEGATIONIBUS.

Gallorum Senonum magna multitudine pro Etruſcis contra Romanos militante, ad civitates Senonum legatos miſerunt Romani, qui conquererentur, quod adverſus ſeſe, quibuscum fœdere juncti eſſent, ſtipendia facerent. Illos legatos *Britomaris*, cædem patris ſui exprobrans, qui bellum in Etruria gerens a Romanis fuerat interfectus, una cum caduceis & ſacro ornatu in fruſta concidit, fruſtaque ſparſim projecit. Quo cognito facinore, *Cornelius* (*Dolabella*) Conſul, qui jam in itinere adverſus Etruſcos erat, omiſſis Etruſcis, maturato per Sabinos Picenumque itinere, in Senonum fines irruit, ferroque & flammis omnia vaſtavit. Ac mulieres quidem & pueros in ſervitutem abduxit; puberes autem omnes interfecit, excepto Britomari, quem diris cruciatibus tortum triumpho ſervavit.

2. Ad cujus cladis nuncium, quotquot in Etruria Senones

A. U. 471. ἀνῃρῆσθαι, Τυῤῥηνοὺς ἦγον ἐπὶ Ῥώμης. καὶ (πολλῶν μεταξὺ γενομένων) οἱ Σένονες, οὔτε πατρίδας ἔχοντες, ἐς ἃς διαφύγωσιν, ὀργιζόμενοί τε τῶν γεγονότων, ἐνέπιπτον τῷ Δομιτίῳ, καὶ διεφθάρησαν πολλοί. τὸ δὲ λοιπὸν, σφᾶς αὐτοὺς διεχρῶντο μανικῶς. Καὶ δίκη μὲν ἥδε παρανομίας ἐς πρέσβεις ἐγένετο Σένοσιν.

VII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

472. Ὅτι Κορνήλιος ἐπὶ καταφράκτων δέκα νεῶν ἐθεᾶτο τὴν μεγάλην Ἑλλάδα. καί τις ἐν Τάραντι δημαγωγὸς Φιλόχαρις, αἰσχρῶς τε βεβιωκὼς, καὶ παρὰ τοῦτο καλούμενος Θαΐς, παλαιῶν τοὺς Ταραντίνους ἀνεμίμνησκε συνθηκῶν· μὴ πλεῖν Ῥωμαίους πρόσω Λακινίας ἄκρας. παροξύνας τε, ἔπεισεν ἐπαναχθῆναι τῷ Κορνηλίῳ· καὶ τέσσαρας μὲν αὐτοῦ ναῦς κατέδυσαν οἱ Ταραντῖνοι, μίαν δὲ ἔλαβον αὐτοῖς ἀνδράσιν. ἐς τε Θουρίους ἐγκλήματα

Lin. 82 *ſqq. incommodam diſtinguendi rationem, quæ ſententiam obſcurabat, cum commodiori commutavi.*

erant, adſumtis Etruſcis, adverſus Romam pergunt. Ac varia poſt fata, iidem *Senones*, neque patrias ſedes, ad quas ſe reciperent, amplius habentes, & eis quæ acciderant irati, in *Domitium* (*Calvinum*, alterum Conſulem) impetum faciunt, ſed ab eo magno numero interficiuntur. Reliqui, furore incenſi, in propria pectora ferrum adigunt. Talem pœnam ſceleris, in legatos admiſſi, Senones dederunt.

VII. *Excerptum* V. *de* LEGATIONIBUS.

Cornelius cum decem navibus conſtratis ad ſpectandam magnam Græciam erat profectus. Erat tum *Tarenti* vir magna apud populum auctoritate, cui Philocharis nomen erat; obſcœnæ ceteroquin vitæ homo, & ob id ipſum Thais cognominatus. Is *Tarentinis* vetera pacta in memoriam revocavit, quorum virtute non ultra Lacinium promontorium provehi navibus Romani debebant. Cujus viri hortatu accenſi Tarentini contra Cornelium in altum evehuntur, ac quatuor ex ejus navibus deprimunt, unam cum ipſis hominibus capiunt. Deinde Thurinis exprobrantes,

ποιούμενοι, ὅτι Ἕλληνες ὄντες ἐπὶ Ῥωμαίους κατέφυγον ἀντὶ σφῶν, καὶ παρελθεῖν αὐτοὺς ἐπέκεινα αἴτιοι μάλιστα ἐγεγένηντο· τοὺς μὲν ἐπιφανεῖς αὐτῶν ἐξέβαλον, τὴν δὲ πόλιν διήρπασαν, καὶ τοὺς Ῥωμαίων φρουροὺς ὑποσπόνδους ἀφῆκαν. A. U. 472.

II. Ῥωμαῖοι δὲ τούτων πυθόμενοι, πρέσβεις ἐς Τάραντα πέμπουσι, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους κελεύοντες, οὓς οὐ πολεμοῦντας, ἀλλὰ θεωμένους ἔλαβον, ἀποδοῦναι· Θουρίων δ' οὓς ἐξέβαλον, εἰς τὴν πόλιν καταγαγεῖν, ἅ τε διηρπάκεσαν αὐτοὺς, ἢ τὴν ζημίαν τῶν ἀπολομένων ἀποτίσαι· σφίσι δὲ δοῦναι τοὺς αἰτίους τῆς παρανομίας, εἰ Ῥωμαίων ἐθέλουσιν εἶναι φίλοι. Οἱ δὲ τοὺς πρέσβεις μόλις ποτὲ ἐπὶ τὸ κοινὸν ἐπήγαγον, καὶ ἐπελθόντας ἐχλεύαζον, εἴ τι μὴ καλῶς ἑλληνίσειαν· ἔσκωπτον δὲ καὶ τὴν στολὴν αὐτῶν, καὶ τὸ ἐπιπόρφυρον. Φιλωνίδης δέ τις, ἀνὴρ γελοῖος καὶ φιλοσκώμμων,

Lin. 85. αὐτῶν ἐξέβαλον *emend. Ursini, cum in MS. ejus fuisset* αὔτος ἐξέβαλε. *Toto autem hoc Excerpto caret Cod. Bav.* *L.* 92. *post* διηρπάκ. αὐτοὺς *desiderari verbum* ἀποκατασθῆσαι *putavit Ursin.* *Ibid. correxi vulgatum* ἀπολωμένων. *L.* 93. *mallem* δ' ἐκδοῦναι.

quod, *Græci cum essent, ad Romanorum, quam ad suam, fidem sese adplicare maluerint; quodque ipsis potissimum auctoribus factum sit, ut Romani ultra sint provecti;* urbem illorum, nobilissimis civibus ejectis, ac Romano præsidio pacta incolumitate dimisso, diripiunt.

2. Quibus rebus cognitis, Romani per legatos Tarentinis denunciant: *captivos reddant, quippe qui non arma contra ferentes, sed spectatum advenientes, ab illis capti essent: tum Thurinos, quos patria ejecissent, reducant; resque ademtas aut perditarum pretium Thurinis restituant: denique auctores sceleris Romanis tradant; si quidem amicitiam sibi cum populo Romano esse voluerint.* At illi non nisi ægre, & multa interjecta mora, legatos admittunt: tandemque in concionem populi adductos rident, si quid minus bene Græce locuti essent, & togas quoque illorum latumque clavum illudunt. Quin & Philonidas quidam, scurrilis homo & contumeliosus, Postumium

A. U. 472. Ποστουμίῳ τῷ τῆς πρεσβείας ἡγουμένῳ προσελθὼν, ἀπεστράφη τε, καὶ ἐπικύψας τὴν ἐσθῆτα ἀνεσύρατο τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν τοῦ πρεσβύτου κατησχημόνησεν. καὶ τὸ μὲν θέατρον ἔπαιζεν ὡς ἐπὶ γελοίῳ. Ποστούμιος δὲ, προτείνας τὸ μεμολυσμένον· Εκπλυνεῖτε, ἔφη, τοῦτο αἵματι πολλῷ, τοιούτοις ἀρεσκόμενοι γέλωσι. Καὶ οὐδὲν τῶν Ταραντίνων ἀποκριναμένων, ἀπῆλθον οἱ πρέσβεις. ὁ δὲ Ποστούμιος τὴν ὕβριν, ἐκ τῆς ἐσθῆτος οὐκ ἀποπλύνας, ἐπέδειξε Ῥωμαίοις.

473. III. Καὶ ὁ δῆμος ἀγανακτῶν, Αἰμιλίῳ πολεμοῦντι Σαυνίταις ἐπέστειλε· τὰ μὲν Σαυνιτῶν ἐν παρόντι ἐᾶν, εἰς δὲ τὴν Ταραντίνων εἰσβάλλειν, καὶ αὐτοὺς, ἐφ' οἷς ἠξίουν οἱ πρέσβεις, ἐς διαλλαγὰς προκαλέσασθαι· ἂν δὲ ἀπειθῶσι, πολεμεῖν κατὰ κράτος. Ο μὲν δὴ τάδε προὔτεινε τοῖς Ταραντίνοις. Οἱ δὲ οὐκ ἐγέλων ἔτι, τὴν στρατιὰν ὁρῶντες. ἀλλ' ἐγίγνοντο ταῖς γνώμαις ἀγχώ-

Lin. 2. Locus ab Ursino emendatus. Sic & mox verbum μεμολυσμένον. *L. 15. pro vulgato* ἐγίνοντο *posui formam Appiano usitatam. Ibid. emendavi vitiosum* ἀγχέμαλοι.

legationis principem adiit, conversusque & pronus inflectens corpus, retracto suo pallio, togam legati sordibus conspurcavit. Quod factum inspectans populus, veluti festivum, cum risu excepit. Postumius vero, sublata inquinatæ togæ lacinia: *Multo*, inquit, *sanguine hocce eluetis, qui hujusmodi ludicris delectamini.* Ac nihil respondentibus Tarentinis, discessere legati. Postumius vero inquinatam vestem, qualis erat, nihil eluens, Romanis ostendit.

3. Indignatus populus *Æmilium* (Barbulam), ad bellum cum Samnitibus profectum, per literas jubet, omissis in præsens Samnitibus, cum exercitu in *Tarentinorum* agrum pergere, eosque eisdem conditionibus, quas tulerant legati, ad pacem colendam hortari: si parere recusent, omni vi bellum eis inferre jubet. Quæ ubi ille Tarentinis demonstrat; jam hi non amplius rident, præsentem conspicientes exercitum: sed diu ancipiti sententiarum contentione distrahuntur; donec dubitantibus deliberantibusque ceteris, unus eorum hæc verba facit: *Aliquos ex civi-*

μαλοι, μέχρι τις ἀποροῦσι καὶ βουλευομένοις ἔφη· Τὸ μὲν ἐκδοῦναί τινας, ἤδη δεδουλωμένων εἶναι· τὸ δὲ πολεμεῖν μόνους, ἐπισφαλές. εἰ δὲ καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐγκρατῶς ἑξόμεθα, καὶ πολεμήσομεν ἐξ ἴσου, Πύῤῥον ἐξ Ἠπείρου τὸν βασιλέα καλῶμεν, καὶ στρατηγὸν ἀποφαίνωμεν τοῦδε τοῦ πολέμου. Ὃ καὶ γέγονεν. *A. U.* 473.

VIII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Ὅτι μετὰ τὸ ναυάγιον ὁ Πύῤῥος, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπεί- 474.
ρου, ἐς τὸν Τάραντα κατήγετο. Καὶ οἱ Ταραντῖνοι τότε μάλιστα τοὺς βασιλικοὺς ἐβαρύνοντο, ἐσοικιζομένους τε παρὰ σφᾶς βίᾳ, καὶ φανερῶς ἐνυβρίζοντας ταῖς αὐτῶν γυναιξὶ καὶ παισίν. Ὡς δὲ καὶ τὰ συσσίτια σφῶν ὁ Πύῤῥος καὶ τὰς ἄλλας συνόδους καὶ διατριβὰς, ὡς οὐ πρεπούσας πολέμῳ, διέλυε, γυμνάσιά τε ἔνοπλα ἔτασσεν αὐτοῖς, καὶ θάνατον τοῖς ἀμελοῦσιν ὥριζε· τότε δὴ, καὶ πάμπαν ἀήθεσιν ἔργοις καὶ ἐπιτάγμασι

Lin. 20. καλῶμεν *ponendum duxi pro vulgato* καλοῦμεν*: & mox,* ἀποφαίνωμεν *pro corrupto* ἀποφήνομεν.

tate tradere hostibus, eorum est, qui jam servitutem serviunt. Bellum autem absque sociis suscipere, periculosum. Quod si vero & libertatem tueri volemus, & æquis viribus pugnare; PYRRHUM *regem ex Epiro advocemus, ducemque hujus belli constituamus.* Illudque ipsum Tarentini fecerunt.

VIII. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Post naufragium *Pyrrhus*, Epirotarum rex, *Tarenti* portum tenuit. At Tarentinis tum maxime molesti ac graves aulici regis fuerunt, ut qui ædes ipsorum per vim occuparent, & adversus conjuges eorum liberosque nulla non petulantia palam uterentur. Postquam vero Pyrrhus comessationes etiam illorum ac ceteros cœtus & oblectamenta, utpote flagrante bello haudquaquam decora, sustulit, & gymnasia exercendæ armis juventuti instituit, pœna capitis adversus infrequentes proposita: tum vero insolito

A. U. 474. κάμνοντες οἱ Ταραντῖνοι τῆς πόλεως ὡς ἀλλοτρίας ἐς τοὺς ἀγροὺς ἀπεδίδρασκον, Καὶ ὁ βασιλεὺς τὰς θύρας ἀπέκλειε, καὶ φρουρὰς ἐφίστη. καὶ οἱ Ταραντῖνοι τῆς ἀβουλίας σφῶν ᾔσθάνοντο σαφῶς.

IX. ΕΚΛ. ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Οτι οἱ ἐν Ρηγίῳ Ρωμαίων ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ φυλακῇ τῆς πόλεως, μή τι πάθοιεν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, παρέμενον, αὐτοί τε καὶ Δέκιος, ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν, τοῖς ἀγαθοῖς τῶν Ρηγίνων φθονήσαντες, καὶ φυλάξαντες αὐτοὺς εὐωχουμένους ἐν ἑορτῇ, διέφθειραν, καὶ ταῖς γυναιξὶν ἀκουσίαις συνῆσαν. πρόφασιν δὲ τῆς παρανομίας ἔφερον, ὅτι Ρηγῖνοι τὴν φρουρὰν προεδίδοσαν Πύῤῥῳ. Καὶ Δέκιος μὲν ἀντὶ φρουράρχου τύραννος ἦν, καὶ φιλίαν ἔθετο Μαμερτίνοις, τοῖς ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σικελικοῦ κατῳκημένοις, οὐ πρὸ πολλοῦ κἀκείνοις εἰς ἰδίους ξένους ὅμοια δεδρακόσι.

Lin. 35. οἱ, *quod vulgo desideratur, adjeci. Valesius maluit* Οτι ἐν Ρηγίῳ Ρωμαῖοι, οἱ ἐπὶ σωτ.

opere atque imperio penitus adtriti Tarentini, ex urbe, velut aliena, in agros diffugere. Exinde rex occlusis portis custodes adposuit. Ac *Tarentini* imprudentiam suam tunc apertissime perspexerunt.

IX. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Romani milites, qui *Rhegii* ad salutem & custodiam urbis, ne quid ab hostibus ea pateretur, in præsidio relicti erant, quum & ipsi & dux eorum Decius felicitati Rheginorum inviderent; observato solenni festo, quo publice omnes epulabantur, eos interfecerunt, uxoresque eorum invitas sibi copularunt. Causam autem flagitii illius hanc prætendebant, quod Rhegini præsidium Pyrrho prodere voluissent. Sic *Decius ex præfecto præsidii tyrannus* factus est, & cum Mamertinis, qui, trans fretum Siculum habitantes, eodem scelere nuper adversus suos hospites usi erant, societatem contraxit.

II. Ἀλγήσαντα δὲ αὐτὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς *A. U.*
ἐν Ῥηγίῳ ἰατροῖς ἀπιστοῦντα, μετάπεμπτος ἀπὸ Μεσ- 474.
σήνης ἐθεράπευε Ῥηγῖνος ἀνὴρ, μετῳκηκὼς ἐς Μεσσήνην πρὸ πολλοῦ, ὅτι Ῥηγῖνος ἦν ἀγνοούμενος. Οὗτος αὐτὸν ἔπεισεν, ἐπὶ ἀπαλλαγῇ συντόμῳ, φαρμάκων ἀνασχέσθαι θερμῶν. καὶ χρίσας τοῖς κατακαίουσι καὶ δαπανῶσιν, ἐκέλευσεν ἀνασχέσθαι τοῦ πόνου, μέχρι αὐτὸς ἐπανέλθοι· καὶ λαθὼν ἔπλευσεν ἐς Μεσσήνην. Ὁ δὲ ἐς πολὺ τῆς ὀδύνης ἀνασχόμενος, ἀπενίψατο, καὶ εὗρε τοὺς ὀφθαλμοὺς δεδαπανημένους.

III. Φαβρίκιος δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ διορθώσει τῶνδε 483.
πεμφθεὶς, τήν τε πόλιν τοῖς ἔτι Ῥηγίνοις λοιποῖς ἀπεδίδου, καὶ τῶν φρουρῶν τοὺς αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἐς Ῥώμην ἔπεμψεν· οἳ μαστιγωθέντες ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, τὰς κεφαλὰς ἀπεκόπησαν, καὶ ἐξεῤῥίφησαν ἄταφοι. Δέκιος δὲ φυλασσόμενος ἐπιμελῶς, οἷα πηρὸς, ἑαυτὸν διεχρήσατο.

Lin. 56. Φαβρίκιος *an errore quodam librariorum, ipsiusve Excerptoris, positum pro* Γενούκιος? *L. 61. Ad verba* οἷα πηρὸς *excidisse videtur nescio quid; aut alia ratione turbatus locus.*

2. Ceterum gravi oculorum dolore correptus Decius, cum Rheginorum medicis diffideret, medicum quemdam ex urbe Messana accersivit, qui jam pridem Rhegio Messanam migraverat; quare paucis notum erat, quod Rheginus esset. Is Decio persuasit, si liberari eo dolore quam primum vellet, ut medicamentis calidioribus uteretur: statimque imposito ejusmodi collyrio, quod adurendi ac depascendi vim haberet, eum dolorem tantisper tolerare jussit, quoad ipse rediisset. Interim clam Messanam navigavit. At Decius quum dolorem diu sustinuisset, tandem, abluto collyrio, luminibus se orbatum reperit.

3. Deinceps Fabricius ad ista restituenda missus a Romanis, urbem *Rheginis*, qui adhuc supererant, reddidit, & milites defectionis auctores Romam misit; qui medio in foro virgis cæsi & capite truncati sunt, sepultura quoque corporibus denegata. Decius vero orbatus luminibus, cum arctissima custodia teneretur, manus sibi ipse adtulit.

X. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

A. U. 474.

Ὅτι ὁ Πύῤῥος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἠπείρου, νικήσας τοὺς Ῥωμαίους, καὶ ἀναλαβεῖν χρήζων τὴν στρατιὰν ἐκ μάχης εὐτόνου, καὶ Ῥωμαίους ἐλπίζων ἐς διαλύσεις τότε μάλιστα ἐνδώσειν, ἔπεμψεν ἐς Ῥώμην Κινέαν τὸν Θεσσαλὸν, δόξαν ἐπὶ λόγοις ἔχοντα μιμεῖσθαι τὴν Δημοσθένους ἀρετήν. καὶ παρελθὼν ὁ Κινέας ἐς τὸ βουλευτήριον, ἄλλα τε πολλὰ περὶ τοῦ βασιλέως ἐσεμνολόγει, καὶ τὴν ἐπὶ τῷ ἀγῶνι μετριοπάθειαν κατελογίζετο, μήτ' ἐπὶ τὴν πόλιν εὐθὺς ἐλάσαντος, μήτ' ἐπὶ τὸ ἡσσημένων στρατόπεδον· ἐδίδου δ' αὐτοῖς εἰρήνην καὶ φιλίαν καὶ συμμαχίαν πρὸς Πύῤῥον· εἰ Ταραντίνους μὲν ἐς ταῦτα συμπεριλάβοιεν, τοὺς δ' ἄλλους Ἕλληνας τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ κατοικοῦντας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἐῷεν, Λευκανοῖς δὲ καὶ Σαυνίταις καὶ Δαυνίοις καὶ Βρεττίοις ἀποδοῖεν ὅσα αὐτῶν ἔχουσι πολέμῳ λαβόντες. καὶ γιγνομένων, ἔφη,

Lin. 65. ἐντόνου *dedit Urſinus, invitis MSS. Codd.* *L.* 71. ἡσσωμένων *Edd.* ἡσσημένων *MS. Bav. quod leviter mutandum duxi; quamquam & ipſum ferri poteſt.* *L.* 73. *Forſan* ταὐτὰ,

X. *Excerptum* VI. *de* LEGATIONIBUS.

Pyrrhus, rex Epiri, poſt victoriam de Romanis partam, quum ex acerrima pugna reficere copias ſuas cuperet, & Romanos tunc maxime ſperaret inituros pacem; *Cineam* Theſſalum *Romam* miſit, virum eloquentiæ laude ita clarum, ut etiam cum Demoſthene conferretur. Is igitur ſenatum ingreſſus, cum alia multa de rege magnifice locutus eſt, tum vero humanitatem, qua poſt pugnam uſus eſſet, multis verbis extulit; quod neque ad urbem confeſtim, nec ad fugatorum caſtra, duxiſſet exercitum. Pacem autem & amicitiam Pyrrhi armorumque ſocietatem his conditionibus obtulit Romanis: *ſi Tarentinos eadem ſocietate comprehenderent; reliquos vero Græcos, Italiam incolentes, liberos ſuique juris eſſe ſinerent; denique Lucanis, Samnitibus, Dauniis atque Brutiis, quidquid illis*

τούτων, Πύῤῥον ἀποδώσειν αὐτοῖς τοὺς αἰχμαλώτους ἄνευ λύτρων. *A. U.* 474.

II. Οἱ δ' ἐνεδοίαζον ἐπὶ πλεῖστον, τῇ τε δόξῃ τοῦ Πύῤῥου καὶ τῷ συμβεβηκότι πάθει καταπλαγέντες· ἕως Ἄππιος Κλαύδιος, ὁ Καῖκος ἐπίκλησιν, ἤδη τετυφλωμένος, εἰς τὸ βουλευτήριον τοῖς παισὶν αὐτὸν ἀγαγεῖν κελεύσας, Ηχθόμην, εἶπεν, ὅτι μὴ βλέπω· νῦν δ', ὅτι ἀκούω. τὰ γὰρ τοιαῦτα ὑμῶν βουλεύματα ἠξίουν μήθ' ὁρᾷν, μήτ' ἀκούειν· οἳ δι' ἓν ἀτύχημα ἀθρόως οὕτως ἑαυτῶν ἐκλέλησθε, καὶ τὸν τοῦτο δράσαντα, αὐτόν τε, καὶ τοὺς ἐπαγομένους αὐτὸν, βουλεύεσθε φίλους ἀντὶ πολεμίων θέσθαι, καὶ τὰ τῶν προγόνων κτήματα Λευκανοῖς καὶ Βρεττίοις δοῦναι. Τί τοῦτ' ἔστιν, ἢ Ῥωμαίους ἐπὶ Μακεδόσι γενέσθαι; καὶ ταῦτά τινες εἰρήνην, ἀντὶ δουλείας, τολμῶσιν ὀνομάζειν. Ἄλλα τε πολλὰ ὅμοια τούτοις ὁ Ἄππιος εἰπὼν, καὶ ἐρεθίσας, εἰσηγήσατο·

Lin. 83. αὐτὶν *Edd.* *L.* 88. *vulgo* βουλεύεσθαι· φίλους *&c.*

bello abstulissent, restituerent. Id si fecissent; inquit, *Pyrrhum ipsis captivos sine pretio esse redditurum.*

2. Ad hæc Romani diutissime, quodnam consilium caperent, addubitarunt, virtute Pyrrhi acceptaque calamitate perculsi; donec tandem APPIUS CLAUDIUS, cui ob amissum senectute usum oculorum CÆCUS cognomen erat, quum filios in curiam sese ducere jussisset, hæc verba fecit: *Amissum oculorum usum dolueram; nunc, quod non simul aures obsurduerint, doleo. Etenim hujusmodi vos deliberationem agitantes nec videre umquam, nec audire; volueram. Itane vos, unam ob calamitatem, subito vestrum oblitos? ut in deliberationem adducere sustineatis, is qui ista fecit, & hi qui eum advocarunt, amici ne an hostes sint habendi? & res virtute majorum nostrorum partæ, sint-ne Brutiis Lucanisque tradendæ? Quid hoc est aliud, nisi Romanos, Macedonum se servos esse, profiteri? Atque hoc nonnulli pacem, non servitutem, audent nominare?* Hæc & in eam sententiam plurima alia, quæ ad incitandos animos valerent, locutus Appius, cen-

A. U. 474. Πύῤῥον, εἰ δέοιτο τῆς Ῥωμαίων φιλίας καὶ συμμαχίας, ἐξ Ἰταλίας ἀπελθόντα πρεσβεύειν· παρόντα δὲ μήτε φίλον ἡγεῖσθαι, μήτε σύμμαχον, μήτε Ῥωμαίοις δικαστὴν ἢ διαιτητήν.

III. Καὶ ἡ βουλὴ ταῦθ᾽, ἅπερ καὶ Ἄππιος εἶπεν, ἀπεκρίνατο Κινέᾳ. Λαιβίνῳ δ᾽ ἄλλα δύο τέλη καταλέγοντες, ἐκήρυξαν οὕτως· εἴ τις ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων αὑτὸν ἐπιδίδωσιν, ἐς τὴν στρατιὰν ἀπογράφεσθαι. Καὶ ὁ Κινέας ἔτι παρὼν, καὶ θεώμενος αὐτοὺς ὠθουμένους ἐς τὰς ἀπογραφὰς, λέγεται πρὸς τὸν Πύῤῥον ἐπανελθὼν εἰπεῖν· ὅτι πρὸς ὕδραν ἐστὶν αὐτοῖς ὁ πόλεμος. οἱ δὲ οὐ Κινέαν, ἀλλὰ Πύῤῥον αὐτὸν, εἰπεῖν τοῦτο τὸ ἔπος, ἰδόντα τὴν στρατιὰν τῶν Ῥωμαίων τῆς προτέρας πλείονα. Καὶ γὰρ ὁ ἕτερος ὕπατος τῷ Λαιβίνῳ Κορουγκάνιος ἧκεν ἐκ

Lin. 96. ἡγεῖσθε. *Bav.* *L.* 98. *Vulgo deest articulus ante* βουλή. *L.* 99. Λαιβίνῳ *posui pro* Λαβινίῳ, *quod erat in Cod. Ursin. & Bav. quod in* Λαιουΐνου *mutavit Ursinus; qui & mox* καταλέγοντος *edidit invitis Codicibus.* *L.* 3. ὠθούμενος *quod est in MSS. correxit Ursin.* *L.* 8. Λαβίνῳ *MS. Bav.* Αλβίνῳ *MS. Urs. pro quo Ursinus edidit* Λαιουΐνῳ, *non male.*

suit: *Pyrrhum, siquidem cum Romanis amicitiam societatemque contrahere cuperet, Italia prius excedere, ac tum demum legatos mittere oportere: quousque autem maneret; neque amicum aut socium, neque judicem Romanorum arbitrumve esse habendum.*

3. Hæc quemadmodum Appius dixit, Cineæ respondit senatus. Dein quum novas duas legiones Lævino conscribere decrevisset; hæc verba proclamaverunt præcones: *qui in locum defunctorum se offerre cupit, is nomen militiæ dato!* Ac Cineas, Romæ etiamnum præsens, ubi certatim ad nomina militiæ danda ruere multitudinem vidit, ad Pyrrhum reversus, dixisse regi fertur: *cum hydra ipsis bellum esse.* Alii vero, non Cineam, sed ipsum Pyrrhum, quum exercitum Romanorum priori majorem conspexisset, verbum illud dixisse, tradunt: nam alter etiam Consulum, Coruncanius, ex Etruria cum copiis, quas habebat, Lævino se conjunxit. Sed & alia de Roma percunctanti Pyrrho respondisse

ἐκ Τυῤῥηνίας μεθ' ἧς εἶχε παρασκευῆς. Λέγεται δὲ καὶ τ' ἄλλα περὶ τῆς Ῥώμης πυνθανομένῳ Πύῤῥῳ Κινέας εἰπεῖν, ὅτι πόλις ἐστὶ στρατηγῶν ὅλη. καὶ τοῦ Πύῤῥου θαυμάσαντος, μεταλαβὼν φάναι, βασιλέων μᾶλλον ἢ στρατηγῶν. Πύῤῥος δ', ὡς οὐδὲν εἰρηναῖον οἱ παρὰ τῆς βουλῆς ἀπήντησεν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠπείγετο, πάντα δῃῶν. καὶ φθάνει μὲν ἐς πόλιν Ἀναγνίαν· βαρείαν δ' ἔχων ἤδη τὴν στρατιὰν ὑπὸ λείας καὶ πλήθους αἰχμαλώτων, ἀναθέμενος μάχην, ἀνέστρεφεν ἐπὶ Καμπανίας, ἡγουμένων τῶν ἐλεφάντων, καὶ τὴν στρατιὰν ἐς χειμασίαν κατὰ πόλεις διῄρει. A. U. 474.

IV. Ῥωμαίων δὲ πρέσβεις αὐτὸν ἠξίουν λύσασθαι τῇ πόλει τοὺς αἰχμαλώτους, ἢ ἀντιλαβεῖν ὅσους ἔχουσι Ταραντίνων, καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων αὐτοῦ. Ὁ δὲ, σπενδομένοις μὲν, ἔφη, καθάπερ προεῖπε Κινέας, χαριεῖσθαι τοὺς αἰχμαλώτους· πολεμοῦσι δ' οὐ δώσειν ἐφ' ἑαυτὸν ἄνδρας τοιούτους καὶ τοσούτους. Ἐξένιζε δ'

Lin. 9. εἶχε *emendatio Ursini, pro* ἦγε, *quod est in MSS.* *L.* 16. ὑπουλειας *MSS. correxit Ursin.*

spondisse fertur Cineas, *imperatorum urbem sibi visam*; & mirante Pyrrho, porro excepisse: *imo regum potius, quam imperatorum.* Pyrrhus vero, quum nihil ei ad pacem esset a senatu responsum, adversus Romam contendit, omnia in itinere populans: ac jam ad Anagniam usque oppidum progressus erat, quum gravem præda & captivorum multitudine videns exercitum, dilata in aliud tempus pugna, præmissis elephantis, in Campaniam est reversus, & copias in hiberna per oppida distribuit.

4. Ibi Romanorum eum convenientes legati, de captivis pretio redimendis cum eo agebant, aut, si mallet, Tarentinos & quotquot ex reliquis ejus sociis in sua essent potestate, contra dare offerebant. At ille: *si pacem essent facturi, quemadmodum Cineas prædixisset, gratuito*, ait, *captivos se eis esse redditurum. Bellum vero gerentibus non traditurum contra sese tantum talium virorum nu-*

A. U. 474. αὐτοὺς βασιλικῶς. καὶ τὸν τῆς πρεσβείας ἡγούμενον Φαβρίκιον, πυνθανόμενος ἐν τῇ πόλει μέγα δύνασθαι, καὶ δεινῶς πένεσθαι, καθωμίλει λέγων· εἰ πράξειεν αὐτῷ τὰς διαλύσεις, ὑποστράτηγον καὶ κοινωνὸν τῶν παρόντων ἀγαθῶν ἀπάξειν ἐς Ηπειρον. χρήματά τε αὐτὸν λαβεῖν ἐντεῦθεν ἤδη παρεκάλει, πρόφασιν ὡς δώσοντα τοῖς τὴν εἰρήνην ἐργασαμένοις. Επιγελάσας δ' ὁ Φαβρίκιος, περὶ μὲν τῶν κοινῶν οὐδ' ἀπεκρίνατο. τὴν δ' ἐμὴν, ἔφη, παῤῥησίαν οὔτε τῶν σῶν φίλων οὐδεὶς, οὔτε αὐτὸς οἴσεις σὺ, ὦ βασιλεῦ· καὶ τὴν πενίαν τὴν ἐμαυτοῦ μακαρίζω μᾶλλον, ἢ τὸν τῶν τυράννων πλοῦτον ὁμοῦ καὶ φόβον. Οἱ δὲ οὐχ οὕτω φασὶν αὐτὸν, ἀλλ', ὅτι μου τῆς φύσεως Ηπειρῶται μεταλαβόντες, ἐμὲ σοῦ προθήσουσιν.

V. Οποτέρως δ' οὖν ἀπεκρίνατο, θαυμάσας αὐτὸν τοῦ φρονήματος ὁ Πύῤῥος, ἑτέραν ὁδὸν ἐς τὰς διαλλαγὰς ἐπενόει· καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐς τῶν Κρονίων τὴν ἑορτὴν

Lin. 31. λαθεῖν *Bav.* *L.* 32. ἐργασομένοις *Bav.* *Ibid. particulam* δὲ, *quæ vulgo desideratur post* ἐπιγελάσας, *adjiciendam putavi.* *L.* 38. *vulgo* προσθήσουσι, *quod emendavi.*

merum. Ceterum regie excepit legatos, & principem legationis FABRICIUM, quem multum in civitate posse & admodum pauperem esse intellexerat, adiens: *si pacem sibi*, inquit, *conciliasset*, *se copiis suis eum præfecturum, & omnium fortunarum suarum participem in Epirum secum transducturum.* Jamque nunc pecuniam accipere eum hortatur; speciem prætendens, ut his eam daret, qui pacem perfecissent. Ad hæc ridens Fabricius, de re publica quidem nihil respondit; sed, *Meam vero libertatem*, inquit, *neque amici tui, neque tu ipse, Rex, ferre posses; & paupertatem meam beatiorem duco omnibus regum divitiis cum metu conjunctis.* Alii vero non id quidem, sed hoc, dixisse ferunt: *vide, ne Epirotæ meos fuerint mores assumturi, meque tibi antelaturi.*

5. Sed utrumvis horum dixerit; admirans ingenium viri PYRRHUS, aliam viam componendæ pacis sibi tentandam vidit; & captivos, ad celebranda nimirum Saturnalia,

ἔπεμπεν ἄνευ φυλάκων, ἐφ' ᾧ, δεχομένης μὲν τῆς πό- *A. U.*
λεος ἃ ὁ Πύῤῥος προτείνει, μένειν καὶ τῆς αἰχμαλωσίας 474.
ἀπολελῦσθαι· μὴ δεχομένης δὲ, ἑορτάσαντας, ἐπανήκειν ἐς αὐτόν. Τούτους ἡ βουλὴ, πάνυ παρακαλοῦντας καὶ ἐνάγοντας ἐς τὰς διαλύσεις, ἐκέλευσεν ἑορτάσαντας Πύῤῥῳ παραδοῦναι σφᾶς αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ, καὶ θάνατον ἐπέταξε τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῆς ἡμέρας. Οἱ δὲ καὶ αὐτὴν ἅπαντες ἐφύλαξαν· καὶ Πύῤῥῳ, πολεμητέα πάντως αὖθις, ἐδόκει.

XI. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Ὅτι τὸν Πύῤῥον ἤδη μὲν τὰ Ῥωμαίων κατέπλησσεν, 476.
ἐτάρασσε δὲ καὶ τὰ ἐν Μολοσσοῖς θορυβούμενα. Ἀγαθοκλῆς τε, ἄρχων Σικελίας, ἄρτι ἐτεθνήκει· οὗ θυγατέρα Λάνειαν ἔχων ὁ Πύῤῥος ἐν ταῖς γυναιξὶ, τὴν νῆσον οἰκείαν ἀντὶ τῆς Ἰταλίας περιεβλέπετο. ὤκνει δ' ὅμως ἔτι τοὺς ἐπικαλέσαντας ἄνευ τινὸς εἰρήνης καταλιπεῖν.

Lin. 55. An Λάνασσαν *pro* Λάνειαν *ſcripſit Appianus? Ibid. articulo* τὴν *caret Bav. L. 56. poſt* οἰκεῖαν *importune vulgo repetita tria verba* ἔχων ὁ Πύῤῥος *delevi.*

ſine cuſtodibus liberos dimiſit, hac conditione, *ut, ſi Pyrrhi conditiones acciperet populus, ſoluti captivitate manerent; ſin minus, celebrato feſto ad ſeſe redirent.* Hos ſenatus, enixe licet orantes, & ad ineundam pacem commovere ſtudentes, juſſit, celebrato feſto, ante definitum diem Pyrrho ſeſe rurſus tradere, mortis pœna conſtituta his qui poſt illum diem remanſiſſent. Atque eum diem etiam cuncti obſervarunt. Quare, ad arma ſibi omnino redeundum eſſe, Pyrrhus judicavit.

XI. *Excerptum* VII. *de* LEGATIONIBUS.

Jam *Pyrrhum* res Romanæ perculerant: commovebant vero & turbæ in Moloſſis exortæ. Simul, mortuo nuper *Agathocle*, Siciliæ rege, cujus filia Lania [vel Lanaſſa] Pyrrho nupſerat, inſulam illam propius ad ſe, quam Italia, pertinentem circumſpicere cœpit. Sed pudebat, ſocios, qui ſe advocaſſent, ſine aliqua pacis compoſitione re-

A. U. 476. Ἄσμενος οὖν τῆς προφάσεως τῆς περὶ τὸν αὐτόμολον ἐπιβὰς, ἐμαρτύρει τοῖς ὑπάτοις, καὶ Κινέαν ἔπεμπεν ἐς Ῥώμην, χάριν ὁμολογήσοντα τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀμοιβὴν ἄγοντα, εἰρήνην τε ὅπῃ δύναιτο πράξοντα. Δῶρα δὲ ὁ Κινέας ἔφερε πολλὰ μὲν ἀνδράσι, πολλὰ δὲ γυναιξί· φιλοχρήματον καὶ φιλόδωρον εἶναι τὴν πόλιν πυθόμενος, καὶ τὰς γυναῖκας ἰσχύειν παρὰ Ῥωμαίοις ἐκ παλαιοῦ.

II. Οἱ δὲ περὶ μὲν τῶν δώρων ἐνεκελεύσαντο ἀλλήλοις· καί φασιν οὐδένα λαβεῖν οὐδὲν, οὔτε ἄνδρα, οὔτε γυναῖκα. ἀπεκρίναντο δὲ αὐτῷ, καθὰ καὶ πρότερον· ἀπελθόντα Πύῤῥον ἐξ Ἰταλίας, πρεσβεύειν πρὸς αὐτοὺς ἄνευ δώρων· ἀπορήσειν γὰρ οὐδενὸς τῶν δικαίων. Τοὺς δὲ πρέσβεις καὶ αὐτοὶ πολυτελῶς ἐξένιζον, καὶ Πύῤῥῳ τοὺς Ταραντίνων καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ συμμάχων αἰχμαλώτους ἀντέπεμπον. Ὁ μὲν δὴ Πύῤῥος ἐπὶ τούτοις,

Lin. 62. vulgatum ὅποι *in* ὅπῃ *mutavi. L. 63.* γυναιξὶ *ab Ursino est, pro* γυναικῶν, *quod est in MSS.*

linquere. Cupidus igitur occasionem arripiens, quam transfuga proditor præbuerat, consulibus gratum suum animum, quod eorum beneficio servatus esset, professus est, atque ad id ipsum confirmandum *Cineam* misit; cui etiam captivos in beneficii remunerationem Romam adducendos tradidit; jussitque, quoquo modo posset, pacem componeret. Munera autem complura tum viris, tum matronis distribuenda, secum adtulit Cineas; quandoquidem auri munerumque cupidam esse urbem, & ab antiquis temporibus multum apud Romanos posse mulieres, intellexerat.

2. Sed illi de donis mutuo sese adhortabantur: neque quemquam, ajunt, nec virum, nec fœminam, quidquam de his accepisse. Responsum autem idem, quod prius, Cineæ dederunt: *Italia ubi discessisset Pyrrhus, legatos ad sese sine muneribus mitteret; sic æqua omnia ab ipsis esse laturum.* Legatos autem & ipsi magnifice exceperunt, Pyrrhoque quotquot Tarentinorum aliorumque ejus sociorum captivos

ἐς Σικελίαν διέπλει μετά τε τῶν ἐλεφάντων, ... καὶ ὀκτακισχιλίων ἱππέων, ὑποσχόμενος τοῖς συμμάχοις ἐκ Σικελίας ἐπανήξειν ἐς τὴν Ἰταλίαν. καὶ ἐπανῆλθεν ἔτει τρίτῳ, Καρχηδονίων αὐτὸν ἐξελασάντων ἐκ Σικελίας. *A. U.* 476.

XII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Ὅτι Πύῤῥος μετὰ τὴν μάχην καὶ τὰς πρὸς Ῥωμαίους συνθήκας ἐς Σικελίαν διέπλει, ὑποσχόμενος τοῖς συμμάχοις ἐκ Σικελίας ἐπανήξειν ἐς Ἰταλίαν. καὶ ἐπανῆλθεν 478. ἔτει τρίτῳ, Καρχηδονίων αὐτὸν ἐξελασάντων ἐκ Σικελίας, ἤδη καὶ τοῖς Σικελιώταις βαρὺν ἐπί τε ξενίαις καὶ χορηγίαις, καὶ φρουραῖς, καὶ εἰσφοραῖς γενόμενον. ὁ μὲν δὴ πλούσιος ἐκ τῶνδε γεγονὼς, ἐς τὸ Ῥήγιον διέπλει ναυσὶ καταφράκτοις δέκα καὶ ἑκατὸν, φορτίσι δὲ καὶ ὁλκάσι πολὺ πλείοσιν. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, διαναυμαχήσαντες αὐτῷ, κατέδυσαν ναῦς ἑβδομήκοντα, καὶ τὰς λοιπὰς ἄπλους ἐποίησαν, πλὴν δώδεκα μόνων. αἷς

Lin. 74. *vitiose* διέπλῃ *Edd.* *Ibid. Excidit peditum numerus: quam lacunam punctis interpositis indicavi.* *L.* 77. αὐτὸν *reposui pro vulgato* αὐτῶν.

habuerant vicissim remiserunt. Quibus rebus confectis PYRRHUS, cum elephantis suis, --- equitumque octo millibus, *in Siciliam* trajecit; pollicitus sociis, se ex Sicilia in Italiam reversurum. Rediitque tertio post anno, Carthaginiensibus eum Sicilia expellentibus.

XII. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Post pugnam, composita cum Romanis pace, *Pyrrhus* in Siciliam trajecit; pollicitus sociis, se *ex Sicilia* brevi *in Italiam* reversurum. Ac tertio post anno reversus est, a Carthaginiensibus Sicilia pulsus, quum jam & ipsis Siculis propter molesta hospitia & imperatas præbitiones, præsidiaque & tributa eis imposita, gravis ac exosus fuisset. Quibus tributis ditatus, Rhegium versus vela fecit, navibus tectis decem supra centum, onerariis actuariisque multo pluribus. Sed Pœni eum pugna navali adgressi, naves septuaginta ei depresserunt, reliquasque inutiles reddiderunt, præter duodecim duntaxat: cum quibus quum fuga

A. U. 478. ὁ Πύῤῥος διαφυγὼν ἐτίννυτο Λοκροὺς τοὺς Ἐπιζεφυρίους, ὅτι φρουρὰν αὐτοῦ καὶ τὸν φρούραρχον αὐτῆς, ὑβρίσαντας ἐς αὐτοὺς, ἀνῃρήκεσαν. ὠμῶς δ᾽ αὐτοὺς καὶ πικρῶς κτείνων τε καὶ συλῶν ὁ Πύῤῥος, οὐδὲ τῶν ἀναθημάτων τῆς Περσεφόνης ἀπέσχετο· ἐπισκώψας, τὴν ἄκαιρον εὐσέβειαν εἶναι δεισιδαιμονίαν· τὸ δὲ συλλέξαι πλοῦτον ἄπονον, εὐβουλίαν.

II. Ἀναχθέντα δ᾽ αὐτὸν μετὰ τῶν σύλων, χειμὼν ὑπέλαβε, καὶ τῶν νεῶν τὰς μὲν κατέδυσε καὶ διέφθειρεν αὐτοῖς ἀνδράσι, τὰς δ᾽ ἐς τὴν γῆν ἐξέῤῥιψε. τὰ δὲ ἱερὰ πάντα σῶα ὁ κλύδων ἐς τοὺς Λοκρῶν λιμένας ἐπανήγαγεν· ὥστε καὶ Πύῤῥον ὀψὲ τῆς ἀσεβείας αἰσθόμενον ἀναθεῖναί τε αὐτὰ ἐς τὸ ἱερὸν τῇ Περσεφόνῃ, καὶ θυσίαις ἱλάσκεσθαι τὴν θεὸν πολλαῖς. τῶν δὲ ἱερῶν οὐκ ἀπαντώντων, ἔτι μᾶλλον ἐξεμαίνετο· καὶ τοὺς περὶ τῆς ἱεροσυλίας αὐτῷ συμβουλεύσαντας, ἢ λέγοντι συνθεμένους, ἢ διακονησαμένους τὸ ἔργον, ἔκτεινεν. Ὁ μὲν δὴ Πύῤῥος οὕτως ἐπεπράχει κακῶς.

Lin. 89. *vulgatum* ἐτίνυτο *correxi.* *L.* 90. ὑβρίσαντες, *quod erat in Editis, in* ὑβρίσαντας *mutavi.*

Pyrrhus Locros Epizephyrios venisset, pœnas petiit a *Locrensibus*, quod præsidium ipsius cum præfecto, a quibus injuria fuerant adfecti, necavissent. Tanta autem acerbitate in illos cædibus simul ac rapinis sæviit, ut nec a donariis Proserpinæ abstineret, cavillatus per jocum, *intempestive religionem colere superstitiosorum esse; opes vero colligere sine labore paratos, prudentis viri.*

2. His spoliis in naves impositis cum terra solvisset, insecuta tempestas navium alias laceravit & cum ipsis hominibus submersit, alias vero in terram ejecit. Ceterum sacræ omnes opes ad littus Locrensium maris æstu adductæ sunt. Quare Pyrrhus ipse, sero agnito scelere, cuncta *Proserpinæ fano* restituit, ac plurimis hostiis placare iram Deæ studuit. Sed quum non addicerent victimæ, majori etiam furore incensus, quicunque auctores ipsi ejus sacrilegii aut assensores aut ministri fuerant, trucidavit. In hanc igitur calamitatem res Pyrrhi erant adductæ.

ΕΚ ΤΗΣ

ΤΩΝ ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΩΝ

ΒΙΒΛΟΥ Δ′.

ΤΗΣ ΚΕΛΤΙΚΗΣ.

I. ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΚΕΛΤΙΚΩΝ.

Κελτοὶ Ῥωμαίοις ἐπεχείρησαν πρῶτοι, καὶ τὴν Ῥώμην 365.
εἷλον, ἄνευ τοῦ Καπιτωλίου, καὶ ἐμπεπρήκασι.
Κάμιλλος δὲ αὐτοὺς ἐνίκησε καὶ ἐξήλασε· καὶ μετὰ
χρόνον ἐπελθόντας αὖθις ἐνίκησε, καὶ ἐθριάμβευσεν ἀπ' 387.
αὐτῶν, ὀγδοήκοντα γεγωνὼς ἔτη. Καὶ τρίτη δὲ Κελτῶν
στρατιὰ ἐμβέβληκεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἣν καὶ αὐτὴν οἱ 393.
Ῥωμαῖοι διεφθάρκασιν ὑφ' ἡγεμόνι Τίτῳ Κοιντίῳ. Μετὰ
δὲ ταῦτα Βοιοὶ, Κελτικὸν ἔθνος θηριωδέστατον, ἐπῆλθε

Minus commode Epitome hæc Celtici Libri in Editionibus Appiani vulgo inſcribi ſolet Ἀππιανοῦ Ἀλεξανδρέως Ῥωμαϊκῶν Κελτική. *L.* 4. μετὰ χρόνους *Edd.* *L.* 7. Κοιντίῳ *repoſui pro vulgato* Κοίντῳ.

EX APPIANI

ROMANARUM HISTORIARUM

LIBRO IV.

DE REBUS GALLICIS

EXCERPTA AC FRAGMENTA.

1. *Epitome Libri Appiani de rebus Gallicis.*

Galli primi populo Romano arma intulerunt; urbemque, excepto Capitolio, captam incenderunt. Hos *Camillus* victos expulit, & aliquanto poſt redintegrantes bellum profligavit iterum, triumphumque de eis reportavit, annos natus octoginta. Tertiam dein ejusdem gentis in Italiam expeditionem Romani ductu *T. Quinctii*, magna cum hoſtium ſtrage repreſſerunt. Poſthac Boji, Gallorum omnium ferociſſimi, Romanas opes adgreſſi ſunt; quibus *C.*

A. U. 396. Ῥωμαίοις. καὶ αὐτοῖς Γάϊος Σουλπίκιος δικτάτωρ μετὰ στρατιᾶς ἀπήντα, ὅς τις καὶ στρατηγήματι τοιούτῳ χρήσασθαι λέγεται· ἐκέλευσε γὰρ τοὺς ἐπὶ τοῦ μετώπου τεταγμένους, ἐξακοντίσαντας ὁμοῦ, συγκαθίσαι τάχιστα, μέχρι βάλωσιν οἱ δεύτεροι, καὶ τρίτοι καὶ τέταρτοι· τοὺς δ' ἀφιέντας, ἀεὶ συνίζειν, ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν ἐνεχθείη τὰ δόρατα· βαλόντων δὲ τῶν ὑστάτων, ἀναπηδᾶν πάντας ὁμοῦ, καὶ σὺν βοῇ τάχιστα ἐς χεῖρας ἰέναι. καταπλήξειν γὰρ ὧδε τοὺς πολεμίους τοσῶνδε δοράτων ἄφεσιν, καὶ ἐπ' αὐτῇ ταχεῖαν ἐπιχείρησιν. Τὰ δὲ δόρατα ἦν οὐκ ἐοικότα ἀκοντίοις· ἃ Ῥωμαῖοι καλοῦσιν ὑσσοὺς, ξύλου τετραγώνου τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο σιδήρου, τετραγώνου καὶ τοῦδε, καὶ μαλακοῦ, χωρίς γε τῆς αἰχμῆς. Καὶ οἱ Βοιοὶ οὖν ὑπὸ Ῥωμαίων τότε ἐφθάρησαν πανστρατιᾷ.

404. II. Ἄλλους δὲ πάλιν Κελτοὺς ἐνίκα Ποπίλλιος· καὶ
405. μετ' ἐκεῖνον τοὺς αὐτοὺς Κάμιλλος, ὁ τοῦ Καμίλλου υἱός.

Lin. 17 *ſq.* οὐκ ἀπεοικότα *legendum eſſe, aut quovis modo tollendam negationem, cenſuerunt Lipſius & Muſgravius. L.* 18. *pro* ἀκοντίοις *vulgo, truncato vocabulo, exhibent* ἀκοντὶ. *Ibid.* καλοῦσι νησσοὺς *Edd. L.* 20. τοῦδε, *pro* τόδε, *quod vulgo habent, recepi cum Lipſio, qui & ſequens* καὶ *ante* μαλακοῦ *omittendum cenſuit.*

Sulpicius Dictator duxit obviam, arte etiam uſus in prœlio: juſſit enim eos qui primi in acie ſtabant, emiſſis ſimul haſtis continuo ſubſidere; donec ii, qui ſecundi, qui tertii, qui quarti ſtabant, jaculati eſſent; ſingulis poſt jactum ſtatim ſubſidentibus, ne in ipſos ferrentur haſtæ a poſterioribus emiſſæ: at ubi ultimi ejaculati eſſent, tum vero ſimul univerſi ſubito coorirentur, ſublatoque clamore celeriter manus conſererent. Sic tot miſſilium vibratione, conſequente mox ſubito impetu cominus urgentium, perculſum iri hoſtem. Haſtæ autem illis erant, non jaculis ſimiles; ſed ejusmodi, quæ *Pila* Romani vocant, haſtile quadrangulum habentia, cui præfixum eſt paris longitudinis ferrum, itidem quadrangulum, ceterum molle, præter cuſpidem. Ea igitur ratione Bojorum exercitus omnis internecione deletus eſt.

2. Aliam rurſus Gallorum manum vicit *Popillius*; & poſt illum eoſdem *Camillus*, Ca-

Ἔστησε δὲ κατὰ Κελτῶν καὶ Πάππος Αἰμίλιος τρόπαια. 529.
Πρὸ δὲ τῶν τοῦ Μαρίου ὑπατειῶν, πλεῖστόν τι καὶ μαχι- 649.
μώτατον, τῇ τε ἡλικίᾳ μάλιστα φοβερώτατον, χρῆμα Κελ-
τῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλατίαν εἰσέβαλε, καί τινας
ὑπάτους Ῥωμαίων ἐνίκησε, καὶ στρατόπεδα κατέκοψεν·
ἐφ' οὓς ὁ Μάριος ἀποσταλεὶς, ἅπαντας διέφθειρε. Τελευ- 653.
ταῖα δὲ καὶ μέγιστα τῶν ἐς Γαλάτας Ῥωμαίοις πεπραγ-
μένων ἐστὶ τὰ ὑπὸ Γαΐῳ Καίσαρι στρατηγοῦντι γενόμε-
να. μυριάσι τε γὰρ ἀνδρῶν ἀγρίων, ἐν τοῖς δέκα ἔτε-
σιν, ἐν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθον (εἴ τις ὑφ'
ἓν τὰ μέρη συναγάγοι) τετρακοσίων πλείοσι· καὶ τού-
των ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησαν, ἑκατὸν δ' ἐν τῷ πόνῳ κα-
τέκανον. ἔθνη δὲ τετρακόσια, καὶ πόλεις ὑπὲρ ὀκτακο-
σίας, τὰ μὲν ἀφιστάμενα σφῶν, τὰ δὲ προσεπιλαμ-
βάνοντες, ἐκρατύναντο. Πρὸ δὲ τοῦ Μαρίου, καὶ Φάβιος 633.
Μάξιμος ὁ Αἰμιλιανὸς, ὀλίγην κομιδῇ στρατιὰν ἔχων,

Lin. 24. Πάππος *ex Fastis restitui pro corrupto* Παῦλος, *quod vulgo hic legebatur.* *L.* 33. ἦλθον. *sic recte editio* 1. *quod in edit.* 2. *perperam in* ἦλθεν *mutatum, & ex hac in editionem tertiam propagatum est.* *L.* 39. *Forsan* ὁ τοῦ Αἰμιλιανοῦ.

milli filius. Porro & *Æmilius Papus* de Gallis tropæa statuit. Sed paulo ante Marii continuos illos consulatus numerosissimæ bellicosissimæque Celticarum gentium copiæ, magnitudine etiam corporum inprimis formidabiles, in Italiam & Narbonensem provinciam irrumpentes, consules aliquot Romanos vicerunt, legionesque eorum conciderunt: contra quos missus *Marius*, cunctos delevit. Omnium autem novissimum idemque maximum bellum cum Gallis Romani auspiciis C. Cæsaris gesserunt. Hic enim intra decennium, quo Galliæ præfuit, cum amplius quadragies centenis millibus, si in unam summam conferantur, ferocium hostium conseruit manum: ex quibus capta sunt decies centena millia; totidem acie ceciderunt. Nationes autem CCCC, urbesque plusquam DCCC, vel rebelles retractæ sunt ad officium, vel tum primum subjugatæ. Ante Marium vero, *Fabius Maximus* Æmilianus, cum modico

A. U. ἐπολέμησε τοῖς Κελτοῖς· καὶ δώδεκα μυριάδας αὐτῶν ἐν μιᾷ μάχῃ κατέκανε, πεντεκαίδεκα μόνους τῶν ἰδίων ἀποβαλών. καὶ ταῦτα μέντοι ἔπραξε πιεζόμενος ὑπὸ τραύματος ὑπογυίου, καὶ τὰ τάγματα ἐπιὼν, καὶ παραθαῤῥύνων, καὶ διδάσκων ὅπως τοῖς βαρβάροις πολεμητέον, τὰ μὲν ἐπ' ἀπήνης φερόμενος, τὰ δὲ καὶ βάδην χειραγωγούμενος.

III. Καῖσαρ δὲ πολεμήσας αὐτοῖς, πρῶτον μὲν Ἐλουητίους καὶ Τιγυρίους ἀμφὶ τὰς εἴκοσι μυριάδας ὄντας
647. ἐνίκησε. οἱ Τιγύριοι δ' αὐτῶν χρόνῳ ἔμπροσθεν Πείσωνος καὶ Κασσίου τινὰ στρατὸν ἑλόντες, ὑπὸ ζυγὸν ἐξεπεπόμφεσαν, ὡς ἐν χρονικαῖς συντάξεσι δοκεῖ Παύλῳ τῷ
696. Κλαυδίῳ. Τοὺς μὲν οὖν Τιγυρίους ὑποστράτηγος αὐτοῦ Λαβιηνὸς ἐνίκησε· τοὺς δὲ ἄλλους ὁ Καῖσαρ, καὶ Τρικούρους ἀμύνοντας σφίσιν· ἔπειτα τοὺς μετὰ Ἀριοβίστου Γερμανοὺς, οἳ καὶ τὰ μεγέθη μείζους τῶν μεγίστων ὑπῆρχον, καὶ τὸ ἦθος ἄγριοι, καὶ τὴν τόλμαν θρασύ-

Lin. 43. ὑπογύου *MSS. regii, non male.* *L.* 51. *pro* Παύλῳ *reponendum videtur* Κοίντῳ, *vel* Κουαδριγαρίῳ. *L.* 53 *sq. Forsan* Τρικουρίους, *ut legit Candidus; aut* Τρικορίους.

admodum exercitu Gallos adgreſſus, centum viginti millia eorum uno prælio occidit, non niſi quindecim ſuorum amiſſis; atque id fecit laborans licet ex recenti vulnere, ordines obeundo cohortandoque, ac docendo quomodo in acie tractandi ſint barbari, nunc lectica circumlatus, nunc pedibus obambulans ducentiumque manibus ſuſtentatus.

3. *Cæſar* autem, ab Helvetiis & Tigurinis initio belli facto, eorum ducenta millia profligavit. Ex his Tigurini ſuperiori tempore Piſonis & Caſſii exercitum captum ſub jugum miſerant, ut *Claudius Quadrigarius* prodidit in ſuis Annalibus. Ac Tigurinos quidem Labienus vicit, legatus Cæſaris; cæteros vero, &, qui opem illis tulerant, Tricorios, ipſe Cæſar. Dein Germanos, qui cum Arioviſto erant, devicit, qui magnitudine corporum vel proceriſſimos ſuperabant mortalium, immites moribus, audacia ferociſſimos, mortisque con-

τατοι, καὶ θανάτου καταφρονηταὶ δι' ἐλπίδα ἀναβιώσεως, καὶ κρύος ὁμοίως ἔφερον θάλπει, καὶ πόᾳ ἐχρῶντο παρὰ τὰς ἀπορίας τροφῇ, καὶ ὁ ἵππος ξύλοις. ἦσαν δὲ, ὡς ἔοικεν, οὐ φερέπονοι ἐν ταῖς μάχαις, οὐδὲ λογισμῷ ἢ ἐπιστήμῃ τινὶ, ἀλλὰ θυμῷ, χρώμενοι καθάπερ θηρία. διὸ καὶ ὑπὸ τῆς Ρωμαίων ἐπιστήμης καὶ φερεπονίας ἡσσῶντο. οἱ μὲν γὰρ μετὰ ὁρμῆς βαρυτάτης ἐπεπήδων αὐτοῖς, καὶ ὅλην ὁμοῦ τὴν φάλαγγα ἀνεώθουν. Ρωμαῖοι δ' ὑπέμενον ἐν τάξει, καὶ κατεστρατήγουν αὐτοὺς, καὶ ὀκτακισμυρίους αὐτῶν τελευτῶντες ἀπέκτειναν. *A. U.* 696.

IV. Μετὰ τούτους ὁ Καῖσαρ τοῖς καλουμένοις Βέλγαις ἐπιπεσὼν, ποταμόν τινα περῶσι, τοσούτους ἀπέκτεινεν, ὡς τὸν ποταμὸν γεφυρωθέντα τοῖς σώμασι περάσαι. Νέρβιοι δὲ αὐτὸν ἐτρέψαντο, ἄρτι στρατόπεδον ἐξ ὁδοιπορίας κατασκευάζοντι αἰφνιδίως ἐπιπεσόντες, καὶ παμ- 697.

Lin. 59. παρὰ *necessario rescribendum fuit pro vulgato* περὶ. *L.* 61. *particulam* ἢ, *ante* ἐπιστήμῃ, *quæ ad complendam sententiam necessaria videbatur, adjeci.*

temptores persuasione futuri in vitam reditus, frigoris denique æstusque juxta patientes, ac inopiæ tempore crudis herbis contentos, equos vero virgultis pascentes. Cæterum laborum in præliis non admodum tolerantes fuisse videntur, & bella non tam ratione quadam aut scientia gessisse, quam belluino quodam impetu. Quapropter & ipsa Romanorum arte ac patientia sunt devicti. Nam quamvis Germani, vehementissimo impetu in hostem incurrentes, cunctas legiones paulisper repressissent; Romani tamen, servatis ordinibus, solerti artificio usi, ad ultimum octoginta eorum millia prostraverunt.

4. Post hæc *Cæsar* Belgas in fluvii cujusdam transitu adgressus, tantum eorum numerum interfecit, ut usum pontis præberent congesta cadavera. Nervii vero eum profligarunt, ex itinere aciem adhuc instruentem repente adorti, & magnam stragem ediderunt; ut in ea pugna tribuni

A. U. πόλλους ἐφόνευσαν, τοὺς δὲ ταξιάρχας καὶ λοχαγοὺς
ἅπαντας· καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον, εἰς λόφον τινὰ μετὰ τῶν
ὑπασπιστῶν πεφευγότα, περιέσχον κύκλῳ. ὑπὸ δὲ τοῦ
δεκάτου τάγματος, αὐτοῖς ἐξόπισθεν ἐπιπεσόντος, ἐφθά-
ρησαν, ἑξακισμύριοι ὄντες. ἦσαν δὲ τῶν Κίμβρων καὶ
Τευτόνων ἀπόγονοι. Εκράτησε δὲ καὶ Ἀλλοβρίγων ὁ Καῖ-
699. σαρ. Οὐσιπετῶν δὲ καὶ Ταγχαρέων τεσσαράκοντα μυ-
ριάδες, στρατεύσιμοί τε καὶ ἀστράτευτοι, συνεκόπησαν.
Σούκαμβροι δὲ πεντακοσίοις ἱππεῦσι τοὺς πεντακισχι-
λίους ἱππεῖς τοῦ Καίσαρος ἔτρεψαν, ἐξαίφνης ἐπιπε-
σόντες· καὶ δίκην ἔδοσαν, ἡττηθέντες μετὰ ταῦτα.

V. Επέρασε καὶ τὸν Ῥῆνον πρῶτος Ῥωμαίων ὁ Καῖσαρ· καὶ ἐς τὴν Βρετανίδα νῆσον, ἠπείρου τε μείζονα οὖσαν μεγίστης, καὶ τοῖς τῇδε ἀνθρώποις ἄγνωστον ἔτι. ἐπέρασε δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀμπώτεως. ἄρτι γὰρ τὸ

Lin. 73 *ſq. Vulgo interpungunt poſt* ἐφόνευσαν, *&, nonniſi hypoſtigme poſita poſt* ἅπαντας, *verba* τοὺς δὲ ταξιάρχας *&c. conjungunt cum ſequentibus.* *L.* 78. *vulgatum* Ἀλλοβρίγτων *correxi.* *L.* 79. Οὐσιπετῶν *ſcripſi pro corrupto* οἱ Συπετῶν. *Ibid. vulgo* Ταγχαρέων. *Alibi apud Noſtrum vocantur* Ταγχρέαι; *corrupte, ut videtur, utrobique.* *L.* 81. Σούκαμβροι δὲ *&c. Locus ſive ipſius Epitomatoris ſive Librariorum incuria corruptus.*

omnes centurioneſque ceciderint. Ipſe in tumulum quendam cum ſatellitibus confugiens, ibidem ab hoſtibus clauſus eſt: ſed quum decima legio a tergo invaſiſſet obſeſſores, internecione deleti ſunt hoſtes, quamvis non pauciores eſſent ſexaginta millibus. Fuerant autem Nervii Cimbrorum Teutonumque progenies. Tum vero & Allobrogas vicit *Cæſar*. Uſipetum autem Tenchterorumque quadringenta millia, tum armatorum, tum inermium, contrucidavit. Sicambri vero quingentis equitibus quinque millia Cæſarianorum equitum fugarunt, ex improviſo eos adgreſſi: cujus audaciæ victi poſtea pœnas dederunt.

5. Rhenum quoque flumen primus Romanorum *Cæſar* tranſiit; & in Britanniam, inſulam continenti regione vel ampliſſima majorem, trajecit, ignotam ad eam ætatem Romanis. Trajecit autem obſervato æſtus tempore; hoc

πάθος ἥπλετο τῆς θαλάσσης, καὶ ὁ στόλος ἐσαλεύετο, ἠρέμα πρῶτον, εἶτα ὀξύτερον, μέχρι σὺν βιαίῳ τάχει διέπλευσεν ὁ Καῖσαρ ἐς τὴν Βρεττανίαν. A. U.

II. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Οτι Ολυμπιάδων τοῖς Ελλησιν ἑπτὰ καὶ ἐννενήκοντα 364. γεγενημένων, τῆς γῆς τῶν Κελτῶν οὐκ ἀρκούσης αὐτοῖς διὰ τὸ πλῆθος, ἀνίσταται μοῖρα Κελτῶν τῶν ἀμφὶ τὸν Ρῆνον ἱκανὴ, κατὰ ζήτησιν ἑτέρας γῆς· οἱ τό τε Αλπιον ὄρος ὑπερέβησαν, καὶ Κλουσινοῖς, εὐδαίμονα γῆν ἔχουσι Τυῤῥηνῶν, ἐπολέμουν. Οὐ πάλαι δὲ οἱ Κλουσινοὶ Ρωμαίοις ἔνσπονδοι γεγονότες, ἐπ' αὐτοὺς κατέφυγον. καὶ οἱ Ρωμαῖοι πρέσβεις συνέπεμψαν αὐτοῖς, Φαβίους τρεῖς· οἱ τοῖς Κελτοῖς ἔμελλον προαγορεύειν, ἀνίστασθαι τῆς γῆς, ὡς Ρωμαίων φίλης, καὶ ἀπειλήσειν ἀπειθοῦσιν. Υποκριναμένων δὲ τῶν Κελτῶν· ὅτι ἀνθρώπων οὐ-

Lin. 91 *sq.* ὀλυμπιάδων -- γεγενημένων. *Sic scripsi, cum editum esset* ὀλυμπία τοῖς Ελλησιν ζ καὶ ς γεγενημένα. *Desideratur autem hæc Ecloge in Cod. Bavarico.* *L.* 95. *rectius, puto, scriberetur* Κλουσίνοις, *&* *mox* Κλουσῖνοι *&* Κλουσίνους. *L.* 2. ὑποκριν. *nescio an antique dictum, an in* ἀποκριν. *mutandum.*

enim accedente classis undis sublata est, primo sensim, mox concitatius, donec vehementi fluxu Cæsar in Britanniam delatus est.

II. *Excerptum* VIII. *de* LEGATIONIBUS.

Olympias agebatur apud Græcos nonagesima septima, quum Gallorum circa Rhenum habitantium numerosa gens, cui propter multitudinem nimis angusti fuerant patriæ fines, novas sedes quæsitura, domo emigravit. Hi igitur, superatis Alpibus, *Clusinos*, beatam Tuscorum regionem tenentes, bello sunt adgressi. Contra quos quum Clusini a Romanis, fœdere haud ita pridem sibi conjunctis, petiissent opem; Romani cum his, qui Clusio advenerant, legatos de suis, tres *Fabios*, remittunt; qui Gallos finibus populi amici Romanorum juberent excedere; adjectis minis, ni dicto parerent. His ubi Galli respondent: *se ne-*

A. U. 364. δένα δεδίασιν, οὔτε ἀπειλοῦντα σφίσιν, οὔτε πολεμοῦντα· χρήζοντες δὲ γῆς, οὔπω τὰ Ῥωμαίων πολυπραγμονοῦσιν· οἱ πρέσβεις οἱ Φάβιοι τοὺς Κλουσινοὺς ἐνῆγον ἐπιθέσθαι τοῖς Κελτοῖς, τὴν χώραν λεηλατοῦσιν ἀπερισκέπτως. καὶ συνεκδημοῦντες αὐτοῖς, ἀναιροῦσι τῶν Κελτῶν πολὺ πλῆθος ἐν προνομῇ, καὶ τὸν ἡγούμενον ἐκείνου τοῦ μέρους αὐτὸς ὁ Ῥωμαίων πρεσβευτὴς Κόϊντος Φάβιος ἀνεῖλέ τε καὶ ἐσκύλευε, καὶ τὰ ὅπλα φορῶν ἐπανῆλθεν εἰς Κλούσιον.

III. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Ὅτι ὁ τῶν Κελτῶν βασιλεὺς Βρέννος, τῶν Φαβίων τῶν Ῥωμαίων πολλοὺς ἀνελόντων Κελτῶν, μὴ δεξάμενος τοὺς Ῥωμαίων πρέσβεις, ἐπὶ τούτοις πρέσβεις ἐπιλεξάμενος ἐς κατάπληξιν, οἳ, Κελτῶν ἁπάντων μεγάλων τὰ σώματα ὄντων, ὑπερέβαλλον, ἐξέπεμπεν ἐς Ῥώμην· αἰτιώμενος τοὺς Φαβίους, ὅτι, πρεσβεύοντες, παρὰ τοὺς κοινοὺς

Lin. 4. ἐνῆγον *rescripsi pro vitioso* ἀνῆγον. *L.* 8. *promiscue* Κόϊντος & Κοῖντος & Κυΐντος *scribi solet.* *L.* 13. *Mallem* Ῥωμαίων πρέσβεις ἐπὶ τούτοις, αὐτὸς δὲ πρεσβ. ἐπιλεξ.

minem mortalium timere, neque minis secum agentem, neque bellum inferentem: agris autem se indigere; neque vero adhuc quidem Romanorum rebus sese immiscuisse: Fabii legati impellunt Clusinos, ut Gallos inconsiderate agros populantes invadant. Ipsique, comites sese expeditionis præbentes, magnam Gallorum multitudinem, inter pabulandum impeditam, interficiunt; ac ducem manus illius ipse Romanorum legatus *Q. Fabius* occidit spoliatque, armaque ei detracta gestans Clusium revertitur.

III. *Excerptum* IX. *de* LEGATIONIBUS.

Gallorum rex BRENNUS, postquam Fabii Romani multos ex Gallis interfecerant, Romanorum legationem hujus rei causa non amplius admisit; sed ipse legatos ad incutiendum terrorem comparatos selegit, qui, quum cuncti Galli magnitudine corporum insignes essent, præ ceteris etiam eminebant: hisque Romam missis, FABIOS accusat,

νόμους ἐπολέμησαν. ᾔτει τε, τοὺς ἄνδρας ἐς δίκην ἐκδότους οἱ γενέσθαι, εἰ μὴ θέλουσι Ῥωμαῖοι κοινὸν αὐτῶν εἶναι τὸ ἔργον. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι συνεγίγνωσκον μὲν, τοὺς Φαβίους ἁμαρτεῖν· αἰδοῖ δὲ οἴκου διαφέροντος, χρήματα τοὺς Κελτοὺς πράξασθαι παρὰ σφῶν παρεκάλουν. οὐ πειθομένων δὲ, χειροτονοῦσι τοὺς Φαβίους ἐπὶ τὴν ἐτήσιον ἀρχὴν χιλιάρχους, καὶ τοῖς πρεσβεύουσι τῶν Κελτῶν ἔφασαν· οὐ δύνασθαι νῦν οὐδὲν ἐς τοὺς Φαβίους, ἄρχοντας ἤδη. τοῦ δ᾽ ἐπιόντος ἔτους ἥκειν αὐτοὺς, ἂν ἔτι μηνιῶσιν, ἐκέλευον. Βρέννος δὲ καὶ ὅσοι Κελτῶν ἦσαν ὑπ᾽ ἐπείνῳ, νομίσαντες ὑβρίσθαι, καὶ χαλεπῶς ἐνεγκόντες, ἐς τοὺς ἄλλους Κελτοὺς περιέπεμπον, ἀξιοῦντες αὐτοὺς συνεφάψασθαι τοῦδε τοῦ πολέμου. καὶ πολλῶν ἀφικομένων, ἄραντες ἤλαυνον ἐπὶ τὴν Ῥώμην.

A. U. 364.

Lin. 17. ἤτει τε *emendatio Urſini, quam confirmat Cod. Bavar.* ἤτησε *MS. Urſ. & caret* τε. *L.* 19. *vulgato* συνεγίνωσκον *præ-tuli formam Appiano uſitatam.* *L.* 22. πειθομένων *emend. Urſin.* πειθομένους *MSS.* *L.* 23. *mallem* πρέσβεσι. *L.* 25. μὴν ἴασιν *MSS.*

quod *contra commune jus gentium, legati cum eſſent, bellum intuliſſent*; petiitque, ut *ad ſupplicium ſibi traderentur illi homines, niſi pro publico facto haberi facinus eorum vellent Romani.* Ac hi quidem non negare, male feciſſe Fabios; ſed familiæ nobilis reverentia ducti hortantur Gallos, ut pecuniam ab eis acciperent. Quam ubi illi aſpernantur conditionem; Fabios in eum annum Tribunos militum legunt conſulari poteſtate, legatisque Gallorum reſpondent: *ſe nunc quidem in Fabios, magiſtratum gerentes, nihil poſſe*; ſed *proximo anno, ſi iram adhuc ſervarent Galli, redire* jubent legatos. Quod reſponſum Brennus, & qui ſub ejus imperio erant Galli, ad ſuam pertinere contumeliam rati, ægerrimeque id ipſum ferentes, ad reliquos Gallos circummiſerunt, orantes, arma ſecum ad hoc bellum conferrent. Quorum ubi magna manus advenit, motis caſtris Romam contenderunt.

IV. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

A. U. 365. Ο δὲ ὑφίσταται, γράμματα διοίσειν διὰ τῶν ἐχθρῶν ἐς τὸ Καπιτώλιον.

V. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Οτι Καιδίκιος, γράμμα φέρων ἀπὸ τῆς βουλῆς περὶ τῆς ὑπάτου ἀρχῆς, παρεκάλει τὸν Κάμιλλον, μηδὲν ἐν τῷ παρόντι μηνίσαι τῇ πατρίδι τῆς ζημίας. Ο δὲ ἐπισχὼν αὐτὸν ἔτι λέγοντα, εἶπεν· οὐκ ἂν εὐξάμην ἐπιποθῆσαί με Ρωμαίους, εἰ τοιαύτην ἤλπισα τὴν ἐπιπόθησιν αὐτοῖς ἔσεσθαι. νῦν δὲ δικαιοτέραν εὐχὴν εὔχομαι, γενέσθαι τῇ πατρίδι χρήσιμος ἐς τοσοῦτον ἀγαθοῦ, ἐς ὅσον κακοῦ περιελήλυθεν.

VI. ΕΚΛ. ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Οτι Κελτοὶ, μηδεμιᾷ μηχανῇ δυνηθέντες ἐπιβῆναι τῆς ἀκροπόλεως, ἠρέμουν, ὡς λιμῷ τοὺς ἔνδον παραστησόμενοι. Καὶ

Lin. 33. Καιδίκιος *poſui pro vulg.* Κεδίκιος.

IV. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΥΦΙΣΤΑΤΑΙ.

Ille vero (ſive *Cædicius*, ſive *Pontius Cominius*) pollicetur, ſe per medios hoſtes literas in Capitolium eſſe perlaturum.

V. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Cædicius quum decretum ſenatus Camillo obtuliſſet, quo Conſul creabatur, cohortari virum cœpit, ne injuriæ a patria illatæ inpræſentiarum meminiſſet. Sed CAMILLUS, interrupto ſermone Cædicii: *Numquam*, inquit, *a Diis equidem precatus eſſem, mei ut deſiderium injicerent civibus meis, ſi hujusmodi illorum deſiderium futurum eſſe exiſtimaſſem. At nunc æquiora a Diis immortalibus precor: mea ut opera in tantum utilis ſit patriæ, in quantum calamitatis delapſa eſt.*

VI. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Galli quum nulla vi penetrare in arcem potuiſſent; quieſcere ſtatuerunt, ac fame expugnare Romanos. Interim ſacerdos

Καί τις ἀπὸ τοῦ Καπιτωλίου κατέβαινεν ἱερεὺς, ὄνομα Δόρσων, ἐπὶ ἐτήσιον δή τινα ἱερουργίαν, ἐς τὸν τῆς Ἑστίας νεὼν, στέλλων τὰ ἱερὰ διὰ τῶν πολεμίων, αἰδεσθέντων ἢ καταπλαγέντων αὐτοῦ τὴν τόλμαν ἢ τὴν εὐσέβειαν, ἢ τὴν ὄψιν ἱερὰν οὖσαν. ὁ μὲν δὴ, κινδυνεύειν ὑπὲρ τῶν ἱερῶν ἑλόμενος, ὑπ' αὐτῶν ἐσώζετο τῶν ἱερῶν. Καὶ τόδε, φησὶν, ὧδε γενέσθαι, Κάσσιος ὁ Ῥωμαῖος. *A. U.* 365.

VII. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ, ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Τοῦ δὲ οἴνου καὶ τῶν ἄλλων ἄδην ἐνεπίμπλαντο οἱ Κελτοὶ, τήν τε φύσιν ὄντες ἀκρατεῖς, καὶ χώραν ἔχοντες, ὅτι μὴ πρὸς δημητρίους καρποὺς, τῶν ἄλλων ἄγονον καὶ ἀφυᾶ. τά τε σώματα αὐτοῖς, μεγάλα ὄντα καὶ τρυφερὰ, καὶ σαρκῶν ὑγρῶν μεστὰ, ὑπὸ τῆς ἀδηφαγίας καὶ μέθης ἐς ὄγκον καὶ βάρος ἐξεχεῖτο, καὶ πρὸς δρό-

Lin. 49. *MS.* Καύσιος: *quod in* Κάσσιος *mutavit Valesius.* *L.* 53. *pro* τρυφερὰ *apud Suidam est* τρυφηλά. *L.* 54. καὶ ὑπὸ *Suid.*

ſacerdos quidam *Fabius Dorſo*, ſolenne ſacrificium in Veſtæ templo peracturus, de *Capitolio* deſcendit, ſacra manibus ferens; atque per medias hoſtium ſtationes, ſeu audacia hominis perculſas, ſeu pietatem ac ſpeciem hominis, quæ ſacroſancta videbatur, reveritas evaſit. Ita ille, quum pro ſacris periculum adiiſſet, per eadem ipſa ſacra ſervatus eſt; quod ita factum eſſe, *Caſſius Romanus ſcriptor* refert.

VII. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΑΔΗΝ; *&* *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Galli autem vino ceterisque rebus affatim ſeſe replebant, quippe natura *intemperantes*, ac terram incolentes, præterquam frumento, ceteris fructibus inhabilem atque infœcundam. Quare corpora illorum, natura magna ac delicata, & molli carne diſtenta, præ nimia cibi & potus copia in tumidam molem & iners pondus effuſa erant; ut curſus

A. U. μους καὶ πόνους ἀδύνατα πάμπαν ἐγίγνετο· ὑπό τε
365. ἱδρῶτος καὶ ἄσθματος, ὅπου τι δέοι κάμνειν, ἐξελύοντο ταχέως.

VIII. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Οὓς (Κελτοὺς) γυμνοὺς ἐπεδείκνυε Ρωμαίοις, (καὶ) Οὗτοί εἰσιν (ἔφη) οἱ τὴν βοὴν βαρεῖαν ἱέντες ὑμῖν ἐν ταῖς μάχαις, καὶ ὅπλα παταγοῦντες, καὶ ξίφη μακρὰ, καὶ κόμας αἰωροῦντες. ὧν τὸ ἄτολμον ὁρῶντες, καὶ τὸ σῶμα μαλακὸν, προσίεσθε τῷ ἔργῳ.

IX. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

394. . . Τὸν δὲ δῆμον ἀπὸ τοῦ τείχους ὁρᾷν, καὶ τοῖς πονουμένοις ἑτέρους νεαλεῖς ἐπιπέμπειν ἀεί. οἱ δὲ Κελτοί, κεκμηκότες ἀκμῆσι συμπλεκόμενοι, ἔφευγον ἀτάκτως.

Lin. 56. ἐγίγνετο *caret Suidas. Ibid.* καὶ ὑπὸ ἱδρ. *Suid. L. 57. Suid.* ὅπου τοι δέοι, *& abest* κάμνειν *a prioribus editionibus, a Küstero demum ex Excerptis Valesianis adjectum. L. 59. 60. verba uncis istis inclusa, ad complendam sententiam, adjeci. L. 61. an post* μακρὰ *exciderit aliquid, nescio. L. 63. post* μαλακὸν *delevi duo verba,* καὶ ἄτολμον, *quæ otiose ibi vulgo repetuntur. Ibid.* προσίεσθε *revocavi e veteribus Suidæ editionibus; pro quo Küsterus* προσίετε *posuit.*

ac labores neutiquam ferre possent, sed sudore atque anhelitu, ubi molestia quædam exantlanda erat, cito diffluerent.

VIII. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΙΕΝΤΕΣ.

Nudos *Gallos* Romanis ostendens (CAMILLUS:) *Hi sunt*, inquit, *qui terribilem vobis vocem in prœliis emittunt, & arma quatiunt, & prælongos enses vibrant, comasque erigunt; quorum ignaviam & molle corpus cernentes, operi vos accingite.*

IX. SUIDAS, *voce* ΝΕΑΛΗΣ.

... Populum autem de muro (pugnam) spectare, & fatigatis alios recentes submittere. Galli vero defessi, cum integris congressi, effuse fugerunt.

A. U.

X. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Ὁ δὲ Κελτὸς ἀγανακτῶν, καὶ λιφαιμῶν, ἐδίωκε τὸν Βαλλέριον, συγκαταπεσεῖν ἐπειγόμενος. ὑπὸ δὲ πόδας ἀναχωροῦντος ἀεὶ τοῦ Βαλλερίου, κατέπεσε πρηνὴς ὁ Κελτός. Καὶ δεύτερον τοῦτο μονομάχιον ἐπὶ Κελτοῖς ἐμεγαλαύχουν Ῥωμαῖοι. 405.

XI. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Ὅτι τὸ τῶν Σενόνων ἔθνος ἔνσπονδον ἦν Ῥωμαίοις, καὶ ἐμισθοφόρουν κατὰ Ῥωμαίων. ἡ δὲ βουλὴ πρέσβεις ἔπεμψεν ἐγκαλέσοντας, ὅτι ὄντες ἔνσπονδοι μισθοφοροῦσι κατὰ Ῥωμαίων. τούτους Βριτόμαρις ὁ Κελτὸς, ἀγανακτῶν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς, ὅτι συμμαχῶν Τυῤῥηνοῖς ὑπὸ Ῥωμαίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ διέφθαρτο, τά τε κηρύκια φέροντας, καὶ τὴν ἄσυλον ἐσθῆτα περικειμένους, κατέτεμνεν ἐς πολλὰ, καὶ τὰ μέρη τῶν σωμάτων διέῤῥιψεν ἐς τὰ 471.

Lin. 69. In prioribus Suidæ editionibus legebatur ἀναχωροῦντος οἱ. *Sed pro* οἱ, *monente Porto*, ἀεὶ *in contextum recepit Küſterus. L. 78. mallem* κατέτεμεν.

X. SUIDAS, *voce* ΑΙΦΑΙΜΕΙ.

Gallus autem indignabundus, & ſanguine jam pæne exhauſtus, *Valerium* perſecutus eſt, properans ut ſimul cum illo concideret. Valerio autem ſemper pedem referente, pronus in faciem cecidit Gallus. Atque hoc eſt alterum *certamen ſingulare* contra Gallos, quo haud parum gloriati ſunt Romani.

XI. *Excerptum* X. *de* LEGATIONIBUS.

Senones, quamquam fœdus eis cum Romanis intercedebat, tamen mercede contra illos militabant. Quare quum ſenatus legatos mitteret, qui conquererentur, quod contra fœderatos ſtipendia facerent; *Britomaris* Gallus, patris cauſa iratus, qui eodem bello Etruſcis opem ferens a Romanis fuerat interfectus, legatos caduceum geſtantes & ſacram togam indutos in fruſta concidit, minutaque corporum fruſta in agros ſparſim projecit. Cujus nefarii facinoris

A. U. 471. πεδία. Καὶ τοῦ μύσους ὁ Κορνήλιος ἐν ὁδῷ πυθόμενος, ἐς τὰς Σενόνων πόλεις συντόνῳ σπουδῇ διὰ Σαβίνων καὶ Πικεντίνων ἐσβαλὼν, ἅπαντα καθήρει καὶ ἐνεπίμπρη· τῶν τε ἀνθρώπων, τὰς μὲν γυναῖκας καὶ τὰ παιδία ἠνδραποδίζετο· τοὺς δὲ ἐν ἥβῃ πάντας ἔκτεινεν ὁμαλῶς, καὶ τὴν χώραν ἐλυμαίνετο ποικίλως, καὶ ἄοικον εἰς τὸ λοιπὸν ἐποίει. Βριτόμαριν δὲ μόνον ἦγεν αἰχμάλωτον ἐπὶ λύμῃ. Ὕστερον δὲ Σένονες, οὐκ ἔχοντες ἔτι πατρίδας, ἐς ἃς διαφύγωσι, συνέπεσον ἐς χεῖρας ὑπὸ τόλμης τῷ Δομετίῳ· καὶ ἡττώμενοι, σφᾶς αὐτοὺς ὑπὸ ὀργῆς διεχρῶντο μανικῶς. Καὶ δίκη μὲν ἥδε παρανομίας ἐς πρέσβεις ἐγένετο Σένοσιν.

XII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

633. Ὅτι οἱ Σαλύων δυνάσται, τοῦ ἔθνους ἡττηθέντος ὑπὸ Ῥωμαίων, ἐς Ἀλλόβριγας κατέφυγον. καὶ αὐτοὺς ἐξαιτοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, στρατεύουσιν ἐπὶ τοὺς Ἀλλόβριγας οὐκ

Lin. 80. *correxi vulgatum* μίσους. *L.* 87. 88. *pro* εἰς *his posui* ἐς, *usitatiorem Appiano formam.* *L.* 92. *Vocem* δυνάσται, *quæ vulgo abest, ex fine hujus Excerpti supplevi.* *Ibid.* ἡττηθέντες *in* ἡττηθέντος *mutavi.*

nuncium in itinere accipiens *Cornelius* (*Dolabella*), concitato cursu per Sabinos & Picenum in Senonum civitates impetu facto, omnia diripuit igneque concremavit; ex hominibus autem mulieres quidem cum pueris in servitutem abduxit, sed puberes universos, nullo discrimine facto, interfecit, terramque omnibus modis vastavit, & inhabitabilem in posterum fecit. Unum vero Britomarin, gravioris supplicii causa, captivum abduxit. Posthac *Senones*, quum patriam, in quam confugerent, jam non amplius haberent, feroci audacia Domitium (*Calvinum*) sunt adgressi; sed ab eo devicti, ira furoreque incensi in se ipsos ferrum converterunt. Hanc pœnam sceleris in legatos admissi dederunt Senones.

XII. *Excerptum* XI. *de* LEGATIONIBUS.

Salyorum principes, devicta a Romanis gente, ad Allobroges se receperant; a quibus quum frustra eos repetiissent Romani, bellum *Allobrogibus* inferunt duce *Cn. Domitio.*

ἐκδιδόντας, ἡγουμένου σφῶν Γναίου Δομετίου. ᾧ παροδεύοντι τὴν τῶν Σαλύων ἐντυγχάνει πρεσβευτὴς Βιτοίτου, βασιλέως τῶν Ἀλλοβρίγων, ἐσκευασμένος τε πολυτελῶς, καὶ δορυφόροι παρείποντο αὐτῷ κεκοσμημένοι, καὶ κύνες. δορυφοροῦνται γὰρ δὴ καὶ πρὸς κυνῶν οἱ τῇδε βάρβαροι. Μουσικός τε ἀνὴρ εἵπετο, βαρβάρῳ μουσικῇ τὸν βασιλέα Βιτοῖτον, εἶτ' Ἀλλόβριγας, εἶτα τὸν πρεσβευτὴν αὐτὸν, ἔς τε γένος καὶ ἀνδρείαν καὶ περιουσίαν ὑμνῶν· οὗ δὴ καὶ μάλιστα ἕνεκα αὐτοὺς οἱ τῶν πρεσβευτῶν ἐπιφανεῖς ἐπάγονται. Ἀλλ' ὁ μὲν, συγγνώμην αἰτῶν τοῖς Σαλύων δυνάσταις, ἀπέτυχεν. A. U. 633.

XIII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Οτι τῶν Τευτόνων μοῖρα λῃστεύουσα πολύανδρος ἐς τὴν γῆν τῶν Νωρικῶν ἐσέβαλλεν. καὶ ὁ Ῥωμαίων ὕπατος Παπίριος Κάρβων δείσας, μὴ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐσβάλοιεν, 641.

Lin. 96. τὴν, *quod vulgo desideratur ante* τῶν Σαλύων, *ex conj. adjeci. Ibid. In impressis est* Βιτούλτου, *& mox l. 2.* Βιτοῦλτον; *sed Ursinus edi jusserat* Βετούλτου *&* Βετοῦλτον. *Equidem a lectione MSStorum non recedendum putavi. L. 2.* εἴτ' Ἀλλόβριγας, εἴτε τὸν πρ. *Edd. quamquam Ursinus exprimi jusserat* εἶτ' *&* εἶτα. *L. 3. vulgo* εἴς τε, *sed MS. Bav.* ἔς τε. *L. 8.* ἰσέβαλεν *Bav. L. 9.* ἰσβάλλοιεν *Bav. qui &* ἰς τὴν Ἰταλ. *dedit pro* εἰς τὴν Ἰταλ.

Cui fines Salyorum transeunti occurrit *legatus Bituiti*, Allobrogum regis, pretioso apparatu instructus, quem satellites similiter ornati, & in his *canes* etiam, sequebantur: nam & canibus pro satellitibus utuntur ejus regionis barbari. Sequebatur etiam *Poëta*, qui barbaro cantu primum regis Bituiti, tum universæ Allobrogum gentis, dein ipsius legati laudes canebat, genus virtutemque & opes eorum celebrans; cujus rei causa vel maxime hoc hominum genus secum ducere solent illustres legati. Sed ille, quum deprecaretur pro Salyorum principibus, nihil effecit.

XIII. *Excerptum* XII. *de* LEGATIONIBUS.

Teutonum quum numerosa manus fines *Noricorum* populabunda invasisset; Romanorum Consul *Papirius Carbo*, veritus ne in Italiam penetrarent, Alpes occupavit, qua

A. U. 641. ἐφήδρευε τοῖς Ἀλπίοις, ᾗ μάλιστά ἐστιν ἡ διάβασις στενοτάτη. Οὐκ ἐπιχειρούντων δ' ἐκείνων, αὐτὸς ἐπέβαινεν αὐτοῖς, αἰτιώμενος ἐς Νωρικοὺς ἐσβαλεῖν, Ῥωμαίων ξένους ὄντας. Ἐποιοῦντο δ' οἱ Ῥωμαῖοι ξένους, οἷς ἐδίδοσαν μὲν εἶναι φίλους, ἀνάγκη δ' οὐκ ἐπῆν ὡς φίλοις ἐπαμύνειν. Οἱ μὲν δὴ Τεύτονες πλησιάζοντι τῷ Κάρβωνι προσέπεμπον, ἀγνοῆσαί τε τὴν ἐς Ῥωμαίους Νωρικῶν ξενίαν, καὶ αὐτῶν ἐς τὸ μέλλον ἀφέξεσθαι. ὁ δ' ἐπαινέσας τοὺς πρέσβεις, καὶ δοὺς αὐτοῖς ὁδῶν ἡγεμόνας, κρύφα τοῖς ἡγουμένοις ἐνετείλατο, μακροτέραν αὐτοὺς περιάγειν. τῇ βραχυτέρᾳ δὲ αὐτὸς διαδραμὼν, ἀδοκήτως ἀναπαυομένοις ἔτι τοῖς Τεύτοσιν ἐμπεσὼν, ἔδωκε δίκην ἀπιστίας, πολλοὺς ἀποβαλών. τάχα δ' ἂν καὶ πάντας ἀπώλεσεν, εἰ μὴ ζόφος καὶ ὄμβρος καὶ βρονταὶ βαρεῖαι, τῆς μάχης ἔτι συνεστώσης ἐπιπεσοῦσαι, διέστησαν αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ὁ ἀγὼν ὑπὸ τῆς ἄνωθεν ἐκπλήξεως διελύθη. σποράδες δὲ καὶ ὣς ἐς ὕλας οἱ Ῥωμαῖοι

Lin. 20. αὐτοὺς *Edd. pro* αὐτὸς. *L.* 25. ἀπὸ τῆς ἀνωθ. *Edd.* *L.* 26. *pro vulgato* ὡς, *posui* ὣς *cum accentu.*

maxime angustus transitus est. Sed quum illi nihil tentarent; ipse eos adgressus est, causam interserens, quod Noricos, Romanorum amicos, invasissent. AMICOS autem adpellabant Romani hos, quibus quidem amicitiam aliquam secum intercedere volebant, sed quibus non ipsi, veluti SOCIIS, opem ferre tenebantur. *Teutones* igitur adventanti Carboni, præmissis legatis, demonstraverunt, *nescisse se Noricorum cum Romanis amicitiam; neque vero in posterum hostile quidquam adversus eos esse suscepturos.* Ille vero, collaudatis legatis, ducibusque itineris additis, clam jussit duces per longiorem viam eos circumducere; ipse vero, per breviorem concitato itinere transgressus, nec opinato adoritur Teutones, somno etiamnum oppressos. Sed, multis suorum amissis, pœnam perfidiæ dedit. Ac fortasse cum universo exercitu periērat; ni caligo & imber & tonitruum fragor, fervente pugna ingruentes, diremissent prœliantes, terrorque cœlitus immissus finem prœlio fecisset.

διαφεύγοντες, τρίτῃ μόλις ἡμέρᾳ συνῆλθον. Καὶ Τεύτονες ἐς Γαλάτας ἐχώρουν. A. U.

XIV. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ.

Ο δὲ τοῖς σώμασι τῶν Κίμβρων ἀψαυστεῖν ἐκέλευεν, 653.
ἕως ἡμέρα γένηται, πολύχρυσα εἶναι δοκῶν.

XV. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Οτι ἔθνη δύο Τιγύριοι καὶ Ελουήτιοι ἐς τὴν Ρωμαίων 696.
Κελτικὴν ἐσέβαλον. καὶ τούτων τὸν στόλον ὁ Καῖσαρ Γάϊος πυθόμενος, διετείχισεν ὅσα περὶ Ροδανόν ἐστι ποταμὸν ἐς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα σταδίους μάλιστα. καὶ πρεσβευσαμένοις ἐπὶ διαπείρᾳ τοῖς πολεμίοις ὑπὲρ σπονδῶν, ἐκέλευεν ὅμηρα δοῦναι καὶ χρήματα. ἀποκριναμέ-

Lin. 27. *in MSS. vitiose pro* διαφεύγοντες *est* διαφέροντες. *Mallem* διαφυγόντες. *L.* 28. ὡς Γαλάτας *Edd.* *L.* 30. πολύχρυσα *Küsterus ex MSS. restituit, cum* πολὺ *esset in aliis Suidæ editionibus.* *L.* 31. Τιγυρινοὶ *Urs. h. l. & mox iterum.* Αιγύριοι *MSS. & sic iterum iterumque; pro quo dedi* Τιγύριοι, *ex quo illud deflexum, & quod alibi apud Nostrum plus semel occurrit. Ibid.* Ελβήτιοι *h. l. & mox iterum Edd. & MSS. pro quo posui formam, quam supra in Epitome Rerum Gallic.; Editi cum MSStis dederunt.* *L.* 32. *vulgo h. l.* Καίσαρ; *pro quo, mutato accentu, posui* Καῖσαρ, *quemadmodum constanter alibi apud Nostrum editum est.*

Sed vel sic per silvas passim diffugientes Romani, tertia vix die convenere. Teutones autem in Galliam transierunt.

XIV. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΑΨΑΥΣΤΩΣ.

Ille vero *Cimbrorum* corpora intacta relinqui jussit, donec dies illuxisset, quod ea auro abundare putaret.

XV. *Excerptum* XIII. *de* LEGATIONIBUS.

Duo populi, *Tigurini* atque *Helvetii*, Galliam Provinciam invadere conabantur. Quorum profectionem quum intellexisset *Cæsar*, quidquid regionis circa Rhodanum patebat, muro intercepit in longitudinem millium passuum novemdecim; illosque, tentandæ Cæsaris voluntatis causa legatos de pace mittentes, jussit obsides dare pecuniam-

A. U. 696. νων δὴ, εἰθίσθαι ταῦτα λαμβάνειν, οὐ διδόναι· βουλόμενος φθάσαι τὴν ὁμαιχμίαν αὐτῶν, ἐπὶ μὲν τοὺς Τιγυρίους, ἐλάσσους ὄντας, ἔπεμπε Λαβιῆνον· αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοὺς Ἑλουητίους ἐχώρει, προσλαβὼν Γαλατῶν τῶν ὀρείων ἐς δισμυρίους. Καὶ γίγνεται Λαβιήνῳ τὸ ἔργον εὔμαρες, ἀδοκήτοις Τιγυρίοις περὶ τὸν ποταμὸν ἐπιπεσόντι, καὶ τρεψαμένῳ καὶ σκεδάσαντι τοὺς πολλοὺς ἐν ἀσυνταξίᾳ.

XVI. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

695. Ὅτι Ἀριοουΐστος, Γερμανῶν βασιλεὺς τῶν ὑπὲρ Ῥῆνον, ἐπιβαίνων τῆς πέραν, Αἰδούοις ἔτι πρὸ τοῦ Καίσαρος ἐπολέμει, φίλοις οὖσι Ῥωμαίων. Τότε μὲν δὴ, τοῖς Ῥωμαίοις κελεύουσι πεισθεὶς, ἀνέζευξεν ἀπὸ τῶν Αἰδούων, καὶ φίλος ἠξίωσε Ῥωμαίοις γενέσθαι· καὶ ἐγένετο, ὑπατεύοντος αὐτοῦ Καίσαρος καὶ ψηφισαμένου.

Lin. 41. *Urſinus in textu* ὡς δισμυρ. & *in marg.* γρ. ἐς. *L.* 42. *vitioſe apud Urſinum* Λιγυρινοῖς. *L.* 45. *Alibi apud Noſtrum ſcriptum erat* Ἀριοβιστος. *Cod. Bav. h. l. mendoſe* Ἀριοῦνστος. *L.* 49. ἐγένετο *repoſui pro vulgato* ἐγένοντο. *Alio errore in MS. Bav.* ἐγένου *vel* ἐγένον *eſt.*

que conferre. Sed his reſpondentibus, *ſe accipere hæc conſueviſſe, non aliis dare;* conjunctionem univerſorum præventurus Cæſar, contra Tigurinos, numero pauciores, *Labienum* mittit; ipſe vero, adſumtis Gallorum montanorum viginti fere millibus, adverſus Helvetios proficiſcitur. Ac Labieno quidem facile negotium fuit: nam inopinantes Tigurinos circa flumen adgreſſus, acie fudit, reliquosque in fugam inconditam conjecit.

XVI. *Excerptum* XIV. *de* LEGATIONIBUS.

Arioviſtus, Germanorum transrhenanorum rex, transgreſſus flumen ante Cæſaris in Galliam adventum, *Æduis* bellum intulerat, amicis populi Romani. Sed tunc, jubente ſenatu Romano, deſtitit ab Æduis, & ipſe *amicus populi Romani* adpellari cupivit; idque etiam obtinuit, conſule & ſuffragante ipſo Cæſare.

XVII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

A. U.

Οτι Αριοούϊστος, ὁ Γερμανῶν βασιλεὺς, Φίλος γενόμενος Ρωμαίων, ἐς λόγους ἦλθε τῷ Καίσαρι. καὶ διαχωρισθέντων ἀπ' ἀλλήλων, αὖθις συνελθεῖν ἐς λόγους ἠξίωσεν. Τοῦ δὲ Καίσαρος οὐ συνελθόντος, ἀλλὰ τοὺς πρωτεύοντας Γαλατῶν ἀποστείλαντος, ἔδησε τοὺς πρέσβεις. καὶ ὁ Καῖσαρ ἐστράτευεν ἐπ' αὐτὸν μετ' ἀπειλῆς. Δέος δ' ἐμπίπτει τῷ στρατῷ κατὰ κλέος τῶν Γερμανῶν. 696.

XVIII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Οτι Οὐσιπέται, ἔθνος Γερμανικὸν, καὶ Ταγχρέαι, δοκοῦσι πρότεροι σφετέροις ἱππεῦσιν ὀκτακοσίοις τρέψασθαι τῶν Καίσαρος ἱππέων ἐς πεντακισχιλίους· ὁ δὲ Καῖσαρ αὐτοῖς πρεσβευομένοις ἐς αὐτὸν ἐπιθέσθαι, τοὺς πρέσβεις κατασχών· καὶ τὸ πάθος ἐκείνοις ἐς τέλος 699.

Lin. 51. *Excerpto hoc caret Cod. Bavaricus.* *L.* 56. Καίσαρ *Edd. ut supra.* *L.* 57. *Transposita vulgo verba,* κατὰ κλέος τῷ στρατῷ, *in justum ordinem reposui.* *L.* 58. οἱ ἀπέται *MSS. pro quo* οἱ Ουσιπέται *edidit Ursinus. Articulum delevi, ex* ω *literis initialibus nominis ortum.* *Ibid. pro* Ταγχρέαι *supra in* Epitome *bujus* Libri de reb. Gall. *scriptum erat* Ταγχαρέοι. *H. l. MS. Bav. dat* Ταγχρεῖς, *sic.*

XVII. *Excerptum* XV. *de* LEGATIONIBUS.

Ariovistus, rex Germanorum, is qui a populo Romano amicus fuerat adpellatus, in colloquium Cæsaris venerat: quo diremto, quum iterum ad novum colloquium invitasset Cæsarem, neque Cæsar ipse venisset, sed principes viros ex Gallis ad eum misisset; in vincula legatos eos conjecit Ariovistus. Quare *Cæsar*, multa præminatus, exercitum contra eum duxit. Sed timor milites invasit, propter bellicam Germanorum gloriam.

XVIII. *Excerptum* XVI. *de* LEGATIONIBUS.

Usipetas atque *Tenchteros*, Germanos populos, probabile est, priores Cæsaris equites quinquies mille octingentis suorum in fugam conjecisse; tum vero Cæsarem illos, quum ad eum legatos misissent, retentis legatis, esse adgressum; itaque plane ex improviso tanta clade illos

A. U. 699. αἰφνίδιον οὕτω συνενεχθῆναι, ὡς τεσσαράκοντα μυριάδας τούτων συγκοπῆναι. Κάτωνά τε ἐν Ῥώμῃ, τῶν τις συγγραφέων φησὶ, γνώμην ἐσενεγκεῖν, ἐκδοῦναι τοῖς βαρβάροις τὸν Καίσαρα, ὡς ἐναγὲς ἔργον ἐς διαπρεσβευσαμένους ἐργασάμενον. Ὁ δὲ Καῖσαρ ἐν ταῖς ἰδίαις ἀναγραφαῖς τῶν ἐφημέρων ἔργων φησὶ, τοὺς Οὐσιπέτας καὶ Ταγχρέας κελευομένους ἐκπηδᾶν ἐς τὰ ἀρχαῖα σφῶν, φάναι· πρέσβεις ἐς τοὺς ἐκβαλόντας Σουήβους ἀπεσταλκέναι, καὶ τὰς ἀποκρίσεις αὐτῶν ἀναμένειν· καὶ ἐν ταῖσδε ταῖς διαπρεσβεύσεσιν ἐπιθέσθαι τοῖς ὀκτακοσίοις, καὶ παρ' αὐτὸ τρέψαι τοὺς Ῥωμαίων πεντακισχιλίους. ἐπιπρεσβευομένων δ' αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ παρασπονδήματος ἀπολογουμένων, ὑποτοπήσας ἐνέδραν ὁμοίαν, ἐπιθέσθαι πρὸ τῶν ἀποκρίσεων.

Lin. 63. χιλιάδας *quidem h. l. non* μυριάδας *habent Edd. & MSS. sed ex* Epitome *hujus Libri vera Appiani scriptura fuit revocanda.* *L.* 64. Κάτωνα, *pro* Τάτωνα *quod in MS. Ursini fuit, confirmat Bav.* *L.* 65. συνενεγκεῖν, *& ibid.* ἐνδοῦναι *Bav.* *L.* 68. τοὺς οἰσυπέτας *Bav.* *L.* 71. Σουήβους. *Sic Ursinus emendavit corruptum* νήβους, *quod est in MSS.*

esse adfectos, ut quadringenta eorum millia cæderentur. Atque Scriptorum non nemo tradit, Catonem Romæ retulisse ad senatum de *tradendo barbaris Cæsare, ut qui nefarium facinus adversus legatos perpetrasset.* CÆSAR autem in *RERUM A SE GESTARUM EPHEMERIDIBUS* ait, *Usipetes & Tenchteros, in pristinas suas sedes ocius redire jussos, respondisse:* "se „ad Suevos, qui ipsos expu„lissent, misisse legatos, at„que illorum responsa exspe„ctare"; *interque illas legationes octingentis suorum quinque millia Romanorum subito esse adortos, ob eamque causam in fugam vertisse. Quum autem ea de re legatos ad sese misissent, qui induciarum violationem excusarent, se, similes insidias timentem, antequam responsum dedisset, hostes esse adgressum.*

XIX. ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΥΙΔΑ. *A. U.*

Εὐθὺς ἠρέθιζον τοὺς Βρεττανοὺς παρορκῆσαι, ἔγκλη- 699.
μα ἔχοντας, ὅτι, σπονδῶν σφίσι γενομένων, ἔτι παρῆν
τὸ στρατόπεδον.

XX. ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

Δείσας ὁ Καῖσαρ περὶ τῷ Κικέρωνι, ὑπέστρεφεν εἰς 700.
τοὐπίσω.

XIX. *Fragmentum apud* SUIDAM, *voce* ΠΑΡΟΡΚΗΣΑΙ.

Confeftim Britannos ad violandum jusjurandum concitarunt, conquerentes, quod, licet pax ipfis data atque fœdere fancita effet, tamen adhuc adeffet exercitus.

XX. SUIDAS, *voce* ΔΕΙΣΑΣ.

Cæfar de Cicerone folicitus, reverfus eft.

A. U.

ΕΚ ΤΗΣ

ΤΩΝ ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΩΝ

ΒΙΒΛΟΥ Ε'.

ΤΗΣ ΣΙΚΕΛΙΚΗΣ ΚΑΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΗΣ.

I. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

502. Ὅτι ἀποροῦντες Ῥωμαῖοί τε καὶ Καρχηδόνιοι χρημάτων, οἱ μὲν οὐκ ἔτι ἐναυπήγουν, τετρυμένοι διὰ τὰς εἰσφοράς· ἀλλὰ πεζὴν στρατιὰν καταλέγοντες, ἐξέπεμπον ἐς Λιβύην καὶ ἐς Σικελίαν ἀνὰ ἔτος ἕκαστον. Καρχηδόνιοι δ' ἐς Πτολεμαῖον ἐπρεσβεύοντο, τὸν Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, βασιλέα Αἰγύπτου, δισχίλια τάλαντα κιχρώμενοι. Τῷ δ' ἦν ἐς τε Ῥωμαίους καὶ Καρχηδονίους φιλία· καὶ συναλλάξαι σφᾶς ἐπεχείρησεν ἀλλήλοις. οὐ δυνηθεὶς δ', ἔφη· χρῆναι φίλοις κατ' ἐχθρῶν συμμαχεῖν, οὐ κατὰ φίλων.

EX APPIANI

ROMANARUM HISTORIARUM

LIBRO V.

DE REBUS SICULIS ET RELIQUARUM INSULARUM

EXCERPTA ET FRAGMENTA.

I. *Excerptum* XVII. *de* LEGATIONIBUS.

Quum jam *Romanos* pariter ac *Carthaginienſes* pecunia deficeret; illi quidem claſſem non amplius compararunt, multiplicatis conlationibus exhauſti; ſed pedeſtrem tamen exercitum ſingulis annis conſcripſerunt, & in Africam Siciliamque miſerunt. Carthaginienſes autem, miſſis ad *Ptolemæum Philadelphum*, Ægypti regem, legatis, duo millia talentorum mutuo ab eo petiverunt. Huic autem ſimul cum Romanis & cum Carthaginienſibus amicitia intercedebat; quare pacem inter utrosque conciliare tentavit. Quod quum ei non ſucceſſiſſet; *amicis adverſus hoſtes*, inquit, *non adverſus amicos, opem ferre oportet.*

II. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

A. U. 512.

Ὅτι οἱ Καρχηδόνιοι δὶς ἐν τῇ γῇ τοῦ αὐτοῦ χρόνου, καὶ δὶς ἐν τῇ θαλάσσῃ παθόντες, ἐν ᾗ δὴ καὶ πάνυ προὔχειν ἐνόμιζον, καὶ χρημάτων ἀποροῦντες ἤδη καὶ νεῶν καὶ ἀνδρῶν· ᾔτουν ἀνοχὰς παρὰ τοῦ Λουτατίου, καὶ λαβόντες ἐπρεσβεύοντο ἐς Ῥώμην περὶ διαλλαγῶν, ἐπὶ βραχυτέροις· συνέπεμπόν τε τοῖς πρέσβεσιν Ἀτίλιον Ῥῆγλον τὸν ὕπατον, αἰχμάλωτον ὄντα σφῶν, δεησόμενον τῆς πατρίδος, ἐπὶ τοῖσδε συνθέσθαι. Ὁ δὲ ἧκε μὲν, ὡς αἰχμάλωτος ἐσταλμένος Φοινικικῶς· ὑπολειφθεὶς δὲ τῶν πρέσβεων ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, τετρῦσθαι τὰ Καρχηδονίων ἐδήλου, καὶ παρῄνεσεν, ἢ πολεμεῖν ἐγκρατῶς, ἢ ἐπὶ πλείοσι συνθέσθαι. Καὶ τόνδε μὲν ἐς Καρχηδόνα ἑκόντα ἐπανελθόντα ἔκτειναν οἱ Καρχηδόνιοι, κέντρα σιδήρεα σανίσιν ἐνηρμοσμένα πάντοθεν ἑστῶτι περιθέντες,

Lin. 14. Λυτατίου *Edd.* *L.* 19. *vulgo* ὑπολειφθεὶς, *operarum vitio.* *L.* 20. ὑπὸ, *quod ante verba* τῶν πρέσβεων *inseruerat Ursinus, rejiciendum putavi.* *Ibid.* τετρύσθαι *vulgo: mutavi accentum, ut supra dabat Cod. Bav.*

II. *Excerptum* XVIII. *de* LEGATIONIBUS.

Carthaginienses quum eodem tempore bis terra, & bis item mari, quo quidem vel inprimis superiores esse existimaverant, calamitatibus fuissent adflicti, jamque & pecunia & naves & milites eos deficerent; inducias petiverunt a *Lutatio*, iisque impetratis legatos Romam de pace miserunt, non admodum quidem amplas conditiones Romanis proponentes. Simul cum legatis autem *Atilium Regulum* consulem, quem captivum tenebant, miserunt, qui cives suos hortaretur, ut illis conditionibus pacem inirent. Is igitur quum Punica veste indutus, velut captivus, advenisset; egressis curia legatis, paulisper substitit, & adflictas exhaustasque res Poenorum senatui exponens, cohortatus est, *aut fortiter bellum persequerentur*, *aut amplioribus conditionibus pacem componerent.* Quare eum, postquam Carthaginem sponte esset reversus, necaverunt Poeni, ferreos aculeos tabulis, intra quas conclusus stare cogebatur, omni ex parte impangendo, ut reclinare

A. U. 512. ἵνα μηδαμόσε δύναιτο ἐπικλίνεσθαι. αὐτοὶ δὲ τὴν εἰρήνην ἐπὶ πλέοσι συνέθεντο.

II. Καὶ ἦν, ἐφ' οἷς συνέθεντο· τὰ μὲν αἰχμάλωτα Ῥωμαίων, καὶ τοὺς αὐτομόλους, ὅσοι παρὰ Καρχηδονίοις εἰσὶ, Ῥωμαίοις εὐθὺς ἀποδοῦναι· καὶ Σικελίας Ῥωμαίοις ἀποστῆναι, καὶ τῶν βραχυτέρων νήσων, ὅσαι περὶ Σικελίαν· Συρακουσίοις δὲ, ἢ Ἱέρωνι τῷ Συρακουσῶν τυράννῳ, πολέμου Καρχηδονίους μὴ κατάρχειν, μηδὲ ἐκ τῆς Ἰταλίας ξενολογεῖν· ποινὴν δὲ τοῦ πολέμου Ῥωμαίοις ἐνεγκεῖν τάλαντα Εὐβοεικὰ δισχίλια ἐν ἔτεσιν εἴκοσι, τὸ μέρος ἑκάστου ἔτους ἐς Ῥώμην ἀναφέροντας. ἔχει δὲ τὸ Εὐβοεικὸν τάλαντον, Ἀλεξανδρείους δραχμὰς ἑπτακισχιλίας. Ὁ μὲν δὴ πρῶτος περὶ Σικελίας Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πόλεμος, ἔτεσιν εἴκοσι καὶ τέσσαρσιν αὐτοῖς γενόμενος, ἐς τοῦτο ἐτελεύτα. καὶ ἀπώλοντο νῆες ἐν αὐτῷ Ῥωμαίων ἑπτακόσιαι· Καρχηδονίων δὲ πεντακόσιαι. Σι-

Lin. 30. *ante* ἀποστῆναι *repetit* εὐθὺς *MS. Bav.* *L.* 31. Συρακουσῶν δὲ, ἢ *Edd.* *L.* 34. *vulgo* Εὐβοϊκὰ, *&* *mox iterum; quod, quamquam ferri poterat, tamen ex aliis apud Nostrum locis mutandum duxi.* *L.* 36. *emendavi vulgatum* Ἀλεξανδρίους.

nusquam posset. Pacem autem cum Romanis, amplioribus initis conditionibus, composuerunt.

2. Hæ fuerunt autem PACIS CONDITIONES: *Romanorum captivos ac transfugas, quotquot haberent Pœni, continuo redderent Romanis: Sicilia Romanis cederent, minoribusque circa Siciliam insulis: Syracusas, aut Syracusarum regem Hieronem, bello petere Pœni ne præsumerent: ex Italia mercenarios milites non amplius conducerent. Ad sumtus autem ejus belli conferrent intra viginti annos talentorum Euboicorum duo millia; ita ut quotannis ratam partem ejus summæ Romam deportarent.* Æquiparatur autem *Euboicum Talentum* drachmarum Alexandrinarum septem millibus. Hunc exitum habuit PRIMUM ROMANORUM CUM CARTHAGINIENSIBUS BELLUM, Siciliæ causa per annos viginti quatuor gestum; in quo Romanorum naves septingentæ, Pœnorum quingentæ, perierant. Atque sic Siciliæ majori parte, ea quam

κελίας δὲ οὕτω τοῦ πλέονος Ῥωμαῖοι κατέσχον, ὅσου Καρχηδόνιοι κατεῖχον· Φόρους τε αὐτοῖς ἐπέθεσαν, καὶ τέλη τὰ θαλάσσια ταῖς πόλεσι μερισάμενοι, στρατηγὸν ἐτήσιον ἔπεμπον ἐς Σικελίαν. Ἱέρωνα δὲ τὸν Συρακουσίων τύραννον, ἀνθ᾽ ὧν αὐτοῖς ἐς τόνδε τὸν πόλεμον συνεπεπράχει, Φίλον καὶ σύμμαχον ἔθεντο. *A. U.* 512.

III. Καταλυθέντος δὲ τοῦ πολέμου τοῦδε, Κελτοὶ Καρχηδονίους τόν τε μισθὸν ᾔτουν τὸν ἔτι ὀφειλόμενον σφίσιν ἐκ Σικελίας, καὶ δωρεὰς ὅσας ὑπέσχητο αὐτοῖς δώσειν Ἀμίλχας. ᾔτουν δὲ καὶ Λίβυες, ὑπήκοοι μὲν ὄντες οἵδε Καρχηδονίων, ἀπὸ δὲ τῆς ἐν Σικελίᾳ στρατείας ἐπὶ Φρονήματος γεγονότες, καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἀσθενεῖς καὶ ταπεινοὺς ὁρῶντες· ἐχαλέπαινόν τε αὐτοῖς τῆς ἀναιρέσεως τῶν τρισχιλίων, οὓς ἐσταυρώκεσαν τῆς ἐς Ῥωμαίους μεταβολῆς οὕνεκα. Διωθουμένων δὲ τῶν Καρχηδονίων ἑκατέρους, κατέλαβον ἄμφω Τύνητα πόλιν, καὶ

Lin. 41. ὅσων *Edd. ab Urſino poſitum pro* ἴσῳ, *quod erat in ejus MS.* *L.* 44. *pro* τὸν *vulgo eſt* τῶν. *Utramque ſcripturam ab eadem manu præſtat MS. Bav.* *L.* 49. *corrupte MSS.* ὑπέσχη τοῖς, *ex quo Urſinus fecit* ὑπέσχη αὐτοῖς, *quod ipſum nova emendatione indigebat.* *L.* 50. *Alibi* Ἀμίλχαρ. *L.* 51. στρατείας *repoſui pro vulgato* στρατιᾶς. *L.* 56. Τύνητα *Bav.*

Pœni obtinuerant, potiti ſunt Romani; tributaque Siculis impoſuere, & vectigalia marina cum civitatibus partiti ſunt, annuumque *Prætorem* in *Siciliam* miſerunt. *Hieronem* vero, Syracuſarum regem, qui in iſto adminiſtrando bello eos adjuverat, amicum ſociumque populi Romani, remunerandorum officiorum cauſa, adpellarunt.

3. Sed finito eo bello, *Galli* a Poenis cum mercedem poſtulabant ex Sicilia ſibi debitam, tum præmia quæ fuerant illis ab Amilcare promiſſa. Eademque poſtularunt *Afri*, qui, imperio quidem Carthaginienſium ſubjecti, propter res olim in Sicula militia geſtas ſpiritus ſibi ſumſerant, eoque magis quod infirmos Pœnos ac fractos viderent; iratique eisdem erant propter trium millium ſupplicium, quos illi ob ſigna ad Romanos translata crucibus adfixerant. Hi igitur, ubi repulſam ferunt utrique a Carthaginienſibus, junctis viribus Tunetem urbem occupant,

A. U. 512. Ἰτύκην, ἣ μεγίστη Λιβύης ἐστὶ μετὰ Καρχηδόνα· ὅθεν ὁρμώμενοι, τήν τε ἄλλην ἀφίστανον, καὶ τῶν Νομάδων τινὰς ἔπειθον, καὶ δούλων πολὺ πλῆθος ἀποδιδρασκόντων ὑπεδέχοντο, τά τε Καρχηδονίων πάντα ἐλεηλάτουν. Οἱ δὲ πανταχόθεν πολεμούμενοι, συμμάχους ἐπὶ τοὺς Λίβυας Ῥωμαίους ἐπεκαλοῦντο. καὶ Ῥωμαῖοι στρατιὰν μὲν αὐτοῖς οὐκ ἔπεμψαν· ἀγορὰν δ᾽ ἔκ τε Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐπάγεσθαι, καὶ ξενολογεῖν ἐκ τῆς Ἰταλίας, ἐς μόνον τόνδε τὸν πόλεμον, ἐπέτρεψαν. ἔπεμψαν δὲ καὶ πρέσβεις ἐς Λιβύην, εἰ δύναιντο διαλῦσαι τὸν πόλεμον· οἳ ἐπανῆλθον ἄπρακτοι. Καὶ Καρχηδόνιοι ἐγκρατῶς εἴχοντο τοῦ πολέμου.

III. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

640. Ὅτι Ἱπποκράτης καὶ Ἐπικύδης, ἀδελφὼ μὲν ἀλλήλων, στρατηγὼ δὲ Συρακουσίων, Ῥωμαίοις ἐκ πολλοῦ δυσχεραίνοντες,

Lin. 58. post verba τήν τε ἄλλην *forsan repetendum fuit* Λιβύην. *L. 61. Sustuli particulam* τε, *quæ post* πανταχόθεν *vulgo inseritur. Quæ si jure adfuit; excidit i.l, ad quod illa referebatur. L. 66. perperam Edd.* ἐκ Λιβύης. *Ibid.* διαλύσαι *Edd. Ib. mallem* οἱ δ᾽ ἐπανῆλθον.

Uticamque, quæ totius Africæ post Carthaginem amplissima est: unde progredientes, cum reliquam Africam ad defectionem concitant, tum Numidarum nonnullos ad partes suas trahunt, servorumque fugitivorum magnam multitudinem recipiunt, & quidquid Pœnorum ditionis erat depopulantur. Quare POENI, undique bello pressi, *Romanorum opem adversus Afros implorant.* Romani autem exercitum quidem illis nullum mittunt: modo, ut commeatum ex Italia atque Sicilia comparent, & mercenarium militem ex Italia ad unum illud bellum conducant, eis concedunt. Mittunt tamen etiam legatos in Africam, pacem, si possent, conciliaturos. Sed legati quidem re infecta redierunt; Pœni autem totis viribus bellum administrarunt.

III. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Hippocrates atque *Epicydes* fratres, Syracusanorum imperatores, jam dudum infensi Romanis, cum *Syracusanos* concitare

ραίνοντες, ἐπεὶ τὰς Συρακούσας οὐκ ἴσχυον ἐκπολεμῶ- A. U.
σαι, κατέφυγον ἐς Λεοντίνους, διαφερομένους τοῖς Συ- 540.
ρακουσίοις. καὶ κατηγόρουν τῆς πατρίδος, ὅτι, τὰς σπονδὰς Ἱέρωνος ἐφ' ὅλῃ Σικελίᾳ πεποιημένου, μόνοι Συρακούσιοι σφίσιν αὐτοῖς ἀνακαινίσειαν. Οἱ δὲ ἠρεθίζοντο. καὶ Συρακούσιοι μὲν ἐπεκήρυσσον, εἴ τις Ἱπποκράτους ἢ Ἐπικύδου κομίσειε τὴν κεφαλὴν, ἰσόσταθμον αὐτῷ χρυσίον ἀντιδώσειν. Λεοντῖνοι δὲ αὐτὸν Ἱπποκράτη στρατηγὸν ᾑροῦντο.

IV. ΕΚΑ. ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Ὅτι Σικελοὶ, καὶ τέως ἀγανακτοῦντες ἐπὶ τῇ ὠμότητι 542.
Μαρκέλλου τοῦ στρατηγοῦ, μᾶλλόν τι καὶ τῷδε τῷ ἔργῳ συνεταράσσοντο, ἐφ' ᾧ κατὰ προδοσίαν ἐς Συρακούσας ἐσῆλθεν. Καὶ πρὸς Ἱπποκράτη μετετίθεντο, καὶ συνώμνυντο, μὴ διαλύσασθαι χωρὶς ἀλλήλων· ἀγοράν τε αὐτῷ καὶ στρατιὰν ἔπεμπον, ἐς δισμυρίους πεζοὺς καὶ ἱππέας πεντακισχιλίους.

Lin. 78. *Valesius in contextu* αὖ τὸν; *sed ad marginem:* MS. αὐτὸν.

concitare ad bellum minime potuissent; ad *Leontinos*, qui a Syracusanis dissidebant, concessere. Apud hos criminari cœperunt populares suos, quod, cum Hiero universam Siciliam in fœdere cum Romanis inito comprehendisset, ipsi soli proprium sibi fœdus renovassent: quibus verbis magnopere concitati sunt Leontini. Quare Syracusani publice per præconem edixerunt, *si quis Hippocratis aut Epicydis caput adferret, auro se illud repensuros.* Leontini vero ipsum Hippocratem imperatorem suum crearunt.

IV. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Siculi, quum jamjudum crudelitatis causa invisum habuissent *Marcellum*, tunc multo magis adversus eum commoti sunt, quod in Syracusas proditione irrupisset. Itaque *Hippocrati* sese junxerunt, præstito utrimque juramento, numquam alteros absque altero pacem esse compositvros: statimque annonam & milites ei miserunt, peditum viginti, equitum quinque millia.

V. ΕΚΛ. ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

A. U.
542. Οτι διαβεβλημένῳ τῷ Μαρκέλλῳ οὐκ ἐπίστευον χωρὶς
ὅρκων. διὸ καὶ, Ταυρομενίων προσχωρούντων οἱ, συνέ-
θετο καὶ ὤμοσε, μήτε φρουρήσειν τὴν πόλιν, μήτε στρα-
τολογήσειν ἀπ' αὐτῆς. 90

VI. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

680. Οτι Κρήτη ἐξ ἀρχῆς εὐνοϊκῶς ἔχειν ἐδόκει Μιθριδάτῃ,
βασιλεύοντι Πόντου· καὶ αὐτῷ μισθοφορῆσαι πολεμοῦν-
τι Ρωμαίοις ἐλέγετο. ἔδοξε δὲ, καὶ τοῖς πλεύσασι τότε
λῃσταῖς ἐς χάριν τοῦ Μιθριδάτου συλλαβεῖν, καὶ συμ-
μαχῆσαι σαφῶς διωκομένοις ὑπὸ Μάρκου Αντωνίου. 91
πρεσβευσαμένου δὲ τοῦ Αντωνίου πρὸς αὐτοὺς, ὑπεριδεῖν,
καὶ ὑπερηφάνως ἀποκρίνασθαι. καὶ πολεμῆσαι μὲν
αὐτοῖς εὐθὺς ἐπὶ τῷδε Αντώνιος, καὶ οὐ πρᾶξαι καλῶς·
683. κληθῆναι δ' ὅμως διὰ τὴν πρᾶξιν Κρητικός. καὶ ἦν ὅδε
πατὴρ Μάρκου Αντωνίου, τοῦ πολεμήσαντος ὕστερον Καί- I
σαρι τῷ κληθέντι Σεβαστῷ περὶ Ακτιον. Ψηφισαμένων

V. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Cum *Marcellus* sinistra fama laboraret; absque juramento nemo ei fidem adhibebat. Itaque *Tauromenitanis*, sese ei dedentibus, conditiones deditionis jurejurando confirmavit, se neque præsidium oppido impositurum, nec delectum militum ex oppidanis habiturum.

VI. *Excerptum* XXX. *de* LEGATIONIBUS.

CRETENSES jam initio erga *Mithridatem*, Ponti regem, bene adfecti videbantur; famaque fuerat, ab eis ad bellum cum Romanis mercenarios milites regi fuisse missos. Piratas etiam, mare per id tempus infestantes, Mithridatis gratia adjuvisse dicebantur opemque palam eis tulisse, quum *Marcus Antonius* eos persequeretur. Qua de re quum legatos ad eos misisset Antonius; nihil id curarunt, superbumque legatis responsum dederunt. Igitur statim quidem *Cretenses* adgressus est *Antonius*, & quamquam non admodum feliciter res suas gessit, tamen *Cretici* cognomen obtinuit. Is autem pater fuerat illius M. Antonii, qui deinceps contra Cæsarem Augustum ad Actium pugnavit.

δὲ Ῥωμαίων Κρησὶ πολεμεῖν διὰ τάδε, οἱ Κρῆτες ἐπρέσβευσαν ἐς Ῥώμην περὶ διαλλαγῶν. οἱ δὲ αὐτοὺς ἐκέλευον ἐκδοῦναί τε αὐτοῖς Λασθένη τὸν πολεμήσαντα Ἀντωνίῳ, καὶ τὰ σκάφη τὰ λῃστικὰ πάντα παραδοῦναι, καὶ ὅσα Ῥωμαίων εἶχον αἰχμάλωτα, καὶ ὅμηρα τριακόσια, καὶ ἀργυρίου τάλαντα τετρακισχίλια. A. U. 683.

II. Οὐ δεξαμένων δὲ ταῦτα Κρητῶν, ᾑρέθη στρατηγὸς ἐπ' αὐτοὺς Μέτελλος. καὶ νικᾷ μὲν ὁ Μέτελλος ἐν Κυδωνίᾳ Λασθένη· καὶ φυγόντος ἐς Κνωσσὸν, Πανάρης Μετέλλῳ τὴν Κυδωνίαν παρέδωκεν ἐπὶ συνθήκῃ, μηδὲν παθεῖν αὐτός. Μετέλλου δὲ Κνωσσὸν περικαθημένου, ὁ Λασθένης τὴν οἰκίαν χρημάτων πλήσας κατέφλεξε, καὶ διέφυγεν ἀπὸ τῆς Κνωσσοῦ. καὶ οἱ Κρῆτες εἰς Πομπήϊον Μάγνον, στρατηγοῦντα τοῦ λῃστικοῦ καὶ Μιθριδατείου πολέμου, πέμψαντες ἔφασαν, ἑαυτοὺς ἐλθόντι ἐπιτρέψειν. ὁ δὲ ἀσχόλως τότε ἔχων, ἐκέλευε τὸν Μέτελλον, ὡς οὐ 685.

Lin. 5. vulgo h. l. Λασθένην, *sed mox itidem* Λασθένη. *L. 16. vulgatum* Μιθριδατίου *emendavi. L. 17.* ἐπιτρέπειν *Edd.*

Sed deinde quum *bellum contra Cretenſes* decreviſſent Romani; legatos illi Romam pacem petitum miſerunt. Quibus, *tum ſe pacem daturos*, reſponderunt Romani, *ſi Laſthenem*, qui adverſus Antonium bellum geſſerat, *prædatoriasque omnes naves, tradidiſſent; ſi captivos Romanorum, quotquot haberent, reddidiſſent; denique trecentos obſides dediſſent, argentique talentorum quatuor millia pendiſſent.*

2. Quas conditiones ubi illi non recipiunt; imperator adverſus eos legitur *Metellus.* Is Laſthenem ad urbem Cydoniam prœlio fudit; qui cum Cnoſſum fuga ſe recepiſſet, Cydoniam Metello tradit Panares, pacta conditione, ut nihil ipſe mali pateretur. Metello autem Cnoſſum obſidente, Laſthenes domum, quam ibi habebat, pecuniis repletam incendit, Cnoſſoque profugit. Eo tempore Cretenſes *Pompejo*, piraticum bellum Mithridaticumque adminiſtranti, miſſis legatis oſtendunt, *ſe ei, ſi in Cretam veniſſet, inſulam eſſe tradituros.* Ille verò aliis tunc negotiis diſtrictus, inſula excedere jubet Metellum; *contra hos enim, qui ſeſe dederent,*

A. U. δέον ἔτι πολεμεῖν τοῖς ἑαυτοὺς ἐπιτρέπουσιν, ἐξανίστασθαι τῆς νήσου· παραλήψεσθαι γὰρ αὐτὸς αὐτὴν, ἐπελθών. Ο δὲ οὐ φροντίσας ἐπέμεινε τῷ πολέμῳ, μέχρι
687. ὑπηγάγετο αὐτὴν, Λασθένει συνθέμενος ὅμοια Πανάρει. καὶ ἐθριάμβευσε· καὶ Κρητικὸς ἐκλήθη ὅδε δικαιότερον Αντωνίου, τὴν νῆσον ἐξεργασάμενος.

VII. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

692. Οτι Κλώδιος ὁ πατρίκιος, ὁΠοῦλχερ ἐπίκλην, τουτ' ἔστιν Εὐπρεπὴς, τῆς Γαΐου Καίσαρος γυναικὸς ἤρα. καὶ ἁρμόσασθαι αὐτὸν ἐς γυναῖκα ἐκ κεφαλῆς ἐς ἄκρους πόδας, ἔτι ὄντα ἀγένειον, καὶ ἐς τὴν οἰκίαν τοῦ Γαΐου παρελθεῖν οἷα γυναῖκα νυκτὸς, ὅτε μόναις γυναιξὶν ἐξῆν ἐσελθεῖν, μυστηρίων ἀγομένων. πλανηθέντα δὲ τῆς ὁδηγούσης, κατάφωρον ὑπ' ἄλλων ἐκ τῆς φωνῆς γενόμενον, ἐξελαθῆναι.

Lin. 23. *Ursinus in contextu* οὗτος; *sed ad marginem:* γρ. ὅδε. *L.* 27. *Ad infinitivum* ἁρμόσασθαι, *nescio, utrum exciderit verbum finitum, an intelligendum sit* φασί. *Ibid.* αὐτὸν *esset Appiani stylo convenientius.*

arma ferre non amplius oportere; ipsum autem adventurum esse, insulamque in deditionem accepturum. Sed ea nihil curans Metellus persecutus est bellum, donec insulam subegit; Lasthene iisdem conditionibus, quibus antea Panares, in fidem recepto. Quibus rebus gestis triumphavit METELLUS, CRETICUSque est cognominatus, meliori jure quam Antonius, quandoquidem totam insulam Romanorum subjecit potestati.

VII. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Clodius Pulcher, patriciæ gentis, cum Caji *Cæsaris uxorem*, imberbis etiam tum, adamaret; habitu muliebri a capite ad pedes vestitus, in domum Cæsaris, tamquam mulier, noctu est ingressus, quo tempore mysteria *Bonæ Deæ* ibi celebrabantur; quibus nemini, nisi mulieri, interesse licebat. Sed cum ab ancilla, quæ eum deducebat, casu deerrasset; indicio vocis detectus ab aliis, atque expulsus est.

ΑΠΠΙΑΝΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΩΝ ϛʹ.
ΙΒΗΡΙΚΗ.

Ὄρος ἐστὶ Πυρήνη διῆκον ἀπὸ τῆς Τυῤῥηνικῆς θαλάσσης ἐπὶ τὸν Βόρειον ὠκεανόν. οἰκοῦσι δ' αὐτοῦ πρὸς μὲν ἕω Κελτοὶ, ὅσοι Γαλάται τε καὶ Γάλλοι νῦν προσαγορεύονται· πρὸς δὲ δύσεων, Ἴβηρές τε καὶ Κελτίβηρες, ἀρχόμενοι μὲν ἀπὸ τοῦ Τυῤῥηνικοῦ πελάγους, περιϊόντες δ' ἐν κύκλῳ διὰ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἐπὶ τὸν Βόρειον ὠκεανόν. οὕτως ἐστὶν ἡ Ἰβηρία περίκλυστος, ὅτι μὴ τῇ Πυρήνῃ μόνῃ, μεγίστῳ τῶν Εὐρωπαίων ὀρῶν, καὶ ἰθυτάτῳ σχεδὸν ἁπάντων. τοῦ δὲ περίπλου τοῦδε, τὸ μὲν Τυῤῥηνικὸν πέλαγος διαπλέουσιν ἐπὶ τὰς στήλας τὰς Ἡρακλείους· τὸν δ' Ἑσπέριον καὶ τὸν Βόρειον ὠκεανὸν οὐ

APPIANI
ALEXANDRINI
ROMANARUM HISTORIARUM
LIBER SEXTUS.
DE REBUS HISPANIENSIBUS.

PYRENÆUS mons a mari Tuſco ad Septentrionalem oceanum procurrit. Ab hujus parte ea, quæ orientem ſolem ſpectat, incolunt Celtæ, qui Galli hodie, & a Græcis Galatæ, nominantur: ab occaſu *Hiſpani* (*Iberos* ac *Celtiberos* vocant Græci) per totum eum orbem, qui a Tuſco mari per fretum Herculeum usque ad mare Septemtrionale circumducitur. Etenim tota Hiſpania, niſi qua parte Pyrenæo, (montium Europæ ampliſſimo, omniumque pæne maxime in altum erecto,) clauditur, mari undique adluitur. Ex maribus autem, quæ eam cingunt, Tuſcum quidem ab illis navigatur uſque ad columnas Herculeas; Occi-

περῶσιν, ὅτι μὴ πορθμεύεσθαι μόνον ἐπὶ Βρεττανούς· καὶ τοῦτο, ταῖς ἀμπώτεσι τοῦ πελάγους συμφερόμενοι. ἔστι δ' αὐτοῖς ὁ διάπλους ἥμισυ ἡμέρας. καὶ τὰ λοιπὰ οὔτε Ρωμαῖοι, οὔτε τὰ ἔθνη τὰ ὑπὸ Ρωμαίοις, περῶνται τοῦδε τοῦ ὠκεανοῦ. Μέγεθος δὲ τῆς Ιβηρίας (τῆς Ισπανίας νῦν ὑπό τινων ἀντὶ Ιβηρίας λεγομένης) ἐστὶ πολὺ καὶ ἄπιστον, ὡς ἐν χώρᾳ μιᾷ· ὅπου τὸ πλάτος μυρίους σταδίους ἀριθμοῦσι, καὶ ἔστιν αὐτῇ τὸ πλάτος ἀντὶ μήκους. Εθνη τε πολλὰ καὶ πολυώνυμα αὐτὴν οἰκεῖ, καὶ ποταμοὶ πολλοὶ ῥέουσι ναυσίποροι.

II. Οἵτινες δ' αὐτὴν οἰκῆσαι πρῶτοι νομίζονται, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους κατέσχον, οὐ πάνυ μοι ταῦτα φροντίζειν ἀρέσκει, μόνα τὰ Ρωμαίων συγγράφοντι. πλὴν ὅτι Κελτοί μοι δοκοῦσί ποτε, τὴν Πυρήνην ὑπερβάντες, αὐτοῖς συνοικῆσαι· ὅθεν ἄρα καὶ τὸ Κελτιβήρων ὄνομα ἐῤῥύη. δοκοῦσι δέ μοι καὶ Φοίνικες, ἐς Ιβηρίαν ἐκ πολλοῦ θαμινὰ

Lin. 21. διαῤῥέουσι *pro* ῥέουσι *maluit Musgravius, quod probo.*

dentalem autem oceanum ac Septemtrionalem non ſuperant, niſi quod in Britanniam tranſmittere ſolent, una cum æſtu maris transvecti; quæ quidem trajectio intra dimidium unius diei abſolvitur. Ultra autem nec Romani, nec ſubditæ Romanis gentes ullæ, in illo oceano penetrant. *Magnitudo* autem *Iberiæ*, ſive (ut nunc a Græcorum etiam nonnullis vocatur) *Hiſpaniæ*, admodum inſignis eſt, & pro una quidem regione incredibilis; nam in longitudinem patere quinquaginta ſupra duodecim centena millia paſſuum perhibent, latitudinemque æqualem longitudini faciunt. Multi autem eam habitant populi, variis diſtincti nominibus; fluviique perfluunt navigabiles complures.

2. Quinam autem Populi primum incoluerint Hiſpaniam, quive poſteris temporibus eam tenuerint; mihi, Romanorum hiſtoriam ſcribere profeſſo, non eſt conſilium curioſius ſcrutari. Ceterum exiſtimo, *Celtas* aliquando, ſuperato Pyrenæo, cum *Iberis* permixtos habitaſſe; unde *Celtiberorum* nomen manarit. Atque etiam *Phœnices*, jam inde a priſcis temporibus commerciorum gratia in Hiſpaniam na-

ἐπ' ἐμπορίᾳ διαπλέοντες, οἰκῆσαί τινα τῆς Ἰβηρίας· Ἕλληνές τε ὁμοίως, ἐς Ταρτησσὸν καὶ Ἀργανθώνιον, Ταρτησσοῦ βασιλέα, πλέοντες, ἐμμεῖναι καὶ τῶνδέ τινες ἐν Ἰβηρίᾳ. ἡ γὰρ Ἀργανθωνίου βασιλεία ἐν Ἴβηρσιν ἦν. καὶ Ταρτησσός μοι δοκεῖ τότε εἶναι πόλις ἐπὶ θαλάσσῃ, ἣ νῦν Καρπησσὸς ὀνομάζεται. τό τε τοῦ Ἡρακλέους ἱερὸν, τὸ ἐν στήλαις, Φοίνικές μοι δοκοῦσιν ἱδρύσασθαι· καὶ θρησκεύεται νῦν ἔτι Φοινικικῶς. ὅ τε θεὸς αὐτοῖς οὐχ ὁ Θηβαῖός ἐστιν, ἀλλ' ὁ Τυρίων. ταῦτα μὲν δὴ τοῖς παλαιολογοῦσι μεθείσθω.

III. Τὴν δὲ γῆν τήνδε, εὐδαίμονα οὖσαν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν γέμουσαν, Καρχηδόνιοι πρὸ Ῥωμαίων ἤρξαντο πολυπραγμονεῖν, καὶ μέρος αὐτῆς τὸ μὲν εἶχον ἤδη, τὸ δ' ἐπόρθουν· μέχρι Ῥωμαῖοι, σφᾶς ἐκβαλόντες, ἃ μὲν εἶχον οἱ Καρχηδόνιοι τῆς Ἰβηρίας, ἔσχον αὐτίκα· τὰ δὲ λοιπὰ, σὺν χρόνῳ πολλῷ καὶ πόνῳ λαμβανόμενά

Lin. 32. ἐπὶ θαλάσσης *Edd. ac MSS. Emendationem H. Stephani in contextum recepi.* *L.* 33. *pro* Καρπησσὸς *legendum videri posset* Καρτηία, *nisi idem nomen infra iterum iterumque apud Nostrum occurreret.* *L.* 35. φοινικῶς *Edd.*

vigare solitos, loca quædam arbitror ejus regionis occupasse. Similiter & *Græcorum* nonnullos, Tartessum ad *Arganthonium* Tartessi regem navibus advectos, verisimile est, in illis locis consedisse; nam Arganthonii regnum in Hispania fuit, ac *Tartessus* maritimum tunc videtur fuisse oppidum, quod nunc *Carpessus* adpellatur. *Herculis* autem *fanum*, quod apud Columnas est, a Phœnicibus conditum videtur; certe ad nostram usque ætatem Phœnicio ritu Deus ab incolis ejus regionis colitur, & *Tyrius* Hercules, non Thebanus, habetur. Verum hæc iis relinquamus, qui Antiquitates explicare profitentur.

3. Hanc igitur regionem, fertilem ac multis copiis adfluentem, *Carthaginienses* ante Romanorum adventum tentare sollicitareque ceperant; ac partem ejus jam tenebant, aliam incursionibus vastabant. Sed *Romani*, ejectis Pœnis, quidquid hi in Hispania possederant, statim occuparunt: tum vero reliqua quoque parte, longo quidem tempore & multo labore, subacta,

A. U. τε ὑπὸ σφῶν καὶ πολλάκις ἀφιστάμενα, χειρωσάμενοι, διεῖλον ἐς τρία· καὶ στρατηγοὺς ἐς αὐτὰ πέμπουσι τρεῖς. Οπως δ᾽ εἷλον ἕκαστα, καὶ ὅπως Καρχηδονίοις τε περὶ αὐτῶν, καὶ μετὰ Καρχηδονίους Ιβηρσι καὶ Κελτίβηρσιν, ἐπολέμησαν, δηλώσει τόδε τὸ βιβλίον· μοῖραν μὲν ἐς Καρχηδονίους τὴν πρώτην ἔχον· ὅτι δὲ καὶ τοῦτο περὶ Ιβηρίας ἦν, ἀνάγκη μοι συνενεγκεῖν ἐς τὴν Ιβηρικὴν συγγραφὴν ἐγένετο. ᾧ λόγῳ καὶ τὰ περὶ Σικελίας Ρωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις ἐς ἀλλήλους γενόμενα, ἀρξάμενα Ρωμαίοις τῆς ἐς Σικελίαν παρόδου τε καὶ ἀρχῆς, ἐς τὴν Σικελικὴν συνενήνεκται γραφήν.

IV. Πρὸς γὰρ δὴ Καρχηδονίους Ρωμαίοις πρῶτος ἐγένετο πόλεμος ἔκδημος περὶ Σικελίας, ἐν αὐτῇ Σικελίᾳ· καὶ δεύτερος ὅδε περὶ Ιβηρίας, ἐν Ιβηρίᾳ· ἐν ᾧ καὶ ἐς τὴν ἀλλήλων μεγάλοις στρατοῖς διαπλέοντες, οἱ μὲν τὴν
536. Ιταλίαν, οἱ δὲ τὴν Λιβύην ἐπόρθουν. Ηρξαντο δὲ αὐτοῦ

Lin. 50. τὰ περὶ Σικελίαν *Edd.*

ac poſt frequentes defectiones penitus tandem pacata, diviſerunt Hiſpaniam omnem in partes tres; ad quas regendas totidem Proprætores mittunt. Quonam autem pacto ſingulas ſubegerint partes, & quanam ratione de hac provincia primum cum Carthaginienſibus, dein poſt hos cum ipſis Hiſpanis, armis contenderint, Liber hicce declarabit. Cujus libri prior quidem pars continet res ad *Carthaginienſes* pertinentes; ſed eæ, quoniam Hiſpaniæ cauſa geſtæ ſunt, in *Hiſpanienſem Hiſtoriam* fuerunt referendæ: quemadmodum & ea, quæ Siciliæ cauſa Romani cum Pœnis geſſere, unde Romanis & trajiciendi primum in Siciliam & potiundi illius inſulæ initium fuit, in *Librum de rebus Siculis* a nobis relata ſunt.

4. Nam ſicut bellum primum externum cum Carthaginienſibus, Siciliæ cauſa, in ipſa Sicilia geſſerunt Romani; ſic hoc *Secundum Bellum Punicum*, Hiſpaniæ cauſa, in ipſa Hiſpania: quamquam eodem hoc bello alteri alterorum etiam fines cum maximis copiis ſunt ingreſſi, & Pœni Italiam, Romani Africam, deva-

μεθ' ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα Ὀλυμπιάδας μάλιστα, *A. U.*
ὅτε τὰς σπονδὰς ἔλυσαν, αἳ ἐπὶ τῷ Σικελικῷ πολέμῳ 536.
σφίσιν ἦσαν γενόμεναι. ἔλυσαν δ' ἐκ τοιᾶσδε προφά-
σεως· Ἀμίλχαρ ὁ Βάρκας ἐπίκλησιν, ὅτε περ ἐν Σικελίᾳ
Καρχηδονίων ἐστρατήγει, Κελτοῖς τότε μισθοφοροῦσίν οἱ,
καὶ Λιβύων τοῖς συμμαχοῦσιν, πολλὰς δωρεὰς ὑπέσχη-
το δώσειν· ἃς, ἐπειδὴ ἐπανῆλθεν ἐς Λιβύην, ἀπαι- 513.
τούντων ἐκείνων, ὁ Λιβυκὸς Καρχηδονίοις ἐξῆπτο πόλεμος.
ἐν ᾧ πολλὰ μὲν πρὸς αὐτῶν Λιβύων ἔπαθον οἱ Καρχηδό-
νιοι· Σαρδόνα δὲ Ῥωμαίοις ἔδοσαν, ποινὴν ὧν ἐς τοὺς 516.
ἐμπόρους αὐτῶν ἡμαρτήκεσαν ἐν τῷδε τῷ Λιβυκῷ πο-
λέμῳ. ὑπαγόντων οὖν ἐπὶ τοῖσδε τὸν Βάρκαν τῶν ἐχθρῶν
ἐς κρίσιν, ὡς αἴτιον τῇ πατρίδι τοσῶνδε συμφορῶν γε-
νόμενον, θεραπεύσας ὁ Βάρκας τοὺς πολιτευομένους (ὧν
ἦν δημοκοπικώτατος Ἀσδρούβας, ὁ τὴν αὐτοῦ Βάρκα θυ-
γατέρα ἔχων) τάς τε δίκας διεκρούετο, καὶ Νομάδων
τινὸς κινήματος γενομένου, στρατηγὸς ἔπραξεν ἐπ' αὐτοὺς

Lin. 73. Ἀσρούβας, *omissa litera* δ, *edit.* 1. *constanter, cum plerisque MSStis. Minime quidem male. Ibid.* τὴν αὖ τοῦ Βάρκα *Edd.*

starunt. Initium autem cepit hoc bellum *Olympiade centesima quadragesima*; Pœnis fœdus violantibus, quod finito Siculo bello cum Romanis pepigerant. Cujus violationis hujusmodi fuit occasio: *Amilcar*, cognomine *Barca*, quo tempore Carthaginiensium in Sicilia fuerat imperator, multa Gallis mercenariis Afrisque sociis præmia promiserat. Quæ præmia quum post ejus reditum in Africam illi deposcerent; *Africum bellum* Carthaginiensibus exarsit: in quo cum multa ab ipsis Afris passi sunt Pœni, tum vero *Sardinia* Romanis cesserunt, in mulctam eorum, quæ per idem Africum bellum in Romanos mercatores admiserant. Quo facto quum *Barca* ab inimicis, velut auctor tantorum malorum quæ patriam obruissent, in judicium esset vocatus; ille, conciliatis sibi principibus civitatis (inter quos maxime ad gratiam populi captandam comparatus erat *Asdrubal*, qui ipsius Barcæ filiam in matrimonio habebat,) non solum judicium evasit; sed etiam, orto a Numidis belli tumultu,

A. U. αἱρεθῆναι μετὰ Ἄννωνος τοῦ Μεγάλου λεγομένου, ἔτι τὰς εὐθύνας τῆς προτέρας στρατηγίας ὀφείλων.

516. V. Παυομένου δὲ τοῦ πολέμου, καὶ Ἄννωνος ἐπὶ διαβολαῖς ἐς Καρχηδόνα μεταπέμπτου γενομένου, μόνος ὢν ἐπὶ τῷ στρατῷ, καὶ τὸν κηδεστὴν Ἀσδρούβαν ἔχων οἱ συνόντα, διῆλθεν ἐπὶ Γάδειρα· καὶ τὸν πορθμὸν ἐς Ἰβηρίαν περάσας, ἐλεηλάτει τὰ Ἰβήρων, οὐδὲν ἀδικούντων· ἀφορμὴν αὐτῷ ποιούμενος ἀποδημίας τε καὶ ἔργων καὶ δημοκοπίας. ὅσα γὰρ λάβοι, διῄρει· καὶ τὰ μὲν ἐς τὸν στρατὸν ἀνάλισκεν, ἵνα προθυμότερόν αὐτῷ συναδικοῖεν· τὰ δ' ἐς αὐτὴν ἔπεμπε Καρχηδόνα, τὰ δὲ τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ πολι-
525. τευομένοις διεδίδου. μέχρι Ἰβήρων αὐτῶν οἵ τε βασιλεῖς συστάντες οἱ κατὰ μέρος, καὶ ὅσοι ἄλλοι δυνατοὶ, κτείνουσιν ὧδε· ξύλων ἁμάξας ἄγοντες, αἷς βοῦς ὑπέζευξαν, εἵποντο ταῖς ἁμάξαις ὡπλισμένοι. τοῖς δὲ Λίβυσιν ἰδοῦσιν, εὐθὺς μὲν ἐνέπιπτε γέλως, οὐ συνιεῖσι τοῦ στρατηγήματος· ὡς δ' ἐν χερσὶν ἐγένοντο, οἱ μὲν Ἴβηρες αὐ-

Lin. 83. αὐτῷ *edit.* 1. *non male.* *L.* 85. συναδικοίη *Edd.* *L.* 89. ἄγοντες ἐς βοῦς ὑπέζευξαν· *Edd.* *L.* 91. *post* συνιεῖσι *inserunt* γὰρ *Edd.*

perfecit, ut dux cum Annone, cui Magno cognomen erat, legeretur, nondum redditis superioris imperii rationibus.

5. Confecto isto bello, quum Anno ob criminationes quasdam in ipsum collatas domum esset revocatus, solus *Barca* cum imperio apud exercitum relictus, *Gades* trajecit, Asdrubale genero in societatem expeditionis adsumto: superatoque freto, *Hispanorum* fines, nullam licet injuriam ab eis passus, depopulari cœpit. Ea re occasionem sibi paravit, qua & domo abesse, & res gerere, & largitionibus cives suos demereri posset. Nam quidquid bello capiebat, id ita dividebat, ut partem militibus daret, quo eis ad injuriam faciendam uteretur promtioribus; partem Carthaginem in publicum mitteret; partem principibus civitatis, qui ipsi favebant, distribueret. Postremo vero, sociatis adversus eum diversorum populorum regulis, aliisque potentibus, tali modo periit. Præmissis plaustris, lignis onustis, quibus boves junxerant, armati Hispani pone sequuntur. Quod ubi vident Afri, neque consilium statim hostium intelligunt; risum

ταῖς βουσὶν ἐξῆψαν τὰς ἁμάξας, καὶ ἐξώτρυναν ἐς τοὺς A. U.
πολεμίους. τὸ δὲ πῦρ, σκιδναμένων τῶν βοῶν, πάντη 525.
φερόμενον, ἐτάρασσε τοὺς Λίβυας. καὶ τῆς τάξεως διαλυθείσης, οἱ μὲν Ἴβηρες αὐτοῖς ἐπιδραμόντες, αὐτόν τε τὸν Βάρκαν καὶ πολὺ πλῆθος ἀμυνομένων ἐπ᾽ αὐτῷ διέφθειραν.

VI. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, τοῖς κέρδεσιν ἤδη τοῖς ἐξ Ἰβηρίας ἀρεσκόμενοι, στρατιὰν ἄλλην ἔπεμπον ἐς Ἰβηρίαν· καὶ στρατηγὸν ἁπάντων ἀπέφηναν Ἀσδρούβαν τὸν τοῦ Βάρκα κηδεστὴν, ὄντα ἐν Ἰβηρίᾳ. Ὁ δὲ Ἀννίβαν, τὸν οὐ πολὺ ὕστερον ἀοίδιμον ἐπὶ στρατηγίαις, παῖδά τε ὄντα τοῦ Βάρκα, καὶ τῆς γυναικός οἱ γιγνόμενον ἀδελφὸν, ἔχων ἐν Ἰβηρίᾳ, νέον ὄντα καὶ φιλοπόλεμον καὶ ἀρέσκοντα τῷ στρατῷ, ὑποστράτηγον ἀπέφηνε. καὶ, τῆς τε Ἰβηρίας τὰ πολλὰ πειθοῖ προσήγετο, πιθανὸς ὢν ὁμιλῆσαι, ἔς τε τὰ βίας δεόμενα, τῷ μειρακίῳ χρώμενος, προῆλθεν ἀπὸ τῆς Ἑσπερίου θαλάσσης ἐς τὸ μεσόγαιον

Lin. 3. κηδευτὴς *Edd. vitiose; & sic infra aliquoties.* *L.* 6. νέον τε καὶ *Edd. & omittunt* ὄντα. *L.* 8. *particula* τε *ante* Ἰβηρ. *carent Edd.* *Ibid.* πειθοῖ *caret Suidas.* *L.* 10. μεσόγεων *Edd.*

ſuſtulerunt. Sed ubi propius ventum eſt; Hiſpani, ſuccenſis carris, boves in hoſtes impulerunt: ac longe lateque ſparſo incendio, quum boves huc illuc ferrentur, perturbatis Afris acieque eorum disjecta, irruentes Hiſpani & ipſum *Barcam* & cum eo plurimos alios, auxilio ei venientes, conciderunt.

6. Quo facto Carthaginienſes, Hiſpanienſi jam præda allecti, novas in Hiſpaniam copias mittunt; *Aſdrubalem*que Barcæ generum, qui tum in Hiſpania aderat, univerſo exercitui præficiunt. Hic *Annibalem* eum, qui haud ita multo poſt ſummi imperatoris nomen ſibi comparavit, Barcæ filium, uxoris ſuæ fratrem, quem ſecum in Hiſpania habebat, juvenem belli ſtudioſum militibusque gratum, legatum ſibi adjunxit. Idem plurimas Hiſpaniæ gentes conſilio ac lenocinio orationis, quo in primis pollebat, Pœnis ſubjecit; ubi vi erat agendum, adoleſcentis opera uſus eſt. Ea ratione ab Occidentali oceano in mediterranea Hiſpaniæ uſque ad *Iberum* penetravit flu-

A. U. 525. ἐπὶ Ἴβηρα ποταμόν· ὃς μέσην που μάλιστα τέμνων τὴν Ἰβηρίαν, καὶ τῆς Πυρήνης ἀφεστὼς ὁδὸν ἡμερῶν πέντε, ἐξίησιν ἐς τὸν Βόρειον ὠκεανόν.

VII. Ζακανθαῖοι δὲ, ἄποικοι Ζακυνθίων, ἐν μέσῳ τῆς τε Πυρήνης καὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Ἴβηρος ὄντες, καὶ ὅσοι ἄλλοι Ἕλληνες περί τε τὸ καλούμενον Ἐμπόριον, καὶ εἴ πη τῆς Ἰβηρίας ᾤκουν ἀλλαχοῦ, δείσαντες ὑπὲρ σφῶν, ἐπρέσβευον ἐς Ῥώμην. Καὶ ἡ σύγκλητος, οὐκ ἐθέλουσα τὰ Καρχηδονίων ἐπαίρεσθαι, πρέσβεις ἐς Καρχηδόνα ἔπεμπε. καὶ συνέβησαν ἀμφότεροι, ὅρον εἶναι Καρχηδονίοις τῆς ἀρχῆς τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ τὸν Ἴβηρα ποταμὸν, καὶ μήτε Ῥωμαίους τοῖς πέραν τοῦδε τοῦ ποταμοῦ πόλεμον ἐκφέρειν, Καρχηδονίων ὑπηκόοις οὖσι· μήτε Καρχηδονίους ἐπὶ πολέμῳ τὸν Ἴβηρα διαβαίνειν. Ζακανθαίους δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἐν Ἰβηρίᾳ Ἕλληνας, αὐτονόμους καὶ ἐλευθέρους εἶναι. Καὶ τάδε ταῖς συνθήκαις ταῖς Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων προσεγράφη.

Lin. 13. *pro* Βόρειον *MS. Bavar. dat* Ἑσπέριον, *æque male. Sed error iſte, ſicut & id quod* de Sagunti ſitu *mox perperam traditur, neſcio quo caſu, ab ipſo Appiano eſt, non a librariis. L.* 14. *MSSti Vaticani & Med. (neſcio, an & hoc ipſo loco; ſed mox, ac ſæpius deinceps) pro* Ζακανθαῖοι *dant* Ζακυνθαῖοι; *quod ſemel monuiſſe ſufficiat.*

vium; qui mediam fere Hiſpaniam dividens, & dierum quinque itinere a Pyrenæo diſtans, in mare Septemtrionale decurrit.

7. Quare ſibi timentes *Saguntini*, (Zacynthiorum olim coloni, medii inter Iberum Pyrenæumque habitantes) reliquique natione Græci, qui circa Emporias aut alia Hiſpaniæ loca incolebant, Romanos per legationem adeunt. Ac ſenatus, rem Carthaginienſem nolens nimis augeri, legatos Carthaginem mittit. Convenitque inter utramque partem, ut *Carthaginienſium in Hiſpania imperii finis eſſet Iberus amnis; ultra quem nec Romani gentes Pœnis ſubjectas laceſſerent armis; nec Carthaginienſibus liceret transferre bellum: Saguntinis autem reliquisque Græcis libertas & immunitas ſervaretur.* Atque fœderibus utriusque populi hæc adſcripta ſunt.

VIII. Ἀσδρούβαν δὲ ἐπὶ τοῖσδε, Ἰβηρίαν τὴν ὑπὸ Καρχηδονίοις καθιστάμενον, ἀνὴρ δοῦλος, οὗ τὸν δεσπότην ὠμῶς διεφθάρκει, λαθὼν ἐν κυνηγεσίοις ἀναιρεῖ. καὶ τόνδε μὲν Ἀννίβας, ἐλεγχθέντα, δεινῶς αἰκισάμενος διέφθειρε· ἡ στρατιὰ δὲ τὸν Ἀννίβαν, καί περ ὄντα κομιδῆ νέον, ἀρέσκοντα δὲ ἰσχυρῶς, στρατηγὸν ἀπέδειξαν αὐτῶν· καὶ ἡ Καρχηδονίων βουλὴ συνέθετο. Ὅσοι δὲ τοῦ Βάρκα διαπολῖται τὴν Βάρκα τε καὶ Ἀσδρούβα δύναμιν ἐδεδοίκεσαν, ὡς ἔμαθον αὐτοὺς τεθνεῶτας, Ἀννίβα κατεφρόνουν, ὡς νέου· καὶ τοὺς ἐκείνων φίλους τε καὶ στασιώτας ἐδίωκον ἐπὶ τοῖς ἐκείνων ἐγκλήμασιν. ὅ τε δῆμος ἅμα τοῖς κατηγοροῦσιν ἐγίγνετο, μνησικακῶν τοῖς διωκομένοις τῆς βαρύτητος τῆς ἐπὶ Βάρκα τε καὶ Ἀσδρούβα· καὶ τὰς δωρεὰς ἐκέλευον αὐτοὺς, ὅσας μεγάλας Ἀσδρούβας τε καὶ Βάρκας αὐτοῖς ἐπεπόμφεσαν, ἐς τὸ κοινὸν ἐσενεγκεῖν, ὡς ἐκ τῶν πολεμίων πεπορισμένας. οἱ δὲ ἐπέστελ-

A. U. 534.

Lin. 34. *vulgatum* αὐτὸν *in* αὐτῶν *mutavi.* *L.* 35. διαπολιτῶται *maluit H. Steph. quod probo.* *L.* 39. *An post* ἐγίγνετο *delenda distinctio?* *L.* 40. *carent altero* τῆς *ante* ἐπὶ *Edd.* *Ibid.* Βάρκα τε καὶ Ἀσδρούβα *Edd. quæ corrigenda jam monuerat H. Steph.* *L.* 42. ἐπεπόμφεισαν *vulgo. Prætuli formam Appiano usitatam.*

8. Post hæc *Asdrubalem*, dum Carthaginiensibus subjectam Hispaniam moderatur, servus quidam, cujus herum ille crudeliter occiderat, ex insidiis in venatione obtruncat: quem comprehensum Annibal, diris tormentis cruciatum, necat. Jamque ipse *Annibal*, admodum quidem juvenis, sed vehementer carus militibus, Imperator ab exercitu renunciatur; & ad militarem prærogativam mox etiam consensus senatus patrii accessit. Sed qui contrariæ factionis erant potentiamque timuerant Barcæ & Asdrubalis, cognita horum morte, juventutem despiciebant Annibalis; ac illorum amicos, & quicunque Barcinæ factionis fuerant, ob crimina illis olim objecta in jus vocabant. Jamque & populus cum accusatoribus faciebat, memoriamque calamitatum, sub Barca & Asdrudale olim acceptarum, in odium reorum convertens, jussit eos dona ea, quæ ingentia illis Barca & Asdrubal miserant, in publicum conferre, utpote ex

A. U. 534. λον τῷ Ἀννίβᾳ, σφίσιν τε ἐπικουρεῖν δεόμενοι, καὶ διδάσκοντες ὅτι καὶ αὐτὸς ἔσοιτο τοῖς πατρῴοις ἐχθροῖς εὐκαταφρόνητος, εἰ τοὺς ἐν τῇ πατρίδι συνεργεῖν αὐτῷ δυναμένους ὑπερίδοι.

IX. Ὁ δὲ καὶ ταῦτα προεώρα, καὶ τὰς ἐκείνων δίκας ἀρχὴν ἐφ᾽ ἑαυτὸν οὖσαν ἐπιβουλῆς· οὐδ᾽ ἠξίου τὴν ἔχθραν, ὥσπερ ὁ πατὴρ καὶ ὁ κηδεστής, ἐσαεὶ καὶ μετὰ φόβου διαφέρειν· οὐδ᾽ ἐπὶ τῷ Καρχηδονίων κουφόνῳ μέχρι παντὸς εἶναι, ῥᾳδίως ἐς εὐεργέτας πρὸς ἀχαριστίαν τρεπομένων. ἐλέγετο δὲ καὶ, παῖς ὢν ἔτι, ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὁρκωθῆναι ἐπὶ ἐμπύρων, ἄσπειστος ἐχθρὸς ἔσεσθαι Ῥωμαίοις, ὅτε ἐς πολιτείαν παρέλθοι. Διὰ δὲ ταῦτ᾽ ἐπενόει, μεγάλοις καὶ χρονίοις πράγμασι τὴν πατρίδα περιβαλὼν, καὶ καταστήσας ἐς ἀσχολίας καὶ φόβους, τὸ ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῶν φίλων ἐν ἀδεεῖ θέσθαι. Λιβύην μὲν οὖν εὐσταθοῦσαν ἑώρα, καὶ Ἰβήρων ὅσα ὑπήκοα ἦν.

Lin. 50. *artic.* ὁ *ante* πατὴρ *carent Edd.* *L.* 55. *pro* διὰ δὲ *mallem* διὰ δή. *L.* 59. *mendoſe Edd.* ἐθοῦσαν *pro* εὐσταθοῦσαν.

hoſtibus comparata. Quare hi miſſis ad Annibalem nunciis, ſibi ut ſubveniret, orant; commonentque, ſi hos, qui res ejus domi juvare poſſent, contemneret, etiam ipſum paternis inimicis ludibrio futurum.

9. Quod ille etiam per ſe prævidens & amicorum periculis ſibi inſidias parari intelligens; non committendum putavit, ut inimicitias iſtas, ſicut pater & affinis ſuus, in infinitum ac continuo cum metu ſuſtinere cogeretur; aut ut in ſempiternum penderet a levitate Carthaginienſium, qui tam proni eſſent ad rependenda maleficiis beneficia in eos collata. Fama etiam ferebatur, puerum jam olim *Hannibalem* a patre ad altaria jurejurando adactum fuiſſe, *ſe, ubi ad rempublicam acceſſiſſet, inexpiabilem hoſtem Romanis futurum.* His de cauſis exiſtimabat, non melius res ſe ſuas amicorumque in tuto collocare poſſe, quam ſi arduis diuturnisque rebus implicaret patriam, & in graviſſimas occupationes metusque eam conjiceret. Jam vero Africam quidem, & Hiſpaniæ eam partem, quæ Pœnis erat ſubjecta, ſatis pacatam vide-

Εἰ δὲ πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον αὖθις ἀναῤῥιπίσειεν, οὗ μάλιστα ἐπεθύμει, ἐδόκει Καρχηδονίους μὲν ἐν φροντίσι καὶ φόβοις ἔσεσθαι μακροῖς· αὐτὸς δὲ, εἴτε κατορθώσειεν, ἐπὶ κλέους ἀθανάτου γενήσεσθαι, τὴν πατρίδα τῆς οἰκουμένης γῆς ἄρχουσαν ἀποφήνας· (οὐ γὰρ εἶναί τινας ἀντιμάχους αὐτοῖς ἔτι ἐπὶ Ῥωμαίοις·) εἴ τε καὶ πταίσειε, μεγάλην καὶ ὡς τὸ ἐγχείρημα αὐτῷ δόξαν οἴσειν. A. U. 534.

X. Ἀρχὴν δὲ ὑπολαμβάνων ἔσεσθαι λαμπρὰν, εἰ τὸν Ἴβηρα διαβαίη, Τορβολήτας, οἳ γείτονές εἰσι Ζακανθαίων, παρασκευάζει παρά οἱ καταβοᾷν ὡς τήν τε χώραν αὐτῶν ἐπιτρεχόντων, καὶ πολλὰ σφᾶς ἄλλα ἀδικούντων. οἱ δὲ ἐπείθοντο. Καὶ πρέσβεις αὐτῶν ὁ Ἀννίβας ἐς Καρχηδόνα ἔπεμπεν· αὐτός τε ἐν ἀποῤῥήτοις ἔγραφε, Ῥωμαίους τὴν ὑπὸ Καρχηδονίοις Ἰβηρίαν ἀναπείθειν ἀπὸ Καρχηδονίων ἀφίστασθαι, καὶ Ζακανθαίους Ῥωμαίοις ταῦτα συμπράσσειν. ὅλως τε τῆς ἀπάτης οὐ μεθίει, πολλὰ τοιαῦτα ἐπιστέλλων· ἕως ἡ βουλὴ προσέταξεν 535.

Lin. 69. παρασκευάζει, *quo verbo carent Editi, ex conjectura maxime probabili inserui. H. Stephan. pro* παρά οἱ *legere jussit* παράγει.

bat. Sed quod si bellum adversus Romanos, quod maxime ipse cupiebat, exsuscitasset; cives suos arbitrabatur in magnis diuturnisque curis ac timore versaturos: se vero, sive id bellum feliciter cessisset, immortalem gloriam consecuturum, totius orbis imperio patriæ parto; (sublatis enim Romanis, nullos deinceps æmulos Carthagini fore;) sive ea spe frustraretur, conatum tamen magnæ laudi futurum.

10. Itaque rerum agendarum præclarum fore initium ratus, si Iberum transiret, *Turbuletas*, Saguntinorum vicinos, subornat, ut apud ipsum conquererentur, *agros suos incursionibus Saguntinorum vastari, aliisque multis injuriis sese ab illis adfici.* Qui quum ei morem gessissent; legatos eorum Carthaginem mittit *Annibal*, ipseque secretis literis domum scribit, *a Romanis Hispanos, qui Pœnis parerent, ad defectionem sollicitari, Saguntinis ad id operam suam locantibus.* Neque omnino destitit ab isto dolo, plura similia subinde rescribens; donec senatus censuit,

A. U. 535. αὐτῷ, πράσσειν ἐς Ζακανθαίους ὅ τι δοκιμάσειεν. Ὁ δὲ, ἐπεὶ τῆς ἀφορμῆς ἐλάβετο, Τορβολήτας αὖθις ἔπραξεν ἐντυχεῖν οἱ κατὰ τῶν Ζακανθαίων· καὶ μετεπέμπετο πρέσβεις. οἱ δὲ ἀφίκοντο μέν· κελεύοντος δὲ τοῦ Ἀννίβου λέγειν ἑκατέρους ἐφ' ἑαυτοῦ περὶ ὧν διαφέρονται, Ῥωμαίοις ἔφασαν ἐπιτρέψειν τὴν δίκην. Ὁ μὲν δὴ ταῦτ' εἰπόντας ἀπέπεμπεν ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου. καὶ τῆς ἐπιούσης νυκτὸς παντὶ τῷ στρατῷ τὸν Ἴβηρα διαβὰς, τὴν χώραν ἐπόρθει, καὶ τῇ πόλει μηχανήματα ἐφίστη. ἑλεῖν δὲ οὐ δυνάμενος, ἀπετάφρευε καὶ περιετείχιζε, καὶ φρούρια πολλὰ περιθεὶς, ἐκ διαστημάτων ἐπεφοίτα.

XI. Ζακανθαῖοι δὲ, αἰφνιδίῳ καὶ ἀκαταγγέλτῳ κακῷ συμπεσόντες, ἐπρέσβευον ἐς Ῥώμην. καὶ ἡ σύγκλητος αὐτοῖς συνέπεμπε πρέσβεις· οἳ πρῶτον μὲν, Ἀννίβαν ἔμελλον ὑπομνήσειν τῶν συγκειμένων· οὐ πειθομένου δὲ, ἐς Καρχηδόνα πλευσεῖσθαι κατ' αὐτοῦ.

Τούτοις

Lin. 84. τὸν Ἴβηρα περαιωθεὶς *Bavar.* *L.* 87. *verba* ἐκ διαστημάτων *cum præcedd. jungunt Edd.* circum poſitis per intervalla caſtellis: *quod nolim improbare.* *L.* 92. ἐς Καρχηδόνα *carent Edd.*

ut arbitratu ſuo de Saguntinis ſtatueret. Qua arrepta occaſione, perfecit, ut iterum *Turbuletes* coram ipſo de *Saguntinis* queſtum venirent. Accerſitisque *Sagunto* legatis, quum utrosque de rebus inter ipſos controverſis apud ſeſe diſputare juſſiſſet, & Saguntini *ſe Romanis totam rem permiſſuros*, dixiſſent; iratus Annibal, caſtris quamprimum eos juſſit excedere. Ipſe proximâ nocte, trajecto cum omnibus copiis Ibero, regionem Saguntinorum depopulari, & jam urbi machinas admovere cœpit: quam quum vi capere non poſſet, vallo foſſaque cinxit; relictisque circumcirca frequentibus præſidiis, idemtidem, brevibus interjectis temporibus, ad urgendam obſidionem reverſus eſt.

11. *Saguntini*, repentino malo ac bello ne indicto quidem preſſi, *Romam* legatos mittunt; cum quibus ſenatus alios de ſuis legatos remittit, qui primum Annibalem admonerent fœderum, &, ſi parere nollet, Carthaginem de eo conqueſtum irent. Hos in

Hiſpaniam

A. U. 535.

Τούτοις τοῖς πρέσβεσι πλεύσασιν ἐς Ἰβηρίαν, καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἀπὸ θαλάσσης ἀναβαίνουσιν, ὁ Ἀννίβας ἀπηγόρευσε μὴ προσιέναι. καὶ οἱ μὲν ἀπέπλευσαν ἐπὶ Καρχηδόνος σὺν τοῖς πρέσβεσιν τοῖς Ζακανθαίων, καὶ τῶν συνθηκῶν ἀνεμίμνησκον αὐτούς. Καρχηδόνιοι δὲ ᾐτιῶντο τοὺς Ζακανθαίους, πολλὰ τοὺς ὑπηκόους σφῶν ἀδικεῖν. καὶ Ζακανθαίων οἱ πρέσβεις ἐς δίκην αὐτοὺς προὐκαλοῦντο ἐπὶ Ῥωμαίων κριτῶν. οἱ δ᾽ οὐκ ἔφασαν χρῄζειν δίκης, ἀμύνεσθαι δυνάμενοι. ὧν ἐς Ῥώμην ἀπαγγελθέντων, οἱ μὲν ἐκέλευον ἤδη συμμαχεῖν τοῖς Ζακανθαίοις· οἱ δ᾽ ἐπεῖχον ἔτι, λέγοντες, οὐ συμμάχους αὐτοὺς ἐν ταῖς συνθήκαις σφῶν, ἀλλ᾽ αὐτονόμους καὶ ἐλευθέρους ἀναγεγράφθαι· ἐλευθέρους δ᾽ ἔτι καὶ τοὺς πολιορκουμένους εἶναι. καὶ ἐκράτησεν ἡ γνώμη.

XII. Ζακανθαῖοι δὲ, ἐπειδὴ τὰ Ῥωμαίων ἀπέγνωσαν, καὶ ὁ λιμὸς σφᾶς ἐπίεζε, καὶ Ἀννίβας περιεκάθητο συνεχῶς, (εὐδαίμονα γὰρ καὶ πολύχρυσον ἀκούων εἶναι

Lin. 2. ἀμύνασθαι Bav. L. 3. ἤδη caret Bav.

Hiſpaniam adpulſos, & a mari ad caſtra tendentes, vetuit *Annibal* propius accedere. Quare recta Carthaginem curſum flexerunt, comitibus Saguntinorum legatis. Ibi cum Pœnos de conditionibus fœderis commonuiſſent; criminabantur illi Saguntinos, *quod ſubditos ſuos multis modis violaſſent*: hortantibusque Saguntinorum legatis, ut *Romanis judicibus lis dirimeretur*, reſpondent, *non ſibi opus eſſe judicio perſequi injurias, quas armis poſſent ulciſci.* Quo reſponſo Romam perlato; fuere, qui *extemplo opem Saguntinis ferendam* cenſerent: alii *differendum* putarunt, quod eos dicerent *in fœderibus non ſocios populi Rom. eſſe adſcriptos, ſed liberos ac ſui juris renunciatos; atque, obſeſſos licet, etiamnum tamen liberos eſſe.* Eaque valuit ſententia.

12. *Saguntini*, deſperato a Romanis auxilio, premente jam fame, neque intermittente obſidione, (quippe *Annibal* opulentam eſſe urbem auroque abundantem intelligens, nullum eis reſpirandi ſpatium

A. U. 535. τὴν πόλιν, οὐκ ἀνίει τῆς πολιορκίας·) τὸν μὲν χρυσὸν καὶ ἄργυρον, ὅσος ἦν δημόσιός τε καὶ ἰδιωτικὸς, ἀπὸ κηρύγματος ἐς τὴν ἀγορὰν συνήνεγκαν, καὶ μολύβδῳ καὶ χαλκῷ συνεχώνευσαν, ὡς ἀχρεῖον Αννίβᾳ γενέσθαι. αὐτοὶ δὲ, ἐν χερσὶν ἑλόμενοί τι παθεῖν μᾶλλον ἢ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, ἐξέδραμον ἔτι νυκτὸς ἐπὶ τὰ φρούρια τὰ τῶν Λιβύων, ἀναπαυομένων ἔτι, καὶ οὐδὲν τοιοῦτον οὐδ' ὑπονοούντων. ὅθεν αὐτοὺς ἀνισταμένους τε ἐξ εὐνῆς καὶ σὺν θορύβῳ μόλις ὁπλιζομένους, ἔστι δ' οὓς ἤδη καὶ μαχομένους, διέφθειρον. μακροῦ δὲ τοῦ ἀγῶνος γενομένου, Λιβύων μὲν ἀπώλοντο πολλοὶ, Ζακανθαῖοι δὲ πάντες. αἱ δὲ γυναῖκες ἀπὸ τοῦ τείχους ὁρῶσαι τὸ τέλος τῶν ἀνδρῶν, αἱ μὲν ἐῤῥίπτουν ἑαυτὰς κατὰ τῶν τεγῶν, αἱ δ' ἀνήρτων, αἱ δὲ καὶ τὰ τέκνα προκατέσφαζον. καὶ τοῦτο τέλος ἦν Ζακανθαίοις, πόλει τε μεγάλῃ καὶ δυνατῇ γενομένῃ. Αννίβας δὲ ὡς ἔμαθε περὶ τοῦ χρυσοῦ, τοὺς μὲν ὑπολοίπους καὶ ἔτι ἡβῶντας αὐτῶν αἰκιζόμενος

Lin. 17. οὐδὲν τοιοῦτον οὐδ' *ex Stephani videtur esse emendatione.* οὐδὲν τοιοῦτον δ' ὑπον. *dant MSS. nostri, quod ex* οὐδὲν τοιόνδ' ὑπον. *deflexum putem.* *L.* 24. ἀποκατέσφαζον *Edd.*

concedebat) quidquid publici aut privati auri argentique erat, publico edicto in forum conferunt; utque inutile foret Annibali, cum plumbo & ære commixtum conflant. Tum satius honestiusque rati pugnando quam fame confici, noctu eruptione facta, in Afrorum stationes somno tum oppressorum, ac nihil tale suspicantium, impetum faciunt. Ibi alios e cubilibus surgentes, & cum trepidatione vix arma capientes, non nullos jam pugnantes quoque, interficiunt. Sed protracto diutius certamine, ex Afris multi, Saguntini omnes conciduntur. Mulieres autem, ex urbis mœnibus stragem maritorum conspicatæ, partim de tectis se deturbant, partim suspendio, multæ etiam obtruncatis prius liberis, vitam finiunt. Ac hic fuit *finis* opulentæ quondam ac potentis *Saguntinorum* urbis. Annibal, ubi, quod auro factum esset, accepit, puberes quotquot etiam tum supererant, ira percitus, discruciatos occidi imperavit. Urbem autem,

διέφθειρεν, ὑπὸ ὀργῆς. τὴν δὲ πόλιν ὁρῶν ἐπιθάλασσόν
τε καὶ Καρχηδόνος οὐ μακρὰν, καὶ χώρας ἄρχουσαν A. U. 535.
ἀγαθῆς, ᾤκιζεν αὖθις, καὶ Καρχηδονίων ἄποικον ἀπέφαινεν· ἣν νῦν οἶμαι Καρχηδόνα καλεῖσθαι τὴν Σπαρταγενήν.

XIII. Ῥωμαῖοι δὲ πρέσβεις ἐς Καρχηδόνα ἔπεμπον, 536.
οἷς εἴρητο ἐξαιτεῖν παρὰ Καρχηδονίων Ἀννίβαν, ὡς ἐς τὰς συνθήκας ἁμαρτόντα, εἰ μὴ κοινὸν ἡγοῦνται τὸ ἔργον· ἢν δὲ μὴ διδῶσιν, εὐθέως αὐτοῖς πόλεμον προαγορεύειν. καὶ οἱ μὲν ἔπραξαν ὧδε· καὶ τὸν πόλεμον αὐτοῖς, οὐκ ἐκδιδοῦσι τὸν Ἀννίβαν, ἐπήγγειλαν. λέγεται δ' οὕτω γενέσθαι· ὁ μὲν πρεσβευτὴς αὐτοῖς γελώμενος ἔφη, τὸν κόλπον ἐπιδεικνύς· Ἐνταῦθ' ὑμῖν, ὦ Καρχηδόνιοι, καὶ τὴν εἰρήνην καὶ τὸν πόλεμον φέρω· ὑμεῖς δ' ὁπότερα αἱρεῖσθε, λάβετε. Οἱ δ' ἔφασαν· σὺ μὲν οὖν, ἃ βούλει, δίδου. Προτείναντος δὲ τὸν πόλεμον, ἐξεβόησαν ὁμοῦ πάντες· Δεχόμεθα. καὶ εὐθὺς ἐπέστελλον τῷ Ἀννίβᾳ, πᾶσαν ἤδη τὴν Ἰβηρίαν ἀδεῶς ἐπιτρέχειν, ὡς τῶν

Lin. 28. *malim* ἐπιθαλάσσιόν τε.

quia mari propinquam, non procul Carthagine, loco fertili sitam videbat, instauravit & Carthaginiensium coloniam fecit; quam hodie *Carthaginem Spartagenam* arbitror adpellari.

13. Super hæc *Romani* Carthaginem legatos mittunt, qui *Annibalem* a Carthaginiensibus, ut *fœderis violatorem*, nisi forte de communi civitatis consensu eum id fecisse vellent fateri, exposcerent; qui si non dederetur, illico bellum Pœnis indicerent. Legati, quod iis mandatum erat, fecerunt; Carthaginiensibusque, Annibalem non dedentibus, bellum indixerunt. Id in hunc maxime modum actum perhibetur: Legationis princeps, postquam risu a Pœnis exceptus est, monstrato sinu, *Hic*, inquit, *o Carthaginienses*, *& pacem vobis & bellum porto; vos*, *utrum placet*, *sumite*. At illi, *Imo tu*, inquiunt, *utrum voles*, *dato*. Eo autem *bellum* offerente. cuncti una voce clamarunt: *Et nos accipimus*; ac statim ad Annibalem scripserunt, ut jam libere, quippe solutis fœderibus, totam Hispaniam percurreret. Quapropter ille in omnes vici-

A. U. 536. σπονδῶν λελυμένων. Ὁ μὲν δὴ τὰ ἔθνη τὰ ἀγχοῦ πάντα ἐπιὼν ὑπήγετο, ἢ πείθων, ἢ δεδιττόμενος, ἢ καταστρεφόμενος· καὶ στρατιὰν πολλὴν συνέλεγεν, τὴν μὲν χρείαν οὐχ ὑποδεικνὺς, ἐς δὲ τὴν Ἰταλίαν ἐπινοῶν ἐμβαλεῖν. Γαλάταις τε διεπρεσβεύετο, καὶ τὰς διόδους τῶν Ἀλπίων ὀρῶν κατεσκέπτετο· καὶ διῆλθεν, Ἀσδρούβαν τὸν ἀδελφὸν ἐν Ἰβηρίᾳ**.

XIV. *** ἐν Ἰβηρίᾳ σφίσι καὶ Λιβύῃ τὸν πόλεμον ἔσεσθαι· (οὐ γὰρ δὴ, μὴ Λίβυές ποτε ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐσβάλωσιν, οὐδ᾽ ὑπενόουν·) Τιβέριον μὲν Σεμπρώνιον Λόγγον ἐπὶ νεῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα σὺν δύο στρατοῦ τέλεσιν ἐς Λιβύην ἐξέπεμπον. καὶ ὅσα Λόγγος τε καὶ οἱ λοιποὶ Ῥωμαίων στρατηγοὶ περὶ Λιβύην ἔπραξαν, ἐν τῇ Καρχηδονικῇ βίβλῳ συγγέγραπται. Πούπλιον δὲ Κορνήλιον Σκιπίωνα ἔστελλον ἐς Ἰβηρίαν, ἐπὶ νεῶν ἑξήκοντα, μετὰ πεζῶν μυρίων καὶ ἱππέων ἑπτακοσίων· καὶ πρεσβευτὴν

Lin. 49. Γαλάταις δὲ *Edd.* *L.* 50 *ſqq.* διῆλθεν Ἀσδρούβαν τὸν ἀδελφὸν ἐν Ἰβηρίᾳ σφίσι καὶ Λιβ. *edit.* 1. *cum MSS.* *In edit.* 2. *&* 3. *poſt* διῆλθεν, *itemque poſt* ἀδελφὸν, *eſt aſteriſcus. Bis poſui, cum veteri Interprete, verba* ἐς Ἰβηρίαν, *quorum repetitio deceperat fugitivum librarii oculum Lacuna hoc fere modo, monente Stephano, ſupplenda :* τὸν ἀδελφὸν ἐν Ἰβηρίᾳ καταλιπών. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι προορῶντες, καὶ ἐν Ἰβηρίᾳ σφίσι καὶ Λιβ. *L.* 57. *vulgatum* Καρχηδονιακῇ *correxi.* *L.* 59. ἐπὶ Ἰβηρίαν *Edd.*

nas gentes impetum faciens, partim verbis perſuaſas, partim armis coactas ſibi ſubjecit. Magnamque vim militum, nemini ſignificans, quem in uſum id faceret, collegit; quum in Italiam ducere conſtituiſſet. Miſit etiam ad Gallos paſſim legatos, Alpiumque tranſitus exploravit: quas & haud ita multo poſt ſuperavit, fratre *Aſdrubale* in Hiſpania relicto.

14. Romani, ſibi cum Carthaginienſibus & in Hiſpania & n Africa bellum gerendum rati, ac de tranſitu Pœnorum in Italiam nihil ne ſuſpicantes quidem, *Tib. Sempronium Longum* in *Africam*, cum CLX navibus ac duabus legionibus, miſerunt. Verum quid Longus aliique poſt eum imperatores Romanorum circa Africam geſſerint, in *Punico libro* perſcriptum eſt. In *Hiſpaniam* autem *P. Cornelium Scipionem*, cum LX navibus, & peditum decem millibus, equitibus ſeptingentis, ire juſſerunt; eique legatum

αὐτῷ συνέπεμπον Γναῖον Κορνήλιον Σκιπίωνα, τὸν ἀδελ- A. U.
φόν. Τούτοιν ὁ μὲν Πούπλιος, παρὰ Μασσαλιωτῶν ἐμ- 536.
πόρων πυθόμενος Ἀννίβαν διὰ τῶν Ἀλπίων ὀρῶν ἐς τὴν Ἰταλίαν ὑπερβάντα, δείσας μὴ ἀδοκήτως τοῖς Ἰταλιώταις ἐπιπέσοι, παραδοὺς Γναίῳ τῷ ἀδελφῷ τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ στρατιὰν, διέπλευσεν ἐπὶ πεντήρους ἐς Τυῤῥηνίαν. καὶ ὅσα ἔπραξεν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ οὗτός τε, καὶ ὅσοι μετ᾽ αὐτὸν ἄλλοι στρατηγοὶ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐγένοντο, ἕως Ἀννίβαν ἑκκαιδεκάτῳ μόλις ἔτει τῆς Ἰταλίας ἐξήλασαν, ἡ ἑξῆς βίβλος ὑποδείκνυσιν, ἢ τὰ ἔργα Ἀννίβου τὰ ἐν Ἰταλίᾳ πάντα περιλαμβάνει, καὶ παρ᾽ αὐτὸ λέγεται Ῥωμαϊκῶν Ἀννιβαϊκή.

XV. Γναῖος δὲ οὐδὲν, ὅ τι καὶ εἰπεῖν, ἔπραξεν ἐν τοῖς Ἴβηρσι, πρὶν αὐτῷ Πούπλιον τὸν ἀδελφὸν ἐπανελθεῖν. Ῥωμαῖοι γὰρ, ληγούσης τῆς ἀρχῆς τῷ Πουπλίῳ, 537.
πρὸς μὲν Ἀννίβαν ἐς τὴν Ἰταλίαν τοὺς μετὰ τὸν Πούπλιον ὑπάτους ἐξέπεμψαν· αὐτὸν δὲ, ἀνθύπατον ἀποφήναντες, ἐς Ἰβηρίαν αὖθις ἔστειλαν. καὶ ἀπὸ τοῦδε οἱ δύο

Lin. 61 *sq. male vulgo distinguunt* τὸν ἀδελφὸν τούτοιν. ὁ μὲν Πουπλ. *L.* 73. εἰπεῖν ἄξιον *Musgrav.*

fratrem ipsius, *Cn. Cornelium Scipionem*, addiderunt. Sed horum alter, Publius, quum a Massiliensibus mercatoribus accepisset, Annibalem per Alpes in Italiam contendere; veritus, ne in Italos nec opinantes ille irrueret, traditis Cnæo fratri Hispanicis copiis, conscensa quinqueremi in Etruriam rediit. Quid autem & ipse, & alii post eum duces illius belli, in Italia gesserint, donec tandem post sextum decimum annum Annibal Italia expulsus est, a nobis sequenti volumine exponetur, quo res cunctas ab Annibale in Italia gestas complectemur; quod etiam ob id ipsum *Romanarum Historiarum Liber Annibalicus* inscribitur.

15. *Cnæus* in Hispania, ante quam Publius frater ad eum rediisset, nihil memorabile gessit. Finito autem Publii magistratu, Romani, novis consulibus adversus Annibalem ad bellum Italicum missis, Publium Proconsulem nominarunt, ac rursus in Hispaniam proficisci jusserunt. Atque ex eo tempore *ambo Scipiones* bellum *in Hispania* admini-

A. U. Σκιπίωνες τὸν ἐν Ἰβηρίᾳ πόλεμον διέφερον, Ἀσδρούβου
537. sqq. σφίσιν ἀντιστρατηγοῦντος. μέχρι Καρχηδόνιοι μὲν, ὑπὸ
Σύφακος τοῦ τῶν Νομάδων δυνάστου πολεμούμενοι, τὸν
Ἀσδρούβαν καὶ μέρος τῆς ὑπ' αὐτῷ στρατιᾶς μετεπέμψαντο. τῶν δὲ ὑπολοίπων οἱ Σκιπίωνες εὐμαρῶς ἐκράτουν. καὶ πολλαὶ τῶν πόλεων ἐς αὐτοὺς ἑκοῦσαι μετετίθεντο. καὶ γὰρ ἤστην πιθανωτάτω στρατηγῆσαί τε καὶ προσαγαγέσθαι.

XVI. Θέμενοι δ' οἱ Καρχηδόνιοι πρὸς Σύφακα εἰρήνην, αὖθις ἐξέπεμπον εἰς Ἰβηρίαν Ἀσδρούβαν μετὰ πλέονος στρατοῦ καὶ ἐλεφάντων τριάκοντα, καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλους δύο στρατηγοὺς, Μάγωνά τε καὶ Ἀσδρούβαν ἕτερον, ὃς Γίσκωνος ἦν υἱός. καὶ χαλεπώτερος ἦν τοῖς Σκιπίωσιν ὁ πόλεμος ἀπὸ τοῦδε. ἐκράτουν δὲ καὶ ὥς. καὶ πολλοὶ μὲν τῶν Λιβύων, πολλοὶ δὲ τῶν ἐλεφάντων ἐ-
542. φθάρησαν· μέχρι, χειμῶνος ἐπιλαβόντος, οἱ μὲν Λίβυες ἐχείμαζον ἐν Τυρδιτανίᾳ· τῶν δὲ Σκιπιώνων ὁ μὲν Γναῖος ἐν Ὀρσῶνι, ὁ δὲ Πούπλιος ἐν Καστολῶνι. ἔνθα αὐτῷ προσ-

ſtrarunt, *Aſdrubale* Pœnorum copias contra eos ducente; donec Carthaginienſes, armis Syphacis Numidiæ reguli tentati, Aſdrubalem cum parte copiarum domum revocarunt. Quo facto reliquis facile ſuperiores fuere *Scipiones*: atque multæ etiam urbes ſponte ſua ad illos defecerunt; quoniam, ut eximii imperatores, ita in conciliandis etiam populorum voluntatibus miræ artis erant.

16. Sed Carthaginienſes, pace cum Syphace compoſita, *Aſdrubalem* in Hiſpaniam cum majoribus copiis trigintaque elephantis remiſerunt; adjunctis ei duobus aliis ducibus, *Magone*, atque alio *Aſdrubale*, *Giſconis* filio. Ex eo tempore difficilius bellum Scipiones habuerunt; neque vero eo minus ſuperiores diſceſſerunt; multique ab eis Afrorum militum & elephantorum occiſi ſunt. Superveniente hieme, Carthaginienſes in Turditanos hiematum conceſſere; Cnæus Scipio Orſonem, *Publius* Caſtulonem ſe recepit. Cui quum nunciaretur adventare Aſdrubalem; egreſſus ex

ιὼν ὁ Ασδρούβας ἀπηγγέλθη· καὶ προελθὼν τῆς πόλεως μετ᾽ ὀλίγων ἐς κατασκοπὴν στρατοπέδου, ἔλαθε πλησιάσας τῷ Ασδρούβᾳ. καὶ αὐτὸν ἐκεῖνος καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας ἱππεῦσι περιδραμὼν ἀπέκτεινεν. Ο δὲ Γναῖος, οὐδέν τι προμαθὼν, ἐς τὸν ἀδελφὸν ἐπὶ σῖτον ἔπεμπε στρατιώτας· οἷς ἕτεροι Λιβύων συντυχόντες ἐμάχοντο. καὶ πυθόμενος ὁ Γναῖος, ἐξέδραμεν ὡς εἶχεν μετὰ τῶν εὐζώνων ἐπ᾽ αὐτούς. οἱ δὲ τούς τε προτέρους ἀνῃρήκεσαν ἤδη, καὶ τὸν Γναῖον ἐδίωκον· ἕως ἐσέδραμεν ἔς τινα πύργον. καὶ τὸν πύργον ἐνέπρησαν οἱ Λίβυες, καὶ ὁ Σκιπίων κατεκαύθη μετὰ τῶν συνόντων.

A. U. 542.

XVII. Οὕτω μὲν οἱ Σκιπίωνες ἀπέθανον ἄμφω, ἄνδρες ἐς πάντα ἀγαθοὶ γενόμενοι. καὶ αὐτοὺς ἐπεπόθησαν Ἴβηρες, ὅσοι δι᾽ αὐτοὺς ἐς Ῥωμαίους μετέθεντο. Πυθόμενοι δ᾽ οἱ ἐν ἄστει, βαρέως τε ἤνεγκαν, καὶ Μάρκελλον ἐκ Σικελίας ἄρτι ἀφιγμένον, καὶ σὺν αὐτῷ Κλαυ-

Lin. 97. ἐπηγγέλθη *Edd.* *L.* 2. *Verba* ἐς τὸν ἀδελφὸν *bene, ut videtur, vetus interpres Curio cum præcedd. junxit. Forſan legendum* οὐδέν τι προμαθὼν. τῶν ἐς τὸν ἀδελφὸν (γεγονότων,) ἐπὶ σῖτον *&c.*

urbe cum exigua militum manu, caſtra hoſtium exploraturus, imprudens in ipſum Aſdrubalem incidit; a cujus equitatu circumventus, una cum omnibus qui cum eo erant, trucidatus eſt. *Cnæus*, nuncio de eo quod fratri accidiſſet nondum accepto, milites frumentandi cauſa emiſerat; qui in aliam Afrorum manum incidentes, ad conſerendam pugnam coacti ſunt. Qua re intellecta, Cnæus, nihil moræ faciens, ſuis ut ſuppetias ferret, cum expeditis propere adcurrit. Sed Pœni, jam cæſis prioribus, in ipſum Cnæum impetum faciunt; qui, ubi fuga in turrim quamdam ſeſe recepit, incenſa ab hoſtibus turri, cum omni comitatu concrematus eſt.

17. In hunc modum *ambo Scipiones perierunt;* viri profecto omnibus modis magni, valdeque ab Hiſpanis, qui ſe eorum cauſa fidei Romanorum commiſerant, deſiderati. Quæ cum eſſent Romam nunciata; Romani graviſſime commoti, Marcellum, qui nuper e Sicilia advenerat, & cum eo *Claudium* (*Neronem*,) cum claſſe

A. U. 543. διον, ἐπὶ νεῶν ἐξέπεμπον ἐς Ἰβηρίαν, μετὰ χιλίων ἱππέων καὶ πεζῶν μυρίων, καὶ χορηγίας ἱκανῆς. οὐδενὸς δὲ λαμπροῦ παρὰ τῶνδε γιγνομένου, τὰ Λιβύων ὑπερηύξατο, καὶ πᾶσαν σχεδὸν Ἰβηρίαν εἶχον, ἐς βραχὺ Ῥωμαίων ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Πυρηναίοις κατακεκλεισμένων. Πάλιν οὖν οἱ ἐν ἄστει πυνθανόμενοι, μᾶλλον ἐταράσσοντο· καὶ φόβος ἦν, μὴ, Ἀννίβου πορθοῦντος τὰ πρόσω τῆς Ἰταλίας, καὶ οἵδε οἱ Λίβυες ἐς τὰ ἕτερα αὐτῆς ἐσβάλοιεν. ὅθεν οὐδὲ, ἀποσχέσθαι τῆς Ἰβηρίας βουλομένοις αὐτοῖς, δυνατὸν ἦν, δέει τοῦ μὴ καὶ τόνδε τὸν πόλεμον ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπαγαγέσθαι.

XVIII. Προὔγραφον οὖν ἡμέραν, ἐν ᾗ χειροτονήσουσι στρατηγὸν εἰς Ἰβηρίαν. καὶ οὐδενὸς παραγγέλλοντος, ἔτι πλείων ἐγίγνετο φόβος, καὶ σιωπὴ σκυθρωπὸς ἐπεῖχε τὴν ἐκκλησίαν· ἐς ὃ Κορνήλιος Σκιπίων, ὁ Ποπλίου Κορνηλίου τοῦ ἀναιρεθέντος ἐν Ἴβηρσιν υἱὸς, (νέος μὲν ὢν κομιδῆ· τεσσάρων γὰρ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἦν· σώφρων δὲ

Lin. 14. *ad verba* ἐπὶ νεῶν *excidisse navium numerum, forsan* ἑξήκοντα, *suspicatus est H. Steph.* *L.* 28. ἐς οὗ Κορν. *Medic. non male.*

& equitibus mille, peditum decem millibus, commeatuque quantum ſatis erat, in Hiſpaniam miſerunt. A quibus quoniam nihil memorabile geſtum eſt; res Carthaginienſium magnopere creſcebat. Jam enim ferme totam hi occuparant Hiſpaniam, Romanis intra Pyrenæi ſaltus anguſtias concluſis. Quod qui in Urbe erant quum acciperent, magis etiam conſternabantur; metuebantque, ne, dum Annibal ulteriorem Italiæ partem vaſtaret, altera ex parte Afri illi in eam irrumperent. Quapropter, tametſi omittere in præſens res Hiſpaniæ cuperent, non erat tamen illis integrum; quum verendum eſſet, ne & illud bellum in Italiam transferretur.

18. Igitur diem edixerunt, quo die imperatorem bello Hiſpanienſi præficiendum populus eligeret. Sed ubi nemo nomen profeſſus eſt; tum vero majorem etiam in modum adauctus metus, triſteque ſilentium concionem tenuit. Tandem *Cornelius Scipio*, *P. Cornelii filius*, ejus qui in Hiſpania ceciderat, admodum quidem juvenis, (quippe non ultra XXIV. annos natus,)

καὶ γενναῖος εἶναι νομιζόμενος) ἐς τὸ μέσον ἐλθὼν, ἐσεμνολόγησεν ἀμφί τε τοῦ πατρὸς καὶ ἀμφὶ τοῦ θείου· καὶ τὸ πάθος αὐτῶν ὀδυράμενος, ἐπεῖπεν, οἰκεῖος εἶναι τιμωρὸς ἐκ πάντων πατρὶ καὶ θείῳ καὶ πατρίδι. ἄλλα τε πολλὰ ἀθρόως καὶ λάβρως, ὥσπερ ἔνθους, ἐπαγγειλάμενος, οὐκ Ἰβηρίαν λήψεσθαι μόνην, ἀλλ' ἐπ' αὐτῇ καὶ Λιβύην καὶ Καρχηδόνα· τοῖς μὲν ἔδοξε κουφολογῆσαι νεανικῶς, τὸν δὲ δῆμον ἀνέλαβε κατεπτηχότα, (χαίρουσι γὰρ ἐπαγγελίαις οἱ δεδιότες) καὶ ἡρέθη στρατηγὸς ἐς Ἰβηρίαν, ὡς πράξων τι τῆς εὐτολμίας ἄξιον. οἱ πρεσβύτεροι δὲ αὐτὴν οὐκ εὐτολμίαν, ἀλλὰ προπέτειαν, ἐκάλουν. Καὶ ὁ Σκιπίων αἰσθόμενος, ἐς ἐκκλησίαν αὖθις αὐτοὺς συνεκάλει τε καὶ ἐσεμνύνετο ὅμοια· καὶ τὴν ἡλικίαν εἰπὼν οὐδὲν ἐμποδὼν οἱ γενήσεσθαι, προὐκαλεῖτο ὅμως, εἴ τις ἐθέλοι τῶν πρεσβυτέρων τὴν ἀρχὴν παραλαβεῖν, ἑκόντος αὐτοῦ παραδιδόντος. οὐδενὸς δ' ἑλομένου,

A. U. 543.

Lin. 35. *pro* λάβρως *dant* λαμπρῶς *Edd.* *L.* 38. *pro* κατεπτηχότα *dat* κατεστηκότα *edit.* 1. καθεστηκότα *edit.* 2. 3.

ſed prudens ac ſtrenuus habitus, in medium prodiit; & multa magnifice de patre patruoque locutus, atque caſu utriusque deplorato, ſubdidit, *ex omnibus reſtare ſe unum domeſticum ultorem & parenti & patruo & patriæ.* Ad hæc quum multa alia copioſe & magna contentione diceret, ac velut divino adflatus numine, *ſe non Hiſpaniam modo, ſed & Africam Carthaginemque ſubacturum,* profiteretur; multis quidem viſus eſt juvenili levitate impulſus iſta jactare. Sed populus, oratione Scipionis ex conſternatione recreatus, (quod fere fit, ut qui in aliquo metu ſunt, promiſſis gaudeant) imperatorem eum in Hiſpaniam elegit, tamquam facturum aliquid iſta magnitudine animi dignum. At ſeniores natu non animi magnitudinem, ſed temeritatem, vocabant. Quod intelligens *Scipio*, revocato ad concionem populo, eadem quidem, quæ prius, de ſe rurſus prædicavit; illud etiam addens, *ſuam juventutem minime ſibi impedimento futuram:* ſimul vero, *ſi quis ſeniorum vellet eam provinciam ſuſcipere; paratum ſe, ultro ei cedere,*

A. U. 543. μᾶλλον ἐπαινούμενός τε καὶ θαυμαζόμενος, ἐξῄει μετὰ μυρίων πεζῶν καὶ ἱππέων πεντακοσίων. οὐ γὰρ ἐνεχώρει πλέονα στρατὸν ἐξάγειν, Ἀννίβου δῃοῦντος τὴν Ἰταλίαν. ἔλαβε δὲ καὶ χρήματα καὶ παρασκευὴν ἄλλην, καὶ ναῦς μακρὰς ὀκτὼ καὶ εἴκοσι, μεθ' ὧν ἐς Ἰβηρίαν διέπλευσε.

544. XIX. Παραλαβὼν δὲ τὴν ἐκεῖ στρατιὰν, καὶ οὓς ἦγεν ἐς ἓν συναγαγὼν, ἐκάθηρε, καὶ διελέχθη καὶ τοῖσδε μεγαληγόρως. δόξα τε διέδραμεν ἐς ὅλην αὐτίκα τὴν Ἰβηρίαν, βαρυνομένην τε τοὺς Λίβυας, καὶ τῶν Σκιπιώνων τὴν ἀρετὴν ἐπιποθοῦσαν, ὅτι στρατηγὸς αὐτοῖς ἥκοι Σκιπίων ὁ Σκιπίωνος, κατὰ θεόν. οὗ δὴ καὶ αὐτὸς αἰσθανόμενος, ὑπεκρίνετο πάντα ποιεῖν πειθόμενος θεῷ. πυνθανόμενος δ', ὅτι οἱ ἐχθροὶ σταθμεύουσι μὲν ἐν τέσσαρσι στρατοπέδοις, μακρὰν διεστηκότες ἀπ' ἀλλήλων, ἀνὰ δισμυρίους καὶ πεντακισχιλίους πεζοὺς, καὶ ἱππέας πεντακοσίους ἐπὶ δισχιλίοις, τὴν δὲ παρα-

Lin. 58. ὁ Σκιπίων ὁ Σκιπ. *Edd.*

professus est. Quam quum nemo qui susciperet inveniretur; eo majori laude admirationeque omnium exceptus, abiit in provinciam, cum decem millibus peditum, equitibus quingentis. Ampliores enim copias, Annibale Italiam vastante, non licebat educere. Data ei & pecunia, reliquusque adparatus, cum longis navibus viginti octo, quibus in Hispaniam transmisit.

19. Ibi acceptis veterum legionum reliquiis, junctisque his, quas secum duxerat, copiis; justis cæremoniis lustravit exercitum, orationeque non minus magnifica ad milites, quam nuper ad populum, concionatus est. Moxque per universam Hispaniam, Punici pertæsam imperii, ac Scipionum desiderantem virtutem, fama manavit, *advenisse Scipionem, Scipionis filium, divino quodam consilio imperatorem sibi missum.* Quod intelligens Scipio, eo magis & ipse simulavit, se nihil, nisi a Deo præmonitum, suscipere. Jam ubi hostes comperit quatuor longe inter se distantibus locis stativa habere, in singulisque castris peditum viginti quinque millia esse, equitesque quingentos supra duo millia; ceterum adparatum pe-

σκευὴν τῶν τε χρημάτων καὶ σίτου καὶ ὅπλων καὶ βελῶν καὶ νεῶν καὶ αἰχμαλώτων καὶ ὁμήρων, τῶν ἐξ ὅλης Ἰβηρίας, ἔχουσιν ἐν τῇ πρότερον μὲν Ζακάνθῃ, τότε δὲ ἤδη Καρχηδόνι, καὶ φρουρὸς αὐτῶν ἐστὶ Μάγων μετὰ μυρίων Καρχηδονίων· ἔκρινε πρῶτον ἐς τούτους ἐπιδραμεῖν, διά τε τὴν ὀλιγότητα τοῦ στρατοῦ τοῦ μετὰ Μάγωνος, καὶ τὸ μέγεθος τῆς παρασκευῆς· καὶ ὡς ὁρμητήριον ἀσφαλὲς ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης ἕξων ἐπὶ ὅλην τὴν Ἰβηρίαν, πόλιν ἀργυρεῖα καὶ χώραν καὶ πλοῦτον εὐδαίμονα καὶ πολὺν ἔχουσαν, καὶ τὸν διάπλουν ἐς Λιβύην βραχύτατον. A. U. 544.

XX. Ὁ μὲν δὴ, τοσοῖσδε λογισμοῖς ἐπαιρόμενος, οὐδενὶ προειπὼν ὅπῃ χωρήσειν ἔμελλεν, ἡλίου δύναντος ἦγε τὴν στρατιὰν δι᾽ ὅλης τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα. καὶ αὐτὴν ἅμα ἕῳ, τῶν Λιβύων καταπλαγέντων, περιταφρεύσας, ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἡτοιμάζετο, κλίμακάς τε καὶ μηχανὰς πάντῃ περιτιθείς· χωρὶς ἑνός μέρους, ᾗ τὸ

Lin. 72. ἀργύρια *Edd. Recepi emend. Stephani & Musgravii. Ibid. vix dubito, quin scripserit Appianus* καὶ χώραν εὐδαίμονα καὶ πλοῦτον πολὺν ἔχουσαν. *L. 78. Aut post* ἡμέραν, *aut loco hujus vocabuli, reponendum videtur verbum* πολιορκεῖν.

cuniarum, frumenti, armorum, telorum, navium, captivos denique obsidesque totius Hispaniæ in ea urbe adservari, quæ prius Saguntus, nuper autem *Carthago* (*Nova*) adpellari cœpta; ibique ad earum rerum custodiam *Magonem* cum decem millibus Carthaginiensium præesse: hunc primum, ut qui parum validum haberet præsidium, adoriri statuit; tum ut tanto adparatu potiretur; tum quia intelligebat, si eam urbem, argentifodinis & fœcundo agro & omnis generis opibus abundantem, adhæc trajectum in Africam brevissimum habentem, expugnasset, tutam sibi terra marique arcem belli adversus totam Hispaniam fore.

20. His tantis rationibus impulsus *Scipio*, consilio profectionis cum nemine communicato, circa solis occasum motis castris, tota nocte *Carthaginem* versus contendit; ac primam sub lucem, improviso adventu territis hostibus, vallo urbem cingere cœpit. Jamque in diem proximum oppugnationem instruit, scalis machinisque circumcirca

A. U. 544. μὲν τεῖχος ἦν βραχύτατον, ἕλος δ' αὐτὸ καὶ θάλασσα προσέκλυζε, καὶ δι' αὐτὸ καὶ οἱ φύλακες ἀμελῶς εἶχον. Νυκτὸς δὲ πάντα πληρώσας βελῶν καὶ λίθων, καὶ τοῖς λιμέσι τῆς πόλεως ναῦς ἐπιστήσας, ἵνα μὴ αἱ νῆες αὐτὸν αἱ τῶν πολεμίων διαφύγοιεν, (ὑπὸ γὰρ δὴ μεγαλοψυχίας ἤλπιζε πάντως αἱρήσειν τὴν πόλιν·) πρὸ ἕω τὴν στρατιὰν ἀνεβίβαζεν ἐπὶ τὰς μηχανὰς, τοὺς μὲν ἄνωθεν ἐγχειρεῖν κελεύων τοῖς πολεμίοις, τοὺς δὲ κάτω τὰς μηχανὰς ὠθεῖν ἐς τὸ πρόσω. Μάγων δὲ τοὺς μὲν μυρίους ἐπέστησε ταῖς πύλαις, ὡς ἐκπηδήσοντας, ὅτε καιρὸς εἴη, μετὰ μόνων ξιφῶν· (οὐ γὰρ εἶναι δόρασιν ἐν στενῷ χρῆσθαι.) τοὺς δὲ ἄλλους ἐς τὰς ἐπάλξεις ἀνῆγε. καὶ πολλὰ καὶ ὅδε μηχανήματα καὶ λίθους καὶ βέλη καὶ καταπέλτας ἐπιστήσας, εἴχετο τοῦ ἔργου προθύμως. γενομένης δὲ βοῆς καὶ παρακελεύσεως ἑκατέρωθεν, οὐδέτεροι μὲν ὁρμῆς καὶ προθυμίας ἐνέλειπον· καὶ λίθους τε καὶ βέλη καὶ ἀκόντια ἀφιέντες, οἱ μὲν ἀπὸ χειρῶν, οἱ δὲ ἀπὸ μηχανῶν, οἱ δὲ ἀπὸ σφενδόνης, εἴ τε τις ἦν

Lin. 95. & 97. *vulgo minorem distinctionem ponunt post* ἐνέλειπον, *majorem post* σφενδόνης. *Sic delendum* καὶ *ante* (*vel* τε *post*) λίθους.

dispositis, præter unam urbis partem, qua brevissimus erat murus, sed stagno marique adluebatur, eaque de causa etiam negligentius custodiebatur. Noctu telis lapidibusque in machinas congestis, atque navibus ad portum urbis constitutis, ne hostium naves ei elaberentur; (animus enim elatus dubitare eum nullo modo sinebat, quin capturus esset urbem;) prima luce ad opera educit milites, aliis desuper adgredi hostes jussis, aliis infra adversus muros impellere machinas. *Mago* sua decem millia ad portas instruit, qui, ubi commodum videretur, eruptionem facerent, solis gladiis armati, quod hastarum in locis angustis nullus usus foret: alios in muro stare jubet. Multisque & ipse machinis, lapidibus, telis & catapultis per mœnia dispositis, impigre rem gerit. Igitur exorto utrimque clamore & cohortatione, neutri parti aut vires aut animi defuerunt: jamque saxa, tela, sagittas, alii manibus, alii machinis, alii fundis, ja-

ἄλλη παρασκευὴ καὶ δύναμις, ἐχρῶντο προθύμως ἅπασιν. A. U. 544.

XXI. Ἐκακοπάθει δὲ τὰ τοῦ Σκιπίωνος· καὶ οἱ μύριοι Καρχηδονίων, οἳ περὶ τὰς πύλας ἦσαν, ἐκδραμόντες σὺν τοῖς ξίφεσι γυμνοῖς, ἐνέπιπτον ἐς τοὺς τὰ μηχανήματα ὠθοῦντας. καὶ πολλὰ μὲν ἔδρων, οὐχ ἧσσω δ᾽ ἀντέπασχον· μέχρι τῷ φιλοπόνῳ καὶ ταλαιπώρῳ τὰ Ῥωμαίων ὑπανίστατο. Καὶ μεταβολῆς γενομένης, οἵ τε ἐπὶ τῶν τειχῶν ἔκαμνον ἤδη, καὶ αἱ κλίμακες αὐτοῖς προσεπέλαζον. οἱ δὲ ξιφήρεις τῶν Καρχηδονίων ἐς τὰς πύλας ἐσέτρεχον, καὶ ἀποκλείσαντες αὐτὰς, ἀνεπήδων ἐπὶ τὰ τείχη. Καὶ τοῖς Ῥωμαίοις αὖθις ἦν ὁ πόνος πολύς τε καὶ χαλεπός· ἐς ὃ Σκιπίων ὁ στρατηγὸς πάντη περιθέων τε καὶ βοῶν καὶ παρακαλῶν, εἶδε περὶ μεσημβρίαν, ᾗ τὸ βραχὺ τεῖχος ἦν καὶ τὸ ἕλος προσέκλυζε, τὴν θάλασσαν ὑποχωροῦσαν· ἄμπωτις γὰρ ἐφήμερός ἐστι. καὶ ὁ κλύδων ἐπῄει μὲν ἐς μαστοὺς, ὑπεχώρει δὲ

Lin. 3. ξὺν *Edd. qua forma non solet uti Appianus.* *L.* 11. ἐς ὧ *Vatic. A. B.*

culantes, alii denique aliis operibus laboribusque intenti, strenue cuncti omnia exsequebantur.

21. At *Scipionis* paulisper premebatur acies; decies illis mille Pœnis, qui ad portas erant locati, eruptione facta, strictis gladiis in eos, qui machinas promovebant, irruentibus. Sed *Pœni*, quamquam acerrime pugnantes, non minus tamen fortiter ab hoste accipiuntur; brevique res Romana, pertinaci labore invictoque militum animo, restituitur. Tunc, mutata fortuna, qui muris superstabant, adfligi cœperunt. Quumque jam adplicarentur scalæ, Pœni qui cum gladiis eruperant, in urbem propere regressi, clausis portis, in muros insiliunt. Sic multus durusque denuo labor Romanis accidit. Quæ dum fiunt, *Scipio* imperator, qui nusquam non aderat adclamando hortandoque, circa meridiem, qua parte humilior murus erat & stagno adluebatur, recedere mare animadvertit. Quotidiana enim ea reciprocatio est. Et accedente quidem æstu, aqua pectore tenus erat; re-

A. U. 544. ἐς μέσας κνήμας. ὅπερ ὁ Σκιπίων τότε ἰδὼν, καὶ περὶ τῆς φύσεως αὐτοῦ πυθόμενος, ὡς ἔχοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸ πέλαγος, ἔθει πάντη, βοῶν· Νῦν ὁ καιρὸς, ὦ ἄνδρες, νῦν ὁ σύμμαχός μοι θεὸς ἀφῖκται· πρόσιτε τῷ μέρει τῷδε τοῦ τείχους, ᾗ θάλασσα ἡμῖν ὑποκεχώρηκε· φέρετε τὰς κλίμακας, ἐγὼ δ' ἡγήσομαι.

XXII. Καὶ πρῶτος ἁρπάσας τινὰ τῶν κλιμάκων μετέφερέ τε καὶ ἀνέβαινεν, οὔπω τινὸς ἀναβάντος ἄλλου· μέχρι περισχόντες αὐτὸν οἵ τε ὑπασπισταὶ καὶ ἡ ἄλλη στρατιὰ, τόνδε μὲν ἐπέσχον, αὐτοὶ δὲ πολλὰς ὁμοῦ κλίμακας προσετίθεσάν τε καὶ ἀνεπήδων. Βοῆς δὲ καὶ ὁρμῆς ἑκατέρωθεν γενομένης, καὶ ποικίλων ἔργων καὶ παθῶν, ἐκράτησαν ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πύργων τινῶν ἐπέβησαν ὀλίγων· οἷς ὁ Σκιπίων σαλπιγκτὰς καὶ βυκανιστὰς ἐπιστήσας, ἐξοτρύνειν ἐκέλευσε καὶ θορυβεῖν, ὡς τῆς πόλεως εἰλημμένης ἤδη. ἕτεροί τε περιθέοντες,

Lin. 18. ἔθει πάντων *edit.* 1. & *Vat. B.* ἔθει διὰ πάντων *edit.* 2. 3. *L.* 24. *vitioſe pro* τὲ καὶ *in edit.* 1. *eſt* τε δὲ.

cedente vero, vix medias tibias ſuperabat. Quod ubi ille vidit; percontatus de ſtagni natura, qua ratione illud per reliquum ejus diei eſſet habiturum; illico, antequam rurſus accederet æſtus, uſque quaque diſcurrit, magna voce clamans: *Nunc, o viri, tempus, nunc Deus mihi adjutor adeſt. Adgredimini illam muri partem, qua mare nobis receſſit. Expedite ſcalas; ego præibo.*

22. His dictis, adreptam ſcalam primus ipſe per ſtagnum transfert; ſcandereque ante cœpit, quam quisquam alius id tentaſſet. Sed cingentes eum armigeri aliique milites retinuerunt; ipſi vero, compluribus ſimul admotis ſcalis, in murum eſcendere nituntur. Jamque utrimque clamore & impetu facto, magnaque & edita & accepta ſtrage, Romani ſuperiores evadunt, ac turres occupant nonnullas: quibus mox tibicines ac buccinatores impoſuit *Scipio*, juſſitque, ut cantu ſuos concitarent, ſtrepitumque, velut urbe jam capta, ederent. Interim, dum alii circumcurrentes tumultu ac terrore omnia re-

ὁμοίως διετάρασσον. καὶ καθαλόμενοί τινες ἀνέῳξαν τῷ Σκιπίωνι τὰς πύλας. Ὁ δ' εἰσεπήδησε μετὰ τῆς στρατιᾶς δρόμῳ. καὶ τῶν ἔνδον οἱ μὲν ἐς τὰς οἰκίας ἀπεδίδρασκον· ὁ δὲ Μάγων τοὺς μυρίους ἐς τὴν ἀγορὰν συνεκάλει. ταχὺ δὲ καὶ τούτων κατακοπέντων, ἐς τὴν ἄκραν σὺν ὀλίγοις ἀνεχώρει. τοῦ δὲ Σκιπίωνος καὶ ἐπὶ τὴν ἄκραν εὐθὺς ἐπιόντος, οὐδὲν ἔτι δρᾷν σὺν ἡττημένοις τε καὶ καταπεπληχόσιν ἔχων, ἐνεχείρισεν ἑαυτὸν τῷ Σκιπίωνι.

A. U. 541.

XXIII. Ὁ δὲ τόλμῃ καὶ τύχῃ πόλιν εὐδαίμονα καὶ δυνατὴν ἑλὼν ἡμέρᾳ μιᾷ, τετάρτῃ τῆς ἐπ' αὐτὴν ἀφίξεως, ἐπῆρτο μεγάλως, καὶ μᾶλλον ἐδόκει κατὰ θεὸν ἕκαστα δρᾷν· αὐτός τε οὕτως ἐφρόνει καὶ οὕτως ἐλογοποίει, καὶ τότε καὶ ἐς τὸν ἔπειτα βίον, ἀρξάμενος ἐξ ἐκείνου. πολλάκις γοῦν ἐς τὸ Καπιτώλιον ἐσήει μόνος, καὶ τὰς θύρας ἐπέκλειεν, ὥσπερ τι παρὰ τοῦ θεοῦ μανθάνων. καὶ νῦν ἔτι τὴν εἰκόνα τὴν Σκιπίωνος ἐν ταῖς πομπαῖς μόνου προφέρουσιν ἐκ τοῦ Καπιτωλίου, τῶν δ'

Lin. 36. *mallem* τοὺς λοιποὺς τῶν μυρίων. *L.* 47. πολλάκι *Med.*

plent, nonnulli de muro in urbem insiliunt; portaque refracta, Scipionem cum exercitu intromittunt. Oppidani intra tecta refugiunt. *Mago* sua decem millia in forum convocat; eisque brevi ab hoste concisis, cum paucis in arcem se recipit. In quam & ipsam ubi illico impetum facit Scipio; videns Mago victis in militibus metuque consternatis nihil esse præsidii, victori se tradit.

23. *Scipio* favente audaciam fortuna, uno die, qui quartus ab ejus adventu erat, potitus *Carthagine* (*Nova*) opulenta urbe potentique, ingentes animos concepit: ac jam multo magis, nihil non agere divino consilio, credebatur. Quin & ipse, ab illo maxime tempore, sic persuasum sibi habere, ac vulgo & tunc & per reliquum vitæ tempus id perhibere cœpit. Itaque sæpe Capitolium solus intrans, sedere ibi foribus occlusis consuevit, velut dei oraculis edoceretur. Ex quo etiam nunc in publicis pompis sola Scipionis imago ex Capitolio deducitur, cum aliorum signa e Foro effe-

A. U. 544. ἄλλων ἐξ ἀγορᾶς φέρονται. τότε δ' εἰρηνικὸν ὁμοῦ καὶ πολεμικὸν ταμιεῖον παραλαβών, ὅπλα τε πολλὰ ἐν αὐτῷ καὶ βέλη καὶ μηχανήματα καὶ νεωσοίκους καὶ ναῦς μακρὰς τρεῖς καὶ τριάκοντα, καὶ σῖτον καὶ ἀγορὰν ποικίλην, καὶ ἐλέφαντα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τὸν μὲν ἐν σκεύεσι πεποιημένον, τὸν δὲ ἐπίσημον, τὸν δὲ ἀσήμαντον· ὅμηρά τε Ιβήρων, καὶ αἰχμάλωτα, καὶ ὅσα Ρωμαίων αὐτῶν προείληπτο· ἔθυε τῆς ἐπιούσης, καὶ ἐθριάμβευε, καὶ τὴν στρατιὰν ἐπήνει, καὶ τῇ πόλει μετὰ τὴν στρατιὰν ἐδημηγόρει· τῶν τε Σκιπιώνων αὐτοὺς ἀναμνήσας, ἀπέλυε τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὰ ἴδια, θεραπεύων τὰς πόλεις. ἀριστεῖα δ' ἐδίδου, τῷ μὲν ἐς τὸ τεῖχος ἀναβάντι πρώτῳ, μέγιστα· τῷ δ' ἑξῆς, τὰ ἡμίσεα τούτων· τῷ δὲ τρίτῳ, τὰ τρίτα· καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ λόγον. τὰ δὲ λοιπὰ ἐς Ρώμην ἔπεμψεν ἐπὶ τῶν εἰλημμένων νεῶν, ὅσα χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἦν, ἢ ἐλέφας. Η μὲν δὴ

πόλις

Lin. 54. μακρᾶς *vitiose edit.* 2. 3. *L.* 58. *suspecta verba* καὶ ἐθριάμβευε. *L.* 62. *vulgo* ἀριστεῖ, *truncato vocabulo; quod corrigere non dubitavi, monente etiam Musgravio.* *L.* 65. τὰ δὲ λοιπὰ δ' ἐς *Med. Vat. B. forsan pro* τὰ λοιπὰ δ' ἐς.

rantur. Capta urbe rebus omnibus cum ad pacem tum ad bellum instructissima, ingentem omnis generis prædam invenit *Scipio*: arma multa, tela, machinas, navalia cum navibus longis triginta tribus, frumentum & commeatum varium; tum eboris & auri argentique facti, signati, infecti, magnam copiam; ad hæc Hispanorum obsides & captivos, & qui ex ipsis Romanis ante capti fuerant. Postero die sacris peractis, victoriaque celebrata, quum militum virtutem collaudasset, ad oppidanos etiam orationem habuit, qua eos admonuit, ut *Scipionum* nominis memores essent. Dein captivos suam quemque domum dimisit, civitates beneficio hoc sibi adjuncturus. Militibus etiam præmia distribuit: qui primus murum adscenderat amplissimum tulit; secundus ab hoc, dimidio minus; tertius, tertiam partem; & sic ceteri pro meritorum ratione. Reliqua, quidquid auri argentive aut eboris fuit, navibus ex hoste captis inposita, Romam misit. In urbe supplicatio tridui indicta; quod ex

tam

πόλις ἔθυεν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ὡς τῆς πατρῴας εὐπραξίας ἐκ πόνων πολλῶν αὖθις ἀνακυπτούσης. ἡ δὲ Ἰβηρία καὶ οἱ ἐν αὐτῇ Φοίνικες κατεπεπλήγεσαν τῷ μεγέθει καὶ τάχει τοῦ τολμήματος. A. U.

XXIV. Ὁ δὲ φρουρὰν μὲν Καρχηδόνι ἐπέστησε, καὶ τὸ τεῖχος ἐκέλευσε τὸ παρὰ τὴν ἄμπωτιν ἐς ὕψος ἐγεῖραι· τὴν δ' ἄλλην Ἰβηρίαν, αὐτός τε ἐπιὼν, καὶ τοὺς 545 sq.
φίλους ἐς ἕκαστα περιπέμπων, ὑπήγετο, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀντέχοντα ἐβιάζετο. Καρχηδονίων δ' οἱ στρατηγοὶ δύο ὄντε λοιπὼ καὶ δύο Ἀσδρούβα, ὁ μὲν τοῦ Ἀμίλχαρος, πορρωτάτω παρὰ Κελτίβηρσιν ἐξενολόγει· ὁ δὲ τοῦ Γίσκωνος, ἐς μὲν τὰς πόλεις τὰς ἔτι βεβαίους περιέπεμπεν, ἀξιῶν Καρχηδονίοις ἐμμένειν, ὡς στρατιᾶς ἐλευσομένης αὐτίκα ἀπείρου τὸ πλῆθος· Μάγωνα δ' ἕτερον ἐς τὰ πλησίον περιέπεμπε ξενολογεῖν ὁπόθεν δυνηθείη· καὶ αὐτὸς ἐς τὴν Λέρσα γῆν τῶν ἀφισταμένων ἐνέβαλεν,

Lin. 76. „*Fortasse scripsit* καὶ οὗτοι δύο, Ἀσδρούβα." H. Stephan.
L. 82. *Tria verba* Λέρσα γῆν τῶν *sine dubio ex uno nomine* Λυσιτανῶν, *vel* Τυρδιτανῶν, *vel alio quocumque, corrupta.*

tam diuturnis malis felicitas priſtina reſpirare videretur. Hiſpani autem, & qui in Hiſpania Pœni erant, rei tanta audacia ſuſceptæ cum magnitudinem tum celeritatem obſtupuerunt.

24. *Scipio*, relicto Carthagine præſidio, muroque quem æſtus adluebat attolli juſſo, reliquam Hiſpaniam partim ipſe adiit, partim dimiſſis in ſingulas partes amicis ſibi conciliabat; qui parere nollent, vi belloque ſubjectis. Ex duobus, qui ſupererant, Carthaginienſium imperatoribus (ambo *Aſdrubales* erant) alter, *Amilcaris* filius, procul in Celtiberia mercenariorum militum delectui vacabat; alter, *Giſconis*, civitates, quæ partes Carthaginienſium adhuc ſequebantur, miſſis nunciis monuit, in fide ut perſiſterent; *brevi illis immenſas copias auxilio venturas.* Idem alium præterea *Magonem* in proxima quæque loca miſit, ad auxilia mercede undecumque poſſet conducenda. Ipſe interea copiis in . . . *orum*, qui defecerant, fines transductis, oppidum eorum aliquod oppugnare conſtituit.

A. U. καί τινα αὐτῶν πόλιν ἔμελλεν πολιορκήσειν. ἐπιφανέντος δὲ αὐτῷ τοῦ Σκιπίωνος, ἐς Βαιτύκην ὑπεχώρει, καὶ πρὸ τῆς πόλεως ἐστρατοπέδευσεν· ἔνθα τῆς ἐπιούσης εὐθὺς ἡσσᾶτο, καὶ τὸν χάρακα αὐτοῦ καὶ τὴν Βαιτύκην ἔλαβεν ὁ Σκιπίων.

547. XXV. Ο δὲ τὴν στρατιὰν τὴν Καρχηδονίων τὴν ἔτι οὖσαν ἐν Ἰβηρίᾳ συνέλεγεν ἐς Καρεώνην πόλιν, ὡς ὁμοῦ πᾶσιν ἀμυνούμενος τὸν Σκιπίωνα. Καὶ αὐτῷ συνῆλθον πολλοὶ μὲν Ἰβήρων, οὓς Μάγων ἦγεν· πολλοὶ δὲ Νομάδων, ὧν ἦρχε Μασσανάσσης. καὶ τούτων ὁ μὲν Ασδρούβας μετὰ τῶν πεζῶν ὑπὸ χάρακι ἐστρατοπέδευεν· ὁ δὲ Μασσανάσσης καὶ ὁ Μάγων, ἱππαρχοῦντες αὐτῷ, προηυλίζοντο τοῦ στρατοπέδου. Ωδε δὲ ἔχουσιν αὐτοῖς ὁ Σκιπίων τοὺς ἰδίους ἱππέας ἐπιδιῄρει, καὶ Λαίλιον μὲν ἐπὶ Μάγωνα ἔπεμψεν, αὐτὸς δ' ἐπὶ Μασσανάσσην ἐτρά-

Lin. 84. *&* 86. *pro* Βαιτύκην, *nescio, an* Βαικύλην *reponendum sit, quod Wesselingio placuit. Curio vertit* in Beticam; *tamquam* ἐς Βαιτικὴν *scripsisset Appianus. L.* 89. Καρεώνην, *&* *infra* (*Cap.* 27. *extr.*) Καρβώνην, *vulgo: utrumque corrupte. Curio utrobique,* Cerbonem. Καρμώνην *procul dubio rescribendum. L.* 92. Μασανάσσης *edit.* 1. Μασσανάσης *edit.* 2. 3. *h. l. & in Punico Libro constanter editt. omnes. Sed h. p. lin.* 94. Μασανάσσης, *& l.* 97. Μασανάσσην *editt. omnes; & sic deinceps in hoc Libro. Nonnumquam tamen & cum dupl.* σσ *utrimque; quam scripturam, cum pluribus MSStis, constanter sequar. L.* 95. ὧδε ἔχουσιν, *& carent* δὲ, *Edd.*

Sed nuncio de subito Scipionis adventu commotus, *Bæticam* [an *Bæculam*?] est regressus, & ante urbem castra posuit. Ibi postero statim die victus a *Scipione*, castrisque exutus est; & ipsum quoque oppidum in victoris cessit potestatem.

25. Quo facto *Asdrubal* Carthaginiensium copias, quotquot in Hispania superessent, ad *Carmonem* convenire jussit, universas vires conjunctas oppositurus *Scipioni*. Et convenit ad eum magna Hispanorum manus, *Magone* duce; aliaque Numidarum, quibus præerat *Masinissa*. Ipse Asdrubal cum peditatu intra vallum castris se continuit; Masinissa & Mago cum equitatu pro castris stationes habebant. Contra hos Scipio equitatum suum ita divisit, ut *Lælium* adversus Magonem mitteret, ipse Ma-

A. U. 547.

πετο. μέχρι μὲν οὖν τινος ἦν ἐν ἀγῶνι καὶ πόνῳ δυσχερεῖ, τῶν Νομάδων αὐτὸν ἀκοντιζόντων τε καὶ ὑποχωρούντων, εἶτ' αὖθις ἐπελαυνόντων. ὡς δὲ παρήγγειλεν ὁ Σκιπίων, ἀμεταστρεπτεὶ διώκειν αὐτοὺς, τὰ δόρατα προβαλόντας· οὐκ ἔχοντες ἀναστροφὴν οἱ Νομάδες, κατέφυγον ἐς τὸ στρατόπεδον. καὶ ὁ Σκιπίων ἀποσχὼν δέκα σταδίους, ἐστρατοπέδευσεν εὐσταθῶς ἧπερ ἐβούλετο. ἦν δὲ ἡ μὲν τῶν ἐχθρῶν σύμπασα δύναμις, ἑπτακισμύριοι πεζοὶ, καὶ ἱππεῖς πεντακισχίλιοι, καὶ ἐλέφαντες ἓξ καὶ τριάκοντα· Σκιπίωνι δὲ τούτων οὐδὲ τριτημόριον ἦν. διὸ καὶ μέχρι τινὸς ἐνεδοίαζε, καὶ μάχης οὐ κατῆρχεν, ἀλλ' ἀκροβολισμοῖς ἐχρῆτο μόνοις.

XXVI. Ἐπεὶ δ' ἐπέλιπεν αὐτὸν ἡ ἀγορὰ, καὶ λιμὸς ἥπτετο τοῦ στρατοῦ, ἀναζεῦξαι μὲν οὐκ εὐπρεπὲς ἡγεῖτο εἶναι Σκιπίων· θυσάμενος δὲ, καὶ εὐθὺς ἐπὶ ταῖς θυσίαις τὴν στρατιὰν ἐς ἐπήκοον ἐλάσας, καὶ τὸ βλέμμα καὶ τὸ σχῆμα διαθεὶς πάλιν ὥσπερ ἔνθους,

Lin. 9. vulgatum τριτημόριος, *monente Stephano, correxi. L. 11.* ἐπέλειπεν *Medic. quod rectius videtur.*

ſiniſſam adgrederetur. Sed ea pugna anceps aliquantiſper & gravis Scipioni fuit; quod Numidæ miſſis eminus telis fuga ſe reciperent, moxque converſis equis denuo in hoſtem ferrentur. At ubi ſuis edixit, ut prætentis haſtis, non intermiſſo impetu illos perſequerentur; tum Numidæ, quia reflectere non dabatur, in ipſa caſtra confugerunt. Hinc Scipio decem ſtadia ab hoſte, tuto firmoque loco, quem ſibi elegerat, caſtra communivit. Univerſum hoſtium robur ſeptuaginta millia, elephantes XXXVI continebat. Scipioni ne tertia quidem pars aderat. Quare & aliquamdiu addubitans, ad juſtam pugnam provocare hoſtem non eſt auſus; ſed intra levia prælia ſe continuit.

26. Sed jam deficiente commeatu, & exercitu laborare penuria incipiente; pedem referre turpe ratus *Scipio*, peractis ſacris repente in concionem vocavit milites, ac vultu habituque rurſus, velut divino numine adflatus eſſet, com-

A. U. 547. ἔφη· τὸ δαιμόνιον ἥκειν τὸ σύνηθες αὐτῷ, καὶ καλεῖν ἐπὶ τοὺς πολεμίους. χρῆναι δὲ θαῤῥεῖν θεῷ μᾶλλον ἢ πλήθει στρατοῦ. καὶ γὰρ τῶν πρότερον ἔργων κατὰ θεὸν, οὐ κατὰ πλῆθος, κρατῆσαι. Ἐς τε πίστιν τῶν λεγομένων, τὰ ἱερὰ παραφέρειν ἐς τὸ μέσον ἐκέλευε τοὺς μάντεις. καὶ λέγων ὁρᾷ τινας οἰωνοὺς πετομένους· οὓς μεθ' ὁρμῆς καὶ βοῆς αὐτόθεν ἐπιστραφεὶς ἐδείκνυέ τε, καὶ ἔλεγεν· ὅτι οἱ σύμβολα νίκης οἱ θεοὶ καὶ τάδε ἔπεμψαν. Συνεκινεῖτο δὲ πρὸς αὐτὰ ἐνθέως, ὁρῶν καὶ βοῶν. καὶ ἡ στρατιὰ πᾶσα ἐς τὰς ἐκείνου φαντασίας, περιφερομένου δεῦρο κἀκεῖσε, συνεπεστρέφετο, καὶ πάντες ὡς ἐπὶ νίκην ἕτοιμον ἠρεθίζοντο. Ὁ δὴ, ἐπεὶ πᾶν εἶχεν ὅσον τι καὶ ἐβούλετο, οὐκ ἀνέθετο, οὐδ' εἴασε τὴν ὁρμὴν ἐκλυθῆναι· ἀλλ', ὡς ἔτι ὢν θεόληπτος, ἔφη· δεῖν ἐπὶ τοῖσδε τοῖς σημείοις εὐθὺς ἀγωνίσασθαι. Καὶ φαγόντας ἐκέλευεν ὁπλίσασθαι, καὶ ἐπῆγεν ἀδοκήτως τοῖς πολε-

Lin. 16. βαλεῖν ἐπὶ *Vat. A. Med. & Vat. B. in quo tamen* κ *superscriptum.* *L.* 18. ἐπὶ τῶν προτ. ἐργ. *scribendum putavit H. Steph.*

posito, *sibi Deum more suo adparuisse*, adfirmavit, *atque, in hostem ut iret, cohortatum esse. Divino autem ductu potius, quam multitudine copiarum, fretos esse oportere. Nam superiores quoque victorias non numero militum, sed divina ope, fuisse partas.* Utque fidem orationi suæ adstrueret, jubet ab haruspicibus exta in medium adferri. Dumque hæc loquitur, aves quasdam videns prætervolantes, ingenti illico ardore clamoreque, in eas conversus, monstrat militibus, &, *hæc quoque*, ait, *victoriæ signa divinitus sibi missa.* Tum qua volatu ducebant alites, velut divino quodam furore percitus, sese convertit, respiciens vociferansque: simulque cunctus exercitus ad imperatoris instar, ut illum huc illuc se convertentem videt, sic & ipse una varie circumagitur; omnesque tamquam ad paratam victoriam incenduntur. *Scipio*, id quod volebat cumulate consecutus, non differendum putavit; neque refrigescere tantum militum ardorem passus est. Sed, velut eodem adhuc divino instinctu pulsus, *post ista signa*, inquit, *illico pugna capessenda est.* Ac, corporibus curatis, capere arma jubet mi-

μίοις, τοὺς μὲν ἱππέας Σιλανῷ, τοὺς δὲ πεζοὺς Λαιλίῳ A. U.
καὶ Μαρκίῳ παραδούς. 547.

XXVII. Ἀσδρούβας δὲ καὶ Μάγων καὶ Μασσανάσσης, ἐπιόντος αὐτοῖς τοῦ Σκιπίωνος ἄφνω, σταδίων ὄντων ἐν μέσῳ δέκα μόνων, ἄσιτον οὖσαν ἔτι τὴν στρατιὰν ὥπλιζον μετὰ σπουδῆς καὶ θορύβου καὶ βοῆς. γενομένης δ᾽ ὁμοῦ πεζομαχίας τε καὶ ἱππομαχίας, οἱ μὲν ἱππεῖς οἱ τῶν Ῥωμαίων ἐκράτουν ὑπὸ τῆς αὐτῆς μηχανῆς, ἀμεταστρεπτεὶ τοὺς Νομάδας διώκοντες, ὑποχωρεῖν εἰθισμένους καὶ ἐπελαύνειν· οἷς τὰ ἀκόντια, διὰ τὴν ἐγγύτητα, οὐδὲν ἦν ἔτι χρήσιμα· οἱ πεζοὶ δ᾽ ἐπονοῦντο ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν Λιβύων, καὶ ἡττῶντο δι᾽ ὅλης ἡμέρας. οὐδὲ, τοῦ Σκιπίωνος αὐτοὺς ἐπιθέοντός τε καὶ παρακαλοῦντος, μετετίθεντο· μέχρι τὸν ἵππον Σκιπίων τῷ παιδὶ παραδοὺς, καὶ παρά τινος ἀσπίδα λαβὼν, ἐξέδραμεν ὡς εἶχε μόνος ἐς τὸ μεταίχμιον, κεκραγώς· Ἐπικουρεῖτε, ὦ Ῥωμαῖοι, κινδυνεύοντι ὑμῶν τῷ Σκιπίωνι. Τότε γὰρ, οἱ μὲν ἐγγὺς ὁρῶντες, οἱ

Lin. 41. *vulg.* ἀπελαύνειν, *monente Stephano, in* ἐπελαυν. *mutavi.*

lites, & recta contra hostes nec opinantes ducit: equitibus *Silano*, pedestribus copiis *Lælio* & *Marcio* traditis.

27. *Asdrubal*, *Mago* & *Masinissa*, subito imminente *Scipione*, non amplius decem stadiis inter utrorumque castra interjectis, milites, priusquam cibo corpora firmassent, raptim non sine trepidatione ac tumultu instruunt. Tum conserto mox & pedestri & equestri prœlio; Romanus eques eadem, qua ante, arte usus, Numidas, recedere ac incursare in vicem solitos, impetu non intermisso persequens, & jacula propter propinquitatem inutilia eis efficiens, superavit. At pedes, multitudine inferior, ab Afris premebatur, totumque diem victus cedebat; nec discurrentis atque hortantis Scipionis verbis movebatur: donec ipse imperator, equum puero tradidit, arreptoque scuto solus inter utramque aciem procurrit, ac voce sublata, *Vestro, o Romani, exclamavit, periclitanti Scipioni succurrite.* Ad eam enim vocem & qui prope adstabant, intuentes, & qui procul abe-

A. U. 547. κινδύνου φέρεται, οἱ δὲ πόῤῥω πυνθανόμενοι, καὶ πάντες ὁμοίως αἰδούμενοί τε καὶ περὶ τῷ στρατηγῷ δεδιότες, ἐσέδραμον ἐς τοὺς πολεμίους μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ βίας· ἣν οὐκ ἐνεγκόντες οἱ Λίβυες, ἐνέδωκαν, ἐπιλειπούσης αὐτοὺς ἅμα τῆς δυνάμεως ὑπὸ τῆς ἀσιτίας περὶ ἑσπέραν· καὶ πολὺς αὐτῶν δι' ὀλίγου τότε φόνος ἐγίγνετο. Τοῦτο μὲν δὴ τέλος ἦν Σκιπίωνι τῆς περὶ Καρβώνην μάχης, ἐπισφαλοῦς ἐς πολὺ γενομένης. ἀπέθανον δ' ἐν αὐτῇ, Ῥωμαίων μὲν ὀκτακόσιοι, τῶν δὲ πολεμίων μύριοι καὶ πεντακισχίλιοι.

XXVIII. Μετὰ δὲ τοῦθ' οἱ μὲν Λίβυες ὑπεχώρουν αἰεὶ μετὰ σπουδῆς· ὁ δὲ Σκιπίων αὐτοῖς εἵπετο, βλάπτων τι καὶ λυπῶν ὁσάκις καταλάβοι. Ὡς δ' οἱ μὲν ὀχυρόν τι χωρίον προύλαβον, ἔνθα καὶ ὕδωρ ἦν ἄφθονον καὶ ἀγορὰ, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ πολιορκεῖν αὐτοὺς ἔδει, Σκιπίωνα δ' ἤπειγον ἕτεραι χρεῖαι· Σιλανὸν μὲν ἀπέλιπε τούσδε πολιορκεῖν, αὐτὸς δ' ἐπῄει τὴν ἄλλην Ἰβηρίαν, καὶ ὑπήγετο. Λιβύων δὲ τῶν ὑπὸ Σιλανοῦ πολιορκουμένων, αὖθις ὑποχωρούντων, ἕως, ἐπὶ τὸν πορθμὸν

Lin. 56. Καρμώνην *utique videtur ſcribendum; ut ſupra, ubi* Καρσώνην *vulgo exhibetur.*

rant, audientes, quanto in periculo eſſet, omnes ſimul tum rererentia tum metu ducis in hoſtem magna vi atque ululatu incurrunt. Quorum impetum Afri non ferentes (nam propter inediam viribus circa veſperam deficiebantur) pedem referre cœperunt. Tum ingens exiguo ſpatio edita ſtrages. Hunc exitum habuit *Scipio* pugnæ *ad Carmonem*, ancipitis diu & periculoſæ: qua Romanorum octingenti, hoſtium quindecim millia, perierunt.

28. Inde Afros jam cum feſtinatione ſe recipientes inſequutus eſt, carpendo infeſtandoque ubicumque aſſequi poterat. Sed quum locum quemdam natura munitum & aqua commeatuque abundantem occupaſſent, nec niſi longa obſidione expugnabilem; quia alio negotia vocabant, relicto ad eos obſidendos Silano, reliquam ipſe Hiſpaniam peragravit, ſibique ſubjecit. *Afri a Silano obſeſſi*, fretum verſus, ut Gades trajicerent, cedendo

A. U. 547.

ἀφικόμενοι, ἐς Γάδειρα ἐπέρασαν· ὁ Σιλανὸς, ὅσα δυνατὸν ἦν βλάψας, ἀνεζεύγνυεν ἐς Καρχηδόνα πρὸς Σκιπίωνα. Ἀσδρούβαν δὲ τὸν Ἀμίλχαρος, περὶ τὸν Βόρειον ὠκεανὸν στρατιὰν ἔτι συλλέγοντα, ὁ ἀδελφὸς Ἀννίβας ἐκάλει, κατὰ σπουδὴν ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐσβαλεῖν. Ὁ δὲ, ἵνα λάθοι τὸν Σκιπίωνα, παρὰ τὸν Βόρειον ὠκεανὸν τὴν Πυρήνην ἐς Γαλάτας ὑπερέβαινεν, μεθ' ὧν ἐξενολογήκει Κελτιβήρων. καὶ ὁ μὲν Ἀσδρούβας ὧδε ἐς τὴν Ἰταλίαν, τῶν Ἰταλῶν ἀγνοούντων, ἠπείγετο.

548.

XXIX. Λεύκιος δ', ἀπὸ Ῥώμης ἐπανιὼν, ἔφραζε τῷ Σκιπίωνι, ὅτι αὐτὸν οἱ ἐν ἄστει Ῥωμαῖοι διανοοῦνται στρατηγὸν ἐς Λιβύην ἀποστέλλειν. Ὁ δὲ, τοῦδε αὐτοῦ μάλιστα ἐπιθυμῶν ἐκ πολλοῦ, καὶ ἐλπίζων ὧδε ἔσεσθαι, Λαίλιον ἐπὶ νεῶν πέντε προὔπεμπεν ἐς Λιβύην, πρὸς τὸν δυνάστην Σύφακα, δωρεάς τε φέροντα, καὶ τῶν Σκιπιώνων ὑπόμνησιν τῆς ἐς αὐτὸν Σύφακα φιλίας, καὶ δέησιν, Ῥωμαίων, ἂν ἐπίωσι, συλλαμβάνειν. ὁ δὲ ὑπέσχετό τε ποιήσειν, καὶ τὰ δῶρα ἔλαβεν καὶ ἀντέπεμψεν ἕτερα. αἰσθανόμενοι δὲ τούτων οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ

paulatim ibant: quibus Silanus pro viribus incommodavit. Deinde Carthaginem ad Scipionem rediit. Interea *Asdrubal*, *Amilcaris* filius, qui circa Borealem oceanum delectus militum habuerat; hortante fratre Annibale, ut quam primum *in Italiam* irrumperet; per septemtrionalis littoris oram, ut Scipionem lateret, iter faciens, superatis Pyrenæis montibus, in Galliam trajecit cum Celtiberorum mercenariorum quam contraxerat manu. Atque hoc modo, Italis inscientibus, in Italiam contendit.

29. Jam Lucius Roma reversus Scipioni fratri nuntiavit, cogitare Romanos de eo cum imperio in Africam mittendo. Quod quoniam jampridem ipse & votis & spe præceperat; *Lælium* quinque navibus in Africam ad *Syphacem* regem cum donis dimisit, tum ut eum admoneret Scipionum amicitiæ, tum ut oraret, si in Africam Romani trajicerent, socius illis adiutorque foret. Syphax donis acceptis, aliisque invicem remissis, ita se facturum annuit. Id ubi sensere Carthaginienses,

A. U. 548. αὐτοὶ περὶ συμμαχίας ἐπρεσβεύοντο παρὰ τὸν Σύφακα. Καὶ ὁ Σκιπίων, πυνθανόμενός τε, καὶ μέγα ποιούμενος ἐπὶ Καρχηδονίοις προσλαβεῖν καὶ βεβαιώσασθαι Σύφακα, ᾔει πρὸς αὐτὸν ἐπὶ νεῶν δύο σὺν τῷ Λαιλίῳ.

XXX. Καὶ αὐτῷ καταγομένῳ, οἱ πρέσβεις τῶν Καρχηδονίων, ἔτι ὄντες παρὰ τῷ Σύφακι, ναυσὶν αἷς εἶχον μακραῖς ἐπανήγοντο, λαθόντες τὸν Σύφακα. ἀλλ' ὁ μὲν, ἱστίῳ χρώμενος, παρέπλευσεν αὐτοὺς ἀδεῶς, καὶ κατήχθη. Ο δὲ Σύφαξ ἐξένιζεν ἀμφοτέρους· καὶ τῷ Σκιπίωνι συνθέμενος ἰδίᾳ καὶ πίστεις παρασχὼν, ἀπέπεμπε· καὶ τοὺς Καρχηδονίους, ἐφεδρεύοντας αὖθις αὐτῷ, κατεῖχεν, ἕως ἐν βεβαίῳ τῆς θαλάσσης γένοιτο ὁ Σκιπίων. παρὰ μὲν δὴ τοσοῦτον ἦλθε κινδύνου Σκιπίων, καταγόμενός τε καὶ πλέων. Λέγεται δ' ἐν Σύφακος ἑστιώμενος συγκατακλιθῆναι τῷ Ασδρούβᾳ. καὶ αὐτὸν ὁ Ασδρούβας, περὶ πολλῶν ἐρόμενος, καταπλαγῆναι τῆς

Lin. 89. *vulg.* μεταποιούμενος, *monente etiam Stephano, in* μέγα ποιουμ. *mutavi.* *L.* 90. ἐπὶ Καρχηδονίους *legendum censuit Stephanus.* *Ibid.* προλαβεῖν *Med. Vat. B. & Curio, qui* Καρχηδονίοις *legit, omissa præpos.* ἐπὶ. *L.* 2. *An* καὶ ἀποπλέων?

& ipsi legatos de societate ad Syphacem miserunt. Qua re cognita, *Scipio*, haud parvi momenti sibi fore ratus, si adversus Carthaginienses Syphacem socium sibi adjunxisset confirmassetque, duabus quinqueremibus ipse cum C. Lælio ad eum contendit.

30. Adpropinquanti terræ, ad littusque tendenti, *Carthaginiensium legati*, qui *apud Syphacem* erant, imprudente rege, navibus quas habebant longis, hostiliter occurrerunt: sed *Scipio*, quod velo uteretur, celeriter eos prætervectus, tuto in portum adpulit. Utrosque Syphax ad hospitium invitavit, sed clam cum Scipione fœdus junxit, fideque data abs se dimisit: & struentes illi insidias tantisper Carthaginienses apud se retinuit, dum tantum maris navigasset, ut extra periculum esset. Hoc discrimen Scipio, & cum adpelleret, adiit, & cum rediret. Fama est autem, *Scipionem* in regio epulo eodem lecto quo *Asdrubal* accubuisse; Asdrubalemque, multis de rebus illum percontantem, gravitatem ejus admiratum, ac inter ami-

σεμνότητος, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἰπεῖν· ὅτι μὴ μόνον A. U.
πολεμῶν οὗτος ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ ἑστιώμενος, φοβερὸς 548.
εἴη.

XXXI. Τῷ δ᾽ αὐτῷ χρόνῳ Μάγωνί τινες Κελτιβήρων καὶ Ἰβήρων ἔτι ἐμισθοφόρουν, ὧν αἱ πόλεις ἐς Ῥωμαίους μετετέθειντο. καὶ ὁ Μάρκιος αὐτοῖς ἐπιθέμενος, χιλίους μὲν καὶ πεντακοσίους διέφθειρεν· οἱ δὲ λοιποὶ διέφυγον αὐτῶν ἐς τὰς πόλεις. ἑτέρους δὲ ἑπτακοσίους ἱππέας καὶ πεζοὺς ἑξακισχιλίους, Αννωνος αὐτῶν ἡγουμένου, συνήλασεν ἐς λόφον· ὅθεν, ἀποροῦντες ἁπάντων, ἐπρεσβεύοντο πρὸς τὸν Μάρκιον περὶ σπονδῶν. ὁ δ᾽ ἐκέλευεν αὐτοὺς, Αννωνα καὶ τοὺς αὐτομόλους ἐκδόντας αὐτῷ, τότε πρεσβεύειν. οἱ μὲν δὴ καὶ τὸν Αννωνα στρατηγὸν ὄντα σφῶν συναρπάσαντες, ἔτι τῶν λεγομένων ἀκροώμενον, καὶ τοὺς αὐτομόλους, παρέδοσαν. ὁ δὲ Μάρκιος ᾔτει καὶ τὰ αἰχμάλωτα. λαβὼν δὲ καὶ ταῦτα, ἐκέλευεν αὐτοὺς τακτὸν ἀργύριον κατενεγκεῖν ἅπαντας ἔς τι τοῦ πεδίου χωρίον· οὐ γὰρ ἁρμόζειν τὰ ὑψη-

Lin. 11 sq. διέφυγεν αὐτὸν *ſcribere juſſit Muſgr. Bene; ni malueris inverſo ordine legere* αὐτῶν διέφυγον.

cos dixiſſe, *hujusmodi virum non tantum in bello, ſed etiam in convivio eſſe formidabilem.*

31. Per idem tempus Celtiberorum aliorumque Hiſpanorum manum, qui, quamquam civitates eorum ad Romanos defecerant, ſub *Magone* adhuc ſtipendia faciebant, adortus *Marcius*, mille quingentos eorum interfecit, reliquis per oppida fuga diſperſis. Idem alios ſeptingentos equites, pedites ſexies mille, quos *Anno* ducebat, in tumulum quemdam compulſos, eo inopiæ adegit, ut legatos de pace mitterent. Quos ubi Marcius juſſit Annonem ac transfugas ſibi tradere, ac tum ſecum de pace agere; extemplo illi comprehenſum Annonem, hæc ipſa audientem, & transfugas omnes dediderunt. Tum vero Marcius captivos itidem poſcit: quibus & ipſis acceptis, edicit porro, ut pactam & conſtitutam pecuniam in locum planum ac campeſtrem deferant: non enim ſupplicibus convenire

A. U. 548. λότερα τοῖς παρακαλοῦσιν. καταβάντων δὲ ἐς τὸ πεδίον, ἔφη· Αξια μὲν θανάτου δεδράκατε, οἳ, τὰς πατρίδας ἔχοντες ὑφ' ἡμῖν, εἵλεσθε μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπ' αὐτὰς στρατεύειν· δίδωμι δ' ὑμῖν, τὰ ὅπλα καταθεῖσιν, ἀπαθέσιν ἀπιέναι. Αγανακτησάντων δ' εὐθὺς ὁμοῦ πάντων, καὶ ἀνακραγόντων, οὐκ ἀποθήσεσθαι τὰ ὅπλα· μάχη γίγνεται καρτερά. καὶ τὸ μὲν ἥμισυ τῶν Κελτιβήρων, πολλὰ δρασάντων, κατεκόπη· τὸ δ' ἥμισυ πρὸς Μάγωνα διεσώθη. Ο δ' ἄρτι μὲν ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ Αννωνος κατεπεπλεύκει ναυσὶν ἑξήκοντα μακραῖς· μαθὼν δὲ τὴν Αννωνος συμφορὰν, ἐς Γάδειρα διέπλει, καὶ λιμῷ κακοπαθῶν περιεσκόπει τὸ μέλλον.

XXXII. Καὶ Μάγων μὲν ἐπὶ ἀργίας ἦν. Σιλανὸς δ' ἀπέσταλτο μὲν ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος, Κάστακα πόλιν προσαγαγέσθαι. πολεμικῶς δ' αὐτῷ τῶν Καστακαίων ἐχόντων, παρεστρατοπέδευε, καὶ τοῦτο ἐμήνυε τῷ Σκιπίωνι. Ο δὲ, προπέμψας τινὰ παρασκευὴν πολιορκίας, εἵπετο· καὶ παροδεύων ἐνέβαλλεν ἐς Ιλυργίαν πόλιν. ἣ

Lin. 25. ὑφ' ὑμῖν *Edd.* *L.* 36. *pro* Κάστακα, Castulonem *habet Livius.* *L.* 40. Illiturgin *Livius.*

loca edita. Ubi in campum descendissent, *Mortem*, inquit, *factis vestris commeriti estis, qui, quum patriæ vestræ nobis pareant, hostibus juncti contra eas arma ferre sustinuistis. Sed nihilominus vobis permitto, depositis armis impune abire.* Celtiberi graviter commoti, omnes una voce conclamant, arma se non deposituros. Hinc atrox prælium conseritur; quo pars non inulta cæsa est, pars incolumis ad *Magonem* evasit; qui paulo ante ad castra Annonis cum sexaginta navibus longis advenerat, sed audita ejus clade *Gades* trajecerat: ubi otiosus in magna inopia exitum rerum exspectabat.

32. Dum Mago Gadibus quietum se tenet; *Silanus* a Scipione ad *Castacem* urbem, ut eam Romanæ ditioni subjiceret, missus, ubi eam ad resistendum paratam reperit, obsidere instituit, suumque consilium Scipioni significavit. *Scipio*, præmissis ad obsidionem aliquot machinis, subsequebatur. Sed in itinere *Ilur-*

Ῥωμαίων μὲν ἦν φίλη κατὰ τὸν πρότερον Σκιπίωνα, ἀν- *A. U.*
αιρεθέντος δ' ἐκείνου, κρύφα μετετέθειτο, καὶ στρατιὰν 548.
ὑποδεξαμένη Ῥωμαίων, ὡς ἔτι φίλη, Καρχηδονίοις ἐκδεδώκει. ὧν χάριν ὁ Σκιπίων, σὺν ὀργῇ τέσσαρσιν ὥραις ἐξεῖλεν αὐτήν· τρωθεὶς μὲν τὸν αὐχένα, τῆς δὲ μάχης οὐκ ἀνασχὼν, ἕως ἐκράτησεν. καὶ ἡ στρατιὰ δι' αὐτὸν, οὐδενὸς ἐπικελεύσαντος, ὑπεριδοῦσα τῆς ἁρπαγῆς, ἔκτεινον ὁμαλῶς καὶ παιδία καὶ γυναῖκας, μέχρι καὶ τὴν πόλιν αὐτοῖς ἐπικατέσκαψαν. Ἀφικόμενος δ' ἐς τὴν Κάστακα ὁ Σκιπίων, τὸν μὲν στρατὸν ἐς τρία διεῖλε, καὶ τὴν πόλιν ἐφρούρει· μάχης δὲ οὐκ ἦρχε, διδοὺς ἔτι τοῖς Καστακαίοις μεταγνῶναι. καὶ γὰρ ἤκουεν αὐτοὺς οὕτω φρονεῖν. Οἱ δὲ τοῖς φρουροῦσι σφᾶς ἐμποδὼν οὖσιν ἐπιθέμενοι, καὶ κρατήσαντες, ἐνεχείρισαν τὴν πόλιν τῷ Σκιπίωνι. καὶ τοῖσδε μὲν φρουρὰν ὁ Σκιπίων ἐπέστησε, καὶ τὴν πόλιν ἐπέτρεψεν ἑνὶ τῶν Καστακαίων ἐπὶ δόξης ὄντι ἀγαθῆς· αὐτὸς δ' ἐς Καρχηδόνα ἀνεζεύγνυε, Σιλα-

Lin. 46. *Curio*, hac de cauſa : *tamquam eſſet δι' αὐτό.*

gim oppugnare ſtatuit ; quæ urbs dum ſuperior Scipio viveret, ſocia fuerat Romanorum ; ſed illo peremto, perfugientes ad ſe ex ea clade Romanos, quum (ceu tum quoque amica) excepiſſet, eosdem Carthaginienſibus prodidit. Quam perfidiam ulturus Scipio, quatuor horis eam ſubvertit : et quamvis in cervice vulnus accepiſſet, non tamen pugnam remiſit, quoad certa victoria apparuit. Milites, nemine hortante, prædæ direptioniſque immemores (adeo vulnerarat animos vulnus imperatoris) nec ſexui nec ætati pepercerunt : nec prius deſæviit ira, quam urbs ſolo eſt æquata. Ventum inde ad *Caſtacem*; copiiſque tripartito diviſis, urbem Scipio obſidebat : ab oppugnatione tamen & pugna abſtinebat tantiſper, dum oppidanis reſipiſcendi ſpatium concederet, quos audiebat ea de re jam conſilia inter ſe agitaſſe. Nec multo poſt ipſi, cæſo, quod intra urbem erat ſuiſque conſiliis obſtabat, præſidio, Scipioni ſe tradiderunt. Impoſito novo præſidio, mandataque urbis cura uni ex civibus, integræ famæ viro; Carthaginem Scipio regredi-

A. U. 548. νὸν καὶ Μάρκιον περιπέμψας ἐπὶ τὸν πορθμὸν, δῃοῦν ὅσα δύναιντο.

XXXIII. Ἀστάπα δ' ἦν πόλις, Καρχηδονίοις αἰεὶ διαμείνασα ὁμαλῶς· οἳ τότε τοῦ Μαρκίου σφᾶς περικαθημένου, συγγιγνώσκοντες ὅτι Ῥωμαῖοι λαβόντες αὐτοὺς ἀνδραποδιοῦνται, τὴν περιουσίαν σφῶν ἐς τὴν ἀγορὰν συνήνεγκαν· καὶ ξύλα περιθέντες αὐτῇ, τὰ τέκνα καὶ τὰ γύναια ἐπέβησαν ἐπὶ τὴν ὕλην. πεντήκοντα δὲ σφῶν ὥρκισαν τοὺς ἀρίστους, ὅταν ἡ πόλις ἁλίσκηται, τὰ γύναια καὶ τοὺς παῖδας ἀνελεῖν, καὶ τὸ πῦρ ἅψαι, καὶ ἑαυτοὺς ἐπικατασφάξαι. Οἱ μὲν δὴ, μάρτυρας τῶνδε ποιησάμενοι τοὺς θεοὺς, ἐξέδραμον ἐπὶ τὸν Μάρκιον, οὐχ ὑφορώμενον οὐδέν· ὅθεν αὐτοῦ τοὺς ψιλοὺς καὶ τοὺς ἱππέας ἐτρέψαντο. ὁπλισαμένης δὲ τῆς φάλαγγος, τὰ μὲν τῶν Ἀσταπαίων ἦν ἄριστα, ἐξ ἀπογνώσεως μαχομένων· Ῥωμαῖοι δ' ὅμως ἐκράτουν αὐτῶν, διὰ τὸ πλῆθος. οὐ γὰρ δὴ τῇ γε ἀρετῇ χείρους ἦσαν

Lin 61. Ante vocem διαμείνασα *desiderari visum est H. Stephano adiect.* πιστὴ *vel* φίλη. *Nec mihi secus videtur. L. 66.* ὤρκωσαν *Med. L. 68.* κατασφάξαι *Edd.*

tur, dimissis ad fretum usque Silano & Marcio, ut quam latissime possent omnia direptionibus vastarent.

33. Erat autem *Astapa* oppidum, Carthaginiensium semper partis: hujus incolæ a Marcio obsessi, satisque prævidentes, si expugnarentur a Romanis, sibi extremam impendere servitutem, pretiosissima rerum suarum in forum congerunt, & ligna circa construunt: super eum cumulum liberos conjugesque statuunt. Deinde quinquaginta ex sese fortissimis viris, jurejurando adactis, præcipiunt, *quum in eo rem esse viderent, ut urbs caperetur, mulierculas liberosque ferro necarent, moxque succenso igne seipsos postremo jugularent.* Inde, deos super ea re contestati, adversus Marcium erumpunt, nihil ejus rei suspicantem. Quare levis armatura equitesque facile pulsi: sed ubi armata legio advenit, fortissime quidem *Astapenses*, ut in rerum omnium desperatione, dimicabant; sed quibus virtute non erant

οἱ Ἀσταπαῖοι. πεσόντων δὲ ἁπάντων, οἱ πεντήκοντα τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία κατέσφαξαν, καὶ τὸ πῦρ ἐγείραντες, ἑαυτοὺς ἐπέρριψαν, ἀκερδῆ τοῖς πολεμίοις τὴν νίκην ἐργασάμενοι. Ὁ δὲ Μάρκιος, τὴν ἀρετὴν τῶν Ἀσταπαίων καταπλαγεὶς, οὐκ ἐνύβρισεν ἐς τὰ οἰκόπεδα αὐτῶν. *A. U. 548.*

XXXIV. Μετὰ δὲ τοῦθ᾽ ὁ μὲν Σκιπίων ἐς ἀῤῥωστίαν ἐνέπεσεν, καὶ ὁ Μάρκιος αὐτῷ διῴκει τὸ στρατόπεδον. Ὅσοι δὲ τῶν στρατιωτῶν ὑπ᾽ ἀσωτίας ἀναλώκεσαν τὰ πεπορισμένα, ἡγούμενοι, τῶν μὲν πόνων οὐδὲν ἄξιον εὑρῆσθαι, παρὰ τὸ μηδὲν ἔχειν, σφετερίζεσθαι δ᾽ αὐτῶν τὰ ἔργα καὶ τὴν δόξαν Σκιπίωνα, ἀφίσταντο ἀπὸ τοῦ Μαρκίου, καὶ ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἐστρατοπέδευον· ἔκ τε τῶν φρουρίων αὐτοῖς πολλοὶ συνέτρεχον. καὶ παρὰ Μάγωνός τινες ἀργύριον φέροντες, ἔπειθον αὐτοὺς ἐς τὸν Μάγωνα μεταθέσθαι. οἱ δὲ τὸ μὲν ἀργύριον ἔλαβον, στρατηγοὺς δ᾽ ἀπὸ σφῶν ἑλόμενοι καὶ ταξιάρχους, καὶ τἄλλα διακοσμηθέντες, ἐφ᾽ ἑαυτῶν ἐτάσσοντο, καὶ συνώμνυον ἀλλήλοις. Πυθόμενος δ᾽ ὁ Σκιπίων, ἐπέστελλεν ἐν μέρει

inferiores, multitudine ab iis vincebantur. Omnibus in pugna cæsis, quinquaginta illi in urbe fœminas & pueros trucidabant: demum ſuccenſo rogo, ſeſe eodem injecerunt, nullo victoriæ fructu victoribus relicto. Marcius, *Aſtapenſium virtutem* admiratus, ab ædificiorum excidio abſtinere milites juſſit.

34. Poſt hæc *Scipio in morbum incidit*: copiiſque præerat Marcius. Tum *milites*, quotquot luxu peculium profuderant (rati, quia nihil habebant, nullam ſibi laborum mercedem reddi, ſed & fructum & laudem rerum geſtarum a Scipione interceptam eſſe) a Marcio propalam *deſciſcentes*, ſeorſim caſtra ponebant; & ad eos ex præſidiis multi confluebant. Iam & a Magone venere nonnulli cum pecuniis, qui ad defectionem ſolicitarent. Itaque pecuniis acceptis, novos ex ſeſe duces centurioneſque crearunt; ac cæteris rebus pro libidine conſtitutis, ipſimet ſe inſtruebant, inter ſeque conjurabant. Quod ubi reſcivit Scipio, literas unas ſeparatim ad eos qui defece-

A. U. 548. μὲν τοῖς ἀφεστηκόσιν, ὅτι διὰ τὴν νόσον αὐτοὺς οὐκ ἀμείψαιτό πω· ἐν μέρει δὲ τοῖς ἄλλοις, ἵνα μεταπείθωσιν αὐτοὺς πλανωμένους· κοινῇ δ᾽ ἅπασιν ἐπιστολὴν ἄλλην, ὡς ἤδη συνηλλαγμένοις, ὅτι αὐτοὺς αὐτίκα ἀμείψεται. καὶ ἐκέλευεν εὐθὺς ἥκειν ἐπὶ σῖτον ἐς Καρχηδόνα.

XXXV. Ἀναγιγνωσκομένων δὲ τούτων, οἱ μὲν ὑπώπτευον, οἱ δὲ πιστεύειν ἠξίουν· καὶ συνετίθεντο, καὶ πάντες ὥδευον ἐς τὴν Καρχηδόνα ὁμοῦ. Προσιόντων δὲ αὐτῶν, ὁ Σκιπίων προσέταξε τοῖς συνοῦσίν οἱ βουλευταῖς, ἕκαστον τῶν ἐξάρχων τινὰ τῆς στάσεως προσεταιρίσασθαι προσιόντα, καὶ, ὡς ἀπ᾽ εὐνοίας διορθοῦντα, ὑποδέξασθαί τε καὶ δῆσαι λαθόντα. προσέταξε δὲ καὶ τοῖς χιλιάρχοις, τοὺς πιστοτάτους ἕκαστον ἀφανῶς ἅμα ἕῳ ξιφήρεις ἔχειν, καὶ τὰ εὔκαιρα τῆς ἐκκλησίας ἐκ διαστημάτων καταλαβόντας, ἤν τις ἐπανίστηται, κατακεντεῖν καὶ κατακαίνειν αὐτίκα ἄνευ παραγγέλματος. Αὐτὸς δ᾽ ἄρτι φαινομένης ἡμέρας ἐπὶ τὸ βῆμα ἐκομίζετο, καὶ τοὺς κήρυκας ἐς ἐκκλησίαν ἐποτρύνειν περιέ-

rant mittit, *se morbo præpeditum, nondum eos potuisse remunerari*: alteras aliis, ad quos mali contagio non pervenerat, ut *insanientes commilitones in viam revocarent.* Tandem ad omnes simul, tanquam reconciliatos, scribit, *se propediem gratiam exsoluturum*: edicitque, ut *ad stipendium accipiendum Carthaginem convenirent.*

35. Hæ dum recitantur epistolæ, fuere qui eas suspectas haberent; alii, qui fidem habendam censerent. Demum inter se pacti sunt, ut universi simul Carthaginem irent. Interea *Scipio* iis, quos secum habuit, senatoribus mandat, ut advenientem unumquemque ex auctoribus seditionis ad se adiungerent, & amice placideque admonitos, & in hospitium invitatos, clam vincirent. Edicit etiam tribunis, ut fidissimos quosque suorum militum sub lucem gladiis accinctos haberent, locisque commodioribus in concione per intervalla occupatis, siquis tumultum excitasset, e vestigio confoderent trucidarentque haud exspectato signo. Non multo

πέμπειν. Οἱ δὲ, αἰφνιδίου μὲν αὐτοῖς τοῦ κηρύγματος A. U. 548. γενομένου, αἰδούμενοι δὲ ἔτι νοσοῦντα τὸν στρατηγὸν σφῶν παρακρατεῖν, καὶ νομίζοντες ἐπὶ τὰς ἀμοιβὰς καλεῖσθαι, συνέθεον ὁμοῦ πάντοθεν· οἱ μὲν, ἄζωστοι τὰ ξίφη· οἱ δὲ, καὶ ἐν χιτῶσι μόνοις, οὐ φθάσαντες οὐδὲ τὴν ἐσθῆτα πᾶσαν ἐπιθέσθαι.

XXXVI. Σκιπίων δὲ, φρουρὰν ἔχων ἀμφ' αὐτὸν ἀφανῆ, πρῶτα μὲν αὐτοῖς ἐπεμέμφετο τῶν γεγονότων· εἶτ' ἔφη, τὴν αἰτίαν ἀναθήσειν μόνοις τοῖς ἄρξασιν· οὓς ἐγὼ κολάσω δι' ὑμῶν. Καὶ, λέγων ἔτι, προσέταξε τοῖς ὑπηρέταις διαστῆσαι τὸ πλῆθος. Οἱ μὲν δὴ διΐστανον· οἱ δὲ βουλευταὶ τοὺς αἰτίους παρῆγον ἐς τὸ μέσον. Αναβοησάντων δὲ αὐτῶν, καὶ τοὺς συστρατιώτας βοηθῆσαι σφίσι παρακαλούντων, τοὺς ἐπιφθεγγομένους εὐθὺς ἔκτεινον οἱ χιλίαρχοι. καὶ τὸ μὲν πλῆθος, ἐπειδὴ τὴν ἐκκλησίαν φρουρουμένην εἶδεν, ἐφ' ἡσυχίας ἦν σκυθρω-

Lin. 15. γενόμενοι *tres nostri MSS. male : sed in Vat. B. superscr.* ου *ab alia manu.* *L.* 20. ἀμφ' αὐτὸν *Edd.* *L.* 21. ἀφανῆ· καὶ πρῶτα *Edd.* *L.* 23. λέγων ὅτι προσέταξε *Edd.* *L.* 24. *pro* διαστῆσαι *dat* προστῆσαι *edit.* 3. *operarum puto errore.*

post lucis exortum ipse imperator ad tribunal defertur; præconesque jussi milites ad concionem citatim convocare. Illi repentino præconio citati, quum puderet imperatorem nondum plane confirmatis viribus diutius remorari, eoque magis, quod ad accipienda præmia citari se credebant, omnes undique concurrere, pars sine gladiis, alii solis tunicis, præ festinatione ne vestitu quidem integro induti.

36. *Scipio*, latenti stipatus præsidio, principio quidem facinus eorum graviter accusavit. *Sed tamen*, inquit, *penes solos auctores culpa consistat: in quibus puniendis vestra utar opera.* Hæc vix dixerat, quum, diremta per lictores ex ipsius mandato turba, seditionis principes a senatoribus in medium protrahuntur. Qui ubi exclamant, ac commilitonum opem implorant; quicumque ad eorum vocem admurmurabant, extemplo a tribunis necabantur. Reliqua turba, ut armis obseptam undique con-

A. U. 548. του. ὁ δὲ Σκιπίων, τοὺς εἰς τὸ μέσον παραχθέντας αἰκισάμενος, καὶ μᾶλλον αὐτῶν τοὺς ἐκβοήσαντας, ἐκέλευσε τοὺς αὐχένας ἁπάντων ἐς τοὔδαφος παττάλοις προσδεθέντας ἀποτμηθῆναι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀμνηστίαν ἐκήρυξεν διδόναι. ὧδε μὲν τὸ στρατόπεδον καθίστατο τῷ Σκιπίωνι.

XXXVII. Ινδίβιλις δὲ, τῶν συνθεμένων τις αὐτῷ δυναστῶν, στασιαζούσης ἔτι τῆς Ρωμαϊκῆς στρατιᾶς, κατέδραμέ τι τῆς ὑπὸ τῷ Σκιπίωνι γῆς. καὶ αὐτῷ τοῦ Σκιπίωνος ἐπελάσαντος, ὑπέστη μὲν τὸν ἀγῶνα γενναίως, καὶ χιλίους καὶ διακοσίους Ρωμαίων διέφθειρεν· ἀπολομένων δ' αὐτῷ δισμυρίων, ἐδεῖτο προσπέμψας. καὶ ὁ Σκιπίων αὐτὸν χρήμασι ζημιώσας, συνηλλάσσετο. Λαθὼν δὲ καὶ Μασσανάσσης Ασδρούβαν, ἐπέρασε τὸν πορθμόν· καὶ φιλίαν τῷ Σκιπίωνι συνθέμενος, ὤμοσε συμμαχήσειν, ἂν ἐς Λιβύην στρατεύῃ. Επραξε δὲ τοῦτο ἀνὴρ

Lin. 38. κατέδραμέν τι *vulgo, cum* ν ἐφελκ. *ut sæpe alias, sequente consona.* *L.* 39. ἐπελάσιτος, *vitiose, Vat. B. ut MS. Steph.* *L.* 42. συνηλλάσσετο *tres nostri MSS. vitiose.*

cionem vidit, trifti filentio obtorpuit. Productos in medium Scipio virgis cædi, (fævius eos qui exclamarant;) deinde humi ad palum deligatos omnes fecuri percuti jubet; reliquis veniam dari per præconem denuntiat. Sic compofita feditio eft, quæ in Scipionis exercitu coorta erat.

37. Eo ipfo tempore, quo in caftris Romanis feditio vigebat, *Indibilis* regulus, unus eorum qui cum Scipione amicitiam fœdufque pepigerant, fines fociorum Scipionis hoftiliter depopulatus erat. Idem, ubi mox adverfus eum *Scipio* exercitum duxit, ftrenue commiffo prælio, mille ducentos ex Romanis cecidit. Sed amiffis in eodem prælio fuorum viginti millibus, legatos ad Scipionem de pace mifit; ab eoque, imperata pecunia, in amicitiam eft receptus. Jam & *Masiniffa*, clam Afdrubale fretum transgreffus, cum *Scipione* in colloquium venit; dataque dextra promifit, fi in Africam transferret bellum, omni ope fe ei adfuturum. Virum hunc omnibus

ἀνὴρ ἐς πάντα βέβαιος, διὰ τοιάνδε αἰτίαν· Ἀσδρούβου, A. U.
τοῦ τότε οἱ συνόντος στρατηγοῦ, θυγάτηρ ἐς γάμον 548.
ἐγγεγύητο Μασσανάσσῃ· Σύφακα δ' ἄρα τὸν δυνάστην ἔρως ἔκνιζε τῆς παιδός· καὶ οἱ Καρχηδόνιοι μέγα ποιούμενοι, Σύφακα ἐπὶ Ῥωμαίους προσλαβεῖν, ἔδωκαν αὐτῷ τὴν παῖδα, οὐδὲν τοῦ Ἀσδρούβου πυθόμενοι. καὶ τῶνδε πραχθέντων, ὁ μὲν Ἀσδρούβας αὐτὰ ἐπέκρυπτε, τὸν Μασσανάσσην αἰδούμενος· ὁ δὲ, αἰσθόμενος, συνέθετο τῷ Σκιπίωνι. Μάγων δὲ ὁ ναύαρχος, ἀπογνοὺς ἀπὸ τῶν παρόντων τὰ ἐν Ἰβηρίᾳ, πλεύσας ἐς Λίγυας καὶ Κελτοὺς, ἐξενολόγει. καὶ ὁ μὲν περὶ ταῦτα ἦν. Καὶ τὰ Γάδειρα ἐκλειφθέντα ὑπὸ τοῦ Μάγωνος οἱ Ῥωμαῖοι παρέλαβον.

XXXVIII. Στρατηγοὺς δὲ Ἰβηρίας ἐτησίους ἐς τὰ 549.
ἔθνη τὰ εἰλημμένα ἔπεμπον, ἀπὸ τοῦδε ἀρξάμενοι, μικρὸν πρὸ τῆς τετάρτης καὶ τεσσαρακοστῆς καὶ ἑκατοστῆς ὀλυμπιάδος, ἁρμοστὰς ἢ ἐπιστάτας αὐτοῖς τῆς εἰρήνης ἐσομένους. καὶ αὐτοῖς ὁ Σκιπίων ὀλίγην στρατιὰν,

omnibus in rebus constanti fide, ut a Carthaginiensibus deficeret, hujusmodi causa commovit: *Asdrubalis* ducis *filia*, quo tempore cum illo militabat Masinissa, huic desponsata erat. Sed quoniam eamdem *Syphax* rex deperibat; Carthaginienses, magnum momentum ad bellum fore rati, si tam potentem regem sibi adversus Romanos adjunxissent, inconsulto patre, filiam ei collocant: atque id Asdrubal Masinissam, motus viri reverentia, celavit. Sed ille, re aliunde comperta, jam Scipionis amicitiam quæsivit. *Mago*, classis præfectus, rebus in Hispania isto rerum statu desperatis, in *Ligures* Gallosque trajecit, ut inde auxilia mercede contraheret. Post cujus discessum *Gaditani*, a Magone proditi, in Romanorum venere ditionem.

38. Inde primum apud Romanos ortus mos, *in Hispaniam*, gentibus devictis, *magistratus annuos* mittendi, paulo ante centesimam quadragesimam quartam Olympiadem: qui jam pace præessent provinciæ, eamque constituerent. His haud ita magno, utpote pacata provincia,

A. U. 549. ὡς ἐπὶ εἰρήνῃ, καταλιπὼν, συνῴκισε τοὺς τραυματίας ἐς πόλιν, ἣν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ἰταλικὴν ἐκάλεσε· καὶ πατρίς ἐστι Τραϊανοῦ τε καὶ Ἀδριανοῦ, τῶν ὕστερον Ῥωμαίοις ἀρξάντων τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν. αὐτὸς δὲ ἐς Ῥώμην ἐπὶ στόλου πολλοῦ διέπλει, λαμπρῶς τε κεκοσμημένου, καὶ καταγέμοντος αἰχμαλώτων ὁμοῦ καὶ χρημάτων καὶ ὅπλων καὶ λαφύρων ποικίλων. καὶ ἡ πόλις αὐτὸν ἐπιφανῶς ἐξεδέχετο, μετὰ δόξης ἀοιδίμου τε καὶ παραλόγου, διά τε νεότητα καὶ ταχυεργίαν καὶ μέγεθος εὐπραξίας. οἵ τε φθονοῦντες αὐτῷ τὴν πάλαι κουφολογίαν ὡμολόγουν ἐς ἔργον ἀποβῆναι. καὶ Σκιπίων μὲν, θαυμαζόμενος, ἐθριάμβευεν. Ἰνδίβιλις δὲ, οἰχομένου τοῦ Σκιπίωνος, αὖθις ἀφίστατο. Καὶ αὐτὸν οἱ στρατηγοὶ τῆς Ἰβηρίας, τὸν στρατὸν ἀγείραντες ὅσος αὐτοῖς ἦν περὶ τὰ φρούρια, καὶ δύναμιν ἄλλην ἀπὸ τῶν ὑπηκόων συναγαγόντες, ἔκτειναν. τοὺς δ᾽ αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἐς κρίσιν παραγαγόντες, θανάτῳ μετῆλθον, καὶ τὰ ὄντα αὐτοῖς ἐδήμευσαν. τά τε ἔθνη τὰ συναράμενα

Lin. 77. ἐγείραντες *Med. male.*

exercitu relicto, *Scipio* militibus vulneribus debilitatis, urbem habitandam tradidit, quam ab Italia *Italicam* nominavit; claram dehinc *natalibus Trajani & Hadriani*, qui posteris temporibus Romanum imperium tenuere. Ipse SCIPIO multa classe magnifice instructa, magno captivorum numero, pecuniis, armis, spoliisque onusta, *Romam rediit*; splendideque in urbe exceptus est, ingenti incredibilique gloria, cum ob juventutem, tum in tantis rebus tam feliciter gestis celeritatem: usque adeo, ut, qui ejus laudi inviderent, *eum* faterentur, *quæ temere promisisse visus fuisset, omnia re ipsa præstitisse.* Tandem cum omnium admiratione triumphavit. *Indibilis*, digresso Scipione, statim rebellavit. Hunc Romani prætores, Hispaniæ præpositi, collecto tum ex præsidiis, tum sociorum auxiliis, exercitu adorti, occidunt. Belli concitatores in judicium vocatos, bonis publicatis, supplicio afficiunt. Gentibus, quæ arma consociarant, mul-

αὐτῷ χρήμασιν ἐζημίωσαν, καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν πα- A. U.
ρείλοντο, καὶ ὅμηρα ἤτησαν, καὶ φρουρὰς δυνατωτέρας 549.
αὐτοῖς ἐπέστησαν. καὶ τάδε μὲν ἦν εὐθὺς μετὰ Σκιπίωνα.
Καὶ ἡ πρώτη Ῥωμαίων ἐς Ἰβηρίαν πεῖρα ἐς τοῦτο ἔληγε.

XXXIX. Χρόνῳ δ᾽ ὕστερον, ὅτε Ῥωμαῖοι Κελτοῖς τε τοῖς
περὶ Πάδον ἐπολέμουν καὶ Φιλίππῳ τῷ Μακεδόνι, ἐνεω-
τέρισαν αὖθις ἐς τὴν ἀσχολίαν αὐτῶν οἱ Ἴβηρες. καὶ
αὐτοῖς ἐπέμφθησαν ἐκ Ῥώμης στρατηγοὶ τοῦδε τοῦ πο-
λέμου, Σεμπρώνιός τε Τουδιτανὸς καὶ Μάρκος Ἑλούϊος· 557.
μετὰ δ᾽ ἐκείνους, Μινούκιος. Καὶ ἐπὶ τούτῳ, μείζονος 558.
ἔτι τῆς κινήσεως γιγνομένης, μετὰ πλέονος δυνάμεως
ἐπέμφθη Κάτων· νέος μὲν ὢν ἔτι πάμπαν, αὐστηρὸς 559.
δὲ καὶ φιλόπονος, συνέσει τε γνώμης καὶ δεινότητι λό-
γων ἀριπρεπής· ὥστε αὐτὸν ἐπὶ τοῖς λόγοις ἐκάλουν οἱ
Ῥωμαῖοι Δημοσθένη, πυνθανόμενοι τὸν ἄριστον ἐν τοῖς
Ἕλλησι ῥήτορα γεγενῆσθαι Δημοσθένη.

XL. Ὡς δὲ κατέπλευσε τῆς Ἰβηρίας ἐς τὸ καλούμενον Ἐμπόριον ὁ Κάτων, οἱ μὲν πολέμιοι πάντοθεν ἐπ᾽ αὐτὸν

Lin. 86. Κελτοῖς τοῖς, *& carent* τε *Edd.* *L.* 90. *vulgatum* Τουδερτῖνος *in* Τουδιτανός, Ἑλουΐδιος *autem in* Ἑλούϊος *mutare non dubitavi.* *L.* 96 *&* 97. Δημοσθένην *Suidas.* *L.* 97. γενέσθαι *Suidas.*

cta irrogata; armisque ademtis, obsides dare coactis, præsidia validiora imposita. Hic *finis* exitusque fuit *primi belli in Hispania* a Romanis suscepti.

39. Posterioribus temporibus, Romanis bello adversus Gallos, Padi accolas, & Philippum Macedonem, occupatis, *Hispani* hac captata occasione, *res novas moliebantur.* Ad eos reprimendos Roma missi sunt prætores *Sempronius Tuditanus*; tum *M. Helvius*; deinde *Minucius.* Cui, quia major erat motus, majoribus copiis successor missus *Cato*: juvenis quidem, at severus, ac laboris patiens, prudentiaque & eloquentia tanta, ut ob sermonis facultatem *Demosthenes* vocaretur a Romanis, quum oratorum Græcorum longe præstantissimum Demosthenem fuisse intellexissent.

40. *Cato* ubi, in Hispaniam vectus, *Emporias* pervenit; undique adversus eum hostes ad quadraginta millia coie-

A. U. 559. ἐς τετρακισμυρίους ἀγηγέρατο. ὁ δ᾽ ἐπὶ μέν τι τὴν στρατιὰν ἐγύμναζεν. ὡς δ᾽ ἔμελλε συνενεχθήσεσθαι μάχῃ, τὰς ναῦς, ἃς εἶχεν, ἐς Μασσαλίαν ἀπέπεμψεν· καὶ τὸν στρατὸν ἐδίδασκεν, οὐ τοῦτο εἶναι φοβερὸν, ὅτι πλήθει προὔχουσιν οἱ πολέμιοι· (τὴν γὰρ εὐψυχίαν αἰεὶ τοῦ πλέονος ἐπικρατεῖν·) ἀλλ᾽ ὅτι νεῶν ἀποροῦμεν· ὡς οὐκ ἔχειν, εἰ μὴ κρατοῖμεν, οὐδὲ σωτηρίαν. Ταῦτα δ᾽ εἰπὼν, αὐτίκα συνέβαλλεν· οὐκ ἐλπίσας, ὥσπερ ἕτεροι, τὸν στρατὸν, ἀλλὰ φοβήσας. γενομένης δ᾽ ἐν χερσὶ τῆς μάχης, ἐς πάντα μετεπήδα, παρακαλῶν καὶ παροξύνων. ἀκρίτου δ᾽ αὐτῆς ἐς δείλην ἑσπέραν ἔτι οὔσης, καὶ πολλῶν πιπτόντων ἑκατέρωθεν, ἔς τινα λόφον ὑψηλὸν μετὰ τριῶν τάξεων ἐφέδρων ἀνέδραμεν, τὸ ἔργον ὁμοῦ πᾶν ἐποψόμενος. ὡς δὲ εἶδεν τοὺς μέσους τῶν ἰδίων μάλιστα ἐνοχλουμένους, ὥρμησεν ἐς αὐτοὺς προκινδυνεύων, ἔργῳ τε καὶ βοῇ συνετάραξε τοὺς ἐχ-

Lin. 3. περιέπεμψεν *Edd.* *L.* 5. εὐτυχίαν *Vat. B. male.* *L.* 8. ἐλπίσας *licet auctoritate Thomæ M. defendi poſſe videatur; tamen cum H. Stephano vix dubito, quin* ἐπελπίσας *ſcripſerit Appianus.* *L.* 12. οὔσας *edit.* 3. *vit.*

rant. Datum aliquantulum temporis exercendis militibus. Deinde, quum jam eſſet ſignis collatis cum hoſte dimicaturus, *Cato* claſſe Maſſiliam remiſſa, milites edocuit: *non tantum imminere periculi ab hoſtibus numero ſuperioribus, (victoriam enim ſemper penes fortiores animo, non penes plures numero eſſe,) quantum ex penuria navium: nec, niſi victoribus, perfugium ullum aut ſalutem offerri.* Atque ſic loquutus, non ſpe, aliorum more ducum, ſed terrore repletum militem e veſtigio ad pugnam educit. Conſerto prælio, ad omnia adcurrere, hortari, ſtimulare. Et poſtquam ancipiti marte ad veſperam uſque pugnatum erat, cadentibus utrimque non paucis; ipſe cum tribus cohortibus ſubſidiariis excelſum quemdam tumulum inſedit, unde totum certamen oculis perluſtrare poſſet. Inde mediam ſuorum aciem potiſſimum premi conſpicatus, inter primos periculo ſeſe objiciens adcurrit: atque impetu & clamore turbatis hoſtibus,

θροὺς, καὶ πρῶτος κατῆρξε τῆς νίκης· διώξας τε νυκτὸς ὅλης, ἐκράτησεν αὐτῶν τοῦ στρατοπέδου, καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινεν. ἐπανιόντι δ', ὡς ἡγεμόνι τῆς νίκης, συνήδοντο συμπλεκόμενοι. καὶ μετὰ τοῦτο ἀνέπαυε τὴν στρατιὰν, καὶ τὰ λάφυρα ἐπίπρασκεν. A. U. 559.

XLI. Πρεσβευόντων δ' ἐς αὐτὸν ἁπάντων, ὅμηρά τε ᾔτησεν ἄλλα, καὶ βιβλία ἐσφραγισμένα ἐς ἑκάστους περιέπεμπε, καὶ τοὺς φέροντας ἐκέλευεν ἡμέρᾳ μιᾷ πάντας ἀποδοῦναι· καὶ ὥριζε τὴν ἡμέραν, τεκμηράμενος, ὅτε μάλιστα ἐς τὴν ποῤῥωτάτω πόλιν ἀφίξονται. Ἐκέλευεν δ' ἡ γραφὴ ταῖς ἀρχαῖς τῶν πόλεων ἁπάσαις, καθαιρεῖν τὰ τείχη σφῶν, αὐτῆς ἡμέρας ᾗ τὰ γράμματα λάβοιεν. εἰ δὲ ἀναθοῖντο τὴν ἡμέραν, ἀνδραποδισμὸν ἠπείλει. Οἱ δὲ, ἄρτι μὲν ἡττημένοι μεγάλῃ μάχῃ, ὑπὸ δὲ ἀγνοίας, εἴτε μόνοις εἴθ' ἅπασι ταῦτα προσετάχθη, φοβούμενοι, (μόνοι μὲν, ὡς εὐκαταφρόνητοι· μετὰ δὲ τῶν ἄλλων, μὴ μόνοι βραδύνωσι·)

Lin. 32. εὐκαταφρόνητον *Edd.* *Ibid. poſt* μόνοι μὲν *Muſgr. inſerendum putavit* κελευσθέντες, *quo careri poſſe puto.* *L.* 33. δὲ *poſt* μετὰ *inſerui, quod & Stephano & Muſgravio placuit.*

victoriæ principium dedit. Totam noctem hoſtes inſequutus, multis interfectis, caſtris etiam expugnatis, quum rediret, milites ut victoriæ auctorem gratulabundi complectebantur. Poſt hæc *Cato*, vendita præda, quietem aliquantiſper militibus conceſſit.

41. Interim quum ex omnibus partibus legationes ad *Catonem* venirent; primum novos obſides petiit; deinde literas obſignatas ad ſingulos populos mittit, tabellariiſque edicit, ut omnes uno eodemque die literas redderent. Eum autem diem definiverat, quo ad remotiſſimam urbem pertingere tabularium poſſe judicavit. Literis illis jubebantur ſingularum urbium magiſtratus, *eo ipſo die, quo literas accepiſſent, muros ſuos demoliri:* procraſtinantibus captivitas ac ſervitus denuntiabatur. Illi recens ingenti prælio victi, quum ignorarent, ſibi-ne ſolis, an omnibus idem imperaretur, timore angebantur: nam ſi ſoli eſſent, contemnendos ſe intellexerunt; ſi aliis idem eſſet imperatum, verendum erat, ne ſoli in mo-

A. U. 559. καιρόν τε οὐκ ἔχοντες περιπέμψαι πρὸς ἀλλήλους, καὶ τοὺς στρατιώτας τοὺς ἐληλυθότας μετὰ τῶν γραμμάτων ἐφεστῶτας σφίσιν εὐλαβούμενοι· τὸ σφέτερον ἀσφαλὲς ἕκαστοι προὔργου τιθέμενοι, τὰ τείχη καθῄρουν μετὰ σπουδῆς. ἐν ᾧ γὰρ ἅπαξ ὑπακούειν ἐδόκει, καὶ τὸ ταχέως εἰργάσθαι προσλαβεῖν ἐφιλοτιμοῦντο. Οὕτω μὲν αἱ πόλεις αἱ περὶ Ἴβηρα ποταμὸν, μιᾶς ἡμέρας, ὑφ' ἑνὸς στρατηγήματος, αὐταὶ τὰ τείχη τὰ ἑαυτῶν καθῄρουν· καὶ Ῥωμαίοις ἐς τὸ μέλλον εὐέφοδοι γενόμεναι, διέμειναν ἐς πλεῖστον ἐπὶ εἰρήνης.

573. XLII. Ὀλυμπιάσι δ' ὕστερον τέσσαρσιν, ἀμφὶ τὰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν, πολλοὶ τῶν Ἰβήρων, γῆς ἀποροῦντες, ἀπέστησαν ἀπὸ Ῥωμαίων· ἄλλοι τε, καὶ Λούσονες, οἳ περὶ τὸν Ἴβηρα ᾤκηνται. Στρατεύσας οὖν ἐπ' αὐτοὺς [ὕπατος] Φούλβιος Φλάκκος, ἐνίκα μάχῃ. καὶ πολλοὶ μὲν αὐτῶν κατὰ πόλεις διελύθησαν· ὅσοι δὲ μάλιστα γῆς ἠπόρουν, καὶ ἐξ ἄλης ἐβιότευον, ἐς Κομ-

Lin. 36. ἐφιστῶντας *Edd.* *L.* 44. τὰ πεντηκ. *Edd.* *L.* 48. *nomen* ὕπατος, *quod, ab Appiano-ne sit, an a librariorum errore, dubitari potest, uncis includendum duxi. Ejus loco* Κοΐντος *mallem.* *L.* 50. Κομπλεγὸν *Vat. A. Medic.*

ra essent. Quare quoniam neque spatium erat nuncios ad sese mutuo mittendi, & eorum qui literas adtulerant præsentia atque minæ urgebant, dum singuli suæ securitati consulunt, omnes impigre sua mœnia dejiciunt. Nam quandoquidem semel parere decreverant; ex celeritate quoque, si alios antevertissent, gloriam captabant. Hoc pacto omnes circa Iberum amnem civitates uno die, uno imperatoris astuto consilio, suos ipsimet muros subruerunt. Inde factum, ut propter infirmitatem diutius in pace se continuerint.

42. Quarta abhinc Olympiade circa Olymp. centesimam quinquagesimam, cum alii multi Hispani, tum *Lusones*, Iberi fluminis accolæ, penuria soli compulsi, a Romanis defecere. Hi a *Fulvio Flacco* [consule] victi acie, per oppida magnam partem diffugere: sed qui omni penitus solo carentes, incertis sedibus degebant, *Complegam* confugerunt, ur-

A. U. 573.

πλέγαν πόλιν συνέφυγον, ἣ νεόκτιστός τε ἦν καὶ ὀχυρά, καὶ ηὔξητο ταχέως. ὅθεν ὁρμώμενοι, τὸν Φλάκκον ἐκέλευον, καταθέντα σφίσιν ὑπὲρ τῶν ἀνῃρημένων ἑκάστου σάγον τε καὶ ἵππον καὶ ξίφος, ἀποτρέχειν ἐξ Ἰβηρίας, πρίν τι κακὸν παθεῖν. Ο δὲ, πολλοὺς αὐτοῖς, ἔφη, σάγους οἴσειν· καὶ τοῖς πρέσβεσιν αὐτῶν ἑπόμενος, τῇ πόλει παρεστρατοπέδευσεν. οἱ δ᾽ ἀνομοίως ταῖς ἀπειλαῖς σφῶν, αὐτίκα ἀπεδίδρασκον, καὶ τὰ τῶν ἐγγὺς βαρβάρων ἐλῄζοντο. χρῶνται δὲ διπλοῖς ἱματίοις παχέσιν, ἀντὶ χλαμύδων αὐτὰ περιπορπώμενοι, καὶ τοῦτο σάγον ἡγοῦνται.

XLIII. Φλάκκῳ μὲν οὖν διάδοχος ἦλθεν ἐπὶ τὴν 575. στρατηγίαν Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράκχος. Καράουϊν δὲ πόλιν, ἣ Ῥωμαίων ἦν φίλη, δισμύριοι Κελτιβήρων ἐπολιόρκουν· καὶ ἐπίδοξος ἦν ἁλώσεσθαι, Γράκχου σφόδρα μὲν ἐπειγομένου βοηθῆσαι τῇ πόλει, περιϊόντος δ᾽ ἐν κύκλῳ τοὺς πολεμίους, καὶ οὐκ ἔχοντος οὐδὲ μηνύσαι

Lin. 52. ηὔξετο *Vat. & Med.* *L.* 63. Καράβιν *Edd. h. l. & deinceps.* Κάραυιν *Vat. A.* *L.* 66. *vulgatum* περιόντος *correxi, monente etiam Stephano.*

bem nuper conditam, munitamque & celeri incremento auctam. Inde erumpentes, Flacco imperant, ut *ſingulorum virorum nomine, qui ſuperiore bello ceciderant, ſagum, equum & enſem dependeret; ociusque, priusquam gravius quidquam obveniret, Hiſpania excederet.* Dato reſponſo, *plurima ſe illis ſaga adlaturum*, FLACCUS, legatos pone ſubſequutus, urbem caſtris juxta poſitis circumſedit. Sed illi, longe ſecus quam minati erant, præcipiti fugæ ſeſe mandarunt, ac vicinorum barbarorum agros perpopulati ſunt. Utuntur autem gentes illæ veſte duplici & craſſa, quam chlamydis in morem fibulis adſtringunt, illudque *SAGUM* adpellant.

43. Flacco in imperio ſucceſſit *Tiberius Sempronius Gracchus*; quo tempore *Celtiberorum* viginti millia *Caravim*, urbem Romanorum ſociam, obſidebant. Quam quia fama percrebuerat captum iri, eo majore *Gracchus* ſtudio opem ei ferre properabat. Quum autem, circumfuſis undique urbi hoſtibus, adventum

A. U. τῇ πόλει περὶ αὐτοῦ. τῶν οὖν τις ἰλάρχων, Κομίνιος,
575. ἐνθυμηθεὶς πρὸς ἑαυτὸν, καὶ Γράκχῳ τὸ τόλμημα ἀνενεγκὼν, ἐνεπορπήσατο σάγον Ἰβηρικῶς, καὶ λαθὼν ἀνεμίχθη τοῖς χορτολογοῦσι τῶν πολεμίων· συνεισῆλθέν τε αὐτοῖς, ὡς Ἴβηρ, ἐς τὸ στρατόπεδον, καὶ εἰς τὴν Καράουϊν διαδραμὼν, ἐμήνυσεν ὅτι Γράκχος ἐπίοι. οἱ μὲν δὴ διεσώθησαν, ἐγκαρτερήσαντες τῇ πολιορκίᾳ· μέχρι Γράκχος αὐτοῖς ἐπῆλθε μετὰ τρίτην ἡμέραν, καὶ
576. οἱ πολιορκοῦντες ἀπανέστησαν. Δισμύριοι δ' ἐκ τῆς Κομπλέγας διέτρεχον ἐς τὸ Γράκχου στρατόπεδον σὺν ἱκετηρίαις· καὶ πλησιάσαντες, ἀδοκήτως ἐπέθεντο αὐτῷ, καὶ συνετάραξαν. ὁ δ' εὐμηχάνως ἐξέλιπεν αὐτοῖς τὸ στρατόπεδον, καὶ ὑπεκρίνατο φεύγειν. εἶτα διαρπάζουσιν ἐπιστραφεὶς, ἐπέπεσέν τε καὶ πλείστους ἔκτεινεν, καὶ τῆς Κομπλέγας κατέσχε καὶ τῶν περιοίκων. Τοὺς δὲ ἀπόρους συνῴκιζε, καὶ γῆν αὐτοῖς διεμέτρει· καὶ πᾶσιν ἔθνεσιν ἔθετο τοῖς τῇδε συνθήκας ἀκριβεῖς, καθ'

Lin. 68. *mallem* περὶ ἑαυτοῦ. *L.* 84. *voce* ἔθνεσιν *carent tres nostri MSSti, nec eam Curio agnovisse videtur. Ibid.* καθὰ, *pro* καθ' ἃς, *dant iidem tres nostri Codd.*

suum obsessis significare non posset; *Cominius* quidam, turmæ equitum præfectus, re secum deliberata, & Graccho quid pararet admonito, sagum Hispanico ritu induit; &, hostium pabulatoribus clam sese admiscens, ut Hispanus castra eorum subiit: inde *Caravim* transcurrens, oppidanis Gracchi adventum nunciat. Ita illi fortiter omnia perpessi, die tertio adventu Gracchi hostibus digressis, obsidione exemti sunt. Eodem tempore ex *Complega* urbe egressa hominum viginti millia, & cum oleæ ramis supplicantium more ad castra Gracchi venientia, ubi adpropinquassent, ex improviso impetum in castra fecerunt, & tumultu pavoreque omnia repleverunt. Singulari astutia *Gracchus*, simulata fuga, castra deseruit: mox conversus, & direptioni intentos adortus, plurimos interfecit, ipsaque etiam *Complega* & circumjacente regione est potitus. Post hæc, diviso inopibus agro, datisque ad habitandum sedibus, omnibus ea loca incolentibus populis *leges* adcurate descriptas, *ex quibus in ami-*

ἃς Ῥωμαίων ἔσονται φίλοι· ὅρκους τε ὤμοσεν αὐτοῖς καὶ ἔλαβεν, ἐπιποθήτους ἐν τοῖς ὕστερον πολέμοις πολλάκις γενομένους. δι᾽ ἃ καὶ ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ ἐν Ῥώμῃ διώνυμος ἐγένετο ὁ Γράκχος, καὶ ἐθριάμβευσε λαμπρῶς. A. U. 576.

XLIV. Ἔτεσιν δ᾽ οὐ πολλοῖς ὕστερον πόλεμος ἄλλος ἠγέρθη περὶ Ἰβηρίαν χαλεπὸς, ἐκ τοιᾶσδε προφάσεως· Σεγήδη πόλις ἐστὶ Κελτιβήρων τῶν Βελλῶν λεγομένων μεγάλη τε καὶ δυνατὴ, καὶ ἐς τὰς Σεμπρωνίου Γράκχου συνθήκας ἐνεγέγραπτο. αὕτη τὰς βραχυτέρας πόλεις ἀνῴκιζεν ἐς αὐτὴν, καὶ τεῖχος ἐς τεσσαράκοντα σταδίους κύκλῳ περιεβάλλετο· Τιτθούς τε ὅμορον γένος ἄλλο συνηνάγκαζεν ἐς ταῦτα. Ἡ δὲ σύγκλητος πυθομένη, τό τε τεῖχος ἀπηγόρευε τειχίζειν, καὶ φόρους ᾔτει τοὺς ὁρισθέντας ἐπὶ Γράκχου, στρατεύεσθαί τε Ῥωμαίοις προσέτασσε· καὶ γὰρ τοῦθ᾽ αἱ Γράκχου συνθῆκαι ἐκέλευον. Οἱ δὲ περὶ μὲν τοῦ τείχους ἔλεγον, ἀπηγορεῦσθαι Κελτίβηρσιν ὑπὸ Γράκχου, μὴ κτίζειν πόλεις, οὐ, τειχίζειν τὰς ὑπαρχούσας· τῶν δὲ φόρων καὶ τῆς ξεναγίας ὑπ᾽ αὐ- 600.

Lin. 93. *vulg.* αὐτὴ *in* αὕτη *mutavi.* *L.* 94. *ex more Appiani legendum* ἐς αὐτὴν, *vel* ἐς ἑαυτήν. *L.* 95. περιεβάλετο *Med. Vat. B.*

citia ac ſocietate populi Romani viverent, dato acceptoque jurejurando firmavit: cujus fœderis ſocietas ſequentibus bellis ſæpe exoptata multis fuit. Ob eas res clarum & in Hiſpania & Romæ *Gracchi* nomen erat, magnificeque triumphavit.

44. Annis non multis poſt, grave denuo bellum in Hiſpania exarſit, hac occaſione: *Segeda*, Celtibericæ gentis, qui *Belli* vocantur, urbs ampla & potens, fœderique Sempronii Gracchi adſcripta, minoribus oppidis excitos cives ad ſe traducebat, murumque in ambitum quinque millium paſſuum ducebat; *Titthis*, vicina gente ad ejusdem conſilii ſocietatem compulſis. Senatus certior factus, primum vetare murum exſtrui; deinde tributa a Graccho impoſita poſtulare: poſtremo, ut cum Romanis militarent (nam jubebat *Gracchi fœdus*) imperare. Quod ad murum adtinet, reſponderunt: *Celtiberis quidem interdictum a Graccho, ne novas urbes conderent; at, ne veteres munirent, nullum verbum eſſe factum.* *Tributa*

A. U. 600. τῶν ἔφασαν Ῥωμαίων ἀφεῖσθαι μετὰ Γράκχον. καὶ τῷ ὄντι ἦσαν ἀφειμένοι. δίδωσι δ᾽ ἡ βουλὴ τὰς τοιάσδε δωρεὰς, ἀεὶ προστιθεῖσα, κυρίας ἔσεσθαι μέχρι ἂν αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ δοκῇ.

601. XLV. Στρατηγὸς οὖν ἐπ᾽ αὐτοὺς Νωβελίων ἐπέμπετο μετὰ στρατιᾶς οὐ πολὺ τρισμυρίων ἀνδρῶν ἀποδεούσης. ὃν ἐπειδὴ σφίσιν οἱ Σεγηδαῖοι προσιόντα ἔγνωσαν, οὔπω τὸ τεῖχος ἐκτελέσαντες, ἔφευγον ἐς Αρουακοὺς μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν, καὶ σφᾶς ὑποδέχεσθαι τοὺς Αρουακοὺς παρεκάλουν. οἱ δὲ ὑποδέχονταί τε, καὶ Κάρον, αὐτὸν Σεγηδαῖον, πολεμικὸν εἶναι νομιζόμενον, αἱροῦνται στρατηγόν. ὁ δὲ τρίτῃ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἡμέρᾳ, δισμυρίους πεζοὺς καὶ ἱππέας πεντακισχιλίους ἔς τινα λόχμην ἐνεδρεύσας, παροδεύουσι τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέθετο· καὶ τῆς μάχης ἐπὶ πολὺ ἀγχωμάλου γενομένης, ἐκρά-

Lin. 11. Αρουάκκους *Edd. & ſic ſemper (quod ſemel monuiſſe ſufficiat) cum duplici* κ, *& penacute in obliquis, ſed* Αρούακκοι *in caſu recto.* Αρουάσκους *h. l. quidem & lin. ſq. Vat. A. & Med. ſed deinceps* Αρουάκους *&* Αρούακοι *aut* Αρουάκοι. Αρβακοὶ *dare ſolet Cod. Bavar. His inter ſe collatis,* Αρουακοὶ, Αρουακοὺς *&c. edere conſtitui. L.* 14. *correxi vulgatum* αὐτῶν Σεγηδαίων, *quod in* ἐκ τῶν Σεγηδαίων *mutatum malebat H. Steph.*

autem & militiam ab ipſis Romanis poſt Gracchum eisdem eſſe remiſſam. Et ita ſe res habebat. Sed quum ſenatus ejusmodi *Privilegia* alicui indulget, ſemper hanc addit exceptionem; *QUAMDIU SIBI POPULOQUE ROMANO LIBITUM FUERIT.*

45. Itaque adverſus eos miſſus eſt *Nobilior*, cum exercitu fere triginta millium. Cujus adventum ut cognovere *Segedenſes*, quia murus nondum perfectus erat, cum uxoribus ac liberis ad *Arevacos* confugere; precatique ut exciperentur, non modo excepti ſunt, verum etiam *Carus* quidam ex Segedenſium numero, vir bello ſtrenuus habitus, dux eſt electus. Is, tertio poſt delatam imperii ſummam die, viginti peditum, equitum quinque millibus loco arboribus veſtito in inſidiis collocatis, prætereuntes adgreſſus Romanos, poſtquam diu ancipiti prælio pugnatum eſt, ſplendidam obtinuit victoriam, ſex

τει τε λαμπρῶς, καὶ Ῥωμαίων τῶν ἐξ ἄστεος ἔκτεινεν ἐς ἑξακισχιλίους· ὡς μέγα τῇ πόλει γενέσθαι τὸ ἀτύχημα. Ατάκτου δὲ αὐτῷ τῆς διώξεως ἐπὶ τῇ νίκῃ γενομένης, οἱ τὰ σκευοφόρα Ῥωμαίων φυλάσσοντες ἱππεῖς ἐπέδραμον, καὶ Κάρον τε αὐτὸν ἀριστεύοντα ἔκτειναν, καὶ ἑτέρους ἀμφ' αὐτὸν, οὐκ ἐλάσσους καὶ οἵδε τῶν ἑξακισχιλίων· μέχρι νὺξ ἐπελθοῦσα διέλυσεν. ἐγίγνετο δὲ ταῦθ', ὅτε Ῥωμαῖοι τῷ Ἡφαίστῳ τὴν ἑορτὴν ἄγουσιν· ὅθεν οὐδεὶς ἂν ἑκὼν ἄρξειεν ἐξ ἐκείνου μάχης παρὰ τήνδε τὴν ἡμέραν. A. U. 601.

XLVI. Αρουακοὶ μὲν οὖν εὐθὺς αὐτῆς νυκτὸς ἐς Νομαντίαν, ἣ δυνατωτάτη πόλις ἦν, συνελέγοντο, καὶ στρατηγοὺς Αμβωνα καὶ Λεύκωνα ᾑροῦντο. Νωβελίων δ' αὐτοῖς τρισὶν ἡμέραις ὕστερον ἐπελθὼν, παρεστρατοπέδευσεν ἀπὸ σταδίων τεσσάρων καὶ εἴκοσιν. παραγενομένων δέ οἱ Νομάδων ἱππέων τριακοσίων, οὓς Μασσανάσσης ἐπεπόμφει, καὶ ἐλεφάντων δέκα, τὴν στρατιὰν ἐπῆγε τοῖς πολεμίοις, ἄγων ὀπίσω τὰ θηρία λανθά-

Lin. 24. *H. Stephanus, pronomen* οἵδε *ad interfectos referens, verba* οὐκ ἐλασσ. - - - ἑξακισχιλίων *parenthesi inclusit.*

millibus civium Romanorum acie cæsis. Tantam eo die calamitatem resp. accepit. Sed dum post victoriam effuso inordinatoque agmine persequitur fugientes; Romani equites, qui impedimenta custodiebant, facto impetu, cum Carum ipsum gnaviter pugnantem, tum alios non pauciores sex millibus, interficiunt. Prælium nox diremit. Accidit autem hæc clades eo die, quo *Vulcani Festum* Romani celebrant: quare abhinc illo tempore nemo facile dux Romanus, nisi coactus, eo die prælium commiserit.

46. Ea ipsa nocte *Arevaci Numantiam*, validissimam urbem, conveniunt, novosque duces creant, Ambonem & Leuconem. Triduo post *Nobilior* subsequutus, ad III millia passuum ab urbe castra munit. Tum ad eum trecenti equites, a Masinissa missi, cum decem elephantis accedunt. Quibus adsumtis in hostem aciem promovet, belluasque post principia, ne conspici ab hostibus possent, locat. Com-

A. U. 601. νοντα. Καὶ γενομένης ἐν χερσὶ τῆς μάχης, οἱ μὲν ἄνδρες διέστησαν, τὰ δὲ θηρία ἐξεφαίνετο. καὶ οἱ Κελτίβηρες, αὐτοί τε καὶ οἱ ἵπποι σφῶν οὐ πρὶν ἑωρακότες ἐλέφαντας ἐν πολέμοις, ἐθορυβοῦντο καὶ κατέφευγον ἐς τὴν πόλιν. ὁ δὲ καὶ τοῖς τείχεσιν αὐτοὺς ἐπῆγε· καὶ ἐμάχετο γενναίως, μέχρι τῶν ἐλεφάντων τις, ἐς τὴν κεφαλὴν λίθῳ μεγάλῳ καταπίπτοντι πληγεὶς, ἠγριώθη τε, καὶ ἐκβοήσας μέγιστον, ἐς τοὺς φίλους ἐπεστρέφετο· καὶ ἀνήρει τὸν ἐν ποσὶν, οὐ διακρίνων ἔτι φίλιον ἢ πολέμιον. οἵ τε ἄλλοι ἐλέφαντες πρὸς τὴν ἐκείνου βοὴν διαταραχθέντες, ὅμοια πάντες ἔδρων, καὶ τοὺς Ρωμαίους συνεπάτουν τε καὶ ἀνέτεμνον καὶ ἀνεῤῥίπτουν. ὅπερ ἀεὶ θορυβηθέντες οἱ ἐλέφαντες εἰώθασι πάσχειν, καὶ πάντας ἡγεῖσθαι πολεμίους· καί τινες διὰ τήνδε τὴν ἀπιστίαν αὐτοὺς καλοῦσι κοινοὺς πολεμίους. Φυγὴ οὖν τῶν Ρωμαίων ἐγίγνετο ἄτακτος· ἣν οἱ Νομαντῖνοι κατιδόντες ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἐξέθορον, καὶ διώκοντες ἔκτειναν ἄνδρας μὲν ἐς τετρακισχιλίους, ἐλέφαντας δὲ τρεῖς· ὅπλα

Lin. 45. ἔτι φίλον *Edd.*

missò prælio diduxit se acies, & belluæ ex improviso conspectæ tantum terroris injecerunt cum Celtiberis tum eorum equis, qui antea numquam elephantos viderant, ut terga vertentes in oppidum confugerent. Fugientibus instans Romanus imperator, mœnibus elephantos admovet. Ibi acriter pugnatum: quoad unus ex elephantis, ingenti saxo in caput adacto sauciatus, iras concepit; & immani clamore edito in suos conversus, sine discrimine, amicus, an hostis esset, in obvium quemque sævire cœpit. Cæteri, ad ejus vocem turbati, eadem & ipsi facere, passimque Romanos proterere, discindere, sublimes projicere. Solent enim *elephantes*, quum turbati sunt, id facere, atque omnes pro hostibus habere; propter quam perfidiam a nonnullis *communes hostes* vocantur. Fuga inde Romanorum effusa fieri cœpta est: quam intuiti e mœnibus *Numantini*, eruptione facta, persequuntur fugientes, & quatuor millia hominum, elephantos tres interficiunt; armaque multa & signa milita-

τε πολλὰ καὶ σημεῖα ἔλαβον. Κελτιβήρων δὲ ἀπέθανον ἐς δισχιλίους. A. U. 601.

XLVII. Καὶ ὁ Νωβελίων, μικρὸν ἐκ τοῦ πταίσματος ἀναλαβὼν, ἀγορᾷ μέν τινι τῶν πολεμίων ἐπεχείρει περὶ Ἀξείνιον πόλιν σεσωρευμένῃ· οὐδὲν δὲ ἀνύσας, ἀλλὰ κἀνταῦθα πολλοὺς ἀποβαλὼν, ἐπανῆλθεν νυκτὸς ἐς τὸ στρατόπεδον. ὅθεν Βιήσιον ἵππαρχον ἐπὶ συμμαχίαν ἔς τι γειτονεῦον ἔθνος ἔπεμψεν, ἱππέων δεόμενος. οἱ δὲ συνέπεμψαν αὐτῷ τινας ἱππέας, οὓς ἐρχομένους ἐλόχων οἱ Κελτίβηρες. καὶ τῆς ἐνέδρας ἐκφανείσης, οἱ μὲν σύμμαχοι διεδίδρασκον· ὁ δὲ Βιήσιος, μαχόμενος, αὐτός τε καὶ σὺν αὐτῷ πολλοὶ Ῥωμαίων ἀπέθανον. Συνεχῶν δὲ τοιῶνδε πταισμάτων αὐτοῖς ἐπιγιγνομένων, πόλις Ὀκιλις, ἔνθα ἡ ἀγορὰ καὶ τὰ χρήματα ἦν τὰ Ῥωμαίων, μετέθετο ἐς τοὺς Κελτίβηρας. Καὶ ὁ Νωβελίων, ἀπιστῶν ἅπασιν, ἐν τῷ στρατοπέδῳ διεχείμαζε, στεγάσας ὡς ἐδύνατο, καὶ τὴν ἀγορὰν ἔχων ἔνδον, καὶ κακοπαθῶν αὐτῆς τε τῆς ἀγορᾶς τῇ ὀλιγότητι, καὶ νιφετοῦ πυκνό-

Lin. 61. & 65. Blesium *scribit vetus interpres Curio.* *L.* 63. ἰλόχων *Edd. vitiose.*

ria capiunt. Celtiberorum circiter duo millia perierunt.

47. *Nobilior*, quum se ex hac clade tantulum collegisset, commeatum, quem hostes ad *Axinium* urbem congesserant, frustra oppugnare conatus, amissis e suis non paucis, noctu in castra rediit. Inde *Biesium* (præerat is equitibus) ad vicinam quamdam gentem misit, ut juncta amicitia equestria auxilia posceret. Redeunti, & aliquot equites secum adducenti, *Celtiberi* insidias tetenderunt: quibus detectis, socii quidem fugere; sed Biasius & ex Romanis, qui cum eo erant, multi pugnantes interfecti sunt. Tam crebræ clades etiam sociorum animos averterunt. *Ocilis* urbs, in qua Romanorum commeatus & pecuniæ adservabantur, ad Celtiberos defecit. Quare rebus omnibus diffidens *Nobilior*, in castris pro præsenti facultate tectis hibernavit. Sed inopia frumenti (habuit autem secum quidquid habuit) magna fuit. Adhæc crebræ nives & frigoris vis non parum milites ad-

A. U. τῆτι, καὶ κρύους χαλεπότητι· ὥστε πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὲν ἐν τοῖς φρυγανισμοῖς, οἱ δὲ καὶ ἔνδον ὑπὸ στενοχωρίας καὶ κρύους ἀπώλλυντο.

602. XLVIII. Τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους Νωβελίωνι μὲν ἐπὶ τὴν στρατηγίαν ἀφικνεῖται διάδοχος Κλαύδιος Μάρκελλος, ἄγων πεζοὺς ὀκτακισχιλίους καὶ ἱππέας πεντακοσίους. λοχώντων δὲ καὶ τόνδε τῶν πολεμίων, διῆλθεν πεφυλαγμένως, καὶ σὺν παντὶ τῷ στρατῷ παρὰ τὴν Ὄκιλιν ἐστρατοπέδευσεν. ἐπιτυχὴς δὲ τὰ πολέμια ὤν, τὴν πόλιν αὐτίκα παρεστήσατο, καὶ συγγνώμην ἔδωκεν, ὅμηρά τινα καὶ ἀργυρίου τάλαντα τριάκοντα λαβών. Νεργόβριγες δὲ αὐτοῦ περὶ τῆσδε τῆς μετριοπαθείας πυθόμενοι, πέμψαντες, ἠρώτων· Τί ἂν πράξαντες, εἰρήνης ἐπιτύχοιεν; Ὡς δὲ αὐτοὺς ἐκέλευεν ἑκατὸν ἱππέας δοῦναι συστρατεύσοντας, οἱ μὲν ὑπισχνοῦντο δώσειν· κατὰ δ' ἄλλο μέρος τοῖς οὐραγοῦσιν ἐπετίθεντο, καὶ τῶν σκευοφόρων τι περιέσπων. εἶτ' ἀφίκοντο, τοὺς ἑκατὸν ἱππέας ἄγοντες, ὡς δὴ κατὰ τὸ συγκείμενον· περί τε

Lin. 74. οἱ δὲ ἔνδον *Edd. omisso* καὶ. *L.* 81. πολεμικὰ *Edd. ex H. Stephani emendatione, quam idem ipse alibi, ut minime necessariam, improbavit.* *L.* 87. συστρατεύοντας *edit.* 1. *male.*

flixit: usque adeo, ut multi inter lignandum, alii in ipsis hibernaculis ob angustias frigusque morerentur.

48. Proximo anno successit Nobiliori in imperio *Claudius Marcellus*; secumque adduxit peditum octo millia, equites quingentos. Huic quoque in itinere ab hostibus insidiæ parantur. Sed caute & circumspecte incedendo, exercitum incolumem traduxit, & copiis omnibus ad *Ocilim* castra posuit. Quam urbem (ut erat bello felix imperator) statim in deditionem accepit; imperatisque obsidibus, & argenti talentis triginta, veniam incolis dedit. Audita hac clementia, *Nergobriges*, missis legatis, quæsivere, quid sibi ad pacem obtinendam agendum foret. Ille centum equites, secum militaturos, petiit. Hos ubi daturos illi promiserunt, interea alia ex parte extremum agmen Romanorum adgressi, non nihil ex sarcinis diripiunt. Mox advenere, qui centum illos equites ex pacto debitos adduce-

τῶν ἐπὶ τῆς οὐραγίας γενομένων ἔλεγον, τινὰς ἀγνοοῦντας τὰ ὡμολογημένα, ἁμαρτεῖν. ὁ δὲ τοὺς μὲν ἑκατὸν ἱππέας ἔδησε, τοὺς δ᾽ ἵππους αὐτῶν ἀποδόμενος, καὶ τὸ πεδίον καταδραμὼν, τὴν λείαν διεῖλεν τῷ στρατῷ, καὶ τῇ πόλει παρεστρατοπέδευσε. Νεργόβριγες δὲ, προσαγομένων αὐτοῖς μηχανημάτων ἅμα καὶ χωμάτων, κήρυκα πέμψαντες, λυκῆν ἀντὶ κηρυκείου περικείμενον, ᾔτουν συγγνώμην. ὁ δὲ οὐκ ἔφη δώσειν, εἰ μὴ πάντες Ἀρουακοὶ καὶ Βελλοὶ καὶ Τιτθοὶ δεηθεῖεν ὁμοῦ. ὧν τὰ μὲν ἔθνη πυθόμενα, προθύμως ἐπρεσβεύετο, καὶ τὸν Μάρκελλον ἠξίουν, ποινὴν αὐτοῖς ἐπιθέντα μετρίαν, ἐς τὰς Γράκχου συνθήκας ἀναγαγεῖν. ἀντέλεγον δ᾽ αὐτοῖς ἐπιχώριοί τινες ὑπ᾽ ἐκείνων πεπολεμημένοι.

A. U. 602.

XLIX. Καὶ ὁ Μάρκελλος ἐξ ἑκατέρων πρέσβεις ἐς Ῥώμην ἔπεμπεν ἀντιλέξοντας ἀλλήλοις· ἰδίᾳ δ᾽ ἐπέστελλεν τῇ βουλῇ, προτρέπων ἐς τὰς διαλύσεις. ἐβούλετο γὰρ

Lin. 97. κηρυκίου *Med. Bav. quod perinde est, & alibi in contextu receptum.* *L.* 99. Τίτθοι *Edd. h. l. & alibi.* *L.* 2. τὸν Κλαύδιον Μάρκελλον *Bavar. sed* Κλαύδιον *ab Excerptore adjectum.* *L.* 6. ἐπέστελλον *edit.* 1. *cum MSS. excepto Bav.*

rent: qui interrogati de sarcinis direptis, responderunt, nonnullos ignoratione pactorum id admisisse. At *Marcellus* centum equites vinciri jussit, equosque vendi. Deinde pervastatis eorum agris & præda inter milites divisa, urbem obsedit. *Nergobriges* ubi aggerem exstrui machinasque admoveri suis mœnibus conspexerunt, *præcone* misso, qui pro caduceo *lupi pelle* erat amictus, veniam erroris petierunt. Daturum se abnuit imperator, nisi simul omnes *Arevaci*, *Belli*, *Titthi* peterent. Quod ubi gentibus illis innotuit, extemplo omnes legationibus missis, *Marcellum* orare, ut *mediocri pœna contentus*, *singulas ad fœdus Gracchi remitteret.* Sed huic petitioni populi aliquot paulo ante ab illis bello lacessiti contradixere.

49. Quapropter *Marcellus* utrimque legatos Romam proficisci jubet, coram Senatu inter se disceptaturos. Privatim etiam per literas senatum hortatus est, ut pacem componeret. Quippe imperii sui tem-

A. U. 602. ἐφ' ἑαυτοῦ τὸν πόλεμον ἐκλυθῆναι, δόξαν οἱ χρηστὴν καὶ ἀπὸ τοῦδε νομίζων ἔσεσθαι. Τῶν δὲ πρέσβεων οἱ μὲν ἐκ τῆς φιλίας, ἐς τὴν πόλιν ἐσελθόντες, ἐξενίζοντο· οἱ δὲ ἐκ τῶν πολεμίων, ὡς ἔθος ἐστὶν, ἔξω τειχῶν ἐστάθμευον. Ἀποδοκιμάζουσα δ' ἡ βουλὴ τὴν εἰρήνην, καὶ χαλεπῶς φέρουσα, ὅτι μὴ, καθάπερ αὐτοὺς ἠξίου Νωβελίων ὁ πρὸ Μαρκέλλου, Ῥωμαίοις αὐτοὺς ἐπετετρόφεσαν, Μάρκελλον αὐτοῖς ἐξοίσειν ἔφη τὰ δόξαντα. Καὶ στρατιὰν εὐθὺς ἐκλήρουν ἐς Ἰβηρίαν τότε πρῶτον, ἀντὶ καταλέξεως. πολλῶν γὰρ αἰτιωμένων τοὺς ὑπάτους, ἀδίκους ποιεῖσθαι τὰς καταγραφὰς, καί τινας ἐς τὰς κουφοτέρας στρατείας καταλέγειν, ἔδοξεν ἀπὸ κλήρου τότε συναγαγεῖν. ὧν ἐστρατήγει Λικίνιος Λούκουλλος, ὕπατος, πρεσβευτῇ χρώμενος Κορνηλίῳ Σκιπίωνι, τῷ Καρχηδόνα μετ' οὐ πολὺ ἑλόντι, καὶ Νομαντίαν ὕστερον.

L. Ὁ μὲν

Lin. 14. αὐτοὺς *aut* ἑαυτοὺς *puto esse in MSS.* *Ibid. post* ἐπετετρόφεσαν *vulgo insertum erat* καὶ, *quod delendum censui.* *L.* 20. *ad vocem* Λικίνιος *in ora Vat. B. adscript.* Λεύκιος. *L.* 22. Νωμαντίαν *Bav. & sic semper per* ω.

pore bello huic imponi finem, cupiebat; ratus, ex ea quoque re magnam se laudem consecuturum. Fœderatarum sociarumque urbium legati in urbem admissi, hospitioque suscepti: at qui ab hostibus venerant, extra urbem, ut moris est, diversari jussi sunt. Senatus pacem improbans, & indigne ferens, quod se, quemadmodum Nobilior, qui ante Marcellum in Hispania fuerat, censuisset, Romanis non permisissent, non aliud responsum legatis dedit, quam, *Marcellum illis declaraturum senatus voluntatem.* Statimque decreto in Hispaniam exercitu, *sorte* tunc primum *milites*, *non delectu*, ut antea consueverant, *vocati* sunt. Nam quoniam multi querebantur, a consulibus injustas conquisitiones haberi, & certos quosdam ad leviores militias adsumi; placuit tunc, exercitum sortito legi. Huic exercitui præfectus est *Licinius Lucullus* Cos. qui legatum habuit *Cornelium Scipionem*, non multo post eversa Carthagine Numantiaque clarum.

50. Dum

L. Ο μὲν δὴ Λούκουλλος ὥδευεν· ὁ δὲ Μάρκελλος τόν τε πόλεμον προεῖπε τοῖς Κελτίβηρσι, καὶ τὰ ὅμηρα αἰτοῦσιν ἀπέδωκε. τὸν δ᾽ ἐν Ῥώμῃ τοὺς λόγους διαθέμενον ὑπὲρ τῶν Κελτιβήρων, ἰδίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀνακαλέσας, ἐπὶ πολὺ διέτριβεν. ὑπὲρ ὅτου δὴ καὶ ὑπωπτεύετο μὲν καὶ τότε, μᾶλλον δ᾽ ἐπιστώθη τοῖς ὕστερον γενομένοις, ὅτι αὐτοὺς ἀνέπειθεν ἑαυτῷ τὰ κατὰ σφᾶς ἐπιτρέψαι· ἐπειγόμενος ἄρα, πρὸ τοῦ Λουκούλλου τὸν πόλεμον καταλυθῆναι. Μετὰ γὰρ τὴν συνουσίαν, Νεργόβριγα μὲν Ἀρουακῶν πεντακισχίλιοι κατέλαβον· Μάρκελλος δ᾽ ἐπὶ Νομαντίαν ἐχώρει, καὶ πέντε σταδίους ἀποσχὼν παρεστρατοπέδευεν αὐτοῖς, καὶ συνεδίωκεν ἐς τὴν πόλιν· ἕως ὁ τῶν Νομαντίνων στρατηγὸς Λιτέννων ὑποστὰς, ἐβόα βούλεσθαι Μαρκέλλῳ συνελθεῖν ἐς λόγους. καὶ συνελθὼν, ἔφη· Βελλοὺς καὶ Τιτθοὺς καὶ Ἀρουακοὺς ἑαυτοὺς ἐπιτρέπειν Μαρκέλλῳ. Ο δὲ, ἄσμενος ἀκούσας, ὅμηρά τε καὶ χρήματα πάντας ἤτησε· καὶ λαβὼν, ἀφῆκεν

A. U. 603.

Lin. 26. αὐτὸν *recepi ex Bav. pro vulg.* αὑτὸν. *L.* 27. διέτριβον *edit.* 1. *cum quatuor MSS. ſed Bav. confirmat emendationem Stephani.* *L.* 31. Νεργόβριγας *Edd.*

50. Dum *Lucullus* ad bellum proficiſcitur; interea *Marcellus* impendentis belli *Celtiberos* admonuit, obſideſque repetentibus reddidit. Deinde principe legationis ejus, quæ a Celtiberis Romam miſſa fuerat, clam ad ſe accerſito diuque retento, jam tum in ſuſpicionem venit, quam poſtea multo magis confirmavit, tentaſſe Celtiberis perſuadere, ut ſe ſuaque omnia arbitrio ipſius permitterent: quippe qui omni ſtudio nitebatur, ante adventum Luculli bello finem imponere. Nam ſtatim ab hoc colloquio, *Arevacorum* quinque millia Nertobrigam urbem occuparunt. *Marcellus* autem adverſus Numantiam exercitum duxit, &, caſtris ad quinque ſtadia ab urbe poſitis, Numantinos in urbem compulit. Sed eorum dux *Litenno*, inhibito ſuorum curſu, exclamavit, *ſe cum Marcello colloqui velle*; datoque colloquio, dixit: *Bellos, Titthos, & Arevacos Marcelli fidei ſeſe committere.* Quod ille lætis auribus audiens, imperatis acceptiſque obſidibus & pecuniis, cunctos

A. U. 603. ἐλευθέρους. ὁ μὲν δὴ πόλεμος ὁ Βελλῶν τε καὶ Τιτθῶν καὶ Αρουακῶν ἔληγεν οὕτω, πρὸ Λουκούλλου.

LI. Ο δὲ Λούκουλλος, δόξης τε ἐπιθυμῶν, καὶ ἐκ πενίας χρήζων χρηματισμοῦ, ἐς Οὐακκαίους, ἕτερον γένος Κελτιβήρων, ἐνέβαλεν, οἳ γείτονες τῶν Αρουακῶν εἰσιν· οὔτε τινὸς αὐτῷ ψηφίσματος γεγονότος, οὔτε Οὐακκαίων Ρωμαίοις πεπολεμηκότων, οὐδὲ ἐς αὐτόν τι Λούκουλλον ἁμαρτόντων. περάσας δὲ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Τάγον, ἀφίκετο πρὸς Καύκαν πόλιν, καὶ παρεστρατοπέδευσεν. οἱ δ᾽ ἐπύθοντο μὲν αὐτοῦ, τίνος ἥκοι δεόμενος, ἢ τί πολέμου χρήζων; Φήσαντος δὲ, ὅτι Καρπητανοῖς ὑπὸ Οὐακκαίων ἀδικουμένοις βοηθοίη, τότε μὲν ἀνεχώρουν ἐς τὴν πόλιν. ξυλευομένῳ δὲ αὐτῷ καὶ χορτολογοῦντι ἐπέκειντο, καὶ κτείνουσι πολλοὺς, καὶ τοὺς λοιποὺς διώκουσιν ἐς τὸ στρατόπεδον. γενομένης δὲ καὶ παρατάξεως, οἱ Καυκαῖοι, ψιλοῖς ἐοικότες, ἐκράτουν ἐπὶ

Lin. 40. Τίτθων *h. l. per* ττ *edit.* 1. *Puto* & *Med.* & *Vat. B.* *L.* 49. παρεστρατοπέδευεν *Vat. B.* *L.* 51. Καρπιτανοῖς *Vat. A.* *Ibid.* ὑποκαίων *tres nostri MSS. sed in ora Vat. A.* & *B. monetur legendum vel* ὑπὸ Καυκαίων *vel* ὑπὸ Οὐακκαίων.

liberos dimisit. Hoc pacto, priusquam Lucullus accessisset, Bellorum, Titthorum & Arevacorum bellum exstinctum est.

51. At *Lucullus*, cum gloriæ, tum rei familiaris augendæ, quam angustam habebat, avidus, *Vaccæorum* fines (& hæc gens *Celtiberica* est, vicina Arevacorum) infesto exercitu ingressus est: quamvis neque mandatum ullum haberet a senatu, nec Vaccæi bellum Romanis intulissent, nec ulla in re Lucullum offendissent. Trajecto flumine, quem *Tagum* adpellant, ad *Caucam* urbem pervenit, & prope illam castra posuit. Quærentibusque oppidanis, *cujus rei gratia veniret? ecquidve bello esset opus?* respondit: *se Carpetanis, quos Caucæi violassent, auxilio venire.* Illi tum intra urbem se recepere: unde non multo post in Luculli milites, lignatum frumentatumque egressos, impetu facto, multos cædunt, reliquos in castra compellunt. Dein vero, ubi justa etiam acie pugnatum est, *Caucæi*, similes fere velitibus

πολὺ τοῦ Λουκούλλου, μέχρι σφῶν τὰ ἀκόντια πάντα ἐξαναλώθη· καὶ τότε ἔφευγον, οὐκ ὄντες μενεμάχοι, περί τε τὰς πύλας αὐτῶν ὠθουμένων, ἀνῃρέθησαν ἀμφὶ τοὺς τρισχιλίους. *A. U.* 603.

LII. Τῆς δ᾽ ἐπιούσης οἱ πρεσβύτατοι, στεφανωσάμενοί τε καὶ φέροντες ἱκετηρίας, τὸν Λούκουλλον αὖθις ἠρώτων· Τί ποιοῦντες ἂν εἶεν φίλοι; Ὁ δὲ αὐτοὺς ὅμηρά τε ᾔτει καὶ ἀργυρίου τάλαντα ἑκατόν· καὶ τοὺς ἱππέας αὐτῶν ἐκέλευσέν οἱ συστρατεύειν. ὡς δὲ πάντα ἔλαβεν, ἠξίου φρουρὰν ἐς τὴν πόλιν ἐσαγαγεῖν. δεξαμένων δὲ καὶ τοῦτο τῶν Καυκαίων, ἐσήγαγε δισχιλίους ἀριστίνδην ἐξειλεγμένους· οἷς ἐσελθοῦσιν εἴρητο γίγνεσθαι περὶ τὰ τείχη. καταλαβόντων δὲ αὐτὰ τῶν δισχιλίων, ἐπήγαγε τὴν ἄλλην στρατιὰν ὁ Λούκουλλος, καὶ τῇ σάλπιγγι ὑπεσήμαινε κτείνειν Καυκαίους ἅπαντας ἡβηδόν. οἱ μὲν δή, πίστεις τε καὶ θεοὺς ὁρκίους ἐπικαλούμενοι, καὶ Ῥωμαίους ἐς ἀπιστίαν λοιδοροῦντες, διεφθείροντο ὠμῶς, ἐκ δισμυρίων ἀνδρῶν κατὰ πύλας ἀποκρήμνους διαφυ-

Lin. 67. ἐκλελεγμένους *edit.* 3. *L.* 68. ἐσήγαγε *Med.* Immisit *Curio.*

Romanorum, aliquantisper superiores erant: at ubi tela eos defecere, tum terga verterunt, statariæ pugnæ rudes & insueti. Fuga ad urbem facta, quum in portis colliderentur, circiter tria millia periere.

52. Postero die seniores cum coronis ac ramis oleæ ad *Lucullum* accedentes iterum quærebant, *quibus conditionibus amicitiam emerent?* Responsum est: *obsides & argenti talenta centum si darent, eorumque equites cum Romanis militarent.* Quibus propere concessis, postulavit *Lucullus*, ut præsidium in urbem admitterent. Adnuentibus & hoc *Caucæis*; duo millia virorum ex optimis selectorum, in urbem inducit: quibus mandat, ut ingressi mœnia occupent. Hoc facto, mox reliquum exercitum immittit, &, tuba signo dato, *Caucæos omnes interfici sine ullo ætatis discrimine* jubet. Illi fœdera deosque jurisjurandi præsides invocantes, & Romanorum perfidiam exsecrantes, crudeliter necabantur. Ex vi-

A. U. 603. γόντων ὀλίγων. ὁ δὲ Λούκουλλος τὴν πόλιν διήρπαζε, καὶ δόξης Ῥωμαίους ἐνεπίμπλη κακῆς. Οἱ δ' ἄλλοι βάρβαροι συνέθεον ἐκ τῶν πεδίων, οἱ μὲν ἐς τὰ ἀπόκρημνα, οἱ δὲ ἐς τὰς ὀχυρωτέρας πόλεις, συμφέροντες ἃ δύναιντο, καὶ ἐμπιμπράντες ὅσα λείποιεν, τοῦ μηδὲν ἔτι Λούκουλλον εὑρεῖν.

LIII. Ο δὲ, πολλὴν γῆν ἔρημον ὁδεύσας, ἔς τινα πόλιν Ιντερκατίαν ἀφίκετο, ἔνθα πεζοὶ μὲν ὑπὲρ δισμυρίους συνεπεφεύγεσαν, ἱππεῖς δὲ δισχίλιοι. καὶ αὐτοὺς ὁ Λούκουλλος ἐς συνθήκας ὑπὸ ἀνοίας προὐκαλεῖτο. οἱ δ' ἐπ' ὀνείδει τὰ Καυκαίων αὐτῷ προὔφερον, καὶ ἐπυνθάνοντο· Εἰ ἐπὶ τὰς ἐκείνων πίστεις αὐτοὺς καλοίη; Ο δ', οἷον ἅπαντες οἱ ἁμαρτόντες, ἀνθ' ἑαυτοῦ τοῖς ὀνειδίζουσιν χαλεπαίνων, ἔκειρεν αὐτῶν τὰ πεδία. καὶ περικαθίσας κύκλῳ τὴν πόλιν, χώματα ἤγειρε πολλὰ, καὶ συνεχῶς ἐξέτασσε, προκαλούμενος ἐς μάχην. οἱ δ' οὔπω μὲν ἀντεξέτασσον, ἀλλ' ἦσαν ἀκροβολισμοὶ μόνοι. Θαμινὰ

Lin. 81. Εντερκατίαν *h. l. Vat. A. Med.*

ginti millibus pauci per præruptas portas evaſere. *Lucullus*, urbe direpta, magnam infamiam Romanis conflavit. Cæteri barbari ex campeſtribus in prærupta atque inacceſſa loca, alii in munitiora oppida confugiebant; comportatis, quæcumque poterant; quæ vero relinquere cogebantur, incenſis, ut Lucullo diripiendum nihil ſupereſſet.

53. Ille igitur, peragrata ſatis longa regione deſerta, ad oppidum *Intercatiam* pervenit, quo peditum viginti millia, equitum duo convenerant. Quos quum *Lucullus*, ſatis quidem ſtulte, ad fœdus paciſcendum hortaretur; illi Caucæorum cladem per probrum objicere, quærereque: *an ad eamdem dextram fidemque ipſos vocaret, quam Caucæis dediſſet?* Ille (ut mos eſt omnium ſibi male conſciorum) cum ſibi ipſe iraſci deberet, exprobrantibus iſta iratus, agrum eorum pervaſtavit. Deinde circum obſeſſa urbe, complures aggeres jecit, & in aciem quoque milites inſtructos ſubinde eduxit, ſi qua ratione ad pugnam elicere poſſet. At illi, ut juſto prælio abſtinebant, ſic levibus ac velitaribus cer-

δέ τις τῶν βαρβάρων ἐξίππευεν ἐς τὸ μεταίχμιον, κεκοσμημένος ὅπλοις περιφανῶς, καὶ προὐκαλεῖτο Ῥωμαίων ἐς μονομαχίαν τὸν ἐθέλοντα. οὐδενὸς δ' ὑπακούοντος, ἐπιτωθάσας, καὶ τῷ σχήματι κατορχησάμενος, ἀπεχώρει. γιγνομένου δὲ τούτου πολλάκις, ὁ Σκιπίων, ἔτι νέος ὤν, ὑπερήλγησέν τε καὶ προπηδήσας ὑπέστη τὸ μονομάχιον. εὐτυχῶς δ' ἐκράτησεν ἀνδρὸς μεγάλου, μικρὸς ὤν.

A. U. 603.

LIV. Καὶ τόδε μὲν ἐπῆρε Ῥωμαίους. νυκτὸς δὲ φόβοι πολλοὶ κατεῖχον· οἱ γὰρ ἱππεῖς, ὅσοι τῶν βαρβάρων, πρὶν ἀφικέσθαι Λούκουλλον, ἐπὶ χορτολογίαν προεληλύθεσαν, οὐκ ἔχοντες ἐσελθεῖν ἐς τὴν πόλιν, Λουκούλλου περικαθημένου, περιθέοντες ἐβόων καὶ συνετάρασσον· καὶ συνεπήχουν οἱ ἔνδον αὐτοῖς. ὅθεν ὁ φόβος ἦν τοῖς Ῥωμαίοις ποικίλος. ἔκαμνον δὲ καὶ τῇ φυλακῇ δι' ἀγρυπνίαν καὶ ἀήθειαν τροφῶν ἐπιχωρίων. Οἴνου γὰρ οὐκ ὄντος, οὐδ' ἁλῶν, οὐδ' ὄξους, οὐδ' ἐλαίου, πυροὺς καὶ κριθὰς καὶ

Lin. 96. caret artic. τὸ edit. 3. operarum, puto, errore.

taminibus contendebant. Porro inter barbaros vir quidam, ſplendentibus armis inſignis, crebro inter utramque aciem equo vectus procedebat, e Romanis unum, qui ſecum ſingulari certamine decerneret, provocans. Sed ubi nemo ſeſe offerebat; Romanos irridere, ac ſaltatoriis geſtibus illudere, ſicque ad ſuos redire, conſueverat. Id quia ſæpius fiebat, *Scipio*, tum adhuc *juvenis*, graviter indoluit, proſiliensque, *ſingulare certamen ſubiit:* ac vaſto corpore virum modica ipſe ſtatura feliciter devicit.

54. Hæc quidem victoria extulit Romanorum animos: ſed eosdem proxima nocte gravis terror turbavit. Barbarorum equites, ante Luculli adventum pabulatum egreſſi, quoniam in urbem a *Lucullo* obſeſſam regreſſus nullus erat, circumcurrentes vociferantesque pavore omnia replebant: quibus quum hi, qui in urbe erant, accinerent; ancipiti trepidatione Romani tumultuabantur. Augebant metum invalidæ ſtationes, debilitatis tum aſſiduis vigiliis tum inſueto cibo militibus. Etenim cum vino, ſale, aceto, oleo

A. U. 603. ἐλάφων κρέα πολλὰ καὶ λαγωῶν χωρὶς ἁλῶν ἑψόμενα σιτούμενοι, κατερρήγνυντο τὰς γαστέρας, καὶ πολλοὶ καὶ ἀπώλλυντο. μέχρι ποτὲ τὸ χῶμα ἠγέρθη, καὶ τὰ τείχη τῶν πολεμίων τύπτοντες μηχαναῖς, μέρος μέν τι κατέβαλον, καὶ ἐσέδραμον ἐς τὴν πόλιν· μετὰ δ' οὐ πολὺ βιασθέντες τε καὶ ἀναχωροῦντες, ἐσπίπτουσιν ἔς τινα δεξαμενὴν ὕδατος, ὑπὸ ἀγνωσίας, ἔνθα οἱ πλείους ἀπώλοντο. καὶ νυκτὸς οἱ βάρβαροι τὰ πεσόντα ἀνῳκοδόμουν. Πάνυ δ' ἑκατέρων κακοπαθούντων, (ὁ γὰρ λιμὸς ἀμφοῖν ἥπτετο,) Σκιπίων ἀνεδέχετο τοῖς βαρβάροις, οὐδὲν ἔσεσθαι παράσπονδον. καὶ πιστευθεὶς κατὰ κλέος ἀρετῆς, διέλυσε τὸν πόλεμον ἐπὶ τοῖσδε· Λουκούλλῳ δοθῆναι παρὰ τῶν Ιντερκατίων σάγους μυρίους, καὶ θρεμμάτων τι πλῆθος ὡρισμένον, καὶ πεντήκοντα ἄνδρας ἐς ὅμηρα. Χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον Λούκουλλος αἰτῶν, (οὗ δὴ χάριν, ἡγούμενος ὅλην Ἰβηρίαν πολύχρυσον εἶναι καὶ πολυάργυρον, ἐπολέμει) οὐκ ἔλαβεν. οὐ γὰρ εἶχον· οὐδ' ἐν δόξῃ ταῦτ' ἐκεῖνοι Κελτιβήρων τίθενται.

carerent, ac tritico, hordeo, cervorum leporumque carnibus multis ſine ſale coctis veſcerentur; dyſenteria laborare cœperant, eoque morbo multi etiam abſumti ſunt. Tandem, perfecto aggere, arietibus murum quatiunt; ac jam, parte muri diſiecta, in urbem irrumpunt. Unde mox rurſus vi repulſi, dum ſe recipiunt, locorum ignoratione in ciſternam aqua repletam illapſi, plerique perierunt. Sequenti nocte barbari murum inſtaurarunt. Sed quum jam neutris, graſſante utrimque fame, ſatis bene eſſet; *Scipio* barbaris ſpopondit, ſi fœdus fieret, nihil fraudis aut perfidiæ admixtum iri. Et opinio virtutis viri tantum valuit, ut barbari fidei ejus ſe committerent. Bellum his conditionibus diremtum: *Intercatii Lucullo darent ſex millia ſagorum, pecudum certum quemdam numerum, obſides quinquaginta.* Auri atque argenti (cujus ſiti, quod Hiſpaniam iis abundare credidiſſet, bellum intulerat Lucullus) nihil dare poterant: neque enim habebant; neque in pretio eſſe apud illius regionis Celtiberos metalla iſta ſolent.

LV. Ἐπὶ δὲ Παλλαντίαν ἤει πόλιν, ἣ δόξαν τε ἀρετῆς *A. U.* 603. εἶχε μείζω, καὶ πολλοὶ συνεπεφεύγεσαν ἐς αὐτήν· ὅθεν αὐτῷ συνεβούλευόν τινες ἀποχωρεῖν πρὸ πείρας. ὁ δὲ, πολυχρήματον εἶναι πυνθανόμενος, οὐκ ἀνεχώρει, μέχρι σιτολογοῦντα αὐτὸν οἱ Παλλάντιοι συνεχῶς ἱππεῦσιν ἠνώχλουν τε καὶ σιτολογεῖν ἐκώλυον. ἀπορῶν δὲ τροφῶν ὁ Λούκουλλος, ἀνεζεύγνυ, τετράγωνον ἐν πλινθίῳ τὸν στρατὸν ἄγων, ἑπομένων αὐτῷ καὶ τότε τῶν Παλλαντίων μέχρι Δορίου ποταμοῦ. ὅθεν οἱ μὲν Παλλάντιοι νυκτὸς ἀνεχώρουν· ὁ δ' ἐς τὴν Τυρδιτανῶν χώραν διελθὼν ἐχείμαζε. καὶ τοῦτο τέλος ἦν τοῦ Οὐακκαίων πολέμου, παρὰ ψήφισμα Ῥωμαίων ὑπὸ Λουκούλλου γενομένου. καὶ ὁ Λούκουλλος ἐπὶ τῷδε οὐδὲ ἐκρίθη.

LVI. Τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου μέρος ἄλλο Ἰβήρων αὐτονόμων, οἳ Λυσιτανοὶ καλοῦνται, Πουνίκου σφῶν ἡγουμένου, τὰ Ῥωμαίων ὑπήκοα ἐληΐζοντο, καὶ τοὺς στρατηγοῦντας αὐτῶν, Μανίλιόν τε, καὶ Καλπούρνιον Πεί- 599.

Lin. 27. Παλαντίαν *h. l. & deinceps constanter per simplex* λ *dant Editi, cum nonnullis MSS.* *L.* 43. *pro* Μανίλιον *Beraldus* Manlium *posuit, invitis MSStis & Curione.*

55. Inde *Pallantiam* itum eſt, urbem virtutis fama clariorem, in quam etiam plurimi confugerant. Qua de cauſa fuere, qui *Lucullum* admonerent, ut intentato oppido abſcederet: ſed homo avarus ab urbe, quam locupletem eſſe inaudiverat, non ante abſtrahi potuit, quam crebris Pallantinorum equitum incurſibus frumentari prohibitus, commeatus inopia laborare cœpit. Tum demum quadrato agmine exercitum reduxit, urgentibus etiam a tergo Pallantinis, donec ad *Durium* flumen perventum eſt. Hinc *Pallantini* noctu in ſua regreſſi ſunt; Lucullus vero in Turdetaniam hiematum conceſſit. Hoc modo confectum eſt *Vaccæorum bellum:* quod quamvis injuſſu populi Romani ſuſcepiſſet geſſiſſetque *Lucullus*, numquam tamen ob id ne in judicium quidem vocatus eſt.

56. Dum hæc in Celtiberia geruntur, *Luſitani*, (pars alia Hiſpanorum ſuis legibus viventium) duce *Punico*, ſociorum populi Romani agros depopulati ſunt; fugatiſque Romanis prætoribus, *Manilio* pri-

A. U. 600. σῶνα, τρεψάμενοι κτείνουσιν ἑξακισχιλίους, καὶ ἐπ' αὐτοῖς Τερέντιον Οὐάῤῥωνα ταμίαν. οἷς ἐπαρθεὶς ὁ Πούνικος τὰ μέχρι Ὠκεανοῦ κατέδραμεν· καὶ Οὐέττωνας ἐς τὴν στρατιὰν προσλαβὼν, ἐπολιόρκει Ῥωμαίων ὑπηκόους τοὺς λεγομένους Βλαστοφοίνικας· οἷς φασιν Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον ἐποικίσαι τινὰς ἐκ Λιβύης; καὶ παρὰ τοῦτο κληθῆναι Βλαστοφοίνικας. Πούνικος μὲν οὖν λίθῳ πληγεὶς ἐς τὴν κεφαλὴν, ἀπέθανεν. διαδέχεται δ' αὐτὸν
601. ἀνὴρ ᾧ ὄνομα ἦν Καίσαρας. οὗτος ὁ Καίσαρας Μουμμίῳ, μετὰ στρατιᾶς ἄλλης ἐπελθόντι ἀπὸ Ῥώμης, ἐς μάχην συνηνέχθη· καὶ ἡττώμενος, ἔφυγε. Μουμμίου δ' αὐτὸν ἀτάκτως διώκοντος, ἐπιστραφεὶς, ἔκτεινεν ἐς ἐννακισχιλίους, καὶ τήν τε λείαν τὴν ἡρπασμένην καὶ τὸ οἰκεῖον στρατόπεδον ἀνεσώσατο, καὶ τὸ Ῥωμαίων προσέλαβέ τε, καὶ διήρπασεν ὅπλα καὶ σημεῖα πολλά· ἅπερ οἱ βάρβαροι κατὰ τὴν Κελτιβηρίαν ὅλην περιφέροντες, ἐπετώθαζον.

Lin. 45. Οὐάρωνα *Vat. A. Med.* *L.* 46. Οὐίτωνας *Edd. & sic deinceps., cum simpl.* τ. *L.* 52. Καίσαρος, *utrimque, tres nostri MSSti.* Cessaro *Curio.* Καισαρᾶς *scribendum putavit H. Steph.*

mum, tum *Calpurnio Pisone*, sex millia Romanorum, cum quæstore *Terentio Varrone*, interfecerunt. Qua victoria elatus Punicus ad Oceanum usque pervagatus est, & *Vettonibus* secum adsumtis, Romanorum subditos, *Blastophœnicas* adpellatos, obsedit. Hos ex Libya, ferunt, ab Annibale Carthaginiensi eo traductos, inde nomen traxisse. *Punicus* saxo in caput vulneratus, moritur. In ejus locum suffectus vir cognomento *Cæsaras.* Hic cum *Mummio*, qui cum exercitu Roma nuper advenerat, commisso prælio victus, fugit: sed quum effuso incompositoque agmine Mummius insequeretur, conversus cum suis, ad novem millia cecidit; ac, præda omni, quam ex superioribus rapinis habuerat, castrisque suis conservatis, Romanorum castris est potitus, & arma signaque multa militaria cepit; quæ deinde barbari per ludibrium tota Hispania circumferebant.

LVII. Μούμμιος δ' ὑπολοίπους ἔχων πεντακισχιλίους, ἐγύμναζεν ἔνδον ἐν τῷ στρατοπέδῳ, δεδιὼς ἄρα προελθεῖν ἐς τὸ πεδίον, πρὶν τοὺς ἄνδρας ἀναθαῤῥῆσαι. Φυλάξας δὲ εἴ τι μέρος οἱ βάρβαροι τῆς ἀφηρημένης λείας παρέφερον, ἀδοκήτως αὐτοῖς ἐπέθετο· καὶ πολλοὺς διαφθείρας, ἔλαβε τὴν λείαν, καὶ τὰ σημεῖα. Λυσιτανῶν δ' οἱ ἐπὶ θάτερα τοῦ Τάγου ποταμοῦ, κἀκεῖνοι Ῥωμαίοις πεπολεμωμένοι, Καυκαίνου σφῶν ἡγουμένου, Κουνέους ἐπόρθουν, οἳ Ῥωμαίοις ἦσαν ὑπήκοοι, καὶ πόλιν αὐτῶν μεγάλην εἷλον Κονίστοργιν. παρά τε τὰς στήλας τὰς Ἡρακλείους τὸν Ὠκεανὸν ἐπέρων· καὶ οἱ μὲν τὴν ἄλλην Λιβύην κατέτρεχον, οἱ δ' Ὀκίλην πόλιν ἐπολιόρκουν. Μούμμιος δ' ἑπόμενος ἐννακισχιλίοις πεζοῖς καὶ ἱππεῦσι πεντακοσίοις, ἔκτεινε τῶν μὲν δηούντων ἐς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους, τῶν δ' ἑτέρων τινάς· καὶ τὴν πολιορκίαν διέλυσε τὴν Ὀκίλης. ἐντυχὼν δὲ καὶ τοῖς φέρουσιν ἃ σεσυλήκεσαν, ἔκτεινε καὶ τούσδε πάντας, ὡς μηδ' ἄγγελον ἀπὸ τοῦ κακοῦ διαφυγεῖν. τὴν δὲ

A. U. 601.

Lin. 68. Καυκένου *Med.* duce Cancheno *Curio.* *L.* 70. Κευνίστοργιν *Edd.* *L.* 76. τῆς Ὀκίλης *edit.* 3. *invitis MSS.* *L.* 77. ἐσυλήκεσαν *Edd.*

57. *Mummius* quinque millia, quæ ſuperfuerant, intra vallum exercebat; non prius ſibi in campum deſcendendum ſtatuens, quam militum animos, recenti clade territos, confirmaſſet. Quumque barbaros obſervaſſet prædæ partem aliquam transferentes; ex improviſo adortus, multis interfectis, & prædam & vexilla recuperavit. Jam & illi ex *Luſitanis*, qui *cis Tagum* incolunt, ad bellum adverſus Romanos concitati, Caucæno duce, *Cuneos*, Romanorum ſubditos, invaſere, eorumque urbem amplam *Coniſtorgim* expugnavere. Dein trajecto ad Herculis columnas Oceano, pars Africam populari, alii *Ocilem* urbem obſidere. *Mummius* ſubſecutus novem millibus peditum, equitum quingentis, ad quindecim millia eorum qui agros vaſtabant, nonnullos quoque ex altera manu, occidit, & *Ocilæ* urbis obſidionem ſolvit. Occurrens etiam iis qui prædam avertebant, omnes ita delevit, ut ne nuncius quidem cladis ſu-

A. U. λείαν διαδοὺς τῷ στρατῷ, τὴν δυνατὴν φέρεσθαι, τὰ λοιπὰ τοῖς θεοῖς τοῖς ἐνυαλίοις ἔκαυσε. Καὶ Μούμμιος μὲν, τάδε πράξας, ἐπανῆλθεν ἐς Ῥώμην, καὶ ἐθριάμβευσεν.

602. LVIII. Ἐκδέχεται δὲ αὐτὸν Μάρκος Ἀτίλιος· ὃς Λυσιτανῶν μὲν ἐς ἑπτακοσίους ἐπιδραμὼν ἀπέκτεινε, καὶ τὴν μεγίστην πόλιν ἐξεῖλεν, ᾗ ὄνομα Ὀξθράκαι· τὰ δὲ ἐγγὺς καταπληξάμενος, ἅπαντα ἐπὶ συνθήκαις παρέλαβε. καὶ τούτων ἦν ἔνια τοῦ Οὐεττώνων ἔθνους, ὁμόρου τοῖς Λυσιτανοῖς. Ὡς δὲ ἀνεζεύγνυε χειμάσων ὁ Ἀτίλιος, αὐτίκα πάντες μετετίθεντο, καί τινας Ῥωμαίοις ὑπηκόους ἐπολιόρκουν· οὓς ἐπειγόμενος ἐξελεῖν τῆς πο-
603. λιορκίας Σερούϊος Γάλβας, ὁ Ἀτιλίου διάδοχος, ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ νυκτὶ πεντακοσίους σταδίους διελθὼν, ἐπιφαίνεται τοῖς Λυσιτανοῖς, καὶ εὐθὺς ἐς μάχην ἐξέτασσε, κατάκοπον τὸν στρατὸν ἔχων. τρεψάμενος δὲ εὐτυχῶς τοὺς πολεμίους, ἐπέκειτο φεύγουσιν ἀπειροπολέμως. ὅθεν ἀσθενοῦς αὐτῷ καὶ ἀσυντάκτου τῆς διώξεως οὔσης

Lin. 91. Σερουΐλιος *Edd.*

persuerit. Cæterum prædam omnem, quæ ferri posset, militibus divisit; reliqua diis belli præsidibus consecratam cremavit. His rebus gestis, Romam reversus *Mummius* triumphavit.

58. Successor Mummii, *M. Atilius*, incursione facta, ad septingentos *Lusitanos* interfecit, excisaque eorum maxima urbe (*Oxthracas* vocitabant) sic vicina loca terruit, ut omnia in deditionem venirent; inter quæ nonnulla erant *Vettonum*, gentis finitimæ Lusitanis. Sed *Atilio* in hiberna profecto, omnes illico defecerunt, & Romanorum quosdam subditos obsederunt. Quos dum obsidione eximere properat *Servius Galba*, qui Atilio successor in *Lusitaniam* venerat; uno die ac nocte supra LX millia passuum emensus, in conspectum hostium venit; &, nulla interposita mora, militem labore viæ confectum in aciem eduxit. Atque hostes, feliciter quidem fusos fugatosque, imprudenter admodum est insecutus. Nam quum ob lassitudinem segniter atque incomposito agmine Romani mi-

διὰ κόπον, οἱ βάρβαροι κατιδόντες αὐτοὺς διεσπασμένους (A. U. 603.) τε καὶ ἀναπαυομένους, κατὰ μέρη συνελθόντες ἐπέθεντο, καὶ κτείνουσιν ἐς ἑπτακισχιλίους. ὁ δὲ Γάλβας μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἱππέων κατέφυγεν ἐς Καρμένην πόλιν· ἔνθα τοὺς διαφυγόντας ἀνελάμβανε, καὶ συμμάχους ἀθροίσας ἐς δισμυρίους, διῆλθεν ἐς Κουνέους· καὶ παρεχείμαζεν ἐν Κονιστόργει.

LIX. Λούκουλλος δὲ, ὁ τοῖς Οὐακκαίοις ἄνευ ψηφίσματος πολεμήσας, ἐν Τυρδιτανίᾳ τότε χειμάζων, ᾔσθετο Λυσιτανῶν ἐς τὰ πλησίον ἐμβαλόντων. καὶ περιπέμψας τοὺς ἀρίστους τῶν ἡγεμόνων, ἔκτεινε τῶν Λυσιτανῶν ἐς τετρακισχιλίους. περί τε Γάδειρα τὸν πορθμὸν ἑτέρων περώντων, ἔκτεινεν ἐς χιλίους καὶ πεντακοσίους· καὶ τοὺς λοιποὺς, συμφυγόντας ἔς τινα λόφον, ἀπετάφρευσε, πλῆθός τε ἔλαβεν ἀνδρῶν ἄπειρον. (604.) Καὶ τὴν Λυσιτανίαν ἐπιὼν κατὰ μέρος ἐπόρθει. Επόρθει δὲ καὶ ὁ Γάλ-

Lin. 98. τε *carent Edd.* *L.* 1. Καρμένην: *sic Vat. A. Med.* & Carmenam *Curio.* Καρμέλαν *Edd. Forsan* Καρμάνην. *L.* 3. ἐς Κονέους *h. l. tres nostri MSS.* *L.* 4. παρεχειμ. ἐν Κούνι *Edd.* ἐς Κονι *Vat. B. truncato nomine.* *L.* 9. περί τε Γάδειρα τὸν πορθμὸν, ἑτέρων παρόντων, ἐκτ. *Edd.* *L.* 13. ὁ *caret Med.*

lites sequerentur; *Lusitani*, dissipatos illos ac per vices requiescentes conspicati, in unum sese paulatim adglomerantes, irruerunt, & septem millia peremerunt. *Galba* cum equitibus quos circa se habuit, *Carmonem* urbem fuga pervenit, quo & multi alii confugerant: quibus receptis, collectisque sociorum viginti millibus, in *Cuneos* transiit, & *Conistorgi* hiemavit

59. *Lucullus*, qui nullo populi Romani edicto Vaccæis arma intulerat, in Turdetania hiemans, postquam *Lusitanos* finitimas regiones invasisse intellexit, dimissis fortissimis ex legatis suis, circiter quatuor millia Lusitanorum occidit: tum ex alia eorumdem populorum manu, quæ ad Gades fretum trajiciebat, ad mille quingentis interfectis, reliquos, qui tumulum quemdam occupaverant, circumducto vallo fossaque obsedit, & infinitam hominum multitudinem cepit. Denique *Lusitaniam* ingressus, carptim depopulatus est. Idemque altera ex parte faciebat *Galba*. Ad

A. U. 604. βας ἐπὶ θάτερα. καί τινων πρεσβευομένων ἐς αὐτὸν, καὶ θελόντων βεβαιοῦν καὶ ὅσα Ατιλίῳ τῷ πρὸ αὐτοῦ στρατηγῷ συνθέμενοι παρεβεβήκεσαν, ἐδέχετο, καὶ ἐσπένδετο· καὶ ὑπεκρίνετο αὐτοῖς καὶ συνάχθεσθαι, ὡς δι' ἀπορίαν λῃστεύουσί τε καὶ πολεμοῦσι καὶ παρεσπονδηκόσι. Τὸ γὰρ λυπρόγαιον, ἔφη, καὶ πενιχρὸν ὑμᾶς ἐς ταῦτα ἀναγκάζει. δώσω δ' ἐγὼ πενομένοις φίλοις γῆν ἀγαθὴν, καὶ ἐν ἀφθόνοις συνοικιῶ, διελὼν ἐς τρία.

LX. Οἱ μὲν δὴ, τάδε προσδοκῶντες, ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀνίσταντο, καὶ συνῄεσαν οἷ προσέτασσεν ὁ Γάλβας. ὁ δὲ αὐτοὺς ἐς τρία διῄρει. καὶ πεδίον ἑκάστοις τι ὑποδείξας, ἐκέλευεν ἐν τῷ πεδίῳ περιμένειν, μέχρι πολίσειεν αὐτοὺς ἐπελθών. ὡς δ' ἧκεν ἐπὶ τοὺς πρώτους, ἐκέλευεν, ὡς φίλους, θέσθαι τὰ ὅπλα· θεμένους δ' ἀπεταφρευέ τε, καὶ μετὰ ξιφῶν τινας ἐσπέμψας, ἀνεῖλεν ἅπαντας, ὀδυρομένους τε καὶ θεῶν ὀνόματα καὶ

Lin. 15. *an?* ὅσα καὶ. *L.* 17. ὑπεκρίνατο *Edd.* *L.* 19. λυπρόγαιον *e Suida revocavi pro vulg.* λυπρόγεων. *L.* 25. *vulg.* πελήσειεν *correxi, monente Stephano & Musgr.* *L.* 27. ἀπετάφρευσέ τε *Edd.*

quem quum legati venissent, seque dicerent velle ea fœdera firmare, quæ cum Atilio, qui paulo ante dux belli fuerat, pacti, violarant; benigne quidem illos excepit, fidemque dedit, simulans, se eorum vicem dolere, quod ob inopiam latrocinia exercere ac bella gerere & fœdera transgredi coacti essent. *Nec enim* (ajebat) *apud me dubium est, quin agri vestri infæcunditas, & paupertas, eo vos compulerit. Proinde si amici esse volueritis; inopibus dabo terram bonam; & tres in partes divisos locis uberrimis statuam.*

60. His illi promissis pellecti, relictis suis sedibus, frequentes eo conveniebant, quo *Galba* jusserat. Igitur in tria agmina partitos, unumquodque agmen in certa planitie, quam cuique demonstravit, exspectare jussit, dum ad singulos veniret, & loca, quibus novas sedes caperent, singulis adsignaret. Deinde ad primos accedens, ceu jam amicos, arma deponere jubet: armis spoliatos, vallo circumdat: postremo immissis militibus cum gladiis, omnes trucidat, lamentantes & deorum nomina fidemque implorantes.

πίστεις ἀνακαλοῦντας. τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ τοὺς A. U.
δευτέρους καὶ τρίτους ἐπειχθεὶς ἀνεῖλεν, ἀγνοοῦντας ἔτι 604.
τὰ πάθη τὰ τῶν προτέρων· ἀπιστίᾳ μὲν ἄρα ἀπιστίαν μετιὼν, οὐκ ἀξίως δὲ Ῥωμαίων μιμούμενος βαρβάρους. ὀλίγοι δ' αὐτῶν διέφυγον· ὧν ἦν Οὐρίατθος, ὃς μετ' οὐ πολὺ ἡγήσατο Λυσιτανῶν, καὶ ἔκτεινε πολλοὺς Ῥωμαίων, καὶ ἔργα μέγιστα ἐπεδείξατο. Ἀλλὰ τάδε μὲν, ὕστερον γενόμενα, ὕστερον λέξω. Τότε δὲ ὁ Γάλβας, Λουκούλλου φιλοχρηματώτερος ὢν, ὀλίγα μέν τινα τῆς λείας τῇ στρατιᾷ διεδίδου, καὶ ὀλίγα τοῖς φίλοις, τὰ λοιπὰ δὲ ἐσφετερίζετο, καίτοι πλουσιώτατος ὢν ὁμοῦ τι Ῥωμαίων. ἀλλ' οὐδ' ἐν τῇ εἰρήνῃ, φασὶν, αὐτὸν διαλιπεῖν ψευδόμενόν τε καὶ ἐπιορκοῦντα διὰ κέρδη. μισούμενος δὲ καὶ κατηγορούμενος, διέφευγε διὰ τὸν πλοῦτον.

LXI. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον, ὅσοι διέφευγον ἐκ τῆς Λου- 606.
κούλλου καὶ Γάλβα παρανομήσεως, ἁλισθέντες ἐς μυρίους, τὴν Τυρδιτανίαν κατέτρεχον. καὶ αὐτοῖς ἀπὸ Ῥώμης ἐπελθὼν Γάϊος Οὐετίλιος, ἄγων τέ τινα στρατὸν

Lin. 34. Οὐριάθος *hic & alibi Edd.* *L.* 44. *mallem* ὅσοι διέφυγον. *L.* 46. Τορδιτανίαν *h. l. Vat. Med.*

Eodem modo secundos, & tertios, ingenti festinatione delevit, priusquam de sociorum calamitate aliquid rescíscere potuissent. Sic *perfidiam perfidia ultus est Galba*, ratione Romano homine prorsus indigna barbarorum feritatem imitatus. Evasere tamen, ex illis pauci; inter quos VIRIATHUS, qui non multo post *Lusitanis* præfuit, editisque præclarissimis facinoribus, Romanorum multos occidit. Sed de his, quæ posterius gesta sunt, deinceps memorabimus. Ibi tum *Galba*, Lucullum avaritia superans, pauca amicis distribuit; reliqua ipse, quamquam Romanorum prope ditissimus erat, intervertit. Sed eumdem ne in pace quidem, ajunt, aut mendacio aut perjurio abstinuisse, dum rem faceret. Invisus igitur omnibus, & ad judicium tractus, divitiarum tamen præsidio evasit.

61. Haud multo post, quos Luculli & Galbæ perfidia reliquos fecerat, ad decem millia congregati, *Turdetaniam* incursionibus vastarunt. Adversus quos Roma veniens *C. Vetilius*, adductis novis copiis,

A. U. 606. ἄλλον, καὶ τοὺς ἐν Ἰϐηρίᾳ προσλαϐὼν, ἅπαντας ἔχων ἐς μυρίους, ἐπέπεσε προνομεύουσι, καὶ πολλοὺς ἀνελὼν, συνέωσε τοὺς λοιποὺς ἔς τι χωρίον, οἷ κινδυνεύειν τε μένοντας ἐχρῆν ὑπὸ λιμοῦ, καὶ ἀπιόντας, ὑπὸ Ῥωμαίων. ὧδε γὰρ εἶχε δυσχωρίας. καὶ διὰ τοῦτο πρέσϐεις ἐς τὸν Οὐετίλιον ἔπεμπον σὺν ἱκετηρίαις, γῆν ἐς συνοικισμὸν αἰτοῦντες, ὡς ἀπὸ τοῦδε ἐσόμενοι Ῥωμαίων ἐς πάντα κατήκοοι. ὁ δὲ ὑπισχνεῖτο δώσειν, καὶ συνετίθετο ἤδη. Οὐρίατθος δὲ, ὁ ἐκ τῆς Γάλϐα παρανομίας ἐκφυγὼν, τότε συνὼν αὐτοῖς, ὑπεμίμνησκε τῆς Ῥωμαίων ἀπιστίας, ὁσάκις τε αὐτοῖς ὀμόσαντες ἐπιθοῖντο, καὶ ὡς ὅδε πᾶς ὁ στρατὸς ἐκ τοιῶνδε ἐπιορκιῶν Γάλϐα καὶ Λουκούλλου διαφύγοιεν· οὐδ' ἀπορεῖν, ἔφη, σωτηρίας ἀπὸ τοῦδε τοῦ χωρίου, ἂν ἐθέλωσι πείθεσθαι.

LXII. Ἐρεθισθέντων δ' αὐτῶν, καὶ ἐν ἐλπίσι γενομένων, ᾑρέθη τε στρατηγὸς, καὶ πάντας ἐκτάξας ἐς

Lin. 56. *Artic.* ὁ *ex Vat. & Med. recepi.* *L.* 58. ἐπιθεῖντο *Med. Rectius forte* ἐπίθοιντο. *L.* 60. διαφύγοιμεν *Vat. A. Med.* διαφύγοι μὲν *Vat. B.*

& quæ in Hiſpania erant adſumtis, virorum in univerſum decem millibus hoſtes prædabundos adgreſſus, multis interfectis, reliquos in caſtellum quoddam compulit; in quo manentibus fames, abeuntibus grave a Romanis periculum imminebat: tantum difficultatis ſitus loci adferebat. Quapropter legatis ad Vetilium cum ramis oleæ miſſis, locum ad habitandum petierunt, ſeque deinceps in populi Romani poteſtate fore promiſerunt. Jamque *Vetilius* daturum ſe eis ſedes, pollicitus erat, & jam fœdus paciſcebatur; quum *Viriathus* (qui ex iniqua illa Galbæ crudelitate evaſerat, & forte fortuna tunc temporis inter eos verſabatur) admonere illos Romanorum perfidiæ cœpit: qui data toties fide in eos impetum feciſſent; adeo ut ipſe ille exercitus nihil aliud eſſet, niſi reliquiæ perjuriorum Galbæ & Luculli. Denique, ſi modo parere velint, tutum ex eo loco receptum minime ſeſe deſperare, adfirmavit.

62. Quibus verbis permotis & in ſpem erectis omnium animis, dux eligitur *Viriathus*: ac primum omnes tam-

μέτωπον ὡς ἐπὶ μάχῃ, τοὺς μὲν ἄλλους ἐκέλευσεν, A. U. 606.
ὅταν αὐτὸς ἐπιβῇ τοῦ ἵππου, διαιρεθέντας ἐς μέρη πολλὰ, φεύγειν, ὡς δύνανται, κατ' ἄλλας καὶ ἄλλας ὁδοὺς ἐς Τριβόλαν πόλιν· ἔνθα αὐτὸν περιμένειν. χιλίους δὲ μόνους ἐπιλεξάμενος, ἐκέλευσεν αὐτῷ συνίστασθαι. καὶ γιγνομένων τούτων, οἱ μὲν εὐθὺς ἔφυγον, ἐπειδὴ ὁ Οὐρίατθος τὸν ἵππον ἀνέβη. ὁ δὲ Οὐετίλιος αὐτοὺς δείσας διώκειν, ἐς πολλὰ διῃρημένους, ἐπὶ τὸν Οὐρίατθον ἑστῶτα καὶ ἐφεδρεύοντα τῷ γενησομένῳ τραπεὶς, ἐμάχετο. ὁ δ' ὠκυτάτοις ἵπποις αὐτὸν ἐνοχλῶν, καὶ ὑποφεύγων, καὶ πάλιν ἱστάμενος, καὶ ἐπιὼν, ἐκείνην τε τὴν ἡμέραν ἐν τῷ αὐτῷ πεδίῳ, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ὅλην, διέτριψε περιθέων. ὡς δ' εἴκασεν, ἀσφαλῶς ἔχειν τῆς φυγῆς τοὺς ἑτέρους, τότε νυκτὸς ὁρμήσας δι' ὁδῶν ἀτρίβων, κουφοτάτοις ἵπποις ἀπέδραμεν ἐς Τριβόλαν, Ῥωμαίων αὐτὸν διώκειν ὁμοίως οὐ δυναμένων, διά τε βάρος ὅπλων καὶ ἀπειρίαν ὁδῶν, καὶ ἵππων ἀνομοιότητα. Ὧδε μὲν

Lin. 70. ἐνέβη edit. 2. 3. vit. L. 77. nescio, an rectius ἀτριβῶν.

quam ad pugnam instructos in fronte collocat; deinde jubet, ut, quum ipse equum inscenderit, illi in varias partes dispersi, diversis itineribus in Tribolam urbem quam celerrime fugiant, ibique se operiantur. Interea mille selectos, qui secum in acie starent, retinet. His peractis rebus, simulatque *Viriathus* equum inscendit, omnes fugam arripuere. *Vetilius* autem in multas partes distractos persequi veritus, in Viriathum stantem, & occasioni, si qua se daret, imminentem, conversus, pugnam ciebat. Sed Viriathus velocissimis equis nunc eum infestando, nunc sese subducendo, nunc iterum objiciendo incursandoque, totum illum diem & posterum in eo ipso campo circumcursans consumsit. Ut autem conjectura collegit, socios ex fuga in tuto esse posse; noctu profectus deviis itineribus equisque pernicissimis Tribolam pervenit; Romanis & propter gravem armaturam, & locorum ignorationem (adde quod dissimilibus equis vehebantur) subsequi non valentibus. Hos

A. U. ἐξ ἀέλπτου στρατὸν ἀπογιγνώσκοντα αὑτοῦ περιέσωσε· καὶ τὸ στρατήγημα τόδε, περιφερόμενον ἐς τοὺς τῇδε βαρβάρους, ἐξῆρεν αὐτόν· καὶ πολλοὶ πανταχόθεν αὐτῷ προσεχώρουν. ὁ δὲ ἐς τρία ἔτη Ῥωμαίοις ἐπολέμει.

607. LXIII. Καί μοι δοκεῖ τὸν Οὐριάτθου πόλεμον, σφόδρα τε ἐνοχλήσαντα Ῥωμαίοις, καὶ δυσεργότατον αὐτοῖς γενόμενον, συναγαγεῖν· ἀναθέμενον, εἴ τι τοῦ αὐτοῦ χρόνου περὶ Ἰβηρίαν ἄλλο ἐγίγνετο. Οὐετίλιος μὲν δὴ αὐτὸν διώκων, ἦλθεν ἐπὶ τὴν Τριβόλαν. ὁ δὲ Οὐρίατθος, ἐν λόχμαις ἐνέδραν ἐπικρύψας, ἔφυγε· μέχρι, τὰς λόχμας ὑπερελθόντος τοῦ Οὐετιλίου, αὐτός τε ἐπεστρέφετο, καὶ οἱ ἐκ τῆς ἐνέδρας ἀνεπήδων, καὶ Ῥωμαίους ἑκατέρωθεν ἔκτεινόν τε καὶ ἐζώγρουν, καὶ ἐς τὰς φάραγγας ἐώθουν. ἐζωγρήθη δὲ καὶ ὁ Οὐετίλιος· καὶ αὐτὸν ὁ λαβὼν ἀγνοῶν,

Lin. 84. *pro* τρία, *quod h. l. cum Editis cum dant MSSti, dubitare forsan non debueram, ex alio apud Nostrum loco,* ὀκτὼ *reponere. Ex numero* ΠΙΙΙ *excidit* Π. *L.* 85. *vulg.* Ουρίαθον *in* Οὐριάτθου *mutavi; quod & H. Stephano placuit. L.* 90. *Sex verba* ἐνέδραν ἐπικρ. - - - λόχμας, *quæ vulgo desiderantur, ex MS. Vat. supplevi.*

pacto *Viriathus* exercitum, suis rebus diffidentem, ex insperato conservavit. Cujus facinoris fama, ad barbaros perlata, plurimum illi & decoris & virium adjunxit; quarum præsidio triennium totum [*potius*, per octo annos,] adversus Romanos bellum sustinuit.

63. Sed mihi in animo est, *VIRIATHICUM* hoc *BELLUM*, quod Romanos non parum exercuit, seorsim congerere, & si quid eodem tempore in Hispania gestum est, in alium locum rejicere. *Vetilius* ergo *Viriathum* persequens, Tribolam contendit. Sed Viriathus, collocatis in loco silvestri insidiis, veluti fugiens se recepit; donec Vetilius locum insidiarum esset prætergressus. Quo facto, mox & ipse signa convertit, & illi ex insidiis prosiluerunt. Sic utrimque impetu in Romanos facto, multos interficiunt, alios in voragines præcipitant, multos etiam vivos capiunt. Inter captos ipse *Vetilius* erat; quem qui ceperat, quum senem videret obeso corpore, ignarus quis esset, tamquam hominem

ἀγνοῶν, γέροντα ὑπέρπαχυν ὁρῶν, ἔκτεινεν, ὡς οὐδενὸς A. U. ἄξιον. Ῥωμαίων δὲ μόλις ἐκ μυρίων ἑξακισχίλιοι διέδρα- 607. σαν ἐς Καρπησσὸν, ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν· ἣν ἐγὼ νομίζω πρὸς Ἑλλήνων πάλαι Ταρτησσὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ Ἀργανθώνιον αὐτῆς βασιλεῦσαι, ὃν ἐς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἔτη ἀφικέσθαι φασί. τοὺς μὲν οὖν ἐς τὴν Καρπησσὸν διαφυγόντας ὁ ταμίας, ὃς εἵπετο τῷ Οὐετιλίῳ, συνέτασσεν ἐπὶ τειχῶν δεδιότας. παρὰ δὲ Βελλῶν καὶ Τιτθῶν αἰτήσας πεντακισχιλίους συμμάχους, καὶ λαβὼν, προὔπεμψεν ἐπὶ τὸν Οὐρίατθον. ὁ δὲ πάντας ἔκτεινεν, ὡς μηδ᾽ ἄγγελον διαφυγεῖν. καὶ ὁ ταμίας ἡσύχαζεν ἐν τῇ πόλει, περιμένων τινὰ βοήθειαν ἀπὸ Ῥώμης.

LXIV. Οὐρίατθος δὲ τὴν Καρπητανίαν, εὐδαίμονα 608. χώραν, ἐπιὼν ἀδεῶς, ἐλεηλάτει· ἕως ἧκεν ἐκ Ῥώμης Γάϊος Πλαύτιος, ἄγων πεζοὺς μυρίους καὶ ἱππέας χιλίους ἐπὶ τριακοσίοις. τότε δ᾽ αὖθις ὑπεκρίνατο φεύγειν ὁ Οὐρίατθος· καὶ ὁ Πλαύτιος αὐτὸν ἔπεμψε διώκειν ἐς

Lin. 97. Καρπισσὸν *Vat.*

hominem nullius pretii interfecit. Ex decem millibus Romanorum vix ſex millia *Carpeſſum* profugerunt; urbem ad mare ſitam, quam ego arbitror quondam a Græcis *Tarteſſum* nominatam, regemque Arganthonium (qui centum & quinquaginta annos compleviſſe fertur) in ea regnaſſe. Receptos ex fuga milites, *quæſtor Vetilii* per mœnia urbis diſponit, adhuc trepidantes: ac quinque millia ſociorum, quos a Bellis Titthiſque impetraverat, obviam Viriatho miſit; quos ille mox ita cecîdit, ut ne nuncius quidem cladis ſuperfuerit. Exinde quæſtor, intra urbem ſe continens, auxilium Roma exſpectabat.

64. Interea *Viriathus* Carpetanum agrum, fertilem admodum, libere depopulatus eſt: quoad *C. Plautius* Roma cum peditum decem millibus, equitibus mille trecentis, venit. Tum vero iterum ſimulata fuga, miſſa ad ſe inſequendum a Plautio quatuor millia, converſis ſignis, ador-

A. U. 608. τετρακισχιλίους· οὓς ἐπιστραφεὶς ὁ Οὐρίατθος ἔκτεινε, χωρὶς ὀλίγων. καὶ τὸν Τάγον ποταμὸν διαβὰς, ἐστρατοπέδευεν ἐν ὄρει περιφύτῳ μὲν ἐλάαις, Ἀφροδίτης δὲ ἐπωνύμῳ. ἔνθα ὁ Πλαύτιος καταλαβὼν, καὶ τὸ πταῖσμα ἀναλαβεῖν ἐπειγόμενος, συνέβαλεν. ἡττηθεὶς δὲ, φόνου πολλοῦ γενομένου, διέφυγεν ἀκόσμως ἐς τὰς πόλεις. καὶ ἐκ μέσου θέρους ἐχείμαζεν, οὐ θαῤῥῶν οὐδαμοῖ προϊέναι. ὁ δὲ Οὐρίατθος τὴν χώραν ἀδεῶς περιιὼν, ᾔτει τοὺς κεκτημένους τιμὴν τοῦ ἐπικειμένου καρποῦ· καὶ παρ' ὧν μὴ λάβοι, διέφθειρεν.

609. LXV. Ὧν οἱ ἐν ἄστει Ῥωμαῖοι πυνθανόμενοι, Φάβιον Μάξιμον Αἰμιλιανὸν, Αἰμιλίου Παύλου τοῦ Περσέα τὸν Μακεδόνων βασιλέα ἀνελόντος υἱὸν, ἔπεμπον ἐς Ἰβηρίαν· καὶ στρατιὰν ἑαυτῷ καταγράφειν ἐπέτρεπον. ὁ δὲ, Ῥωμαίων ἄρτι Καρχηδόνα καὶ τὴν Ἑλλάδα ἑλόντων, καὶ τὸν τρίτον ἐν Μακεδονίᾳ πόλεμον κατωρθωκότων, φειδοῖ τῶν ἀνδρῶν τῶν ἐκεῖθεν ἐληλυθότων, κατέλεγε πρωθήβας,

Lin. 21. vulg. προσιέναι *in* προϊέναι *mutavi.* *L. 30. corruptum* προθήβας *ex Suida correxi.*

tus, paucis exceptis delevit. Deinde trajecto flumine Tago, caſtra in monte oleis conſito, qui *Mons Veneris* nominatur, poſuit. Ubi eum adſecutus *Plautius*, dum ſarciendi damni accepti cupiditate collatis ſignis dimicat, victus ingenti clade, ſine ullo ordine intra oppida refugit; & circa mediam æſtatem ad hiberna ſe recepit, nuſquam prodire auſus. Quapropter *Viriathus* totam regionem libere pervagatus, ab agrorum dominis matureſcentium atque inſtantium frugum pretium exigebat; &, ſi qui non perſolvebant, vaſtabat ac perdebat.

65. Quibus Romæ intellectis, Patres *Fabium Maximum Æmilianum*, Æmilii Pauli (qui Perſeum Macedonum regem ſuſtulit) filium, in Hiſpaniam miſerunt, delectus habendi facta poteſtate. Ille vero, quia Carthagine & Græcia nuper ſubacta, tertioque bello Macedonico confecto, viris urbs exhauſta erat, ut iis parceret qui ex illis bellis redierant, puberum tironum

οὐ πρὶν πολέμου πεπειραμένους, ἐς δύο τέλη. καὶ παρὰ τῶν συμμάχων στρατὸν ἄλλον αἰτήσας, ἧκεν ἐς Ὀρσῶνα τῆς Ἰβηρίας, σύμπαντας ἔχων πεζοὺς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους, καὶ ἱππέας ἐς δισχιλίους. ὅθεν οὔπω μάχης ἄρχων, μέχρι τὴν στρατιὰν γυμνάσειεν, ἐς Γάδειρα διέπλευσε τὸν πορθμὸν, Ἡρακλεῖ θύσων. ὁ δὲ Οὐρίατθος, αὐτοῦ τῶν ξυλευομένων τισὶν ἐπιπεσὼν, ἔκτεινε πολλοὺς, καὶ ἐφόβησε τοὺς λοιπούς. τοῦ δ' ὑποστρατήγου συντάξαντος αὐτοὺς, αὖθις ὁ Οὐρίατθος ἐκράτει, καὶ πολλὴν λείαν περιεσύρατο. ἀφικομένου τε τοῦ Μαξίμου, συνεχῶς ἐξέτασσε προκαλούμενος. ὁ δὲ ὅλῳ μὲν οὐ συνεμίσγετο τῷ στρατῷ, γυμνάζων αὐτὸν ἔτι· κατὰ δὲ μέρη πολλάκις ἠκροβολίζετο, πεῖράν τε ποιούμενος τῶν πολεμίων, καὶ τοῖς ἰδίοις ἐντιθεὶς θάρσος. χορτολογῶν τε, ἐνόπλους αἰεὶ τοῖς γυμνοῖς περιΐστη, καὶ περιέτρεχε μεθ' ἱππέων αὐτός· οἷα, Παύλῳ τῷ πατρὶ

A. U. 609.

Lin. 39. αὖθις *caret edit.* 3. *operarum errore.* *L.* 42. αὐτοὺς *Med. haudquaquam male.* αὐτὸς *Vat. B. a pr. manu.* *L.* 46. αὐτός· *cum veteri interpr. posui, pro vulgato* αὐτούς.

duas legiones conſcripſit. Ad hæc impetratis a ſociis aliis copiis, exercitum habens peditum quindecim, equitum circiter duorum millium, *Orſonem*, Hiſpaniæ urbem pervenit. Inde, quod hoſtem adgredi nollet, donec ſatis exercitatæ ſibi copiæ eſſent, *Gades*, trajecto freto, petiit, *Herculi* ſacrificaturus. Interim *Viriathus*, in Romanorum lignatum egreſſam manum impetum faciens, multos interfecit, reliquis terrorem incuſſit; hosque, a duce ad ſigna revocatos, commiſſo prælio, iterum devicit, & ingenti præda ſpoliavit. *Maximum* autem, poſtquam Gadibus rediit, aſſidue inſtructa acie, ad pugnam provocabat. At ille totis viribus decernere recuſabat, quod ſuos etiamnum exercere vellet; ſed parte copiarum levibus ſubinde committendis præliis, hoſtium vires tentabat, & ſuis robur fiduciamque augebat. Quoties autem frumentatum ibatur, armatis militibus inermes ſemper cingere & ipſe obequitare cum equitibus ſolebat: quod patris *Pauli* exemplo, ſub

A. U. 610. συστρατευόμενος ἐν Μακεδόσιν, ἑώρα. Μετὰ δὲ χειμῶνα γεγυμνασμένῳ τῷ στρατῷ τρέπεται δεύτερος ὅδε τὸν Οὐρίατθον, καλῶς ἀγωνισάμενον· καὶ πόλεις αὐτοῦ δύο, τὴν μὲν διήρπασεν, τὴν δὲ ἐνέπρησεν· αὐτόν τε, φεύγοντα ἐς χωρίον ᾧ ὄνομα ἦν Βαικὸρ, διώκων, ἔκτεινε πολλούς· καὶ ἐχείμαζεν ἐν Κορδύβῃ.

611. LXVI. Ἐφ' οἷς ὁ Οὐρίατθος, οὐχ ὁμοίως ἔτι καταφρονῶν, Ἀρουακοὺς καὶ Τιτθοὺς καὶ Βελλοὺς, ἔθνη μαχιμώτατα, ἀπέστησεν ἀπὸ Ρωμαίων. καὶ πόλεμον ἄλλον οἵδε ἐφ' ἑαυτῶν ἐπολέμουν, ὃν ἐκ πόλεως αὐτῶν μιᾶς Νομαντῖνον ἡγοῦνται, μακρόν τε καὶ ἐπίπονον Ρωμαίοις γενόμενον. καὶ συνάξω καὶ τόνδε ἐς ἓν, μετὰ Οὐρίατθον. Οὐρίατθος μὲν ἐπὶ θάτερα τῆς Ἰβηρίας ἑτέρῳ στρατηγῷ Ρωμαίων Κοϊντίῳ συνεπλέκετο· καὶ ἡσσώμενος, ἐς τὸ Ἀφροδίσιον ὄρος ἀνέστρεψεν. ὅθεν ἐπιστραφεὶς,

Lin. 51. Βαικὰρ, *& superſc.* ο *ab ead. manu Vat. B.* Vecor *Curio. L.* 53. *In fine hujus CAP. exciderunt fortaſſe nonnulla; quorum pars deinceps, depravata quidem & corrupta, alieno loco CAP.* 68. *inſerta videtur. L.* 60. *pro* Κοϊντίῳ *Curio habet* Q. Pompejo; *& deinceps ſemper* Quintum, *non* Quintium, *vocat.*

quo in Macedonia militaverat, fuerat edoctus. Exacta hieme, exercitato & confirmato exercitu, jam *Viriathum* rurſus *Fabius*, fortiter præliantem, in fugam vertit; duarumque ejus urbium alteram diripuit, alteram incendit: & hoſtem, ad caſtellum, cui *Bæcor* nomen erat, fugientem perſecutus, multos peremit. Deinde Cordubæ hiemavit.

66. Poſt hæc *Viriathus* non jam, ut ante, ſecurus, *Arevacos*, *Titthos & Bellos*, bellicoſiſſimos populos a Romanorum ſocietate abduxit. Et hi quidem per ſe aliud bellum geſſerunt, diuturnum & Romanis laborioſum; a Numantia, una eorum urbe, *Numantinum bellum* adpellatum: quod & ipſum poſt Viriathicum ſtatim complectemur. *Viriathus* autem in *ulteriori Hiſpania* cum alio Romanorum imperatore, *Quintio*, collatis ſignis dimicavit; & victus Montem Veneris repetiit. Unde iterum in hoſtes converſus,

ἔκτεινε τοὺς Κοϊντίου χιλίους, καὶ σημεῖά τινα ἥρπασε· A. U. 611.
τοὺς δὲ λοιποὺς ἐς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν συνεδίωξεν, καὶ τὴν ἐν Ἰτύκκῃ φρουρὰν ἐξέβαλε, καὶ τὴν Βαστιτανῶν χώραν ἐλῄζετο· Κοϊντίου διὰ δειλίαν καὶ ἀπειρίαν οὐκ ἐπιβοηθοῦντος, ἀλλ' ἐν Κορδύβῃ χειμάζοντος ἐκ μέσου μετοπώρου, καὶ Γάϊον Μάρκιον θαμινὰ ἐπιπέμποντος αὐτῷ, ἄνδρα Ἴβηρα ἐκ πόλεως Ἰταλικῆς.

LXVII. Τοῦ δ' ἐπιόντος ἔτους, Κοϊντίῳ μὲν ὁ ἀδελφὸς Αἰμιλιανοῦ, Φάβιος Μάξιμος Σερουϊλιανὸς, ἦλθεν ἐπὶ τὴν στρατηγίαν διάδοχος, δύο ἄλλα τέλη Ῥωμαίων ἄγων, καὶ συμμάχους τινὰς, ἅπαντας ἐς μυρίους καὶ ὀκτακισχιλίους πεζοὺς, καὶ ἱππέας ἑξακοσίους ἐπὶ χιλίοις. ἐπιστείλας δὲ καὶ Μικίψῃ τῷ Νομάδων βασιλεῖ, πέμψαι οἱ τάχιστα ἐλέφαντας, ἐς Ἰτύκκην ἠπείγετο, τὴν στρατιὰν ἄγων κατὰ μέρος· καὶ τὸν Οὐρίατθον, ἑξακισχιλίοις ἀνδράσιν ἐπιόντα οἱ μετά τε κραυγῆς καὶ 612 sq.

Lin. 62. τοὺς Κοϊντείους *Vat. Med. Malim* τῶν Κοϊντείων, *vel* τοῦ Κοϊντίου, *aut* τῶν Κοϊντίου. *Ibid.* ἥρπαζε *Vat.* *L.* 64. Ἰτύκῃ *Edd. & sic deinceps semper per simpl.* κ. *Ibid.* Βαστιτανῶν *Edd.* Βασσιτανῶν *Vat. Med. quod in* Βαστιτ. *mutavi.* *L.* 65. Κιντίου *Vat. Med.* *L.* 69. Κοΐντῳ *edit.* 1. *cum MSStis.* *L.* 70. *vulgo h. l.* Φαβ. Μαξ. Αἰμιλιανὸς, *quod in* Σερουϊλιανὸς *fuit mutandum.*

ex Quintianis militibus mille necavit, signis aliquot captis, atque hostibus in castra compulsis. Quin etiam præsidium, quod Ituccæ erat, vi dejecit, & Bastitanorum regionem depopulatus est: quum interea *Quintius* ob timiditatem & imperitiam non subveniret; sed Cordubæ inclusus (quo se medio autumno ad hiberna contulerat) C. Marcium quemdam, Hispanum ex Italica urbe, identidem in hostes emitteret.

67. Anno exacto, successit Quintio Æmiliani frater *Fabius Maximus Servilianus*; adduxitque secum duas legiones Romanorum, & socios nonnullos; ita ut ejus copiæ omnes essent circiter sexdecim millium peditum, equitum mille & sexcentorum. Scripsit etiam ad *Micipsam*, Numidarum regem, ut ad se elephantos quam celerrime mitteret. Properanti autem Ituccam, & partem exercitus ducenti, occurrit *Viriathus* sex millibus militum, magno strepitu ac clamore, longaque

A. U. 612 sq. θορύβου βαρβαρικοῦ καὶ κόμης μακρᾶς, (ἣν ἐν τοῖς πολέμοις ἐπισείουσι τοῖς ἐχθροῖς,) οὐδὲν ὑποπλήξας ὑπέστη τε γενναίως, καὶ ἀπεώσατο ἄπρακτον. ὡς δέ οἱ καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἀφῖκτο, καὶ ἐκ Λιβύης ἐλέφαντες δέκα σὺν ἱππεῦσι τριακοσίοις· στρατόπεδον ὠχύρου μέγα, καὶ προεπεχείρει τῷ Οὐριάτθῳ, καὶ τρεψάμενος αὐτὸν ἐδίωκεν. ἀτάκτου δὲ τῆς διώξεως γενομένης, ἰδὼν ἐν τῇ φυγῇ τοῦτο ὁ Οὐρίατθος, ἐπανῆλθε· καὶ κτείνας ἐς τρισχιλίους, τοὺς λοιποὺς συνήλασεν ἐς τὸ στρατόπεδον· καὶ προσέβαλε καὶ τῷδε, ὀλίγων μόλις αὐτὸν ὑφισταμένων περὶ τὰς πύλας, τῶν δὲ πλεόνων ἐς τὰς σκηνὰς καταδύντων ὑπὸ δέους, καὶ μόλις ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τῶν χιλιάρχων ἐξαγομένων. τότε μὲν οὖν Φάννιός τε, ὁ Λαιλίου κηδεστὴς, λαμπρῶς ἠρίστευε, καὶ νὺξ ἐπελθοῦσα Ῥωμαίους περιέσωσεν. Ὁ δὲ Οὐρίατθος ἢ νυκτὸς ἢ καύματος ὥρᾳ θαμινὰ ἐπιὼν, καὶ οὔ τινα καιρὸν

Lin. 78. ἐν τοῖς πολεμίοις *edit.* 1. *cum Vat. A. Med. & Vat. B. a prim. man.* *L.* 79. *correxi* ἐπιποιοῦσι *Edd.* ἐπισειοῦσι *Vat. Med.* *L.* 87. ὀλίγῳ *Edd.* *Ibid. vulgatum* αὐτῶν *in* αὐτὸν *mutavi, quod & Musgravio placuit.* *L.* 90. Φάνιος τε *MSS. nostri.* *L.* 91. κηδευτὴς *Edd.*

cæſarie, quam in præliis ad terrendos hoſtes barbari quatere conſueverunt. Cujus impetum tantis animis ſuſtinuit, ut hoſtem re infecta repelleret. Dein ubi reliqua pars exercitus, atque ex Libya decem elephantes cum trecentis equitibus advenerunt; *Servilianus*, amplis munitis caſtris, prior in *Viriathum* aciem deduxit, & ſuperatum fudit fugavitque. Sed dum turbatis ordinibus inſequitur fugientem; *Viriathus*, ea confuſione animadverſa, reverſus ex fuga, circiter tria millia Romanorum interfecit, reliquos in caſtra egit. Caſtra quoque ipſa adortus eſt, quum vix pauci irruenti hoſti ad portas ſeſe objicerent, ſed plures metu perculſi tentoriis ſe abderent, nec niſi ægre ab ipſo imperatore & tribunis militum ad pugnam educi poſſent. Ibi tum *Fannii* virtus, qui gener Lælii erat, præ cæteris eluxit; noctis autem ſupervenientis beneficio Romani ſervati ſunt. Sed Viriathus, & noctu & interdiu, nulla occa-

ἀδόκητον ἐκλιπὼν, ψιλοῖς ἀνδράσι καὶ ἵπποις ταχυτάτοις ἠνώχλει τοῖς πολεμίοις, μέχρι τὸν Σερουΐλιανὸν ἐς Ἰτύκκην ἀναστῆσαι. A. U. 612 ſq.

LXVIII. Τότε δὲ ἤδη τροφῶν τε ἀπορῶν ὁ Οὐρίατθος, καὶ τὸν στρατὸν ἔχων ἐλάττω, νυκτὸς ἐμπρήσας τὸ στρατόπεδον, ἐς Λυσιτανίαν ἀνεχώρει. καὶ αὐτὸν ὁ Σερουΐλιανὸς οὐ καταλαβὼν, ἐς Βαιτουρίαν ἐνέβαλεν, καὶ πέντε πόλεις διήρπασεν, αἳ τῷ Οὐριάτθῳ συνεπεπράχεσαν. μετὰ δὲ τοῦτο ἐστράτευεν ἐς Κουνέους. ὅθεν ἐς Λυσιτανοὺς ἐπὶ τὸν Οὐρίατθον αὖθις ἠπείγετο· καὶ αὐτῷ παροδεύοντι δύο λῄσταρχοι μετὰ μυρίων ἀνδρῶν ἐπιθέμενοι, Κούριός τε καὶ Ἀπουλήϊος, ἐθορύβησαν, καὶ τὴν λείαν ἀφείλοντο. καὶ Κούριος μὲν ἐν τῷ ἀγῶνι ἔπεσεν· ὁ δὲ Σερουΐλιανὸς τήν τε λείαν μετ' οὐ πολὺ ἀνέλαβε, καὶ πόλεις εἷλεν Εἰσκαδίαν τε καὶ Γέμελλαν καὶ Ὀβόλκολαν, φρουρουμένας ὑπὸ τῶν Οὐριάτθου· καὶ διήρπαζεν ἑτέρας, καὶ συνεγίγνωσκεν ἄλλαις. Αἰχμά-

Lin. 94. ἐκλείπων *Edd.* *L.* 95. Σερβιλιανὸν *Vat. B.* Æmilianum *& h. l. & mox rurſus, ut ſupra, vocat Curio.* *L.* 2. διήρπαζεν *Vat. Med.*

ſione prætermiſſa, militibus expeditis equisque velociſſimis Romanos infeſtando, tandem Servilianum coëgit relictis caſtris *Ituccam* remigrare.

68. Tum demum *Viriathus*, deficiente jam re frumentaria, & copiarum numero multum minuto, noctu caſtris incenſis in Luſitaniam regreſſus eſt. *Servilianus*, abeuntem non aſſecutus, in Bæturiam translato bello, quinque oppida, quæ Viriathi rebus ſtuduerant, diripuit. Inde in Cuneos copias traduxit. Unde rurſus in Luſitaniam contra ipſum Viriathum contendit. In itinere duo latronum principes obvii facti, Curius & Apulejus, cum decem millibus hominum Romanos infeſtarunt; conſertoque prælio, quo Curius cecidit, prædam eis eripuerunt. Sed eam non multo poſt omnem *Servilianus* recepit; & Eſcadiam, Gemellam & Obolcolam, urbes *Viriathi* præſidiis firmatas, expugnavit: aliaque nonnulla oppida diripuit, aliis veniam

A. U. 612 sq.

λωτα δ' ἔχων ἀμφὶ τὰ μύρια, πεντακοσίων μὲν ἀπέτεμεν τὰς κεφαλὰς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέδοτο. καὶ [ἐχείμαζε, δεύτερον ἔτος ἤδη στρατηγῶν τοῦδε τοῦ πολέμου. Καὶ τάδε μὲν ὁ Σερουϊλιανὸς ἐργασάμενος, ἐς Ῥώμην ἀπῆρε, διαδεξαμένου τὴν ἀρχὴν Κοΐντου Πομπηΐου Αὔλου. ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μάξιμος Αἰμιλιανὸς] Κοννόβαν μέν τινα λῄσταρχον ἑαυτὸν ἐγχειρίσαντα λαβὼν, καὶ φεισάμενος αὐτοῦ μόνου, τοὺς σὺν αὐτῷ πάντας ἐχειροκόπησεν.

LXIX. Οὐρίατθον δὲ διώκων, Ερισάνην αὐτοῦ πόλιν ἀπετάφρευεν. ἐς ἣν ὁ Οὐρίατθος ἐσδραμὼν νυκτὸς, ἅμα ἕῳ τοῖς ἐργαζομένοις ἐπέκειτο· μέχρι τὰ σκαφεῖα ῥίψαντες ἔφευγον. τήν τε ἄλλην στρατιὰν, ἐκταχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Σερουϊλιανοῦ, τρεψάμενος ὁμοίως Οὐρίατθος, ἐδίωκε, καὶ συνήλασεν ἐς κρημνοὺς, ὅθεν οὐκ ἦν τοῖς Ῥωμαίοις διαφυγεῖν. Οὐρίατθος δὲ ἐς τὴν εὐτυχίαν οὐχ ὕβρισεν· ἀλλὰ, νομίσας ἐν καλῷ θήσεσθαι τὸν πόλεμον, ἐπὶ

Lin. 13-17. *Verba ista,* ἐχείμαζε - - - Αἰμιλιανὸς, *& alieno loco posita, & multis modis corrupta videntur: quare illa uncis includenda & a reliquo filo sermonis distinguenda curavi.* *L.* 24. *iterum vulgo dant* Αἰμιλιανοῦ, *quod in* Σερουϊλιανοῦ *fuit mutandum.* *L.* 26. ἐς *carent Edd.* *Ibid.* ὑβρίσησεν *edit.* 1. *mendose cum MSS. nonnullis.*

dedit. Ex decem autem millibus captivorum, quos habuit, quingentos securi percuti jussit, reliquos vendidit. Et [*post hæc hiberna adiit, altero hujus belli, cui præfuerat, anno. Atque his rebus gestis, Romam rediit, succedente illi in imperio Q. Pompejo Aulo. Ceterum frater ejus Maximus Æmilianus*] Connobam quemdam, latronum ducem, quum deditione cepisset; ipsum quidem salvum dimisit, sed omnium ejus militum manus amputavit.

69. Dum vero Viriathum persequitur *Servilianus*, & Erisanem ejus urbem vallo fossaque circumdat; *Viriathus*, urbem noctu ingressus, facta sub lucem eruptione, non solum eos qui vallum ducebant ad fugam ligonibus abjectis capessendam coëgit; verum etiam reliquas copias ab imperatore in aciem eductas profligavit, &, urgendo instandoque, in loca prærupta compulit, unde receptus nullus Romanis dabatur. At ibi tum *Viriathus* noluit insolentius fortuna sua uti: verum, honestis conditionibus bellum deponi posse ratus, *foedus iniit cum Romanis*, quo magnam

χάριτι λαμπρᾷ συνετίθετο Ῥωμαίοις, καὶ τὰς συνθήκας ὁ δῆμος ἐπεκύρωσεν· Οὐρίατθον εἶναι Ῥωμαίων φίλον, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ πάντας ἧς ἔχουσι γῆς ἄρχειν. ὧδε μὲν ὁ Οὐριάτθου πόλεμος ἐδόκει πεπαῦσθαι, χαλεπώτατος τε Ῥωμαίοις γενόμενος, καὶ ἐπὶ εὐεργεσίᾳ καταλυθείς. A. U. 612 sq.

LXX. Οὐ μὴν ἐπέμεινεν οὐδ' ἐς βραχὺ τὰ συγκείμενα. ὁ γὰρ ἀδελφὸς Σερουϊλιανοῦ, τοῦ ταῦτα συνθεμένου, Καιπίων, διάδοχος αὐτῷ τῆς στρατηγίας γενόμενος, διέβαλλε τὰς συνθήκας, καὶ ἐπέστειλε Ῥωμαίοις ἀπρεπεστάτας εἶναι. καὶ ἡ βουλὴ τὸ μὲν πρῶτον αὐτῷ συνεχώρει, κρύφα λυπεῖν τὸν Οὐρίατθον ὅ τι δοκιμάσειεν. ὡς δ' αὖθις ἠνώχλει, καὶ συνεχῶς ἐπέστελλεν· ἔκρινε λῦσαί τε τὰς σπονδὰς, καὶ φανερῶς πολεμεῖν αὖθις Οὐριάτθῳ. ἐψηφισμένου δὴ σαφῶς, ὁ Καιπίων Ἄρσαν τε πόλιν ἐκλείποντος Οὐριάτθου παρέλαβε, καὶ αὐτὸν Οὐρίατθον, φεύγοντά τε καὶ τὰ ἐν παρόδῳ φθείροντα, 614.

Lin. 28. verba ἐπὶ χάριτι λαμπρᾷ cum praecedd. jungunt Edd. Ibid. verba τὰς συνθ. ὁ δημ. ἐπεκυρ. parentheſi includunt edit. 2. 3. L. 35. iterum vulgo Αἰμιλιανοῦ, corrupte Edd. & MSS. L. 36. correxi Καιπίων h. l. & deinceps ſaepius. Σκιπίων h. l. Bav. L. 37. ἐπέστειλε Bav.

ſibi ab illis gratiam pactus eſt. Illudque fœdus poſtea populus Romanus ratum habuit; ipſumque *Viriathum* Amicum adpellavit; & ejus ſocios, quos agros poſſederant, habere juſſit. Sic bellum, quod Romanis graviſſimum fuerat, mutuo beneficio compoſitum exſtinctumque videbatur.

70. Sed pax haud diuturna manſit. Etenim *Caepio*, frater *Serviliani* fœderis hujus auctoris, & ejusdem in imperio ſucceſſor, criminando pacta, tamquam indigna populo Romano, primum a ſenatu impetrarat, ſibi ut liceret clam pro arbitrio Viriatho incommodare. Deinde aſſidue obtundendo, literaſque miſſitando, effecerat, ut idem ſenatus, ruptis fœderibus, palam *bellum Viriatho rurſus inferendum* decerneret. Quo ſenatuſconſulto fretus *Caepio*, Arſam urbem, deſerente Viriatho, deditione accepit; & ipſum Viriathum fugientem, & obvia quæque vaſtantem, in Carpetania aſſecutus eſt; multo majores, quam ille, copias

A. U. 614. περὶ Καρπητανίαν κατέλαβε, πολὺ πλείονας ἔχων. ὅθεν ὁ Οὐρίατθος οὐ δοκιμάζων αὐτῷ συμπλέκεσθαι, διὰ τὴν ὀλιγότητα, κατὰ μέν τινα φάραγγα ἀφανῆ τὸ πλέον τοῦ στρατοῦ περιέπεμψεν ἀπιέναι· τὸ δὲ λοιπὸν αὐτὸς ἐκτάξας ἐπὶ λόφου, δόξαν παρεῖχε πολεμήσοντος. ὡς δ' ᾔσθετο τῶν προαπεσταλμένων ἐν ἀσφαλεῖ γεγονότων, ἐξίππευσεν ἐς αὐτοὺς μετὰ καταφρονήσεως, ὀξέως οὕτως ὡς μηδ' αἰσθέσθαι τοὺς διώκοντας, ὅποι διέδραμεν. ὁ δὲ Καιπίων ἐς Οὐέττωνας καὶ Καλλαίκους τραπεὶς, τὰ ἐκείνων ἐδῄου.

616. LXXI. Καὶ ζήλῳ τῶν ἔργων Οὐριάτθου, τὴν Λυσιτανίαν λῃστήρια πολλὰ ἄλλα ἐπιτρέχοντα ἐπόρθει. Σέξτος δὲ Ἰούνιος Βροῦτος, ἐπὶ ταῦτα πεμφθεὶς, ἀπέγνω μὲν αὐτὰ διώκειν διὰ χώρας μακρᾶς, ὅσην ὁ Τάγος τε καὶ Λήθης καὶ Δόριος καὶ Βαῖτις ποταμοὶ ναυσίποροι περιέχουσιν· ὀξέως, οἷα δὴ λῃστήρια, μεθισταμένους δυσεργὲς ἡγούμενος εἶναι καταλαβεῖν, καὶ αἰσχρὸν οὐ

Lin. 53. *Forsan rectius* Καλλαϊκούς. *L.* 54. Καὶ ζήλῳ τῶν ἔργων *&c. Hæc, cum iis quæ sequuntur usque ad finem* CAP. 73., *per errorem alieno loco posita videntur, ac paulo deinceps post finem* CAPITIS 75. *inserenda.* *L.* 55. *pro* Σέξτος *forsan* Δέκμος *scripsit Appianus.* *L.* 56. Ἰούλιος *Med. Vat. B.* *L.* 58. *correxi vulgatum* Βαίτης. *Ibid.* μεθισταμένους *voluit H. Steph.*

secum habens. Quare *Viriathus*, ob paucitatem suorum prælio abstinere satius esse existimans, majori parte copiarum per vallem quamdam obscuram dimissa, reliquas in tumulo quodam instruxit, ut speciem dimicare volentis hosti præberet. Sed ubi, quos præmiserat, jam extra periculum esse sensit; ad eos advolavit, tanto contemtu hostis tantaque celeritate, ut, qui insequebantur, quonam se proripuisset, non sentirent. *Cæpio*, in Vettonas & Callaicos transducto exercitu, illorum agros depopulatus est.

71. Jam vero Viriathi exemplo *Lusitaniam* multæ aliæ latronum manus incursionibus vastabant. Contra quos missus *Sex.* (vel *D.*) *Junius Brutus*, quum per amplissimam regionem (quantam scilicet Tagus, & Oblivionis fluvius, & Durius, & Bætis, amnes navigabiles, complectuntur) insequi eos haud consultum duxisset; quippe celeriter huc illuc, latronum more, transvolantes comprehendere diffi-

καταλαβόντι, καὶ νικήσαντι τὸ ἔργον οὐ λαμπρόν. ἐς A. U. δὲ τὰς πόλεις αὐτῶν ἐστράτευε, δίκην τε λήψεσθαι 616. προσδοκῶν, καὶ τῇ στρατιᾷ πολὺ κέρδος περιέσεσθαι, καὶ τοὺς λῃστὰς ἐς ἑκάστην, ὡς πατρίδα κινδυνεύουσαν, διαλυθήσεσθαι. ὁ μὲν δὴ ταῦτ' ἐνθυμούμενος, ἐδῄου τὰ ἐν ποσὶν ἅπαντα· συμμαχομένων τοῖς ἀνδράσι τῶν γυναικῶν, καὶ συναναιρουμένων, καὶ οὔτινα φωνὴν οὐδ' ἐν ταῖς σφαγαῖς ἀφιεισῶν. εἰσὶ δ' ὅθι καὶ εἰς τὰ ὄρη μεθ' ὧν ἐδύναντο ἀνεπήδων· καὶ αὐτοῖς δεομένοις συνεγίγνωσκεν ὁ Βροῦτος, καὶ τὰ ὄντα ἐμερίζετο.

LXXII. Καὶ τὸν Δόριον περάσας, πολλὰ μὲν πολέμῳ 617. κατέδραμεν, πολλὰ δὲ παρὰ τῶν αὐτοὺς ἐνδιδόντων ὅμηρα αἰτήσας, ἐπὶ Λήθην μετῄει, πρῶτος ὅδε Ῥωμαίων ἐπινοῶν τὸν ποταμὸν τόνδε διαβῆναι. περάσας δὲ καὶ τόνδε, καὶ μέχρι Νίμιος ἑτέρου ποταμοῦ προελθών, Βρακάρων αὐτῷ φερομένην ἀγορὰν ἁρπασάντων, ἐστρά-

Lin. 68. ὅθι *caret Vat. B. Lege* ἔστι δ' ὅθι, *aut* εἰσὶ δ' οἵ. *L. 72.* αὐτοὺς *Vat. A. Ibid.* ἐκδιδόντων *Edd. L. 75.* ad Nibenum usque *Curio. An* Νήβιος? *an* Μινίου *scripsit Appianus?*

cillimum, non comprehendere autem sibi turpe, at ex victis non admodum insignem sibi fore victoriam, ratus; in latronum patria oppida exercitum duxit, ut eadem opera & de illis poenas sumeret (ut quos confidebat ad sua quemque defendenda dilapsuros) & militem suum præda locupletaret. Hoc consilio obvia quæque diripere cœpit. Ad cujus vim arcendam, una cum viris *mulieres arma capientes*, tanta constantia pugnabant, ut ne in media quidem cæde vocem emitterent. Fuere tamen, qui, raptis quæ poterant, in montes confugiebant. Quibus petentibus veniam dedit *Brutus*, parte bonorum mulctatis.

72. Deinde trajecto Durio flumine, multa loca bello longe lateque pervagatus; ab omnibus, qui in deditionem veniebant, magno numero obsidum accepto; ad *Oblivionis*, qui dicitur, fluvium perrexit *Brutus*, eumque Romanorum primus superavit. Inde ad *Nimin* (Nebin? *an*, Minium?) aliud flumen progressus, quum commeatus, qui ei subvehebatur, esset a *Bracaris* direptus, adversus Bracaros

A. U. 617. τευεν ἐπὶ τοὺς Βρακάρους· οἵ εἰσιν ἔθνος - -, καὶ ἅμα ταῖς γυναιξὶν ὡπλισμέναις καὶ οἵδε ἐμάχοντο, καὶ προθύμως ἔθνησκον, οὐκ ἐπιστρεφόμενος αὐτῶν οὐδεὶς, οὐδὲ τὰ νῶτα δεικνὺς, οὐδὲ φωνὴν ἀφιέντες. ὅσαι δὲ κατήγοντο τῶν γυναικῶν, αἱ μὲν αὑτὰς διεχρῶντο, αἱ δὲ καὶ τῶν τέκνων αὐτόχειρες ἐγίγνοντο, χαίρουσαι τῷ θανάτῳ μᾶλλον τῆς αἰχμαλωσίας. εἰσὶ δέ τινες τῶν πόλεων, αἳ τότε μὲν τῷ Βρούτῳ προσετίθεντο, οὐ πολὺ δ' ὕστερον ἀφίσταντο. καὶ αὐτὰς ὁ Βροῦτος κατεστρέφετο αὖθις.

LXXIII. Ἐπὶ δὲ Ταλάβριγα πόλιν ἐλθὼν, ἣ πολλάκις μὲν αὐτῷ συνετέθειτο, πολλάκις δὲ ἀποστᾶσα ἠνώχλει, παρακαλούντων αὐτὸν καὶ τότε τῶν Ταλαβρίγων, καὶ διδόντων αὑτοὺς ἐς ὅ τι χρῄζοι, πρῶτα μὲν τοὺς αὐτομόλους Ῥωμαίων ᾔτει, καὶ τὰ αἰχμάλωτα, καὶ ὅπλα, ὅσα εἶχον, καὶ ὅμηρα ἐπὶ τούτοις· εἶτ' αὐτοὺς ἐκέλευσε σὺν παισὶ καὶ γυναιξὶν ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν. ὡς δὲ καὶ τοῦθ'

Lin. 77. post ἔθνος *signum hiatus posui. Excidisse videtur vocab.* μαχιμώτατον, *aut simile quid. L. 80.* ἀφιεὶς *malebat H. Steph. Ibid.* ἀπήγοντο *vel* καὶ ἀπήγοντο *legendum putavit idem Steph.*

duxit. Et hæc gens bellicosissima est, & hi quoque mulieres armatas secum in pugnam ducebant; & adeo fortiter pugnabant omnes, ut præsentem mortem potius occumberent, quam aut terga verteret quisquam, aut vocem ullam indignam emitteret. Quin etiam ex mulieribus, quæ intercepta reducebantur, aliæ sibi manus adferebant, aliæ suosmet ipsæ liberos jugulabant, mortemque servitio potiorem censebant. Oppida tamen aliquot in *Bruti* potestatem deditione venerunt: quæ quidem non multo post rursus desciscentia, ab eodem de integro sunt perdomita.

73. Inter alia *Talabriga* oppidum fuit, quæ, sæpius rebellarat. Eo veniens *Brutus*, supplicantes oppidanos, & sese ejus arbitrio permittentes, primum transfugas Romanorum & captivos armaque omnia, adhæc obsides, tradere jussit: deinde, ut cum uxoribus ac liberis urbe migrarent, imperavit. Quod & ipsum ubi facere sustinuerunt;

ὑπέστησαν, τὴν στρατιὰν αὐτοῖς περιστήσας ἐδημηγόρει, καταλέγων, ὁσάκις ἀποσταῖεν, καὶ ὅσους πολέμους πολεμήσειαν αὐτῷ. φόβον δὲ καὶ δόξαν ἐμφήνας ἐργασομένου τι δεινὸν, ἐπὶ τῶν ὀνειδῶν ἔληξε. καὶ τοὺς μὲν ἵππους αὐτῶν καὶ τὸν σῖτον καὶ χρήματα ὅσα κοινὰ ἦν, ἢ εἴ τις ἄλλη δημοσία παρασκευὴ, πάντα περιεῖλε· τὴν δὲ πόλιν αὖθις οἰκεῖν ἔδωκεν ἐξ ἀέλπτου. τοσάδε μὲν δὴ Βροῦτος ἐργασάμενος, ἐς Ῥώμην ἀπῄει. καὶ αὐτὰ ἐς τὴν Οὐριάτθου γραφὴν συνήγαγον, ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, διὰ τὸν ἐκείνου ζῆλον, ὑπὸ λῃστηρίων ἄλλων ἀρξάμενα γίγνεσθαι. *A. U.* 617.

LXXIV. Οὐρίατθος δὲ Καιπίωνι περὶ συμβάσεων τοὺς πιστοτάτους αὐτῷ φίλους ἐπέπεμπεν, Αὔδακα καὶ Διτάλκωνα καὶ Μίνουρον· οἳ διαφθαρέντες ὑπὸ τοῦ Καιπίωνος δώροις τε μεγάλοις καὶ ὑποσχέσεσι πολλαῖς, ὑπέστησαν αὐτῷ κτενεῖν τὸν Οὐρίατθον. καὶ ἔκτειναν ὧδε· ὀλιγοϋπνότατος ἦν διὰ φροντίδα καὶ πόνους ὁ Οὐρίατθος· 614.

Lin. 5. *Initium hujus CAP. cum extr. CAP.* 70. *cohæret; & ab illo, transpositis invicem in antiquo exemplari duobus foliis, per errorem separatum fuisse videtur.* *L.* 6. Αὔλακα *h. l. Med. Vat. B. Curio.*

circumfusis copiis eos includens, orationem habuit, qua quoties defecissent, quoties quanto conatu bellum renovassent, edisseruit. Ita metu illis injecto, atque opinione, quasi gravius in eos animadversurus esset, tamen intra objurgationes istas iram suam terminavit. Equis & commeatu & pecuniis publicis, cum reliquo publico adparatu, ademtis; oppidum illis præter spem, habitandum reddidit. Post tantas res gestas *Brutus* Romam rediit. Ceterum earum rerum historiam mihi visum est enarrationi *Viriathici belli* jungere; quoniam his eisdem temporibus motus isti, ad Viriathi exemplum, ab aliis latronum turmis cieri cœpti sunt.

74. *Viriathus* autem fidissimos ex amicis, Audacem, Ditalconem & Minurum, ad Cæpionem conciliandæ pacis caussa mittebat. Hos *Cæpio* ingentibus donis, ac multis promissis, eo induxit, ut Viriathum se interfecturos pollicerentur. Eamque rem hi ipsi tali modo confecerunt. *Viriathus* ob varias quibus distrahebatur curas, assiduosque labores, exiguo utebatur somno.

A. U. 614. καὶ τὰ πολλὰ ἔνοπλος ἀνεπαύετο, ἵνα ἐξεγρόμενος, εὐθὺς ἐς πάντα ἕτοιμος εἴη. τοῖς οὖν φίλοις ἐξῆν καὶ νυκτερεύοντι ἐντυγχάνειν. ᾧ δὴ καὶ τότε ἔθει οἱ περὶ τὸν Αὔδακα φυλάξαντες αὐτὸν, ἀρχομένου ὕπνου παρῆλθον ἐς τὴν σκηνὴν, ὡς δή τινος ἐπείγοντος· καὶ κτείνουσιν ὡπλισμένον ἐς τὴν σφαγήν· οὐ γὰρ ἦν ἄλλοθι. οὐδεμιᾶς δ' αἰσθήσεως γενομένης, διὰ τὴν τῆς πληγῆς εὐκαιρίαν, διέδρασαν ἐς Καιπίωνα, καὶ τὰς δωρεὰς ᾔτουν. ὁ δ' αὐτίκα μὲν αὐτοῖς ἔδωκεν, ἀδεῶς ἔχειν ὅσα ἔχουσι· περὶ δὲ ὧν ᾔτουν, ἐς Ῥώμην αὐτοὺς ἔπεμψεν. οἱ δὲ θεραπευτῆρες Οὐριάτθου, καὶ ἡ ἄλλη στρατιὰ, γενομένης ἡμέρας, ἀναπαύεσθαι νομίζοντες αὐτὸν, ἐθαύμαζον διὰ τὴν ἀήθειαν· μέχρι τινὲς ἔμαθον, ὅτι νεκρὸς κέοιτο ἔνοπλος. καὶ εὐθὺς ἦν οἰμωγή τε καὶ πένθος ἀνὰ τὸ στρατόπεδον, ἀλγούντων τε ἐπ' ἐκείνῳ, καὶ περὶ σφῶν δεδιότων, καὶ ἐνθυμουμένων ἐν οἵοις εἰσὶν κινδύνοις,

Lin. 13 *sq. legendum puto,* οἱ περὶ τὸν Αὔδακα, φυλάξαντες αὐτὸν ἀρχόμενον ὕπνου, παρῆλθον *&c.* *L.* 15. *an* καὶ κατακεντοῦσιν? *an post* σφαγὴν *excidit* ὠθοῦντες τὸ ξιφίδιον, *aut aliquid simile?* *L.* 23. *artic.* τὴν *ex Med. supplevi.*

Quin etiam plerumque in armis quiescebat; ut, excitatus, ad omnia statim obeunda esset paratior. Quapropter vel noctu ad eum patebat amicis aditus. Hoc more & hac libertate accessus, Audax & ejusdem sceleris socii, observato primo ejus somno, quasi gravi aliquo urgente negotio, in tabernaculum accedunt; illataque in jugulum plaga (pars hæc sola corporis armati nudata erat) *Viriathum necant.* Mox, nemine sentiente, quum mortiferum vulnus opportuno loco inflictum esset, ad *Cæpionem* transfugiunt, præmiumque petunt. Quibus ille in præsenti quidem, ut ea, quæ jam obtinuissent, tuto possiderent, concessit; de ceteris autem, quæ postulabant, ad senatum eos remisit. Orta luce, famuli Viriathi atque omnis exercitus, rati eum quiescere, mirabantur, cur plus solito somnum produceret: donec nonnulli, mortuum in armis jacere, senserunt. Tum extemplo totis castris planctus ac comploratio audita est; cunctis & ejus mortem lugentibus, & jam de sua salute anxiis; ut qui secum reputarent, tanto duce orbati quantis in

καὶ οἷον στρατηγοῦ στεροῦνται. μάλιστα δὲ αὐτούς, ὅτι A. U.
τοὺς δράσαντας οὐχ εὕρισκον, ὑπερήλγυνεν. 614.

LXXV. Οὐρίατθον μὲν δὴ λαμπρότατα κοσμήσαντες, ἐπὶ ὑψηλοτάτης πυρᾶς ἔκαιον· ἱερεῖά τε πολλὰ ἐπέσφαττον αὐτῷ· καὶ κατὰ ἴλας οἵ τε πεζοὶ καὶ οἱ ἱππεῖς ἐν κύκλῳ περιθέοντες αὐτὸν ἔνοπλοι βαρβαρικῶς ἐπῄνουν· μέχρι τε σβεσθῆναι τὸ πῦρ, παρεκάθηντο πάντες ἀμφ' αὐτό. καὶ τῆς ταφῆς ἐκτελεσθείσης, ἀγῶνα μονομάχων ἀνδρῶν ἤγαγον ἐπὶ τοῦ τάφου. τοσοῦτον αὐτοῦ πόθον κατέλιπεν Οὐρίατθος· ἀρχικώτατος μὲν, ὡς ἐν βαρβάροις, γενόμενος· φιλοκινδυνότατος δ' ἐς ἅπαντα πρὸ ἁπάντων, καὶ ἰσομοιρότατος ἐν τοῖς κέρδεσιν. οὐ γάρ ποτε πλέον ὑπέστη λαβεῖν, αἰεὶ παρακαλούντων· ὃ δὲ καὶ λάβοι, τοῖς ἀριστεύσασιν ἐδίδου. ὅθεν αὐτῷ, δυσχερέστατον ἔργον καὶ οὐδενί πω στρατηγῶν εὐμαρῶς ἐγγενόμενον, ἔτεσιν ὀκτὼ τοῦδε τοῦ πολέμου,

Lin. 27. σλεροῦνται *Med. Vat. B.* *L.* 34. ἀμφ' αὐτόν. *Edd.*

periculis versarentur. Maxime autem eos angebat, quod sceleris auctores non reperiebantur.

75. Itaque corpus *Viriathi* magnificentissimis instratum vestibus, in altissima pyra cremarunt; cæsisque multis hostiis, cum pedites, tum equites, armati turmatim barbarorum more in orbem decurrentes, Viriathi laudes concelebrabant: nec prius a rogo discedunt, quam ignis prorsus exstinctus est. Peracto *funere*, gladiatorium munus super tumulo editum. Tantum sui desiderium reliquit *Viriathus*; vir, ut inter barbaros, *imperatoriis virtutibus in primis insignis*; in adeundis cujusque generis periculis nulli posterior; in præda dividenda æqualitatis studiosissimus. Nam ampliorem partem, hortantibus licet semper amicis, numquam sibi sumere sustinuit; & quidquid etiam sumebat, id aliis fortissimis quibusque rursus distribuebat. Quo id assecutus est (quod difficillimum factu est, ac nescio, an alii umquam duci facile contigerit) ut, quum exercitum haberet ex diversis gentibus conflatum, tamen annis octo, quibus bellum gessit, nulla seditio in ejus castris orta sit;

A. U. 614. παμμιγὴς στρατὸς ἀστασίαστος ἦν, καὶ κατήκοος ἀεὶ, καὶ ἐς τοὺς κινδύνους ὀξύτατος. Τότε δὲ σφῶν Τάνταλον ἑλόμενοι στρατηγεῖν, ἐπὶ Ζάκανθαν ἐφέροντο· ἣν Αννίβας καθελὼν, ἔκτισεν, καὶ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ πατρίδος Καρχηδόνα προσεῖπεν. ἀποκρουσθεῖσι δ' αὐτοῖς ἐκεῖθεν, καὶ τὸν Βαῖτιν ποταμὸν περῶσιν, ὁ Καιπίων ἐπέκειτο· μέχρι κάμνων ὁ Τάνταλος, αὐτόν τε καὶ τὴν στρατιὰν τῷ Καιπίωνι παρέδωκεν, ὡς ὑπηκόοις χρῆσθαι. ὁ δὲ ὅπλα τε αὐτοὺς ἀφείλετο ἅπαντα, καὶ γῆν ἔδωκεν ἱκανὴν, ἵνα μὴ λῃστεύοιεν ἐξ ἀπορίας. ὁ μὲν δὴ Οὐριάτθου πόλεμος ἐς τοῦτο ἐτελεύτα.

611 sq. LXXVI. Επάνεισι δ' ἐς τὸν Οὐακκαίων καὶ Νομαντίνων πόλεμον ἡ γραφή· οὓς Οὐρίατθος μὲν ἠρέθισεν ἐς ἀπόστασιν. Καικίλιος δ' αὐτοῖς Μέτελλος ἀπὸ Ῥώμης ἐπιπεμφθεὶς μετὰ πλέονος στρατοῦ, Οὐακκαίους μὲν ἐχειρώσατο,

Lin. 44. Ταύταλον *Vat.* *L.* 45. Ζάκανθον *Vat.* *L.* 46. ἀνέκτισεν *malebat Steph.* *L.* 49. αὐτόν τε *edit.* 1. *L.* 53. *Post finem* CAP. 75. *inserenda videntur ea, quæ supra* CAP. 71-73. *continentur.* *L.* 54. *An* Αρουακῶν, & *mox lin.* 57. Αρουακοὺς *scripsit Appianus?* *L.* 56. *correxi vulg.* Κεκίλιος, *ut alibi.*

ſed militem ſemper habuerit ad omnia obſequentem & ad ſubeunda pericula impigrum. Mortuo Viriatho, milites ejus, novo duce creato *Tantalo*, adverſus Saguntum expeditionem ſuſceperunt; quam urbem Annibal everſam inſtauraverat, & patriæ nomine Carthaginem adpellarat. Sed repulſos inde, quum Bætim amnem tranſirent, ſubſecutus *Cæpio*, ita preſſit urſitque, ut Tantalus ſuis rebus diffidens ſe & exercitum Cæpioni tradiderit ea conditione, ut ſubditorum loco eos haberet. Quos ille, detractis armis, agro ſatis amplo, ne deinceps latrociniis vivere ob penuriam cogerentur, donavit. Et hoc modo *finis Viriathico bello impoſitus* eſt.

76. Nunc ad Vaccæorum [*an* Arevacorum?] *Numantinorum*que *bellum*, quos ad defectionem Viriathus impulerat, noſtra redit hiſtoria. Adverſus illos cum auctioribus copiis Roma miſſus *Cæcilius Metellus* Vaccæos, celeritate territos, quippe quos metentes

ἐχειρώσατο, σὺν ἐκπλήξει καὶ τάχει θερίζουσιν ἐμπί- A. U.
πτων. Τερμαντία δ' αὐτῷ καὶ Νομαντία ἔτι ἔλειπον. 611 sq.
ἦν δ' ἡ Νομαντία ποταμοῖς δύο καὶ φάραγξιν ἀπόκρημνος, ὗλαι τε αὐτῇ πυκναὶ περιέκειντο· καὶ μία κάθοδος ἦν ἐς τὸ πεδίον, ἣ τάφρων ἐπεπλήρωτο καὶ στηλῶν. αὐτοὶ δ' ἦσαν ἄριστοι μὲν ἱππεῖς τε καὶ πεζοὶ, πάντες δ' ἀμφὶ τοὺς ὀκτακισχιλίους. καὶ τοσοίδε ὄντες, ὅμως
ὑπ' ἀρετῆς ἐς μέγα ἠνώχλησαν τὰ Ῥωμαίων. Μέτελλος 613.
μὲν δὴ μετὰ χειμῶνα τὴν στρατιὰν Κοΐντῳ Πομπηΐῳ Αὔλῳ διαδόχῳ τῆς στρατηγίας οἱ γενομένῳ παρέδωκεν, τρισμυρίους πεζοὺς καὶ δισχιλίους ἱππέας ἄριστα γεγυμνασμένους. ὁ δὲ Πομπήϊος τῇ Νομαντίᾳ παραστρατοπεδεύων, ᾤχετό ποι· καὶ ἱππέας αὐτοῦ μεταθέοντας αὐτὸν οἱ Νομαντῖνοι καταβάντες ἔκτειναν. ἐπανελθὼν οὖν παρέτασσεν ἐς πεδίον, καὶ οἱ Νομαντῖνοι καταβάντες ὑπεχώρουν κατ' ὀλίγον, οἷα φεύγοντες· μέχρι ταῖς στήλαις καὶ φάραγξιν ὁ Πομπήϊος . . .

Lin. 60. ἀπίκρημνος *edit.* 3. *operarum errore.* *L.* 70. *an* διαθέοντας αὐτοὶ οἱ Νομ.? *an excidisse nonnihil putandum est?* *L.* 74. *Hiatu laborare istum locum, & Curio vidit, & Musgravius monuit. Procul dubio bis, paucis interjectis, occurrebat nomen* Πομπήϊος, *in quo librarius a linea aberravit.*

tes ex improviso adortus erat, perdomuit. Restabant oppida duo, Termantia ac Numantia. *Numantia* autem, propter duo flumina & valles silvasque densissimas circumjectas, aditu difficilis erat: una tantum via in planitiem ferebat, eaque fossis ac cippis erat impedita. Numantini ipsi, egregii & pedites & equites, sed non plures octo millibus: quo numero tametsi exiguo, ob singularem virtutem, Romanos diu multumque fatigarunt. Sed Metellus exacta hieme, successori *Q. Pompejo Aulo* exercitum tradidit optime exercitatum, peditum triginta millia, equitum duo. Pompejus, castris ad Numantiam positis, quum alio forte ipse abiisset; *Numantini* egressi, aliquot ejus equites discurrentes oppresserunt. Quo facto, reversus ipse aciem instruxit in planitie: neque oppidani obviam descendere recusarunt. Sed hi mox pedem paulatim referre, velut fugientes, cœperunt; donec ad fossas cipposque [Pompejum insequentem elicuissent - - -

A. U. 613. LXXVII. Καὶ καθ' ἡμέραν ἐν ταῖς ἀκροβολίαις ἐλασσούμενος ὑπ' ἀνδρῶν πολὺ ἐλασσόνων, μετέβαινεν ἐπὶ Τερμαντίαν, ὡς εὐχερέστερον ἔργον. ὡς δὲ καὶ τῇδε συμβαλὼν, ἑπτακοσίους τε ἀπώλεσε, καὶ τὸν τὴν ἀγορὰν αὐτῷ φέροντα χιλίαρχον οἱ Τερμαντεῖς ἐτρέψαντο, καὶ τρίτῃ πείρᾳ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐς ἀπόκρημνα τοὺς Ῥωμαίους συνελάσαντες, πολλοὺς αὐτῶν πεζούς τε καὶ ἱππέας αὐτοῖς ἵπποις κατέωσαν ἐς τὰ ἀπόκρημνα· περιφόβως ἔχοντες οἱ λοιποὶ, διενυκτέρευον ἔνοπλοι. καὶ ἅμα ἕῳ προσιόντων τῶν πολεμίων, ἐκταξάμενοι, τὴν ἡμέραν ὅλην ἠγωνίζοντο ἀγχωμάλως, καὶ διεκρίθησαν ὑπὸ νυκτός. ὅθεν ὁ Πομπήιος ἐπὶ πολίχνης Μαλίας ἤλασεν, ἣν ἐφρούρουν οἱ Νομαντῖνοι. καὶ οἱ Μαλιεῖς τοὺς φρουροὺς ἀνελόντες ἐξ ἐνέδρας, παρέδοσαν τὸ πολίχνιον τῷ Πομπηίῳ. ὁ δὲ τά τε ὅπλα αὐτοὺς καὶ ὅμηρα αἰτήσας, μετῆλθεν ἐπὶ Σηδητανίαν, ἣν ἐδῄου λῄσταρχος ὄνομα Ταγγῖνος· καὶ αὐτὸν ὁ Πομπήιος ἐνίκα, καὶ πολ-

Lin. 79. Τερμεντεῖς *Med. quod non ſpernendum.* *L.* 90. Σιδητανίαν *Med.*

77. Ea re commotus] *Pompejus*, quum quotidianis etiam velitationibus cerneret copias ſuas carpi minuique a paucioribus; *Termantiam*, tamquam ibi minus negotii habiturus, caſtra promovet. Sed hic quoque conſerto prælio ſeptingentos milites amiſit; & tribunum militum, in caſtra commeatum advehentem, *Termantini* in fugam egerunt; eodemque die, tertio conflictu, Romanis in prærupta loca compulſis, multi ex iis & pedites & equites cum equis per præcipitia detruſi ſunt. Reliqui, poſtquam trepidi in armis noctem inſomnem traduxere, poſtridie, irruentibus prima luce hoſtibus, totum diem æquo Marte dimicarunt; donec nox ſuperveniens prælium diremit. Inde *Pompejus* verſus oppidulum quoddam, nomine Maliam, quod Numantinorum præſidio tenebatur, contendit. Et Malienſes, per dolum cæſo præſidio, urbem Pompejo tradidere. Armis ademtis, acceptiſque obſidibus, in *Sedetaniam* tranſiit, ut eam a vaſtatione Tangini, latronum principis, vindica-

λοὺς ἔλαβεν αἰχμαλώτους. τοσοῦτον δ' ἦν φρονήματος ἐν τοῖς λῃσταῖς, ὥστε τῶν αἰχμαλώτων οὐδεὶς ὑπέμεινε δουλεύειν· ἀλλ' οἱ μὲν αὑτούς, οἱ δὲ τοὺς πριαμένους ἀνῄρουν, οἱ δὲ τὰς ναῦς ἐν τῷ διάπλῳ διετίτρων. A. U. 613.

LXXVIII. Ὁ δὲ Πομπήιος αὖθις ἐλάσας ἐπὶ Νομαντίαν, ποταμόν τινα μετωχέτευεν ἐς τὸ πεδίον, ὡς λιμῷ πιέσων τὴν πόλιν. οἱ δὲ ἐργαζομένῳ τε ἐπέκειντο, καὶ σαλπιγκτῶν χωρὶς ἐκτρέχοντες ἀθρόοι, τοὺς ὀχετεύοντας ἠνώχλουν. ἔβαλλον δὲ καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ χάρακος ἐπιβοηθοῦντας, ἕως κατέκλεισαν ἐς τὸ στρατόπεδον. καὶ σιτολογοῦσιν ἑτέροις ἐπιδραμόντες, καὶ τῶνδε πολλοὺς διέφθειραν, Ὄππιόν τε χιλίαρχον ἐπ' αὐτοῖς ἀνεῖλον. καὶ κατ' ἄλλο μέρος τάφρον ὀρύσσουσι Ῥωμαίοις ἐπιδραμόντες, ἔκτειναν ἐς τετρακοσίους, καὶ τὸν ἡγούμενον αὐτῶν. Ἐφ' οἷς τότε Πομπηίῳ σύμβουλοι παρῆσαν ἐκ Ῥώμης, καὶ τοῖς στρατιώταις (ἓξ γὰρ ἔτη διεληλύθει στρατευομένοις) διάδοχοι νεοκατάγραφοί τε καὶ ἔτι ἀγύμναστοι καὶ ἀπειροπόλεμοι. μεθ' ὧν ὁ Πομπήιος αἰ- 614.

Lin. 8. *pro* τότε *malim* τῷ τε.

ret. Atque eum quidem vicit, multosque cepit: sed tanti spiritus in latronibus fuere, ut ex captivis nemo servitutem ferret, sed alii seipsos, alii emtores suos interficerent, nonnulli in trajiciendo naves perforarent.

78. *Pompejus* ad obsidendam *Numantiam* reversus, fluvium quemdam derivare conabatur, tamquam fame urbem expugnaturus. Sed oppidani, sine tubis conferti excurrentes, infestando eos qui flumen avertebant, repellendoque si qui e vallo subveniebant, irritum conatum reddiderunt; denique Romanos intra castra ipsorum concluserunt. Rursus in quosdam frumentatum egressos impetu facto, plurimos occiderunt, & in his Oppium tribunum militum interfecerunt. Alia etiam ex parte Romanos fossam ducentes adorti, quadringentos cum eorum præfecto oppresserunt. Post hæc Pompejo Roma consiliarii missi advenerunt, & novus tironum exercitus, qui, dimissis veteranis, (sex enim annos in militia consumserant) in eorum locum succe-

A. U. 614. δούμενός τε τὰ ἐπταισμένα, καὶ ἐπειγόμενος τὴν αἰσχύνην ἀναλαβεῖν, ἐπέμενε χειμῶνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ. καὶ οἱ στρατιῶται, κρύους τε ὄντος ἐν ἀστέγῳ σταθμεύοντες, καὶ πρῶτον ἄρτι πειρώμενοι τοῦ περὶ τὴν χώραν ὕδατός τε καὶ ἀέρος, κατὰ γαστέρα ἔκαμνον, καὶ διεφθείροντο ἔνιοι. μέρους δὲ ἐπὶ σῖτον οἰχομένου, κρύψαντες ἐνέδραν οἱ Νομαντῖνοι παρ' αὐτὸ τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον, ἠκροβολίζοντο ἐρεθίζοντες· ἕως οἱ μὲν, οὐ φέροντες, ἐπεξῄεσαν, οἱ δ' ἐκ τῆς ἐνέδρας ἀνίσταντο· καὶ Ῥωμαῖοι πολλοὶ μὲν ἐκ τοῦ πλήθους, πολλοὶ δὲ τῶν ἐπιφανῶν ἀπέθανον. οἱ δὲ Νομαντῖνοι καὶ τοῖς τὸν σῖτον φέρουσιν ἀπαντήσαντες, ἔκτειναν καὶ τῶνδε πολλούς.

LXXIX. Καὶ ὁ Πομπήϊος τοσοῖσδε συνενεχθεὶς κακοῖς, ἐς τὰς πόλεις μετὰ τῶν συμβούλων ἀνεζεύγνυε, χειμάσων τὸ ἐπίλοιπον, τοῦ ἔαρος προσδοκῶν ἥξειν οἱ διάδοχον. καὶ δεδιὼς κατηγορίαν, ἔπρασσεν ἐς τοὺς Νομαντίνους κρύφα τοῦ πολέμου διαλύσεις. οἱ δὲ, καὶ

Lin. 25. κακοῖς, *quo carent Editi, ex Bav. inserui. Ibid.* ἀνεζεύγνυ *Bav. L. 27.* Νωμαντ. *Bav. ut alibi.*

derent. Cum illis tironibus *Pompejus*, quem tot cladium pudebat, cupiens maculam eluere, totam hiemem in castris egit. Sed milites sub dio, sæviente frigore, stativa habentes, & tum primum regionis aquas & cælum experti, dysenteria laborare cœperunt, & nonnulli perierunt. Ceterum parte exercitus frumentatum emissa, *Numantini*, positis clam juxta ipsa Romanorum castra insidiis, Romanos levibus præliis ad pugnam lacessebant. Illi, contumeliam non ferentes, castris sese effundunt. Tum qui in insidiis erant, repente consurgunt; & multi ex plebe, multi item ex nobilitate, cadunt. Denique & redeuntibus frumentatoribus occurrunt Numantini, & ex his quoque haud paucos interficiunt.

79. Tot cladibus vexatus *Pompejus*, cum suis consiliariis in oppida se recepit; quod supererat hiemis ibi transacturus, dum successor, quem primo vere exspectabat, adveniret. Verum ob rem male gestam judicium metuens, clam cum Numantinis de bello dis-

αὐτοὶ κάμνοντες ἤδη φόνῳ τε πολλῷ ἀρίστων, καὶ γῆς A. U.
ἀργίᾳ, καὶ τροφῶν ἀπορίᾳ, καὶ μήκει τοῦ πολέμου, 614.
μακροῦ παρὰ προσδοκίαν γεγονότος, ἐπρέσβευον ἐς Πομπήϊον. ὁ δὲ ἐς μὲν τὸ φανερὸν ἐκέλευεν αὐτοὺς Ρωμαίοις ἐπιτρέπειν· οὐ γὰρ εἰδέναι συνθήκας ἑτέρας Ρωμαίων ἀξίας. λάθρα δ' ὑπισχνεῖτο, ἃ ἔμελλε ποιήσειν. καὶ συνθεμένων ἐκείνων, καὶ ἐπιτρεψάντων ἑαυτούς, ὅμηρά τε καὶ αἰχμάλωτα ᾔτησε, καὶ τοὺς αὐτομόλους· καὶ πάντα ἔλαβεν. ᾔτησε δὲ καὶ ἀργυρίου τάλαντα τριάκοντα· ὧν μέρος αὐτίκα ἔδοσαν οἱ Νομαντῖνοι, καὶ
τὰ λοιπὰ ὁ Πομπήϊος ἀνέμενεν. Παραγενομένου δ' αὐ- 615.
τῷ διαδόχου Μάρκου Ποπιλλίου Λαίνα, οἱ μὲν ἔφερον τὰ λοιπὰ τῶν χρημάτων. ὁ δ' ἀπηλλαγμένος μὲν τοῦ περὶ τοῦ πολέμου δέους, τῷ παρεῖναι τὸν διάδοχον, τὰς δὲ συνθήκας εἰδὼς αἰσχρὰς τε καὶ ἄνευ Ρωμαίων γενομένας, ἠρνεῖτο μὴ συνθέσθαι τοῖς Νομαντίνοις. καὶ οἱ μὲν αὐτὸν ἤλεγχον ἐπὶ μάρτυσι τοῖς τότε παρατυχοῦσιν

Lin. 32. αὐτοὺς *Bav. bene.* *L.* 40. *vulgo* Ποπιλίου *&* *mox* Ποπίλιος, *quod ex aliis Nostri locis emendavi.* Ποπλίου *b. l. &* *mox* Πόπλιος *Bav. male.*

ſolvendo agebat. Et *Numantini* ipſi, fracti cæde tot fortiſſimorum virorum, & agri inculti infœcunditate, tum cibariorum inopia, & belli inſperata diuturnitate, facile ad *Pompejum* oratores de pace miſerunt. Jam ipſe quidem propalam eos, ut *ſe Romanorum arbitrio permitterent*, hortabatur: (*nec enim alia ſe pacta noſſe, quæ eſſent ex populi Romani dignitate*;) ſed clam, quid acturus eſſet, docebat. Quum ita pacti eſſent, ſeque Romanis dedidiſſent; obſides, captivos & transfugas petiit, accepitque. Triginta argenti, quæ petierat, talentorum partem in præſentia Numantini numerarunt: partem Pompejus exſpectabat. Jamque advenerat ei ſucceſſor, *M. Popillius Lænas*; quum illi id quod reſtabat pecuniarum ad Pompejum detulerunt. Sed ille, depoſito jam belli metu, quia ſibi ſucceſſum erat; ſciens, ſe ignominioſam pacem populique injuſſu feciſſe; *cum Numantinis a ſe quidquam tranſactum eſſe*, negat. Quem ubi hi multis teſtibus, & ſenatoribus Ro-

A. U. 615. ἀπό τε βουλῆς καὶ ἱππάρχοις καὶ χιλιάρχοις αὐτοῦ Πομπηΐου. ὁ δὲ Ποπίλλιος αὐτοὺς ἐς Ῥώμην ἔπεμψε, δικασομένους τῷ Πομπηΐῳ. κρίσεως δ' ἐν τῇ βουλῇ γενομένης, Νομαντῖνοι μὲν καὶ Πομπήϊος ἐς ἀντιλογίαν ἦλθον· τῇ βουλῇ δ' ἔδοξε, πολεμεῖν Νομαντίνοις. καὶ ὁ Ποπίλλιος ἐνέβαλεν ἐς τοὺς γείτονας αὐτῶν Λούσονας. οὐδὲν δ' ἐργασάμενος, (ἧκε γὰρ αὐτῷ διάδοχος ἐπὶ τὴν στρατηγίαν Ὁστίλιος Μαγκῖνος) ἀνέζευξεν ἐς Ῥώμην.

617. LXXX. Ὁ δὲ Μαγκῖνος, τοῖς Νομαντίνοις συμβαλὼν, ἡττᾶτό τε πολλάκις, καὶ τέλος, ἀναιρουμένων πολλῶν, ἐς τὸ στρατόπεδον ἔφυγεν. λόγου δὲ ψευδοῦς ἐμπεσόντος, ὅτι Νομαντίνοις ἔρχονται βοηθοῦντες Κάνταβροί τε καὶ Οὐακκαῖοι, δείσας, ἄπυρον τὴν νύκτα διήγαγεν ὅλην ἐν σκότῳ, φεύγων ἐς ἔρημον τὸ Νωβελίωνός ποτε χαράκωμα. καὶ μεθ' ἡμέραν ἐς αὐτὸ συγκλεισθεὶς, οὔτε κατεσκευασμένον, οὔτε ὠχυρωμένον, περι-

Lin. 46. ἱππάρχων καὶ χιλιάρχων *Edd.* *L.* 50. *artic.* ὁ *ex Bav. & Med. supplevi.* *L.* 53. *mendosum* Ἀτίλιος *cum vet. interpr. in* Ὁστίλιος *mutavi.* *L.* 55. πολλάκι *Med.* *L.* 58. Βακκαῖοι *Bav. ubique.* *L.* 61. περιεχόντων *Bav.*

manis, & præfectis equitum, & militum tribunis, qui interfuerant, facile revincunt; Popillius eos Romam remisit, ut cum Pompejo judicio experirentur. Re ad senatum relata, inter se contenderunt *Pompejus* & *Numantini*. Ceterum senatui placuit, bellum cum Numantinis geri. *Popillius* autem, nulla alia re gesta, nisi quod in Numantinorum vicinos *Lusonas* exercitum duxit, adveniente imperii successore *Hostilio Mancino*, Romam rediit.

80. *Mancinus*, cum *Numantinis* sæpius congressus, semper inferior discessit; ac postremo compluribus etiam amissis, in castra compulsus est. Et falso rumore jactato, Cantabros & Vaccæos auxilio Numantinis adventare, trepidus, noctis silentio (quam totam exstinctis ignibus traduxit) in desertum locum fugit, ubi quondam Nobilioris fuerat vallum. Quo in loco, neque rebus necessariis instructo, neque munito, sub lucem ab hoste inclusus; circum-

σχόντων αὐτὸν τῶν Νομαντίνων, καὶ πάντας ἀποκλείειν ἀπειλούντων, εἰ μὴ συνθοῖτο εἰρήνην· συνέθετο ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ Ῥωμαίοις καὶ Νομαντίνοις. καὶ ὁ μὲν ἐπὶ τούτοις ὤμνυε τοῖς Νομαντίνοις. οἱ δ' ἐν ἄστει, πυθόμενοι, χαλεπῶς ἔφερον, ὡς ἐπὶ αἰσχίσταις πάνυ σπονδαῖς· καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων Αἰμίλιον Λέπιδον ἐς Ἰβηρίαν ἐξέπεμπον, Μαγκῖνον δ' ἀνεκάλουν ἐς κρίσιν. καὶ τῷδε μὲν εἵποντο πρέσβεις Νομαντίνων. Ὁ δὲ Αἰμίλιος, ἀναμένων καὶ ὅδε τὰς ἐκ Ῥώμης ἀποκρίσεις, καὶ τὴν ἀργίαν οὐ φέρων, (ὡς γὰρ ἐπὶ δόξαν, ἢ κέρδος, ἢ θριάμβου φιλοτιμίαν, ἐξῄεσάν τινες ἐς τὰς στρατηγίας, οὐκ ἐπὶ τὸ τῇ πόλει συμφέρον,) Οὐακκαίων κατεψεύδετο, ὡς ἀγορὰν ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ Νομαντίνοις παρασχόντων· καὶ τὴν γῆν αὐτῶν κατέτρεχεν, καὶ Παλλαντίαν πόλιν, ἣ μεγίστη Οὐακκαίων ἐστὶν, οὐδὲν ἐξαμαρτοῦσαν ἐς τὰ συγκείμενα, ἐπολιόρκει· καὶ Βροῦτον, ἐφ' ἕτερα τῆς Ἰβηρίας ἀπεσταλμένον (ὡς μοι προείρηται) κηδεστὴν ὄντα οἱ, τοῦδε τοῦ ἔργου μετασχεῖν ἔπεισε.

A. U. 617.

Lin. 62. *artic.* τῶν *ex Bav. recepi.* *L.* 75. Παλαντίαν *Edd. ut alibi.* Παλλαντίαν τε *Bav.* & *caret* καὶ.

fusis undique Numantinis, & omnibus necem minantibus nisi pax fieret; æquas pacis conditiones & Romanis & Numantinis pepigit *Mancinus*, seque sponsione & juramento obstrinxit. Quod ubi Romæ cognitum est, omnes tam fœdo & ignominioso fœdere indignati sunt: alterumque consulem, *Æmilium Lepidum*, in Hispaniam miserunt; Mancino ad causam dicendam revocato, quem & Numantinorum legati Romam secuti sunt. Interim *Æmilius*, dum ab urbe responsa exspectabat, impatiens otii, (nam ea tempestate nonnulli non publici commodi causa, sed aut gloriæ aut lucri privati aut triumphi spe ambitiosa, ad imperia contendebant) *Vaccæos* falso criminabatur, tamquam bello hoc Numantinos commeatu juvissent. Proinde, vastatis eorum agris, *Pallantiam*, oppidum maximum Vaccæorum, quod nulla in re pacta violarat, obsedit: accito inductoque in hujus operis societatem *Bruto* genero suo, qui, ut commemoravimus, in ulteriorem Hispaniam missus fuerat.

A. U. 618.

LXXXI. Κατέλαβον δ᾽ αὐτοὺς ἀπὸ Ῥώμης πρέσβεις, Κίννας τε καὶ Καικίλιος· οἳ τὴν βουλὴν ἔφασαν ἀπορεῖν, εἰ τοσῶνδε πταισμάτων σφίσιν ἐν Ἰβηρίᾳ γενομένων, ὁ Αἰμίλιος πόλεμον ἕτερον αἱρεῖται. καὶ ψήφισμα ἐπέδοσαν αὐτῷ, προαγορεῦον, Αἰμίλιον Οὐακκαίοις μὴ πολεμεῖν. ὁ δὲ, ἀρξάμενός τε ἤδη τοῦ πολέμου, καὶ τὴν βουλὴν τοῦτ᾽ ἀγνοεῖν ἡγούμενος, ἀγνοεῖν δ᾽ ὅτι καὶ Βροῦτος αὐτῷ συνεπιλαμβάνει, καὶ σῖτον καὶ χρήματα καὶ στρατιὰν Οὐακκαῖοι τοῖς Νομαντίνοις παρέσχον· ἔσεσθαι δὲ καὶ τὴν ἀνάζευξιν τοῦ πολέμου φοβερὰν ὑπολαβὼν, καὶ σχεδὸν Ἰβηρίας ὅλης διάλυσιν, εἰ καταφρονήσειαν ὡς δεδιότων: τοὺς μὲν ἀμφὶ τὸν Κίνναν ἀπράκτους ἀπέλυσε, καὶ τάδε αὐτὰ ἐπέστειλε τῇ βουλῇ. αὐτὸς δὲ ὀχυρωσάμενος φρούριον, μηχανὰς ἐν αὐτῷ συνεπήγνυτο, καὶ σῖτον συνέφερε. Φλάκκος δ᾽ αὐτῷ σιτολογῶν, ἐνέδρας ἐκφανείσης, εὐμηχάνως διέδωκεν ὅτι Παλλαντίαν

Lin. 83. ἀρεῖται *maluit Musgr. quod probo. Ibid.* ἐπέδωκαν *Edd. L.* 89. ἐκ τοῦ πολέμου *malebat H. Stephanus. L.* 90. διαλύσειν *Bav. L.* 95. λόγον διέδωκεν *malebat idem Steph.*

81. Ad hos legati Roma venientes, Cinna & Cæcilius, renunciarunt, mirari ſenatum, quod, tot cladibus in Hiſpania acceptis, aliud de integro bellum *Æmilius* ſuſcipere cogitet: ac ſuper ea re ſenatusconſultum adtulerunt, quo cavebatur, *ne Æmilius Vaccæos bello peteret.* Verum ille, bello jam incepto, ratus, cum hoc ipſum incognitum fuiſſe ſenatui, tum vero & illud, quod Brutum adjutorem habeat, & quod a Vaccæis Numantini frumento, pecuniis, militibus, fuerint adjuti; præterea, in ſuo receptu maxima rerum momenta verti, arbitratus, periculumque eſſe, ne, ſi Romani, ceu timentes, ab hoſtibus ſpernerentur, cuncta Hiſpania rebellaret: Cinnam cum ceteris legatis re infecta remiſit, & hæc ipſa ad ſenatum perſcripſit. Poſt hæc, munito caſtello, machinas fabricandas & coacervandum frumentum curavit. Per id tempus *Flaccus*, frumentatum ab eo miſſus, ubi ſubito hoſtium inſidiis ſe circumventum videt, callide inter milites ſuos rumorem ſpargit, Pal-

ἐξεῖλεν Αἰμίλιος· καὶ τοῦ στρατοῦ συναλαλάξαντος, ὡς ἐπὶ νίκῃ, πυθόμενοι τούτων οἱ βάρβαροι, καὶ ἀληθῆ νομίσαντες, ἀπεχώρουν. Φλάκκος μὲν δὴ τὴν ἀγορὰν κινδυνεύουσαν ὧδε περιέσωζε. A. U. 618.

LXXXII. Μακρᾶς δὲ τῆς ἐπὶ τῇ Παλλαντίᾳ πολιορκίας οὔσης, αἱ τροφαὶ Ῥωμαίους ἐπέλειπον, καὶ λιμὸς ἥπτετο αὐτῶν, καὶ τὰ ὑποζύγια πάντα ἔφθαρτο· καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἀπορίας ἀπέθνησκον. οἱ στρατηγοὶ δὲ, Αἰμίλιός τε καὶ Βροῦτος, ἐς μὲν πολὺ διεκαρτέρουν· ἡσσώμενοι δ᾽ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, νυκτὸς ἄφνω περὶ ἐσχάτην φυλακὴν ἐκέλευον ἀναζευγνύναι· χιλίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ περιθέοντες ἐπέσπευδον ἅπαντας ἐς τοῦτο πρὸ ἕω. οἱ δὲ σὺν θορύβῳ τά τε ἄλλα πάντα, καὶ τοὺς τραυματίας καὶ τοὺς νοσοῦντας ἀπέλιπον, συμπλεκομένους τε σφίσι καὶ δεομένους. καὶ αὐτοῖς ἀτάκτου καὶ θορυβώδους τῆς ἀναχωρήσεως γιγνομένης, καὶ φυγῇ μάλιστα ὁμοίας, οἱ Παλλάντιοι πανταχόθεν ἐπικείμενοι,

Lin. 2. ἐπέλιπον *Edd.* *L.* 3. εἵπετο αὐτοῖς *Edd.* εἵπλετο αὐτοῖς *Med.* *quod in id, ex quo depravatum est, mutandum duxi.* *L.* 5. καὶ ὁ Βροῦτος *Med.*

lantiam ab Æmilio esse captam. Ad quam vocem quum plausus exsultantis, velut ob victoriam, exercitus esset excitatus; barbari audientes, & ita se rem habere existimantes, discesserunt. Hac astutia Flaccus periclitantem annonam conservavit.

82. Sed *Pallantiæ obsidio* diutius protrahebatur, & jam deficientibus cibis fames Romanos adfligebat. Jamque jumenta omnia perierant; atque ex ipsis etiam viris multi inopia moriebantur. Et imperatores quidem; *Æmilius* & *Brutus*, diu nihil non constanter pertulerunt: sed tandem malis cedere coacti, repente noctu circiter ultimam vigiliam discessum denunciant: tribunique militum ac primipili discurrentes singulos ad discedendum ante lucem urgebant. Cum igitur omnia turbulenter gerebant, tum vero saucios & ægrotos deserebant, amplectentes, & ne se proderent orantes. Eos ita confusis ordinibus abeuntes, ac tantum non fugientes, insecuti *Pallantini*, infestantesque a mane usque ad vesperam, multis

A. U. 618. πολλὰ ἔβλαπτον ἐξ ἠοῦς ἐπὶ ἑσπέραν. νυκτὸς δὲ ἐπιλαβούσης, Ῥωμαῖοι μὲν ἐς τὰ πεδία ἑαυτοὺς ἐῤῥίπτουν ἀνὰ μέρος, ὡς τύχοιεν, ἄσιτοί τε καὶ κατάκοποι· οἱ δὲ Παλλάντιοι, θεοῦ σφᾶς ἀποτρέποντος, ἀνεχώρουν. καὶ τάδε μὲν ἦν περὶ τὸν Αἰμίλιον.

LXXXIII. Ῥωμαῖοι δ' αὐτὰ πυθόμενοι, τὸν μὲν Αἰμίλιον παρέλυσαν τῆς στρατηγίας τε καὶ ὑπατείας· καὶ ἰδιώτης ἐς Ῥώμην ὑπέστρεφεν, καὶ χρήμασιν ἐπεζημιοῦτο. Μαγκίνῳ δ' ἐδίκαζον καὶ τοῖς πρέσβεσι τοῖς Νομαντίνων. οἱ μὲν δὴ τὰς συνθήκας, ἃς ἐπεποίητο πρὸς Μαγκῖνον, ἐπεδείκνυον· ὁ δὲ τὴν αἰτίαν αὐτῶν ἐς Πομπήϊον ἀνέφερεν, τὸν πρὸ αὐτοῦ γενόμενον στρατηγὸν, ὡς ἀργὸν καὶ ἄπορον τὸν στρατὸν ἐγχειρίσαντά οἱ, καὶ δι' αὐτὸ κἀκεῖνον ἡσσημένον τε πολλάκις, καὶ συνθήκας ὁμοίας αὐτῷ θέμενον πρὸς τοὺς Νομαντίνους. ὅθεν, ἔφη, καὶ τὸν πόλεμον τόνδε, παρὰ τὰς συνθήκας ἐκείνας ὑπὸ Ῥωμαίων ἐψηφισμένον, ἀπαίσιον αὐτοῖς γεγονέναι. οἱ δ' ἐχαλέπαινον μὲν ἀμφοτέροις ὁμοίως· ἀπέφυγε δ' ὅμως Πομ-

Lin. 27. πολλάκι *Med.* *Ib.* ὁμοίως *Bav.* *L.* 31. ἀπέφυγε δὲ ὁμοίως *Edd.*

detrimentis adfecerunt. Tandem, ingruente nocte, Romani, fame laboreque confecti, passim, ut res ferebat, in campis humum se projecerunt; & Pallantini, numine aliquo eos avertente, ad sua regressi sunt. Sic se res Æmilii habebant.

83. Quibus rebus cognitis, Romani *Æmilium*, abrogato imperio & magistratu, privatum in urbem reversum, pecunia insuper mulctarunt. Actum quoque in senatu de *Mancino* & *Numantinorum legatis*: quorum hi foedera cum Mancino adlegabant; ille in Pompejum, superiorem ducem, culpam transferebat, qui ignavum sibi & nullis rebus instructum exercitum tradidisset, ob eamque caussam & ipse sæpius victus esset, & simile foedus cum Numantinis pepigisset. Addebat etiam, haud mirum esse, si hoc bellum infeliciter cessisset, quod contra illud foedus senatus decrevisset. Sed quamvis Patres pariter utrique succenserent; Pompejus tamen, quippe cu-

τήιος, ὡς περὶ τῶνδε κριθεὶς καὶ πάλαι. Μαγκῖνον δ' *A. U.*
ἔγνωσαν ἐκδοῦναι τοῖς Νομαντίνοις, ἄνευ σφῶν αἰσχρὰς 618.
συνθήκας πεποιημένον. ᾧ λόγῳ καὶ Σαυνίταις οἱ πατέρες, ὅμοια χωρὶς αὐτῶν συνθεμένους, ἡγεμόνας εἴκοσιν ἐξεδεδώκεσαν. Μαγκῖνον μὲν δὴ Φούριος ἀγαγὼν ἐς Ἰβηρίαν, γυμνὸν παρεδίδου τοῖς Νομαντίνοις. οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο. Στρατηγὸς δὲ ἐπ' αὐτοὺς αἱρεθεὶς Καλπούρνιος 619.
Πείσων, οὐδ' ἤλασεν ἐπὶ Νομαντίαν· ἀλλ' ἐς τὴν Παλλαντίων γῆν ἐσβαλὼν, καὶ μικρὰ δῃώσας, ἐχείμαζεν ἐν Καρπητανίᾳ τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἀρχῆς.

LXXXIV. Ἐν δὲ Ῥώμῃ κάμνων ὁ δῆμος ἐπὶ τοῖς Νο- 620.
μαντίνοις, μακροῦ καὶ δυσχεροῦς τοῦ πολέμου σφίσι παρὰ προσδοκίαν γεγονότος, ᾑροῦντο Κορνήλιον Σκιπίωνα, τὸν Καρχηδόνα ἑλόντα, αὖθις ὑπατεύειν, ὡς μόνον ἐπικρατῆσαι τῶν Νομαντίνων δυνάμενον. ὁ δὲ, καὶ τότε ἦν ἔτι νεώτερος τῆς νενομισμένης τοῖς ὑπατεύουσιν ἡλικίας. ἡ οὖν βουλὴ πάλιν, ὥσπερ ἐπὶ Καρχηδονίοις αὐτοῦ χει-

Lin. 36. Φρούριος *edit.* 1. *corrupte cum pluribus MSS.*

jus jam judicata caufa fuerat, evafit. *Mancinum* autem, ut foedæ pacis auctorem, injuffu fenatus initæ, *Numantinis dedendum* cenfuere; patrum exemplo, qui quondam Samnitibus viginti imperatores, qui injuffu fuo fimile foedus percufferant, nudos dediderant. Adductus in Hifpaniam *Mancinus* a *Furio* nudus Numantinis deditus, fed ab illis minime receptus eft. Poft hæc, adverfus eofdem lectus imperator *Calpurnius Pifo*, ne duxit quidem contra Numantiam exercitum: fed Pallantinorum fines ingreffus, præda exigua inde abacta, quod fupererat temporis imperii fui, in Carpetania hibernando confumfit.

84. Romæ populus, hoc *bello Numantino*, quod opinione & longius & difficilius acciderat, fatigatus, *Cornelium Scipionem*, qui Carthaginem exfciderat, iterum Confulem creavit; quod unum effe crederet, a quo debellari Numantini poffent. Sed quoniam etiam tum infra ætatem confularem erat; cenfuere Patres, ut, quemadmodum bel-

A. U. 620. ροτονουμένου Σκιπίωνος, ἐψηφίσατο, τοὺς δημάρχους λῦσαι τὸν περὶ τῆς ἡλικίας νόμον, καὶ τοῦ ἐπιόντος ἔτους θέσθαι. Οὕτω μὲν ὁ Σκιπίων αὖθις ὑπατεύων, ἐς Νομαντίαν ἠπείγετο. στρατιὰν δὲ ἐκ καταλόγου μὲν οὐκ ἔλαβεν, πολλῶν τε πολέμων ὄντων, καὶ πολλῶν ἀνδρῶν ἐν Ἰβηρίᾳ· ἐθελοντὰς δέ τινας, ἔκ τε πόλεων καὶ βασιλέων ἐς χάριν ἰδίαν πεμφθέντας αὐτῷ, συγχωρούσης τῆς βουλῆς, ἐπηγάγετο· καὶ πελάτας ἐκ Ῥώμης καὶ φίλους πεντακοσίους, οὓς ἐς ἴλην καταλέξας, ἐκάλει Φίλων ἴλην. πάντας δὲ, ἐς τετρακισχιλίους γενομένους, παραδοὺς ἄγειν ἀδελφιδῷ Βουτέωνι, σὺν ὀλίγοις αὐτὸς προεξώρμησεν ἐς Ἰβηρίαν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, πυνθανόμενος αὐτὸ γέμειν ἀργίας καὶ στάσεων καὶ τρυφῆς· εὖ εἰδὼς, ὅτι μὴ κρατήσει πολεμίων, πρὶν κατασχεῖν τῶν ἰδίων ἐγκρατῶς.

LXXXV. Ἐλθὼν δὲ, ἐμπόρους τε πάντας ἐξήλαυνε, καὶ ἑταίρας καὶ μάντεις καὶ θύτας, οἷς, διὰ τὰς δυσ-

Lin. 52. *pro vulg.* δὲ κατὰ λόγον *certiſſimam H. Stephani emendationem recepi.* *L.* 58. *vulg.* φιλονίκην, *monente Stephano, emendavi.* *L.* 61. στάσεις *Suidas.*

lo Carthaginienſi factum erat, tribuni plebis legem illam annalem abrogarent, & anno ſequenti iterum ſancirent. *Scipio* hoc pacto iterum conſul declaratus, *Numantiam* properabat; nullo quidem habito delectu, quod urbs variis bellis diſtrahebatur, & ſatis copiarum in Hiſpania erat. Permittente tamen ſenatu, nonnullos voluntarios, ab aliis urbibus & regibus ob privatam amicitiam miſſos, eduxit. Quibus addidit ex urbe clientes & amicos, ad quingentos; quos, in turmam unam redactos, vocitabat *Amicorum turmam.* Hos omnes, circiter quatuor millia, deducendos *Buteoni*, fratris filio, tradidit. Ipſe cum paucis in Hiſpaniam ad exercitum prægreditur. Audierat enim, ibi omnia ignavia, diſcordia, ac luxu corrupta eſſe; ſatiſque intellexerat, a ſe hoſtes vinci non poſſe, niſi prius ſuorum militum vitia compreſſiſſet ac perdomuiſſet.

85. Quare ubi in caſtra pervenit *Scipio*; continuo mercatores omnes, ſcorta, vates

πραξίας οἱ στρατιῶται περιδεεῖς γεγονότες, ἐχρῶντο συνεχῶς· ἔς τε τὸ μέλλον ἀπεῖπε μηδὲν ἐσφέρεσθαι τῶν περισσῶν, μηδὲ ἱερεῖον ἐς μαντείαν πεποιημένον. ἐκέλευσε δὲ καὶ τὰς ἁμάξας, καὶ τὰ περισσὰ τῶν ἐς αὐτὰς τιθεμένων, καὶ τὰ ὑποζύγια, χωρὶς ὧν αὐτὸς ὑπελείπετο, πραθῆναι. καὶ σκεῦος οὐκ ἐξῆν ἐς δίαιταν ἔχειν οὐδενὶ, πλὴν ὀβελοῦ καὶ χύτρας χαλκῆς καὶ ἐκπώματος ἑνός. τά τε σιτία αὐτοῖς ὥριστο, κρέα ζεστὰ καί ὀπτὰ εἶναι. κλίνας τε ἀπεῖπεν ἔχειν, καὶ πρῶτος ἐπὶ στιβάδων ἀνεπαύετο. ἀπεῖπεν δὲ καὶ ὁδεύοντας ἡμιόνοις ἐπικαθέζεσθαι. τί γὰρ ἐν πολέμῳ προσδοκᾷν, ἔφη, παρ' ἀνδρὸς οὐδὲ βαδίζειν δυναμένου; κἀν τοῖς ἀλείμμασι καὶ λουτροῖς ἑαυτοὺς ἤλειφον, ἐπισκώπτοντος τοῦ Σκιπίωνος, ὡς αἱ ἡμίονοι χεῖρας οὐκ ἔχουσαι, χρῄζουσι τριβόντων. οὕτω μὲν αὐτοὺς ἐς σωφροσύνην μετέβαλλεν ἀθρόως. εἴθιζεν δὲ καὶ ἐς αἰδῶ καὶ φόβον, δυσπρόσιτος

A. U. 620.

Lin. 71. παραθεῖναι Edd. pro πραθῆναι. L. 72. χίτρας edit. 2. 3. vit. L. 78. ἑαυτοὺς carent Edd. & mox, majori interpunctione post ἤλειφον posita, post ἐπισκώπτοντος particulam δὲ injerunt. L. 79. articulum αἱ ex Vat. & Med. recepi.

denique ſacrificoſque, quibus tot adverſis pugnis conſternati milites plus nimio addicti erant, caſtris expulit: atque etiam in poſterum vetuit, quidquam, quod minus neceſſarium eſſet, ne victimam quidem divinationis gratia, importari. Tum vero & plauſtra cum ſarcinis inutilibus, & jumenta omnia, præterquam quæ ipſe ſigillatim relicta vellet, divendi juſſit. Nec vero cuiquam licebat ad victum vas ullum habere, præter veru & ollam æneam & poculum unum. Cibi quoque præſcripti erant, carnes elixæ & aſſæ. Lectorum porro uſus interdictus; ac primus ipſe in toris requieſcebat. Mulis inſidere inter eundum prohibuit: *quid boni enim*, inquit, *in bello ſperandum ab eo, qui pedibus ire non poſſit?* Ad lavandum in balneis, & ad ungendum, famulorum opera non amplius utebantur; per ludibrium ridente *Scipione* hos, *qui, velut muli manibus carentes, aliis, qui ſe ſcalperent, opus haberent.* Hac via, brevi tempore, ad temperantiam milites revocavit. Sed & ad ſui reverentiam & metum adſuefecit; cum

A. U. 620. ὢν, καὶ δυσχερὴς ἐς τὰς χάριτας, καὶ μάλιστα τὰς παρανόμους. ἔλεγέν τε πολλάκις, τοὺς μὲν αὐστηροὺς καὶ ἐννόμους τῶν στρατηγῶν, τοῖς οἰκείοις· τοὺς δὲ εὐχερεῖς καὶ φιλοδώρους, τοῖς πολεμίοις εἶναι χρησίμους. τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς μὲν εἶναι κεχαρισμένα τε καὶ καταφρονητικά· τοῖς δὲ, σκυθρωπὰ μὲν, εὐπειθῆ δὲ καὶ πᾶσιν ἕτοιμα.

LXXXVI. Οὐ μὴν οὐδ' ὣς ἐτόλμα πολεμεῖν, πρὶν αὐτοὺς γυμνάσαι πόνοις πολλοῖς. τὰ οὖν ἀγχοτάτω πεδία πάντα περιϊὼν, ἑκάστης ἡμέρας, ἄλλο μετ' ἄλλο στρατόπεδον ἤγειρέ τε καὶ καθῄρει, καὶ τάφρους ὤρυσσε βαθυτάτας καὶ ἐνεπίμπλη, τείχη τε μεγάλα ᾠκοδόμει καὶ κατέφερεν, αὐτὸς ἐξ ἠοῦς ἐς ἑσπέραν ἅπαντα ἐφορῶν. τὰς δὲ ὁδοιπορίας, ἵνα μή τις (ὡς πάλαι) διασκιδνῶτο, ἦγεν ἐν πλινθίοις αἰεὶ, καὶ τὴν δεδομένην ἑκάστῳ τάξιν οὐκ ἦν ἐναλλάξαι. περιϊών τε τὴν ὁδοιπορίαν, καὶ τὰ πολλὰ οὐραγῶν, τοὺς μὲν ἀῤῥωστοῦντας

Lin. 86. ἐστὶ pro εἶναι dant Edd. invitis nostris MSS.

aditu se, tum vero ad conferendas gratias, præsertim in rebus injustis, difficilem exhibendo. Atque illud crebro in ore habebat: *severos & legum jurisque servantissimos imperatores, amicis; faciles autem & munificos, hostibus esse perutiles. Horum milites lætos quidem, sed parere nescios: illorum, ut tristiores, sic morigeros & ad omnia paratos.*

86. Sed ne sic quidem cum hoste prius confligere voluit, quam milites suos multis laboribus exercuisset. Itaque vicinum omnem agrum obeundo, quotidie nova castra aliis locis muniebat, ac mox rursus demoliebatur; fossas ducebat, & easdem replebat; muros magnos exstruebat, mox iterum diruendos. Ipseque a prima luce ad vesperam, quæcumque opera fiebant, inspiciebat. Ac ne quis, ut antea, in itinere a reliquis sese disjungeret, quadrato semper agmine incedebat; nec locum ulli licebat ab imperatore datum mutare. Procedente agmine, a primis ad postremos circumcursitans, at-

ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀνεβίβαζεν ἀντὶ τῶν ἱππέων, τὰ δὲ βαροῦντα τὰς ἡμιόνους ἐς τοὺς πεζοὺς διεμέριζεν. εἰ δὲ σταθμεύοι, τοὺς μὲν προφύλακας τῆς ἡμέρας ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἔδει περὶ τὸν χάρακα ἵστασθαι, καὶ ἱππέων ἑτέραν ἴλην περιτρέχειν· οἱ δ' ἄλλοι τὰ ἔργα διῄρηντο, καὶ τοῖς μὲν ταφρεύειν ἐτέτακτο, τοῖς δὲ τειχίζειν, τοῖς δὲ σκηνοποιεῖν· χρόνου τε μῆκος ὡρίζετο αὐτοῖς καὶ διεμετρεῖτο. A. U. 620.

LXXXVII. Ὅτε δ' εἴκασεν, ὀξὺ καὶ εὐπειθὲς αὐτῷ καὶ φερέπονον γεγονέναι τὸ στράτευμα, μετέβαινεν ἀγχοῦ τῶν Νομαντίνων. προφυλακὰς δὲ, ὥσπερ τινὲς, ἐπὶ φρουρίων οὐκ ἐποιεῖτο· οὐδὲ διῄρει ποι τὸν στρατὸν ὅλως, τοῦ μὴ, τινὸς ἐν ἀρχῇ γενομένου πταίσματος, εὐκαταφρόνητον τοῖς πολεμίοις αὐτὸν γενέσθαι, καὶ τέως καταφρονοῦσιν. οὐδ' ἐπεχείρει τοῖς ἐχθροῖς, ἔτι περισκοπῶν αὐτόν τε τὸν πόλεμον καὶ τὸν καιρὸν αὐτοῦ, καὶ

Lin. 2. σταθμεύει *Edd.* *L.* 4. *pro* ἴλην *dat* τάξιν *Med.* & *ora Vat. B.* *L.* 9. *pro* προφύλακας, *quod est in Edd. recepi emend. ab H. Steph. propositam.* *L.* 12 *sq. interpungunt post* γενέσθαι *Edd. Post* καταφρ. *autem plane non distinguunt.* *L.* 14. αὐτῶν τε *Edd.* *Ibid.* καιρὸν αὐτοῦ *Edd.*

que inter extremos ut plurimum consistens, infirmos, jussis descendere equitibus, in equos imponebat; & quæ nimium gravabant jumenta, inter pedites dividebat. Stativorum ponendorum hic ordo erat: qui illo die in primo agmine fuerant, eos ex itinere oportebat locum castrorum circumsistere; & equitum ala circum equitabat. Reliquis militibus sua quibusque officia descripta erant: his fossas ducere, illis vallum exstruere, aliis tentoria figere. Quin & temporis, intra quod omnia confecta esse oportebat, spatium definitum ac dimensum erat.

87. At postquam satis promtus & moriger & laboris patiens miles visus est; tum vero propius *Numantiam* castra promovit *Scipio*. Sed ibi non, quorumdam more, per castella propius urbem constituta stationes dispofuit; quod copias suas prorsus nollet dividere, ne, si cladem aliquam a principio acciperet, contemtiorem se hostibus redderet, a quibus jam satis contemnebantur Romani. Nec vero adgrediebatur hostes; rationem etiam nunc belli gerendi, &

A. U. 620. τὴν τῶν Νομαντίνων ὁρμὴν, ἐς ὅ τι τρέψοιντο. τὰ δὲ ὀπίσω τοῦ στρατοπέδου πάντα ἐχορτολόγει. καὶ τὸν σῖτον ἔκειρεν ἔτι χλωρόν. ὡς δ᾽ αὐτῷ ταῦτα ἐξετεθέριστο, καὶ ἐς τὸ πρόσθεν ἔδει βαδίζειν, ὁδὸς μὲν ἦν παρὰ τὴν Νομαντίαν ἐπὶ τὰ πεδία σύντομος, καὶ πολλοὶ συνεβούλευον ἐς αὐτὴν τραπέσθαι. ὁ δ᾽ ἔφη, τὴν ἐπάνοδον δεδιέναι, κούφων μὲν τότε τῶν πολεμίων ὄντων, καὶ ἐκ πόλεως ὁρμωμένων καὶ ἐς πόλιν ἀφορμώντων· οἱ δ᾽ ἡμέτεροι, βαρεῖς ἐπανίασιν, ὡς ἀπὸ σιτολογίας, καὶ κατάκοποι, καὶ κτήνη καὶ ἁμάξας καὶ φορτία ἄγουσι. δυσχερής τε ὅλως καὶ ἀνόμοιος ὁ ἀγών· ἡσσωμένοις μὲν γὰρ πολὺς ὁ κίνδυνος, νικῶσι δὲ οὐ μέγα τὸ ἔργον, οὐδ᾽ ἐπικερδές. εἶναι δ᾽ ἄλογον, κινδυνεύειν ἐπὶ ὀλίγοις. καὶ στρατηγὸν ἀμελῆ, τὸν ἀγωνιζόμενον πρὸ τῆς χρείας· ἀγαθὸν δὲ, τὸν ἐν μόναις παρακινδυνεύοντα ταῖς ἀνάγκαις.

Lin. 19. *vulgatum* συντίμως *correxi, monente etiam Stephano.*
L. 25. ἡσσημένοις *Edd. invitis MSS.*

opportunitatem, & *Numantinorum* consilia quo se verterent, exploraturus. Interea omnes pone castra agros pervagabatur, indeque pabula colligebat; frugesque, licet non satis maturas, secabat. Quibus demessis, quum jam in anteriora esset procedendum, essetque alia via in campos brevior, præter ipsam Numantiam ducens; hortantibus *Scipionem* amicis, ut breviori illa via uteretur: *At ego*, inquit, *reditum metuo. Hostes enim tunc expediti ex urbe erumpentes, in urbem receptum habebunt: at nostri a frumentatione redeuntes, onusti prœda erunt & defessi: adhæc vehicula jumentaque & sarcinas secum vehent. Quare gravis fuerit utique & iniqua dimicatio; quæ victis multum periculi, victoribus non multum neque gloriæ neque commodi adlatura esset. Summæ autem*, ait, *dementiæ esse, ob res leves discrimen adire. Atque illum incautum habendum imperatorem, qui nulla necessitate coactus pugnæ aleam subeat: strenuum contra, qui tum demum, quum ita usus & occasio postulat, intrepide se periculis*

καις. συγκρίνων δ' ἔφη, καὶ τοὺς ἰατροὺς μὴ χρῆσθαι τομαῖς μηδὲ καύσεσι πρὸ φαρμάκων. ταῦτ' εἰπὼν, ἐκέλευεν τοῖς ἡγεμόσιν τὴν μακροτέραν περιάγειν. καὶ συνεξῄει τότε μὲν ἐς τὸ πέραν τοῦ στρατοπέδου· ὕστερον δὲ ἐς τὰ Οὐακκαίων, ὅθεν οἱ Νομαντῖνοι τὰς τροφὰς ἐωνοῦντο· κείρων ἅπαντα, καὶ τὰ χρήσιμα ἐς τὰς ἑαυτοῦ τροφὰς συλλέγων, τὰ δὲ περιττὰ σωρεύων τε καὶ κατακαίων. *A. U. 620.*

LXXXVIII. Ἐν δέ τινι πεδίῳ τῆς Παλλαντίας, ὄνομα Κοπλανίῳ, πολλοὺς ἐπὶ τῶν ὀρῶν ὑπὸ λόφοις ἔκρυψαν οἱ Παλλάντιοι, καὶ ἑτέροις ἐς τὸ φανερὸν τοὺς σιτολογοῦντας ἠνώχλουν. ὁ δὲ Ῥουτίλιον Ῥοῦφον, συγγραφέα τῶνδε τῶν ἔργων, τότε χιλιαρχοῦντα, ἐκέλευσε τέσσαρας ἱππέων ἴλας λαβόντα, ἀναστεῖλαι τοὺς ἐνοχλοῦντας. Ῥοῦφος μὲν οὖν ὑποχωροῦσιν αὐτοῖς ἀμέτρως εἵπετο, καὶ φεύγουσιν ἐς τὸν λόφον συνανεπήδα. ἔνθα τῆς ἐνέδρας ἐκφανείσης, ἐκέλευε τοὺς ἱππέας μήτε διώκειν,

Lin. 38. Παλαντίας *Edd. ut alibi, cum nonnullis MSS.*

periculis offert. Addidit etiam hanc similitudinem*: non solere medicos prius sectionibus aut ustionibus, quam medicamentis, uti.* Hæc loquutus SCIPIO, ducibus itineris mandat, ut longiore via exercitum circumducerent. Ac tunc quidem ipse excursioni illi, in agros castris oppositos susceptæ, interesse voluit. Postea in *Vaccæos* duxit, unde *Numantini* commeatus emebant. Ibi omnia vastata: quidquid ad castrorum alimoniam profuit, collectum advectumque: reliqua in cumulos congesta & incendio consumta sunt.

88. In campo quodam Pallantini agri, cui Complanio nomen est, *Pallantini*, multis suorum post montium tumulos abditis, alia manu palam *Scipionis* frumentatores lacessebant. Scipio *Rutilium Rufum* tribunum militum, (qui deinde *harum rerum Historiam* edidit) cum quatuor equitum turmis ad propulsandum hostium impetum mittit. Quos *Rufus*, pedem referentes, immoderatius urgens, quum in ipsum usque collem, quo se receperant, esset insecutus; subito coortis insidiis, hortatur equites suos, ut de inse-

A. U. 620. μήτε ἐπιχειρεῖν ἔτι· ἀλλ' ἐν προβολῇ τὰ δόρατα θεμένους ἑστάναι, καὶ ἐπιόντας ἀμύνεσθαι μόνον. ὁ δὲ Σκιπίων εὐθὺ, ἀνατρέχοντος αὐτοῦ παρὰ τὸ πρόσταγμα, δείσας, εἵπετο κατὰ σπουδήν. καὶ ὡς εὗρε τὴν ἐνέδραν, ἐς δύο διεῖλε τοὺς ἱππέας, καὶ προσέταξεν αὐτῶν ἑκατέροις, παρὰ μέρος ἐμπηδᾷν τοῖς πολεμίοις, καὶ ἀκοντίσαντας ὁμοῦ πάντας, εὐθὺς ἀναχωρεῖν, οὐκ ἐς τὸν αὐτὸν τόπον, ἀλλ' ἀεὶ κατ' ὀλίγον προστιθέντας ὀπίσω καὶ ὑποχωροῦντας. οὕτω μὲν τοὺς ἱππέας ἐς τὸ πεδίον περιέσωσεν. ἀναζευγνύοντι δ' αὐτῷ καὶ ἀναχωροῦντι ποταμὸς ἦν ἐν μέσῳ δύσπορός τε καὶ ἰλυώδης· καὶ παρ' αὐτὸν ἐνήδρευον οἱ πολέμιοι. ὁ δὲ, μαθὼν, ἐξέκλινε τῆς ὁδοῦ, καὶ μακροτέραν ἦγε καὶ δυσενέδρευτον, νυκτός τε ὁδεύων διὰ τὸ δίψος, καὶ φρέατα ὀρύσσων, ὧν τὰ πλέονα πικρὰ εὑρίσκετο. τοὺς μὲν οὖν ἄνδρας ἐπιμόχθως περιέσωσεν· ἵπποι δέ τινες αὐτοῦ καὶ ὑποζύγια ὑπὸ τῆς δίψης ἀπώλοντο.

Lin. 60. *vulgatum* δυσέδρευτον, *monente Stephano, in* δυσενέδρευτον *mutavi.* *L.* 62. εὑρίσκεται *Edd.*

quendo vel adgrediendo hoſte jam nihil cogitent, ſed in veſtigio ſtantes infeſtis haſtis irruentem hoſtem cohiberent. Sed *Scipio*, jam ex quo Rufus longius quam juſſus erat excurrerat, de eventu ſolicitus, confeſtimque ſubſequutus; ubi & ipſe inſidias deprehendit, equitibus in duas partes diviſis, præcipit, ut alternis vicibus in hoſtem procurrant, teliſque confertim emiſſis iterum ſe recipiant; non eumdem in locum unde prorupiſſent, ſed qualibet vice aliquanto amplius retro cedentes. Hoc modo incolumem equitatum in planitiem reduxit. Poſt hæc certior factus, juxta fluvium quemdam tranſitu difficilem ac limoſum redeunti ſibi inſidias parari; alia via deflexit, longiore quidem, ſed minus dolis opportuna: noctu propter æſtum iter faciens, puteoſque fodiens, quorum plures amaras aquas habebant. Atque ſic, ægre licet, viri incolumes evaſere; ſed equi aliquot ac jumenta ſiti exſtincta ſunt.

LXXXIX. Καὶ Καυκαίους δὲ παροδεύων, ἐς οὓς παρεσπόνδησε Λούκουλλος, ἐκήρυξε, Καυκαίους ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἀκινδύνως κατέρχεσθαι. καὶ παρῆλθεν ἐς τὴν Νομαντίνην, χειμάσων. ἔνθα αὐτῷ καὶ Ιουγόρθας ἐκ Λιβύης ἀφίκετο, ὁ Μασσανάσσου υἱωνὸς, ἄγων ἐλέφαντας δυοκαίδεκα, καὶ τοὺς συντασσομένους αὐτοῖς τοξότας τε καὶ σφενδονήτας. αἰεὶ δέ τι δῃῶν, καὶ τὰ περικείμενα πορθῶν, ἔλαθε περὶ κώμην ἐνεδρευθεὶς, ἣν ἐκ τοῦ πλέονος τέλμα πηλοῦ περιεῖχεν, ἐπὶ δὲ θάτερα φάραγξ ἦν, καὶ ἀφανὴς ἐν ἐκείνῃ λόχος ὑπεκρύπτετο. τῆς οὖν στρατιᾶς τῷ Σκιπίωνι διῃρημένης, οἱ μὲν τὴν κώμην ἐπόρθουν ἐσελθόντες, τὰ σημεῖα ἔξω καταλιπόντες· οἱ δὲ περιίππευον οὐ πολλοί. τούτοις συνεμπίπτουσιν οἱ λοχῶντες. καὶ οἱ μὲν αὐτοὺς ἀπεμάχοντο· ὁ δὲ Σκιπίων (ἔτυχεν γὰρ πρὸ τῆς κώμης παρὰ τὰ σημεῖα ἑστὼς) ἀνεκάλει τῇ σάλπιγγι τοὺς ἔνδον, καὶ πρὶν αὐτῷ γενέ- *A. U.* 620.

Lin. 65. δὲ, *quod abest ab Editis, ex Vat. & Med. recepi: neque vero sic conjunctio* Καὶ, *quam & iidem illi Codd. agnoscunt, abundare censenda est.* *L.* 67. ἀκινδύνους *Edd.* *L.* 77. *forsan* τούτοις οὖν ἐμπίπτοντες.

89. Quum vero per *Caucaorum* quoque agrum, quos Lucullus olim tanta perfidia violarat, transiret; proclamari jussit, *Caucais ad sua colenda reverti tuto licere.* Inde hibernatum in fines *Numantinorum* rediit: quo *Jugurtha*, Masinissæ nepos, ex Africa ad eum venit cum duodecim elephantis, &, qui his adtribui solent, sagittariis & funditoribus. His in locis, crebris incursibus circumjectos agros vastanti carpentique *Scipioni* insidiæ clam ab hostibus tenduntur. Vicus erat, fere undique limosa palude cinctus; sed una parte vallis erat, in qua latebant insidiæ. Scipionis milites ita divisi erant, ut pars relictis ante vicum signis, ipsum vicum ingressi diriperent; alii, non multi, eminus circumequitarent. Quos qui in insidiis erant adorti, facile fundunt. *Scipio*, qui forte fortuna extra vicum circa signa constiterat, tuba revocari jussit eos qui domos subierant. Ac priusquam mille numero ei adfuissent;

A. U. 620. σθαι χιλίους, τοῖς ἱππεῦσιν ἐνοχλουμένοις ἐπεβοήθει. τοῦδε δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ πλέονος ἐκ τῆς κώμης ἐκδραμόντος, ἐτρέψατο μὲν ἐς φυγὴν τοὺς πολεμίους· οὐ μὴν ἐδίωκε φεύγοντας, ἀλλ' ἐς τὸν χάρακα ἀνεχώρει, πεσόντων ἑκατέρωθεν ὀλίγων.

621. XC. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἀγχοτάτω τῆς Νομαντίας δύο στρατόπεδα θέμενος, τῷ μὲν ἐπέστησε τὸν ἀδελφὸν Μάξιμον, τοῦ δὲ αὐτὸς ἡγεῖτο. Νομαντίνων δὲ θαμινὰ ἐκτασσόντων, καὶ προκαλουμένων αὐτὸν ἐς μάχην, ὑπερεώρα· οὐ δοκιμάζων ἀνδράσιν ἐξ ἀπογνώσεως μαχομένοις συμπλέκεσθαι μᾶλλον, ἢ συγκλείσας αὐτοὺς ἑλεῖν λιμῷ. Φρούρια δ' ἑπτὰ περιθεὶς, πολιορκίαν - - - - - ἐπιγράψας ἑκάστοις, οὓς ἔδει πέμπειν. ὡς δὲ ἦλθον, ἐς μέρη πολλὰ διεῖλεν αὐτοὺς, καὶ τὴν ἑαυτοῦ στρατιὰν ἐπιδιεῖλεν. εἶθ' ἡγεμόνας ἐπιστήσας ἑκάστῳ μέρει, προσέ-

Lin. 82. *forsan* τοῦ δὲ στρατοῦ τοῦ πλέονος. *L.* 88. πυκνὰ *Edd.* *L.* 91. συγκλήσας *Med. atque ita alibi constanter, ni fallor, per* η *verbum illud effert.* *L.* 92. φρούρια δ' ἐς τὰ *Edd.* & *ante* ἐς asteriscum *ponunt edit.* 2. 3. *Equidem, voce* ἑπτὰ *ex MSS. recepta, signum lacunæ ibi posui, ubi in sermone hiatus est. Quæ interciderunt, ea, præeunte Curione & Freinshemio, in latina Versione supplevi.*

equitibus laborantibus opem ferre contendit: & pluribus e vico adcurrentibus, hostes terga vertere coëgit. Non tamen institit fugientibus; sed intra vallum se recepit, paucis utrimque desideratis.

90. Haud multo post, geminis castris proxime *Numantiam* positis, quorum alteris fratrem *Maximum* præfecerat, alteris ipse præerat *Scipio*; quum Numantini acie instructa Romanos ad dimicationem crebro provocarent, sprevit: non consultum ducens, cum hominibus omnium rerum desperatione efferatis confligere potius, quam inclusos fame expugnare. Quare septem circa urbem castellis positis, oppugnare eam instituit. Sociisque passim populis auxilia imperavit; & unicuique populo, quot & cujus generis milites ab eo mitti vellet, præscripsit. Qui postquam venere; in multas partes eos divisit, & suas simul copias cum illis partitus est. Deinde singulis partibus præfectos imposuit, jussitque, ut fossam vallum-

ταξε περιταφρεύειν καὶ περιχαρακοῦν τὴν πόλιν. ἦν δὲ ἡ περίοδος, ἡ μὲν αὐτῆς Νομαντίας, τέσσαρες καὶ εἴκοσι στάδιοι· ἡ δὲ τοῦ χαρακώματος, ὑπὲρ τὸ διπλάσιον. καὶ τοῦτο διῃρεῖτο πᾶν οἱ κατὰ μέρος ἕκαστον. καὶ προείρητο, εἴ τι ἐνοχλοῖεν οἱ πολέμιοι, σημεῖον ἐξαίρειν, ἡμέρας μὲν, Φοινικίδα ἐπὶ δόρατος ὑψηλοῦ, νυκτὸς δὲ, πῦρ· ἵνα τοῖς δεομένοις ἐπιθέοντες αὐτός τε καὶ Μάξιμος ἀμύνοιεν. ὡς δ᾽ ἐξείργαστο πάντα αὐτῷ, καὶ τοὺς κωλύοντας εἶχεν ἱκανῶς ἀπομάχεσθαι, ἑτέραν τάφρον ὤρυσσεν οὐ μακρὰν ὑπὲρ ἐκείνην, καὶ σταυροὺς αὐτῇ περιεπήγνυ, καὶ τεῖχος ᾠκοδόμει, οὗ τὸ μὲν πάχος ἦν πόδες ὀκτὼ, τὸ δὲ ὕψος δέκα, χωρὶς τῶν ἐπάλξεων. πύργοι τε πανταχόθεν αὐτῷ διὰ πλέθρου περιέκειντο. καὶ λίμνην συνάπτουσαν οὐκ ἐνὸν περιτειχίσαι, χῶμα αὐτῇ περιέθηκεν, ἴσον τῷ τείχει καὶ τὸ βάθος καὶ τὸ ὕψος, ὡς ἂν εἴη καὶ τόδε ἀντὶ τείχους.

A. U. 621.

XCI. Οὕτω μὲν ὁ Σκιπίων ὅδε πρῶτος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ,

Lin. 96. δὲ *carent Edd.* *L.* 99. πᾶν * οἷκα κατὰ *Edd.* *L.* 13. ὁ Σκιπίων. ὁ δὲ πρῶτος *Edd.*

que urbi circumducerent. Erat autem *Numantiæ* ipſius ambitus trium millium paſſuum; valli autem pluſquam duplo major. Ac totum hunc ambitum per partes diſtribuerat *Scipio* opus facientibus: mandatumque erat, ſi quis tumultus ab hoſtibus oriretur, ſignum adtollerent, interdiu pannum rubrum ex longa haſta pendentem, noctu ignem; ut celeriter ipſe cum *Maximo* fratre, ubi opus eſſet, auxilio adcurreret. Toto opere perfecto, ita quidem, ut jam hoſtem, ſi quid conaretur, propulſare poſſet; aliam foſſam non longe ſupra priorem duxit, quam & impactis palis munivit, & ad eamdem murum exſtruxit latitudine pedum octo, altitudine decem, exceptis pinnis. Ac muro turres ex omni parte, centum & viginti pedum intervallo, ſuperſtruebantur. Et quia continentem paludem muro cingere non poterat; aggerem ei circumduxit, & latitudine & altitudine muro parem, qui vice muri eſſet.

91. Qua ratione mihi videtur *Scipio* hic primus omnium

A. U. 621. περιετείχισε πόλιν οὐ φυγομαχοῦσαν. Τὸν δὲ Δόριον ποταμὸν, συμφερόμενον τῷ περιτειχίσματι, καὶ πολλὰ τοῖς Νομαντίνοις χρήσιμον ἔς τε ἀγορᾶς κομιδὴν καὶ διαπομπὴν ἀνδρῶν, (ὅσοι κατ' αὐτὸν κολυμβηταί τε καὶ σκάφεσι μικροῖς ἐλάνθανον, ἢ ἱστίοις, ὅτε λάβρον εἴη τὸ πνεῦμα, ἐβιάζοντο, ἢ κώπαις κατὰ τὸ ῥεῦμα) ζεῦξαι μὲν οὐκ ἐδύνατο, πλατὺν ὄντα καὶ πάνυ ῥοώδη· φρούρια δὲ ἀντὶ γεφύρας αὐτῷ δύο περιθεὶς, ἀπήρτησε καλωδίοις δοκοὺς μακρὰς ἐξ ἑκατέρου φρουρίου, καὶ ἐς τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ μεθῆκεν, ἐχούσας ἐμπεπηγότα πυκνὰ ξίφη τε καὶ ἀκόντια. αἱ δ' ὑπὸ τοῦ ῥοῦ, τοῖς ξίφεσι καὶ τοῖς ἀκοντίοις ἐμπίπτοντος, αἰεὶ περιστρεφόμεναι, οὔτε διανηχομένους, οὔτ' ἐπιπλέοντας, οὔτε ὑποδύνοντας εἴων λαθεῖν. τοῦτο δ' ἦν, οὗ μάλιστα ὁ Σκιπίων ἐπεθύμει· μηδενὸς αὐτοῖς ἐπιμιγνυμένου, μηδ' εἰσιόντος, ἀγνοεῖν αὐτοὺς ὅ τι γίγνοιτο ἔξω. οὕτω γὰρ ἀπορήσειν ἀγορᾶς τε καὶ μηχανῆς πάσης.

Lin. 14. vulg. τόν τε *in* τὸν δὲ *mutavi, ut legit vetus interpres. L. 20. post* ζεῦξαι μὲν *inserunt* οὖν *Edd. & præcedentia non includunt parenthesi. L. 25.* ἐκπίπτοντος *Med. Ceterum dubito, an satis sanus totus ille locus sit; qui mihi quidem obscurior videtur.*

imperatorum urbem, quæ certamen non detrectabat, circumvallasse. Ceterum *Durius* amnis, præter ipsa munimenta *Numantiæ* fluens, oppidanis admodum opportunus erat, cum ad commeatum deportandum, tum ad viros transvehendos; sive urinando, aut naviculis, clam in urbem penetrarent; sive velis, vehementi spirante vento, aut remis secundo flumine, perrumperent. Hujus fluminis, propter latitudinem & aquarum impetum, ponte jungendi quum nulla esset facultas; *Scipio* bina castella vice pontis objecit: ex quibus longas utrimque trabes funibus religatas in fluvium, qua late patebat, demisit. Erant autem infixi trabibus crebri mucrones & cuspides; quæ, una cum illis vi aquæ circumactæ, neminem transire sinebant, sive natando urinandove, sive navigio fallere hostem tentasset. Qua re id, quod maxime cupiebat, consecutus est *Scipio*; ut hostes, nemine ad eos accedente, quid foris ageretur ignari, & commeatu & consilio deficerentur.

XCII. Ὡς δ᾽ ἡτοίμαστο πάντα, καὶ καταπέλται μὲν ἐπέκειντο τοῖς πύργοις ὀξυβελεῖς τε καὶ λιθοβόλοι, ταῖς δ᾽ ἐπάλξεσι παρέκειντο λίθοι καὶ βέλη καὶ ἀκόντια, τὰ δὲ φρούρια τοξόται καὶ σφενδονῆται κατεῖχον· ἀγγέλους μὲν ἐπέστησε πυκνοὺς κατὰ τὸ ἐπιτείχισμα πᾶν, οἳ νυκτός τε καὶ ἡμέρας ἔμελλον ἄλλοι παρ᾽ ἄλλων τὸν λόγον ἐκδεχόμενοι, μηνύσειν αὐτῷ τὰ γιγνόμενα. κατὰ δὲ πύργον ἐκέλευσεν, εἴ τι γίγνοιτο, σημεῖον ἐκ πρώτου τοῦ πονοῦντος αἴρεσθαι· καὶ τὸ αὐτὸ πάντας ἐπαίρειν, ὅταν τὸν ἀρξάμενον θεάσωνται· ἵνα τὸ μὲν κίνημα παρὰ τοῦ σημείου θᾶσσον ἐπιγιγνώσκοι, τὸ δὲ ἀκριβὲς παρὰ τῶν ἀγγέλων. τῆς δὲ στρατιᾶς οὔσης σὺν τοῖς ἐπιχωρίοις ἐς ἑξακισμυρίους, τὸ μὲν ἥμισυ διετέτακτο αὐτῷ τειχοφυλακεῖν, καὶ ἐς τὰ ἀναγκαῖα, εἴ πη δεήσειε, μεταχωρεῖν· δισμύριοι δὲ τειχομαχήσειν ἔμελλον, ὅτε χρεία γένοιτο· καὶ τούτοις ἐφεδρεύειν ἕτεροι μύριοι. χωρίον δὲ καὶ τούτων *A. U. 621.*

Lin. 31. *forsan* Ὡς δ᾽ οἳ ἡτοιμ. *ut alibi.* *L.* 32. ὀξυβελοί τε *Edd.* *L.* 36. παρ᾽ ἄλλων *jam Stephanus, ex sua emendatione, ediderat. Sed MSSti omnes dant* παρ᾽ ἄλλους, *quod retineri forsan poterat.* *L.* 41. ἐπιγιγνώσκοιτο *Edd. invitis MSS.* *L.* 44. δεήσει *Edd.* *L.* 46. ἐφέδρευον *Edd.*

92. Postquam omnia perfecta sunt, & turribus catapultæ & balistæ aliæque machinæ impositæ, & propugnacula saxis, telis, jaculis probe munita, adhæc castella sagittariis & funditoribus firmata: crebros nuncios per totum vallum disposuit *Scipio*, qui die nocteque, sermonem alii ab aliis excipientes, quidquid fieret, ipsi renunciarent. Jussit etiam, ut quæcumque prima turris ab hoste premeretur, prima vexillum extolleret; quod ubi conspicerent reliquæ, idem signum adtollerent: ut hujusmodi signo coortum alicubi tumultum citius intelligeret; ex nunciis autem, quid rei esset, exploratius cognosceret. Jam vero quum sexaginta hominum millia, connumeratis copiis Hispaniensibus, haberet; sic eos partitus erat, ut dimidia pars murum custodiret, & ad alia munia, ubi opus esset, præsto esset: tum alia viginti millia ad pugnandum ex muro, sicubi necessitas urgeret, parati essent; eisque reliqui decies mille in subsidiis essent succenturiati. Atque his suus

A. U. 621. ἑκάστοις διετέτακτο· καὶ μεταπηδᾶν, εἰ μὴ κελεύσειεν, οὐκ ἐξῆν. ἐς δὲ τὸ τεταγμένον εὐθὺς ἀνεπήδων, ὅτε τι σημεῖον ἐπιχειρήσεως ἐπαρθείη. οὕτω μὲν τῷ Σκιπίωνι πάντα ἀκριβῶς διετέτακτο.

XCIII. Οἱ δὲ Νομαντῖνοι πολλάκις μὲν τοῖς φυλάσσουσιν ἐπεχείρουν, ἄλλοτε ἄλλῃ κατὰ μέρη. ταχεῖα δ' αὐτίκα καὶ καταπληκτικὴ τῶν ἀμυνομένων ἡ ὄψις ἦν, σημείων τε ὑψηλῶν πανταχόθεν αἰρομένων, καὶ ἀγγέλων διαθεόντων, καὶ τῶν τειχομάχων ἀθρόως ἀναπηδώντων ἐς τὰ τείχη, σαλπικτῶν τε κατὰ πάντα πύργον ἐξοτρυνόντων· ὥστε τὸν κύκλον ὅλον εὐθὺς ἅπασιν εἶναι φοβερώτατον, ἐς πεντήκοντα σταδίους ἐπέχοντα ἐν περιόδῳ. καὶ τόνδε τὸν κύκλον ὁ Σκιπίων ἑκάστης ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἐπισκοπῶν περιῄει. ὁ μὲν δὴ τοὺς πολεμίους ὧδε συγκλείσας, οὐκ ἐς πολὺ ἀρκέσειν ἐνόμιζεν, οὔτε τροφῆς ἔτι προσιούσης σφίσιν, οὔτε ὅπλων, οὔτ' ἐπικουρίας.

XCIV. Ῥητογένης δέ, ἀνὴρ Νομαντῖνος, ᾧ Καραύνιος

Lin. 56. *Rectius alibi apud Nostrum* σαλπιγκτ. *inserto* γ. *L.* 58. *vulg.* ἀπέχοντα *monente Steph. emendavi.* *L.* 61. συγκλήσας *Med.* *L.* 63. Καραυῖνος *legit Curio.*

cuique locus erat adſignatus; quem ſicut injuſſu imperatoris, non licebat cum alio commutare; ſic ad eum quisque, ſimulac ſignum aliquod tumultus dabatur, advolabat. Hac diligentia *Scipio* cuncta adminiſtrabat.

93. Interea *Numantini* ſæpius, aliis atque aliis ex partibus, muri cuſtodes adorti ſunt. Sed tunc celeriter ſtatim, ac cum terribili ſpecie, omnia ad propugnandum præparata adparebant: ſigna undique in altum ſublata; nuncii diſcurrere; qui defendendis muris præpoſiti erant, confertim in murum inſilire; tibicines ex ſingulis turribus claſſicum canere. Adeo ut totus ille ambitus, ſtadiorum quinquaginta in orbem, cunctis extemplo formidabilis exſiſteret. Quem quidem ambitum ſingulis diebus ac noctibus *Scipio* perluſtrabat; hoſteſque ſic incluſos, ut nec commeatus, nec arma, nec auxilia importari poſſent, diutius poſſe reſiſtere non exiſtimabat.

94. Interea Rhetogenes, *Numantinorum* fortiſſimus, cui Caraunio cognomen erat,

ἐπίκλησις ἦν, ἄριστος ἐς ἀρετὴν Νομαντίνων, πέντε πεί- A. U. 621.
σας φίλους, σὺν παισὶν ἄλλοις τοσοῖσδε, καὶ ἵπποις τοσοῖσδε, ἐν νυκτὶ συννεφεῖ διῆλθε λαθὼν τὸ μεταίχμιον, κλίμακα φέρων πτυκτήν. καὶ φθάσας ἐς τὸ περιτείχισμα, ἀνεπήδησεν αὐτός τε καὶ οἱ φίλοι· καὶ τοὺς ἑκατέρωθεν φύλακας ἀνελόντες, τοὺς μὲν θεράποντας ἀπέπεμψαν ὀπίσω, τοὺς δ' ἵππους διὰ τῆς κλίμακος ἀναγαγόντες, ἐξίππευσαν ἐς τὰς Ἀρουακῶν πόλεις, σὺν ἱκετηρίαις, δεόμενοι, Νομαντίνοις συγγενέσιν οὖσιν ἐπικουρεῖν. τῶν δ' Ἀρουακῶν οἱ μὲν οὐδ' ὑπήκουον αὐτῶν, ἀλλ' εὐθὺς ἀπέπεμπον, δεδιότες. Λουτία δὲ πόλις ἦν εὐδαίμων, τριακοσίους σταδίους ἀφεστῶσα ἀπὸ Νομαντίνων, ἧς οἱ μὲν νέοι περὶ τοὺς Νομαντίνους ἐσπουδάκεσαν, καὶ τὴν πόλιν ἐς συμμαχίαν ἐνῆγον· οἱ πρεσβύτεροι δ' ἐμήνυσαν κρύφα τῷ Σκιπίωνι. καὶ ὁ Σκιπίων ὀγδόης ὥρας πυθόμενος, ἐξήλαυνεν αὐτίκα σὺν εὐζώνοις ὅτι πλείστοις· καὶ ἅμα ἕῳ τὴν Λουτίαν φρουρᾷ περιλαβὼν,

Lin. 67. πυκτὴν *Edd.* *L.* 71. & 73. Ἀρευάκκων *Edd. ut alibi.* *L.* 74. Lucia *Curio.* *L.* 75. ſtadia triginta *babet idem vetus interpres.* *L.* 76. ἣ οἱ μὲν *Edd.*

adſumtis ſecum quos in ſuam ſententiam pertraxerat, amicis quinque, totidemque famulis, & pari equorum numero, nocte quadam nebuloſa & admodum obſcura, quod inter utraque caſtra ſpatii erat clam emenſus, ponte ſcanſorio & compactili, quem ſecum adtulerat, in hoſtium munimenta cum amicis conſcendit. Oppreſſis utrimque vigilibus, famulos domum remittunt; &, equis per pontem ſurſum ductis, in *Arevacorum* urbes evadunt; quos, ſupplicum more cum ramis oleæ adeuntes, orant, ut *Numantinis* conſanguineis auxilium ferrent. Sed multi, Romanorum metu, ne auditos quidem, finibus excedere juſſerunt. At juventus *Lutiæ* (oppidum fuit opulentum, trecentis ſtadiis Numantia diſtans) Numantinorum rebus favens, civitatem ad ſuppetias mittendas impellebat. Qua de re clam certior *Scipio* a ſenioribus urbis factus, adſumtis ſecum expeditis quamplurimis, *Lutiam* advolat; quo, quum hora octava nuncium accepiſſet, prima luce proximi diei per-

A. U. 621. ᾔτει τοὺς ἐξάρχους τῶν νέων. ἐπεὶ δ᾽ ἐξωρμηκέναι τῆς πόλεως αὐτοὺς ἔλεγον, ἐκήρυξε, διαρπάσειν τὴν πόλιν, εἰ μὴ τοὺς ἄνδρας παραλάβοι. οἱ μὲν δὴ, δείσαντες, προσῆγον αὐτοὺς, ἐς τετρακοσίους γενομένους. ὁ δὲ τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐκτεμὼν, ἀνέστησε τὴν φρουρὰν, καὶ διαδραμὼν αὖθις ἅμ᾽ ἕῳ τῆς ἐπιούσης παρῆν ἐς τὸ στρατόπεδον.

XCV. Νομαντῖνοι δὲ, κάμνοντες ὑπὸ λιμοῦ, πέντε ἄνδρας ἔπεμπον ἐς τὸν Σκιπίωνα, οἷς εἴρητο μαθεῖν, εἰ μετριοπαθῶς σφίσι χρήσεται, παραδοῦσιν αὐτούς. Αὔαρος δ᾽ αὐτῶν ἡγούμενος, πολλὰ μὲν περὶ τῆς προαιρέσεως καὶ ἀνδρείας τῶν Νομαντίνων ἐσεμνολόγησε· καὶ ἐπεῖπεν, ὡς οὐδὲ νῦν ἁμάρτοιεν, ὑπὲρ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ ἐλευθερίας πατρίου κακοπαθοῦντες ἐς τοσόνδε κακοῦ. Διὸ καὶ μάλιστα, εἶπεν, ὦ Σκιπίων, ἄξιόν ἐστι, σὲ, τοσῆσδε ἀρετῆς γέμοντα, φείσασθαι γένους εὐψύχου τε καὶ ἀνδρικοῦ, καὶ προτεῖναι τὰ φιλανθρωπότερα τῶν κακῶν ἡμῖν, ἃ καὶ δυνησόμεθα ἐνεγκεῖν,

Lin. 90. pro αὐτοὺς *ex Bav.* αὐτούς *recepi.*

venit. Tum custodia cincto oppido, juventutis duces ac principes sibi dedi jubet. Quos quum erupisse abiisseque dicerent; *Scipio* per præconem minatus est, ni traderentur, urbem se direpturum. Territi illi circiter quadringentos adduxerunt. Quorum amputatis manibus, abducta inde custodia, postero die sub auroram rursus in castra devenit.

95. Posthæc *Numantini*, fame vexati, quinque viros ad *Scipionem* mittunt, sciscitatum, an clementer & benigne, si sese dederent, esset accepturus. Ibi, legationis princeps, Avarus, de *institutis ac virtute Numantinorum* magnifice ac superbe disseruit; addiditque, nihil ne nunc quidem deliquisse Numantinos; quod pro liberis & uxoribus & patriæ libertate tantas ærumnas suscepissent. *Quo magis par est*, inquit, *te*, *o* Scipio, *singulari virtute hominem*, *parcere generi forti atque strenuo*, *atque ex tristibus conditionibus eas nobis proponere*, *quæ cum humanitate maxime conjuncta sint*, *& quas*, *fortunæ vices modo experti*, *ferre valea-*

ἄρτι πειρώμενοι μεταβολῆς. ὡς οὐκ ἐφ᾽ ἡμῖν ἔτι ἐστὶν, ἀλλ᾽ ἐπὶ σοὶ, τὴν πόλιν ἢ παραλαβεῖν, εἰ τὰ μέτρια κελεύοις, ἢ μαχομένην ὑπεριδεῖν ἀπολέσθαι. Ὁ μὲν Αὔαρος ὧδε εἶπεν. Ὁ δὲ Σκιπίων (ᾔσθετο γὰρ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων τὰ ἔνδον) ἔφη, δεῖν αὐτοὺς ἐγχειρίσαι τὰ κατὰ σφᾶς, καὶ σὺν ὅπλοις παραδοῦναι τὴν πόλιν. ὧν ἀπαγγελθέντων, οἱ Νομαντῖνοι, χαλεποὶ καὶ τέως ὄντες ὀργὴν ὑπ᾽ ἐλευθερίας ἀκράτου καὶ ἀηθείας ἐπιταγμάτων, τότε καὶ μᾶλλον ὑπὸ τῶν συμφορῶν ἠγριωμένοι τε καὶ ἀλλόκοτοι γεγονότες, τὸν Αὔαρον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ πέντε πρέσβεις ἀπέκτειναν, ὡς κακῶν ἀγγέλους, καὶ τὸ σφέτερον ἀσφαλὲς ἴσως διῳκημένους παρὰ τῷ Σκιπίωνι.

A. U. 621.

XCVI. Μετὰ δ᾽ οὐ πολὺ, πάντων αὐτοὺς τῶν ἐδεστῶν ἐπιλιπόντων, οὐ καρπὸν ἔχοντες, οὐ πρόβατον, οὐ πόαν· πρῶτα μὲν, ὥσπερ τινὲς ἐν πολέμων ἀνάγκαις, δέρματα ἕψοντες ἐλιχμῶντο. ἐπιλιπόντων δ᾽ αὐτοὺς καὶ τῶν δερμάτων, ἐσαρκοφάγουν ἕψοντες τὰ ἀνθρώπεια· πρῶτα μὲν τὰ τῶν ἀποθνησκόντων, κοπτόμενα ἐν μαγειρείοις·

Lin. 99. πειρώμενον *edit.* 3. *vit.* *L.* 7. ἀηθίας *Bav.* *L.* 12. ἐδετῶν *Med.* *L.* 15. ἐπιλειπόντων *edit.* 2. 3. *L.* 17. μαγερίοις *Vat. Med.*

mus. Etenim non jam arbitrii nostri est, sed tui, urbem nostram, si æqua imperes, deditione accipere, aut pugnantem sinere totam perire. Sic loquuto Avaro, *Scipio* (jam ante de statu urbis a captivis certior factus) nihil aliud respondit, quam *oportere, ut se urbemque cum armis traderent.* Quo responso *Numantiam* perlato, oppidani, satis jam sua sponte ira accensi (ut qui mera libertate frui, nulliusque imperio parere didicissent) tunc malis urgentibus multo magis exulcerati atque efferati, Avarum & legationis socios, ceu malorum nuncios, & cum Scipione fortasse de privata salute pactos, interfecerunt.

96. Sed non multo post, cibariis omnibus deficientibus, quum jam non fructum, non pecudem, non herbam amplius haberent *Numantini*; primum (ut in bellicis necessitatibus nonnumquam fieri solet) pelles coctas mandebant. Dein his quoque deficientibus, carnibus hominum initio, quidem defunctorum, minutatim in culina concisis, vescebantur:

A. U. 621. ἐπὶ δὴ ἐκείνοις, τῶν νοσούντων κατεφρόνουν, καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους ἐβιάζοντο οἱ δυνατώτεροι. κακῶν τε οὐδὲν αὐτοῖς ἀπῆν, ἠγριωμένοις μὲν τὰς ψυχὰς ὑπὸ τῶν τροφῶν, τεθηριωμένοις δὲ τὰ σώματα ὑπὸ λιμοῦ καὶ λοιμοῦ, καὶ κόμης, καὶ χρόνου. Οὕτω δὴ ἔχοντες, αὑτοὺς ἐπέτρεπον τῷ Σκιπίωνι. ὁ δὴ ἐκέλευεν αὐτοὺς, τῆς μὲν ἡμέρας ἐκείνης συνενεγκεῖν τὰ ὅπλα, ἔνθα συνέταξε· τῆς δὴ ἐπιούσης προσελθεῖν ἐς ἕτερον χωρίον. οἱ δὴ ὑπερεβάλοντο τὴν ἡμέραν, ὁμολογήσαντες, ὅτι πολλοὶ τῆς ἐλευθερίας ἔτι ἔχονται, καὶ ἐθέλουσιν αὑτοὺς ἐξαγαγεῖν τοῦ βίου. τὴν οὖν ἡμέραν ᾔτουν ἐς τοῦ θανάτου τὴν διάθεσιν.

XCVII. Τοσόσδε ἔρως ἐλευθερίας καὶ ἀνδραγαθίας ἦν ἐν πόλει βαρβάρῳ τε καὶ σμικρᾷ. ἐς γὰρ ὀκτακισχιλίους ἐπ' εἰρήνης γενόμενοι, οἷα μὲν καὶ ὅσα Ῥωμαίους ἔδρασαν; οἵας δὲ συνθήκας αὐτοῖς ἔθεντο ἐπὶ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ, οὐδέσι ταῦτα συνθέσθαι Ῥωμαίων ὑποστάντων;

Lin. 19. κακῶν δὴ' οὐδὲν *Edd.* *L.* 22. & 27. *mallem* αὐτοὺς *aut* ἑαυτοὺς. *L.* 25. ὑπερέβαλον *Edd.* *L.* 28. *pro* ᾔτουν, *mendose Editi* ἠιβῶν, *adposito asterisco.* *L.* 33. *pro* οὐδέσι *dant* οὐδὴ' ἔπειτα *Edd.* *Ibid.* ὑφιστάντων *Edd.*

sed mox etiam, spretis ægrotorum carnibus, robustiores debilioribus vim adferre cœperunt. Denique nullo non mali genere premebantur; animis victu isto efferatis; corporibus fame, peste, pilis, situ & squalore horridis, ac belluarum speciem referentibus. Atque hunc in statum redacti, *Scipioni* sese permiserunt. A quo ubi eo ipso die arma omnia in certum quemdam locum conferre, postero autem in alium locum convenire, jussi sunt; prorogarunt diem, professi, multos adhuc esse, qui libertatis desiderio mortem sibi consciscere velint. Quapropter illum diem petierunt, quo illi suo arbitrio morerentur.

97. Tantus amor libertatis ac virtutis fuit in urbe barbara & exigua. Nam quum ante belli initium non plures essent octo millibus armatorum; quantis sæpe cladibus Romanos *Numantini* adfecerunt? Quoties æquis conditionibus fœdera pepigerunt, qualia cum nullis aliis pacisci Roma-

οἷον δ᾽ ὄντα τὸν τελευταῖον στρατηγὸν, ἐξ μυριάσιν αὐτοὺς περικαθήμενον, προὐκαλέσαντο πολλάκις ἐς μάχην; ὁ δὲ ἦν ἄρα τι στρατηγικώτερος αὐτῶν, ἐς χεῖρας οὐκ ἰὼν θηρίοις, ἀλλὰ τῷ λιμῷ σφᾶς κατεργαζόμενος, ἀμάχῳ κακῷ· ᾧ δὴ καὶ μόνῳ ληφθῆναί τε δυνατὸν ἦν ἄρα Νομαντίνους, καὶ ἐλήφθησαν μόνῳ. ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα περὶ Νομαντίνων εἰπεῖν ἐπῆλθεν, ἐς τὴν ὀλιγότητα αὐτῶν καὶ φερεπονίαν ἀφορῶντι, καὶ ἔργα πολλὰ, καὶ χρόνον ὅσον διεκαρτέρησαν. Οἱ δὲ πρῶτα μὲν αὐτοὺς, οἱ βουλόμενοι, διεχρῶντο, ἕτερος ἑτέρως. οἱ λοιποὶ δ᾽ ἐξῄεσαν τρίτης ἡμέρας ἐς τὸ δεδομένον χωρίον, δυσόρατοί τε καὶ ἀλλόκοτοι πάμπαν ὀφθῆναι· οἷς τὰ μὲν σώματα ἦν ἀκάθαρτα, καὶ τριχῶν καὶ ὀνύχων καὶ ῥύπου μεστά· ὀδώδεσαν δὲ χαλεπώτατον, καὶ ἐσθὴς αὐτοῖς ἐπέκειτο πιναρὰ καὶ ἥδε, καὶ οὐχ ἧσσον δυσώδης. ἐφαίνοντο δὲ τοῖς πολεμίοις, ἐλεεινοὶ μὲν ἀπὸ τῶνδε, φοβεροὶ δ᾽ ἀπὸ

A. U. 621.

Lin. 36. τι *carent Vat. Med. & rectius fortasse abest illa partic.* *L.* 41. ἀφορῶν τε καὶ *tres nostri MSS. male.* *L.* 42. αὐτοὺς *edit.* 1. *L.* 46. ὀνύχων καὶ ὀρύπων καὶ ῥύπου *Edd.* *L.* 47 *sq.* ἐπέκειτο ἀτελὴς, πιναρὰ, καὶ ἥδε καὶ *&c. Edd.*

ni sustinuerunt? Qualem vero extremum imperatorem, sexaginta hominum millibus sese obsidentem, sæpius ad certamen provocarunt? Sed ille nimirum se rei militaris aliquanto his peritiorem ostendit; qui cum belluis manus conserere noluerit, sed inexpugnabili malo, fame, eos confecerit: quo solo ut vinci poterant, sic victi tandem fractique sunt. Ac mihi quidem hæc de *Numantinis* commemorare visum est, cogitanti, in tanta militum paucitate, tam diuturnam obsidionem constanter perpessi, quam præclara facinora ediderint. Facta igitur deditione, diverso mortis genere prout cuique libitum est, prius sese multi peremere. Reliqui tertio die in campum, quo jussi erant, convenerunt; tetrum adstantibus ac monstrosum plane spectaculum: corpora squalida, capillis, unguibus, illuvie horrida, fœdeque olentia; circumjecta vestis non minus sordida, nec minus tetrum odorem spirans. Quo in statu vel hostibus ipsis miserabiles videbantur; sed simul horrorem intuentibus

A. U. 621. τῶν βλεμμάτων· ἔτι γὰρ αὐτοὺς ἐνεώρων ἔκ τε ὀργῆς καὶ λύπης καὶ πόνου καὶ συνειδότος ἀλληλοφαγίας.

XCVIII. Ἐπιλεξάμενος δ' αὐτῶν πεντήκοντα ὁ Σκιπίων ἐς θρίαμβον, τοὺς λοιποὺς ἀπέδοτο, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψεν. δύο μὲν τάσδε πόλεις δυσμαχωτάτας ἑλὼν στρατηγὸς ὅδε Ῥωμαίων· Καρχηδόνα μὲν, αὐτῶν Ῥωμαίων ψηφισαμένων, διὰ μέγεθος πόλεώς τε καὶ ἀρχῆς, καὶ εὐκαιρίαν γῆς καὶ θαλάσσης· Νομαντίαν δὲ, σμικράν τε καὶ ὀλιγάνθρωπον, οὔπω τι Ῥωμαίων περὶ αὐτῆς ἐγνωκότων, αὐτὸς, εἴτε συμφέρειν Ῥωμαίοις ἡγούμενος, εἴτε ἄκρος ὢν ὀργὴν καὶ φιλόνεικος ἐς τὰ λαμβανόμενα, εἴθ', ὡς ἔνιοι νομίζουσι, τὴν δόξαν ἡγούμενος διώνυμον ἐπὶ τοῖς μεγάλοις γίγνεσθαι κακοῖς. καλοῦσι γοῦν αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι νῦν, ἀπὸ τῶν συμφορῶν, ἃς ἐπέθηκεν ταῖς πόλεσιν, Ἀφρικανόν τε καὶ Νομαντῖνον. Τότε δὲ τὴν γῆν τὴν Νομαντίνων τοῖς ἐγγὺς οἰκοῦσι διελὼν, καὶ ταῖς ἄλλαις πόλεσι χρηματίσας,

Lin. 50. ad verbum ἐνεώρων *cum H. Stephano suspicor excidisse* δριμὺ, *aut aliquid simile. Sed pro* ἔτι γὰρ δριμὺ ἐς ἑαυτοὺς ἐνεώρων, *quod Stephanus voluit, mallem* ἔτι γὰρ δριμὺ αὐτοῖς ἐνεώρων.

incutiebat eorumdem adſpectus. Nam ira, dolore, laboribus, & conſcientia mutui carnium humanarum eſus, truces etiam nunc illis erant & ardentes oculi.

98. Quinquaginta tantum triumpho reſervatis, reliquos *Scipio* ſub corona vendidit: urbem ſolo æquavit. Sic Romanus hic imperator duas potentiſſimas urbes evertit; *Carthaginem* quidem ex ſenatuſconſulto, ob urbis imperiique magnitudinem, ac loci cum terra tum mari opportunitatem: *Numantiam* autem, exiguam nec admodum frequentatam incolis, quum nihil dum de ea exſcindenda populus ſciviſſet; ſive id e republica eſſe crediderit Scipio, ſive ira & contentione præceps in captos ſævierit, ſive, ut alii arbitrantur, illuſtrem gloriam ex magnis illatis calamitatibus parari putaverit. Certe ad hunc uſque diem Romani *Africanum* & *Numantinum* adpellant *Scipionem*, ex calamitatibus, quibus illas urbes adfecit. Numantino agro inter vicinos diviſo, quum reliquis civitatibus jus dixiſſet, aut ea-

καὶ, εἴ τι ἦν ὕποπτον, ἐπιπλήξας τε καὶ ζημιώσας χρήμασιν, ἀπέπλευσεν ἐπ᾽ οἴκου. A. U. 621.

XCIX. Ῥωμαῖοι δὲ, ὡς ἔθος, ἐς τὰ προσειλημμένα τῆς Ἰϐηρίας ἔπεμψαν ἀπὸ τῆς βουλῆς ἄνδρας δέκα, τοὺς καταστησομένους αὐτὰ εἰς εἰρήνην, ὅσα Σκιπίων τε ἔλαϐε, καὶ Βροῦτος πρὸ τοῦ Σκιπίωνος ὑπηγάγετο ἢ ἐχειρώσατο. Χρόνῳ δ᾽ ὕστερον, ἀποστάσεων ἄλλων ἐν Ἰϐηρίᾳ γενομένων, Καλπούρνιος Πείσων στρατηγὸς ᾑρέθη. (642 sqq.) καὶ αὐτὸν διεδέξατο μὲν Σερούϊος Γάλϐας. Κίμϐρων δ᾽ ἐπιστρατευόντων τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ Σικελίας πολεμουμένης τὸν δεύτερον δουλικὸν πόλεμον, στρατιὰν μὲν ἐς Ἰϐηρίαν οὐκ ἔπεμπον, ὑπ᾽ ἀσχολίας· πρέσϐεις δὲ ἀπέστελλον, οἳ τὸν πόλεμον ἔμελλον, ὅπη δύναιντο, καταθήσεσθαι. Κίμϐρων δὲ ἐξελαθέντων, Τίτος Δείδιος ἐπελθὼν, Οὐακκαίων μὲν (656 sqq.) ἔκτεινεν ἐς δισμυρίους· Τερμησὸν δὲ, μεγάλην πόλιν, αἰεὶ δυσπειθῆ Ῥωμαίοις γενομένην, ἐξ ἐρυμνοῦ κατήγαγεν

Lin. 74. Σεϱουΐλιος *Edd. invitis nostris MSS.* *L.* 76. ἐς *ex Med. recepi pro vulgato* ἐπὶ. *L.* 79. ἐξελασθέντων *Vat. quæ forma & sæpius alibi in eodem & in aliis MSS. occurrit.* *Ibid.* Οὐαρκαίων *Med.* Arvacceorum *Curio. Reponendum in Græcis videtur* Ἀρουακῶν. *L.* 80. Τερμισον *Edd.* Termentum *Curio.*

rum legatos audivisset, &, quæ suspectæ quodammodo erant, eas aut increpuisset aut pecunia muĭctasset, domum *Scipio* navigavit.

99. Romani, de more, ad eos Hispaniæ populos, quos recens Scipio, & antea Brutus, vel in deditionem acceperant, vel vi subegerant, *decem senatores*, qui *rebus constituendis* & pacificandis vacarent, miserunt. Posteris vero temporibus, exortis aliis in Hispania bellorum motibus, *Calpurnius Piso* cum imperio missus est: cui successit *Servius Galba.* Deinde vero quum Italia Cimbrico, Sicilia servili bello iterum, premeretur; Romani, tot bellis distracti, nullas in Hispaniam copias misere, sed tantum legatos, qui bella, quoad ejus fieri poterat, ubique sedarent. Cimbris autem ab Italia rejectis, *T. Didius*, in Hispaniam missus, Vaccæorum [*an* Arevacorum ?] viginti millia delevit; *Termesum*que oppidum amplum, Romanis semper infidum, ex loco tuto in planitiem trans-

A. U. ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐκέλευσεν οἰκεῖν ἀτειχίστους. Κολένδαν δὲ προσκαθίσας, ἐνάτῳ μηνὶ παρέλαβεν, ἐγχειρίσασαν ἑαυτήν· καὶ τοὺς Κολενδέας ἅπαντας μετὰ παίδων καὶ γυναικῶν ἀπέδοτο.

660. C. Πόλιν δ' ἑτέραν, τῆς Κολένδης πλησίον, ᾤκουν μιγάδες Κελτιβήρων, οὓς Μάρκος Μάριος, συμμαχήσαντας αὐτῷ κατὰ Λυσιτανῶν, τῆς βουλῆς ἐπιτρεπούσης, ᾠκίκει πρὸ πέντε ἐνιαυτῶν. ἐλῄστευον δ' ἐξ ἀπορίας οὗτοι· καὶ κρίνας αὐτοὺς ὁ Δείδιος ἀνελεῖν, συνθεμένων αὐτῷ τῶν δέκα πρέσβεων ἔτι παρόντων, ἔφη τοῖς ἐπιφανέσιν αὐτῶν, ἐθέλειν τὴν Κολενδέων χώραν αὐτοῖς προσορίσαι πενομένοις. ἀσπαζομένους δὲ ὁρῶν, ἐκέλευεν, τῷ δήμῳ ταῦτα μετενεγκόντας, ἥκειν μετὰ γυναικῶν καὶ παίδων, τὴν χώραν μεριουμένους. ἐπεὶ δ' ἀφίκοντο, προσέταξε τοὺς στρατιώτας ἐκ τοῦ χάρακος ἐξελθεῖν, καὶ τοὺς ἐνεδρευομένους εἴσω παρελθεῖν, ὡς ἀπογραψόμενος

Lin. 87. *Prænomine* Μάρκος, *quod exhibent tres nostri MSS. & Curio, carent Edd. Forsan in nomine* Μάριος *error latet. L.* 93 *sq.* ἐκέλευεν τῷ δήμῳ, ταῦτα μὲν τε * ἔγκοντας *Edd.*

tulit, jussis oppidanis sine munimentis habitare. Deinde *Colendam* urbem obsedit; eaque nono demum mense ad deditionem compulsa, cives omnes cum liberis & uxoribus vendidit.

100. Porro non procul Colenda convenæ *Celtiberorum* habitabant, quos *M. Marius* quinque ante annis, quod eorum opera contra Lusitanos usus erat, adprobante senatu, datis illic sedibus collocaverat. Hos ob inopiam latrociniis viventes quum *Didius*, adsentientibus decem legatis, qui adhuc aderant, statuisset tollere; nobilibus eorum denunciat, velle se illis, utpote inopibus, agrum Colendensium adtribuere. Quam conditionem ubi cupide admittentes videt; jubet, ut, re ad populares suos relata, omnes ad se cum liberis ac uxoribus ad agrum accipiendum conveniant. Ubi venerunt; præcipit militibus, ut extra vallum egrediantur: hos autem, quibus insidiæ parabantur, vallum introire jubet: *velle enim se ibi numerum eorum recensere*, (*& quidem separatim*

μενος αὐτῶν ἔνδον τὸ πλῆθος· ἐν μέρει μὲν, ἀνδρῶν· ἐν A. U.
μέρει δὲ, παίδων καὶ γυναικῶν· ἵνα ἐπιγνοίη, πόσην 660.
χώραν αὐτοῖς δέοι διελεῖν. ὡς δὲ παρῆλθον ἐς τὴν τάφρον καὶ τὸ χαράκωμα, περιστήσας αὐτοῖς τὸν στρατὸν ὁ Δείδιος, ἔκτεινε πάντας. καὶ ἐπὶ τοῖσδε Δείδιος μὲν καὶ
ἐθριάμβευσεν. Πάλιν δὲ τῶν Κελτιβήρων ἀποστάντων, 662.
Φλάκκος ἐπιπεμφθεὶς ἔκτεινε δισμυρίους. Ἐν δὲ Βελγήδῃ πόλει ὁ μὲν δῆμος ἐς ἀπόστασιν ὁρμῶν, τὴν βουλὴν ὀκνοῦσαν ἐνέπρησεν αὐτῷ βουλευτηρίῳ· ὁ δὲ Φλάκκος ἐπελθὼν, ἔκτεινε τοὺς αἰτίους.

CI. Τοσάδε μὲν εὗρον ἄξια λόγου, Ῥωμαίοις ἐς τότε πρὸς Ἴβηρας αὐτοὺς γενόμενα. Χρόνῳ δ᾽ ὕστερον, στασιαζόντων ἐν Ῥώμῃ Σύλλα τε καὶ Κίννα, καὶ ἐς ἐμφυλίους πολέμους καὶ στρατόπεδα κατὰ τῆς πατρίδος διῃ-
ρημένων, Κόϊντος Σερτώριος, ἐκ τῆς Κίννα στάσεως αἱρε- 672 sqq.
θεὶς τῆς Ἰβηρίας ἄρχειν, Ἰβηρίαν τε αὐτὴν ἐπανέστησε Ῥωμαίοις· καὶ πολὺν στρατὸν ἀγείρας, καὶ βουλὴν τῶν ἰδίων φίλων ἐς μίμημα τῆς συγκλήτου καταλέξας,

Lin. 1. *vulgatum* διελθεῖν *in* διελεῖν *mutavi.* *L.* 5. *forsan* Βελγίδῃ. *L.* 6. ὁ δὲ δῆμος *edit.* 1. ὁ δῆμος *edit.* 2. 3. *omissa conjunctione.* *L.* 15. *vulg.* ἐγείρας *in* ἀγείρας *mutavi.*

tim virorum, separatim mulierum & puerorum) ut intelligat, quantum agri illis sit dividendum. Omnes vallum fossamque transgressos, circumfuso milite, trucidavit. Ac hujusmodi rebus gestis, triumphum etiam obtinuit *Didius.* Iterum rebellantes Celtiberos *Flaccus*, adversus eos missus, cæsis viginti millibus repressit. In *Belgida* vero urbe populus, ad defectionem spectans, senatum, tardantem & recusantem, cum ipsa curia cremavit. Cujus facinoris auctores Flaccus, urbi superveniens, supplicio adfecit.

101. Hæc sunt, quæ ad id tempus memorabiliora, a Romanis in Hispania gesta, inveni. Post autem aliquanto, quum Romæ inter se Sylla Cinnaque dissiderent, & bellis civilibus exercitibusque divisis patriam lacerarent; *Q. Sertorius*, a Cinnæ factione prætor Hispaniæ electus, provinciam ipsam adversus Romanos concitavit; conflatoque ingenti exercitu, & amicorum consessu ad exemplum Roma-

A. U. 672 sqq. ἤλαυνεν ἐς Ῥώμην ἐπὶ τόλμης καὶ φρονήματος λαμπροῦ, καὶ τἄλλα ὢν ἐς θρασύτητα περιώνυμος. ὥστε τὴν βουλὴν δείσασαν, ἑλέσθαι τοὺς παρὰ σφίσιν ἐπὶ μεγίστης τότε δόξης στρατηγοὺς, Καικίλιόν τε Μέτελλον μετὰ πολλοῦ στρατοῦ, καὶ Γναῖον Πομπήϊον ἐπ᾽ ἐκείνῳ μεθ᾽ ἑτέρου στρατοῦ· ἵνα τὸν πόλεμον, ὅπῃ δύναιντο, ἐξωθοῖεν
682. ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐν διχοστασίᾳ τότε μάλιστα οὔσης. ἀλλὰ Σερτώριον μὲν τῶν στασιωτῶν τις αὐτοῦ Περπέρνας ἀνελὼν, ἑαυτὸν ἐπὶ Σερτωρίῳ στρατηγὸν τῆς ἀποστάσεως ἀπέφηνε. Περπέρναν δ᾽ ἔκτεινε μάχῃ Πομπήϊος· καὶ ὁ πόλεμος ὅδε, θορυβήσας δὴ τῷ φόβῳ μάλιστα Ῥωμαίους, διελύθη. Τὸ δὲ ἀκριβὲς αὐτοῦ δηλώσει τὰ περὶ Σύλλαν Ἐμφύλια.

693. CII. Μετὰ δὲ τὸν Σύλλα θάνατον, Γάϊος Καῖσαρ, αἱρεθεὶς Ἰβηρίας στρατηγεῖν, ὥστε καὶ πολεμεῖν οἷς δεήσειεν, ὅσα τῶν Ἰβήρων ἐσαλεύετο, ἢ Ῥωμαίοις ἔτι ἔλιπεν, πολέμῳ συνηνάγκασεν πάντα ὑπακούειν. Καίτινα, αὐ-

Lin. 20. Κεκιλ. *ut alibi in* Καικιλ. *mutavi.* *L. 21.* στρατοῦ, *quo post* πολλοῦ *carent Edd. ex Medic. recepi.* *L. 25.* στρατ. ἀποφ. τῆς ἀποστ. *Med. quod magis placet.* *L. 32.* ἔλειπεν *Edd.*

ni Senatus descripto, magna fiducia & animis, ipse alioqui audacia insignis, adversus Urbem contendebat. Qua re territi Patres, præstantissimos ex suo ordine & clarissimos duces, *Cæcilium Metellum* cum validis copiis, & mox *Cn. Pompejum* cum alio exercitu, emiserunt; ut ab Italia, bellis intestinis tunc maxime laborante, illud bellum pro viribus depellerent. Sed Sertorium *Perpenna*, earumdem partium, interfecit; seque in ejus locum factionis ducem præbuit. Ipso autem *Perpenna* a *Pompejo* acie victo occisoque; bellum istud, quod Romanos maximo terrore perculerat, restinctum est. Sed de hoc accuratius in Belli Civilis Syllani enarratione dicetur.

102. Post obitum Syllæ, *C. Cæsar*, prætor in Hispaniam missus, cum facultate bellum inferendi quibus utile esse censeret, quidquid in Hispania nutabat, aut nondum Romanis parebat, id vi & armis ad obsequium compulit. Deinde *Octavius Cæsar*, Caji filius,

θις ἀφισ]άμενα, Οκ]αουΐος Καῖσαρ, ὁ τοῦ Γαΐου παῖς, ὁ Σεβασ]ὸς ἐπίκλην, ἐχειρώσατο. καὶ ἐξ ἐκείνου μοι δοκοῦσι Ρωμαῖοι τὴν Ιβηρίαν (ἣν δὴ νῦν Ισπανίαν καλοῦσιν) ἐς τρία διαιρεῖν· καὶ σ]ρατηγοὺς ἐπιπέμπειν, ἐτησίους μὲν ἐς τὰ δύο ἡ βουλὴ, τὸν δὲ τρίτον βασιλεὺς ἐφ' ὅσον δοκιμάσειεν. *A. U. 729.*

Lin. 34. *pro* Οκ]αουΐος *tres noſtri Codd. in textu dant* Ιούλιος : *ſed in ora Vat. A.* Οκ]αυΐος, & *Vat. B.* Οκ]αουΐος. *L.* 38. *Tranſpoſita inter ſe eſſe verba* βουλὴ & βασιλεὺς *putavit Rualdus; legique voluit* ἐς τὰ δύο βασιλεὺς, τὸν δὲ τρίτον ἡ βουλή.

cognomento *Auguſtus*, populos quoſdam denuo rebellantes perdomuit. Et ex eo tempore mihi videntur Romani *Iberiam*, quam nunc *Hiſpaniam* vocant, *in tres partes* dividere, & magiſtratus in ſingulas mittere: quorum duos, eosque annuos, ſenatus; tertium Imperator pro arbitratu ſuo, in tempus indefinitum, legit.

ΑΠΠΙΑΝΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ
ΡΩΜΑΙΚΩΝ Ζ'.
ΑΝΝΙΒΑΙΚΗ.

Ὅσα δὲ Ἀννίβας ὁ Καρχηδόνιος, ἐξ Ἰβηρίας ἐς Ἰταλίαν ἐσβαλὼν, ἑκκαίδεκα ἔτεσιν, οἷς ἐπέμεινε πολεμῶν, ἔδρασέ τε καὶ ἔπαθεν ὑπὸ Ῥωμαίων, ἕως αὐτὸν Καρχηδόνιοί τε, κινδυνεύοντες περὶ τῇ πόλει, ἐπὶ τὰ σφέτερα μετεπέμψαντο, καὶ Ῥωμαῖοι τῆς Ἰταλίας ἐξήλασαν, ἥδε ἡ γραφὴ δηλοῖ. ἥ τις δὲ τῷ Ἀννίβᾳ γέγονε τῆς ἐσβολῆς αἰτία τε ἀληθὴς, καὶ πρόφασις ἐς τὸ φανερὸν, ἀκριβέστατα μὲν ἐν τῇ Ἰβηρικῇ συγγραφῇ δεδήλωται· συγγράψω δὲ καὶ νῦν, ὅσον εἰς ἀνάμνησιν.

LIBER hic de bello Annibalico, ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΡΩΜΑΙΚΩΝ ΑΝΝΙΒΑΙΚΗ, *in editione* 1. *ex MS. Henrici Stephani, item in Cod. nostro Vat. B. & in duobus Codd. Palatino-Vaticanis (No. LI. & LXI.)* ante *Librum* de rebus Hispan. *per errorem collocatus est: In Vat. A. & in Med. illum sequitur; sed in Med. idem hic Liber falso* Ἰβηρικὴ, *sicut præcedens, inscriptus est.*

APPIANI
ALEXANDRINI
ROMANARUM HISTORIARUM
LIBER SEPTIMUS.
DE BELLO ANNIBALICO.

QUÆ vero ANNIBAL Carthaginiensis, *traductis ex Hispania in Italiam copiis*, totos *sexdecim annos*, quibus *in bello permansit*, & intulerit damna, & vicissim a Romanis acceperit; donec a civibus suis, ut periclitanti patriæ opem ferret, domum revocatus, & a Romanis Italia expulsus est; hicce Liber declarat. Ceterum, quænam *in Italiam irrumpendi* vera Annibali *causa* fuerit, quamve rursus aliam propalam prætexuerit; etsi in Hispanica Historia accuratissime declaratum est; non tamen ab hoc loco alienum fuerit, refricandæ memoriæ gratia, paucis repetere.

II. Ἀμίλχαρ, ᾧ Βάρκας ἐπίκλησις ἦν, Αννίβου τοῦδε πατὴρ, ἐστρατήγει Καρχηδονίων ἐν Σικελίᾳ, ὅτε Ῥωμαῖοι καὶ Καρχηδόνιοι περὶ αὐτῆς ἀλλήλοις ἐπολέμουν. δόξας δὲ πρᾶξαι κακῶς, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐδιώκετο· καὶ δεδιὼς, ἔπραξεν ἐς τοὺς Νομάδας αἱρεθῆναι στρατηγὸς, πρὸ τῶν εὐθυνῶν. γενόμενος δὲ χρήσιμος ἐν τῷδε, καὶ τὴν στρατιὰν θεραπεύσας ἁρπαγαῖς καὶ δωρεαῖς, ἤγαγεν, ἄνευ τοῦ κοινοῦ Καρχηδονίων, ἐπὶ Γάδειρα, καὶ ἐπέρασε τὸν πορθμὸν ἐς Ἰβηρίαν. ὅθεν λάφυρα πολλὰ διέπεμπεν ἐς Καρχηδόνα· θεραπεύων τὸ πλῆθος, εἰ δύναιτο, μὴ χαλεπαίνειν αὐτῷ τῆς στρατηγίας τῆς ἐν Σικελίᾳ. χώραν δ᾽ αὐτοῦ κατακτωμένου πολλὴν, κλέος τε μέγα ἦν, καὶ Καρχηδονίοις ἐπιθυμία πάσης Ἰβηρίας, ὡς εὐμαροῦς ἔργου. Ζακανθαῖοι δὲ, καὶ ὅσοι ἄλλοι Ἕλληνες ἐν Ἰβηρίᾳ, καταφεύγουσιν ἐπὶ Ῥωμαίους. καὶ γίγνε-

Lin. 12. verba περὶ αὐτῆς ἀλλήλοις, *quibus carent Edd. ex Vat. & Med. adjeci. L. 19.* πλῆθος εἰδέναι, τὸ μὴ *Vat. B. mendose. L. 22.* καὶ *ante* Καρχ. *caret Med. Mox ad nomen* ἐπιθυμία, *videndum, an exciderit verbum.*

2. *Amilchar*, cognomento *Barca*, Annibalis hujus pater, eo bello, quod inter se Romani & Carthaginienses in Sicilia, ipsius hujus insulæ causa, gesserunt, Carthaginiensium copiis præfuerat: & quum ob rem male gestam ab inimicis accusaretur; veritus exitum causæ, perfecit, ut adversus *Numidas*, priusquam superioris imperii rationes reddidisset, imperator crearetur. Quo bello postquam utilis fuerat ejus opera reipublicæ, ac donis rapinisque exercitum sibi conciliarat *Barca*; eumdem exercitum, injussu quidem populi Carthaginiensis, *Gades*, & inde, trajecto freto, in *Hispaniam* traduxit. Unde missitandis plurimis Carthaginem e præda muneribus populum demereri studebat, si forte infensum sibi ob res in Sicilia minus prospere gestas placare posset. Tandem subactis aliquot regionibus, & ingenti gloria parta, Carthaginienses etiam in cupiditatem totius Hispaniæ potiundæ (quod haud difficile effectu videbatur) adduxit. Itaque *Saguntini*, aliique Græci Hispaniam incolentes, ad Romanos confugiunt. Ac tum convenit in-

A. U. ται Καρχηδονίοις ὅρος Ἰϐηρίας, μὴ διαϐαίνειν τὸν Ἴϐηρα ποταμόν· καὶ τόδε ταῖς Ῥωμαίων καὶ Καρχηδονίων σπονδαῖς ἐνεγράφη. ἐπὶ δὲ τούτῳ, Βάρκας μὲν τὴν ὑπὸ Καρχηδονίοις Ἰϐηρίαν καθιστάμενος, ἔν τινι μάχῃ πεσὼν ἀποθνήσκει, καὶ στρατηγὸς Ασδρούϐας ἐπ᾽ αὐτῷ γίγνεται, ὃς ἐκήδευε τῷ Βάρκᾳ. καὶ τόνδε μὲν κτείνει θεράπων ἐν κυνηγεσίοις, οὗ τὸν δεσπότην ἀνῃρήκει.

534. III. Τρίτος δὲ ἐπὶ τοῖσδε στρατηγὸς Ἰϐήρων ὑπὸ τῆς στρατιᾶς ἀποδείκνυται, Φιλοπόλεμος καὶ συνετὸς εἶναι δοκῶν, Ἀννίϐας ὅδε· Βάρκα μὲν υἱὸς ὤν, Ασδρούϐου δὲ τῆς γυναικὸς ἀδελφός· νέος δὲ κομιδῇ, καί, ὡς μειράκιον ἔτι, τῷ πατρὶ καὶ τῷ κηδεστῇ συνών. καὶ ὁ δῆμος ὁ Καρχηδονίων αὐτῷ τὴν στρατηγίαν ἐπεψήφισεν. οὕτω μὲν Ἀννίϐας, περὶ οὗ τάδε συγγράφω, γίγνεται στρατηγὸς Καρχηδονίων ἐπὶ Ἴϐηρσι. τῶν δ᾽ ἐχθρῶν τῶν Βάρκα τε καὶ Ασδρούϐου τοὺς φίλους τοὺς ἐκείνων διωκόντων, καὶ Ἀννίϐου τοῦδε καταφρονούντων ὡς ἔτι νέου· ἀρχὴν

Lin. 29. Ἀσρούϐας *Vat. & Med. constanter, sine* δ, *ut in superiori libro; non male.* *L.* 34. *Edd.* Ἀννίϐας. ὁ δὲ, Βάρκα μὲν *&c. Pravam distinctionem emendavi.* *L.* 36. κηδευτῇ *Edd. mendose.* *L.* 37. *artic.* ὁ *ad* Καρχηδ. *caret Vat. B.*

ter Romanos & Carthaginienses, atque fœderibus eorum adscriptum est, ut Carthaginiensis imperii in Hispania finis esset Iberus amnis. Post hæc *Barca*, constitutis in Hispania Carthaginiensibus subdita rebus, prælio quodam interfectus, moritur; suffecto in ejus locum *Asdrubale*, Barcæ genero: qui & ipse a servo, cujus herum occiderat, in venatione obtruncatur.

3. Tertius post hos Hispanorum imperator, quod & belli cupidus & peritus rei militaris haberetur, ab exercitu adpellatus est *Annibal* hic, *Barcæ filius* & uxoris Asdrubalis frater; juvenis admodum, qui ut adolescentulus cum patre & adfine versatus erat. Et delatum a militibus imperium populus Carthaginiensis comprobavit. Hoc pacto *Annibal* hic, de quo sum scripturus, *Carthaginiensium imperator adversus Hispanos* creatus est. Qui, ubi paternis & Asdrubalis amicis ab eorumdem inimicis, juventutem Annibalis despicientibus, inten-

A. U. 534

εἶναι τοῦθ᾽ ὁ Αννίβας ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἡγούμενος, καὶ νομίζων οἱ τὸ ἀσφαλὲς ἐκ τῶν τῆς πατρίδος φόβων περιέσεσθαι, ἐς πόλεμον αὐτοὺς μέγαν ἐμβαλεῖν ἐπενόει. ὑπολαβὼν δ᾽, ὥσπερ ἦν, τὸ Ῥωμαίοις ἐπιχειρῆσαι χρόνιόν τε Καρχηδονίοις ἔσεσθαι, καὶ μεγάλην αὐτῷ δόξαν, εἰ καὶ τύχοι πταίσας, τό γε ἐγχείρημα οἴσειν· λεγόμενος δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐπὶ βωμῶν ἔτι παῖς ὁρκωθῆναι, Ῥωμαίοις ἐπιβουλεύων οὔ ποτ᾽ ἐκλείψειν· ἐπενόει, παρὰ τὰς σπονδὰς τὸν Ἴβηρα διαβῆναι. 535 Καὶ παρεσκεύαζέ τινας ἐς πρόφασιν κατηγορεῖν Ζακανθαίων· γράφων τε ταῦτα συνεχῶς ἐς Καρχηδόνα, καὶ προστιθεὶς, ὅ τι Ῥωμαῖοι κρύφα τὴν Ἰβηρίαν αὐτῶν ἀφιστᾶσιν· ἔτυχε παρὰ Καρχηδονίων, πράσσειν ὅ τι δοκιμάσειεν. ὁ μὲν δὴ τὸν Ἴβηρα διαβὰς, τὴν Ζακανθαίων πόλιν ἡβηδὸν διέφθειρε. Ῥωμαίοις δὲ καὶ Καρχηδονίοις ἐπὶ τῷδε ἐλέλυντο αἱ σπονδαὶ, αἱ γενόμεναι αὐτοῖς μετὰ τὸν πόλεμον τὸν ἐν Σικελίᾳ.

tari litem cognovit; non ignarus, eorum pericula in ſuum aliquando caput redundatura; ex publico autem patriæ metu ſecuritatem ſe ſibi comparare poſſe, ratus; gravi aliquo bello patriam implicare cogitabat. Igitur quum, ſicuti revera erat, judicaret, ſi *Romanos* adgrederetur, diuturnum fore Carthaginienſibus bellum, ſibique utique glorioſum; utpote quod vel tentaſſe, etiamſi infeliciter ceſſiſſet, haud parvam laudem mereretur; (omitto, quod fama percrebuit, etiam puerum Annibalem aris a patre admotum, & jurejurando adactum fuiſſe, numquam ſe non Romanis hoſtem eſſe futurum;) ſtatuit, contra fœdus *Iberum* tranſire. Occaſionem hoc pacto reperit: Subornatis adverſus *Saguntinos* accuſatoribus, creberrimis literis querelas de illis Carthaginem perſcribendo, adjiciendoque, *cunctam Hiſpaniam a Romanis ad defectionem ſolicitari*, tandem a ſenatu Carthaginienſium impetravit, ut ſuo arbitratu agere ipſi liceret. Tranſmiſſo igitur Ibero *Annibal Saguntinorum urbem* funditus *delevit*. Atque ſic rupta ſunt fœdera, quæ inter Romanos & Carthaginienſes, poſt bellum in Sicului geſtum icta fuerant.

A. U. 536.

IV. Ἀννίβας δὲ ὅσα μὲν αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἄλλοι Καρχηδονίων τε καὶ Ῥωμαίων στρατηγοὶ περὶ Ἰβηρίαν ἔπραξαν, ἡ Ἰβηρικὴ γραφὴ δηλοῖ. ἐπιλεξάμενος δὲ Κελτιβήρων τε καὶ Λιβύων καὶ ἑτέρων ἐθνῶν ὅτι πλείστους, καὶ τὰ ἐν Ἰβηρίᾳ παραδοὺς Ἀσδρούβᾳ τῷ ἀδελφῷ, τὰ Πυρηναῖα ὄρη διέβαινεν ἐς τὴν Κελτικὴν, τὴν νῦν λεγομένην Γαλατίαν· ἄγων πεζοὺς ἐννεακισμυρίους, καὶ ἱππέας ἐς δισχιλίους ἐπὶ μυρίοις, καὶ ἐλέφαντας ἑπτὰ καὶ τριάκοντα. Γαλατῶν δὲ τοὺς μὲν ὠνούμενος, τοὺς δὲ πείθων, τοὺς δὲ καὶ βιαζόμενος, διώδευε τὴν χώραν. ἐλθὼν δὲ ἐπὶ τὰ Ἄλπια ὄρη, καὶ μηδεμίαν μήτε δίοδον μήτε ἄνοδον εὑρὼν, (ἀπόκρημνα γάρ ἐστιν ἰσχυρῶς) ἐπέβαινε κἀκείνοις ὑπὸ τόλμης, κακοπαθῶν· χιόνος τε πολλῆς οὔσης καὶ κρύους, τὴν μὲν ὕλην τέμνων τε καὶ κατακαίων, τὴν δὲ τέφραν σβεννὺς ὕδατι καὶ ὄξει, καὶ τὴν πέτραν ἐκ τοῦδε ψαφαρὰν γιγνομένην, σφύραις σιδηραῖς θραύων καὶ ὁδοποιῶν· ἣ καὶ νῦν ἐστιν ἐπὶ

Lin. 64. ἐννακισμυρίους *Med.* *L.* 70. *delevi comma post* κἀκείνοις, *& posui post* τόλμης. *L.* 74. *Putaveram, scribendum* ὁδὸν ποιῶν.

4. Verum quæ in Hiſpania Annibal, aliique poſt eum & Carthaginienſes duces & Romani geſſerunt, explicat *Hiſpanica* noſtra *Hiſtoria.* Inde *Annibal* adſumtis Celtiberorum Afrorumque & aliarum gentium quamplurimis, traditiſque fratri Aſdrubali Hiſpaniæ rebus, in *Celticam*, quæ nunc *Gallia* nominatur, ſuperato Pyrenæo, tranſiit; ſecum ducens peditum nonaginta, equitum duodecim millia, cum elephantis triginta ſeptem. Gallis autem partim auro conciliatis, partim verbis, partim etiam vi ſuperatis, per fines eorum exercitum tranſduxit. Ubi ad *Alpes* pervenit, quamquam nec tranſitum nec adſcenſum ullum videbat, (adeo omnia ibi prærupta & inacceſſa ſunt) fiducia tamen animi nullis laboribus cedentis conſcendere eaſdem inſtituit. Quumque alta nive glacieque concreta eſſent omnia, cæſa materia & ſuccenſa, cineribus aqua acetoque exſtinctis, torridam & putrem incendio rupem tuditibus ferreis perfringendo, viam ſibi aperuit; quæ nunc quoque *per Alpes* trita

τῶν ὀρῶν ἐντριβὴς, καὶ καλεῖται δίοδος Αννίβου. τῶν δὲ τροφῶν αὐτὸν ἐπιλειπουσῶν, ἠπείγετο μὲν, ἔτι λανθάνων ὅτι καὶ πάρεστιν ἐς τὴν Ιταλίαν. ἕκτῳ δὲ μόλις ἀπὸ τῆς ἐξ Ιβήρων ἀναστάσεως μηνὶ, πλείστους ἀποβαλὼν, ἐς τὸ πεδίον ἐκ τῶν ὀρῶν κατέβαινεν. *A. U. 536*

V. Καὶ μικρὸν ἀναπαύσας, προσέβαλλε Ταυρασίᾳ, πόλει Κελτικῇ. κατὰ κράτος δὲ αὐτὴν ἐξελὼν, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἔσφαξεν, ἐς κατάπληξιν τῆς ἄλλης Κελτικῆς. ἐπὶ δὲ ποταμὸν Ηριδανὸν, τὸν νῦν Πάδον λεγόμενον, ἐλθὼν, ἔνθα Ρωμαῖοι Κελτοῖς τοῖς καλουμένοις Βοιοῖς ἐπολέμουν, ἐστρατοπέδευσεν. ὁ δ᾽ ὕπατος ὁ Ρωμαίων Πούπλιος Κορνήλιος Σκιπίων, Καρχηδονίοις ἐν Ιβηρίᾳ πολεμῶν, ἐπεὶ τῆς ἐσβολῆς Αννίβου τῆς ἐς τὴν Ιταλίαν ἐπύθετο, τὸν ἀδελφὸν καὶ ὅδε Γναῖον Κορνήλιον Σκιπίωνα ἐπὶ τοῖς ἐν Ιβηρίᾳ πράγμασι καταλιπὼν, διέπλευσεν ἐς Τυῤῥηνίαν. ὅθεν ὁδεύων τε καὶ συμμάχους

ἢ καὶ, quod & Musgravio placuit. Sed ἐκλιπειῶν, præter Edd. ac MSStos, Suidas quoque exhibet: neque illud loco motum velim. An vero pro ἢ fortasse ᾗ debeat reponi, considerandum puto. Lin. 75. vulgatum ἐπὶ τῶν ὁδῶν ἐντριβὴς, cum Musgravio, in ἐπὶ ὀρῶν ἐντριβὴς mutavi. L. 76. ἐπιλειπουσῶν ex Med. recepi pro ἐπιλιπουσῶν. L. 87. εἰσβολῆς Vat. Med.

est, ac *transitus Annibalis* nominatur. Et quoniam cibaria exercitum deficere cœperant, maturavit iter; ignaris adhuc Romanis, jam ad Italiam quoque eum adesse. Sic sexto mense, postquam ex Hispania moverat, multis amissis, vix tandem e montibus in plana descendit.

5. Paucis diebus reficiendo militi insumtis, *Taurasiam*, Gallicum oppidum, bello petiit Annibal. Quo vi expugnato, & captivis ad terrendos reliquos Gallos interfectis, versus *Eridanum* fluvium, (nunc *Padus* est) quibus in locis Romani cum Gallis *Boiis* armis contendebant, castra promovit. Consulque Romanus *P. Cornelius Scipio*, ad bellum in Hispania cum Carthaginiensibus gerendum profectus, ut Annibalem in Italiam transgressum intellexit, relicto ad res in Hispania administrandas fratre Cnæo Scipione, in Etruriam navigavit. Unde digressus, collecta quantam pote-

A. U. ὅσους δύναιτο ἀγείρων, ἔφθασεν ἐπὶ τὸν Πάδον Ἀννίβαν.
536. καὶ Μάλλιον μὲν καὶ Ἀτίλιον, οἳ τοῖς Βοιοῖς ἐπολέμουν, ἐς Ῥώμην ἔπεμψεν, ὡς οὐ δέον αὐτοὺς ἔτι στρατηγεῖν, ὑπάτου παρόντος· αὐτὸς δὲ τὸν στρατὸν παραλαβὼν, ἐς μάχην ἐξέτασσεν πρὸς Ἀννίβαν. καὶ γενομένης ἀκροβολίας τε καὶ ἱππομαχίας, οἱ Ῥωμαῖοι κυκλωθέντες ὑπὸ τῶν Λιβύων, ἔφευγον ἐς τὸ στρατόπεδον. καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης, ἐς Πλακεντίαν ἀνεχώρουν, ἀσφαλῶς τετειχισμένην, τὸν Πάδον ἐπὶ γεφυρῶν περάσαντές τε, καὶ λύσαντες τὰς γεφύρας. τὸν μὲν οὖν ποταμὸν καὶ ὁ Ἀννίβας ζεύξας ἐπέρα.

VI. Τὸ δ' ἔργον εὐθὺς τόδε, πρῶτον ἢ δεύτερον ἐπὶ τῇ τῶν Ἀλπίων ὀρῶν διαβάσει, παρὰ τοῖς ἐπέκεινα Κελτῶν ἐξῆρε τὸν Ἀννίβαν, ὡς ἄμαχον στρατηγὸν καὶ τύχῃ λαμπρᾷ χρώμενον. ὁ δὲ, ὡς ἐν βαρβάροις τε καὶ τεθηπόσιν αὐτὸν, καὶ δι' ἄμφω δυναμένοις ἀπατᾶσθαι, τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν κόμην ἐνήλλασσε, συνεχῶς ἐσκευασ-

Lin. 91. ἐγείρων *Med.* *L.* 92. Μάλλιον *edit.* 1. Μάνλιον *Med.* & *Vat. B.* *L.* 94. αὐτὸν *Edd. mendose. Melius Vat.* & *Med.*

rat sociorum manu, occupavit ante Annibalem *Padum* trajicere: remissisque Romam Manlio & Atilio, qui bello contra Bojos præfuerant, (præsente enim consule nullum imperium habebant,) & acceptis eorum copiis, ad confligendum cum Annibale aciem instruebat. Commisso inter jaculatores expeditos equitesque prælio; ab Afris propemodum circumventi *Romani* in castra *fugantur*. Nocte proxima *Placentiam* sese receperunt, locum bene munitum, rescisso quo padum trajecerant ponte. Verum Annibal, novo ponte facto, & ipse copias suas traduxit.

6. Hoc unum atque alterum præclarum facinus, ex quo ex Alpibus in campos patentes descenderat Annibal, apud Gallos Cisalpinos non parum eum extulit, ceu qui invictus dux foret, omnibusque in rebus propitia uteretur fortuna. Quam famam ut augeret inter barbaros, admiratione sui prope attonitos, & proinde deceptu faciles; vestem subinde & comam mutabat, novo quotidie artificio utens. Quapro-

μέναις ἐπινοίαις. καὶ αὐτὸν οἱ Κελτοὶ περιϊόντα τὰ ἔθνη, πρεσβύτην ὁρῶντες, εἶτα νέον, εἶτα μεσαιπόλιον, καὶ συνεχῶς ἕτερον ἐξ ἑτέρου, θαυμάζοντες, ἐδόκουν θειοτέρας φύσεως λαχεῖν. Σεμπρώνιος δ᾽ ὁ ἕτερος ὕπατος, ἐν Σικελίᾳ τότε ὢν, καὶ πυθόμενος, διέπλευσε πρὸς τὸν Σκιπίωνα, καὶ τεσσαράκοντα σταδίους αὐτοῦ διασχὼν ἐστρατοπέδευσε. καὶ τῆς ἐπιούσης ἔμελλον ἅπαντες ἐς μάχην ἥξειν. ποταμὸς δ᾽ ἦν ἐν μέσῳ Τριβίας, ὃν Ρομαῖοι πρὸ ἕω, χειμερίου τε τῆς τροπῆς οὔσης καὶ ὑετοῦ καὶ κρύους, ἐπέρων, βρεχόμενοι μέχρι τῶν μαστῶν. Αννίβας δὲ καὶ ἐς δευτέραν ὥραν ἀνέπαυσε τὴν στρατιὰν, καὶ τότε ἐξῆγε. A. U. 536.

VII. Παράταξις δ᾽ ἦν ἑκατέρων . . . . . τὰ κέρατα κατεῖχον, ἀμφὶ τὴν φάλαγγα τῶν πεζῶν. Αννίβας δὲ τοῖς μὲν ἱππεῦσιν ἀντέταξε τοὺς ἐλέφαντας, τῇ δὲ φά-

Lin. 9. ἐπινείαις *edit. 2. 3. Ceterum dubito, an ſatis integra oratio ſit. Adverbium* συνεχῶς *cum verbo* ἐνήλλασσε *conjungendum videtur. L. 16.* Τρηβίας *forte ſcripſit Appianus. Rectius* Τρεβίας *apud Polyb. & Strabonem. L. 21. Hiatum eſſe in ſermone, quamvis non indicaverint Editi, tamen nemo non videt. In verſione Latina lacunam ita explevi, tamquam in Græco eſſet:* τάξις δ᾽ ἦν ἑκατέρων τοιάδε· ἱππεῖς μὲν ὑπάτου ἑκατέρου τὰ κέρατα *&c. Ib.* κέρατα *H. Stephanus poſuit, pro* κέρα, *quod erat in ipſius exemplari, & eſt in Med. & Vat. B.*

pter quum eum regiones peragrantem, nunc ſenem, nunc juvenem, nunc mediæ fere ætatis, denique alium ſemper ex alio fieri, cernerent; mirabundi, divinam quamdam in eo naturam eſſe, judicabant. *Sempronius* autem, alter conſul, qui in Sicilia tum erat, certior factus, *ad Scipionem* navibus *venit;* & quinque millibus a collega diſtans, caſtra poſuit. Et jam omnes ad inſequentis diei prælium accingebantur. Sed *Trebia* flumen interpoſitum obſtabat; quod Romani ante lucem, brumæ tempore, die prægelido & pluvioſo, pectoribus tenus aquam ingreſſi, trajecerunt. Annibal interim ad horam uſque ſecundam milites in caſtris corpora curare juſſerat, ac tum demum copias eduxit.

7. *Acies* utrimque tali modo *inſtructa* erat. Equitatus utriuſque conſulis in cornibus erat; medium pedeſtres legiones obtinebant. Annibal equitibus elephantos oppoſuit,

A. U. 536. λαγ[ι τοὺς πεζούς· τοὺς δὲ ἱππέας ἐκέλευσεν ὀπίσω τῶν ἐλεφάντων ἀτρεμεῖν, ἕως αὐτός τι σημήνῃ. γενομένων δ' ἐν χερσὶ πάντων, οἱ μὲν Ῥωμαίων ἵπποι τοὺς ἐλέφαντας, οὐ φέροντες αὐτῶν οὔτε τὴν ὄψιν, οὔτε τὴν ὀδμὴν, ἔφευγον· οἱ δὲ πεζοὶ, καίπερ ὑπὸ τοῦ κρύους καὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς ἀγρυπνίας τετρυμένοι τε καὶ μαλακοὶ ὄντες, ὅμως ὑπὸ τόλμης τοῖς θηρίοις ἐπεπήδων, καὶ ἐτίτρωσκον αὐτὰ, καί τινων καὶ τὰ νεῦρα ὑπέκοπτον, καὶ τοὺς πεζοὺς ἐνέκλινον ἤδη. θεασάμενος δ' ὁ Ἀννίβας, ἐσήμηνε τὴν ἵππον κυκλοῦσθαι τοὺς πολεμίους. ἐσκεδασμένων δ' ἄρτι τῶν Ῥωμαϊκῶν ἱππέων διὰ τὰ θηρία, καὶ τῶν πεζῶν μόνων τε ὄντων, καὶ κακοπαθούντων, καὶ δεδιότων τὴν περικύκλωσιν, φυγὴ πανταχόθεν ἦν ἐς τὰ στρατόπεδα. καὶ ἀπώλλυντο οἱ μὲν ὑπὸ τῶν ἱππέων, καταλαμβανόντων ἅτε πεζοὺς, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ παραφέροντος. τοῦ γὰρ ἡλίου τὴν χιόνα τήξαντος, ὁ ποταμὸς ἐρρύη μέγας· καὶ οὔτε στῆναι διὰ τὸ

Lin. 29. τετρυμμένοι *correxi; &* τε *ex Med. recepi.* *L.* 36. φυγεῖν *Edd.* *L.* 40. *perperam Editi omittunt* καὶ *ante* οὔτε στῆναι, *& verba præcedentia, ab* τοῦ γὰρ ἡλίου - - - μέγας, *in parentheſi ponunt.*

legionibus pedites: equites poſt elephantos ſtare quietos jubet, donec eis ſignum daret. *Commiſſo prælio*, Romanorum equi, elephantorum tum viſu tum odore inſolito territi, in fugam ſe proripiunt. At pedites, tametſi gelu rigerent, & aqua perfuſi vigiliiſque confecti ac debilitati eſſent, animis tamen reſiſtentes, in belluas ferebantur, eaſque vulnerabant, & nervos quorumdam incidebant. Nec dubium, quin hoſtium pedites in fugam compuliſſent; niſi Annibal, dato ſigno, equitatum ſuum ad hoſtem circumveniendum immiſiſſet. Tunc vero *Romanorum* peditatus, equitibus, quos terror belluarum diſiecerat, nudatus, & multitudine oppreſſus, metuens ne ab hoſtibus circumcluderetur, haud dubia undique *fuga* caſtra repetiit. Ibi multi pedites, ab hoſtium equitibus intercepti; alii, qui *Trebiam* flumen petierant, gurgitibus hauſti, perierunt. Orti enim ſolis calore, liqueſcente nive, ita excreverat amnis, ut nec

βάθος, οὔτε νεῖν διὰ τὰ ὅπλα ἐδύναντο. Σκιπίων δὲ, αὐτοῖς ἑπόμενος, καὶ παρακαλῶν, ὀλίγου μὲν ἐδέησε τρωθεὶς διαφθαρῆναι· μόλις δ᾽ ἐς Κρεμῶνα διεσώθη φερόμενος. ἐπίνειον δὲ ἦν τι βραχὺ Πλακεντίας· ᾧ προσβαλὼν ὁ Αννίβας ἀπώλεσε τετρακοσίους, καὶ αὐτὸς ἐτρώθη. καὶ ἀπὸ τοῦδε πάντες ἐχείμαζον· Σκιπίων μὲν ἐν Κρεμῶνι καὶ Πλακεντίᾳ, Αννίβας δὲ περὶ Πάδον. A. U. 536.

VIII. Οἱ δ᾽ ἐν ἄστει Ῥωμαῖοι, πυθόμενοι, καὶ τρίτον ἤδη πταίοντες περὶ Πάδον, (ἥττηντο γὰρ δὴ καὶ ὑπὸ Βοιῶν πρὸ Αννίβου) στρατιάν τε παρ᾽ αὐτῶν ἄλλην κατέλεγον, σὺν τοῖς οὖσι περὶ τὸν Πάδον ὡς εἶναι τρισκαίδεκα τέλη· καὶ τοῖς συμμάχοις ἑτέραν διπλασίονα ταύτης ἐπήγγελλον. ἤδη δὲ αὐτοῖς τὸ τέλος εἶχε πεζοὺς πεντακισχιλίους καὶ ἱππέας τριακοσίους. καὶ τούτων τοὺς μὲν ἐς Ἰβηρίαν ἔπεμπον, τοὺς δ᾽ ἐς Σαρδόνα, κᾀκείνην πολεμουμένην· τοὺς δ᾽ ἐς Σικελίαν. τὰ πλέονα δ᾽ ἦγον ἐπὶ τὸν Αννίβαν οἱ μετὰ Σκιπίωνα καὶ Σεμπρώ-

Lin. 51. *verba* ὡς εἶναι *forsan loco suo mota*, & *ante* σὺν τοῖς οὖσι *reponenda sunt.* *Ibid.* τριακαίδεκα *Edd.*

ſtare propter aquæ altitudinem, nec nare ob arma poſſent. *Scipio* ſubſequens, militeſque cohortans, gravi accepto vulnere propemodum occiſus eſt, & ægre Cremonam delatus. Prope *Placentiam* exiguum aliquod emporium erat, ad quod oppugnandum profectus Annibal, quadringentis amiſſis, ipſe vulneratus diſceſſit. Exinde omnes ad hiberna ſe contulerunt; Scipio Cremonam & Placentiam; Annibal juxta Padum.

8. Romani, audita hac *tertia clade ad Padum accepta*, (nam ante Annibalis adventum a Bojis ſuperati fuerant) cum novum ex ſe ipſis exercitum conſcripſerunt, adeo ut, connumeratis iis qui ad Padum erant, tredecim legiones eſſent; tum vero ſociis duplo majorem numerum imperarunt. Et jam tum LEGIO ROMANA quinque peditum millia, & trecentos equites, continebat. Harum aliquot in Hiſpaniam, nonnullas in Sardiniam, (nam & ibi bellum erat,) quaſdam in Siciliam mitti placuit. Quæ reſtabant, majore numero, adverſus Anniba-

A. U. 537. νιον αἱρεθέντες ὕπατοι, Σερουΐλιός τε Γναῖος, καὶ Γάϊος Φλαμίνιος. ὧν ὁ μὲν Σερουΐλιος ἐπὶ τὸν Πάδον ἐπειχθεὶς, τὴν στρατηγίαν ἐκδέχεται παρὰ τοῦ Σκιπίωνος. ὁ δὲ Σκιπίων, ἀνθύπατος αἱρεθεὶς, ἐς Ἰβηρίαν διέπλευσεν. Φλαμίνιος δὲ τρισμυρίοις τε πεζοῖς καὶ τρισχιλίοις ἱππεῦσι τὴν ἐντὸς Απεννίνων ὀρῶν Ἰταλίαν ἐφύλασσεν· ἣν καὶ μόνην ἄν τις εἴποι κυρίως Ἰταλίαν. τὰ γὰρ Απεννῖνα κατέρχεται μὲν ἐκ μέσων τῶν Αλπίων ἐπὶ θάλασσαν. ἔστι δ' αὐτῶν τὰ μὲν ἐπὶ δεξιὰ πάντα, καθαρῶς Ἰταλία. τὰ δὲ ἐπὶ θάτερα, ἐς τὸν Ἰόνιον φθάνοντα, νῦν μέν ἐστι καὶ ταῦτα Ἰταλία· (ὅτι καὶ Τυῤῥηνία νῦν Ἰταλία·) οἰκοῦσι δ' αὐτῶν τὰ μὲν Ελληνες, ἀμφὶ τὴν Ἰόνιον ἀκτήν· τὰ δὲ λοιπὰ Κελτοὶ, ὅσοι τῇ Ρώμῃ τὸ πρῶτον ἐπιθέμενοι, τὴν πόλιν ἐνέπρησαν. ὅτε γὰρ αὐτοὺς ἐξελαύνων Κάμιλλος ἐδίωκε μέχρι τῶν Απεννίνων ὀρῶν, ἐμοὶ δοκοῦσιν, ὑπερβάντες αὐτὰ, ἀντὶ ἠθῶν τῶν ἰδίων, παρὰ τὸν Ἰόνιον

Lin. 63. Αππεννίνων *&* Αππεννῖνα *Edd.* Αππενίνων *&* Αππενῖνα, *duplici errore, Vat. & Med. ſed mox l.* 72. *recte Med.* Απεννίνων. *L.* 66. *vulgatum* ἐπὶ δεξιᾷ *correxi. L.* 68. *Verba* ὅτι καὶ Τυῤῥηνία νῦν Ἰταλία *alieniori loco poſita videntur; ac forſan ex margine in contextum intruſa ſunt. L.* 69. τὸν Ἰόν. ἀκτ. *edit.* 1. *vitioſe.*

lem deduxere *Coſſ. Cn. Servilius* & *C. Flaminius*, qui Scipioni & Sempronio ſucceſſerant. Et *Servilius* quidem, propere ad Padum profectus, a Scipione traditum imperium accepit. Scipio in Hiſpaniam procoſ. navigavit. *Flaminius* vero triginta peditum millibus, equitum tribus, *Italiam* quæ *intra Apenninum* eſt, tuebatur, quam ſolam *proprie Italiam* dixeris. *Apenninus* enim ex mediis Alpibus in mare procurrit: ad cujus dextrum latus ea eſt, quæ vere Italia dicitur: a ſiniſtro, ad Jonium & Adriaticum mare, nunc quidem etiam *Italia* (haud ſecus ac ipſa Etruria) cenſetur; ſed tamen partem ejus, circa littus Jonium, incolunt *Græci*; partem *Galli* illi, qui quondam Romam bello adorti incenderunt. Quos, quum Camillus fugientes ad Apenninum uſque perſequutus fuiſſet, arbitror, ſuperato monte, pro ſedibus patriis juxta Adriaticum conſediſſe. Unde

οἰκῆσαι· καὶ τὸ μέρος τῆς χώρας ἔτι νῦν οὕτως καλοῦσιν, Ἰταλίαν Γαλατικήν. *A. U.* 537.

IX. Ῥωμαῖοι μὲν δὴ μεγάλοις στρατοῖς ἐς πολλὰ ὁμοῦ διῄρηντο. Ἀννίβας δὲ τούτων αἰσθόμενος, ἅμα τῷ ἦρι, τοὺς ἄλλους λαθὼν, ἐδῄου τὴν Τυῤῥηνίαν, καὶ προὔβαινεν ἐς τὸ μέρος τὸ ἐπὶ Ῥώμης. οἱ δὲ, πλησιάζοντος αὐτοῦ, πάνυ ἔδεισαν, οὐ παρούσης σφίσιν ἀξιομάχου δυνάμεως. ἐστράτευον δὲ ὅμως ἐκ τῶν ὑπολοίπων ὀκτακισχιλίους· καὶ Κεντήνιον αὐτοῖς, τινὰ τῶν ἐπιφανῶν ἰδιωτῶν, οὐδεμιᾶς ἀρχῆς παρούσης, ἐπέστησάν τε καὶ ἐξέπεμπον ἐς Ὀμβρικοὺς ἐς τὴν Πλειστίνην λίμνην, τὰ στενὰ προληψόμενον, ᾗ συντομώτατόν ἐστιν ἐπὶ τὴν Ῥώμην. ἐν δὲ τούτῳ καὶ Φλαμίνιος, ὁ τοῖς τρισμυρίοις τὴν ἐντὸς Ἰταλίαν φυλάσσων, αἰσθόμενος τῆς σπουδῆς Ἀννίβου, μετέβαινεν ὀξέως, οὐ διαναπαύων τὴν στρατιάν. δέει τε περὶ τῆς πόλεως, καὶ αὐτὸς ὢν ἀπειροπόλεμός τε, καὶ ἐς τὴν

Lin. 81. *ante* ὀκτακισχιλίους *edit.* 2. 3. *inserunt* ἐς, *invitis MSS.* *L.* 84. Πλιστίνην *b. l. Med.* Περυσίνην *scriptum fuisse ab Appiano putavit Cluverius; contra quem lectionem vulgatam nuper defendit Mengozzi.*

nunc quoque eam Italiæ partem *Italiam Gallicam* nominant.

9. Hoc pacto Romani, diversis in locis, ingentes exercitus eodem tempore habebant. Quæ ubi intellexit *Annnibal;* clam omnibus, ad prima signa veris *in Etruriam* venit, eamque populatus est. Quumque Urbem versus procederet; magnus terror Romanos occupavit, exercitu, quem advenienti Annibali objicerent, carentes. Ex iis tamen, qui supererant, octo millia conflaverunt: quibus, quia deerat alius magistratus, præfecerunt *Centenium*, privatum quidem, sed patricia gente virum; & in *Umbriam* ad *Plestinam paludem*, ut, qua ad urbem propior est via, fauces præoccuparet, emiserunt. Interea *Flaminius*, qui triginta hominum millibus interiorem Italiam custodiebat, audita Annibalis celeritate, motis confestim castris, nullaque agmini concessa requie, adversus eum contendit. Et, partim metu Urbis, partim quod rei bellicæ imperitus esset, ex popularis auræ captatione ad imperium

A. U. 537. ἀρχὴν ἀπὸ δοξοκοπίας ἠρημένος, ἠπείγετο Αννίβᾳ συμπλακῆναι.

X. Ο δὲ, αἰσθόμενος αὐτοῦ τῆς τε ὁρμῆς καὶ ἀπειρίας, ὄρος μέν τι καὶ λίμνην προὐβάλλετο πρὸ ἑαυτοῦ, ψιλοὺς δὲ καὶ ἱππέας ἐς φάραγγα ἀποκρύψας, ἐστρατοπέδευεν. καὶ αὐτὸν ὁ Φλαμίνιος κατιδὼν ἅμα ἕῳ, σμικρὸν μέν τι διέτριψε, τὸν στρατὸν ἀναπαύων ἐξ ὁδοιπορίας, καὶ χαρακοποιούμενος. μετὰ δὲ τοῦτο ἐξῆγεν εὐθὺς ἐπὶ τὴν μάχην αὐτοὺς . . ὄντας ἀπ' ἀγρυπνίας καὶ κόπου. τῆς δ' ἐνέδρας ἐκφανείσης, ἐν μέσῳ ληφθεὶς τοῦ τε ὄρους καὶ τῆς λίμνης καὶ τῶν ἐχθρῶν, αὐτός τε ἀνῃρέθη, καὶ σὺν αὐτῷ δισμύριοι. τοὺς δὲ λοιποὺς ἔτι μυρίους, ἔς τινα κώμην ὀχυρὰν συμφυγόντας, Μαάρβαλ ὁ ὑποστράτηγος Αννίβου, μεγίστην καὶ ὅδε ἐπὶ στρατηγίᾳ δόξαν ἔχων, οὐ δυνάμενος ἑλεῖν εὐχερῶς, οὐδὲ ἀξιῶν ἀπεγνωκόσι

Lin. 90. vocem ἀρχὴν, *quæ vulgo desideratur, ex Suida adjeci. Ib.* δοξοκομπίας *Edd. mendose. L. 93.* προὐβάλετο *Med. L. 96. perperam Edd.* καὶ στρατον *pro* τὸν στρατον. *L. 98. post* αὐτοὺς *hiatum, cujus signum adposui, supple cum H. Stephano voce* μαλακοὺς, *aut* ἀσθενεῖς *cum Musgravio. Forsan & ipsum pronomen* αὐτοὺς, *quo facile carere possumus, locum occupavit adjectivi, quod ibi desideratur. Ibid. pro* ἀπ' ἀγρυπν. *reponendum videtur* ὑπ' ἀγρυπν.

lectus, quamprimum confligere cum Annibale properabat.

10. Cognita hominis cum ferocia tum imperitia, *Annibal* castra inter montem quemdam & *lacum* (*Trasimenum*) locat; levem armaturam equitatumque in valle abscondit. Et mane sub lucis ortum conspicatus hostium castra *Flaminius*, tantisper ibi, dum ex itinere paululum refecisset exercitum, vallumque muniisset, moratus, mox in aciem copias educit, vigiliis etiam tum laboribusque adfectas. Sed postquam undique insidiæ eruperunt; monte & lacu clausus, hostibusque circumfusus, *occiditur Flaminius* & cum eo *viginti hominum millia*. Reliquos decies mille, qui in vicum quemdam natura munitum confugerant, *Maharbal*, Annibalis legatus, magnam & ipse ex re militari laudem consequutus, quum vi expugnare facile non posset, cum desperatis autem dimicandum non duceret; persuasit,

πεγνωκόσι μάχεσθαι, ἔπεισε τὰ ὅπλα ἀποθέσθαι· *A. U. 537.* συνθέμενος, ἀπολύσειν ὅπη θέλοιεν. ὡς δὲ ἀπέθεντο, λαβὼν ἦγεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Αννίβαν γυμνούς. ὁ δ', οὐ φάμενος εἶναι κύριον χωρὶς αὐτοῦ ταῦτα συνθέσθαι τὸν Μαάρβαλ, τοὺς μὲν ἐκ τῶν συμμάχων φιλανθρωπευσάμενος, ἀπέλυσεν ἐς τὰ ἑαυτῶν, θηρεύων τῇ φιλανθρωπίᾳ τὰς πόλεις· ὅσοι δὲ Ῥωμαίων ἦσαν, εἶχε δήσας. τὴν δὲ λείαν τοῖς συστρατεύουσι Κελτοῖς ἀποδόμενος, ἵνα καὶ τούσδε θεραπεύσειε τῷ κέρδει, προὔβαινεν ἐς τὸ πρόσθεν· αἰσθομένου μὲν ἤδη τῶν γιγνομένων τοῦ περὶ Πάδον στρατηγοῦ Σερουϊλίου, καὶ τετρακισμυρίοις ἐπὶ Τυῤῥηνίας ἐπειγομένου· Κεντηνίου δὲ ἤδη τοῖς ὀκτακισχιλίοις τὰ στενὰ προειληφότος.

XI. Αννίβας δὲ, ἐπειδὴ τήν τε λίμνην εἶδε τὴν Πλειστίνην, καὶ τὸ ὄρος τὸ ὑπὲρ αὐτὴν, καὶ τὸν Κεντήνιον ἐν μέσῳ κρατοῦντα τῆς διόδου, τοὺς ἡγεμόνας τῶν ὁδῶν ἐξήταζεν, εἴ τις εἴη περίοδος. οὐδεμίαν δὲ φαμένων εἶναι τρίβον, ἀλλὰ ἀπόκρημνα πάντα καὶ φαραγγώδη· δι'

Lin. 14. *pro vulg.* τοὺς θεραπευσ. *reponendum utique fuit* τούσδε θεραπευσ.

suasit, ut arma traderent, fidemque dedit, se quo vellent abire permissurum. Armis depositis, nudos ad Annibalem deduxit: qui negans, injussu suo potuisse Maharbalem quidquam pacisci, quos ex sociis captivos reperit, humaniter tractatos, sine pretio domum quemque suam dimisit; clementia ista civitates ad se adliciens & venans: Romanos omnes in vinculis retinuit. Gallorum auxiliis, ut eos quæstu deliniret, prædam distribuit. Post hæc ulterius progredi cœpit: quum jam *Servilius* consul, accepto harum rerum nuncio, a Pado cum quadraginta millibus in Etruriam properaret, ac *Centenius* cum suis octo millibus angustias occupasset.

11. Annibal *Plestinam paludem* montemque superjectum conspicatus, & *Centenium*, in medio transitum tenentem; diligenter itinerum duces percontatur, num qua parte mons circumiri posset. Quum, nullos ad transeundum calles esse, sed cuncta prærupta & confragosa, dicerent; nihilo minus *Maharbalem*

A. U. 537. αὐτῶν ὅμως ἔπεμψε τοὺς ψιλοὺς, κύκλῳ τὸ ὄρος περιιέναι, καὶ Μαάρβαλ μετ᾽ αὐτῶν. τεκμηράμενος δ᾽ ὅτι δύναιντο περιελθεῖν, προσέβαλε τῷ Κεντηνίῳ κατὰ μέτωπον. καὶ συνεστώτων ἑκατέρων, πάνυ προθύμως ὁ Μαάρβαλ ἐκ κορυφῆς ἄνωθεν ὤφθη τε καὶ ἠλάλαξεν. Ῥωμαίων δ᾽ εὐθὺς ἦν φυγὴ, καὶ φόνος κεκυκλωμένων· καὶ τρισχίλιοι μὲν ἔπεσον, ὀκτακόσιοι δ᾽ ἐλήφθησαν· οἱ δὲ λοιποὶ μόλις διέφυγον. πυθόμενοι δὲ οἱ ἐν ἄστει, καὶ δείσαντες μὴ εὐθὺς ἐπὶ τὴν πόλιν ὁ Αννίβας ἔλθοι, τό τε τεῖχος ἐπλήρουν λίθων, καὶ τοὺς γέροντας ὥπλιζον· ὅπλων μὲν ἀποροῦντες, τὰ δὲ λάφυρα ἐκ τῶν ἱερῶν καταφέροντες, ἃ ἐκ πολέμων ἄλλων κόσμος αὐτοῖς περιέκειτο· δικτάτωρά τε, ὡς ἐν κινδύνῳ, Φάβιον εἵλοντο Μάξιμον.

XII. Αννίβας δὲ, θεοῦ παραγαγόντος αὐτὸν, ἐπὶ τὸν Ἰόνιον αὖθις ἐτράπη, καὶ τὴν παράλιον ὁδεύων ἐπόρθει· λείαν τε περιήλαυνε πολλήν. Σερουΐλιος δ᾽ ὕπατος ἀντιπαριὼν αὐτῷ, κατῆρεν εἰς Ἀρίμινον, ἀπέχων Αννίβου μίαν

Lin. 25. μετὰ τῶν *Edd. mendose. Ibid.* ὅτε δύναιντο *pro* ὅτι δυν. *scribendum putarunt H. Steph. & Musgr. L.* 36. δικτάτορα *Vat. & mox* δικτάτορος *id.*

cum levi armatura noctu montem circumire jubet: ipseque, sub id tempus quo conjectabat, eum circuitu in montem evasisse, *Centenium* a fronte adoritur. Dum prælium conferitur, *Maharbal* strenue prorsus in montis vertice, sublato clamore, sese ostendit. Tum *Romanorum fuga stragesque* magna fuit: tria millia occisa, capti octingenti; reliqui vix evaserunt. Ea clade audita, qui in urbe erant Romani, metuentes, ne confestim Annibal exercitum ad urbem admoveret, mœnia saxis complent, senesque armant; &, quia deerant arma, capta aliis bellis & ad decus adfixa templis spolia detrahunt, denique velut in urgenti periculo, Dictatorem creant *Fabium Maximum*.

12. Sed Annibal, Deo avertente, ad Jonium flexit iter; vastataque maritima regione, ingentem prædam egit. *Servilius* consul, Annibalem persequens, *Ariminum* devenit; ibique, ut Gallos nondum alienatos in fide contineret,

ἡμέραν· ἔνθα τὴν σΤρατιὰν συνεῖχε, καὶ τοὺς ἔτι Φίλους Κελτῶν ἀπεθάῤῥυνεν. ἕως ἀφικόμενος Φάβιος Μάξιμος, ὁ δικΤάτωρ, Σερουίλιον μὲν ἐς Ῥώμην ἔπεμπεν, ὡς οὔτε ὕπατον, οὔτε σΤρατηγὸν ἔτι ὄντα, δικΤάτορος ᾑρημένου. αὐτὸς δὲ τῷ Ἀννίβα παρακολουθῶν, ἐς μὲν χεῖρας οὐκ ᾔει, πολλάκις ἐκείνου προκαλουμένου· πολιορκεῖν δ' οὐδένα εἴα, παραφυλάσσων καὶ ἐπικείμενος. ὁ δὲ, τῆς χώρας ἐξανηλωμένης, τροφῶν ἠπόρει· καὶ αὐτὴν αὖθις περιϊὼν, ἑκάσΤης ἡμέρας ἐξέτασσε, προκαλούμενος ἐς μάχην. Φάβιος δ' οὐ συνεπλέκετο, καταγιγνώσκοντος αὐτοῦ Μινουκίου Ῥούφου, ὃς ἵππαρχος μὲν ἦν αὐτῷ, ἔγραφε δ' ἐς Ῥώμην τοῖς Φίλοις, ὡς ὀκνοίη Φάβιος ὑπὸ δειλίας. διαδραμόντος δ' ἐς Ῥώμην ἐπὶ θυσίας τινὰς τοῦ Φαβίου, ὁ Μινούκιος ἡγούμενος τοῦ σΤρατοῦ, συνεπλάκη τινὰ μάχην τῷ Ἀννίβᾳ· καὶ δόξας πλέον ἔχειν, θρασύτερον ἐς Ῥώμην ἐπέσΤελλε τῇ βουλῇ, τὸν Φάβιον αἰτιώμενος, οὐκ ἐθέλοντα A. U. 537.

Lin. 43. ἀνεθάῤῥυνεν *Musgravius*, ἐπεθάῤῥυνεν *H. Stephanus malebat*. *L.* 47. παρακαλουμένου *Edd. mendose.* *L.* 48. *an ad* οὐδένα *excidit* πόλιν? *L.* 50. ἐξήταζε *Edd. mendose.*

itinere unius diei ab illo distans exercitum continuit. Et mox adveniens *Fabius Maximus Dictator*, Servilium, ut qui nec consulatum, creato dictatore, nec imperium gereret, Romam remisit. *Fabius* vero Annibalem per vestigia subsequens, *prælio* omni *abstinebat*, quamvis idemtidem ab illo provocaretur: satisque ducebat, si observando instandoque, ne quod oppidum obsideret, impediret. Annibal, devastata regione, famem sentire cœperat: quare eamdem iterum obeundo, singulis diebus eductis in aciem copiis, ad pugnam *Fabium* elicere conabatur. Verum nullam pugnandi copiam faciebat dictator; improbante quidem ejus factum magistro equitum *Minucio Rufo*, qui Romam ad amicos scriptitabat, *Fabium ignavia & timiditate prælium horrere.* Accidit autem, ut, sacrificiorum causa Romam profecto Fabio, Minucius cum Annibale collatis signis dimicaret. Quo prælio quia superior fuisse videbatur, tum maxime ferocius mittendis ad senatum literis,

A. U. 537. νικῆσαι. καὶ ἡ βουλὴ, ἐπανεληλυθότος ἐς τὸ στρατόπεδον ἤδη τοῦ Φαβίου, ἴσον ἰσχύειν αὐτῷ τὸν ἵππαρχον ἀπέφηνεν.

XIII. Οἱ μὲν δὴ, μερισάμενοι τὴν στρατιὰν, πλησίον ἀλλήλων ἐστρατοπέδευον, καὶ τῆς γνώμης ἑκάτερος εἴχοντο τῆς ἑαυτοῦ· Φάβιος μὲν, ἐκτρύχειν Αννίβαν τῷ χρόνῳ, καὶ πειρᾶσθαι μηδὲν ὑπ' αὐτοῦ παθεῖν· ὁ δὲ Μινούκιος, μάχῃ διακριθῆναι. συνιόντος δὲ ἐς μάχην τοῦ Μινουκίου, Φάβιος τὸ μέλλον ἔσεσθαι προορῶν, ἐν μέσῳ τὴν στρατιὰν ἀτρεμοῦσαν ἔστησε τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τοὺς τοῦ Μινουκίου τραπέντας ἀνελάμβανεν, τοὺς δ' Αννίβου διώκοντας ἀπεκρούετο. καὶ Φάβιος μὲν ὧδε τὴν συμφορὰν ἐπεκούφισε τῷ Μινουκίῳ, οὐδὲν ἐπιμηνίσας τῆς διαβολῆς. ὁ δὲ Μινούκιος, αὐτοῦ καταγνοὺς ἀπειρίαν, ἀπέθετο τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸ μέρος τοῦ στρατοῦ παρέδωκε τῷ Φαβίῳ, ἡγουμένῳ, πρὸς ἄνδρα τεχνίτην μάχης ἕνα καιρὸν εἶναι τὴν ἀνάγκην. οὗ δὴ καὶ ὁ Σεβαστὸς ὕστερον πολλάκις

Lin. 62. *pro* ἐστρατοπέδευον, *quod recte posuit Stephanus, Codex Stephani cum Vat. B. dabat* ἐς στρατόπεδον. *Vat. A. & Med. itidem mendose* ἐστραδοπέδον. *L.* 73 *sq. Sex verba* μάχης - - - ἀνάγκην, *quae desiderantur in Editis, ex Vat. & Med. supplevi.*

Fabium criminari, tamquam vincere nolentem. Et senatus, reverso jam in castra FABIO, *dictatoris ac magistri equitum æquatum imperium* voluit.

13. Quamobrem copias inter se partiti, prope se invicem castra metati sunt, ambo in sua opinione hærentes: *Fabius*, ut Annibalem mora conficiendum duceret, dandamque operam, ne quid ab illo detrimenti caperet: *Minucius*, marte quamprimum decernendum. Qui quum paulo post manus cum Annibale consereret; interea FABIUS eventum rei prospiciens, copias suas in propinquo constitutas continuit; & *Minucii militem in fugam versum recepit*, Annibalem autem insequentem repressit: atque hoc modo ab ingenti clade Minucium vindicavit, nihilo illi infensior ob falso sibi imposita crimina. Tum Minucius ultro seipsum damnans inscitiæ, deposito imperio, suam exercitus partem *Fabio* tradidit, qui *unum tempus pugnæ conferendæ* putabat esse, *si necessitas cogeret*. Cujus rei posteris temporibus sæ-

ἐμέμνητο, οὐκ ὢν εὐχερὴς οὐδ᾽ οὗτος ἐς μάχας μᾶλλον A. U.
τόλμῃ ἢ τέχνῃ χρῆσθαι. Φάβιος μὲν οὖν αὖθις ὁμοίως 537.
ἐφύλασσε τὸν Ἀννίβαν, καὶ τὴν χώραν πορθεῖν ἐκώλυεν, οὐ συμπλεκόμενος αὐτοῦ τῷ στρατῷ παντὶ, τοῖς δ᾽ ἀποσκιδναμένοις μόνοις ἐπιτιθέμενος· καὶ σαφῶς εἰδὼς, ἀπορήσοντα τροφῶν αὐτίκα τὸν Ἀννίβαν.

XIV. Στενῆς δὲ διόδου πλησιαζούσης, ὁ μὲν Ἀννίβας αὐτὴν οὐ προῄδετο, Φάβιος δὲ προπέμψας τετρακισχιλίους, κατέλαβε, καὶ τοῖς λοιποῖς αὐτὸς ἐπὶ θάτερα ἐστρατοπέδευεν ἐπὶ λόφου καρτεροῦ. Ὁ δὲ Ἀννίβας, ὡς ᾔσθετο ληφθεὶς ἐν μέσῳ Φαβίου τε καὶ τῶν στενῶν φυλασσομένων, ἔδεισε μὲν ὥς οὔ ποτε πρότερον· οὐ γὰρ εἶχε διέξοδον, ἀλλὰ πάντα ἦν ἀπόκρημνα καὶ δύσβατα· οὐδ᾽ ἤλπιζε Φάβιον ἢ τοὺς ἐπὶ τῶν στενῶν βιάσεσθαι, διὰ τὴν τῶν χωρίων ὀχυρότητα. ὧδε δ᾽ ἔχων ἀπορίας, τοὺς μὲν αἰχμαλώτους ἐς πεντακισχιλίους ὄντας κατέ-

Lin. 75. *mendose, nec fortasse sine lacuna, MSSti omnes cum edit.* 1. ἐς μάχας ἢ μᾶλλον τόλμῃ τέχνῃ χρῆσθαι. *L.* 88. *vulgatum* βιάσασθαι, *cum Musgravio, in* βιάσεσθαι *mutavi.*

pius meminit *Augustus*, qui & ipse *tardus ad prælia* erat, & arte uti, quam audacia, malebat. *Fabius* igitur rursus, sicut antea, Annibalem observabat, atque a populatione prohibebat; ita quidem, ut in universæ dimicationis periculum numquam rem adduceret; modo, si quos palantes offenderet, hos adgrederetur; haud dubie sciens, brevi Annibalem commeatu destitutum iri.

14. Adpropinquante autem ad angustias quasdam utroque exercitu; *Annibal* quidem eas non prævideraat: at *Fabius*, præmissis quatuor millibus hominum, eas statim occupavit, ac cum reliquis ex altera parte in tumulo quodam firmo castra posuit. *Annibal*, ut se *inter Fabium & fauces* a Fabianis obsessas inclusum sensit, vehementi metu, ut numquam antea, perculsus est: nec enim ullum transitum videbat, sed omnia prærupta & inaccessa. Adhæc desperabat, Fabium tam firmo loco vi posse dejici. In hac tanta difficultate Annibal quinque millia captivorum, ne quid novi tumul-

A. U. 537. σφάξεν, ἵνα μὴ ἐν τῷ κινδύνῳ νεωτερίσειαν· βοῦς δὲ ὅσας εἶχεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ, (πολὺ δὲ πλῆθος ἦν) τοῖς κέρασιν αὐτῶν δᾷδας περιέθηκε, καὶ νυκτὸς ἐπιγενομένης τὰς δᾷδας ἐξάψας, τὸ λοιπὸν ἐν τῷ στρατοπέδῳ πῦρ ἔσβεσεν, καὶ σιγὴν βαθεῖαν ἔχειν παρήγγειλε. τοῖς δ' εὐτολμοτάτοις τῶν νέων ἐκέλευσε τὰς βοῦς ἐλαύνειν μετὰ σπουδῆς ἄνω πρὸς τὰ ἀπόκρημνα, ἃ ἦν ἐν μέσῳ τοῦ τε Φαβίου καὶ τῶν στενῶν· αἱ δ', ὑπό τε τῶν ἐλαυνόντων ἐπειγόμεναι, καὶ τοῦ πυρὸς ἐκκαίοντες αὐτὰς, ἀνεπήδων ἐπὶ τοὺς κρημνοὺς ἀφειδῶς καὶ βιαίως· εἶτα κατέπιπτον, καὶ αὖθις ἀνεπήδων.

XV. Ῥωμαῖοι δὲ, οἱ ἑκατέρωθεν, ὁρῶντες ἐν μὲν τῷ Αννίβου στρατοπέδῳ σιγὴν καὶ σκότον, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσι πῦρ πολὺ καὶ ποικίλον, οὐκ ἔχοντες, ὡς ἐν νυκτὶ, τὸ γιγνόμενον ἀκριβῶς ἐπινοῆσαι· ὁ μὲν Φάβιος εἴκαζεν εἶναι τι στρατήγημα τοῦτο Αννίβου· καὶ συνεῖναι μὴ δυνάμενος, ἀτρέμα συνεῖχε τὴν στρατιὰν, τὴν νύκτα ὑφορώμενος.

Lin. 95. an post βοῦς δὲ *excidit* λαβὼν? *L. 2. particulam* καὶ, *qua carent Editi, dedit uterque Vaticanus: quam nisi recipias, legendum paulo ante fuerit* εἴ τι *pro* εἶτα.

tus ab iis, impendente periculo, excitaretur, jugulavit. Deinde *boum cornibus*, quotquot in castris erant, (magna autem copia aderat) *tædas præligari* jussit; & proxima nocte, accensis tædis, exstinctoque omni per castra igne, ac indicto alto silentio, audacissimis juvenibus negotium dat, ut boves in præruptos saltus, qui inter Fabii castra & fauces erant, magno impetu agant. Tum boves a ducibus exstimulati, & ardentis ignis calore exusti, per rupes saxaque cum ferocia furoreque discurrere; & si qui deorsum devolverentur, mox denuo sursum sese proripere.

15. Romani, qui utrimque erant, in castris Annibalis tenebras ac silentium, ceterum per montes diversis in locis varios elucentes ignes conspicati, plane, quid istud esset, noctu præsertim, intelligere non poterant. *Fabius* quidem, *dolum* aliquem *Annibalis* esse suspicabatur: sed quia certi nihil habebat, suos munimentis tenuit, nihil satis tutum noctu esse credens. At qui ad insidendas fauces

οἱ δ᾽ ἐν τοῖς στενοῖς, ὑπέλαβον, ἅπερ ἤθελεν ὁ Αννίβας, φεύγειν αὐτὸν ὡς ἐν ἀπόροις, ἄνω διὰ τῶν κρημνῶν βιαζόμενον· καὶ μετεπήδων, ἐπὶ τὴν φαντασίαν τοῦ πυρὸς καταθέοντες, ὡς ἐκεῖ ληψόμενοι τὸν Αννίβαν κακοπαθοῦντα. Ο δὲ, ὡς εἶδε καταβάντας αὐτοὺς ἐκ τῶν στενῶν, διέδραμεν ἐς αὐτὰ τοῖς ταχυτάτοις ἄνευ φωτὸς μετὰ σιωπῆς, ἵνα διαλάθοι. καταλαβὼν δὲ αὐτὰ καὶ κρατυνάμενος, ἐσήμηνε τῇ σάλπιγγι· καὶ τὸ στρατόπεδον ἀντεβόησεν αὐτῷ, καὶ πῦρ αἰφνίδιον ἐξέφηναν. Ρωμαῖοι μὲν δὴ τότε ᾔσθοντο τῆς ἀπάτης· ὁ δὲ στρατὸς ὁ ἄλλος Αννίβου, καὶ οἱ τὰς βοῦς ἐλαύνοντες, ἐπὶ τὰ στενὰ ἀδεῶς διέδραμον. καὶ αὐτοὺς συναγαγὼν, ἀπῆρεν ἐς τὸ πρόσω. οὕτω μὲν ἐξ ἀέλπτου τότε ὁ Αννίβας, αὐτός τε περιῆν, καὶ τὸν στρατὸν περιέσωζε. καὶ ἐς Γερωνίαν τῆς Ιαπυγίας ἐπειχθεὶς, ἣ σίτου πλήρης ἦν, ἐξεῖλεν αὐτήν· καὶ ἐν ἀφθόνοις ἀδεῶς ἐχείμαζεν.

A. U. 537.

XVI. Ο δὲ Φάβιος, καὶ τότε τῆς αὐτῆς γνώμης ἐχόμενος, εἵπετο, καὶ τῆς Γερωνίας ἀποσχὼν δέκα σταδίους

Lin. 14. *ante* τοῖς ταχυτάτοις *excidisse particulam* ἅμα *putavit H. Stephanus.* *L.* 17. ἐξέφηνεν *Edd.*

locati erant; Annibalem, rati (quod etiam ipse peroptabat) per superiores montium rupes erumpentem fugere; loco excessere, &, quo micans flamma ducebat, tamquam ibi Annibalem laborantem oppressuri, decurrere. Vix illi angustias deseruerant, quum Annibal magno silentio, sine lumine, ut facilius lateret, cum expeditissimis adcurrit; occupatisque ac præsidio firmatis faucibus, tuba reliquo exercitui significavit: ad cujus sonitum vicissim totis castris est adclamatum, ignisque sublatus. Tum demum Romanis fraus innotuit. Et reliquum Annibalis agmen, & qui boves egerant, jam tuto ad fauces devenere. *Annibal* adeo *præter spem* & ipse *incolumis*, & incolumi servato collectoque exercitu, ulterius progressus, *Geroniam*, Apuliæ urbem frumento plenam, pervenit. Qua expugnata, in maxima rerum copia tuto hibernabat.

16. *Fabius*, etiam tum in consilio persistens, decem stadia a *Geronia*, interposito *Aufido* amne, castra locat. Ex-

A. U. 537. ἐστρατοπέδευεν, λαβὼν ἐν μέσῳ ποταμὸν Αὔφιδον. ληγόντων δὲ αὐτῷ τῶν ἓξ μηνῶν, ἐφ' οὓς αἱροῦνται Ῥωμαῖοι τοὺς δικτάτωρας, οἱ μὲν ὕπατοι Σερουίλιός τε καὶ Ἀτίλιος ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἀρχὰς ἐπανῄεσαν, καὶ ἦλθον ἐπὶ τὸ στρατόπεδον· καὶ ὁ Φάβιος ἐς Ῥώμην ἀπῄει. γίγνονται δέ τινες ἐν τῷδε τῷ χειμῶνι Ἀννίβᾳ καὶ Ῥωμαίοις ἀκροβολισμοὶ συνεχεῖς ἐς ἀλλήλους· καὶ τὰ Ῥωμαίων ἐπικυδέστερα καὶ εὐθαρσέστερα ἦν. Ὁ δ' Ἀννίβας ἐπέστελλε μὲν αἰεὶ τὰ γιγνόμενα Καρχηδονίοις, ὑπερεπαίρων· τότε δὲ, ἀπολωλότων αὐτῷ πολλῶν, ἠπόρει, καὶ στρατιὰν ᾔτει καὶ χρήματα. οἱ δὲ ἐχθροὶ, πάντα ἐπισκώπτοντες τὰ Ἀννίβου, καὶ τότε ὑπεκρίνοντο ἀπορεῖν, ὅτι, τῶν νικώντων οὐκ αἰτούντων χρήματα, ἀλλὰ πεμπόντων ἐς τὰς πατρίδας, ὁ Ἀννίβας αἰτοίη, λέγων νικᾶν. οἷς οἱ Καρχηδόνιοι πεισθέντες, οὔτε στρατιὰν ἔπεμπον, οὔτε χρήματα. καὶ ὁ Αν-

Lin. 27. vulgatum Ὀφιδον, *pro quo corruptius* Ὀφιλεν *dat Vat. B. emendavi. L. 31.* γίνονται *Edd. quod ex Vat. & Med. (ut sæpius alibi, ex MSStis plerumque,) cum altera forma commutavi, qua constanter usum esse Appianum reperio. Neque illud ubivis adnotare, operæ pretium duxi. L. 34. pro* ἀεὶ, *quod est in Editis, ex Med.* αἰεὶ *reposui: quam eamdem formam passim (tanti non putans, ut semper monerem) Appiano reddidi.*

actis vero sex mensibus; quod spatium est dictaturæ apud Romanos; *Servilius* & *Atilius* Consules, magistratum denuo ingressi, ad exercitum venere, regresso Romam Fabio. Atque hac hieme levia quædam inter utrosque certamina crebro conserebantur; quibus semper & superior & gloriosior Romanus erat. Quapropter Annibal, quum ad eum usque diem, quoties ad suos scriberet, maximis laudibus sua facta solitus esset ornare; tunc, multis suorum bello amissis, rebus suis diffidens, supplementum copiarum pecuniasque petebat. Sed inimici ejus, qui omnia ejus cœpta cavillabantur, tum maxime, *se non intelligere*, fingebant, (*quum victores non petere, sed ultro pecunias mittere patriæ consuevissent*,) *ecquid Annibal, tot victoriis superbus, postularet?* Quorum verbis commoti *Carthaginienses*, nec milites nec pecunias misere. Quod deplorans An-

νίβας ταῦτ' ὀδυρόμενος, ἔγραφεν ἐς Ἰβηρίαν Ἀσδρούβᾳ τῷ A. U.
ἀδελφῷ, παρακαλῶν αὐτὸν, ἀρχομένου θέρους μεθ' 537.
ὅσης δύναιτο στρατιᾶς καὶ χρημάτων ἐσβαλεῖν ἐς τὴν
Ἰταλίαν, καὶ πορθεῖν αὐτῆς τὰ ἐπέκεινα, ἵνα δῃῶτο πᾶ-
σα, καὶ Ῥωμαῖοι κάμνοιεν ὑπ' αὐτῶν ἑκατέρωθεν. καὶ
τάδε μὲν ἦν περὶ Ἀννίβαν.

XVII. Ῥωμαῖοι δὲ τῷ τε μεγέθει τῆς ἥττης τῆς Φλα-
μινίου καὶ Κεντηνίου περιαλγοῦντες, ὡς ἀνάξια σφῶν καὶ
παράλογα καὶ ἀθρόα παθόντες, καὶ τὸν πόλεμον ὅλως
οὐ φέροντες ἔνδον ὄντα παρ' ἑαυτοῖς, ἄλλα τε κατέλεγον
ἐκ Ῥώμης τέλη στρατιωτῶν τέσσαρα μετ' ὀργῆς ἐπὶ τὸν
Ἀννίβαν, καὶ τοὺς συμμάχους πανταχόθεν ἤγειρον ἐς
Ἰαπυγίαν. ὑπάτους τε αἱροῦνται, ἐκ μὲν δόξης πολε- 538.
μικῆς, Λεύκιον Αἰμίλιον, τὸν Ἰλλυριοῖς πολεμήσαντα· ἐκ
δὲ δημοκοπίας, Τερέντιον Οὐάῤῥωνα, πολλὰ αὐτοῖς ἐκ
τῆς συνήθους δοξοκοπίας ὑπισχνούμενον. καὶ αὐτοὺς πα-
ραπέμποντες ἐξιόντας, ἐδέοντο, κρῖναι τὸν πόλεμον

Lin. 48. *pro* τῷ τε *dat* τῷδε *Vat. male. Ibid. repetitum artic.* τῆς *ante* Φλαμινίου *ex Vat. & Med. recepi.*

nibal, miſſis ad *Aſdrubalem* fratrem in Hiſpaniam literis, mandat, ut ineunte æſtate cum quam maxima poſſet militum & auri argentique copia in Italiam irrumperet, ejuſque partem ulteriorem depopularetur: ut, dum tota ureretur, Romani ancipiti bello opprimerentur. Atque hoc in ſtatu res Annibalis erant.

17. Romani, ingentibus Flaminii & Centenii cladibus graviter commoti, &, tot ſimul ac tam inſperatis malis exerceri, contra ſuam eſſe dignitatem judicantes; denique omnino non ferendum rati, ut ſuo in ſolo ſuiſque ſedibus bellum diutius geratur; quatuor novas ex urbe legiones, magna ira, adverſus Annibalem conſcribunt; ac ſocios undique in *Apulia* adeſſe jubent. Conſuleſque creant, alterum bellicis laudibus ſplendentem, *L. Æmilium*, qui cum Illyricis bellarat; alterum ex populari factione, *Terentium Varronem*, ingentibus promiſſis de more ſuo animos plebis demulcentem. Quos quum paludatos ad bellum emitterent, orarunt, ut

A. U. 538. μάχῃ, καὶ μὴ τὴν πόλιν ἐκτρύχειν χρόνῳ τε καὶ στρατείαις συνεχέσι, καὶ εἰσφοραῖς καὶ λιμῷ, καὶ ἀργίᾳ τῆς γῆς δῃουμένης. οἱ δὲ, τὴν στρατιὰν τὴν ἐν Ἰαπυγίᾳ προσλαβόντες, καὶ τὸ σύμπαν ἔχοντες πεζοὺς μὲν ἑπτακισμυρίους, ἱππέας δ᾽ ἑξακισχιλίους, ἐστρατοπέδευον ἀμφὶ κώμῃ τινὶ καλουμένῃ Κάνναις· καὶ ὁ Αννίβας αὐτοῖς ἀντεστρατοπέδευε. Φύσει δὲ ὢν φιλοπόλεμος ὁ Αννίβας, καὶ οὔ ποτε φέρων ἀργίαν, τότε μάλιστα, τῆς ἀπορίας αὐτὸν ἐνοχλούσης, ἐξέτασσε συνεχῶς ἐς μάχην· δεδιὼς, μὴ οἱ μισθοφόροι μετάθοιντο διὰ τὴν ἀμισθίαν, ἢ σκεδασθεῖεν ἐπὶ συλλογὴν ἀγορᾶς. καὶ ὁ μὲν οὕτω προὐκαλεῖτο τοὺς πολεμίους.

XVIII. Γνώμη δὲ τῶν ὑπάτων ἦν, Αἰμιλίου μὲν, ὑπομένειν ἐκτρύχοντας Αννίβαν, οὐ δυνησόμενον ἀντέχειν ἐπὶ πολὺ διὰ τὴν ἀπορίαν, μηδὲ διὰ χειρὸς ἔρχεσθαι γεγυμνασμένῳ πολέμοις καὶ εὐτυχίαις ἀνδρὶ καὶ στρατῷ· Τερεντίου δ᾽, οἷα δημοκόπου, μνημονεύειν ὧν ὁ δῆμος

Lin. 74. ante εὐτυχίαις *excidisse videri potest participium* ἐπαιρομένῳ, *aut aliud huic simile.*

quam primum marte decernerent; nec, diutius trahendo bello, civitatem tot militiis, tributis, fame, & vastationibus agrorum, qui inculti jacerent, exhauriri paterentur. Consules, accepto qui in Apulia erat exercitu, cum quo in universum peditum LXX, equitum VI millia compleverant, prope CANNAS, *Apuliæ* vicum, Punicis castris castra opposuerunt. Annibal, cum semper pugnæ avidus, otiique impatiens, tum eo tempore maxime ad pugnam continuo copias educebat; urgente inopia, metuque, ne mercede conductus miles, quia stipendia non persolvebantur, aut transfugeret ad hostem, aut frumentandi gratia per agros dissiparetur. Itaque assidue hostes lacessebat.

18. Consulum erant discordes sententiæ. *Æmilius*, mora & patientia conficiendum judicabat Annibalem, quippe qui diutius resistere, ob commeatus inopiam, non posset; neque cum duce exercituque, qui tot præliis, tot victoriis exercitati sint, manus esse conserendas. *Terentius*, utpote popularis, memoria tenendum ajebat, quæ populus

ἀξιοῦσιν ἐνετέλλετο, καὶ κρῖναι τὴν μάχην ὀξέως. τούτοιν, Αἰμιλίῳ μὲν προσετίθετο Σερουΐλιος, ὁ πέρυσιν ὕπατος, ἔτι παρών. Τερεντίῳ δὲ, ὅσοι τε ἀπὸ βουλῆς καὶ τῶν καλουμένων ἱππέων ἡγοῦντο τῆς στρατιᾶς. ἀντεχόντων δ' ἔτι τῶν ἑτέρων, ὁ Αννίβας τοῖς χορτολογοῦσιν αὐτῶν ἢ ξυλευομένοις ἐπιτιθέμενος, ὑπεκρίνετο ἡττᾶσθαι. καὶ περὶ ἐσχάτην ποτὲ φυλακὴν ἐκίνει τὸ πλῆθος, ὡς ἀναζευγνύς. ὁ δὲ Τερέντιος ἰδὼν, ἐξῆγε τὴν στρατιὰν, ὡς ἐπὶ φεύγοντα τὸν Αννίβαν· ἀπαγορεύοντος αὐτῷ καὶ τότε τοῦ Αἰμιλίου. ὡς δὲ οὐκ ἔπειθεν, οἰωνίζετο ὁ Αἰμίλιος ἐφ' ἑαυτοῦ, καθάπερ εἰώθασιν· καὶ πέμψας, ὁδεύοντι ἤδη τῷ Τερεντίῳ, τὴν ἡμέραν ἀπαίσιον, ἔλεγεν, εἶναι. ὁ δ' ἐπανῄει μὲν, αἰδούμενος οἰωνοῖς ἀπειθῆσαι· τὰς δὲ κόμας ἐν ὄψει τῆς στρατιᾶς ἐτίλλετο, καὶ χαλεπῶς ἔφερεν, ὡς τὴν νίκην ἀφῃρημένος ὑπὸ ζηλοτυπίας τοῦ συνάρχου· καὶ τὸ πλῆθος αὐτῷ συνηγανάκτει.

A. U. 538.

XIX. Αννίβου δ', ἐπεὶ τῆς πείρας ἐξέπιπτεν, αὐτίκα

Lin. 82. *forsan* τότε, *non* ποτὲ, *scripsit Appianus.*

ipsis urbe egredientibus mandata dedisset, & quamprimum Marte esse decernendum. Et *Æmilio* quidem, præter unum *Servilium*, superioris anni consulem, adsentiebatur nemo: *Terentio* omnes & senatores, & qui ex equestri ordine munere aliquoapud exercitum fungebantur. Quibus dum adhuc resistunt illi; interim *Annibal*, nonnullos eorum frumentandi aut lignandi gratia egressos, adortus, primo se victum esse simulat, deinde circa extremam noctis vigiliam castra etiam, veluti sese recipiens, movet. Quod conspicatus *Varro*, tamquam fugientem insectaturus, aciem eduxit; vetante etiam tum *Æmilio*. Qui ubi se sensit nihil proficere, ad captanda Romano more auspicia solus se contulit; & egresso jam castris *Varroni* nunciari jussit, infaustum illum diem auspiciis ostendi. Ac cessit ille quidem religioni; sed, in castra reversus, coram cuncto exercitu capillos vellebat, &, *invidia collegæ extortam sibi e manibus esse victoriam*, magno cum dolore clamitabat; adsentiebatque & conquerebatur reliqua turba.

19. Annibal, ubi fraudem suam vidit parum processisse,

A. U. εἰς τὸ σρατόπεδον ἐπανελθόντος, καὶ τὴν ὑπόκρισιν ἐκ-
538. Φήναντος· οὐδὲ τοῦτ᾽ ἐδίδασκε τὸν Τερέντιον, πάνθ᾽ ὑπο-
νοεῖν τὰ Αννίβου. ἀλλ᾽ ὡς εἶχεν, ἐν τοῖς ὅπλοις, ἐς τὸ 95
σρατήγιον ἐσδραμὼν, παρόντων ἔτι τῶν τε ἀπὸ βουλῆς,
καὶ ταξιάρχων, καὶ χιλιάρχων, ᾐτιᾶτο, περὶ τῶν οἰωνῶν
τὸν Αἰμίλιον προφασίσασθαι, καὶ νίκην φανερὰν ἀφελέ-
σθαι τὴν πόλιν, ὀκνοῦντα ὑπὸ δειλίας, ἢ οἱ φθονοῦντα
διὰ ζηλοτυπίαν. οὕτω δ᾽ αὐτοῦ βοῶντος ὑπ᾽ ὀργῆς, ἡ
σρατιὰ περιεσῶσα τὴν σκηνὴν, ἐπήκουε, καὶ τὸν Αἰμί-
λιον ἐβλασφήμουν. ὁ δὲ πολλὰ μὲν εἶπεν τοῖς ἔνδον συμ-
φέροντα, μάτην. Τερεντίῳ δὲ, πλὴν Σερουϊλίου, τῶν ἀλ-
λων συντιθεμένων, εἶξε. καὶ τῆς ἐπιούσης ἐξέτασσεν,
αὐτὸς ἡγούμενος· παρεχώρει γὰρ ὁ Τερέντιος. Αννίβας
δ᾽ ᾔσθετο, καὶ τότε μὲν οὐκ ἐπεξῆλθεν· οὐ γάρ πω πρὸς
μάχην διετέτακτο. τῇ δ᾽ ἐπιούσῃ κατέβαινον ἐς τὸ πε-
δίον ἑκάτεροι. Ῥωμαῖοι μὲν ἐς τρία τεταγμένοι, μικρὸν

Lin. 5. εἶξαι *Edd. mendose.* εἶξε *dedit Med.*

protinus in castra rediit; satisque ea re, simulatam fuisse fugam, declaravit. Nec tamen id ipsum quidem movit *Varronem*, ut Annibalis cœpta omnia suspecta haberet. Quin potius in armis, ut erat, prætorium ingressus, ante ora senatorum & centurionum & tribunorum militum graviter est in *Æmilium* invectus, „qui, prætenta auspiciorum religionisque calumnia, certissima victoria rempublicam orbasset: sive ignavia & mollitie pugnam extimesceret, sive suæ gloriæ propter æmulationem invideret." Hæc irato animo vociferantem, milites, tabernaculum circumstantes, æquis auribus audiebant, & probris Æmilium lacerabant: qui nihilominus non destitit, etsi frustra, inter suos multa utilia præcipere. Quum vero omnes (uno Servilio excepto) in Varronis sententiam pedibus ivissent; & ipse adsentiri coactus, postero die, quo penes eum summa erat imperii (concesserat enim Varro) ad pugnam copias instruebat. Annibal id sensit: sed eo die, quia ad pugnam jam nondum instructus erat, copias suas non eduxit. Postridie utrimque duces in campum descenderunt. Romani triplici acie;

ἀπ' ἀλλήλων διεστῶτες, καὶ μέρος ἕκαστον αὐτῶν εἶχε τοὺς πεζοὺς ἐν μέσῳ, τοὺς δὲ ψιλοὺς καὶ ἱππέας ἑκατέρωθεν. στρατηγοὶ δ' ἐφειστήκεσαν, τῷ μέσῳ μὲν Αἰμίλιος, τῷ δὲ λαιῷ Σερουΐλιος, Τερέντιος δὲ τοῖς ἐπὶ δεξιά· χιλίους ἀμφ' αὐτὸν ἕκαστος ἔχων ἱππέας ἐπειλεγμένους, ἐπικουρεῖν ὅπῃ τι πονοίη. οὕτω μὲν ἐτάξαντο Ῥωμαῖοι. A. U. 538.

XX. Ὁ δ' Ἀννίβας πρῶτα μὲν, εἰδὼς, περὶ μεσημβρίαν εὖρον ζοφώδη τὸν χῶρον ἐξ ἔθους ἐπιπνέοντα, προὔλαβεν ὅπῃ κατὰ νώτου τὸ πνεῦμα ἔμελλεν ἕξειν. ἔπειτα ἐς ὄρος περίφυτον καὶ φαραγγῶδες ἱππέας προενήδρευσε καὶ ψιλούς· οἷς εἴρητο, ὅταν αἱ φάλαγγες ἔργων ἔχωνται, καὶ τὸ πνεῦμα ἐπίῃ, κατόπιν γίγνεσθαι τῶν πολεμίων. ἄνδρας τε πεντακοσίους Κελτίβηρας ἐπὶ τοῖς μακροῖς ξίφεσιν ὑπὸ τοῖς χιτῶσιν ἄλλα ξίφη βραχύτερα περιέζωσεν· οἷς ἔμελλεν αὐτὸς, ὅτε δέοι χρῆσθαι, σημαίνειν. σύμπασαν δὲ τὴν στρατιὰν κἀκεῖνος ἐς τρία

Lin. 14. ἐπὶ δεξιὰ & ἀμφ' αὐτὸν *posui*, *pro vulg.* ἐπὶ δεξιᾷ & ἀμφ' αὐτόν. *L.* 20. ἐς τὸ ὄρους *Edd. mendose.*

quarum unaquæque, modico intervallo ab altera diſtans, ſic inſtructa erat, ut pedites medium, latera levis armatura equiteſque, tenerent. Duces, diviſis partibus, media acie *Æmilius*, ſiniſtro cornu *Servilius*, *Varro* dextro præerant: habebantque circum ſe ſinguli delectos mille equites, qui laborantibus, ubi opus eſſet, ſubſidio venirent. Sic (ad PUGNAM CANNENSEM) inſtructa Romanorum acies erat.

20. *Annibal* primum, non neſcius, eurum procelloſum circa meridiem ſolere regionem illam perflare, loca ea occupavit, in quibus a tergo eſſet ventum habiturus. Deinde in monte quodam arboribus veſtito, & crebris convallibus diſrupto, equites cum expeditis militibus in inſidiis locat; quibus edixerat, ut, conſerto prælio, ventoque exorto, hoſtes a tergo adorirentur. Adhæc quingentos Celtiberos, præter longos gladios, quibus accincti erant, etiam ſicas ſub tunicis occultas ferre, ac, donec dato ſigno opera eorum uti vellet, quietos exſpectare juſſit. Jam & ſuis copiis trifariam diviſis, & equi-

A. U. 538. διήρει, καὶ τοὺς ἱππέας τοῖς κέρασιν ἐπέτασσεν ἐκ μεγάλων διαστημάτων, εἰ δύναιντο κυκλώσασθαι τοὺς πολεμίους. ἐπέστησε δὲ τῷ μὲν δεξιῷ Μάγωνα τὸν ἀδελφὸν, τῷ δὲ ἑτέρῳ τὸν ἀδελφιδοῦν Ἄννωνα· τὸ δὲ μέσον αὐτὸς εἶχεν, κατὰ δόξαν Αἰμιλίου τῆς ἐμπειρίας. δισχίλιοί τε ἱππεῖς ἐπίλεκτοι παρέθεον αὐτῷ, καὶ Μαάρβαλ ἑτέρους ἔχων χιλίους, ἐφεδρεύειν ὅπῃ τι πονούμενον ἴδοι. καὶ τάδε πράσσων, ἐς δευτέραν παρέτεινεν ὥραν, ἵνα τὸ πνεῦμα θᾶσσον ἐπέλθοι.

XXI. Γενομένων δὲ πάντων εὐτρεπῶν ἑκατέροις, οἱ στρατηγοὶ διέθεον παρακαλοῦντες αὐτούς· καὶ ὑπεμίμνησκον, οἱ μὲν γονέων τε καὶ παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῆς προγεγενημένης ἥττης, ὡς ἐν τῇδε τῇ μάχῃ περὶ σωτηρίας κριθησομένους· ὁ δ' Ἀννίβας, τῶν τε προγεγονότων ἐπὶ τοῖσδε τοῖς ἀνδράσι κατορθωμάτων, καὶ ὡς αἰσχρὸν ἡττᾶσθαι τῶν ἡττημένων. ἐπεὶ δ' αἵ τε σάλ-

Lin. 29. Μακρῶν *Edd. cum Vat. B. corrupte.* Μακρῶννα *Vat. A. & Med. haud multo melius; quod in id, e quo deflexum est, mutavi.* *L.* 33. ἐφηδρεύειν *Vat. A. unde videri possit* ἐφήδρευεν *legendum: sed & vulgata lectio tueri locum potest.* *L.* 34. παρέτεινεν *in* παρέμεινεν *mutatum temere voluit Musgr.*

tatu quam extentissime in cornibus locato, ad hostem, ubi fieri posset, circumveniendum; dextro cornu *Magonem* fratrem, sinistro *Annonem*, ex fratre (*an* ex sorore?) nepotem, præfecit; mediam aciem ipse *Annibal* tenuit, ut Æmilio se opponeret, cujus in re militari virtus summa habebatur. Bis mille selectos equites, præter alios mille quibus *Maharbal* præerat, prope se discurrere jussit; quos, si qua parte laborare suos videret, subsidio mitteret. Hæc agendo, in secundam horam, quo citius ventus oriretur, tempus extraxit.

21. Ubi utrimque satis instructa erant omnia; duces ad cohortandos milites obequitabant. Romani suos parentum, liberorum, uxorum, & superioris cladis, commonefaciebant; istoque prælio pro salute dimicandum esse, admonebant. Annibal contra, tot egregia facinora, tot victorias de his hostibus relatas commemorando, turpissimum esse dicebat a toties victis superari. Tum signo tuba dato, & clamore a peditibus

πιγγες ἤχησαν καὶ αἱ Φάλαγγες ἐβόησαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν οἱ τοξόται καὶ σφενδονῆται καὶ λιθοβόλοι, προδραμόντες ἐς τὸ μέσον, ἀλλήλων κατῆρχον. μετὰ δὲ τοῦθ', αἱ Φάλαγγες ἐχώρουν ἐπὶ τὸ ἔργον· Φόνος τε καὶ πόνος ἦν πολὺς, ἐκθύμως ἀγωνιζομένων ἑκατέρων. ἐν ᾧ σημαίνει μὲν ὁ Αννίβας τοῖς ἱππεῦσι, κυκλοῦσθαι τὰ κέρατα τῶν ἐχθρῶν. οἱ δὲ τῶν Ρωμαίων ἱππεῖς, ὀλιγώτεροι τῶν πολεμίων ὄντες, ἀντιπαρῆγον αὐτοῖς· καὶ τὴν τάξιν ἐκτείναντες ἐπὶ λεπτὸν, ἠγωνίζοντο ὅμως ὑπὸ προθυμίας, καὶ μάλισθ' οἱ τὸ λαιὸν ἔχοντες ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ. Αννίβας δὲ καὶ Μαάρβαλ ὁμοῦ τοὺς περὶ σφᾶς ἐπῆγον, κραυγῇ ἀπλέτῳ καὶ βαρβαρικῇ, νομίσαντες ἐκπλήξειν τοὺς ἐναντίους. οἱ δὲ καὶ τούτους εὐσταθῶς καὶ ἀκαταπλήκτως ὑπέμενον. A. U. 538.

XXII. Διαπιπτούσης δὲ καὶ τῆσδε τῆς πείρας, ὁ Αννίβας τὸ σημεῖον ἐπῆρε τοῖς Κελτίβηρσι τοῖς πεντακοσίοις. οἱ δὲ, τῆς τάξεως ἐκδραμόντες, ἐς τοὺς Ρωμαίους μετετί-

Lin. 45. μετὰ δὲ τοὺς αἱ *Edd. mendoſe ; ubi pro* τοὺς *videri poterat* τούσδε *reponendum. Sed quum Vat. & Med. dent* τοῦτ' αἱ, *illud* τοῦτ' *in* τοῦθ' *mutandum duxi. L.* 54. *nomen* κραυγῇ, *quo carent Editi, ex conject. ſatis certa adjeci.* βοῇ *vel* κραυγῇ *deſiderari, H. Stephanus monuerat :* ὁρμῇ *malebat Muſgravius.*

ſublato, primum a leviter armatis, ſagittariis, funditoribuſque pugna commiſſa eſt. Inde *legiones prælium ineunt.* Et mox magna cædes erat, laborque ingens; quum animoſe utrimque dimicaretur. Interea Annibal equitibus dat ſignum, ut hoſtium cornua circumdarent: quibus Romani equites, tametſi inferiores numero, ſeſe objecerunt: & quamquam diducendo aciem tenuiores ordines fecerant, fortiſſime tamen pugnabant; præſertim ii, qui in ſiniſtro cornu ad mare erant. Quapropter jam Annibal & Maharbal hos quoque, quos circa ſe habebant, equites adverſus illos eduxerunt; immanique & barbarico ululatu ſe territuros hoſtem ſperabant. Sed & horum impetum fortiter ac inconcuſſi ſuſtinuerunt Romani.

22. Annibal, ubi & hunc ſuum conatum fruſtra cecidiſſe vidit, quingentis illis *Celtiberis* ſignum ſuſtulit: qui mox extra aciem egreſſi, ad Romanos tranſibant; parmaſ-

A. U. 538. θεντο, καὶ τὰς ἀσπίδας αὐτοῖς καὶ τὰ δόρατα καὶ τὰ ξίφη τὰ φανερὰ ὤρεγον, ὥσπερ αὐτομολοῦντες. καὶ ὁ Σερουΐλιος αὐτοὺς ἐπαινέσας, τὰ μὲν ὅπλα αὐτῶν αὐτίκα παρεῖλεν· ἐν δὲ μόνοις, ὡς ᾤετο, τοῖς χιτῶσιν ἔστησεν ὀπίσω. οὐ γὰρ ἐδοκίμαζε καταδεῖν αὐτομόλους ἐν ὄψει πολεμίων· οὐδὲ ὑπώπτευεν, ἐν χιτῶσι μόνοις ὁρῶν· οὐδὲ καιρὸς ἦν ἐν τοσῷδε πόνῳ. σπεῖραι δ' ἕτεραι Λιβύων προσεποιήσαντο φεύγειν ἄχρι τῶν ὀρῶν, ἀλαλάξασαι μέγα. σύμβολον δ' ἦν ἡ βοὴ τοῖς ἐν ταῖς φάραγξι κεκρυμμένοις, ἀναστρέφειν ἐς τοὺς διώκοντας. καὶ εὐθὺς οἵ τε ψιλοὶ καὶ ἱππεῖς ἐκ τῆς ἐνέδρας ἐξεφαίνοντο. καὶ τὸ πνεῦμα κατέβαινε, πολὺ καὶ ζοφῶδες, ἐς τὰς Ρωμαίων ὄψεις μετὰ κονιορτοῦ φερόμενον· ὃ καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἐκώλυε προορᾶν τοὺς πολεμίους. τά τε βέλη Ρωμαίοις μὲν πάντα ἀμβλύτερα, διὰ τὴν ἀντίπνοιαν, ἦν· τοῖς δὲ ἐχθροῖς ἐπιτυχῆ, τοῦ πνεύματος τὴν βολὴν συνωθοῦντος. οἱ δέ, οὔτε

Lin. 63. *post* χιτῶσιν *excidisse* particip. ὄντας *visum est Stephano; quo tamen carere possumus.* *L.* 67. *ante* ἀλαλαξ. *vulgo perincommode inseritur articulus* αἱ, *quem delevi.* *L.* 70. *post* πνεῦμα *fortasse excidit adverbium* ἅμα.

que, ceu *transfugæ*, & jacula, & gladios, quos quidem in aperto gestabant, tradebant. Collaudatos *Servilius*, armis propere ademtis, in solis tunicis (ut credebat) a tergo stare jussit: neque enim transfugas in conspectu hostium vincire consultum ducebat; neque, quos sine armis videbat, suspectos habuit; neque tempus alii capiendo consilio, in medio pugnæ ardore, suppetebat. Jam *Afrorum* aliquot cohortes *simulata fuga* versus montes discurrere cœperunt, ingenti sublato clamore; quod signum erat eis, qui in anfractibus vallium latebant, ut adversus insequentes hostes converterentur. Igitur subito & levis armatura & equites ex insidiis consurgunt; & eodem tempore vehemens & obscurus *ventus coortus*, multum *pulverem in ora Romanorum* volvendo, prospectum hostium eis adimebat. Simulque *telorum vis* adverso venti flatu *hebetior* fiebat Romanis; quum hostium tela, ipsa vi venti

οὔτε ἐκκλίνειν αὐτὰ προορῶντες, οὔτ' ἀφιέναι καλῶς δυνάμενοι, σφίσι τε αὐτοῖς περιπταίοντες, ἤδη ποικίλως ἐθορυβοῦντο. A. U. 538.

XXIII. Τότε δὴ τὸν καιρὸν ὁρῶντες τὸν ἐπηγγελμένον σφίσιν οἱ πεντακόσιοι, τὰ ξίφη τὰ βραχύτερα ἐκ τῶν κόλπων ἐπισπάσαντες, πρώτους ἀνῄρουν ὧν ἦσαν ὀπίσω. μετὰ δ' ἐκείνους, ἁρπάσαντες αὐτῶν τὰ ξίφη τὰ μείζω, καὶ τὰς ἀσπίδας καὶ τὰ δόρατα, πᾶσιν ἐνέπιπτον καὶ μετεπήδων ἀφειδῶς· καὶ φόνον εἰργάζοντο πλεῖστον οὗτοι μάλιστα, ἅτε πάντων ὄντες ὀπίσω. τό τε κακὸν ἤδη πολὺ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ποικίλον ἦν, πονουμένοις μὲν ὑπὸ τῶν ἐναντίων, κεκυκλωμένοις δ' ὑπὸ τῆς ἐνέδρας, ἀναιρουμένοις δὲ ὑπὸ τῶν ἀναμεμιγμένων. οὐ δ' ἐπιστρέψαι πρὸς αὐτοὺς ἐδύναντο, διὰ τοὺς ἐπικειμένους σφίσιν ἐκ μετώπου· οὐδ' ἐπεγίγνωσκον ἔτι αὐτοὺς εὐμαρῶς, Ῥωμαϊκὰς ἀσπίδας ἔχοντας. ὑπὲρ ἅπαντα δ' αὐτοὺς ὁ κονιορτὸς ἠνώχλει, καὶ οὐκ εἶχον οὐδ' εἰ-

Lin. 76. *quatuor verba* προορῶντες, οὔτ' ἀφιέναι καλῶς, *quæ deſiderantur in Editis, dederunt Vat. & Med.* *L.* 77. αὐτοῖς *pro vulg.* αὑτοῖς *ex Vat. recepi.*

venti adjuta, & certius & validius impellerentur. Igitur quum neque hoſtium tela, quippe quæ accidentia non cernebant, declinare, neque ſua commode emittere poſſent, interque ſe ipſi colliderentur; jam multis modis *perturbari acies Romana* cœpit.

23. Ibi tum quingenti illi *Celtiberi*, rei agendæ occaſionem obſervantes, *eductis e ſinibus ſicis*, primum illos quorum a tergo erant, cædunt: deinde, gladiis eorum & ſcutis piliſque arreptis, liberius in totam aciem impetum faciunt; ſtragemque ingentem, ut qui pone omnes eſſent, ediderunt. Romani, hinc inſtantibus hoſtibus, illinc circumventi inſidiis; a tergo denique ab his ipſis ſecum permixtis cæſi, in quos ne converti quidem urgens a fronte hoſtis ſinebat, & quos eoſdem, Romanis jam ſcutis tectos, ne dignoſcere quidem facile a ſuis poterant; multiplici ancipitique malo premebantur. Et in tanta calamitate maxime etiam pulvis, vento excitatus eos lædebat: quo

A. U. 538. κάσαι τὸ συμβαῖνον. ἀλλ', οἷον ἐν θορύβῳ καὶ φόβῳ, πάντα πλείω νομίζοντες εἶναι, καὶ τὰς ἐνέδρας οὐ τοσαύτας, οὐδὲ τοὺς πεντακοσίους, εἰδότες, ὅτι ἦσαν πεντακόσιοι, ἀλλ' ὅλον σφῶν τὸ στρατόπεδον ὑπὸ ἱππέων καὶ αὐτομόλων ἡγούμενοι κεκυκλῶσθαι· τραπέντες ἔφευγον ἀκόσμως, πρῶτοι μὲν οἱ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ, καὶ ὁ Τερέντιος αὐτοῖς ἐξῆρχε τῆς φυγῆς· μετὰ δὲ ἐκείνους οἱ τὸ λαιὸν ἔχοντες, ὧν ὁ Σερουίλιος ἡγούμενος πρὸς τὸν Αἰμίλιον διέδραμεν· καὶ περὶ αὐτοὺς ἦν ὅσον ἄριστον ἱππέων τε καὶ πεζῶν, ἀμφὶ τοὺς μυρίους.

XXIV. Καταθορόντες δ' ἀπὸ τῶν ἵππων οἱ στρατηγοὶ, καὶ μετ' αὐτοὺς ὅσοι ἄλλοι ἦσαν ἐπὶ ἵππων, ἐπεζομάχουν τοῖς ἱππεῦσιν τοῖς Ἀννίβου, κεκυκλωμένοι. καὶ πολλὰ μὲν, ἐξ ἐμπειρίας, σὺν εὐψυχίᾳ καὶ ἀπονοίᾳ, λαμπρὰ ἔδρασαν, ἐμπίπτοντες σὺν ὀργῇ τοῖς πολεμίοις· πανταχόθεν δὲ ἀνῃροῦντο, περιτρέχοντος αὐτοὺς τοῦ Ἀννίβου, καὶ τοὺς ἰδίους ὅτε μὲν ἐξοτρύνοντος, καὶ παρα-

Lin. 1. *pro* πρὸς τὸν, *mendose Edd.* πρῶτον.

fiebat, ut ne intelligere quidem ſuas clades poſſent; ſed (quemadmodum in pavore ac tumultu uſu venire ſolet) omnia multo graviora, inſidias majores, quingentosque illos longe plures eſſe, animis conciperent; denique omnem jam exercitum undique & equitibus & transfugis circumdatum crederent. Itaque *effuſa Romanorum fuga* fieri cœpta eſt; ac primum quidem a dextro cornu, ipſo *Varrone* Conſule fugæ ſignum dante. Mox ſecutum ſiniſtrum cornu; cujus dux *Servilius* ad *Æmilium* adcurrit: & circa hos fortiſſimi quique equites peditesſque, ad decem millia, convenerunt.

24. Jam *Æmilius Serviliuſ*que, & quicumque cum illis equites erant, ad pedes deſcendentes, quamvis undique hoſtibus circumfuſi, tamen contra equitatum Annibalis pedeſtre prælium reſtituunt. Et ibi a viris bellandi peritis, faciente animos rerum deſperatione, ubi ſe in hoſtes magno impetu atque ira intulerunt, egregia facinora edi vidiſſes. Verum ex omnibus partibus cædebantur; & jam Annibal eos incluſerat, ac ſuos

καλοῦντος τὸ λείψανον τῆς νίκης ἐκπονῆσαι, ὅτε δ' ἐπιπλήσσοντός τε καὶ ὀνειδίζοντος, εἰ, τὸ πλῆθος νενικηκότες, ὀλίγων οὐ περιέσονται. Ῥωμαῖοι δ', ἕως μὲν αὐτοῖς ὁ Αἰμίλιος καὶ ὁ Σερουίλιος περιῆσαν, πολλὰ δρῶντές τε καὶ πάσχοντες, ὅμως ὑπέμενον ἐν τάξει. ἐπεὶ δ' ἔπεσον αὐτῶν οἱ στρατηγοὶ, διὰ μέσων βιαζόμενοι τῶν ἐχθρῶν μάλα καρτερῶς, κατὰ μέρη διέφευγον· οἱ μὲν, ἔνθαπερ οἱ πρὸ αὐτῶν ἐπεφεύγεσαν, ἐς τὰ στρατόπεδα, δύο ὄντα. καὶ σύμπαντες οἵδε ἐγένοντο ἀμφὶ τοὺς μυρίους καὶ πεντακισχιλίους, οἷς ὁ Αννίβας φυλακὴν ἐπέστησεν. οἱ δ' ἐς Κάννας, περὶ δισχιλίους· καὶ παρέδωκαν ἑαυτοὺς οἵδε οἱ δισχίλιοι τῷ Αννίβᾳ. ὀλίγοι δ' ἐς Κανύσιον διέδρασαν. καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ μέρος ἐσκεδάσθησαν ἀνὰ τὰς ὕλας.

A. U. 538.

XXV. Τοῦτο τέλος ἦν τῆς ἐπὶ Κάνναις Αννίβου τε καὶ Ῥωμαίων μάχης· ἀρξαμένης μὲν ὑπὲρ ὥραν δευτέραν, ληξάσης δὲ πρὸ δύο τῆς νυκτὸς ὡρῶν· οὔσης δ' ἔτι νῦν

Lin. 13. *vulgatum* ὀλίγον *in* ὀλίγων *fuit mutandum; quod & Musgravius monuit. Ibid.* ἕως, *pro vulgato* ὡς, *dedit Med. L.* 19. *corrupte Editi:* δύο ὄντα καὶ σύμπαντα· οἱ δὲ ἐγένοντο *&c. Meliora dedit Med. L.* 23. Κανούσιον *Edd.*

animabat; nunc hortando, ut victoriæ reliquias persequerentur; nunc vero increpando & probris etiam lacessendo, quod, fuso & profligato exercitu, paucos istos debellare non possent. Romani vero, quamdiu *Æmilius Servilius*que steterunt, tamdiu, multis illatis acceptisque vulneribus, in acie permanserunt: Sed postquam *duces ceciderunt*; tum per medios hostes strenue admodum via vi facta, diversi in diversa loca evaserunt. Et alii quidem castra, quæ bina erant, petebant, quo jam priores confugerant. Horum in universum quindecim millia erant; quos Annibal mox, adpositis custodiis, castris inclusit. Duo millia, quæ in vicum ipsum *Cannas* perfugerant, Annibali se tradiderunt: pauci *Canusium* incolumes pervenerunt: reliqui per silvas dissipati.

25. Hic *exitus* fuit PUGNÆ CANNENSIS, post secundam diei horam pugnari cœptæ, & ante horam decimam confectæ. Et est illa nunc quoque

A. U. 538. ἀοιδίμου Ρωμαίοις ἐπὶ συμφορᾷ. ἀπέθανον γὰρ αὐτῶν ἐν ταῖσδε ταῖς ὥραις πεντακισμύριοι, καὶ ζώντων ἐλήφθη πολὺ πλῆθος· ἀπό τε τῆς βουλῆς πολλοὶ παρόντες ἐτελεύτησαν, καὶ ἐπ' αὐτοῖς ταξίαρχοί τε πάντες καὶ λοχαγοὶ, καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτῶν οἱ ἄριστοι δύο. ὁ δὲ φαυλότατός τε, καὶ τῶν συμφορῶν αἴτιος, ἀρχομένης τῆς τροπῆς ἐπεφεύγει. Καὶ Ρωμαῖοι δύο ἔτεσιν ἤδη, περὶ τὴν Ιταλίαν Αννίβᾳ πολεμοῦντες, ἀπολωλέκεσαν ἀνδρῶν ἰδίων τε καὶ συμμάχων ἐς δέκα μυριάδας.

XXVI. Αννίβας δὲ, νίκην ἀρίστην τε καὶ σπάνιον ἐξενεγκάμενος, ἡμέρας μιᾶς στρατηγήμασι τέσσαρσι, τοῦ τε πνεύματος τῇ φορᾷ, καὶ τοῖς ὑποκριθεῖσιν αὐτομολεῖν, καὶ τοῖς προσποιηθεῖσι φεύγειν, καὶ τοῖς ἐν μέσαις ταῖς φάραγξι κεκρυμμένοις· εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἔργου τοὺς πεσόντας ἐπῄει. θεώμενος δὲ τῶν φίλων τοὺς ἀρίστους ἀνῃρημένους, ᾤμωξε, καὶ δακρύσας εἶπεν, οὐ χρῄζειν ἑτέρας τοιᾶσδε νίκης. ὃ καὶ Πύῤῥον φασὶν εἰπεῖν πρὸ αὐτοῦ, τὸν Ηπείρου βασιλέα, Ρωμαίων κἀκεῖνον ἐν

ſua *clade* percelebris apud *Romanos*: ex quibus intra tam modicum temporis ſpatium cæſa ſunt hominum millia quinquaginta; capti vivi quamplurimi; ſenatorii ordinis multi interfecti, & cum iis tribuni omnes ac centuriones, denique ex tribus imperatoribus duo fortiores; quando quidem tertius ignavior, & calamitatis hujus auctor, ſub initium fugæ prælio exceſſerat. Jamque Romani intra biennium, quo cum Annibale bellum geſſerunt, cum ſuorum, tum ſociorum, ad ducenta millia amiſerant.

26. Hac præclara & ſingulari victoria potitus *Annibal*, uno die quatuor adhibitis artificiis; vento hoſtibus objecto, transfugarum ficta defectione, fugæ ſimulatione, inſidiarum per valles collocatione; ſtatim a prælio ad ſpectandam mortuorum in acie ſtragem proceſſit. Inter quos quum fortiſſimum quemque ex amicis cæſum videret; ingemuiſſe, dixiſſeque lacrymans, fertur, *aliam parem victoriam ſe minime cupere.* Quod idem ſuperiori ſeculo, fama eſt, dixiſſe *Pyrrhum*, Epiri regem, qui haud diſſi-

Ἰταλίᾳ κρατοῦντα σὺν ὁμοίᾳ ζημίᾳ. τῶν δὲ φυγόντων ἐκ τῆς μάχης, οἱ μὲν ἐν τῷ μείζονι στρατοπέδῳ, στρατηγὸν αὐτῶν ἑσπέρας ἑλόμενοι Πούπλιον Σεμπρώνιον, ἐβιάσαντο τοὺς Ἀννίβου φύλακας, ὕπνου καὶ κόπου πλήρεις ὄντας· καὶ διέδραμον ἐς Κανύσιον περὶ μέσας νύκτας, ἀμφὶ τοὺς μυρίους. οἱ δ' ἐν τῷ βραχυτέρῳ, πεντακισχίλιοι, τῆς ἐπιούσης ἡμέρας ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου. Τερέντιος δὲ, στρατὸν ἀγείρας, τοὺς διερριμμένους ἐπειρᾶτο παραθαρρύνειν, καὶ στρατηγὸν αὐτοῖς ἐπιστήσας τῶν χιλιάρχων τινὰ Σκιπίωνα, ἐς Ῥώμην διέδραμεν. A. U. 538.

XXVII. Ἡ δὲ πόλις, ἀπαγγελθείσης τῆς συμφορᾶς, οἱ μὲν ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐθρήνουν τε τοὺς οἰκείους, ἀνακαλοῦντες, καὶ σφᾶς ὡς αὐτίκα ἁλωσομένους ὠλοφύροντο· αἱ δὲ γυναῖκες ἱκέτευον ἐν τοῖς ἱεροῖς μετὰ τῶν τέκνων, λῆξαί ποτε τὰς συμφορὰς τῇ πόλει· οἱ δ' ἄρχοντες θυσίαις τε καὶ εὐχαῖς ἱλάσκοντο τοὺς θεοὺς, εἴ τι μήνιμα ἐνοχλεῖ, κορεσθῆναι τοῖς γεγονόσιν. ἡ δὲ βουλὴ

Lin. 50. iterum Edd. Κανούσιον. *L. 53. Abundare videri potest* στρατὸν, *referendo participium* ἀγείρας *ad* τοὺς διερριμμένους. *L. 60.* δ' *ante* ἄρχοντες *inserendum duxi; quod & monuit Musgravius.*

mili clade Romanos in Italia vicerat. Jam ex Romanis qui in majora castra confugerant, insequenti nocte, duce electo *Sempronio*, per Annibalis custodes, somno & lassitudine oppressos, eruptione facta, *Canusium*, circiter hominum decem millia, evaserunt. At quinque millia, quæ in minoribus castris restiterant, postero die ab Annibale capta sunt. *Terentius*, collectis exercitus reliquiis, quum adflictos pro viribus confirmasset, præposito illis *Scipione*, tribuno militum, Romam contendit.

27. *Cannensis cladis nuncio in Urbem adlato*, ingens multitudo promiscue in vias publicas effusa est, suos lamentantium, ac nominatim compellantium, seque, tamquam e vestigio ab hoste capiendos, deplorantium. Matronæ cum liberis per templa discurrentes, deos orare, ut tandem aliquando tot malis modum aliquem statuerent. Magistratus sacrificiis, precibus, votis, Deos conari placare; ut si qua Deorum ira civitatem premeret, hisce tandem cladibus eam iram satia-

A. U. 538. Κόϊντον μὲν Φάβιον, τὸν συγγραφέα τῶνδε τῶν ἔργων, ἐς Δελφοὺς ἔπεμπε, χρησόμενον περὶ τῶν παρόντων. δούλους δὲ ἐς ὀκτακισχιλίους, τῶν δεσποτῶν ἐπιδόντων, ἠλευθέρου, ὅπλα τε καὶ τόξα τοὺς ἐν ἄστει πάντας ἐργάζεσθαι παρεσκεύαζε· καὶ συμμάχους, καὶ ὥς, τινὰς συνέλεγεν. Κλαύδιόν τε Μάρκελλον, μέλλοντα πλεῖν ἐς Σικελίαν, ἐς τὸν Ἀννίβου πόλεμον μετέφερεν. ὁ δὲ τὸν μὲν στόλον ἐμερίσατο τῷ συνάρχῳ Φουρίῳ, καὶ τὸ μέρος ἔπεμψεν ἐς τὴν Σικελίαν· αὐτὸς δὲ τοὺς δούλους ἄγων, καὶ ὅσους ἄλλους ἐδύνατο τῶν πολιτῶν ἢ συμμάχων, γενομένους ἅπαντας ἐς μυρίους πεζοὺς καὶ δισχιλίους ἱππέας, ἐς τὸ Τέανον παρῆλθε, καὶ ὅ τι πράξειν ὁ Ἀννίβας μέλλοι, παρεφύλασσεν.

XXVIII. Ἀννίβου δὲ δόντος τοῖς αἰχμαλώτοις ἐς Ῥώμην πρεσβεύσασθαι περὶ σφῶν, εἰ θέλοιεν αὐτοὺς οἱ ἐν ἄστει λύσασθαι χρημάτων· καὶ τοὺς αἱρεθέντας ὑπ' αὐτῶν τρεῖς, ὧν ἡγεῖτο Γναῖος Σεμπρώνιος, ὁρκώσαντος,

Lin. 67. *post* συμμάχους *mendum inesse, adnotavit Musgravius; neque tamen medicinam, qua fortasse ne indiget quidem locus, adferre tentavit.* *L.* 70. Φρουρίῳ *edit.* 1. *in quo & ipsi MSS. sæpe peccant.*

tam vellent. Senatus *Q. Fabium* (eum ipsum, qui *harum rerum Historiam* conscripsit) Delphos ad oraculum misit, de præsenti rerum statu sciscitaturum. Tum vero servorum octo millia, permittentibus dominis, manu misit senatus; scutaque & tela passim ab omnibus in urbe parari jussit. Ab sociis etiam, tam misero licet rerum statu, militum aliquem numerum conscripsit. Præterea *Claudium Marcellum*, qui in Siciliam erat navigaturus, ad bellum contra Annibalem, mutato consilio, mittendum censuit. Et Marcellus, parte classis *Furio* collegæ tradita & in Siciliam missa, ipse reliquas copias, servorum, & civium sociorumque, quantas poterat, ad decem peditum, equitum duo millia, *Teanum* traduxit, ut quid moliretur Annibal, exploraret.

28. Ceterum Annibal captivis Romam legatos mittendi, (si forte eos pretio redimere vellent Romani,) copiam fecerat; ac tres omnium suffragio delectos *ex captivis legatos*, quorum princeps *Cnæus Sempronius* erat, nullo

ἐς αὐτὸν ἐπανήξειν· οἱ μὲν οἰκεῖοι τῶν ἁλόντων, περιστάντες τὸ βουλευτήριον, ἐπηγγέλλοντο λύσεσθαι τοὺς οἰκείους ἕκαστος ἰδίοις χρήμασιν, καὶ παρεκάλουν τὴν βουλὴν τοῦτο σφίσιν ἐπιτρέψαι, καὶ ὁ δῆμος αὐτοῖς συνεδάκρυε καὶ συνεδεῖτο. τῶν δὲ βουλευτῶν οἱ μὲν οὐκ ἠξίουν, ἐπὶ τοσαῖσδε συμφοραῖς ἄλλους τοσούσδε βλαβῆναι τὴν πόλιν, οὐδὲ δούλους μὲν ἐλευθεροῦν, τοὺς δὲ ἐλευθέρους ὑπερορᾶν. οἱ δ' οὐκ ᾤοντο δεῖν αὐτοὺς ἐθίζειν τῷδε τῷ ἐλέῳ φεύγειν, ἀλλ' ἢ νικᾶν μαχομένους, ἢ καὶ ἀποθνήσκειν· ὡς οὐκ ὂν οὐδ' ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐλεεῖσθαι τὸν φυγόντα. πολλῶν δὲ παραδειγμάτων ἐς ἑκάτερα λεχθέντων, οὐκ ἐπέτρεψεν ἡ βουλὴ τοῖς συγγενέσι λύσασθαι τοὺς αἰχμαλώτους· ἡγουμένη, πολλῶν σφίσιν ἔτι κινδύνων ἐπόντων, οὐ συνοίσειν ἐς τὸ μέλλον τὴν ἐν τῷ παρόντι φιλανθρωπίαν. τὸ δ' ἀπάνθρωπον, εἰ καὶ σκυθρωπὸν εἴη, πρός τε τὰ μέλλοντα χρήσιμον ἔσεσθαι, καὶ ἐν τῷ παρόντι καταπλήξειν A. U. 538.

Lin. 85. ἄλλας τοσάσδε legendum Muſgravius putavit; ſed equidem nihil mutatum velim. L. 88. καὶ caret Med. non male. ἢ caret Vat. B. L. 92. ἐπόντων perperam edit. 2. 3.

alio accepto fidei pignore dimiſerat, quam quod, ad eum ſe redituros, juraſſent. Igitur captivorum propinqui, forum circumſtantes, ſuos quiſque privata pecunia ſe redemturum, pollicebantur; ſibique id a ſenatu permitti, orabant; collacrymante & precibus eorum ſuas preces jungente plebe. Et ſenatorum alii, *poſt tot clades non eſſe rempublicam tot virorum jactura adfligendam*, cenſebant; *nec ingenuos eſſe negligendos, quando ſervi in libertatem emitterentur.* Alii, *hac indulgentia non adſuefaciendum ad fugam Romanum militem*, ajebant; *ſed docendum potius, aut vincere in prælio, aut mortem oppetere, ſiquidem eum, qui fugerit, ne ſuorum quidem miſericordia poſſet juvare.* Multis exemplis ultro citroque productis, *Senatus* demum *vetuit, a propinquis captivos redimi*: quod exiſtimaret, tot reſtantibus periculis, præſentem clementiam in poſterum damno futuram: inhumanitatem autem & ſeveritatem, quamvis triſtem, cum deinceps fructuoſam futuram, tum vero hoc præſenti tempore Annibali, ipſa conſilii au-

A. U. 538. Αννίβαν τῷ τολμήματι. Σεμπρώνιος οὖν καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δύο τῶν αἰχμαλώτων πρὸς Αννίβαν ἐπανῄεσαν. ὁ δ᾽ ἔστι μὲν οὓς ἀπέδοτο τῶν αἰχμαλώτων, ἔστι δ᾽ οὓς ὑπ᾽ ὀργῆς ἀνῄρει, καὶ τοῖς σώμασι τὸν ποταμὸν ἐγεφύρου καὶ ἐπέρα. ὅσοι δ᾽ ἦσαν ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἢ ἄλλως ἐπιφανεῖς, μονομαχεῖν αὐτοὺς, ὑπὸ θεαταῖς τοῖς Λίβυσιν, ἠνάγκασεν, πατέρας τε υἱοῖς, καὶ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς· οὐδὲν ἐκλείπων ὑπεροψίας ὠμῆς.

XXIX. Μετὰ δὲ τοῦτ᾽ ἐπιὼν τὰ ὑπὸ Ῥωμαίοις, ἐλυμαίνετο· καὶ Πετηλινοῖς μηχανήματα προσῆγεν. οἱ δ᾽, ὀλίγοι μὲν ἦσαν· ὑπὸ δὲ τόλμης, μετὰ τῶν γυναικῶν ἐπεξέθεον αὐτῷ, καὶ πολλὰ καὶ γενναῖα ἔδρων. τάς τε μηχανὰς αὐτοῦ συνεχῶς ἐνεπίμπρασαν, οὐχ ἧσσον αὐτοῖς τῶν γυναικῶν ἀνδριζομένων. ὀλιγώτεροι δὲ γιγνόμενοι καθ᾽ ἕκαστον ἔργον, ἐκακοπάθουν μάλιστα ὑπὸ λιμοῦ· καὶ ὁ Αννίβας αἰσθανόμενος, περιετείχισεν αὐτοὺς, καὶ Αννωνα ἐπέστησε τῇ πολιορκίᾳ. οἱ δ᾽, ἐπιτείνοντος

Lin. 5. *pro* ἐπιὼν τὰ, *Edd. dant* ἔτι ὄντα, *ex H. Stephani ingenio, cum in ejus MS. fuisset* ἐπιόντα. *L.* 6. Πελιδένεις *h. l. Edd. corrupte.* *L.* 9. *mendose Edd.* οὐκ ἦσαν αὐτοὺς τῶν γυν. *L.* 12. περιεστοίχισεν *mendose Edd.*

dacia, formidabilem. Quapropter *Sempronius* reliquique duo captivi ad hostem rediere. Et iratus Annibal, captivorum alios vendi jussit, alios trucidari; quorum corporibus ponte in flumine facto, exercitum trajecit. Quotquot vero vel ex senatu vel nobilitate in castris habuit; eos, parentes liberis, fratres fratribus componens, gladiatorum more ferro inter se decernere, spectantibus Afris, cogebat: denique nullum superbæ crudelitatis genus omittebat.

29. Inde ad sociorum populi Romani agros devastandos arma convertit; atque ad *Peteliam* machinas admovit. Et *Petelini*, tametsi numero pauci, tamen fortibus animis resistebant: & adjuvantibus mulieribus, (quæ audacia viris haudquaquam cedebant), crebro erumpentes, strenue pugnabant, machinasque illius incendebant. Sed cum singulis præliis carpebantur, tum & fame maxime premebantur. Quod ubi Annibal intellexit, urbem corona cinxit, & *Annonem* obsidioni præfecit. Oppidani, ingra-

αὐτοῖς τοῦ κακοῦ, πρῶτα μὲν τοὺς ἀχρείους σφῶν ἐς A. U.
μάχας, ἐξέβαλον ἐς τὸ μεσοτείχιον, καὶ κλινυμένους ὑπὸ 538.
τοῦ Αννωνος ἐφεώρων ἀλύπως, ὡς εὐμοιρότερον ἀποθνήσκοντας. τῷ δ᾽ αὐτῷ λόγῳ καὶ οἱ λοιποὶ, πάμπαν ἀποροῦντες, ἐξέδραμον ἐπὶ τοὺς πολεμίους. καὶ πολλὰ μὲν καὶ γενναῖα καὶ τότε ἔδρασαν· ὑπὸ δὲ ἀτροφίας καὶ ἀσθενείας σωμάτων οὐδ᾽ ὑποστρέψαι δυνάμενοι, διεφθάρησαν ἅπαντες ὑπὸ τῶν Λιβύων. καὶ τὴν πόλιν εἷλεν ὁ Αννων, ἐκφυγόντων καὶ ὡς ἀπ᾽ αὐτῆς ὀλίγων, τῶν δραμεῖν δυνηθέντων. τούτους διεῤῥιμμένους οἱ Ῥωμαῖοι σπουδῇ συνῆγον, καὶ γενομένους ἐς ὀκτακοσίους κατήγαγόν τε, καὶ συνῴκισαν μετὰ τόνδε τὸν πόλεμον αὖθις εἰς τὴν πατρίδα, ἀγάμενοι τῆς τε περὶ σφᾶς εὐνοίας καὶ τοῦ παραδόξου τῆς προθυμίας.

XXX. Τῶν δὲ Κελτιβήρων ἱππέων, οἳ ἐμισθοφόρουν 539.
Αννίβᾳ, λαμπρῶς ἀγωνιζομένων· ὅσοι Ῥωμαίων ἐστρατήγουν ἐν Ἰβηρίᾳ, τοιούσδε ἑτέρους τὰς πόλεις τὰς ὑπὸ σφίσιν αἰτήσαντες, εἰς ἀντίπαλον ἐκείνων ἔπεμψαν ἐς

vescentibus malis, inutilem bello turbam extra mœnia ejecerunt: eamque, dum ab Annone trucidatur, æquis oculis, ceu meliori conditione morientem, spectabant. Et eodem consilio, haud multo post, ceteri quoque, premente extrema inopia, in hostes incursionem fecerunt: ac fortissime pugnantes, quia deficientibus tandem inedia corporibus ne regredi quidem in urbem valebant, ad unum omnes a Pœnis interfecti sunt. Potitusque est oppido *Anno*; paucis etiam tum ex eo, quibus ad fugam satis supererat virium, elapsis. Quos Romani, finito hoc bello, cum ob singularem erga se fidem ac benevolentiam, tum ob incredibilem virtutem, studiose conquisitos, (fuere autem circiter octingenti) patriæ restituere.

30. Sed quoniam *Celtiberi equites*, qui inter Annibalis auxilia erant, strenue inprimis dimicabant; Romani imperatores, qui in Hispaniis rem gerebant, Celtiberorum civitatibus sibi subditis alios pares equites imperarunt; quos in Italiam, ut illis opponerentur, miserunt. Hi propter

A. U. 539. τὴν Ἰταλίαν. οἱ τοῖς ὁμοεθνέσιν, ὅτε πλησίον Ἀννίβου στρατοπεδεύοιεν, ἀναμιγνύμενοι, μετέπειθον αὐτούς. καὶ πολλῶν μεταθεμένων τε καὶ αὐτομολούντων, ἢ ἀποδιδρασκόντων, οὐδὲ τὸ λοιπὸν ἦν ἔτι τῷ Ἀννίβᾳ πιστόν· ὑποπτευόμενόν τε ὑπ' ἐκείνου, καὶ ὑποπτεύοντες αὐτόν. κάκιον οὖν ἔπρασσεν ὁ Ἀννίβας τὸ ἀπὸ τοῦδε.

XXXI. Ἀργύριππα δ' ἐστὶ πόλις ἐν τῇ Δαυνίᾳ, ἣν Διομήδης ὁ Ἀργεῖος λέγεται κτίσαι. καί τις, ἔκγονος εἶναι τοῦ Διομήδους νομιζόμενος, Δάσιος, ἀνὴρ εὐμετάβολός τε τὸ φρόνημα καὶ οὐ Διομήδους ἄξιος, Ῥωμαίων περὶ Κάννας τὴν μεγάλην ἧτταν ἡττημένων, ἀπέστησε τὴν πα-
541. τρίδα πρὸς τοὺς Λίβυας ἀπὸ Ῥωμαίων. τότε δ' αὖ δυσπραγοῦντος Ἀννίβου, ἔλαθεν ἐς Ῥώμην διϊππεύσας, καὶ ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐπαχθεὶς, ἔφη· δύνασθαι τὸ ἁμάρτημα ἰάσασθαι, καὶ μεταβαλεῖν αὖθις ἐς Ῥωμαίους τὴν πόλιν. οἱ δ' ὀλίγου μὲν αὐτὸν καὶ διέφθειραν, ἐξέβαλον δ' εὐθὺς ἐκ τῆς πόλεως. ὁ δὲ, καὶ τούσδε καὶ τὸν Ἀννίβαν δε-

Lin. 42. ἧτταν κεκλημένων *Edd. male.*

caſtrorum vicinitatem nacti miſcendorum colloquiorum facultatem, ſuum quiſque municipem aut popularem ad ſe pelliciebant. Quo factum, ut, multis partim ad Romanos transfugientibus, partim aliàs dilabentibus, ne reliquos quidem ſatis firmos amplius haberet Annibal: quippe qui & illi ſuſpecti eſſent, & ipſum viciſſim ſuſpectum haberent. Atque inde labaſcere res Annibalis cœperunt.

31. *Arpi* Dauniæ urbs eſt, cujus conditor Argivus *Diomedes* fuiſſe fertur. Hanc *Daſius* quidam, ipſe Arpinus, qui & ab ipſo Diomede genus ſuum derivabat, ceterum lubrica fide homo, & tam claro ſanguine haud quaquam dignus, poſt inſignem illam Romanorum apud Cannas cladem, ad deficiendum a Romanis ad Poenos impulerat. Idem tunc rurſus *Daſius*, quum res Annibali minus ſecundæ eſſent, clam Romam contendit; & in ſenatum introductus, dixit, ſe poſſe patriam, quo peccatum corrigeret, in Romanorum poteſtatem reducere. At eum parum abfuit, quin necarent Romani: urbe certe quamprimum ejecerunt.

διώς, ἥλατο ἀνὰ τὴν χώραν. καὶ ὁ μὲν Ἀννίβας αὐτοῦ A. U.
τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα ζῶντας ἔκαυσε. τὰ δὲ Ἀργύριππα, ἑτέρων ἐνδόντων, εἷλε Φάβιος Μάξιμος, νυκτός, καὶ κτείνας ὅσους εὗρε Λιβύων, φρουρὰν ἐπέστησε τῇ πόλει. 541.

XXXII. Τάραντα δέ, φρουρουμένην ὑπὸ Ῥωμαίων, 542.
Κονωνεὺς ὧδε προέδωκε. κυνηγετεῖν εἴθιστο ὁ Κονωνεύς, καὶ φέρων αἰεί τι τῷ φρουράρχῳ Ἰουνίῳ, συνήθης ἐκ τοῦδε ἐγεγένητο. ὡς δὲ ἐν πολεμουμένῃ χώρᾳ, νυκτός, ἔφη, δεῖν κυνηγετεῖν, καὶ νυκτὸς φέρειν τὰ λαμβανόμενα. νυκτὸς οὖν αὐτῷ τῶν πυλῶν ἀνοιγομένων, συνθέμενος Ἀννίβᾳ, καὶ στρατιώτας λαβών· τοὺς μὲν ἔκρυψεν ἐν λόχμῃ τινὶ πλησίον, τοὺς δ᾽ ἐπακολουθεῖν ἐκέλευσεν ἑαυτῷ δι᾽ ὀλίγου, τοὺς δὲ σὺν αὐτῷ προσιέναι, θώρακας ἔνδοθεν ὑπεζωσμένους καὶ ξίφη, τὰ δ᾽ ἐκτὸς ὡς ἂν ἐς κυνηγέτας ἐσκευασμένους. κάπρον τε αὐτοῖς ἐπὶ ξύλων ἐπιθείς, ἧκεν νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας. καὶ τῶν φυλάκων, ὥσπερ

Lin. 55. Λιουίῳ *fortasse*, *non* Ἰουνίῳ, *scripsit Appianus.* *L.* 57. *quatuor verba* κυνηγετεῖν, καὶ νυκτὸς φέρειν, *quæ vulgo desiderantur, dedit MS. Med.* *L.* 61. *vulg.* αὐτῷ *in* αὐτῷ *mutavi.*

Quare tum eos, tum Annibalem metuens, errabundus per regionem discurrebat. Et uxorem ejus liberosque Annibal vivos combussit. *Arpos* vero, prodentibus aliis, noctu cepit *Fabius Maximus*; interfectisque quos invenit Pœnis, præsidium urbi imposuit.

32. *Tarentum* autem, quod Romano præsidio servabatur, hoc pacto *Cononeus* prodidit. Venandi hic studio deditus, quia captum semper aliquid dono adferre *Junio* (*potius*, *Livio*) præfecto præsidii solitus erat, perfamiliaris ei esse cœperat. Verum, ut in regione hostium incursionibus obnoxia, nocte, dicebat, oportere ad venandum egredi, nocteque prædam domum adferre. Quamobrem ubi jam eo consuetudinis res adducta erat, ut quovis noctis tempore portæ ei aperirentur; cum Annibale congressus, acceptisque ab eo militibus, (quorum alios silva, haud procul oppido, occuluerat; alios non longo intervallo se subsequi jusserat; partem secum duxerat, extrinsecus quidem habitu venatorum, sed interius gladiis loricisque accinctos) noctu ad portas venit, præeuntibus qui ingentem aprum perticis impositum portarent. Pate-

A. U. 542. ἔθος ἦν, ἀνοιξάντων, οἱ μὲν συνεισελθόντες αὐτῷ τοὺς ἀνοίξαντας αὐτίκα διεχρῶντο, οἱ δ' ἑπόμενοι κατὰ σπουδὴν συνεισέπιπτον ἐκείνοις, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς λόχμης ἐδέχοντο, καὶ τὰς πύλας ἀνεῴγνυον τῷ Ἀννίβᾳ. ὁ δὲ, εἴσω παρελθὼν, τῆς μὲν ἄλλης πόλεως εὐθὺς ἐκράτει· καὶ τοὺς Ταραντίνους ἑταιρισάμενος, τὴν ἄκραν ἔτι φρουρουμένην ἐπολιόρκει. ὧδε μὲν Κονωνεὺς Τάραντα προέδωκε.

XXXIII. Ῥωμαῖοι δ' ὅσοι τὴν ἀκρόπολιν εἶχον, ἐς μὲν πεντακισχιλίους ἦσαν, καὶ αὐτοῖς Ταραντίνων τε τινὲς προσεχώρουν, καὶ ὁ τῆς ἐν Μεταποντίῳ φρουρᾶς ἡγεμὼν τὸ ἥμισυ τῆς φρουρᾶς ἔχων ἦλθε. βελῶν τε καὶ ὀργάνων πολλῶν εὐπόρουν, ὡς ἀπὸ τείχους εὐμαρῶς ἀμύνεσθαι τὸν Ἀννίβαν. εὐπόρει δὲ καὶ ὁ Ἀννίβας. πύργους τε οὖν καὶ καταπέλτας ἐπάγων καὶ χελώνας, ἔνια διέσειε, καὶ δρεπάνοις ἀπὸ κάλων ἐπάλξεις τε κατέσυρε, καὶ τὸ τεῖχος ἀπεγύμνου. οἱ δὲ, λίθους μὲν ἐπὶ τὰς μηχανὰς ἀφιέντες, πολλὰ συνέτριβον· βρόχοις δὲ τὰ

Lin. 77. πολλῶν εὐπορῶν *Edd. mendose.*

factis de more portis; qui cum eo ingressi sunt, statim vigiles obtruncarunt: qui sequebantur, adcurrentes una irruerunt, & socios ex silvis excitos exceperunt, Annibalique portas aperuerunt. Ille ingressus, totaque urbe facile potitus, conciliatis *Tarentinis*, ad oppugnandam arcem, quam Romani tenebant, animum adjecit. Hoc pacto *proditum* est *a Cononeo Tarentum*..

33. At Romanorum quinque millia erant in arce, & *Tarentinorum* nonnulli eos secuti. Adhæc præfectus præsidii, quod Metaponti erat, dimidiam partem militum adduxerat. Telorumque etiam ac machinarum omnis generis magna copia suppetebat; quibus a muro Annibal facile repelleretur. Sed & ipse Annibal iisdem rebus abundabat: jamque admotis turribus, catapultis & testudinibus, quædam quatiebat, & falcibus funibus suspensis pinnas evertebat, murumque nudabat. Romani saxis in machinas immissis, multas confringebant, & laqueis falces avertebant; crebrisque & repentinis ex-

A. U. 542.

δρέπανα περιέσπων· καὶ πολλάκις ἐκθέοντες ἄφνω, συνετάρασσον αἰεί τι καὶ κτείναντες ἐπανῄεσαν. ὡς δὲ καὶ πνεῦμά ποτε λάβρον ἐθεάσαντο, οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ τείχους δᾷδας ἡμμένας καὶ στυππεῖον καὶ πίσσαν αὐτοῦ τοῖς μηχανήμασιν ἐπερρίπτουν· οἱ δὲ καὶ ἐκδραμόντες, ὑπέθηκαν. ἀπογνοὺς οὖν ὁ Αννίβας τῆσδε τῆς πείρας, περιετείχισε τὴν πόλιν, χωρίς γε τοῦ πρὸς θαλάσσῃ μέρους· οὐ γὰρ ἦν καὶ τοῦτο δυνατόν. καὶ παραδοὺς Αννωνι τὴν πολιορκίαν, εἰς Ιάπυγας ἀνεχώρει.

XXXIV. Λιμένες δ' εἰσὶ τοῖς Ταραντίνοις πρὸς βορρᾶν ἄνεμον ἐκ πελάγους ἐσπλέοντι διὰ ἰσθμοῦ. καὶ τὸν ἰσθμὸν ἀπέκλειον γεφύραις· ὧν τότε κρατοῦντες οἱ Ρωμαίων φρουροὶ, σφίσι μὲν ἐδέχοντο τὴν ἀγορὰν ἐκ θαλάσσης, Ταραντίνοις δ' ἐκώλυον ἐσκομίζεσθαι. ὅθεν ἡ-

Lin. 84. *vulgatum* ἄν τὶ *in* αἰεί τι *mutandum duxi. Ad* κτείναντες *autem, neſcio, an exciderit* τινὰς *vel* πολλούς. *L.* 85. *pro* λαμπρὸν *Edd. recepi lectionem Vat. & Med.* *L.* 89. *potius* τὴν ἀκρόπολιν. *L.* 94. ἀπέκλειον *pro corrupto* ἀπέκλινον, *quod eſt in Editis, dedit MS. Med. Sed ne ſic quidem ſatis purgatus locus eſt. Pro* τὸν ἰσθμὸν *vix dubito, quin* τὸν ἔσπλουν *ſcripſerit Appianus; quam vocem fortaſſe ſtatim, nihil hæſitans, debueram Scriptori noſtro reſtituere. Pro* διὰ ἰσθμοῦ *mallem* διὰ μυχοῦ. *Quod ſi genuinum eſt* διὰ ἰσθμοῦ; *tum vero, excidiſſe nonnihil ante illa duo verba, mihi perſuaſum eſt: velut* χορισθέντες ἀπὸ τῆς ἔξω θαλάσσης *aut* ἀπὸ τοῦ νοτίου πελάγους.

curſionibus in hoſtem erumpentes, numquam, niſi aliqua trepidatione & ſtrage edita, redibant. Ac die quodam, vehementi coorto vento, Romani, eam occaſionem intuiti, partim e muro faces ardentes & ſtupam picemque in Pœnorum opera demiſerunt, partim etiam foras egreſſi ignem ſubjecerunt. Quare Annibal, deſperata expugnatione, circumvallavit urbem, excepta ea parte, quæ ad mare pertinet, qua id quidem fieri non poterat. Deinde obſidionis cura *Annoni* tradita, in Apuliam ſe recepit.

34. Sunt autem *portus Tarentinorum* ad boream verſi, ita ut e mari per receſſum ſinus intro navigetur. Oſtium autem pontibus claudebatur. Quæ clauſtra quoniam Romani tunc tenebant, facile mari advectum frumentum ſibi habebant, ac, ne Tarentinis quidquam importaretur,

A. U. 542. πόρουν ἀγορᾶς οἱ Ταραντῖνοι. ἕως ἐπελθὼν αὐτοῖς ὁ Ἀννίβας ἐδίδαξε, λεωφόρον ὁδὸν, ἣ διὰ μέσης τῆς πόλεως ἔφερεν ἀπὸ τῶν λιμένων ἐπὶ τὴν νότιον θάλασσαν, ὀρύξαντας, ἰσθμὸν ἕτερον ποιήσασθαι. καὶ οἱ μὲν οὕτω πράξαντες, εἶχόν τε ἀγορὰν, καὶ τριήρεσι τοὺς Ῥωμαίων φρουροὺς, ναῦς οὐκ ἔχοντας, ὑπὸ τὸ τεῖχος ἔβλαπτον, ὅτε μὴ χειμὼν εἴη μάλιστα, καὶ τὴν ἀγορὰν τὴν καταπλέουσαν ἐκείνοις ἀφῃροῦντο. οἱ δ᾽ ἠπόρουν· καὶ νυκτὸς αὐτοῖς Θουρίων σῖτόν τε ναυσὶ πεμπόντων, καὶ τριήρεις ἐς φυλακὴν τῶν νεῶν, οἱ Ταραντῖνοι καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς Λίβυες, πυθόμενοι, καὶ λοχήσαντες, ἔλαβον αὐτῷ τε σίτῳ καὶ αὐτοῖς ἀνδράσιν ἁπάσας. πρεσβευομένων δὲ θαμινὰ τῶν Θουρίων, καὶ ἀξιούντων λύσασθαι τοὺς εἰλημμένους, οἱ Ταραντῖνοι τοὺς φοιτῶντας αὐτῶν μετέπειθον ἐς Ἀννίβαν. καὶ ὁ Ἀννίβας ὅσους εἶχε Θουρίων αἰχμαλώτους, εὐθὺς ἀπέλυεν. οἱ δὲ τοὺς οἰκείους σφῶν βιασάμενοι, τὰς πύλας

Lin. 99. *pro* θάλατταν *recepi formam Nostro usitatam, quam dedit Med. L.* 1. *pro* ἰσθμον *iterum legendum puto* ἔσπλουν. *L.* 3. *aut mendosa videntur verba* ὑπὸ τὸ τεῖχος, *aut aliquid excidisse, quod ad ea referatur.*

impediebant. Quapropter tamdiu inopia laborarunt *Tarentini*, quoad reversus Annibal monuit, ut, effossa via publica, quæ a portu ad alterum mare versus austrum ferebat, aliud portuum ostium facerent. Quo facto, facile rem frumentariam expediebant; & Romanorum præsidio, nihil classis habenti, suis triremibus sub mœnia usque, tranquilliori præsertim mari, succedentes, plurimum incommodabant: & quidquid annonæ ad Romanos advehebatur, intercipiebant. Inde vicissim Romani penuria rerum necessariarum laborare cœperunt. Et quum *Thurini* noctu naves frumento onustas, comitantibus aliquot triremibus, Romanis submitterent; *Tarentini*, & qui una erant Pœni, ubi resciverunt, structis insidiis, cunctas cum ipso frumento & sociis navalibus ceperunt. Ventitantes autem, pro captivis redimendis, identidem a Thuriis legatos Tarentini ad Annibalem pellexerunt; atque etiam Annibal captivos omnes Thurinos continuo dimisit: qui do-

Ἄννωνι ἀνέῳξαν. καὶ Θούριοι μὲν, Ῥωμαίοις Τάραντα πε- A. U.
ριποιούμενοι, ἔλαθον οὕτως ὑπὸ Καρχηδονίοις αὐτοὶ γενό- 542.
μενοι. ἡ δὲ ἐν τῇ πόλει φρουρὰ Ῥωμαίων ἐς Βρεντέσιον λαθοῦσα διέπλευσεν.

XXXV. Μεταποντῖνοι δὲ, ἐξ οὗ σφῶν ὁ φρούραρχος τὸ ἥμισυ τῆς φρουρᾶς ἄγων ἐς Τάραντα ᾤχετο, τοὺς λοιποὺς, ὀλίγους γενομένους, ἀπέκτειναν, καὶ Ἀννίβᾳ προσέθεντο. προσέθετο δὲ καὶ ἡ μεταξὺ Μεταποντίνων τε καὶ Ταραντίνων Ἡράκλεια, δέει μᾶλλον ἢ γνώμῃ. καὶ
πάλιν ἦν ἐπικυδέστερα τὰ Ἀννίβου. τοῦ δ' ἑξῆς ἔτους καὶ 543.
Λευκανῶν τινες ἀπέστησαν ἀπὸ Ῥωμαίων· οἷς Σεμπρώνιος Γράκχος ἀνθύπατος ἐπελθὼν ἐπολέμει. Λευκανὸς δέ τις ἐκ τῶν ἔτι Ῥωμαίοις ἐμμενόντων Φλαΰϊος, φίλος ὢν καὶ ξένος Γράκχου, προδιδοὺς αὐτὸν, ἔπεισεν, ἔς τι χωρίον ἐλθόντα συνθέσθαι Λευκανῶν τοῖς στρατηγοῖς, ὡς μετανοοῦσι, καὶ δοῦναι καὶ λαβεῖν πίστεις. ὁ δ' οὐδὲν ὑπο-

Lin. 22. *pro* Ταραντίνων *scribendum* Θουρίων: *aut alia ratione tollendus error, quem cur Appiano potius, quam librariis tribuamus, non video.* *L.* 26. Φλάβιος *Edd. & mox iterum; pro quo recepi lectionem Vat. & Med.*

mum reversi, invitis suis, portas Annoni aperuerunt, Sic *Thurini*, dum Tarentum Romanis servare conantur, ipsimet imprudentes *in Pœnorum potestatem devenerunt.* Præsidium tamen Romanum, quod in urbe erat, clam se Brundusium recepit.

35. *Metapontini*, postquam præsidii partem præfectus abduxerat Tarentum, paucis qui relicti erant interfectis, Annibali se dediderunt. Quorum exemplum, metu potius, quam voluntate, secuta est & *Heraclea*, inter Metapontum & Tarentum (*potius*, & Thurios) sita. Et jam Annibalis res florentiores erant. Insequenti anno *Lucanorum* quoque nonnullæ civitates a Romanis defecerunt. Contra quos profectus *Sempronius Gracchus* Proconsul, infesta arma tulit. *Flavius* autem quidam, Lucanus, ejus partis quæ cum Romanis adhuc stabat, amicus aliàs & hospes Gracchi, nunc ejusdem proditor, ei persuasit, ut in quemdam locum veniret, ubi a Lucanorum prætoribus, qui pœnitentia ducti in amicitiam Romanorum cuperent redire, fidem acci-

A. U. 543. τοπήσας, εἵπετο μεθ' ἱππέων τριάκοντα. Νομάδων δὲ πολλῶν αὐτὸν ἐξ ἐνέδρας κυκλωσαμένων, ὁ μὲν Φλαούϊος ἐξίππευσεν ἐς ἐκείνους· ὁ δὲ Γράκχος, συνεὶς τῆς προδοσίας, καθήλατο μετὰ τῶν ἱππέων· καὶ πολλὰ καὶ γενναῖα δρῶν κατεκόπη μετὰ πάντων, πλὴν τριῶν· οὓς μόνους εἷλεν ὁ Αννίβας, πολλὴν ποιησάμενος σπουδὴν λαβεῖν ζῶντα Ρωμαίων τὸν ἀνθύπατον. αἰσχρῶς δ' αὐτὸν ἐνηδρευμένον, ἀγάμενος ὅμως τῆς τελευταίας ἀρετῆς, ἔθαψεν, καὶ τὰ ὀστᾶ Ρωμαίοις ἔπεμψεν. καὶ ἀπὸ τοῦδε αὐτὸς μὲν ἐν Ιάπυξιν ἐθέριζεν, καὶ σῖτον πολὺν ἐσώρευεν.

542. XXXVI. Ρωμαίων δ' ἐπιθέσθαι Καπυαίοις ἐγνωκότων, ἔπεμπεν Αννωνα μετὰ χιλίων πεζῶν καὶ χιλίων ἱππέων, ἐσδραμεῖν νυκτὸς ἐς Καπύην. καὶ ὁ μὲν ἐσέδραμε, Ρωμαίους λαθών. οἱ δ' ἡμέρας γενομένης, ὡς πλέονας εἶδον ἐπὶ τῶν τειχῶν, τὸ συμβὰν ἔγνωσαν· καὶ τῆς μὲν πόλεως εὐθὺς ἀνεχώρουν, τὰ δὲ θέρη τὰ Καπυαίων καὶ

Lin. 32. ἐξίππευεν *Edd. Recepi lectionem Vat. & Med.*

peret, vicissimque daret. Et ille, nihil doli subesse ratus, cum triginta equitibus secutus est. Sed ibi Numidarum magnus numerus, ex insidiis Gracchum circumvenit; & Flavius se illis adjunxit. *Gracchus*, intellecta proditione, ex equo cum reliquis equitibus desiliit; & strenue dimicans, cum suis omnibus *cæsus* est: tres duntaxat Annibal capere potuit, omni prius studio adnisus proconsulem Romanum vivum capere. Quem, etsi insidiis fœde circumventum, tamen ob eximiam in ultima morte virtutem admiratus, funere decoravit, ossibus Romam remissis. Inde in Apulia æstatem traduxit, undique convehendo frumento intentus.

36. Quum vero Romani *Capuam* adgredi instituissent; *Anno*, ab Annibale præmissus cum mille peditibus totidemque equitibus, urbem insciente hoste noctu introiit. Orta luce Romani ut plures in mœnibus sunt conspicati, re cognita, statim ab urbe exercitum removerunt, & ad Capuæ totiusque Campaniæ frumenta

καὶ τῶν ἄλλων Καμπανῶν προκατελάμβανον. ὀδυρομένοις δὲ περὶ τοῦδε τοῖς Καμπανοῖς ὁ Αννίβας ἔφη, πολὺν ἔχειν σῖτον ἐν Ιαπυγίᾳ, καὶ πέμποντας ἐκέλευε λαμβάνειν ὁσάκις θέλοιεν. οἱ δ᾽ οὐχ ὑποζύγια μόνον οὐδ᾽ ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ γύναια καὶ παιδία ἔπεμπον ἀχθοφορήσοντα τοῦ σίτου. καὶ γὰρ ἐθάῤῥουν τῇ διόδῳ, μετελθόντος ἐς αὐτὴν ἐξ Ιαπύγων Αννίβου, καὶ παρὰ τὸν Κάλωρα ποταμὸν στρατοπεδεύοντος, πλησίον Βενεβενδέων· οὓς μόνους ἐδεδοίκεσαν, Ρωμαίοις ἔτι συμμάχους ὄντας. τότε δὲ Αννίβου παρόντος, ἁπάντων κατεφρόνουν. *A. U. 542.*

XXXVII. Συνέβη δὲ, Αννίβαν μὲν, καλοῦντος αὐτὸν Αννωνος, ἐς Λευκανοὺς διελθεῖν, τὰ πολλὰ τῆς κατασκευῆς ἐν τῷ περὶ Βενεβεντὸν στρατοπέδῳ μετ᾽ ὀλίγης φρουρᾶς καταλιπόντα· δυοῖν δὲ Ρωμαίοις στρατηγούντοιν, Φουλβίου τε καὶ Αππίου, τὸν ἕτερον αὐτοῖν, πυθό-

Lin. 46. *vulgato* ὀδυναμένοις *prætuli lect. Med.* *L.* 50. γυναῖκας *Edd.* γύναια *Vat. B.* *L.* 53. *truncato nomini* Αλωρα *literam initialem adjeci.* *L.* 58. Βενεβέντον *Edd.* *L.* 60. Κλαυδίου τε καὶ Αννίου *Edd. cum MSStis, nisi quod in MS. Henr. Stephani pro* Αννίου *fuerit* Αννίβου. *Ab ista confusione ac depravatione nominum satis notorum, de quibus nihil dissentiunt scriptores, purgandum quovis modo contextum Auctoris nostri putavi. Sed mihi intercidisse etiam quædam verba videntur, hoc fere modo restituenda:* δυοῖν δὲ Ρωμ. στρατηγ. ὑπάτοιν, Φουλβίου τε Φλάκκου, καὶ Κλαυδίου Αππίου.

menta demetenda dimiserunt. Quod lamentantibus Campanis, Annibal, satis in Apulia sibi esse frumenti, dixit: proinde quoties vellent, eo mitterent, & acciperent. Et illi non jumenta modo & viros, sed & mulierculas & pueros ad frumentum comportandum emiserunt; nihil periculi in itinere metuentes, Annibale ex Apulia in Campaniam regresso, & ad *Calorem* fluvium castra habente haud procul a *Beneventanis*; quos solos, quia in fide Romanorum permanserant, timebant. Sed tunc, præsente Annibale, cunctos despiciebant.

37. Verum accidit, ut circa id tempus *Annibal*, ab Annone accitus, *in Lucanos* transiret, impedimentorum majori parte in castris ad Beneventum cum modico præsidio relictis. Qua de re certior factus alter Romanorum imperatorum (duo consules erant, *Fulvius Flaccus* & *Appius Claudius*) in Campa-

A. U. 542. μενον, ἐπιδραμεῖν τοῖς Καμπανοῖς διαφέρουσι τὰ θέρη· καὶ πολλοὺς μὲν, οἷα ἀπαρασκεύους, διαφθεῖραι, καὶ τὸν σῖτον Βενεβενδεῦσι δοῦναι· λαβεῖν δὲ καὶ τὸ στρατόπεδον Αννίβου, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ παρασκευὴν ἁρπάσαι· καὶ Καπύην, ἔτι ὄντος ἐν Λευκανοῖς Αννίβου, περιταφρεῦσαί τε, καὶ ἐπὶ τῇ τάφρῳ περιτειχίσαι πᾶσαν ἐν κύκλῳ. καὶ τοῦδε τοῦ περιτειχίσματος ἐκτὸς ἄλλο ποιήσαντες οἱ στρατηγοὶ, τὸ μέσον εἶχον ἀντὶ στρατοπέδου. ἐπάλξεις δ᾽ ἦσαν αὐτοῖς, αἱ μὲν ἐς Καπυαίους πολιορκουμένους, αἱ δ᾽ ἐς τοὺς ἔξωθεν ἐπιόντας ἐπεστραμμέναι. ἥ τε ὄψις ἦν πόλεως μεγάλης σμικροτέραν ἐχούσης ἐν μέσῳ. τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ περιτειχίσματος ἐς τὴν Καπύην διάστημα, διστάδιον ἦν μάλιστα· ἐν ᾧ πολλαὶ ἐγίγνοντο πεῖραι καὶ συμβολαὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν, πολλὰ δ᾽ ὡς ἐν θεάτρῳ μεσοτειχίῳ μονομάχια, προκαλουμένων ἀλλήλους τῶν ἀρίστων. καί τις Καπυαῖος, Ταυρέας, Ῥωμαίων ἐν μονομαχίᾳ Κλαύδιον Ασελλον περιφεύγων, ὑπεχώρει, μέχρι τοῖς Καπυαίων τείχεσιν ὁ Ασελλος ἐγ-

Lin. 75. *vulgatum* μονομαχίᾳ *correxi.*

nos frumentum convehentes impetu facto, multos (quum inermis & incondita turba esset) interfecit, frumentumque Beneventanis donavit; atque Annibalis etiam castris, prædaque ibi relicta, potitus est. Tum vero ambo *Romani* Coss. junctis copiis, morante in Lucania Annibale, *Capuam fossa valloque cinxerunt:* dein, alio vallo extrinsecus ducto, inter utrumque vallum castra fecerunt. Propugnacula autem partim ad obsessam urbem obversa; partim extrorsus, si hostis adoriretur, opposita erant. Castrorumque facies instar amplissimæ urbis erat, minorem urbem in se complectentis. Inter vallum urbemque duorum fere stadiorum spatium erat interjectum. Quo spatio, ceu in theatro muris circumdato, cum in dies nova prælia fiebant, (provocantibus sese ad singulare certamen utrimque fortissimis viris;) tum *Claudii Aselli* Romani memorabile certamen fuit. Provocarat hunc *Taureas, Campanus*, & pugna commissa victus, versus urbem cessim ibat. Claudius ad mœnia usque refugientem insecutus, quum equum refle-

κύρσας, καὶ τὸν ἵππον οὐ δυνάμενος ἐκ τῆς ῥύμης ἐπι- A. U. στρέψαι, διὰ τῶν πολεμίων πυλῶν ἐς τὴν Καπύην ἐσή- 542. λατο σὺν ὁρμῇ, καὶ διϊππεύσας τὴν πόλιν ὅλην, κατὰ τὰς ἑτέρας ἐξέδραμεν ἐς τοὺς ἐπὶ θάτερα Ῥωμαίους. καὶ ὁ μὲν οὕτως παραβόλως διεσώζετο.

XXXVIII. Ἀννίβας δὲ, τῆς χρείας ψευσθεὶς ἐφ' ἣν ἐς 543. Λευκανοὺς μετεκέκλητο, ἀνέστρεφεν ἐς Καπύην, μέγα ποιούμενος μὴ περιϊδεῖν πόλιν μεγάλην καὶ εὔκαιρον ὑπὸ Ῥωμαίοις γενομένην. προσβαλὼν δὲ τῷ περιτειχίσματι, καὶ μηδὲν δυνηθεὶς, μηδ' ἐπινοῶν ὅπως ἂν ἐς τὴν πόλιν ἐσπέμψειεν ἢ σῖτον ἢ στρατιὰν, οὐδενὸς οὐδ' ἀπ' ἐκείνων αὐτῷ συμβαλεῖν δυναμένου διὰ τὴν ἐπιτείχισιν πάντῃ περιλαμβάνουσαν, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠπείγετο παντὶ τῷ στρατῷ· πυνθανόμενος μὲν, κἀκείνους ὑπὸ λιμοῦ πιέζεσθαι, ἐλπίζων δὲ τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν ἀπὸ Καπύης ἀναστήσειν, ἢ αὐτός τι Καπύης μεῖζον ἐργάσεσθαι. συν-

Lin. 85. *vulg.* μεταποιούμενος *in* μέγα ποιουμ. *ut alibi, fuit mutandum.* *L.* 88. *pro vulg.* μηδὲν δυνηθεὶς μηδὲ ἐπινοεῖν, *secutus sum lect. Vat. A. & B.* *L.* 90. αὐτῷ *pro* αὐτὸ, *quod editum fuerat, ex Vat. A. recepi.* *L.* 94. ἐργάσασθαι *Vat. Med.* ἐργάζεσθαι *Vat. B.*

ctere ex impetu non posset, patente hostium porta citato cursu invectus, toto oppido percurso, per alteram portam ex opposita parte, incredibile dictu, incolumis ad suos evasit.

38. *Annibal*, infecto negotio, cujus causa in Lucanos accitus fuerat, ad *Capuam* reversus, tantæ urbis (quam ad tot tantasque res opportunam Romanis fuisse norat) defensionem omni studio curaque sibi suscipiendam ratus, munimenta Romanorum adortus est. Sed quum nihil proficeret, neque viam aut rationem ullam inveniret, qua vel commeatum vel supplementum copiarum in urbem induceret; (nam ne ad colloquia quidem, propter tam arctam obsidionem, urbe egredi quisquam poterat;) cum universo exercitu *Romam contendit.* Movebat eum, quod ibi famem esse intellexisset, & se vel ab oppugnanda Capua Romanos imperatores abstracturum, vel aliquid etiam majus, quam Capuam libe-

A. U. 543. τόνῳ δὲ σπουδῇ διελθὼν ἔθνη πολλὰ καὶ πολέμια, τῶν μὲν οὐ δυνηθέντων αὐτὸν ἐπισχεῖν, τῶν δὲ οὐδὲ ἐς πεῖραν ἐλθεῖν ὑποστάντων, ἀπὸ δύο καὶ τριάκοντα σταδίων τῆς Ῥώμης ἐστρατοπέδευσεν, ἐπὶ τοῦ Ἀνιῆνος ποταμοῦ.

XXXIX. Καὶ ἡ πόλις ἐθορυβήθη θόρυβον οἷον οὐ πρότερον· οἰκεῖον μὲν οὐδὲν ἔχοντες ἱκανὸν, (ὃ γὰρ εἶχον, ἐν Καμπανίᾳ τότε ἦν·) πολεμίου δὲ στρατοῦ τοσοῦδε σφίσιν ἐπιστάντος ἄφνω, καὶ στρατηγοῦ δι' ἀρετὴν καὶ εὐτυχίαν ἀμάχου. ὅμως δὲ ἐκ τῶν παρόντων, οἱ μὲν δυνάμενοι φέρειν ὅπλα τὰς πύλας ἐφύλασσον, οἱ δὲ γέροντες ἐς τὸ τεῖχος ἀνεπήδων, γύναια δὲ καὶ παιδία λίθους καὶ βέλη παρέφερον. οἱ δὲ ἐκ τῶν ἀγρῶν, συνέθεον ἐς τὸ ἄστυ δρόμῳ. βοῆς δὲ παμμιγοῦς καὶ θρήνων καὶ εὐχῶν καὶ παρακελεύσεων πρὸς ἀλλήλους πάντα μεστὰ ἦν. εἰσὶ δ' αὐτῶν οἳ τὴν γέφυραν τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀνιῆνος, ἐκδραμόντες, ἔκοπτον. μικρὸν δέ τι πολίχνιον Ῥωμαῖοί ποτε ἐπιτειχίζοντες Αἰκανοῖς, Ἄλβην ἀπὸ τῆς

Lin. 98. Ἀνιῆντος *Med. Forsan & Vat. A.* *L.* 6. γυναῖκες *Edd.* γύναια *Vat. Med.* *L.* 11. *Iterum* Ἀνιῆντος *Med.*

raſſe, facturum ſperaret. Itaque quam maximis itineribus multos eoſque hoſtiles populos brevi emenſus; quorum alii tranſitu eum arcere non potuerant, alii ne prælii quidem aleam ſubierant; *quarto ab Urbe lapide*, *ad Anienem* fluvium, caſtra *Annibal* poſuit.

39. Ac *Romæ* quidem *trepidatio* pavorque, quantus numquam antea, exſiſtebat. Deerant idoneæ copiæ; (quas habebant, in Campania erant:) & ſubito tantus imminebat exercitus, duxque & virtute & felicitate invictus. Tamen ex iis qui aderant, quicumque ferre arma poterant, ad cuſtodiendas portas adcurrebant; ſenes in muros inſiliebant; mulierculæ cum pueris ſaxa telaque comportabant: & ex agris omnes curſim in urbem confluebant. Jam promiſcuo ululatu, planctibus, precibus, mutuis cohortationibus, omnia perſtrepere. Nonnulli urbem egreſſi, pontem, qui ſuper Anienem erat, reſciderunt. Romani quondam in *Æquis* oppidulum quóddam munierant, *Albam*que, metropolis ſuæ nomine,

A. U. 543.

αὐτῶν μητροπόλεως ἐκάλεσαν· σὺν χρόνῳ δὲ, ἐπισύροντες ἢ διαφθείροντες, ἢ ἐς τὴν Αλβανῶν σύγκρισιν, Αλβησέας αὐτοὺς καλοῦσιν· τούτων τότε τῶν Αλβησέων ἐς Ρώμην δισχίλιοι δρόμῳ διέθεον, τοῦ κινδύνου μετασχεῖν. καὶ ἅμα ἀφικνοῦντο, καὶ ὡπλίζοντο, καὶ τὰς πύλας ἐφρούρουν. τοσῇδε προθυμίᾳ βραχὺ πολίχνιον ἐκ τοσῶνδε ἀποικιῶν ἐχρήσατο μόνη. οἷόν τι καὶ Αθηναίοις ἐς Μαραθῶνα μικρὰ πόλις ἡ Πλαταιέων ἔδραμε τοῦ τότε κινδύνου μετασχεῖν.

XL. Τῶν δὲ στρατηγῶν Απωιος μὲν Καπύῃ παρέμενε, κἀκεῖνος ἡγούμενος ἑλεῖν Καπύην· Φούλβιος δὲ Φλάκκος, ἑτέραις ὁδοῖς ἐπειχθεὶς ἀλήκτῳ τάχει, ἀντεστρατοπε-

Lin. 15. Αλβησσέων *Vat. Med.* *L.* 20. „ *Primo quidem aspectu* „ *videri possit (pro* ἔδραμε*) scribendum* ἔδραστε, *sed magis placet* „ προσέδραμε, *aut* συνέδραμε.“ *Sic* H. Stephanus. *Mihi nihil mutandum videtur; nisi quod hypostigmen, quæ post* ἔδραμε *vulgo ponitur, delendam censuerim.* *L.* 22. *corruptum* Αννιος, *iterum in* Απωιος *mutavi.* *L.* 23. & 26. *Corrupte iterum iterumque* Κλαύδιος & Κλαύδιον *Edd. ubi* Φούλβιος & Φούλβιον *fuit restituendum.* *Idem a nobis factum, quoties* hoc Cap. *ac* tribus ſqq. Capitibus, *mentio hujus Consulis occurrit; qui, & in Editis*, & , *quantum equidem novi, in MSStis omnibus nostris, ubique* Κλαύδιος *pro* Φούλβιος *adpellatur; obstinato quodam ac perpetuo errore, cujus culpam* Appiano *tribui vix sine injuria posse, alibi monstrabo.* *L.* 24. ἐτιχθεὶς *Vat. A.* ἐπισθεὶς *Med. mendose utrumque.* *Ibid. vulg.* ἀλέκλῳ *in* ἀλήκλῳ *mutandum censui.* *Ibid. pro* τάχει, *decurtata voce est* τὰ *in edit.* 1. 2.

adpellarant. Lapſu temporis, ſive producto vel corrupto vocabulo, ſive ut ab *Albanis* diſtinguerentur, *Albenſes* vocitati. Hi, ad duo millia, quum ad participandum periculum Romam adcurriſſent; ſtatim armati, portarumque cuſtodiæ præpoſiti ſunt. Tantam fidem ac benevolentiam tunc temporis una hæc, ex tam multis, colonia erga Romanos præſtitit: Platæenſium exemplum imitata, qui numero non multi, pugna Marathonia, Athenienſibus ſeſe adjunxerunt, ut communibus viribus præſens periculum propulſarent.

40. Romanorum imperatorum alter, *Appius*, ad *Capuam* remanſit, quæ vel ab eo ſolo poſſe expugnari videbatur: alter, *Fulvius Flaccus*, diverſo itinere, incredibili celeritate, verſus *Romam* pro-

A. U. 543. δευσε τῷ Αννίβᾳ, μέσον ἔχων τὸν Ανιῆνα. τῷ δ' Αννίβᾳ τὴν γέφυραν εὑρόντι λελυμένην καὶ τὸν Φούλβιον ἀντικαθήμενον, ἔδοξε τὰς πηγὰς τοῦ ποταμοῦ περιοδεῦσαι. καὶ ὁ μὲν Φούλβιος ἀντιπαρώδευεν. ὁ δὲ καὶ ὣς ἐνήδρευε, Νομάδας ἱππέας ὑπολιπὼν, οἳ, τῶν στρατῶν ἀναστάντων, τὸν Ανιῆνα ἐπέρασαν, καὶ τὰ Ρωμαίων ἐδῄουν· μέχρι παρὰ τὴν πόλιν αὐτὴν γενόμενοι, καὶ φοβήσαντες, ἐπέστρεψαν ἐς Αννίβαν. οὕτω γὰρ αὐτοῖς παρήγγελτο. αὐτὸς δὲ, ἐπεὶ τάς τε πηγὰς τοῦ ποταμοῦ περιῆλθεν, καὶ ὁδὸς ἦν ἐς τὸ ἄστυ οὐ πολλὴ, λέγεται μὲν νυκτὸς σὺν τρισὶν ὑπασπισταῖς λαθὼν κατασκέψασθαι τὸ ἄστυ, καὶ τὴν τῆς δυνάμεως ἐρημίαν καὶ θόρυβον τὸν ἐπέχοντα ἰδεῖν· ἀναστρέψαι δ' ἐς Καπύην· εἴτε θεοῦ παράγοντος αὐτὸν αἰεὶ, ὡς καὶ τότε· εἴτε τὴν τῆς πόλεως ἀρετὴν καὶ τύχην δείσας· εἴτε, ὡς αὐτὸς τοῖς ἐσβαλεῖν προτρέπουσιν ἔλεγεν, οὐκ ἐθέλων τὸν πόλεμον ἐκλῦσαι, δέει Καρχηδονίων, ἵνα μὴ καὶ τὴν στρατηγίαν αὐτὸς ἀποθοῖτο.

Lin. 25. Ανῆντα *Vat. Med.*

fectus, Annibali caſtra in altera Anienis ripa oppoſuit. *Annibal*, quum interciſum pontem, & *Fulvium* ex adverſo ſedentem offendiſſet, fontes fluvii circumire conſtituit. Quo iter facientem, ex altera fluvii parte Fulvius ſecutus eſt. Sed & ibi, more ſuo, inſidias admiſcuit Poenus. Numidarum equitum manum reliquit, qui, ubi exercitus receſſiſſent, trajecto flumine agrum Romanum depopularentur. Qui quum ad urbem uſque excurriſſent, terroremque adtuliſſent; ad Annibalem, ut juſſi erant, redierunt. Ipſe, poſtquam circa fontes fluvii exercitum circumduxit, noctu cum tribus ſpeculatoribus fertur ſitum urbis, quæ non procul diſtabat, clam eſſe contemplatus, ſolitudinemque & trepidationem intra mœnia intellexiſſe; & *Capuam* tamen rediiſſe: ſive Deus ei, ut alias, ſic eo tempore mentem ademerit; ſive urbis virtutem fortunamque pertimuerit: ſive (quod amicis, ad eam oppugnandam hortantibus, profeſſus eſt) debellare noluerit, metuens, ne finito bello a Carthaginienſibus imperio privaretur. Nam quod ad Fulvii quidem exercitum adtinet; non erat ullo

οὐ γὰρ ὅγε σὺν Φουλβίῳ στρατὸς ἦν αὐτῷ πάμπαν ἀξιόμαχος. ὁ δὲ Φούλβιος ἀναστρέφοντι παρείπετο, κωλύων τε προνομεύειν, καὶ φυλασσόμενος μηδὲν ἐξ ἐνέδρας παθεῖν. A. U. 543.

XLI. Ὁ δ᾽ ἐπιτηρήσας νύκτα ἀσέληνον, καὶ χωρίον, ἐν ᾧ Φούλβιος ἑσπέρας τεῖχος μὲν οὐκ ἔφθανεν ἐγεῖραι, τάφρον δ᾽ ὀρυξάμενος, καὶ διαστήματα ἀντὶ πυλῶν καταλιπὼν, καὶ τὸ χῶμα προβαλὼν ἀντὶ τείχους, ἡσύχαζεν· ἐς τὸν λόφον ὑπερκείμενον αὐτοῦ καρτερὸν ἔπεμψε λαθὼν ἱππέας, οἷς εἴρητο, ἡσυχάζειν, ἕως οἱ Ῥωμαῖοι τὸν λόφον, ὡς ἔρημον ἀνδρῶν, καταλαμβάνωσι. τοῖς δ᾽ ἐλέφασι τοὺς Ἰνδοὺς ἐπιβήσας, ἐκέλευσεν ἐς τὸ τοῦ Φουλβίου στρατόπεδον ἐσβιάζεσθαι διά τε τῶν διαστημάτων καὶ διὰ τῶν χωμάτων, ὡς δύναιντο. σαλπιγκτὰς δὲ αὐτοῖς καὶ βυκανητάς τινας ἐξ ὀλίγου δια-

Lin. 47. ἐν ᾧ Κλαύδιος ἐπέρασεν, τεῖχος μὲν, *&c. Sic vulgo Edd. & MSSti.* Κλαύδιος, *ut sæpius in hac historia, in* Φούλβιος *fuit mutandum. Corruptum verbum* ἐπέρασεν, *quod plane delendum censuit Musgravius, mibi leviuscula mutatione emendari posse videbatur. L. 50. vulgatum* ἔς τε λόφον *necessario in* ἐς τὸν λοφ. *vel* ἔς τινα λοφ. *fuit mutandum. L. 55.* σαλπικτὰς, *& mox* σαλπικταὶ, *Vat.*

modo cum Annibalis copiis conferendus. *Fulvius* autem revertentem Annibalem vestigiis sequens, satis agere se putabat, si & eum prædationibus prohiberet, & sibi, ne quid per insidias damni accideret, caveret.

41. Sed Annibal, nocte quadam illuni; postquam intellexit, *Fulvium*, inclinante ad vesperam die, vallo castra non munivisse, sed fossa modo circumducta, spatiis portarum loco relictis, & pro vallo aggere solum objecto fuisse contentum; in imminentem castris munitum tumulum summo silentio equites misit, quibus præcepit, quieti se ibi tenerent, donec Romani tumulum, velut ab hoste vacuum, occupare instituissent. Tum Indos, conscensis elephantis, in Fulviana castra, quocumque modo per intervalla aggeremque possent, irrumpere jubet; hosque exiguo intervallo subsequi tubicines aliquot ac buccinatores. Man-

A. U. 543. στήματος ἕπεσθαι κελεύσας, προσέταξεν, ὅταν ἔνδον γένωνται, τοὺς μὲν θόρυβον πολὺν ἐγείρειν περιθέοντας, ἵνα πολλοὶ δόξωσιν εἶναι· τοὺς δὲ, ῥωμαΐζοντας, βοᾶν, ὅτι Φούλβιος ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς κελεύει, τὸ στρατόπεδον ἐκλείποντας, ἐπὶ τὸν ἐγγὺς λόφον ἀναπηδᾶν. τόδε μὲν ἦν τὸ στρατήγημα τοῦ Ἀννίβου. καὶ τούτων τὰ μὲν πρῶτα πάντα κατὰ νοῦν ἀπήντησεν. οἵ τε γὰρ ἐλέφαντες ἐσῆλθον, τοὺς φύλακας καταπατήσαντες, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ τὸ αὐτῶν ἐποίουν. καὶ ὁ θόρυβος Ῥωμαίοις, ἐξ εὐνῆς ἀνισταμένοις, ἐν μελαίνῃ νυκτὶ ἀδόκητος ἐμπεσὼν, ἐπιφοβώτατος ἦν. τῶν τε ῥωμαϊζόντων ἀκούοντες, ὅτι παρήγγελται φεύγειν ἐς τὸν λόφον, περὶ τοῦτ᾽ ἐγίγνοντο.

XLII. Φούλβιος δὲ αἰεί τινα προσδοκῶν ἐνέδραν, καὶ τοῦτο ὑποπτεύων ἐν ἅπασι τοῖς Ἀννίβου, εἴθ᾽ ὑπ᾽ οἰκείας τότε συνέσεως, εἴτε θεολήπτῳ γνώμῃ προσπεσὼν, εἴτε παρὰ αἰχμαλώτου τὰ ἀκριβέστατα μαθὼν, τοὺς χιλιάρχους ὀξέως ἐπέστησε ταῖς εἰς τὸν λόφον ἀγούσαις

Lin. 61. ἐκλιπόντας *Med.* *L.* 65. τὸ αὐτὸ *Edd. Rectius Vat. & Med.*

datque, ut, ubi intus forent, illi hinc inde discurrentes quam maximum strepitum ederent, quo plures esse viderentur; hi vero Latino sermone, veluti *Flacci* imperatoris verbis, proclamarent, *milites, omissis castris, in proximum collem debere evadere.* Atque hæ *Annibalis fraudes* ab initio satis ex sententia succedebant. Nam & elephanti, protritis stationum custodibus, irruperant; & buccinatores mandata perfecerant; & Romanis, e cubilibus subsilientibus, tumultus obscura nocte coortus terroris plurimum adtulerat; & milites, audito Latinis verbis imperio, quo proximum occupare tumulum jubebantur, jam ad fugam sese accingebant.

42. Verum *Fulvius*, cui omnia Annibalis consilia, ceu insidiis dolisque plena, suspecta erant, tunc, sive suapte prudentia, sive divino motus impulsu, aut ab aliquo captivo rei veritatem edoctus, celeriter tribunos militum per vias in tumulum ferentes disponit; qui milites eo tuen-

ὁδοῖς, κωλύειν τοὺς δι' αὐτῶν φερομένους, καὶ μεταδιδάσκειν, ὅτι τοῦτ' οὐχ ὁ στρατηγὸς Ῥωμαίων, ἀλλ' Ἀννίβας ἐκήρυξεν ἐνεδρεύων. αὐτὸς δὲ τοῖς χώμασιν φυλακὰς ἀκριβεῖς ἐπιστήσας, μή τις ἔφοδος ἔξωθεν ἄλλη γένοιτο, ἐβοηδρόμει μεθ' ἑτέρων ἀνὰ τὸ στρατόπεδον, ἅπαντα ἔχειν ἀσφαλῶς, καὶ ὀλίγους τοὺς μετὰ τῶν ἐλεφάντων ἐσελθόντας εἶναι. δᾷδάς τε ἧπτε καὶ πῦρ πανταχόθεν ἤγειρε, καὶ καταφανὴς ἦν ἡ τῶν ἐσελθόντων ὀλιγότης· ὥστε αὐτῶν πάνυ καταφρονήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἐς ὀργὴν ἐκ τοῦ πρὶν δέους μεταβαλόντες, εὐμαρῶς, οἷα ψιλοὺς καὶ ὀλίγους, διέφθειραν. οἱ δὲ ἐλέφαντες, οὐκ ἔχοντες εὐρύχωρον οὐδὲν ἐς ἀναστροφὴν, εἱλούμενοι περὶ σκηνὰς καὶ φάτνας, ἐβάλλοντο πρὸς ἁπάντων ἐπιτυχῶς διὰ τὴν στενότητα τοῦ χωρίου καὶ τὸ μέγεθος τῶν σωμάτων· μέχρι περιαλγοῦντές τε καὶ ἀγανακτοῦντες, καὶ ἐπιδραμεῖν ἐς τοὺς πολεμίους οὐκ ἔχοντες, τοὺς ἐπιβάτας σφῶν ἀπεσείοντο, καὶ κατεπάτουν σὺν ὀργῇ καὶ βοῇ πάνυ ἠγριωμένῃ· καὶ ἐξεπήδων ἐκ τοῦ στρατοπέδου. A. U. 543.

Lin. 79. ſq. aut poſt στρατόπεδον *excidiſſe videtur participium* κηρύσσων, *aliudve ſimile; aut paulo ante, pro* ἐβοηδρόμει *legendum* ἰδίᾳ δραμών. *L. 92.* ἠγριωμένοι *Vat. neſcio an melius.*

tes arcerent, docerentque, *edictum illud non juſſu Romani imperatoris, ſed Annibalis fraude, fuiſſe proclamatum.* Deinde ipſemet, ad aggerem ubique conſtitutis validis ſtationibus ad repellendos, ſiqui fierent, novos impetus, per caſtra diſcurrebat; clamitans, *nihil eſſe periculi, paucos cum elephantis irrupiſſe.* Quorum tandem (accenſis ejuſdem juſſu facibus, ignibuſque ſublatis) quum paucitas adparuiſſet; verſo in iram metu, Romani eos contemtim & facile, utpote leviter armatos & paucos, ceciderunt. Elephanti, quia receptui ſpatium deerat, per tabernacula & præſepia impliciti agitabantur, & (nullis telis propter anguſtias loci corporumque vaſtitatem irritis) paſſim ſauciabantur: donec dolore tandem accenſi, excuſſis & proculcatis ſeſſoribus, nam in hoſtes irruendi nulla erat facultas, cum ira horrendiſque barritibus e ca-

A. U. 543. Φούλβιος μὲν δὴ Φλάκκος εὐσταθῶς καὶ εὐμηχάνως, αἰφνιδίῳ συνενεχθεὶς ἐνέδρᾳ, περιῆν τοῦ Αννίβου, καὶ τὸν στρατὸν περιέσωζεν, αἰεὶ πεφρικότα τὰς Αννίβου μηχανάς.

XLIII. Ο δ᾽ Αννίβας, ἐπεὶ τῆς πείρας ἀπέτυχεν, ἐς Λευκανοὺς διελθὼν, ἐχείμαζε· καὶ ἐπὶ τρυφῆς ἦν οὐ συνήθους, ἐρωμένην τε εἶχεν ἄγριος ἀνήρ. καὶ εὐθὺς αὐτῷ κατ᾽ ὀλίγον ἐτρέπετο πάντα. Φούλβιος δ᾽ ἐς Καπύην πρὸς τὸν συστράτηγον ἐπανῄει, καὶ τοῖς Καπυαίοις προσέβαλλον ἄμφω καρτερῶς, ἐπειγόμενοι χειμῶνος ἑλεῖν τὴν πόλιν, ἕως Αννίβας ἠρεμεῖ. Καπυαῖοι δὲ, τῶν τροφῶν σφᾶς ἐπιλειπουσῶν, καὶ οὐδαμόθεν ἄλλων ἐπεισαγομένων, ἐνεχείρισαν ἑαυτοὺς τοῖς στρατηγοῖς· ἐνεχείρισαν δὲ καὶ ὅσοι Λιβύων αὐτοὺς ἐφρούρουν, αὐτοῖς στρατηγοῖς, Αννωνι ἑτέρῳ, καὶ Βωτᾷ. Ῥωμαῖοι δὲ τῇ μὲν πόλει φρουρὰν ἐπέστησαν, καὶ ὅσους εὗρον αὐτομολοῦντας, χεῖρας αὐτῶν ἀπέτεμον· Λιβύων δὲ τοὺς μὲν ἐπιφανεῖς ἐς Ῥώμην ἔπεμψαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπέδοντο. καὶ Καπυαίων

Lin. 94. αἰφνιδίως *edit.* 1. *correxi ex Vat. & Med.* *L.* 97. *corruptum* Πλευκανοὺς *Editorum* *L.* 7. *pro* Βωτᾷ *mallem* Βώστᾳ *aut* Βώσταρι.

ſtris erupere. Hoc pacto *Fulvius Flaccus*, magna conſtantia & ſolertia improviſis occurrendo inſidiis, & *Annibalis artes ſuperavit*, & illas ſemper perhorreſcentem exercitum ſervavit.

43. *Annibal*, irrito incepto, in *Lucaniam* traductis copiis, hibernavit; ibique vir ferus, nullis adſuetus deliciis, præter morem *luxui amorique operam dedit.* Qua ex re ſenſim, nec multo poſt, magnam induxit rebus ſuis omnibus mutationem. *Flaccus Capuam* ad collegam redierat, & jam ambo in urbis oppugnationem acriter incumbebant, eamque, quieſcente Annibale, hieme expugnare properabant. Et *Capuani*, rerum omnium penuria (quia nihil aliunde advehebatur) adflicti, *Romanis ſeſe* imperatoribus *dediderunt:* unaque Poenos, quotquot Capuæ in præſidio fuerant, cum ipſis præfectis præſidii, *Annone* (diverſo illo ab hoc, qui in Lucania erat) & *Boſtare*, tradiderunt. Romani, impoſito urbi præſidio, transfugis, quotquot inventi ſunt, manus amputarunt. Afrorum nobiles Romam transmiſſi; reliqui venundati. Inde

αὐτῶν τοὺς μὲν αἰτίους μάλιστα τῆς ἀποστάσεως ἀπέκτειναν, τῶν δ᾽ ἄλλων τὴν γῆν ἀφείλοντο μόνον. εὔφορος δ᾽ ἐστὶν ἐς σῖτον ἡ περὶ τὴν Καπύην πᾶσα· πεδιὰς γάρ ἐστιν. Καπύη μὲν δὴ πάλιν ἐς Ῥωμαίους ἐπανῆκτο, καὶ μέγα τοῦτο Λιβύων ἐς τὴν Ἰταλίαν πλεονέκτημα περιῄρητο. A. U.

XLIV. Ἐν δὲ Βρυττίοις, οἳ μέρος εἰσὶν τῆς Ἰταλίας, ἀνὴρ ἐκ πόλεως Τισίας, φρουρουμένης ὑπὸ τῶν Λιβύων, ἐθίσας αἰεί τι λῄζεσθαι καὶ φέρειν τῷ φρουράρχῳ, καὶ παρὰ τοῦτο αὐτῷ συνήθης ἐς πάντα γεγονὼς, καὶ σχεδὸν συστράτηγος, ἤλγει, τῶν φρουρῶν ἐς τὴν πατρίδα ὑβριζόντων. συνθέμενος οὖν τῷ Ῥωμαίων στρατηγῷ, καὶ πιστὰ δοὺς καὶ λαβὼν, ἑκάστοτέ τινας, ὡς αἰχμαλώτους, ἐσῆγεν ἐς τὴν ἄκραν, καὶ τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐσέφερεν ὡς σκῦλα. ἐπεὶ δὲ πλέονες ἐγένοντο, ἐξέλυσεν αὐτοὺς, καὶ ὥπλισε, καὶ τὴν Λιβύων φρουρὰν ἀνεῖλε, καὶ παρὰ Ῥωμαίων ἄλλην ἐσηγάγετο. Ἀννίβου δὲ οὐ πολὺ ὕστερον 544.

Lin. 17. Βρυτίοις *Edd. & sic deinceps sæpius. Prætuli scripturam Vat. Med. Ibid. Lege* οἳ μέρος ἔσχατόν εἰσιν τῆς Ἰταλ. *Ni malueris* οἳ μέρος εἰσὶν τῆς παλαιστάτης Ἰταλίας, *aut*, τῆς πάλαι μόνης καλουμένης Ἰταλίας.

in ipſos Capuæ cives converſi, auctores defectionis extremo ſupplicio, ceteros agro modo, mulctarunt. Eſt autem Campanus ager, quia campeſtris, frugum haud parum ferax. Jam igitur, *Capuâ Romanis reſtituta*, magnum ad res in Italia gerendas momentum Carthaginienſibus ablatum erat.

44. In *Bruttiis*, quæ pars extrema Italiæ eſt, vir ex *Tiſia* civitate, prædari & de præda ſemper aliquid adferre ad præfectum præſidii Punici, quod in urbe erat, ſolitus, ita ad ejus amicitiam adrepſerat, ut prope imperii conſors eſſet. Hic injurias militum in patriam iniquo animo ferens, pactus cum Romano imperatore, data fide & accepta, nonnullos in dies veluti captivos in arcem intromittebat, armaque eorum ceu ſpolia inferebat. Quorum ubi probabilis numerus adfuit; vinculis eos ſolvit, armavitque: & Punico præſidio oppreſſo, Romanum induxit. Sed brevi poſt tempore, prætereunte

A. U. 544. παροδεύοντος αὐτοὺς, οἱ μὲν φρουροὶ, καταπλαγέντες, ὑπὸ τοῦ δέους ἐξέφυγον ἐς Ῥήγιον· οἱ δὲ Τισιᾶται παρέδωκαν αὐτοὺς τῷ Ἀννίβᾳ. καὶ ὁ Ἀννίβας τοὺς μὲν αἰτίους τῆς ἀποστάσεως ἔκαυσε, τῇ δὲ πόλει φρουρὰν ἐπέστησεν ἄλλην.

XLV. Ἰαπύγων δ' ἐν πόλει Σαλαπίᾳ, Λιβύων ὑπηκόῳ, δύο ἤστην ἄνδρε, τῶν μὲν ἄλλων γένει καὶ πλούτῳ καὶ δυνάμει διαφέροντε, ἀλλήλοιν δ' ἐκ πολλοῦ διαφόρω. τούτοιν Δάσιος μὲν τὰ Λιβύων ᾑρεῖτο, Βλάτιος δὲ τὰ Ῥωμαίων. ἕως μὲν οὖν ἤκμαζε τὰ Ἀννίβου, ἐφ' ἡσυχίας ἦν ὁ Βλάτιος. ἐπεὶ δὲ ἠγείρετο τὰ Ῥωμαίων, καὶ τὰ πολλὰ τῆς ἐσφετερισμένης ἀρχῆς ἀνελάμβανον, ἔπειθεν ὁ Βλάτιος τὸν ἐχθρὸν, ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτῷ συμφρονῆσαι μόνης· μή τι πάθοι, Ῥωμαίων αὐτὴν βίᾳ λαβόντων, ἀνήκεστον. ὁ δ' ὑποκρινάμενος συντίθεσθαι, κατεμήνυσε τοῦτο Ἀννίβᾳ. καὶ ἐδίκαζεν αὐτοῖς ὁ Ἀννίβας, Δασίου μὲν κατηγοροῦντος, Βλατίου δ' ἀπολογουμένου,

Lin. 33. *Decurtato nomini* Ἰαπὺ (*ſic vulgo exhibetur*) *ultimam ſyllabam reddidi, monente etiam Stephano. Ibid.* Σαλατίᾳ *Edd.* Ἀλλατίᾳ *Vat. & Med. ſed in ora Vat. eſt* Σαλλατίᾳ. *Reſtituendum verum nomen duxi. L.* 35. δὲ καὶ πολλοῦ *Edd. mendoſe & invitis MSStis.*

illac Annibale, territi præſidiarii, Rhegium confugerunt; & *Tiſiatæ* Annibali ſe tradiderunt: qui, defectionis principibus crematis, aliud præſidium urbi impoſuit.

45. *Salapiæ*, *Apuliæ* oppido, quod tum ſub Punico imperio erat, duo fuere viri, genere & divitiis potentiaque facile principes, ſed veteri inimicitia inter ſe disjuncti. Ex his *Daſius*, Punicam; *Blatius* rem Romanam fovebat. Quamdiu ergo Annibali res ſecundæ erant, Blatius quievit. At poſtquam, recuperato majori ex parte imperio, Romana potentia revixit; *Blatius* inimicum hortari eſt auſus, „ut vellet pro ſalute patriæ ſaltem ſecum conſentire: ne, ſi Romani eam vi expugnarent, tandem inſanabili malo patria implicaretur". *Daſius*, ſimulans ſe adſentiri, rem aperit Annibali. Diſceptare judicareque cauſam ipſe *Annibal* voluit, accuſante *Daſio*, defendente *Blatio*,

καὶ συκοφαντεῖσθαι διὰ τὴν ἔχθραν λέγοντος. ὃ καὶ τέως ἄρα προορῶν, ἐτόλμησεν ἐχθρῷ προσενεγκεῖν λόγον τοιόνδε, ὡς ἀπίστῳ κατηγόρῳ διὰ τὴν ἔχθραν ἐσομένῳ. Αννίβας δ' οὔτε ἀπορρίψαι τὸ ἔργον, οὔτε τῷ παρ' ἐχθροῦ πιστεῦσαι ῥαδίως ἀξιῶν, μεθίστατο αὐτοὺς, ὡς σκεψόμενος ἐφ' ἑαυτοῦ. στενῆς δὲ τῆς ἐξόδου πάμπαν οὔσης, ὁ Βλάτιος ἔφη τῷ Δασίῳ, τοὺς ἄλλους λαθὼν, Οὐ σώσεις, ὦ ἀγαθὲ, τὴν πατρίδα; ὁ δὲ καὶ τοῦτ' εὐθὺς, ἐκβοήσας, ἐμήνυεν. A. U. 544.

XLVI. Καὶ ὁ Βλάτιος οἰκτισάμενος, τότε μάλιστα ἀξιοπίστως εἶπεν, ὡς ἐπιβουλεύοιτο ὑπ' ἐχθροῦ τεχνίτου. Τοῦτο δ', ἔφη, τὸ νῦν ἐπιβούλευμα, καὶ τῆς πρότερον ἀμφιλογίας, εἴ τις ἦν, ῥύσεταί με. τίς γὰρ ἂν ἢ πρότερον ἐχθρῷ περὶ τοιῶνδε διεπίστευσεν; ἢ νῦν, εἰ καὶ τέως ἐπεπλάνητο, ἀπίστῳ καὶ κατηγόρῳ περὶ ἐκεῖνα γεγενημένῳ, κινδυνεύων ἔτι καὶ κρινόμενος καὶ ἀρνούμενος, αὐ-

Lin. 45. οὗ καὶ τέως *Edd.* ὃ *dant tres nostri MSS. quod jam Steph. reponendum monuerat.* *L.* 52. ὦ, *quo carent Editi, ex Vat. & Med. adjeci.*

respondenteque, *ob privatas inimicitias falsa sibi crimina imponi.* Et certe ob id ipsum, quod præviderat, accusatori inimico propter simultatem fidem nullam fore, ausus fuerat liberius cum illo hac de re sermonem conferre. Igitur Annibal, nec rem contemnendam esse, ratus, nec inimico nimium fidendum, utrumque jussit secedere; tamquam per se de ea re cogniturus. Quum vero peranguftus exitus esset, Blatius remotis arbitris Dasium compellans; *Non tu ergo*, inquit, *vir bone, patriam servabis?* Quod *Dasius* e vestigio, magna voce exclamans, Annibali indicat.

46. Et *Blatius* quiritans, tunc maxime cum multa veri specie dixit: *Nunc sane nemo non videt, me ab astuto inimico insidiis peti. Et omni dubia suspicione, si qua ante fuit, hic me dolus liberabit. Quis enim, obsecro, aut antea voluisset inimici fidei talia committere? aut, si vel adhuc ita levis fuisset, quis tandem perfidum hominem, quem ipsum indicem consiliorum suorum fuerit expertus, nunc, in judicium vocatus, & causam dicens, factumque*

A. U. 544. θις ἂν τὰ δεύτερα ταῦτ' ἐθάῤῥησεν εἰπεῖν; καὶ μάλιστ' ἐν τῷ δικαστηρίῳ, πολλῶν μὲν ἀκοῦσαι δυναμένων, τοῦ δὲ κατηγόρου καὶ τόδε μέλλοντος εὐθὺς ὁμοίως ἐρεῖν; εἰ δὲ δὴ καὶ ἐγεγένητο, ἔφη, χρηστὸς ἐξαίφνης καὶ φίλος, τί μοι συλλαβεῖν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔτι δυνατὸς ἦν; τί δ' ἂν ἐδεόμην ἐγὼ μηδὲν ἐπικουρεῖν δυναμένου; Ἅ μοι δοκεῖ προϊδὼν πάλιν ὁ Βλάτιος ψιθύρως ἐντυχεῖν τῷ Δασίῳ, καὶ ἐς ἀπιστίαν αὐτὸν ἐμβαλεῖν μείζονα· ἐπαγαγέσθαι δ' ἐκ τοῦδε καὶ Αννίβαν ἐς ἀπιστίαν τῶν πρότερον εἰρημένων. Οὐ μὴν, οὐδὲ ἐκφυγὼν τὴν δίκην, ὁ Βλάτιος ἀφίστατο μὴ μεταπείθειν τὸν ἐχθρὸν, καταφρονῶν ἄρα ὡς ἐς πάντα γεγονότος ἀπίστου. ὁ δὲ αὖθις ὑπεκρίνετο συντίθεσθαι, καὶ τὴν ἐπίνοιαν τῆς ἀποστάσεως ᾔτει μαθεῖν. ὁ δὲ, οὐδὲν ὀκνήσας, ἔφη· Διαδραμοῦμαι μὲν ἐπί τι τῶν στρατοπέδων ἐγὼ τῶν Ῥωμαϊκῶν (μηνύσας

Lin. 67. πάλαι pro πάλιν legendum cenſuit Beraldus. Ibid. ψιθύρας fuerat in MS. Stephani. L. 74. Ὁ δὲ, Οὐδὲν ὀκνήσας, ἔφη, διαδ. Edd. Diſtinctionem cum Beraldo mutavi. Ib. διαδημοῦμαι Edd. mendoſe. Melius Med. ut jam conjecerat Stephan. & Muſgrav.

pernegans, de integro eadem de re compellare ſuſtinuiſſet? in ipſo potiſſimum etiam nunc judicio? præſentibus multis, qui audire poſſent? ubi e veſtigio accuſator, non ſecus ſane atque antea, denunciaturus eſſet? Jam vero, ut ſubito, inquit, *fidelis mihi & amicus factus fuiſſet; quid opis mihi poſt hæc in patriæ ſalutem conferre ille potuiſſet? aut quid ego ejus auxilium imploraſſem, qui nihil quidquam mihi præſtare poſſet?* Atque ſic conſulto mihi videtur *Blatius* paulo ante iſta in aurem *Daſii* inſuſurraſſe, exitum rei prævidens; ut eo ipſo fidem Daſii multo magis minueret, & *Annibalem* induceret, ut eorum etiam, quæ antea adverſus eum dixerat Daſius, nihil crederet. Sed ne ſic quidem *Blatius*, poſtquam effugit judicium, deſtitit adverſarium obtundere; quem, veluti in omnibus rebus fide detracta, non amplius formidandum judicabat. Itaque Daſius iterum ſimulavit, ſe ejus oratione moveri, atque ex eo cupere totam deſciſcendi viam rationemque cognoſcere. Et ille nihil cunctatus, *Ego*, inquit, *in caſtra Romana* (indicabat autem illi remotiſſima caſtrorum) *tranſ-*

αὐτῷ τὸ πάνυ πορρωτάτω) καὶ στρατιὰν ἄξω λαβών· A. U.
ἔστι γάρ μοι φίλος ὁ στρατηγὸς ἐκείνου τοῦ στρατοῦ· σὺ 541.
δή ὑπομένειν μοι δεῦρο, καὶ τὰ ἔνδον ἐπιτηρεῖν.

XLVII. Ο μὲν εἶπεν οὕτω, καὶ εὐθὺς ἐξέδραμε, λαθὼν Δάσιον, οὐκ ἐς ἐκεῖνο τὸ στρατόπεδον, ἀλλ' ἐς Ρώμην, ὁδὸν ἐλάσσονα. καὶ δοὺς τῇ βουλῇ τὸν υἱὸν ὅμηρον, ἱππέας ᾔτει χιλίους, μεθ' ὧν ἠπείγετο κατὰ σπουδὴν, τὸ μέλλον ἔσεσθαι προορώμενος. ὁ δὲ Δάσιος ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις τὸν ἐχθρὸν οὐχ ὁρῶν, εἴκασεν αὐτὸν ἐγχειρεῖν τοῖς ἐγνωσμένοις, ὡς ἤδη πιστεύοντα αὐτῷ. νομίσας οὖν, ἐς ἐκεῖνο τῷ ὄντι τὸ πορρωτέρω στρατόπεδον αὐτὸν οἴχεσθαι, διέδραμε πρὸς Αννίβαν, καταφρονῶν ὅτι φθάσει ἐκεῖνον ἐπανελθών. καὶ, Νῦν μὲν, ἔφη, παραδώσω σοι τὸν Βλάτιον ἐπ' αὐτοφώρῳ στρατιὰν ἐπάγοντα τῇ πόλει. καὶ τὸ γεγονὸς ἐκθέμενος, καὶ λαβών τινας, ἐπανῆγεν ἐς τὴν πατρίδα μετὰ σπουδῆς, ὡς οὔπω τοῦ

Lin. 76. αὐτὸ τὸ *Edd. Prætuli lect. Vat.* *L.* 78. *An mendo caret oratio?* σὺ δή ὑπομένειν μοι δεῦρο. *L.* 80. *caret* ἐς *ante* ἐκεῖνο *Vat. male.* *L.* 81. ἐλάσιν *edit.* 1. *ex quo in edit.* 2. 3. ἐλάσων *factum.* ἐλάσσιν *Vat. Med. pro quo* ἐλάσσονα *restituendum censui.* *L.* 85. τοῖς γενομένοις *Vat. B. male.*

curram: indeque acceptas a prætore, qui mihi est amicissimus, copias adducam. Tu hic me operieris, & ea, quæ in urbe vel aguntur vel agenda sunt, observabis.

47. Sic locutus *Blatius*, extemplo, clam Dasio, urbe excessit, & breviori itinere Romam, non in illa castra, contendit. Unde mox, dato filio obside, acceptisque a senatu mille equitibus, citato gradu rediit, jam eventum animo præcipiens. *Dasius*, proximis diebus adversarium non conspicatus, conjecit, eum jam sibi fidem habentem ad id, de quo inter ipsos convenerat, perficiendum abiisse. Sed dum arbitratur, in illa remotiora profectum esse castra; contendit ad Annibalem, non dubitans quin redeundo facile alteri anteverteret. Atque Annibalem affatus, *Jam tibi*, inquit, *dum in urbem hostiles turmas introducit, in ipso facto oppressum Blatium dabo.* Deinde, re exposita, acceptisque ab Annibale equitibus, in patriam advolat,

A. U. 544. Βλατίου πλησιάζοντος. ὁ δ᾽ ἔνδον τε ἦν ἄρτι, καὶ τὴν φρουρὰν τὴν Λιβύων, ὀλίγην οὖσαν, ἀνελὼν, ἐφύλασσε μηδένα παρελθεῖν· καὶ πύλας τὰς μὲν ἄλλας ἐκεκλείκει, τὰς δ᾽ ἐς τὴν ἐπάνοδον Δασίου μόνας εἴασεν ἀνεῷχθαι. καὶ τὸ κατ᾽ ἐκείνας μέρος ἅπαν εἶχεν ἀνυπόπτως· τὰ δ᾽ ἐντὸς ἐξετετάφρευτο καὶ διείληπτο, ὡς μὴ δύνασθαι τοὺς ἐμπεσόντας ἐς ὅλην διαδραμεῖν. Δάσιος δὲ, ἐπεὶ τὰς πύλας εἶδεν ἀνεῳγμένας, ἥσθη, νομίσας προλαβεῖν τὸν ἐχθρὸν, καὶ ἐσήλατο γεγηθώς. ὁ δ᾽ ἐπικλείσας διέφθειρεν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἐσδραμόντας, ὠθουμένους ἐν στενῷ, καὶ διαδρομὴν διὰ τὰς τάφρους οὐκ ἔχοντας. ὀλίγοι δ᾽ αὐτῶν διὰ τοῦ τείχους ἐξαλόμενοι διέφυγον. καὶ Βλάτιος μὲν οὕτω περιῆν Δασίου, τρὶς ἀντενεδρεύων.

XLVIII. Φούλβιος δε Ῥωμαίων ὕπατος, Ἑρδονίαν ἐπολιόρκει· καὶ αὐτὸν Αννίβας ἔλαθεν ἑσπέρας ἐγγὺς γενόμενος·

Lin. 98. ἐς πόλιν διαδρ. *Edd. invitis nostris MSS. quod Stephanus ex ingenio posuisse videtur. An* ἐς ὅλην πόλιν *legemus?* *L.* 6. *Mallem* Φούλβιος δὲ Γναῖος. *Sed & ἀνθύπατος potius, quam* ὕπατος, *fuerat adpellandus. Forte* Φούλβιος δὲ Γναῖος ἀνθύπατος *scripsit Appianus, omissa voce* Ῥωμαίων. *Sic paulo post pro* ὕπατος *iterum* ἀνθύπατος *fuerit legendum.*

cum nondum adpropinquare *Blatium* putaret. At ille jam intus erat; ac, cæso Punico præsidio, quod exiguum erat, diligenter caverat, ne quis oppido egrederetur. Et, clausis reliquis portis, solas eas, quæ ad revertentem Dasium spectabant, patere voluerat. Murus etiam ea parte suspicione vacabat; sed interiora fossis sic disrupta & intercepta erant, ut, qui irrumperent, non possent in totam urbem penetrare. Adveniens, ut apertas portas vidit, lætus, & hosti antevenisse ratus, in urbem ovans est ingressus. Sed ibi & ipse & qui cum eo irruperant, quum, occlusis mox portis, colliderentur in angustiis, & propter fossas exitum nusquam invenirent, interfecti sunt; exceptis paucis, qui per murum prosilientes evaserunt. Sic *Blatius Dasium*, ter insidias insidiis opponens, ad extremum *superavit.*

48. Ceterum dum (*Cnæus*) *Fulvius* Consul Romanus (*potius*, Proconsul) *Herdoniam* obsidet; Annibal juxta eum nescientem vespere castra locat,

γενόμενος, καὶ ἀπεῖπε πυρὰ μὴ καίειν, καὶ σιωπὴν παρήγγειλε. περὶ δὲ ἕω, γενομένης ὁμοῦ τι καὶ ὁμίχλης, τοὺς μὲν ἱππέας ἔπεμψεν ἐπιχειρεῖν τῷ Ῥωμαίων στρατοπέδῳ. καὶ αὐτοὺς ἠμύνοντο ἐκεῖνοι, σὺν θορύβῳ μὲν, ὡς ἀπ᾽ εὐνῆς, σὺν θάρσει δὲ, οἷα ὀλίγους ποθὲν αὐτοῖς ἐπιφανέντας. ὁ δ᾽ Ἀννίβας ἐπὶ θάτερα τῷ πεζῷ τὴν πόλιν περιῄει, κατασκεπτόμενος ἅμα, καὶ τοὺς ἔνδον ἐπελπίζων· ἕως ἐπῆλθε τοῖς Ῥωμαίοις ἐν τῇ περιόδῳ, εἴτε προϊδόμενος, εἴτε κατὰ συντυχίαν, κυκλούμενος αὐτούς. οἱ δ᾽ ἔπιπτον ἤδη λάβρως καὶ ἀθρόως, ἀμφίβολοι γεγονότες· καὶ ἀπέθανον αὐτῶν ἐς ὀκτακισχιλίους, καὶ ὁ ὕπατος αὐτὸς, ὁ Φούλβιος. οἱ λοιποὶ δ᾽ ἔς τι χῶμα πρὸ τοῦ στρατοπέδου ἀναθορόντες, αὐτό τε διέσωσαν, γενναίως ἀμυνόμενοι, καὶ τὸν Ἀννίβαν ἐκώλυσαν λαβεῖν τὸ στρατόπεδον.

A. U. 544.

XLIX. Μετὰ δὲ τοῦτο Ῥωμαῖοι μὲν τὴν Ἰαπύγων ἀποστάντων ἐδῄουν, Ἀννίβας δὲ τὴν Καμπανῶν, ἐς Ῥωμαίους

Lin. 8. ἐπεῖπε *Edd. invitis nostris MSS.* *L.* 19. *pronomen* αὐτὸς *ex Vat. & Med. adjeci.* *Ibid.* ὁ νούλβιος *Vat. A.* ὁ Βούλβιος *Med. Vat. B.*

cat, & exstinctis, ut melius lateret, ignibus, silentium totis castris indicit. Sub lucem, orta tum forte etiam nebula, equitatum præmittit ad lacessendos Romanos. Illi cum aliqua quidem trepidatione, (ut qui e lectis vix surgerent;) sed mox fiducia pleni, (quod paucos alicunde credebant advenisse) hostem repellebant. Interim Annibal, altera ex parte urbis, tum ut eam contemplaretur, tum ut oppidanos spe repleret, circumducens peditatum, in Romanos, sive consulto, sive casu, incidit, eosque medios inclusit. Et continuo illi, utrimque petiti, effuse confertimque cædebantur. Perierunt octo millia cum ipso Consule (*vel* Proconsule) *Fulvio.* Reliqui intra vallum quoddam, quod ante castra erat, celeriter evaserunt; fortiterque dimicando, & ipsum illud vallum & castra ab Annibalis expugnatione servarunt.

49. Posthæc Romani *Apuliam*, quia defecerat, depopulabantur; & Annibal *Campanorum* devastavit agrum, qui ad Romanos redierant omnes,

A. U. μεταθεμένων, χωρὶς Ἀτέλλης μόνης. καὶ Ἀτελλαίους μετῴκιζεν ἐς Θουρίους, ἵνα μὴ τῷ Βρυττίων καὶ Λευκανῶν καὶ Ἰαπύγων ἐνοχλοῖντο πολέμῳ. καὶ Ῥωμαῖοι τοὺς ἐκ Νουκερίας ἐκπεσόντας ἐν Ἀτέλλῃ μετῴκιζον· ἔς τε τὴν Ἀννίβου ἔτι ὑπήκοον ἐσβαλόντες, Αὐλωνίαν τε εἷλον, καὶ
545. τὴν Βρυττίων γῆν ἐπέτρεχον· καὶ Τάραντα, φρουρουμένην ὑπὸ Καρθάλωνος, ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης ἐπολιόρκουν. ὁ δὲ Καρθάλων, ὀλίγων Καρχηδονίων παρόντων, Βρυττίους ἐς τὴν φρουρὰν προσέλαβεν. τῶν δὲ Βρυττίων ὁ φρούραρχος ἤρα γυναικὸς, ἧς ἀδελφὸς ὑπὸ Ῥωμαίοις στρατευόμενος, ἔπραξε διὰ τῆς ἀδελφῆς τὸν φρούραρχον ἐνδοῦναι Ῥωμαίοις, ἐπάγουσι τὰς μηχανὰς ᾗ τοῦ τείχους αὐτὸς ἐφρούρει. Τάραντα μὲν δὴ Ῥωμαῖοι τόνδε τὸν τρόπον ἀνέλαβον, εὔκαιρον ἐς πολέμους χωρίον καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν.

L. Ἀννίβας δὲ ἐπειγόμενος ἐς αὐτὴν, ὡς ἔμαθεν εἰλημμένην, παρῆλθεν ἀχθόμενος ἐς Θουρίους· κἀκεῖθεν ἐς

Lin. 25. Ἀτιλλίους *tres nostri Codd.* *L.* 29. Αὐτωνίαν *Edd. mendose.* Αὐλ. *Vat. Med.* *L.* 32. καὶ, *quod post* ὁ δὲ *inserunt Editi, delevi cum Vat. Med.* *L.* 38. χωρίων *&* *l.* 40. εἰλιμμένην *vitiose edit.* 2. 3.

præter solos Attellanos. Et *Attellanos* quidem, ne Bruttiorum & Lucanorum Apulorumque bello vexarentur, *Thurios* traduxit. Romani vero *Nuceriæ* exules *Attellam* migrare jusserunt; atque reliquos socios Annibalis infesto exercitu adgressi, *Auloniam* ceperunt, & Bruttiorum agrum incursionibus vastarunt. Jam & *Tarentum* quoque, quod Carthalo Punico præsidio tenebat, terra mariqae obsederunt. *Carthalo*, quia pauci Pœni erant, Bruttios in præsidii societatem adsumserat. Horum Bruttiorum præfectus deperibat mulierculam, cujus frater in castris Romanis militabat. Et is per sororem perpulit præfectum ad proditionem ejus partis muri, cujus custodiæ præpositus erat, ubi ad eam partem machinas admovissent Romani. Sic *Tarentum Romani receperunt*, urbem ad bella terra marique opportunissimam.

50. *Annibal* ad Tarentum festinabat: sed, ubi eam captam esse cognovit, graviter dolens, *Thurios*, atque inde *Venusiam* se recepit. Ibi *Clau-*

Οὐενουσίαν. ἔνθα αὐτῷ Κλαύδιός τε Μάρκελλος, ὁ Σικελίαν ἑλὼν, πέμπτον ὑπατεύων τότε, καὶ Τίτος Κρισπῖνος, ἀντιστρατοπεδεύοντες, οὐκ ἐτόλμων ἄρχειν μάχης. λείαν δέ τινα ὑπὸ Νομάδων ἀγομένην Μάρκελλος ἰδὼν, καὶ δόξας ὀλίγους εἶναι τοὺς ἄγοντας, ἐπέδραμεν αὐτοῖς μετὰ τριακοσίων ἱππέων σὺν καταφρονήσει· καὶ πρῶτος ἡγεῖτο, θυμικὸς ὢν ἐς μάχας καὶ παρακινδυνευτικὸς αἰεί. ἄφνω δὲ πολλῶν τῶν Λιβύων φανέντων, καὶ πανταχόθεν αὐτῷ προσπεσόντων, οἱ μὲν οὐραγοῦντες Ρωμαίων, πρῶτοι φυγῆς ἦρχον. ὁ δὲ Μάρκελλος, ὡς ἑπομένων αὐτῶν, ἐμάχετο γενναίως· μέχρι κατακοντισθεὶς ἀπέθανε. καὶ αὐτοῦ τῷ σώματι ὁ Ἀννίβας ἐπιστὰς, ὡς εἶδε τὰ τραύματα πάντα ἐπὶ τῶν στέρνων, ἐπήνεσε μὲν ὡς στρατιώτην, ἐπέσκωψε δὲ ὡς στρατηγόν. καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ περιελὼν, τὸ μὲν σῶμα ἔκαυσε λαμπρῶς, καὶ τὰ ὀστᾶ τῷ παιδὶ προσέπεμψεν ἐς τὸ Ρωμαίων στρατόπεδον. *A. U.* 546.

LI. Σαλαπίνοις δὲ μηνίων, εὐθὺς ἐτύπωσεν ἐπιστο-

Lin. 42. *pro vulg.* Βενουσίαν, *recepi scripturam, quæ alibi apud Nostrum occurrit.* *L.* 54. πάντα *&* τῶν, *quæ desunt vulgo, ex Suida recepi, qui vocabulum* πάντα *quidem duobus in locis, ubi hæc Appiani verba adfert, agnoscit.* *L.* 59. *Emendavi vulgatum* Σαλατίνοις.

dius Marcellus, qui Siciliam devicerat, tum quintum Consul, & *T. Crispinus*, castris ex adverso ei oppositis, prælio quidem abstinebant. Sed forte fortuna *Marcellus*, Numidas prædam agentes conspicatus, ratusque paucos esse, cum trecentis equitibus secure in eos impetum fecit; ipseque præibat, vir ingenio ferox, & semper in pericula præceps. Sed subito multis exorientibus Afris, atque undique in eum irruentibus; qui in extremo agmine erant Romani, primi fugam arripuerunt. *Marcellus* autem, qui eos sequi se putabat, egregie pugnavit; donec jaculo transfixus cecidit. Et ejus cadaveri adstans Annibal, postquam adversa omnia vulnera vidit, *ut militem*, laudavit; sed, *ut imperatorem*, cavillatus est. Detracto annulo, corpus magnifice cremavit, ossaque ad filium remisit in castra.

51. Priusquam autem mortis hujus fama latius manasset,

A. U. 546. λὴν τῇ σφραγῖδι Μαρκέλλου, πρὶν αἰσθέσθαι πολλοὺς περὶ τοῦ θανάτου, καὶ αὐτόμολον ἄνδρα Ῥωμαῖον ἔπεμψε φέρειν, δηλοῦντα, ὅτι στρατιὰ Μαρκέλλου κατόπιν ἔρχοιτο, καὶ ὁ Μάρκελλος αὐτὴν ὑποδέξασθαι κελεύοι. ἄρτι δ' εἰλήφεσαν Κρισπίνου γράμματα, περιπέμψαντος ἐς ἅπαντας, ὅτι τῆς Μαρκέλλου σφραγῖδος Ἀννίβας κεκρατήκοι. τὸν οὖν ἄγγελον, ἵνα μὴ παραμένων ἐπιγνοίη τὰ γιγνόμενα, ἀπέπεμψαν, ὑποσχόμενοι τὰ προστασσόμενα ποιήσειν. αὐτοὶ δ' ὁπλισάμενοι, τὴν ἐνέδραν ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀνέμενον. καὶ προσιόντος τοῦ Ἀννίβου μετὰ Νομάδων, οὓς Ῥωμαϊκοῖς ὅπλοις ἐσκεύασεν, τὰς μὲν πύλας ἐκ μηχανήματος ἀνέσπασαν, ὡς δὴ Μαρκέλλου προσιόντος ἀσμενίζοντες. ἐσδεξάμενοι δὲ ὅσων εὐμαρῶς κρατήσειν ἔμελλον, αὖθις ἐκ τοῦ μηχανήματος αὐτὰς ἐπικαθῆκαν. καὶ τοὺς μὲν ἐσελθόντας ἔκτειναν, τοὺς δ' ἔξω τῶν τειχῶν ἔτι περιεστῶτας ἄνωθεν ἔβαλλόν τε καὶ κατετίτρωσκον. καὶ δευτέρας τῆσδε πείρας ὁ Ἀννίβας ἐπὶ τῇ πόλει σφαλεὶς, ἀπεχώρει.

Lin. 60. τοῦ Μαρκ. *Suidas.* *L.* 61. θανάτου αὐτοῦ *idem.* *Ibid. vulgo* Ῥωμαίων, *quod ex Suida correxi.* *L.* 63. κελεύει *Suid. non male.* *L.* 68. *correxi vulgatum* ὡπλισάμενοι.

Salapinis vehementer infenſus *Annibal*, cum literis *annulo Marcelli* obſignatis Romanum transfugam *Salapiam* mittit; qui ſignificaret, *Marcellum cum exercitu adventare*; *jubereque*, *ut ſibi portæ pateant.* Cives, acceptis paulo ante a Criſpino literis, quibus ille omnibus circumcirca civitatibus ſignificaverat, *Marcelli annulo potitum eſſe Annibalem*; nuncium, ne remanens ſua conſilia reſciſceret, remiſerunt; polliciti, ſe mandata facturos. Interea armis ſumtis, per mœnia diſpoſiti, inſidias exſpectabant. Et Annibali cum Numidis, quos armis Romanis inſtruxerat, advenienti, cataracta in altum ſubducta portam adperiunt, læti & gratulabundi, veluti Marcellum excipientes. Quumque tot admiſiſſent, quot ſe facile poſſe opprimere confidebant; cataracta dejecta, intra urbem incluſos omnes interfecerunt. Reliquos, qui extra mœnia reſtiterant, telis, e ſuperiori loco haud fruſtra cadentibus, abegerunt. Sic *Annibal*, bis jam *ſua ſpe ad Salapiam fruſtratus*, abſceſſit.

LII. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἀσδρούβας, ὁ ἀδελφὸς Ἀννίβου, τὴν στρατιὰν, ἣν ἐξενάγησεν ἐν τοῖς Κελτίβηρσιν, ἔχων, διέβαινεν ἐς τὴν Ἰταλίαν· καὶ, Κελτῶν Φιλίως αὐτὸν δεχομένων, τὰ Ἄλπια ὄρη, ὡδοποιημένα πρότερον ὑπὸ Ἀννίβου, διώδευε· δύο μησὶν, ὅσα τέως Ἀννίβας ἐξ διῆλθεν. ἐσέβαλέ τε ἐς Τυῤῥηνίαν, ἄγων πεζοὺς μὲν τετρακισμυρίους ἐπὶ ὀκτακισχιλίοις, ἱππέας δὲ ὀκτακισχιλίους, καὶ ἐλέφαντας πεντεκαίδεκα. καὶ γράμματα πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἔπεμπε, δηλῶν, ὅτι παρείη. τούτων τῶν γραμμάτων ὑπὸ Ῥωμαίων ἁλόντων, οἱ ὕπατοι Σαλινάτωρ καὶ Νέρων, μαθόντες αὐτοῦ τὸ πλῆθος τῆς στρατιᾶς ἀπὸ τῶν γραμμάτων, συνῆλθον ἐς τὸ αὐτὸ πάσαις ταῖς δυνάμεσιν, καὶ ἀντεστρατοπέδευσαν αὐτῷ περὶ πόλιν Σήνας. ὁ δ' οὔπω μάχεσθαι κεκρικὼς, ἀλλὰ τῷ ἀδελφῷ συνελθεῖν ἐπειγόμενος, ὑπεχώρει. καὶ νυκτὸς ἀναζεύξας, περὶ ἕλη καὶ τέλματα καὶ ποταμὸν οὐκ εὔπορον ἠλᾶτο. μέχρι, Φανείσης ἡμέρας, οἱ Ῥωμαῖοι καταλαβόντες αὐτοὺς διεῤῥιμμένους τε καὶ κεκμηκότας ὑπὸ

A. U. 547.

Lin. 82. distinctionem ponendam post διώδευε *duxi, qua carent Edd.*

52. Jam & *Asdrubal*, frater Annibalis, cum exercitu, quem in Celtiberia mercede conduxerat, in Italiam transgrediebatur: benigneque excipientibus Gallis, Alpes, ab Annibale prius patefactas, superavit. Itinere, quod antea Annibal sexto demum mense absolverat, intra duorum mensium spatium confecto, in *Etruriam* irruit; adducens secum peditum XXXXVIII. equitum VIII. millia; elephantos quindecim. Inde deadventu suo literas ad fratrem misit. Quas literas quum Romani intercepissent, & inde ejus copiæ quantæ essent, intellexissent; Coss. *Salinator* & *Nero*, contractis in unum omnibus viribus, ad *Senam* urbem ei occurrerunt. Ille, qui nondum pugnare constituerat, sed quamprimum fratri se conjungere, noctu se recipiens movit castra; ac per loca palustria & cœnosa, circaque ripas fluminis vado carentis, oberravit. Sub primam lucem, Romani palatos & vigiliis laboreque fessos adsecuti, dum in ordines eunt

A. U. 547. ἀγρυπνίας καὶ κόπου, πλείστους μὲν αὐτῶν, ἅμα τοῖς ταξιάρχοις, συντασσομένους ἔτι καὶ συνιόντας διέφθειραν, καὶ αὐτὸν ἐπ᾽ ἐκείνοις Ἀσδρούβαν· πλείστους δὲ αἰχμαλώτους ἔλαβον. καὶ μεγάλου δέους ἀπήλλαξαν τὴν Ἰταλίαν, ἀμάχου ἂν σφίσι τοῦ Ἀννίβου γενομένου, εἰ καὶ τήνδε τὴν στρατιὰν προσέλαβεν.

LIII. Θεὸς δέ μοι δοκεῖ τόδε Ῥωμαίοις ἀντιδοῦναι τῆς ἐπὶ Κάνναις ἀτυχίας, οὐ πόρρω τε ἐπ᾽ ἐκείνῃ καὶ ἰσοστάσιόν πως ἐκείνῃ γενόμενον. στρατηγοί τε γὰρ οἱ ἑκατέρων ἀπώλοντο, καὶ στρατοῦ πλῆθος ἐγγυτάτω μάλιστα ἐπ᾽ ἴσης· καὶ τὰ αἰχμάλωτα πολλὰ γενέσθαι καὶ τοῖσδε κἀκείνοις συνηνέχθη· στρατοπέδων τε καὶ παρασκευῆς τῆς ἀλλήλων δαψιλοῦς ἐκράτουν ἑκάτεροι. οὕτω παραλλὰξ ἡ πόλις εὐτυχιῶν καὶ συμφορῶν ἐπειρᾶτο. Κελτιβήρων δὲ, ὅσοι διέφυγον ἐκ τοῦ κακοῦ, οἱ μὲν ἐς τὰ οἰκεῖα, οἱ δ᾽ ἐς Ἀννίβαν ἐχώρουν.

LIV. Ὁ δ᾽ ἐπί τε τῷ ἀδελφῷ, καὶ στρατιᾷ τοσῇδε

Lin. 4. cogitavi οὐ πολλῷ τε: *ſed mutatione nil opus eſſe videtur. Ibid.* ἀπ᾽ ἐκείνης *Edd. ex Stephani, puto, conjectura; certe invitis tribus noſtris Codd. L. 6.* ἐπ᾽ ἴσης *malui, quam* ἐπίσης, *ut exhibent Edd. L. 8.* στρατοπέδου τε *Edd.* στρατοπέδου τε *Vat. B.* στρατοπέδων τε *Med.*

illi, aciemque adhuc inſtruunt, pleroſque cum ſuis ducibus interfecerunt. *Aſdrubal* ipſe in acie *cecidit*; magnus hoſtium numerus vivus captus eſt. Sic, quum invictus Romanis futurus fuiſſet Annibal, ſi copias illas cum ſuis conjunxiſſet, ingenti terrore liberata Italia eſt.

53. Ac mihi quidem videtur *Deus Romanis iſtam victoriam rependiſſe pro clade Cannenſi*; quam quidem hæc, non nimis longo temporis intervallo ſecuta, momentis paene omnibus æquavit. Nam & imperatores ceciderunt utrimque, & par fere militum numerus eſt interfectus. Et utrique pariter magnum captivorum numerum fecerunt; & utrique caſtris & opulento adparatu hoſtium ſunt potiti. Sic Romani alternis triſtes clades & lætum fortunæ favorem experti ſunt. Celtiberi, qui ex illa calamitate effugerant, pars in patriam, alii ad Annibalem, ſe contulerunt.

54. *Annibal*, fratris interitu & tanti exercitus clade,

δι' ἀπειρίαν ὁδῶν αἰφνίδιον ἀπολωλυίᾳ, δυσφορῶν· καὶ τεσσαρεσκαιδέκατον ἔτος ἔχων ἐν πόνοις ἀτρύτοις, ἐξ οὗ Ῥωμαίοις ἐν Ἰταλίᾳ διεπολέμει· πάντων τε, ὧν εἰλήφει πρότερον, ἐκπεπτωκώς· ἐς Βρυττίους, ὅπερ αὐτῷ λοιπὸν ἔθνος ὑπήκοον ἦν, ἀνεχώρει· καὶ ἡσύχαζεν, ὡς ἑτέρας δυνάμεως ἀφιξομένης ἀπὸ Καρχηδόνος. οἱ δ' ἔπεμψαν μὲν αὐτῷ ναῦς ἑκατὸν στρογγύλας, ἐφ' ὧν σῖτός τε ἦν καὶ στρατιὰ καὶ χρήματα· οὐδενὸς δ' ἐρετικοῦ παραπέμποντος αὐτὰς, ἄνεμος ἐς Σαρδόνα κατήνεγκεν. καὶ ὁ τῆς Σαρδόνος στρατηγὸς, ἐπιπλεύσας μακραῖς ναυσὶν, κατέδυσε μὲν αὐτῶν εἴκοσιν, ἑξήκοντα δ' ἔλαβεν· αἱ δὲ λοιπαὶ διέφυγον ἐς Καρχηδόνα. καὶ ὁ Ἀννίβας ἔτι μᾶλλον ἀπορούμενός τε, καὶ τὰ παρὰ Καρχηδονίων ἀπεγνωκὼς, οὐδὲ Μάγωνος αὐτῷ τι, τοῦ ξενολογοῦντος ἐν Κελτοῖς καὶ Λίγυσιν, ἐπιπέμποντος, ἀλλὰ τὸ μέλλον ἔσεσθαι περιορωμένου· συνιδὼν, ὅτι μένειν ἐπὶ πλεῖον οὐ δυνήσεται· αὐτῶν ἤδη Βρυττίων, ὡς ἀλλοτρίων ὅσον οὔπω γενησομένων,

A. U. 547 sq.

Lin. 28. προορωμένου *Edd. invitis nostris MSS.* *L.* 30. Βρεττίων *hoc uno loco dant editiones* 2. 3. Βρυτίων, *ut alibi, edit.* 1. Βρυττ. *constanter Vat. & Med.*.

ignoratione viarum tam improviso cæsi, non mediocriter perculsus; amissis omnibus, quæ quatuordecim annis, quibus in Italia bellaverat cum Romanis, laboribus immensis pepererat, in *Bruttios* (ea gens sola in ejus societate permanserat) secessit: ibique novas Carthagine copias, nihil interim movens, exspectabat. Miserant autem *Carthaginienses* centum navibus onerariis frumentum, & supplementum militum cum pecuniis. Sed eas *naves*, quum nullæ triremes deducerent, ventusque in Sardiniam detulisset, *Sardiniæ prætor* longis navibus adortus, *viginti depressit*, *sexaginta cepit*: reliquæ Carthaginem repetiere. Inde graviori rerum omnium penuria premebatur *Annibal*. Quamobrem, desperato alio ab Carthaginiensibus subsidio, quum & Mago, qui in Gallia Liguriaque mercenarium Carthaginiensibus militem conducebat, auxilii nihil mitteret, sed otiosus eventum rei exspectaret; prævidens Poenus, se illis in locis diutius manere non posse; jam ipsos quoque *Bruttios*,

A. U. κατεφρόνει, καὶ ἐσφορὰς ἐπέβαλλεν αὐτοῖς πάνυ πολλάς· τάς τε ὀχυρὰς τῶν πόλεων μετῴκιζεν ἐς τὰ πεδινὰ, ὡς βουλευούσας ἀπόστασιν· πολλούς τε τῶν ἀνδρῶν αἰτιώμενος διέφθειρεν, ἵνα τὰς περιουσίας αὐτῶν σφετερίζοιτο. καὶ ὁ μὲν ἐν τούτοις ἦν.

549. LV. Εν δὲ Ρώμῃ γίγνονται μὲν ὕπατοι Λικίνιός τε Κράσσος, καὶ Πούπλιος Σκιπίων ὁ λαβὼν Ιβηρίαν. τούτων δὲ Κράσσος μὲν ἀντεστρατοπέδευσεν Αννίβᾳ περὶ Ιαπυγίαν· Σκιπίων δὲ τὸν δῆμον ἐδίδασκεν, οὔ ποτε Καρχηδονίους, οὐδ᾽ Αννίβαν, ἀποστήσεσθαι σφίσιν ἐνοχλοῦντας ἀμφὶ τὴν Ιταλίαν, εἰ μὴ Ρωμαίων στρατὸς ἐς Λιβύην διέλθοι, καὶ κίνδυνον αὐτοῖς ἐπιστήσειεν οἰκεῖον. λιπαρήσας τε πάνυ καρτερῶς, καὶ πείσας ὀκνοῦντας, ᾑρέθη στρατηγὸς αὐτὸς ἐς Λιβύην, καὶ διέπλευσεν εὐθὺς ἐς Σικελίαν. ἔνθα στρατὸν ἀγείρας τε καὶ γυμνάσας, ἐπέπλευσε Λοκροῖς ἄφνω τοῖς ἐν Ιταλίᾳ, φρουρουμένοις ὑπὸ Αννίβου· καὶ τὴν φρουρὰν κατασφάξας τε, καὶ παραδοὺς Πλημινίῳ τὴν πόλιν, αὐτὸς ἐς Λιβύην διέπλευσεν.

Lin. 36. Λικίννιος *h. l. Edd. &, ni fallor, Vat. A. Sed* Λικίνιος *Med. & Vat. B. L.* 37. Πόπλιος *Vat. Med. quod perinde est. L.* 45. ἐγείρας *Med.*

tamquam mox alienos futuros, contemnens, *gravibus tributis vexare* cœpit. Oppidaque passim natura munita, quasi defectionem molirentur, in planitiem traducebat: multos, ut in eorum fortunas invaderet, falsis criminibus circumventos, opprimebat.

55. Interea Romæ consulatum ineunt *Licinius Crassus*, & *Publius Scipio*, domitis Hispaniis clarus. Et *Crassus* quidem in Apuliam adversus Annibalem profectus est. SCIPIO vero populum admonebat, *Carthaginienses Annibalemque non prius Italia posse depelli, quam Romanus exercitus in Africam trajiceretur, & domestico ipsi terrerentur periculo.* Atque assidue instando, cunctantesque urgendo, obtinuit, ut sibi Africa provincia decerneretur. Tum nulla interposita mora, in Siciliam trajecit. Et contractis ibi exercitatisque copiis, repente *Locros* Italiæ, ubi Annibalis erat præsidium, advectus est: oppressoque præsidio, & ad tuendam urbem re-

Πλημίνιος δὲ οὐδεμίαν ὕβριν ἢ ἀσέλγειαν ἢ ὠμότητα ἐς *A. U.* 549. τοὺς Λοκροὺς ἐκλιπὼν, ἐσύλησε λήγων καὶ τὸ τῆς Φερσεφόνης ἱερόν. καὶ τόνδε μὲν Ῥωμαῖοι, μετὰ τῶν συναμαρτόντων αὐτῷ φίλων, διέφθειραν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ, καὶ τὰς περιουσίας αὐτῶν ἔδοσαν Λοκροῖς ἐς τὸν θησαυρὸν τῆς θεοῦ φέρειν· ὅσα τε ἄλλα ἐδύναντο τῶν ἀπολωλότων, ἀνευρόντες, τὸ λεῖπον ἐκ τοῦ κοινοῦ σφῶν ταμιείου τῇ θεῷ προσέθεσαν.

LVI. Τοῦ δὲ αὐτοῦ χρόνου Κωνσεντίαν τε, μεγάλην 550. πόλιν Βρυττίων, καὶ ἄλλας ἓξ ἐπ' αὐτῇ, περιέσπασεν ἀπὸ Αννίβου Κράσσος. Καὶ γιγνομένων ἐν Ῥώμῃ σημείων ἐκ Διὸς φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ Σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δέκα ἄνδρες ἔφασαν, ἐξ οὐρανοῦ τι ἐς Πεσινοῦντα τῆς Φρυγίας, ἔνθα σέβουσιν οἱ Φρύγες Θεῶν Μητέρα, πεσεῖσθαι τῶνδε τῶν ἡμερῶν, καὶ δεῖν αὐτὸ ἐς τὴν Ῥώμην ἐνεχθῆναι. μετ' οὐ πολὺ δὲ πεσεῖν τε προσηγγέλθη, καὶ ἐς

Lin. 50. *alibi apud Noſtrum* Περσεφόνης *editum eſt, quod fortaſſe & h. l. recipi debebat.* *L.* 55. *vulgato* λοιπὸν *prætuli lect. MS. Med.* *L.* 57. Κωσεντίαν *Edd. non male. Prætuli tamen ſcripturam Med. aliâs apud Noſtrum receptam.*

licto *Pleminio*, in Africam navigavit. Verum *Pleminius*, nullo ſceleris aut infandæ contumeliæ aut crudelitatis genere in Locros non edito, ad extremum *Proſerpinæ* etiam *templum ſpoliavit.* Et hunc quidem Romani, cum ejuſdem culpæ ſociis, in carcere necarunt, bonaque publicata Locris tradideruut, in theſauris deæ reponenda. Reliqua quoque, quæ ab illo direpta ſunt, quæcumque inveniri poterant, Deæ reſtituerunt: quod deficiebat, ex publico ærario ſuppleverunt.

56. Eodem tempore *Craſſus Conſentiam*, urbem magnam Bruttiorum, & præter eam ſex alia oppida, ab Annibale abſtraxit. Romæ autem quum horrenda prodigia animos hominum ſuperſtitione repleviſſent, Decemviri libros Sibillinos adire juſſi, retulerunt, „ illis diebus *Peſſinunte*, *Phrygiæ* urbe, (ubi *Mater Deorum* a Phrygibus colitur) de cœlo aliquid caſurum, quod Romam advehi oporteret." Nec multo poſt, cecidiſſe, nunciatum eſt; & *Romam transportatum Deæ*

A. U. 550. Ῥώμην ἐκομίσθη τὸ βρέτας. καὶ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσιν καὶ νῦν Μητρὶ θεῶν, ᾗ τότε ἐκομίσθη. λέγεται δὲ τὴν ναῦν, ἣ ἔφερεν αὐτὸ, ἰλύϊ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Τιβέριος ἐνσχεθεῖσαν, οὐδεμιᾷ μηχανῇ σαλεύεσθαι· μέχρι, τῶν μάντεων προειπόντων, ἕψεσθαι μόνως, εἰ γυνὴ καθαρεύουσα ξένων ἀνδρῶν ἑλκύσειεν, Κλαυδίαν Κυϊντίαν, μοιχείας ἔγκλημα ἔχουσαν ἔτι ἄκριτον, καὶ δι' ἀσωτίαν ἐς αὐτὸ πιθανωτάτην οὖσαν, ἐπιθειάσαι τε πολλὰ περὶ τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἀναδήσασθαι τῇ μίτρᾳ τὸ σκάφος· καὶ ἡ θεὸς ἕσπετο. Κλαυδία μὲν δὴ ἐξ αἰσχίστης δόξης ἐς ἀρίστην μετέβαλεν. Ῥωμαίοις δὲ καὶ πρὸ τῆς Κλαυδίας ἐκέλευε τὰ Σιβύλλεια, διὰ τοῦ παρὰ σφίσιν ἀρίστου τὸ βρέτας ἐκ Φρυγίας μεταγαγεῖν. καὶ τὸν ἄριστον ἐν τῷ τότε σφίσι δοκοῦντα εἶναι, Σκιπίωνα, τὸν Νασικᾶν ἐπίκλην, ἐπεπόμφεσαν, υἱὸν μὲν ὄντα Γναίου Σκιπίωνος τοῦ στρατηγήσαντος ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ ἐν αὐτῇ πεσόντος, ἀνεψιὸν δὲ Σκιπίωνος τοῦ Καρχηδονίους ἀφελομένου τὴν ἡ-

Lin. 69. προσειπόντων *Vat. A.* προσιπόντων *Med. Utrumque per errorem ex* προειπ. *ortum. L. 72.* τῆς ἁμαρτησίας *Med. L. 74.* ἕσπετο *MSS. cum Edd.*

simulacrum. Et nunc quoque diem illum, quo in urbem illatum est, festum Matri Deorum celebrant. Fama est autem, navem, qua ferebatur, vado Tiberini fluminis hæsisse, nec ullo modo aut ulla vi potuisse moveri: &, quum prædixissent vates, „ secuturam, si mulier ab omni alieno concubitu pura & casta traheret;" *Claudiam Quintiam*, quam nimia quædam luxuria admodum suspectam ac pæne ream adulterii fecerat, multis verbis deam de sua innocentia testatam, cingulo suo navem adligasse; Deamque secutam. Sic *Claudiam*, turpem antea famam clarissimo nomine mutavisse. Sed & ante hoc Claudiæ factum, Romani, Sibillinis libris admoniti, ut per optimum totius civitatis virum simulacrum ex Phrygia accerserent, eo miserant virum tunc temporis optimum judicatum, *Scipionem*, cognomento *Nasicam*; filium Cn. Scipionis, qui in Hispania imperator occubuerat, & patruelem Scipionis, qui ademto Pœnis imperio primus Africani nomen retulit. Hoc mo-

γεμονίαν, καὶ πρώτου κληθέντος Ἀφρικανοῦ. ὧδε μὲν ἡ θεὸς ἐς Ῥώμην δι᾽ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀρίστων ἀφικνεῖτο. A. U. 550.

LVII. Ἐν δὲ Λιβύῃ, Καρχηδονίων συνεχῶς ὑπὸ τοῦδε τοῦ Σκιπίωνος ἡττωμένων, ὅσοι Βρυττίων ταῦτ᾽ ἐγίγνωσκον, ἀφίσταντο ἀπὸ τοῦ Ἀννίβου, καὶ τὰς φρουρὰς οἱ μὲν ἔκτεινον, οἱ δ᾽ ἐξέβαλλον. οἱ δὲ οὐδέτερα τούτων δυνάμενοι, λάθρα πρὸς τὴν σύγκλητον ἐπρέσβευον, τὴν μὲν ἀνάγκην αὐτῶν καὶ τὴν προαίρεσιν ὑποδεικνύοντες. Ἀννίβας δὲ ἐς μὲν Πετηλίαν ἔνοπλος παρῆλθεν, οὐκ ἔτι Πετηλίων ἐχόντων αὐτήν· ἐκβαλὼν γὰρ αὐτοὺς, ἐδεδώκει Βρυττίοις. ᾐτιᾶτο δ᾽, ὅτι ἐπρέσβευσαν ἐς Ῥώμην. ἀρνουμένων δ᾽ ἐκείνων, ὑπεκρίνετο πιστεύειν. ἵνα δ᾽, ἔφη, μηδ᾽ ὑπονοῆσθε· τοὺς μὲν δυνατοὺς παρέδωκε τοῖς Νομάσιν, κεχωρισμένως τηρεῖν αὐτῶν ἕκαστον· τοῦ δὲ πλήθους τὰ ὅπλα παρείλετο· τοὺς δὲ δούλους καθοπλίσας, ἐπέστησε τῇ πόλει φύλακας. καὶ τούτοις ὅμοια, τὰς ἄλλας

Lin. 83. *vulgatam lectionem nollem a Wesselingio solicitatam, qui repositum voluit* δι᾽ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀρίστων. *L.* 89. *pro* αὐτῶν, *quod, ut sæpe aliàs, ex H. Stephani ingenio positum videtur,* αὐτῶν *reposui.* *L.* 90. *vulg.* Πετηλίων, *ex aliis Nostri locis, emendavi.* *L.* 94. ὑπονοεῖσθαι *Edd.* ὑπονοῆσθαι *Med. & Vat. B. quod cum Musgr. in* ὑπονοῆσθε *mutandum censui.*

do Dea per optimos virorum fœminarumque Romam adducta est.

57. Dein quum in Africa Carthaginienses crebris præliis a Scipione hoc, quem dixi, vincerentur; id rescifcentes *Bruttii* certatim *ab Annibale desciverunt*; eorumque alii Punica præsidia obtruncarunt, alii expulerunt. Qui neutrum poterant, clam Romam missis legatis, saltem & necessitatem suam, & pronam voluntatem, declarabant. Annibal *Peteliam* armato exercitu advenit, quam urbem eo tempore *Bruttii*, ejectis civibus ab Annibale sibi traditam, tenebant. Cum iis autem expostulabat, quod legatos, ut ille ajebat, Romam misissent. Quod quum *Petelini* pernegarent; finxit, se credere: sed ut omnem suspicandi occasionem præcideret; (id quidem consilium præ se ferebat;) potentiorum quemque separatim adservandum Numidis tradidit; armaque populo adempta, servis præbuit, eosque custodiæ urbis præposuit. Tum

A. U. 550. πόλεις ἐπιὼν, ἐποίει. Θουρίων δὲ τρισχιλίους, Καρχηδονίοις μάλιστα εὔνους, ἐξελόμενος, καὶ πεντακοσίους ἄλλους ἀπὸ τῶν ἀγρῶν, τὰ λοιπὰ τῇ στρατιᾷ διαρπάζειν ἔδωκε. καὶ τῆς πόλεως ἐγκρατῆ φρουρὰν καταλιπὼν, ἐς Κρότωνα τοὺς τρισχιλίους καὶ πεντακοσίους μετῴκιζε· τὴν πόλιν εὔκαιρον ἡγούμενος εἶναι, καὶ ταμιεῖον αὐτὴν ἑαυτῷ καὶ ὁρμητήριον ἐπὶ τὰς ἄλλας τιθέμενος.

551. LVIII. Καρχηδονίων δ' αὐτὸν μετακαλούντων, κατὰ σπουδὴν ἐπικουρεῖν κινδυνευούσῃ τῇ πατρίδι ὑπὸ Σκιπίωνος, καὶ τὸν ναύαρχον Ἀσδρούβαν ἐπ' αὐτὸν, ἵνα μὴ βραδύνειε, πεμψάντων· ἤχθετο μὲν, τῆς Καρχηδονίων ἐς τοὺς ἄρχοντας ἀπιστίας τε καὶ ἀχαριστίας ἐς πεῖραν ἐρχόμενος διὰ μακροῦ· καὶ τὴν αἰτίαν ἐδεδοίκει τοῦ τοσοῦδε πολέμου, πρῶτος ἐμβαλὼν ἐν Ἰβηρίᾳ. ἐγνώκει δ' ὑπ' ἀνάγκης ὅμως ἕπεσθαι, καὶ ναῦς εἰργάζετο πολλὰς, εὐξύλου τῆς Ἰταλίας οὔσης. τῶν δ' ἔτι ὑπηκόων οἱ πόλεων, ὡς ἀλλοτρίων, καταφρονῶν, ἔγνω διαρπάσαι πάσας,

Lin. 12. *post* ἐμβαλὼν *excidisse nonnihil videri potest, aut mendum in ipsis verbis* ἐμβαλὼν ἐν Ἰβηρίᾳ *inesse.*

reliquas adiit civitates, neque cum illis mitius egit. *Thurinorum* bona, præterquam trium millium civium, quos Carthaginienſibus maxime favere norat, & ex agreſti turba quingentorum, militibus diripienda exhibuit; & illos ter mille quingentos, relicto Thuriis valido præſidio, *Crotonem* traduxit; quam quidem urbem, propter ſitus opportunitatem, & horreum ſibi & arcem belli adverſus reliquas civitates delegerat.

58. Sed ubi *a civibus accerſitus eſt Annibal*, ut periclitanti patriæ quamprimum opem contra *Scipionem* ferret; miſſo etiam ad eum, ne moraretur, *Aſdrubale*, claſſis præfecto; graviter quidem ille doluit, perfidos quippe ingratoſque Carthaginienſium in ſuos imperatores animos jam pridem expertus; & nunc eo magis etiam ſibi metuens, quod auctor tanti belli haberetur, ut qui prior in Hiſpania fœderatam Romanorum civitatem hoſtiliter eſſet adgreſſus. Sequi tamen, quia parendum erat, conſtituit; naveſque multas, affatim materiem ſuppeditante Italia ædificavit. At priuſquam ſolveret, *ſociarum* ſibique ſubditarum *urbium*, quas jam ceu alienas nihil am-

καὶ τὴν στρατιὰν πλουτίσας, εὔνουν ἐς τὰς ἐν Καρχηδόνι συκοφαντίας ἐπαγαγέσθαι. αἰδούμενός τε αὐτὸς παρασπονδεῖν, Ἀσδρούβαν τὸν ναύαρχον ἐπὶ προφάσει περιέπεμπε, τοὺς φρουροῦντας ὀψόμενον. ὁ δὲ ἐς ἑκάστην πόλιν ἐσιὼν, ἐκέλευσε τοῖς ἐνοικοῦσιν, αὐτούς τε καὶ δούλους αὐτῶν ὅσα δύναιντο λαβόντας, ἐκ τῶν πόλεων μεθίστασθαι· καὶ τὰ λοιπὰ διήρπαζε. τούτων ἔνιοι πυνθανόμενοι, πρὶν τὸν Ἀσδρούβαν ἥκειν, τοῖς φρουροῖς ἐπετίθεντο. καὶ συνέβαινεν, ὅπου μὲν κρατεῖν τὰς πόλεις, ὅπου δὲ τοὺς φρουρούς. σφαγή τε ποικίλη, καὶ γυναικῶν ὕβρις, καὶ παρθένων ἀπαγωγαὶ, καὶ πάντα, ὅσα ἐν πόλεσιν ἑαλωκυίαις, ἐγίγνοντο. *A. U. 551.*

LIX. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀννίβας, τοὺς συστρατευομένους οἱ τῶν Ἰταλῶν εἰδὼς εὖ γεγυμνασμένους, ἔπειθε πολλαῖς ὑποσχέσεσιν, ἐς τὴν Λιβύην αὐτῷ συστρατεῦσαι. καὶ τούτων οἱ μὲν τὰ ἡμαρτημένα σφίσιν ἐς τὰς πατρίδας δεδιότες, εἵποντο, φεύγοντες τὴν οἰκείαν ἑκόντες· οἱ δὲ οὐδὲν

plius curabat, *expilationibus* direptionibuſque *militem ſuum ditare* conſtituit, ut ejus benevolentia tutus eſſet adverſus civium calumnias. Sed veritus ipſemet contra fidem æquitatemque ſocios violare, aliena opera maluit uti: *Aſdrubalemque*, claſſis præfectum, per ſimulationem cauſamque viſendi præſidia, per civitates dimiſit. Atque is ſingulas ingreſſus, juſſis civibus una cum ſervis, ſublatis quas ferre poſſent ſarcinis, urbibus exire, reliqua diripiebat. Qua re divulgata, multi ante adventum *Aſdrubalis* in milites præſidiarios inſurrexerunt: varioque eventu, alibi oppidani, alibi milites, victoria potiebantur. Sic cædes ingens, tum matronarum ſtupra, virginumque raptus, & quæcumque ejus generis alia uſu venire captis urbibus ſolent, admittebantur.

59. Ipſe interim Annibal *Italici generis milites*, qui ſub eo meruerant, haud ignarus ſtrenuos ac probe exercitatos eſſe, magnificis promiſſis tentavit in Africam ſecum pertrahere. Quorum qui ob flagitia in patriam admiſſa redire metuebant, voluntario exilio ſeſe mulctantes, ſecuti ſunt. Sed qui nullius mali facinoris ſibi

A. U. 551. ἁμαρτόντες, ὤκνουν. ἀθροίσας οὖν τούσδε τοὺς ὑπομένειν ἀξιοῦντας, ὡς δή τι λέξων αὐτοῖς, ἢ χαριούμενος τῶν γεγονότων, ἢ περὶ τοῦ μέλλοντος ἐπισκήψων, περιέστησε τὴν στρατιὰν ὡπλισμένην ἄφνω, καὶ προσέταξε τοῖς ἰδίοις, ἀνδράποδα ἐξ αὐτῶν ὅσα θέλουσιν ἐπιλέξασθαι. ὡς δὲ οἱ μὲν ἐπελέξαντο, οἱ δὲ ᾐδοῦντο συστρατιώτας πολλὰ συνειργασμένους σφίσιν ἀνδραποδίσασθαι, τοὺς λοιποὺς κατηκόντισεν ἅπαντας, τοῦ μὴ τοιούσδε ἄνδρας ποτὲ Ῥωμαίοις γενέσθαι χρησίμους· ἐπικατέσφαξε δ᾽ αὐτοῖς καὶ ἵππους ἐς τετρακισχιλίους, καὶ πλῆθος ὑποζυγίων, οὐ δυνάμενος ἐς Λιβύην ἐπάγεσθαι.

LX. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐς τὰς ναῦς τὸ πλῆθος ἐμβιβάσας, τὸ πνεῦμα ἀνέμενεν, ὀλίγους ἐς φυλακὴν ἐπὶ τῆς γῆς καταλιπών. οἱ δὲ Πετηλινοὶ καὶ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι Ἰταλοὶ ἐπέθεντο, καί τινας αὐτῶν κατασφάξαντες, ἀπέδρασαν. Ἀννίβας δ᾽ ἐπὶ Λιβύης ἀνήγετο, ἑκκαίδεκα ἔτεσιν ὁμαλῶς πορθήσας τε τὴν Ἰταλίαν, καὶ τοὺς ἄνδρας ἐμπλήσας κακῶν μυρίων, καὶ ἐς κίνδυνον ἔσχατον πολλάκις συνα-

Lin. 46. vulgatum Πετηληνοὶ *levi mutatione correxi.*

conſcii erant, abnuerunt. Eos igitur, qui remanere quam ſequi malebant, in unum locum (quaſi vel ad eos verba facere, vel præmia rerum geſtarum rependere, vel aliquid in poſterum mandare vellet) convenire omnes juſſos, repente exercitu armato circumſepſit; ſuiſque imperavit, ut ex iis, quot luberet, mancipia deligerent. Fuere, qui eligerent; alios puduit, commilitones, quibuſcum tot res geſſiſſent, ſic in fœdam ſervitutem protrudere. Qui reſtabant, ne Romanis umquam utiles eſſe poſſent tales viri, cuncti jaculis confixi ſunt. Adhæc equorum ad quatuor millia, & jumentorum vim non parvam, quia in Africam trajicere non poterat, jugulari Annibal juſſit.

60. Poſt hæc, exercitu in naves impoſito, ventum exſpectavit; paucis præſidii cauſa in continenti relictis: quos mox Petelini aliique Itali adorti, non prius diſceſſerunt, quam partem ex iis obtruncaſſent. *Annibal* autem *in Africam ſolvit*; poſtquam, devaſtata per ſexdecim annos continuos Italia, infinitis calamitatibus incolas immerſiſſet, remque Romanam in extre-

γαγών· τοῖς τε ὑπηκόοις αὐτοῦ καὶ συμμάχοις ἐνυβρίσας, ὡς πολεμίοις. ἅτε γὰρ καὶ τέως αὐτοῖς οὐκ ἐπ' εὐνοίᾳ μᾶλλον ἢ χρείᾳ χρώμενος, οὐδὲν ἔχων ἔτι πρὸς αὐτῶν ὠφελεῖσθαι, κατεφρόνησεν ὡς πολεμίων. A. U. 551.

LXI. Αννίβου δ' ἀποπλεύσαντος, ἡ βουλὴ τοῖς μὲν ἄλλοις ἔθνεσι τῆς Ιταλίας, ὅσοι μετέθεντο πρὸς ἐκεῖνον, συνέγνω τῶν γεγονότων, καὶ ἀμνηστίαν ἐψηφίσατο· Βρυττίων δὲ μόνων, οἳ μέχρι τέλους αὐτῷ προθυμότατοι ἐγεγένηντο, χώραν τε πολλὴν ἀφείλετο, καὶ ὅπλα, εἴ τινα ἦν ἔτι χωρὶς ὧν Αννίβας ἀφῄρητο· ἔς τε τὸ μέλλον ἀπεῖπεν αὐτοῖς μὴ στρατεύεσθαι, ὡς οὐδ' ἐλευθέροις οὖσιν· ὑπηρέτας δὲ τοῖς τε ὑπάτοις καὶ στρατηγοῖς τοῖς ἐς τὰς τῶν ἐθνῶν ἡγεμονίας ἀπιοῦσιν, ἐς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, οἷα θεράποντας, ἀκολουθεῖν. Τοῦτο τὸ τέλος ἦν Αννίβου τῆς ἐς τὴν Ιταλίαν γενομένης ἐσβολῆς. [καὶ ἔτη τῷ Καρχηδονίων τῷδε πολέμῳ δύο καὶ πεντήκοντα ἦν.]

Lin. 51. ὑπηκόοις αὐτῶν *Edd. mendoſe.* αὐτοῦ *Vat. Med. L.* 65 *ſq. Extrema hujus Libri verba, quæ uncis includenda duxi, facile adparet, aut ab imperito homine adſuta eſſe, aut miſere lacera ac depravata.*

mum diſcrimen plus ſemel adduxiſſet, denique proprios ſuos ſubditos ſociosque non ſecus ac hoſtes, injuriis omnibus contumeliiſque adfeciſſet. Nam quorum opera, non tam benevolentia, quam neceſſitate coactus, uſus antea fuerat; hos, quo tempore nihil amplius in iis auxilii aut commodi eſſe ſenſit, ceu hoſtes, abjecit.

61. Annibale Italia egreſſo, *ſenatus Italicis omnibus populis*, qui ad Pœnum defecerant, *veniam dedit*, reſque omnes anteactas oblivione ſempiterna delendas cenſuit. *Bruttiis* ſolis, quia ad ultimum promtiſſimi ſocii Annibali permanſerant, & pars agri ademta, & arma, quæcumque reſtabant poſt ea quæ Annibal prius eis eripuerat. Omni etiam militia (ut qui *jus libertatis amiſiſſent*) illis interdictum: & Romanos conſules & prætores in provincias euntes, ad publica ſervorum munia obeunda, veluti famuli, ſequi juſſi ſunt. Hic exitus fuit expeditionis ab Annibale in Italiam ſuſceptæ. [*Dein, per duos adbuc annos in Africa continuato alteri huic Carthaginienſium cum Romanis bello finis tandem impoſitus eſt; & pax facta, quæ quinquaginta, vel duos & quinquaginta annos permanſit.*]

ΑΠΠΙΑΝΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

ΡΩΜΑΙΚΩΝ Η'.

ΛΙΒΥΚΗ.

ΗΤΟΙ

ΤΑ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΑ.

ΚΑΡΧΗΔΟΝΑ τὴν ἐν Λιβύῃ Φοίνικες ᾤκισαν, ἔτεσι πεντήκοντα πρὸ ἁλώσεως Ἰλίου. οἰκισταὶ δ᾽ αὐτῆς ἐγένοντο Ζῶρός τε καὶ Καρχηδών· ὡς δὲ Ῥωμαῖοι καὶ αὐτοὶ Καρχηδόνιοι νομίζουσι, Διδὼ, γυνὴ Τυρία. ἧς τὸν ἄνδρα κατακαίνει Πυγμαλίων, Τύρου τυραννεύων, καὶ

τὸ

Lin. 2. αὐτοῖς *edit.* 1. *ex MSS. Regiis; ex quibus semper receptas esse lectiones editionis primæ, (adeoque & reliquarum, ubi cum illa consentiunt) intelligi debet, nisi secus monuerimus. L.* 3. *Post* ἐγένοντο, *aut paulo ante, excidisse nonnihil videtur: puta,* ὡς Ἑλλήνων μέν φασιν ἔνιοι, *aut in eamdem fere sententiam alia quædam verba. Ibid.* Ξῶρός τε *vulgo omnes: quod, præeuntibus Jos. Scaligero, Salmasio & Bocharto, emendavi. L.* 5. κατέκανε *Edd. invitis omnibus MSStis Codd.*

APPIANI ALEXANDRINI

ROMANARUM HISTORIARUM

LIBER OCTAVUS.

DE REBUS LIBYCIS.

PARS PRIOR

DE REBUS PUNICIS.

CARTHAGO Africæ, a Phœnicibus condita est. Id quinquagesimo ante Trojam captam anno factum esse, prodiderunt nonnulli; qui *Zorum & Carchedonem* primos conditores memorant. Sed ex Romanorum atque ex ipsorum Carthaginiensium constanti opinione, originem Carthagini Tyria *Dido* dedit. Cujus maritum quum interfecisset

Tyri

τὸ ἔργον ἐπέκρυπτεν· ἡ δὲ ἐξ ἐνυπνίου τὸν φόνον ἐπέγνω, καὶ μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ ἀνδρῶν, ὅσοι Πυγμαλίωνος τυραννίδα ἔφευγον, ἀφικνεῖται πλέουσα Λιβύης ἔνθα νῦν ἐστι Καρχηδών. ἐξωθούμενοι δ᾽ ὑπὸ τῶν Λιβύων, ἐδέοντο χωρίον ἐς συνοικισμὸν λαβεῖν, ὅσον ἂν βύρσα ταύρου περιλάβοι. τοῖς δὲ ἐνέπιπτε μέν τι καὶ γέλωτος ἐπὶ τῇ τῶν Φοινίκων μικρολογίᾳ, καὶ ᾐδοῦντο ἀντειπεῖν περὶ οὕτω βραχυτάτου. μάλιστα δ᾽ ἠπόρουν, ὅπως ἂν πόλις ἐν τηλικούτῳ διαστήματι γένοιτο· καὶ ποθοῦντες ἰδεῖν, ὅ τι ἐστὶν αὐτοῖς τοῦτο τὸ σοφὸν, συνέθεντο δώσειν, καὶ ἐπώμοσαν. οἱ δὲ, τὸ δέρμα περιτεμόντες ἐς ἱμάντα ἕνα στενότατον, περιέθηκαν ἔνθα νῦν ἐστιν ἡ Καρχηδονίων ἀκρόπολις· καὶ ἀπὸ τοῦδε Βύρσα ὀνομάζεται.

II. Χρόνῳ δ᾽, ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι, καὶ τῶν περιοίκων ἀμείνους ὄντες ἐς χεῖρας ἐλθεῖν, ναυσί τε χρώμενοι, καὶ τὴν θάλασσαν οἷα Φοίνικες ἐργαζόμενοι, τὴν πόλιν τὴν

Lin. 11. περιλάβῃ *Edd. cum Regiis, ut solent.* *L.* 13. οὕτως βραχ. *Vat. Aug.* *L.* 16. περιτέμοντες *Vat.* *L.* 17. στενώτατον *Aug. & uterque Regius: ut* στενότατον *sit ex emendatione Car. Stephani, qua carere fortasse potueramus.* *L.* 18. Βῦρσα *Aug.*

Tyri tyrannus Pygmalion, culpamque dissimulasset; Dido, per insomnium de patrata cæde commonefacta, magnis cum opibus, & cum Tyriorum multis, qui Pygmalionis fugiebant tyrannidem, navibus profecta, in Africæ oram, ubi nunc Carthago est, pervenit. Quumque repellerentur ab Afris, petivere tantum loci ad incolendum, quantum tauri tergus comprehenderet. Riserunt illi Phœnicum exile petitum, & puduit tantillam rem pernegare. Sed maxime mirati sunt, quonam modo oppidum in tam angusto spatio posset fieri: cupidique videndi, quale-nam esset ingeniosum illud commentum, jurati promiserunt, se daturos. Phœnices, secto in orbem corio, sic, ut unam corrigiam efficeret tenuissimam, circumtenderunt ubi nunc est *arx Carthaginiensium:* quam inde *Byrsam* nominant.

2. Procedente tempore, quum ex hac sede excursiones facere, finitimisque populis bello superiores esse, & classibus maria patrio more navigare cœpissent, arci *urbem* cir-

ἔξω τῇ Βύρσῃ περιέθηκαν. καὶ δυναστεύοντες ἤδη, Λιβύης ἐκράτουν καὶ πολλῆς θαλάσσης· ἐκδήμους τε πολέμους ἐστράτευον ἐς Σικελίαν, καὶ Σαρδὼ, καὶ νήσους ἄλλας ὅσαι τῆσδε τῆς θαλάσσης εἰσὶ, καὶ ἐς Ἰβηρίαν. πολλαχῇ δὲ καὶ ἀποικίας ἐξέπεμπον. ἥ τε ἀρχὴ αὐτοῖς ἐγένετο δυνάμει μὲν ἀξιόμαχος τῇ Ἑλληνικῇ, περιουσίᾳ δὲ μετὰ τὴν Περσικήν. ἑπτακοσίοις δὲ αὐτοὺς ἔτεσιν ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ Ῥωμαῖοι Σικελίαν ἀφείλοντο, καὶ Σαρδὼ μετὰ Σικελίαν· δευτέρῳ δὲ πολέμῳ καὶ Ἰβηρίαν. ἔς τε τὴν ἀλλήλων ἐμβαλόντες μεγάλοις στρατοῖς, οἱ μὲν, Ἀννίβου σφῶν ἡγουμένου, τὴν Ἰταλίαν ἐπόρθουν ἑκκαίδεκα ἔτεσιν ἑξῆς· οἱ δὲ Λιβύην, Κορνηλίου Σκιπίωνος τοῦ πρεσβυτέρου σφῶν στρατηγοῦντος· μέχρι τὴν ἡγεμονίαν Καρχηδονίους ἀφείλοντο, καὶ ναῦς, καὶ ἐλέφαντας, καὶ χρήματα σφίσιν ἐπέταξαν ἐσενεγκεῖν ἐν χρόνῳ. δεύτεραί τε σπονδαὶ Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις αἵδε διέμειναν ἐς ἔτη πεντήκοντα· μέχρι λύσαντες αὐτὰς, τρίτον πόλεμον

Lin. 27. *pro* περιουσίᾳ *in Aug. est* πλουσίᾳ: *quæ, nescio, an verior sit lectio.* *L.* 31. ἡ μὲν *Regii, mendose.* *L.* 33. Σκηπίωνος *Regii & Aug. constanter per* η. *Sed Vat. & Bav. semper* Σκιπ. *L.* 36. *vulgato* ἐπενεγκεῖν *prætuli lect. Cod. Aug.*

cumdederunt. Jamque potentes, *obtinuerunt Africam*; ac, late mari imperantes, externas quoque expeditiones in *Siciliam*, in *Sardiniam*, aliasque maris ejus insulas, & in *Hispaniam* quoque susceperunt; denique colonias passim deduxerunt. Itaque imperium adquisiverant, Græcorum conferendum viribus, opulentia vero ad Persarum imperium proxime accedens. Septingentesimo autem anno a condita Carthagine, *Romani Siciliam eis abstulerunt*, & paulo post *Sardiniam*: secundo vero bello Punico *Hispaniam*. Invadentesque magnis copiis alteri alteros suis in sedibus, Pœni *Annibale* duce per sedecim annos Italiam vastarunt; Romani vero Africam, *Cornelii Scipionis majoris* auspiciis: donec hi Carthaginiensibus imperium, classes, elephantos ademerunt, pecuniamque ad certum tempus persolvendam imperarunt. Tum vero pax, reddita ex fœdere, per annos mansit quinquaginta; donec hac quoque turbata, tertium ac novis-

καὶ τελευταῖον ἀλλήλοις ἐπολέμησαν· ἐν ᾧ Καρχηδόνα A. U.
Ῥωμαῖοι κατέσκαψαν, Σκιπίωνος τοῦ νεωτέρου σφῶν
στρατηγοῦντος, καὶ ἐπάρατον ἔγνωσαν. αὖθις δ' ᾤκι-
σαν ἰδίοις ἀνδράσιν, ἀγχοτάτω μάλιστα τῆς προτέρας,
ὡς εὔκαιρον ἐπὶ Λιβύῃ χωρίον. Τούτων τὰ μὲν ἀμφὶ Σι-
κελίαν ἡ Σικελικὴ γραφὴ δηλοῖ· τὰ δ' ἐν Ἰβηρίᾳ γενό-
μενα, ἡ Ἰβηρική· καὶ ὅσα Ἀννίβας ἐς Ἰταλίαν ἐσβαλὼν
ἔπραξεν, ἡ Ἀννιβαϊκή. τὰ δ' ἐν Λιβύῃ γενόμενα ἀπ' ἀρ-
χῆς, ἥδε συνάγει.

III. Ἤρξαντο δ' αὐτῶν ἀμφὶ τὸν Σικελικὸν πόλεμον 498.
οἱ Ῥωμαῖοι, ναυσὶ πεντήκοντα καὶ τριακοσίαις ἐπιπλεύ-
σαντες ἐς Λιβύην, καὶ πόλεις τινὰς ἑλόντες, καὶ στρα-
τηγὸν ἐπὶ τῇ δυνάμει καταλιπόντες Ἀτίλιον Ῥῆγλον· ὃς
ἄλλας τε πόλεις διακοσίας προσέλαβεν, αἳ Καρχηδονίων 499.
ἔχθει πρὸς αὐτὸν μετετίθεντο, καὶ τὴν χώραν ἐπιὼν ἐπόρ-
θει. Καρχηδόνιοι δὲ Λακεδαιμονίους στρατηγὸν ᾔτουν, οἰό-

Lin. 39. *emendavi vulgatum* ἀλλήλους. *L.* 41. *post* ἐπάρατον *inserendum* εἶναι *censuit Musgr.* *L.* 42. ἀγχυτάτω *Eld. mendose.* ἀγχιστάτω *Regii.* *L.* 46. Ἀννιβιακή. *edit.* 1. & *Aug.*

simum bellum Punicum exortum est: quo victores Romani diruerunt Carthaginem ductu *Scipionis minoris*, additis in instauratores diris imprecationibus. Coloniam tamen ex suis civibus in locum proximum antiquæ Carthagini deduxerunt, opportunam ad Afros in officio continendos. Ceterum quæ Carthaginienses in Sicilia gesserunt, continet *Sicula* nostra *Historia*; sicut *Hispaniensis*, quæ gesserunt in Hispania; & *Annibalica*, quæ Annibal in Italia, quum bellum in eam transtulisset, gessit. Hoc volumen *rebus in Africa* inde ab initio *gestis* dicatum est.

3. Cœperunt autem res in Africa gerere Romani tempore Siculi belli; quando trecentis quinquaginta navibus adpulerunt, &, captis aliquot urbibus, *Atilium Regulum* cum exercitu & potestate ibi reliquerunt. Is alia insuper ducenta oppida in deditionem accepit, quæ odio Carthaginiensium ad eum defecerunt: progressusque ulterius, agrum Carthaginiensium passim populatus est, oppidaque expugnavit. Illi, ob bonorum imperatorum inopiam res suas adflictas rati, ducem a Lace-

A. U. 499. μενοι δι' ἀναρχίαν κακοπραγεῖν. οἱ μὲν δὴ Ξάνθιππον αὐτοῖς ἔπεμπον. ὁ δὲ Ἀτίλιος ἀμφὶ λίμνῃ στρατοπεδεύων, ὥρᾳ καύματος περιώδευε τὴν λίμνην ἐπὶ τοὺς πολεμίους, ὅπλων τε βάρει, καὶ δίψει καὶ πνίγει καὶ ὁδοιπορίᾳ κακοπαθῶν, καὶ βαλλόμενος ἀπὸ κρημνῶν ἄνωθεν. ὡς δ' ἐπλησίασε περὶ ἑσπέραν, καὶ ποταμὸς αὐτοὺς διεῖργεν, ὁ μὲν εὐθὺς ἐπέρα τὸν ποταμὸν, ὡς καὶ τῷδε τὸν Ξάνθιππον ἐκπλήξων. ὁ δὲ συντεταγμένην τὴν στρατιὰν ἐπαφίησι διὰ τῶν πυλῶν, ἐλπίσας κεκμηκότος καὶ κακοπαθοῦντος περιέσεσθαι, καὶ τὴν νύκτα πρὸς τῶν νικώντων ἔσεσθαι. τῆσδε μὲν οὖν τῆς ἐλπίδος ὁ Ξάνθιππος οὐκ ἀπέτυχεν. ἀπὸ γὰρ τρισμυρίων ἀνδρῶν, οὓς ὁ Ἀτίλιος ἦγεν, ὀλίγοι μόλις αὐτῶν ἐς Ἀσπίδα πόλιν διέδρασαν· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες, οἱ μὲν ἀπώλοντο, οἱ δ' ἐζωγρήθησαν. καὶ μετ' αὐτῶν ὁ στρατηγὸς Ἀτίλιος, ὕπατος γεγονὼς, αἰχμάλωτος ἦν.

504. IV. Τόνδε μὲν δὴ μετ' οὐ πολὺ κάμνοντες οἱ Καρχηδόνιοι, σὺν οἰκείοις πρέσβεσιν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην, ἐργα-

Lin. 58. πνίγει *ante* δίψει *poſuit Vat.* *L.* 62. νικόντων *Vat. non male.* *L.* 72. πρέσβευσιν *Edd. vitioſe & invitis MSS.*

dæmoniis petiverunt; ab eiſque impetrarunt *Xanthippum.* Adverſus quem *Regulus*, quum ad lacum aliquem æſtiva habuiſſet, motis caſtris, flagrante æſtu, præter lacum circumduxit exercitum, gravitate armorum, ſiti, æſtuque, & labore preſſum, ac telis quoque ſuperne e præruptis locis impetitum. Sub veſperam autem, quum jam haud procul abeſſet ab hoſte, & fluvius dirimeret utrumque exercitum, continuo in ripam ulteriorem traduxit ſuos, ut ſic quoque terreret *Xanthippum.* At ille ſuos inſtructos e caſtris contra *Regulum* duxit; ratus facilem fore de feſſis & male adfectis victoriam, ipſamque imminentem noctem victores adjuturam. Nec fruſtratus eſt ea ſpe. Nam e triginta virorum millibus, quibus Atilius præerat, pauci ægre evaſere Clupeam: reliqui omnes aut cæſi ſunt aut capti; & cum his ipſe proconſul *Atilius Regulus in hoſtium* venit *poteſtatem.*

4. Hunc non multo poſt Carthaginienſes, bello fatigati, miſerunt cum ſuis legatis Romam, ut aut pacem eis im-

σόμενον σφίσι διαλλαγὰς, ἢ ἐπανήξοντα. καὶ ὁ Ατίλιος A. U.
Ρῆγλος ἐν ἀποῤῥήτῳ τοῖς τέλεσι Ρωμαίων ἐπισκήψας 504.
ἐγκρατῶς ἔχεσθαι τοῦ πολέμου, ἐπανῆλθεν ἐς λύμην
ἕτοιμον. καὶ αὐτὸν οἱ Καρχηδόνιοι, καθείρξαντες ἐν γαλεάγρᾳ κέντρα πάντοθεν ἐχούσῃ, διέφθειραν. Ξανθίππῳ δὲ τὸ εὐτύχημα συμφορῶν ἦρξε. Καρχηδόνιοι γὰρ αὐτὸν, ἵνα μὴ δοκοίη Λακεδαιμονίων ἔργον εἶναι τοσοῦτον, ὑποκρινάμενοι τιμᾷν δωρεαῖς πολλαῖς, καὶ προπέμπειν ἐπὶ τριηρῶν ἐς Λακεδαίμονα, τοῖς τριηράρχαις ἐνετείλαντο, μετὰ τῶν συμπλεόντων Λακώνων καταποντίσαι. ὁ μὲν δὴ δίκην ἔδωκε τήνδε εὐπραξίας. καὶ τάδε ἦν τοῦ πρώτου πολέμου Ρωμαίοις περὶ Λιβύην εὐπραγήματά τε καὶ ἀ-
τυχήματα· μέχρι Καρχηδόνιοι Σικελίας Ρωμαίοις ἀπέ- 513.
στησαν. ὅπως δε ἀπέστησαν, ἐν τῇ Σικελικῇ γραφῇ δεδήλωται.

V. Μετὰ δὲ τοῦτο Ρωμαίοις μὲν καὶ Καρχηδονίοις εἰρηναῖα ἦν ἐς ἀλλήλους. Λίβυες δὲ, ὅσοι Καρχηδονίων ὀν-

Lin. 74. πέλεσι *mendose edit.* 1. *ex MSS. Regiis.* *L.* 75. εἰς λίμνην *Edd. Aug. & Ven.* ἐς λοίμην *Bav.* ἐς λύμην *Vat.* *L.* 76. ἕτοιμος *Edd. invitis omnibus MSS.* *L.* 78. ξυμφορῶν *Edd.* *L.* 81. τριηράρχοις *Vat.*

petraret, aut reverteretur. At *Regulus*, clam cum magiſtratibus Romanorum collocutus, monuit eos, ut fortiter bellum continuarent; atque ſic *ad ſupplicium*, quod eum Carthagine manebat, eſt *reverſus*. Pœni incluſum cavea, ſtimulis intus undique exſtantibus, confecerunt. Et *Xanthippo* ſua *felicitas perniciem adtulit*. Carthaginienſes enim, ne opus Lacedæmoniorum videretur tanta victoria, finxerunt, ſe velle *Xanthippum*, egregie donatum, honoris cauſa cum triremibus in patriam remittere: quarum præfectis mandarunt, ut eum cum ceteris Laconibus in altum mergerent. Sic ille pro ſtrenue navata opera pœnas dedit. Atque hæ fuere Romanis *in Africa* cladium victoriarumque vices *primo Punico bello*. Quo deinceps confecto, Sicilia Romanis ceſſere Carthaginienſes. Quomodo autem ceſſerint, in *Rebus Siculis* indicatum eſt.

5. Poſt hæc pax fuit inter Romanum Carthaginienſemque populos. Ceterum *Afri*

A. U. 514. τες ὑπήκοοι συμμεμαχήκεσαν αὐτοῖς ἐπὶ Σικελίαν, καὶ Κελτῶν ὅσοι μεμισθοφορήκεσαν, ἐγκλήματά τινα μισθῶν καὶ ὑποσχέσεων ἐς τοὺς Καρχηδονίους ἔχοντες, ἐπολέμουν αὐτοῖς μάλα καρτερῶς. οἱ δὲ Ῥωμαίους ἐς συμμαχίαν ὡς φίλους ἐκάλουν. καὶ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ξενολογεῖν ἐς μόνον τόνδε τὸν πόλεμον ἀπὸ τῆς Ἰταλίας ἐφῆκαν· ἀπείρητο γὰρ ἐν ταῖς σπονδαῖς καὶ τόδε. ἔπεμψαν δὲ καὶ διαλλακτῆρας· οἷς οἱ Λίβυες οὐχ ὑπήκουον, ἀλλὰ τὰς πόλεις ἐδήλωσαν ὑπηκόους εἶναι Ῥωμαίων, εἰ θέλοιεν· οἱ δ᾽ οὐκ ἐδέξαντο. Καρχηδόνιοι δὲ ναυτικῷ πολλῷ ταῖς πόλεσιν ἐφεδρεύοντες, τὴν ἀγορὰν αὐτῶν ἀφῃροῦντο τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης. ἀσπόρου δὲ καὶ τῆς γῆς ὡς ἐν πολέμῳ γενομένης, Λιβύων μὲν διὰ τὸν λιμὸν ἐκράτουν. ἐμπόρους δ᾽, ὅσοι παρέπλεον, ἐλῄστευον ἐξ ἀπορίας· τοὺς δὲ Ῥωμαίων καὶ κτείνοντες, ἔβαλον ἐς τὸ πέλαγος, ἵνα λανθάνοιεν. καὶ διέλαθον ἐπὶ πολύ. γνωσθέντος δὲ τοῦ

Lin. 93. vulgatum αὐτοὺς *in* αὐτοῖς *mutavi. L. 95.* ἀπήρητο *edit. 1. L. 3. vulgo* διὰ τὸν πόλεμον *quod ex conject. jam in* διὰ τὸν λιμὸν *mutandum duxeram, quum ita exhibere MS. Vat. cognovi. L. 5.* ἔβαλλον *edit. 2. 3. L. 6.* λανθάνειεν *edit. 1. vitiose.*

Pœnis ſubditi, qui eis contra Siculos miſerant auxilia, & *Galli*, qui eorum ſtipendia meruerant, de non ſolutis ſibi ſtipendiis reliquiſque promiſſis fruſtra conqueſti, grave *bellum Carthaginienſibus intulerunt.* Quibus, quum Romanorum, ut amicorum, implorarent auxilium, permiſſum eſt, ut ad hoc ſolum bellum militem Italum mercede conducerent; nam ex fœderis legibus ne hoc quidem eis licebat. Miſſi etiam Roma ſunt, qui pacem inter partes conciliarent; quos *Afri* audire noluerunt, ſed futuros ſe ſub imperio Romanorum, dixerunt, ſi illis videretur. Nec ſunt tamen a Romanis recepti. At *Carthaginienſes*, magnis claſſibus infeſtando civitates quæ defecerant, maritimo commeatu eas intercludebant: & quia ager (ut fit in bello) non colebatur, *Afri* fame domiti *ſuccubuerunt.* Verum mercatores quoque, quotquot prænavigabant, prædonum more, propter inopiam ſpoliabant *Pœni. Romanos* autem *mercatores* etiam *interficiebant*, & in mare projiciebant, quo laterent ſcelesta facinora. Satiſque diu latuerunt. Ac deprehenſi tan-

γιγνομένου, ποινὴν αἰτούμενοι, διωθοῦντο· μέχρι, Ῥωμαίων A. U.
ἐπιστρατεύειν αὐτοῖς ψηφισαμένων, Σαρδὼ ποινὴν ἔδω- 516.
καν. καὶ τόδε ταῖς προτέραις συνθήκαις ἐνεγράφη.

VI. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον οἱ Καρχηδόνιοι στρατεύουσιν
ἐς Ἰβηρίαν, καὶ αὐτὴν κατὰ μέρος ὑπήγοντο· μέχρι,
Ζακανθαίων ἐπὶ Ῥωμαίους καταφυγόντων, Καρχηδονίοις 525.
ὅρος ἐν Ἰβηρίᾳ γίγνεται, μὴ διαβαίνειν τὸν Ἴβηρα ποτα-
μόν. καὶ τάσδε αὖ τὰς σπονδὰς ἔλυσαν Καρχηδόνιοι, 535.
περάσαντες, Αννίβου σφῶν ἡγουμένου. διαβάντες δὲ, ὁ 536.
μὲν Αννίβας διαστρατηγεῖν ἑτέροις τὰ ἐν Ἰβηρίᾳ καταλι-
πὼν, ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐσέβαλε. στρατηγοὶ δὲ Ῥωμαίων
ἐν Ἰβηρίᾳ, Πούπλιός τε Κορνήλιος Σκιπίων, καὶ Γναῖος Κορ- 537.
νήλιος Σκιπίων, ἀλλήλοιν ἀδελφὼ, λαμπρὰ ἔργα ἀ-
ποδεικνυμένω, θνήσκετον ἄμφω πρὸς τῶν πολεμίων. καὶ 542.
οἱ μετ᾽ αὐτοὺς στρατηγοὶ κακῶς ἔπραττον· μέχρι Σκιπίων
ὁ Πουπλίου Σκιπίωνος τοῦδε, τοῦ περὶ Ἰβηρίαν ἀναιρε- 544.
θέντος, υἱὸς ἐπιπλεύσας, καὶ δόξαν ἅπασιν ἐμβαλὼν

Lin. 9. MSS. Regii verba καὶ τόδε *ponunt ante* ποινὴν, *omissa distinct. post* ἔδωκαν. *Locum recte, ut est in aliis MSStis, restituit C. Steph. L. 12.* Ζακυνθ. *Aug. sed in ora libri* Ζακανθ. *Ibid.* Ῥωμαίοις *edit. 1. L. 18. & 22.* Πόπλιος *&* Ποπλίου *Edd.*

dem, pœnas luere poſcentibus Romanis recuſarunt; donec, decreto contra eos bello, ſatisfecerunt, *Sardinia* populo Romano cedentes. Idque priori fœderi eſt adſcriptum.

6 Non multo poſt autem Carthaginienſes expeditionem ſuſceperunt in *Hiſpaniam*: quam per partes adorti ſubjugabant, donec, *Saguntinis* ad Romanos confugientibus, Pœnis in Hiſpania præfixus eſt terminus, ne tranſirent *Iberum* fluvium. Quod fœdus rurſum violarunt Carthaginienſes, duce *Annibale Iberum* trajicientes. Inde *Annibal*, imperio in Hiſpania aliis ducibus relicto, irrupit *in Italiam.* Romani vero duces *P.* & *Cn. Scipiones* fratres, *in Hiſpania* præclaras adepti victorias, ambo cæſi ſunt ab hoſtibus. Et qui poſt eos rexerunt exercitus, parum proſpere bellum adminiſtrabant; donec *Scipio*, *Publii* illius, qui in Hiſpania cecidit, *filius*, cum claſſe eo profectus, opinione

A. U. ὡς ἥκοι κατὰ θεὸν, καὶ δαιμονίῳ χρῷτο συμβούλῳ περὶ ἁπάντων, ἐκράτει τε λαμπρῶς, καὶ ἐπὶ δόξης ἐκ τοῦδε πολλῆς γενόμενος, τὴν μὲν στρατηγίαν τοῖς ἐς διαδοχὴν
549. ἐπιπεμφθεῖσι παρέδωκεν· ἐς δὲ Ῥώμην ἐπανελθὼν, ἠξίου πεμφθῆναι στρατηγὸς ἐς Λιβύην, ὡς ἀναστήσων Ἀννίβαν ἐξ Ἰταλίας, καὶ Καρχηδονίοις δίκην ἐπιθήσων ἐν τῇ πατρίδι.

VII. Τῶν δὲ πολιτευομένων οἱ μὲν ἀντέλεγον, οὐ χρῆναι, κεκενωμένης ἄρτι τῆς Ἰταλίας τοσοῖσδε πολέμοις, καὶ πορθουμένης ἔτι πρὸς Ἀννίβου, καὶ Μάγωνος ἐν πλευραῖς ἐπ᾽ αὐτὴν Λίγυάς τε καὶ Κελτοὺς ξενολογοῦντος, ἐς Λιβύην στρατεύειν· οὐδὲ τὴν ἀλλοτρίαν χειροῦσθαι, πρὶν τὴν οἰκείαν ἀπαλλάξαι τῶν παρόντων. οἱ δὲ ᾤοντο, Καρχηδονίους νῦν μὲν ἀδεεῖς ὄντας ἐφεδρεύσειν τῇ Ἰταλίᾳ, οὐδὲν ἐνοχλουμένους οἴκοι· πολέμου δὲ οἰκείου σφίσι γενομένου, καὶ Ἀννίβαν μεταπέμψεσθαι. οὕτω μὲν ἐκράτησε, πέμπειν ἐς Λιβύην Σκιπίωνα. οὐ μὴν συνεχώρησαν αὐτῷ, καταλέγειν στρατὸν ἐξ Ἰταλίας, πονουμένης ἔτι πρὸς Ἀννί-

Lin. 28. στρατηγὸν *Edd.* *L.* 37. ἐφεδρεύειν *Edd.*

omnium a deo mitti creditus, & divinitus omnia gerere, vicit egregie. Partaque hinc ingenti gloria, exercitu succeſſoribus Roma miſſis tradito, in urbem reverſus SCIPIO, poſtulavit, ut *in Africam* mitteretur cum exercitu; retracturus Annibalem ex Italia, & a Carthaginienſibus pœnas in ipſorum patria expetiturus.

7. Atque id quidem nonnulli ex rei publicæ adminiſtratoribus diſſuadebant; negantes, oportere, exinanita tot bellis Italia, Annibale tunc quoque illam vaſtante, Magone in Italiæ latere Ligures Gallosque mercede adverſus eamdem conducente, in Africam expeditionem ſuſcipere, & aliena ſubjicere velle, priuſquam domi ſit ſecuritas. Alii vero exiſtimabant, Carthaginienſes, nunc quidem, quamdiu ab alio metu liberi eſſent, nemine eos domi infeſtante, ab Italia non deſtituros; ſed, quodſi domeſtico bello implicarentur, Annibalem revocaturos. Et hæc ſententia vicit, ut *in Africam Scipio* mitteretur. Neque tamen permiſerunt ei delectus habere in Italia, etiam tum preſſa armis Annibalis: tantum voluntarios milites, ſi

A. U. 549.

βου· ἐθελοντὰς δὲ, εἴ τινες εἶεν, ἐπέτρεψαν ἐπάγεσθαι, καὶ τοῖς ἀμφὶ τὴν Σικελίαν ἔτι οὖσι χρῆσθαι. τριήρεις τε ἔδοσαν αὐτῷ κατασκευάσασθαι δέκα, καὶ πληρώματα αὐταῖς λαβεῖν, ἐπισκευάσαι δὲ καὶ τὰς ἐν Σικελίᾳ. καὶ χρήματα οὐκ ἔδωκαν, πλὴν εἴ τις ἐθέλοι τῷ Σκιπίωνι κατὰ φιλίαν συμφέρειν. οὕτως ἀμελῶς ἥπτοντο τοῦδε τοῦ πολέμου τὰ πρῶτα, μεγίστου σφίσι καὶ ἀξιοτιμοτάτου μετ᾽ ὀλίγον γενομένου.

VIII. Ὁ δὲ Σκιπίων, ἔνθους ὢν ἐπὶ Καρχηδόνι ἐκ πολλοῦ, καί τινας ἱππέας τε καὶ πεζοὺς, ἐς ἑπτακισχιλίους μάλιστα, ἀθροίσας, διέπλευσεν ἐς Σικελίαν, ἔχων ἀμφ᾽ αὐτὸν ἀρτιγενείους ἐπιλέκτους τριακοσίους, οἷς εἴρητο, χωρὶς ὅπλων ἕπεσθαι. Σικελῶν δ᾽ αὖ τριακοσίους καταγράψας εὐδαίμονας, ἐκέλευσεν ἥκειν ἐς ἡμέραν ῥητὴν, ἐσκευασμένους ὅπλοις τε καὶ ἵπποις ὅτι δύναιντο καλλίστοις. ὡς δὲ ἀφίκοντο, προύθηκεν, εἴ τις ἑαυτοῦ θέλοι τὸν στρατευσόμενον ἀντιδοῦναι. δεξαμένων δὲ πάντων, ἤγαγεν ἐς μέσον τοὺς τριακοσίους τῶν ὅπλων ἐρήμους,

Lin. 50. ἐπὶ Καρχηδόνος *Aug. Ven.* *L.* 52. ἀμφ᾽ αὐτὸν *Edd. invitis MSS.* *L.* 54. Σικελιῶν *Aug. quod ex* Σικελιωτῶν *depravatum esse potest.* *L.* 58. δεξαμένων *edit.* 3. *vit.*

qui se offerrent, permissus est secum ducere, & Siculo uti exercitu. Data etiam ei potestas decem construendi triremes, & pro eis socios navales legendi; denique naves, quæ jam in Sicilia essent, instruendi. Sed pecunia nulla ei præbita, nisi quam privatim amici Scipionis contulerunt. Adeo *negligenter bellum* hoc *adgressi sunt Romani*, quod non multo post maximi momenti eisdem visum est.

8. At *Scipio*, qui velut divino quodam instinctu jam dudum ferebatur contra Carthaginem, equitum peditumque ferme septem millibus collectis, trajecit *in Siciliam*, habens circa se primæ pubis selectos numero trecentos, quos inermes sequi se jusserat. Deinde conscripto pari numero divitum Siculorum, jussit, ut ad certam diem præsto essent, instructi armis equisque quantum possent pulcherrimis. Ubi advenere, potestatem eis fecit substituendi sibi vicarios. Quod ubi libenter acceperunt omnes, produxit

A. U. 549. καὶ ἐς τούσδε ἐκείνοις προσέταξε μετασκευάσασθαι. οἱ δ᾽ ἑκόντες παρεδίδοσαν ὅπλα καὶ ἵππους. καὶ περιῆν τῷ Σκιπίωνι, τριακοσίους νέους Ἰταλιώτας ἔχειν, ἀντὶ Σικελιωτῶν, κάλλιστα ἵπποις καὶ ὅπλοις ἀλλοτρίοις ἐσκευασμένους, καὶ χάριν εὐθὺς ἐπὶ τῷδε εἰδότας· οἷς δὴ καὶ προθυμοτάτοις ἐς πάντα χρώμενος διετέλει.

IX. Καρχηδόνιοι δὲ ταῦτα πυνθανόμενοι, Ἀσδρούβαν μὲν, τὸν Γίσκωνος, ἐπὶ θήραν ἐλεφάντων ἐξέπεμπον· Μάγωνι δ᾽, ἀμφὶ τὴν Λιγυστίνην ξεναγοῦντι, πεζοὺς ἀπέστελλον ἐς ἑξακισχιλίους, καὶ ἱππέας ὀκτακοσίους, καὶ ἐλέφαντας ἑπτὰ, καὶ προσέτασσον αὐτῷ, μεθ᾽ ὅσων δύναιτο ἄλλων ἐσβαλεῖν ἐς Τυῤῥηνίαν, ἵνα τὸν Σκιπίωνα περισπάσειεν ἐκ Λιβύης. Μάγων μὲν δὴ καὶ τότε ἐβράδυνεν, Ἀννίβᾳ τε συνελθεῖν οὐ δυνάμενος, πολὺ διεστῶτι, καὶ τὸ μέλλον αἰεὶ περιορώμενος. Ἀσδρούβας δ᾽ ἀπὸ τῆς θήρας ἐπανελθὼν, κατέλεγε Καρχηδονίων τε καὶ Λιβύων

Lin. 66. Ασρούβαν, *sine* δ, *constanter edit.* 1. *cum Regiis*, *Vat. Aug. Ven. non male.* *L.* 67. Γέσκωνος *Vat.* & *sic deinceps.* *L.* 68. ξεναγωγοῦντι *Aug. in contextu: sed altera lectio in margine.* *L.* 7·. ἐσβαλλεῖν *Aug. sic.* *L.* 73. Αννίβᾳ δὲ *Edd. ex Reg. A.* *L.* 74. προορώμενος *Edd.* & *MSS. mendose, quod ex alio Nostri loco correxi.*

in medium suos CCC. inermes, & his arma tradi jussit: illique volentes arma equosque tradiderunt. Sic *Scipioni* contigit, ut *pro trecentis Siculis totidem* juvenes *Italos* sibi paraverit, alienis equis armisque instructos pulcherrime: qui statim imperatori suo gratias habuerunt eo nomine, & postea semper egregiam ei omnibus in rebus præstiterunt operam.

9. His auditis, Carthaginienses *Asdrubalem Gisconis* filium ad venationem elephantorum miserunt: *Magoni*que, mercenarium militem in Liguria colligenti, miserunt peditum VI. M. equites DCCC, elephantos VII: jusseruntque, ut, adjunctis quantum posset aliis copiis, invaderet Etruriam, quo Scipionem ab Africa distraheret. Sed *Mago* tunc quoque cunctatus est, quia nec facile se Annibali, tam remoto, adjungere poterat, & dubio semper animo futura circumspectabat. *Asdrubal* vero a venatione reversus, ex delectibus Pœnorum Afrorum-

A. U. 549.

ἐς ἑξακισχιλίους πεζοὺς ἑκατέρων, καὶ ἱππέας ἑξακοσίους· δούλους τε ἠγόραζε πεντακισχιλίους, τὸ ναυτικὸν ἐρέσσειν· καὶ παρὰ τῶν Νομάδων ἔλαβε δισχιλίους ἱππέας, καὶ ξένους ἐμισθοῦτο, καὶ πάντας ἐγύμναζε, διακοσίους σταδίους ἀποσχὼν ἀπὸ Καρχηδόνος.

X. Νομάδων δὲ τῶν ἐν Λιβύῃ δυνάσται μὲν ἦσαν κατὰ μέρη πολλοί. Σύφαξ δ' ὑπὲρ ἅπαντας, καὶ τιμὴν εἶχε πρὸς τῶν ἄλλων ἐπιφανῆ. Μασσυλίων δ' αὖ, γένους ἀλκίμου, παῖς ἦν τοῦ βασιλέως Μασσανάσσης. ὃς ἐτέθραπτο μὲν ἐν Καρχηδόνι καὶ πεπαίδευτο· ὄντι δ' αὐτῷ καὶ τὸ σῶμα καλῷ, καὶ τὸν τρόπον ἀρίστῳ, Ασδρούβας ὁ Γίσκωνος, οὐδενὸς Καρχηδονίων δεύτερος, ἐνεγγύησε τὴν θυγατέρα, καί περ ὄντι Νομάδι, Καρχηδόνιος ὤν. ὡς δ' ἐνεγγύησεν, ἐπήγετο ἐς Ἰβηρίαν στρατηγῶν τὸ μειράκιον. Σύφαξ δὲ, κνιζόμενος ὑπ' ἔρωτος ἐπὶ τῇ παιδὶ, τὰ Καρ-

Lin. 78. ἐρέσσειν *Edd. invitis MSS.* *L.* 82. *conjunctione* δ' *ante* ὑπὲρ *carent Edd. cum Reg. A.* *Ibid. distinctionem post* ἅπαντας, *qua carent Editi, ex Aug. recepi: qui & mox* πρὸ τῶν ἄλλων, *nescio an rectius. Sed sic ad verba* ὑπὲρ ἅπαντας *excidisse videtur* δυνατὸς ἦν, *aut aliquid hujusmodi. Ac forte etiam* Masæsylos, *quibus imperavit Syphax, nominaverat Appianus: quod si fecit; mox, pro* δ' αὖ γένους, *scripsisse* δ' ἄλλου γένους *intelligi debet.* *L.* 83. Μασσυλγῶν *mendose, h. l. Regii, Aug. Ven.* *L.* 84. Αλκύμου *Edd.* *Ibid.* Μασσανάσης *Edd. tantum non semper; ut in Libro* de Reb. Hisp. *L.* 87 & 89. ἐνεγύησε & ἐνεγύησεν *edit.* 1.

que sena ex utrisque confecit peditum millia, & DC. equites. Servorum quoque millia quinque coëmit ad remigium, & a Numidis accepit equitum duo millia. Externum etiam militem mercede conducebat; & omnes exercebat, XXV. passuum millibus a Carthagine positis castris.

10. Erant *in Numidia* multi *reguli*, sejuncti ditionibus. Inter eos *Syphax* & potentia & honore præ ceteris eminebat. Tum vero & regis *Massyliorum*, validæ gentis, eminebat filius *Masinissa*, educatus & eruditus Carthagine: quem, ut forma moribusque præstantem, Asdrubal Gisconis, nemini Carthaginiensium secundus, generum sibi cooptaverat, quamvis Numidam: ac, desponsata puella, adolescentem secum in Hispaniam, quum ibi bellum administraret, duxerat. Ea re indignatus *Syphax*, qui eam-

A. U. 549. χηδονίων ἐλεηλάτει, καὶ Σκιπίωνι διαπλεύσαντι πρὸς αὐτὸν ἐξ Ἰβηρίας συνέθετο, συμμαχήσειν ἐπὶ Καρχηδονίους ἰόντι. αἰσθόμενοι δὲ οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ μέγα ποιούμενοι ἐς τὸν πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον Σύφακα προσλαβεῖν, ἐξέδοσαν αὐτῷ τὴν παρθένον, ἀγνοούντων καὶ ὄντων ἐν Ἰβηρίᾳ Ασδρούβου τε καὶ Μασσανάσσου. ἐφ' οἷς ὁ Μασσανάσσης, ὑπεραλγῶν, συνετίθετο καὶ ὅδε ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Σκιπίωνι, λανθάνων, ὡς ᾤετο, Ασδρούβαν. ὁ δὲ αἰσθόμενος, βαρέως μὲν ἔφερεν ὑπὲρ τοῦ μειρακίου καὶ τῆς θυγατρὸς, ὑβρισμένοιν ἀμφοῖν· ἡγεῖτο δὲ ὅμως, τῇ πατρίδι συμφέρειν, ἐκ ποδῶν Μασσανάσσην ποιήσασθαι. καὶ ἐπανιόντι ἐς Λιβύην ἐξ Ἰβηρίας, ἐπὶ θανάτῳ τοῦ πατρὸς, συνέπεμπε προπομποὺς ἱππέας, οἷς εἴρητο, ἀφανῶς ἐπιβουλεύειν αὐτῷ, καὶ κτείνειν ὅπῃ δύναιντο Μασσανάσσην.

XI. Ὁ δὲ αἰσθόμενος, ἐξέφυγέ τε, καὶ τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ἐκρατύνετο, ἱππέας ἀθροίζων· οἷς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ἦν ἔργον, ἀκοντίοις πολλοῖς χρωμένους ἐπελαύνειν αἰεὶ καὶ ἀναχωρεῖν, καὶ αὖθις ἐπελαύνειν. καὶ ὅλως ἐστὶν

dem adamarat puellam, subditam Carthaginiensibus regionem populari cœpit; & *Scipioni*, quando ad eum ex Hispania trajecerat, promisit, *se fore ei belli socium, si Carthaginem invaderet.* Id ubi senserePœni; non ignari, quantum momenti in *Syphace* ad id bellum ei esset futurum; insciis Asdrubale Masinissaque, qui tum in Hispania erant, Syphaci virginem elocarunt. Quod ægerrime ferens *Masinissa*, *fædus* & ipse *cum Scipione* in Hispania iniit, non sentiente (ut putabat) Asdrubale. Qui, re cognita, moleste quidem tulit illatam adolescenti ac filiæ injuriam: tamen e re publica Pœnorum fore putabat, si Masinissam e medio tolleret. Et revertentem, post patris obitum, ex Hispania in Africam, deducendum dedit equitibus, addito mandato, ut clam eum per insidias, quomodocumque possent opprimerent.

11. *Masinissa*, dolum subodoratus, evasit; regnumque paternum sibi confirmavit, collecto equitatu, adsueto die noctuque velitari jaculationibus, incursando recursandoque. Nam omnino illis non alia

αὐτοῖς ἡ μάχη, φυγὴ καὶ δίωξις. ἴσασι δὲ καὶ λιμὸν φέρειν οἱ Νομάδες οἵδε, καὶ πόᾳ χρῆσθαι πολλάκις ἀντὶ σίτου· καὶ τὸ πάμπαν ὑδροποτοῦσιν. ὅ τε ἵππος αὐτοῖς κριθῆς μὲν οὐδ᾽ ὅλως γεύεται, ποηφαγῶν αἰεί· πίνει δὲ διὰ πολλοῦ. τοιούτους ὁ Μασσανάσσης ἐς δισμυρίους συναγαγὼν, ἐξῆγεν ἐπὶ θήρας ἢ λεηλασίας ἑτέρων ἐθνῶν· ἅπερ ᾤετο καὶ ἔργα καὶ γυμνάσια εἶναι. Καρχηδόνιοι δὲ καὶ Σύφαξ, νομίζοντες, ἐπὶ σφᾶς εἶναι τὴν παρασκευὴν τοῦ μειρακίου, (οὐ γὰρ ἠγνόουν ἃ ἐλελυπήκεσαν αὐτὸν,) ἔκριναν προτέρῳ τῷδε πολεμεῖν, ἔστε καθέλωσι, καὶ τότε Ῥωμαίοις ἀπαντᾶν. A. U. 549.

XII. Σύφαξ μὲν οὖν καὶ Καρχηδόνιοι, πλείους ἦσαν παρὰ πολύ· μετὰ δὲ ἁμαξῶν καὶ παρασκευῆς βαρείας καὶ τρυφῆς ἐστρατεύοντο. Μασσανάσσης δὲ πόνων τε πᾶσιν ἐξῆρχε, καὶ ἱππικὸν μόνον εἶχε, καὶ ὑποζύγιον οὐδὲν, οὐδὲ ἀγοράν. ὅθεν ῥᾳδίως ὑπέφευγέ τε καὶ ἐπε-

Lin. 13. ἀεί *Edd. cum Reg. A.* αἰεί *Reg. B. Aug.* *L.* 23. πόνον τε πολὺν πᾶσιν ἐξῆρχε *Edd.* πόνων τε πολὺν π. ἐ. *Regii.* πολὺν *omisit Aug. qui tamen dat* πόνον. *Ex his inter se collatis, facile restitui veram lectionem; quam deinde Codicis Vat. auctoritate confirmatam deprehendi.*

pugnandi ratio est, quam nunc fugere, nunc persequi. Sciunt autem & famem ferre *Numidæ*; & herbis sæpe frumenti vice, pro potu semper sola aqua, utuntur. Equi eorum hordeum ne gustant quidem, herba semper vescentes, & raro bibentes. Ex hoc genere *Masinissa* collectis ferme XX millibus, educebat eos ad venationes, aut ad prædas abigendas e ceteris gentibus; eâdem operâ & res geri posse, & copias suas exerceri, existimans. Carthaginienses vero & Syphax, rati, contra se factum hunc adolescentis adparatum, (erant enim sibi offensæ conscii,) decreverunt, priores illum invadere ac debellare, & ita demum Romanis occurrere.

12. Ac numero quidem longe superiores erant *Syphax* & *Carthaginienses*; sed prægravati plaustris impedimentisque, quæ ad delicias usque secum trahebant. Contra MASINISSA laboris exemplum erat suis omnibus, nihil habens præter equitatum; non jumenta, non commeatus. Quo expeditior & fugiebat hostem, &

A. U. 549. χείρει, καὶ ἐς τὰ ὀχυρὰ ἀνεπήδα. πολλάκις τε καταλαμβανόμενος, διεσκίδνη τὸ στράτευμα, ὅπῃ δυνηθεῖεν ἀποφεύγειν κατὰ μέρη. καὶ σὺν ὀλίγοις αὐτὸς ὑπεκρύπτετό ποι, μέχρι συνέλθοιεν αὐτῷ νυκτὸς ἢ μεθ' ἡμέραν ἐς τὸ συγκείμενον. τρίτος δέ ποτε ἐν σπηλαίῳ κρυπτόμενος ἔλαθε, τῶν πολεμίων περὶ τὸ σπήλαιον στρατοπεδευόντων. οὐδ' ἔστιν ὅτε ἐσταθμευεν ἐν στρατοπέδῳ, ἀλλὰ καὶ μάλιστ' ἐστρατήγει λανθάνειν ὅποι ποτὲ εἴη. ὅθεν οὐκ εἶχον αὐτῷ συνεχῶς προεπιχειρεῖν οἱ πολέμιοι, ἀλλ' ἠμύμοντο ἐπιόντα. ἀγορὰ δ' ἦν αὐτῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, ὅ τι περὶ ἑσπέραν καταλάβοι χωρίον, ἢ κώμην, ἢ πόλιν, ληϊζομένῳ τε πάντα καὶ διαρπάζοντι, καὶ μεριζομένῳ τοῖς συνοῦσιν. ὅθεν αὐτῷ πολλοὶ τῶν Νομάδων ἐπεφοίτων, μισθοὺς μὲν οὐ διδόντι τεταγμένους, τὰς δ' ὠφελείας πολὺ πλείονας ἔχοντες.

550. XIII. Καὶ Μασσανάσσης μὲν Καρχηδονίοις οὕτως ἐπολέμει. ὁ δὲ Σκιπίων, ἐπεί οἱ πάντα εὐτρεπῆ γεγένητο ἐν Σικελίᾳ, ἔθυε Διῒ καὶ Ποσειδῶνι, καὶ ἐς Λιβύην ἀνή-

Lin. 42. *εὔπρεπῆ edit.* 1. *cum Regiis & Aug.*

adoriebatur; rursumque in loca munita se recipiebat. Ac sæpe, circumventus, dividebat copias, ut turmatim, qua possent, effugerent: ipse interim cum paucis latitabat, donec suos, aut noctu aut postero die ex condicto ad se confluentes, reciperet. Et accidit aliquando, ut cum duobus non amplius comitibus in spelunca lateret, circum quam hostes castra habebant. Neque vero umquam stativa castra habuit; sed *ars Masinissæ* præcipua fuit, curare, ne hostis sciret, ubi locorum lateret. Quo factum est, ut hostes non possent eum adgredi; sed tantum irruentem arcerent. Commeatum autem quotidie ex proximo quoque loco, quem sub vesperam nactus esset, sive vico, sive oppido, comparabat; diripiens cuncta, dividensque sociis. Quamobrem multi ad eum Numidæ confluebant; non ob stipendia, quæ nulla erant ordinaria, sed ob lucra, uberiora stipendiis.

13. Ad hunc modum Masinissa Pœnos infestante, SCIPIO, rebus interim omnibus adparatis in Sicilia, sacra fecit Jovi Neptunoque: & *in Africam* profectus, est navibus longis

γετο ἐπὶ νεῶν μακρῶν μὲν δύο καὶ πεντήκοντα, Φορτίδων δὲ τετρακοσίων· κέλητές τε καὶ λέμβοι πολλοὶ συνείποντο αὐτῷ. καὶ στρατιὰν ἦγε, πεζοὺς μὲν ἑξακισχιλίους ἐπὶ μυρίοις, ἱππέας δὲ χιλίους καὶ ἑξακοσίους. ἐπήγετο δὲ καὶ βέλη καὶ ὅπλα καὶ μηχανήματα ποικίλα, καὶ ἀγορὰν πολλήν· καὶ Σκιπίων μὲν ὧδε διέπλει. Καρχηδόνιοι δὲ καὶ Σύφαξ, πυνθανόμενοι, ἔγνωσαν ἐν τῷ παρόντι ὑποκρίνασθαί τε Μασσανάσσην, καὶ ἐς φιλίαν ἐπαγαγέσθαι, μέχρι ὅτου Σκιπίωνος ἐπικρατήσαιεν. ὁ δ᾽ οὐκ ἠγνόει μὲν ἐξαπατώμενος· ἀντενεδρεύων δὲ, καὶ μηνύων πάντα τῷ Σκιπίωνι, ἧκε πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν, ὡς συνηλλαγμένος, μετὰ τῶν ἰδίων ἱππέων. καὶ ἐστρατοπέδευον οὐ μακρὰν ἀπ᾽ ἀλλήλων Ἀσδρούβας τε καὶ Σύφαξ καὶ Μασσανάσσης, περὶ Ἰτύκην πόλιν· ἐς ἣν ὁ Σκιπίων καταχθεὶς ὑπ᾽ ἀνέμων, καὶ αὐτὸς ἐστρατοπέδευσε περὶ αὐτήν. οὐ πολὺ δ᾽ ἀπεῖχεν ὁ Ἀσδρούβας αὐτοῦ, στρατιὰν ἔχων ἐς δισμυρίους πεζοὺς, καὶ ἱππέας ἑπτακισχιλίους, καὶ ἐλέφαντας ἑκατὸν ἐπὶ τεσσαράκοντα.

A. U. 550.

Lin. 51. ὑποκρίνασθαι ἐς Μασσαν. *legendum censuit Musgravius. Recte: nisi forte* ὑποκορίσασθαί τε Μασσαν. *malueris. L. 58.* κατεχθεὶς *Aug. quod ex* κατενεχθεὶς *potest esse ortum.*

duabus supra quinquaginta, onerariis LX, actuariis lembisque multis subsequentibus. Copias autem ducebat XVI. M. peditum, equites MDC. Telorumque magnam vim & omnis generis arma machinasque, multumque frumenti, advehebat. Cujus de adventu ubi *Carthaginienses* & *Syphax* audivere; statuerunt, ad præsens per amicitiæ simulationem sibi *Masinissam* conciliare, donec Scipionem vicissent. Id consilium non latuit *Masinissam*: sed, ut dolum dolo rependeret, Scipionem de rebus omnibus certioremfaciens, ad Asdrubalem velut reconciliatus venit cum suis equitibus. Et castra modicis intervallis *Asdrubal* & *Syphax* & *Masinissa* locaverunt, haud procul ab *Utica* urbe; in cujus vicinia & ipse *Scipio*, ventis in eam partem delatus, castra posuerat. Et a Scipione quidem proxime aberat *Asdrubal*, cum XX. peditum, equitum VII. millibus, elephantis CXL.

A. U. 550.

XIV. Σύφαξ μὲν οὖν, εἴτε δείσας, εἴτε ἄπιστος ἐς ἑκατέρους γιγνόμενος παρὰ μέρος, ἐσκήψατό τι λυπεῖν τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ τοὺς ὁμόρους βαρβάρους, καὶ ἀνεζεύγνυεν ἐς τὰ οἰκεῖα. Σκιπίων δὲ κατ' ὀλίγους ἔπεμπεν ἐπιχειρεῖν τῷ Ασδρούβᾳ· καί τινες αὐτῷ καὶ τῶν πόλεων προσεχώρουν. νυκτὸς δὲ λαθὼν ὁ Μασσανάσσης ἧκεν ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Σκιπίωνος· καὶ δεξιωσάμενος αὐτὸν, ἐδίδασκε, τῆς ἐπιούσης ἔς τι χωρίον ἀπὸ τριάκοντα σταδίων Ιτύκης, ἔνθα πύργος ἐστὶν, Αγαθοκλέους ἔργον τοῦ Συρακουσίων τυράννου, μὴ πλείους πεντακισχιλίων ἐνεδρεῦσαι. ἅμα δ' ἡμέρᾳ τὸν Ασδρούβαν ἔπειθε, τὸν ἵππαρχον Αννωνα πέμψαι, τό τε πλῆθος τῶν ἐχθρῶν ἐπισκεψόμενον, καὶ ἐς Ιτύκην ἐσδραμούμενον, μή τι πλησιαζόντων πολεμίων νεωτερίσειαν. καὶ αὐτὸς ὑπισχνεῖτο, εἰ κελεύοιτο, ἕψεσθαι. Αννων μὲν δὴ χιλίους ἦγεν ἐπιλέκτους ἱππέας Καρχηδονίους, καὶ Λιβύων τι πλῆθος· Μασσανάσσης δὲ Νομάδας τοὺς ἑαυτοῦ. ὡς δ' ἐπὶ τὸν πύργον

Lin. 62. μὲν *carent Aug. Ven.* *L.* 63. *ante, non post,* παρὰ μέρος, *distinguunt Edd. invitis MSS.* *L.* 66. ἐπιχειρῶν *Aug.* *L.* 70. πῦργος *&* *mox* πῦργον *Aug. & sic alibi.* *L.* 75. πολέμιον *Aug. Ven.*

14. *Syphax* autem, ſive metu, ſive ancipiti erga utraſque partes perfidia, finxit, regnum ſuum infeſtari a finitimis barbaris, atque ita domum rediit. *Scipio* paucorum velitationibus tentare cœpit *Aſdrubalem*; & oppida etiam quædam interim in deditionem accepit. *Maſiniſſa* vero clam noctu *in caſtra Scipionis* venit: & poſt mutuam ſalutationem admonuit eum, ut ſequenti die, trigeſimo ab Utica ſtadio, prope turrim, cui a conditore Agathocle, Syracuſanorum tyranno nomen erat, quinque millia, non amplius, collocaret in inſidiis. Prima dein luce perſuaſit *Aſdrubali*, ut Annonem præfectum equitum mitteret, ſpeculaturum hoſtium copias, & in Uticam pervaſurum; ne, hoſte propinquo, novis rebus oppidani ſtuderent: pollicitus, ſecuturum ſe, ſi hoc illi placeat. Et *Anno* proficiſcitur cum lectiſſimis mille Pœnorum equitibus, & Afrorum manu: *Maſiniſſa* cum ſuis Numidis. Ut vero ad turrim ventum eſt; poſtquam

πύργον ἀφίκοντο, καὶ ὁ Ἄννων ἐξίππευσεν ἐς τὴν Ἰτύκην σὺν ὀλίγοις, μέρος τι τῆς ἐνέδρας ἐξεφαίνετο· καὶ ὁ Μασσανάσσης ἐκέλευε τὸν τεταγμένον ἐπὶ τοῖς ἱππεῦσι τῶν Καρχηδονίων ἐπιδραμεῖν αὐτοῖς, ὡς οὖσιν ὀλίγοις. καὶ αὐτὸς ἐκ βραχέως εἵπετο, ὡς ἐπιβοηθήσων. ἐν μέσῳ δὲ τῶν Λιβύων γενομένων, ἥ τε πλείων ἐνέδρα κατεφαίνετο, καὶ συνηκόντισαν αὐτοὺς ἑκατέρωθεν οἵ τε Ῥωμαῖοι καὶ ὁ Μασσανάσσης· πλὴν τετρακοσίων, οἳ ἐλήφθησαν αἰχμάλωτοι. Μασσανάσσης δ᾽ ἐπεὶ τοῦτο ἐξετετέλεστο, ἀπήντα τῷ Ἄννωνι κατὰ σπουδὴν, ὡς φίλος, ἐπανιών· καὶ συλλαβὼν αὐτὸν, ἀπῆγεν ἐς τὸ τοῦ Σκιπίωνος στρατόπεδον, καὶ ἀντέδωκεν Ἀσδρούβᾳ τῆς μητρὸς τῆς ἑαυτοῦ.

A. U. 550.

XV. Σκιπίων δὲ καὶ Μασσανάσσης τὴν χώραν ἐπόρθουν, καὶ Ῥωμαίων ἐξέλυον ὅσοι δεθέντες ἔσκαπτον ἐν τοῖς ἀγροῖς, ἐξ Ἰβηρίας, ἢ Σικελίας, ἢ ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς Ἰταλίας πεμφθέντες ὑπὸ Ἀννίβου. πολιορκοῦσι δ᾽ αὐτοῖς πόλιν μεγάλην, ᾗ ὄνομα ἦν Λόχα, καὶ πολλὰ δεινὰ πάσχουσιν, οἱ μὲν Λοχαῖοι προστιθεμένων τῶν κλιμάκων ἐπεκη-

Lin. 81. ἐκέλευσε *Vat.* *L.* 83. αὐτὸς ὡς βραχέως *Edd. mendose.*

poſtquam *Anno* jam verſus Uticam cum paucis provectus erat, ex inſidiis pars quædam ſe oſtendit. Ibi *Maſiniſſa* monuit eum cui Carthaginienſis equitatus cura commiſſa fuerat, ut hoſtes, paucos numero, invaderet: ipſeque brevi intervallo ſubſecutus eſt, velut opem laturus. Tum ſubito plures ex inſidiis coorti; ac jam *Afri*, inter duos hoſtes medii, tam Romanorum quam Maſiniſſæ telis confixi ſunt; exceptis CCCC, qui vivi in hoſtium venerunt poteſtatem. Quo facto *Maſiniſſa* propere *Annoni*, tamquam amicus, occurrit; comprehenſumque Scipionis in caſtra adduxit; ac dein cum matre ſua, quæ apud Aſdrubalem erat, permutavit.

15. Inde *Scipio cum Maſiniſſa*, regionem populati, Romanos, quotquot nexi terram fodiebant, ſolverunt; qui ex Hiſpania Siciliave, aut ab Annibale ex ipſa Italia, fuerant miſſi. Jamque urbem magnam, cui *Locha* nomen erat, oppugnabant: ad quam quum multum mali eſſent perpeſſi; admotis jam ad mœnia ſcalis, *Lochenſes* per caduceatorem

A. U. 550. ρυκεύοντο, ἐκλείψειν τὴν πόλιν ὑπόσπονδοι. καὶ ὁ Σκιπίων ἀνεκάλει τῇ σάλπιγγι τὴν στρατιάν· ἡ δ᾽ οὐχ ὑπήκουεν, ὑπὸ ὀργῆς ὧν ἐπεπόνθεσαν, ἀλλ᾽ ἐπιβάντες τοῖς τείχεσι, καὶ γύναια καὶ παιδία κατέσφαττον. ὁ δὲ τοὺς μὲν ἔτι ὄντας Λοχαίων ἀφῆκεν ἀπαθεῖς, τὴν δὲ στρατιὰν τὴν λείαν ἀφείλετο· καὶ τοὺς λοχαγοὺς ὅσοι συνεξήμαρτον, ἐκλήρωσεν ἐν τῷ μέσῳ, καὶ τρεῖς τοὺς λαχόντας ἐκόλασε θανάτῳ. Καὶ τάδε πράξας, αὐτὸς ἐλεηλάτει· Ἀσδρούβας δ᾽ αὐτοὺς ἐνήδρευε, Μάγωνα μὲν τὸν ἵππαρχον ἐπιπέμψας ἐκ μετώπου, αὐτὸς δὲ ὄπισθεν ἐπιών. οἱ δ᾽, ἐν μέσῳ γενόμενοι, τὸ ἔργον ἐμερίσαντο, καὶ ἐς ἑκατέρους αὐτῶν ἑκάτερος ἐπιστραφεὶς, πεντακισχιλίους τῶν Λιβύων ἀπέκτειναν, καὶ χιλίους καὶ ὀκτακοσίους ἔλαβον αἰχμαλώτους· τοὺς δὲ λοιποὺς ἐς τὰς πέτρας κατήραξαν.

XVI. Καὶ ὁ Σκιπίων εὐθὺς ἐπὶ τοῖσδε προσέβαλεν Ἰτύκῃ, κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν, δύο μὲν πεντήρεσιν ἐζευγμέναις πύργον ἐπιθείς· ὅθεν τριπήχη βέλη

Lin. 5. *pro* αὐτὸς *legendum puto* αὖθις.

petierunt, ut ſibi fide data liceret ex urbe decedere. Et *Scipio* quidem receptui cani juſſit; at miles iratus ob ea quæ in oppugnatione perpeſſus fuerat, ſigno morem non geſſit; ſed, ſuperatis mœnibus, cunctos, nullo ſexus ætatiſve diſcrimine, contrucidavit. Imperator ſuperſtites ex *Lochenſibus* dimiſit incolumes, militibus prædam abſtulit: centuriones, qui in culpa fuerant, pro concione ſortiri juſſit; & tres, quibus ſors non favit, adfecit ſupplicio. Quo facto quum rurſus ad prædam agendam cum *Maſiniſſa* egreſſus eſſet *Scipio*; *Aſdrubal* eos inſidiis circumvenire conatus eſt, immiſſo a fronte *Magone*, præfecto equitum, ipſe terga invaſurus. Illi in medio deprehenſi diviſere prælium; & hinc *Scipio*, illinc *Maſiniſſa, in duplicem hoſtem converſi*, Afrorum quinque millia deleverunt, mille & octingentos ceperunt, reliquos per abrupta egerunt præcipites.

16. Poſthæc mox SCIPIO terra marique *Uticam oppugnavit.* Et mari quidem, duabus inter ſe junctis quinqueremibus impoſuit turrim, unde tela tricubitalia magnoſque lapi-

καὶ λίθους μεγάλους ἐς τοὺς πολεμίους ἠφίει· καὶ πολλὰ μὲν ἐλύπει, πολλὰ δ' ἀντέπασχε, θραυομένων τῶν νεῶν. χώματα δ' ἐπαίρων μέγιστα, καὶ κριοῖς τὸ τεῖχος, ὅτε προσπελάσειε, τύπτων, δρεπάνοις τε περισπῶν ὅσαι βύρσαι περὶ αὐτὸ καὶ ἄλλα σκεπαστήρια ἦν. οἱ δὲ τὰ μὲν χώματα ὑπετάφρευον, καὶ τὰ δρέπανα βρόχοις παρῆγον, καὶ τοὺς κριοὺς τῆς ὁρμῆς ἐξέλυον, ἐπιβάλλοντες ἐπικαρσίας δοκούς· ἐς δὲ τὰς μηχανὰς ἐξεπήδων μετὰ πυρὸς, ὅτε πνεῦμα φυλάξειαν ἐς αὐτὰς ἐπίφορον. ὅθεν ὁ Σκιπίων, ἀπογνοὺς οὕτως αἱρήσειν τὴν πόλιν, ἐς πολιορκίαν αὐτῆς καθίστατο.

A. U. 550.

XVII. Σύφαξ δὲ τῶν γιγνομένων πυνθανόμενος, ἧκε μετὰ τοῦ στρατοῦ, καὶ οὐ μακρὰν ἐστάθμευεν ἀπὸ Ασδρούβου. ἔτι δ' ὑποκρινόμενος εἶναι φίλος ἑκατέροις, καὶ τρίβειν τὸν πόλεμον ἐγνωκὼς, μέχρι νῆές τε ἕτεραι ναυπηγούμεναι πρὸς τῶν Καρχηδονίων ἐπιγένοιντο, καὶ μισθοφόροι τινὲς Κελτῶν καὶ Λιγύων ἐπέλθοιεν, ἐπεχείρει διαιτᾷν διαλύσεις. καὶ ἐδικαίου, μήτε Ῥωμαίους Λιβύης,

Lin. 23. ἐπὶ καρδίας *edit.* 1. *mend.* *L.* 24. φυλάξειν *Aug. Ven. male.* *L.* 29. ἀμφοτέροις *Edd. ex Reg. A. pro* ἑκατέροις.

des in hoſtem mittebat; multa quidem inferens damna; ſed nec minora accipiens, dum naves pulſatæ quaſſantur. In continenti, exſtructis aggeribus, arietibus admotis, mœnia percuſſit; falcibus detrahens coria ceteraque protegmina ictibus arietis oppoſita. Contra hoſtis ſubruebat aggeres; falces injectis laqueis avertebat; arietum vim, tranſverſas injiciendo trabes, infringebat. Erumpebant etiam in machinas, cum facibus, quoties ventum in eas verſum animadverterent. Quare *Scipio* deſperans, urbem capi machinis & operibus poſſe, obſidione eam cingere inſtituit.

17. *Syphax*, his rebus cognitis, rurſus advenit cum exercitu: & non longe ab Aſdrubale caſtra poſuit. Sed etiam tum, utriuſque populi amicum ſe eſſe, *ſimulans*; bellumque trahere cupiens, donec aliæ naves, quæ a Carthaginienſibus ædificabantur, & Galli atque Ligures mercenarii, advéniſſent; pacem interim conciliare tentavit. Æquiſſimas autem conditiones has eſſe, cen-

A. U. 550. μήτε Καρχηδονίους Ἰταλίας ἐπιβαίνειν ἐπὶ πολέμῳ· ἔχειν δὲ Ῥωμαίους Σικελίαν καὶ Σαρδὼ, καὶ εἴ τινας ἄλλας νήσους ἔχουσι, καὶ Ἰβηρίαν. ἣν δέ τις ἀπειθῇ, τοῖς πειθομένοις, ἔφη, συμμαχήσειν. ἅμα δὲ ταῦτ᾽ ἔπρασσε, καὶ Μασσανάσσην ἐπείρα μεταθέσθαι πρὸς αὐτὸν, τήν τε Μασσυλίων ἀρχὴν αὐτῷ βεβαιώσειν ὑπισχνούμενος, καὶ τῶν θυγατέρων, τριῶν οὐσῶν, δώσειν ἐς γάμον ἣν ἂν ἐθέλῃ. ἔφερε δ᾽ ὁ ταῦτα λέγων χρυσίον, ἵνα, εἰ μὴ πείσειε, δῴη τῶν θεραπευτήρων αὐτοῦ τῷ κτείνειν Μασσανάσσην ὑπισχνουμένῳ. ὁ μὲν δὴ, μὴ πείθων, ἔδωκέ τινι τὸ χρυσίον ἐπὶ τῷ φόνῳ. ὁ δὲ λαβὼν ἔδειξε τῷ Μασσανάσσῃ, καὶ τὸν δόντα ἤλεγξε.

551. XVIII. Σύφαξ δ᾽ οὐ προσδοκῶν ἔτι λήσειν, φανερῶς τοῖς Καρχηδονίοις συνεμάχει· πόλιν τε ἐν μεσογείῳ Θολοῦντα, Ῥωμαίων παρασκευὴν καὶ σῖτον πολὺν ἔχουσαν, ἐκ προδοσίας εἷλε, καὶ τοὺς φρουροῦντας αὐτὴν

Lin. 38. ἐπείρα περιθέσθαι *Edd. male.* *L.* 46. λύσειν *edit.* 1. λήγειν *Aug. Ven. &, ut videtur, Candidus.* λήσειν *ex Henr. Stephani optima est emendatione, quam, ni fallor, confirmat MS. Vat.*

sebat: ut Romani ab Africa, Carthaginienses ab Italia bellum abstinerent: Siciliam autem & Sardiniam, aliasque insulas, quas occupassent Romani, cum Hispania, populus Romanus retineret. Uter populus eas conditiones aspernatus fuerit, adversus eum arma se consociaturum, professus est, cum altero. Simul autem, dum hæc agebat, *Masinissam* ad se tentabat pellicere, *Massyliorum* regnum ei se confirmaturum pollicens, & e tribus filiabus daturum nuptum quamcumque ipse delegisset. Qui vero hæc regis nomine offerebat Masinissæ, aurum simul attulerat; quo si nihil a *Masinissa* impetrasset, largitione aliquem e ministris ad cædem ejus corrumperet. Atque ita evenit, ut internuncius, re infecta discessurus, cuidam aurum daret sceleris patrandi mercedem. Et accepit quidem ille; sed Masinissæ rem indicavit, & eum qui dederat, coarguit.

18. Inde *Syphax*, desperans se posthac fallere posse, *palam Carthaginienses adjuvit*: urbemque mediterraneam *Tholuntem*, in qua Romanorum adparatus & magna vis frumenti inerat, ex proditione cepit, & præsidiarios urbis, quia

ἔκτεινεν, οὐκ ἐθελήσαντας ἀπελθεῖν ὑποσπόνδους· συμμαχίαν τε ἄλλην πολλὴν Νομάδων μετεπέμπετο. καὶ οἱ μισθοφόροι παρῆσαν αὐτοῖς ἤδη, καὶ νῆες εὐτρεπῶς εἶχον· ὥστε ἔγνωστο πολεμεῖν, Σύφακα μὲν ὁρμώμενον ἐπὶ τοὺς πολιορκοῦντας Ἰτύκην, Ἀσδρούβαν δ᾽ ἐπὶ τὸ Σκιπίωνος στρατόπεδον. τὰς δὲ ναῦς ἔδει ταῖς ναυσὶν ἐπιπλεῖν· καὶ γίγνεσθαι ταῦτα τῆς ἐπιούσης ἡμέρας ἅπαντα ὁμοῦ, ἵνα μὴ διαρκέσειαν αὐτοῖς οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τὴν ὀλιγότητα. A. U. 551.

XIX. Ὧν, ἤδη νυκτὸς οὔσης, ὁ Μασσανάσσης παρά τινων Νομάδων πυθόμενος, μετέδωκε τῷ Σκιπίωνι. ὁ δὲ ἔδεισε, καὶ ἠπόρει, μὴ ἐς πολλὰ αὐτῷ διαιρούμενος ὁ στρατὸς ἀσθενέστερος ἐς πάντα γίγνηται. τοὺς οὖν ἡγεμόνας αὐτίκα νυκτὸς ἐπὶ τὴν σκέψιν ἐκάλει. καὶ, ἀπορούντων ἁπάντων, ἐπὶ πολὺ σύννους γενόμενος, εἶπε· Τόλμης καὶ ταχυτῆτος ἡμῖν, ὦ φίλοι, δεῖ, καὶ μάχης ἐξ ἀπογνώσεως. Φθάσωμεν ἐπελθόντες τοῖς πολεμίοις. ὅσα

Lin. 50. ἐθελήσοντας *edit.* 1. *L.* 52. εὐπρεπῶς *Edd. & MS. Vat. Prætuli lect. Aug.* *L.* 53. ὡς δὲ *Edd. pro* ὥστε, *perperam & invitis MSStis.* *Ibid.* ἔγνω *Edd. Vat.* ἔγνωστον *Aug. Veram lect. dedit Ven.*

fidem de libero discessu accipere noluerant, interfecit: denique magna denuo Numidarum auxilia accivit. Jamque & Carthaginiensibus mercenarii milites advenerant, & naves instructæ aderant. Quare jam urgere bellum decreverunt: ita quidem, ut *Syphax* oppugnatores *Uticæ*, *Asdrubal* castra *Scipionis* adgrederetur, denique classi classis opponeretur, utque postridie ejus diei ea simul omnia fierent. Sic futurum, ut Romani, numero longe impares, nullo modo ad omnia sufficere possint.

19. Ea hostium consilia, noctu demum e Numidis quibusdam cognita, *Masinissa* Scipioni aperuit. Ac hæsit nonnihil *Scipio*; timens, ne in tot negotia distractus exercitus ad omnia redderetur infirmior. Igitur ipsa de nocte vocatis in consilium legatis tribunisque, dubitantibus pariter omnibus, cum diu meditabundus ipse SCIPIO sedisset, hæc tandem verba fecit: „ AUDACIA nobis, *amici*, ac celeritate opus est, & pugna ex desperatione. Agite *priores invadamus hostem!* Quid inde lucri exspe-

A. U. 551. δὲ ἐν τῷδε πλεονεκτήσομεν, μάθετε ἤδη. ἐκείνους μὲν ἐκπλήξει τὸ ἀδόκητον τῆς ἐφόδου, καὶ τὸ παράδοξον τοῦ ἔργου, τῶν ὀλιγωτέρων προεπιχειρούντων. ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐς πολλὰ διῃρημένῃ τῇ στρατιᾷ χρησόμεθα, ἀλλ' ἀθρόᾳ· οὐδὲ ἐπάξομεν αὐτὴν ἅπασι τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλ' οἷς ἂν ἐπιλεξώμεθα πρώτοις. σταθμεύουσι δὲ ἐφ' ἑαυτῶν ἕκαστοι· καὶ ἐσμὲν αὐτοῖς κατὰ μέρος ἰσόμαχοι, τόλμῃ δὲ καὶ εὐτυχίᾳ προὔχομεν. καὶ ἢν ὁ Θεὸς δῷ τῶν πρώτων ἐπικρατῆσαι, τῶν ἄλλων καταφρονήσομεν. οἷς δὲ ἐπιχειρητέον ἐστὶ πρώτοις, καὶ τίς ὁ καιρὸς ἢ τρόπος ἔσται τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢν ἀρέσκῃ, τὰ τῆς γνώμης ἐρῶ.

XX. Συνθεμένων δὲ πάντων· Ὁ μὲν καιρὸς, εἶπεν, εὐθὺς ἐπιχειρεῖν ἀπὸ τοῦδε τοῦ συλλόγου, νυκτὸς ἔτι οὔσης· ὅτε καὶ τὸ ἔργον ἐστὶ φοβερώτερον, καὶ ἀνέτοιμα τὰ ἐκείνων, καὶ οὐδεὶς τῶν συμμάχων αὐτοῖς δύναται βοηθεῖν ἐν σκότῳ. Φθάσομέν τε οὕτως αὐτῶν τὰ βουλεύματα μόνως, ἐγνωκότων, ἡμῖν τῆς ἐπιούσης ἡμέρας

Lin. 72. ὑφ' ἑαυτῷ *Edd.* *L.* 75. καταφρονήσωμεν *Aug.* *L.* 82. σκότει *Aug.* *L.* 83. μόνως *conjungunt cum seqq. non cum præcedentibus, Editi. Secutus sum distinctionem Codicis Aug.*

„ctandum sit, discite. Illos terrebit nec opinus noster adventus, & ipsa novitas rei, quod, tanto pauciores quum simus, ultro eos adgredi audeamus. Nos vero non in diversa distractis, sed confertis, utemur exercitus viribus; nec cum universis hostibus congrediemur, sed cum his quos primos adgredi voluerimus. Seorsim enim castra habent: quos si per partes adoriamur, viribus pares erimus. Felicitate autem & virtute præstamus. Quod si Deus nobis de primis dederit victoriam; contemnemus ceteros. Ceterum, *qui primi sint invadendi? quove modo, aut tempore?* si libet, paucis meam accipite sententiam."

20. Omnibus se id velle, profitentibus: „ TEMPUS, inquit, rei agendæ *nunc adest*, statim dimisso hoc prætorio; dum nox est, per quam & pugna majorem pavorem incutiet hostibus, & imparatiores eos inveniemus, neque quisquam sociorum ipsis succurrere poterit in tenebris. Ac una hac ratione præveniemus eorum consilia; quum instet crastina lux, qua illi nos adgredi

ἐπιθέσθαι. Τριῶν δ' αὐτοῖς ὄντων στρατοπέδων, αἱ μὲν A. U.
νῆες εἰσὶ πόῤῥω, καὶ οὐκ ἔστι ναυσὶ νυκτὸς ἐπιχειρεῖν. 551.
Ἀσδρούβας δὲ καὶ Σύφαξ οὐ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων. καὶ τούτοιν Ἀσδρούβας μὲν ἐστι τὸ τοῦ πολέμου κεφάλαιον, Σύφαξ δὲ οὐκ ἂν νυκτὸς ἐπιτολμήσειε τῷ πόνῳ, βάρβαρος ἀνὴρ καὶ τρυφῆς γέμων καὶ δέους. Φέρε οὖν, ἡμεῖς μὲν ἐπὶ Ἀσδρούβαν μετὰ παντὸς ἴωμεν τοῦ στρατοῦ· Μασσανάσσην δὲ τόνδε ἐπιτάξωμεν ἐφεδρεύειν τῷ Σύφακι, ἢν ἄρα καὶ παρὰ δόξαν ἐξίῃ τοῦ στρατοπέδου. πεζοὶ δὲ χωρῶμεν ἐπὶ τὸν χάρακα τοῦ Ἀσδρούβου, καὶ περιστάντες ἐπιχειρῶμεν ἐκ παντὸς μέρους, σὺν ἐλπίδι τε χρηστῇ, καὶ τόλμῃ θρασυτάτῃ· τούτων γὰρ τὰ παρόντα δεῖται μάλιστα. τοὺς δ' ἱππέας (οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς χρῆσθαι νυκτὸς ἔτι οὔσης) προπέμψω, πορρωτέρω κυκλοῦσθαι τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων· ἵνα εἰ μὲν βιασθείημεν, ὑποδέχοιντο ἡμᾶς, καὶ ἐς φιλίους καταφεύγοιμεν· εἰ δ' ἐπικρατοίημεν, ἐκφεύγοντας ἐκείνους διώκοιεν καὶ διαχρῷντο.

XXI. Ταῦτ' εἰπὼν, καὶ τοὺς ἡγεμόνας ἐκπέμψας

Lin. 91. *τόνδε caret Aug.*

„ constituerunt. Quum autem tria sint hostium castra; nautica quidem longe absunt, neque nocte adgredi naves licet. Asdrubal vero & Syphax non longe inter se distant. Ex his *Asdrubal* caput belli est: *Syphax* noctu nihil audebit, barbarus vir, mollis ac timidus. Age igitur, nos invadamus Asdrubalem totius exercitus viribus: Masinissamque hunc locemus in insidiis, si forte Syphax præter opinionem castris se moverit. Pedites autem pergamus ad *Asdrubalis val-* „ *lum*; in illud simul omni ex parte impetum faciamus; læta cum spe, & pertinaci audacia: his enim nunc maxime opus est. Equites autem, quorum per noctem nondum usus est, præmittam, ex longiori paulo intervallo cincturos hostium castra; quo, si ad cedendum cogamur, sint nobis receptaculo, & amice protegant: quod si vicerimus, fugientes persequantur & conficiant."

21. His dictis, dimissisque præfectis ad armandum exerci-

A. U. 551. ὁπλίσαι τὸν στρατὸν, αὐτὸς ἐθύετο Τόλμῃ καὶ Φόβῳ, μηδὲν, ὡς ἐν νυκτὶ, πανικόν οἱ γενέσθαι, ἀλλὰ τὸν στρατὸν αὐτῷ θρασύτατον μάλιστα ὀφθῆναι. τρίτης δὲ ἤδη φυλακῆς ἠρέμα τῇ σάλπιγγι ὑπεσήμαινε, καὶ μετὰ σιγῆς βαθυτάτης στρατὸς τοσοῦτος ἐβάδιζεν, ἕως οἱ μὲν ἱππεῖς περιέστησαν ἐν κύκλῳ τοὺς πολεμίους, οἱ πεζοὶ δ' ἐπὶ τὴν τάφρον αὐτῶν ἀφίκοντο. βοῇ δὲ τότε παμμιγεῖ καὶ σάλπιγξιν ἀθρόαις καὶ βυκανήμασιν ἐς κατάπληξιν χρώμενοι, τοὺς μὲν φύλακας ἐξέωσαν ἐκ τῶν φυλακτηρίων, τὴν δὲ τάφρον ἔχουν, καὶ τὰ σταυρώματα διέσπων. οἱ δ' εὐτολμότατοι, προδραμόντες, ἐνέπρησάν τινας σκηνάς. καὶ οἱ Λίβυες μετ' ἐκπλήξεως ἀνεπήδων τε ἐξ ὕπνου, καὶ τὰ ὅπλα μετελάμβανον, καὶ ἐς τὰς τάξεις ἀτάκτως ἐφέροντο, καὶ τῶν παραγγελλομένων διὰ τὸν θόρυβον οὐ κατήκουον· οὐδ' αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ τὸ ἀκριβὲς τῶν γιγνομένων εἰδότος. ἀναπηδῶντας οὖν αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ὁπλιζομένους ἔτι καὶ ταρασσομένους κατελάμβανον, καὶ σκηνὰς πλέονας ἐνεπίμπρασαν, καὶ τοὺς ἐν ποσὶν ἀνῄρουν. τοῖς δ' ἦν

Lin. 6. θρασύτατόν τε μάλιστα *Vat. ut aliquid amplius videri poſſit excidiſſe. L.* 11. σάλπιγξι θρόαις *edit.* 1. *vit.*

tum, SCIPIO *ſacra fecit* AUDACIÆ PAVORIQUE; precatus, ne quis, ut in nocte, Panicus terror accideret ſuis, ſed fortiſſima opera militum exſiſteret. Et jam de tertia vigilia, ſubmiſſe tuba ſignum dedit: ſummoque ſilentio tantus procedebat exercitus; donec equites hoſtem circumdediſſent, peditesque ad foſſam *caſtrorum Aſdrubalis* perveniſſent. Tum ſubito confuſus omnium tollitur clamor, adſtrepente, quo augeretur terror, tubarum ſimul omnium cornuumque ſonitu: ac jam excubias hoſtium dejiciunt ſtationibus, foſſam replent aggere, vallum convellunt: & audaciſſimi, procurrentes, nonnulla incendunt tentoria. Afri attoniti, e ſomno ad arma proſiliunt, in ordines ſine ordine currunt, nec mandata propter tumultum exaudiunt; ne duce quidem ſatis, quid agatur, compertum habente. Romani in ſubſilientes & arma cum trepidatione capientes irruunt, plura tabernacula incendunt, cædunt obvios. Illi clamore,

ἥ τε βοὴ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἡ ὄψις, καὶ τὰ ἔργα, φοβερώτατα, ὡς ἐν νυκτὶ, καὶ ἀγνωσίᾳ τοῦ γιγνομένου κακοῦ. ἡγούμενοί τε, εἰλῆφθαι τὸ στρατόπεδον, καὶ τὸ πῦρ τῶν ἐμπεπρησμένων σκηνῶν δεδιότες, ἐξέπιπτον ἑκόντες ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐς τὸ πεδίον ὡς ἀσφαλέστερον ἐωθοῦντο. ὅθεν κατὰ μέρος, ὅπη τύχοιεν, ἀκόσμως διεδίδρασκον, καὶ ἐς τοὺς Ῥωμαίων ἱππέας, οἳ κύκλῳ περιεστήκεσαν, ἐμπίπτοντες ἀπέθνησκον.

A. U. 551.

XXII. Σύφαξ δὲ νυκτὸς μὲν ἔτι, τῆς βοῆς αἰσθόμενος, καὶ τὸ πῦρ ὁρῶν, οὐκ ἐπεξῆλθεν, ἀλλὰ τῶν ἱππέων τινὰς ἐπικουρεῖν ἔπεμψεν Ἀσδρούβᾳ· οἷς ὁ Μασσανάσσης ἐπιπεσὼν ἄφνω, πολὺν ἐργάζεται φόνον. ἅμα δ' ἡμέρᾳ μαθὼν ὁ Σύφαξ, Ἀσδρούβαν μὲν ἤδη φυγόντα, τῆς δὲ στρατιᾶς αὐτοῦ τοὺς μὲν ἀπολωλότας, τοὺς δ' εἰλημμένους ὑπὸ τῶν πολεμίων, τοὺς δὲ διεῤῥιμμένους, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῇ παρασκευῇ Ῥωμαίους ἔχοντας· ἀνεζεύγνυε, φεύγων εἰς τὰ μεσόγεια μετὰ θορύβου, πάντα καταλιπών· οἰόμενος, εὐθὺς ἀπὸ τῆς Καρχηδονίων διώξεως αὐτῷ τὸν Σκιπίωνα ἐπανιόντα ἐπιστήσεσθαι. ὅθεν

Lin. 25. ἡγούμενοί τε ὡς ἐλήφθη *Edd. cum Aug. Prætuli lect. Vat.*

adſpectu, impetu hoſtium, eo magis terrebantur, quod nocte deprehenſi, quidnam eſſet mali, quod accidiſſet, non intelligebant. Igitur expugnata caſtra rati, & timentes incendium, relictis ſponte caſtris, in campum, tanquam tutiorem, confertim ſe proripiunt. Unde diffugientes alii alio, in circumſtantes equites incidebant, ab eiſque occidebantur.

22. *Syphax* vero, audito nocturno clamore, viſoque incendio, non ſuccurrit; tantum equitum manum ſubmiſit Aſdrubali. In quos *Maſiniſſa* repente impetu facto, magnam cædem edidit. Prima luce ubi *Syphax* cognovit, jam *fugiſſe Aſdrubalem*, militeſque ejus vel cæſos, vel captos, vel diſperſos, *caſtra Aſdrubalis* cum adparatu *in poteſtatem* veniſſe *Romanorum*; ipſe, relictis omnibus rebus, trepide fugit in mediterranea; veritus, ne *Scipio*, reverſus a perſecutione Carthaginienſium, confeſtim in ipſum quoque arma verteret. Quo factum eſt, ut &

A. U. 551. καὶ τοῦδε τὸν χάρακα καὶ τὴν ἐν αὐτῷ παρασκευὴν, εἷλε Μασσανάσσης.

XXIII. Καὶ Ῥωμαῖοι, διὰ τόλμης μιᾶς, ἐν ὀλίγῳ μέρει νυκτὸς, δύο στρατοπέδων καὶ δύο στρατῶν πολὺ μειζόνων ἐκράτησαν ὁμοῦ. ἀπέθανον δὲ Ῥωμαίων μὲν ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν ἄνδρας, τῶν δ' ἐχθρῶν ὀλίγῳ δέοντες τρισμύριοι· καὶ αἰχμάλωτοι ἐγένοντο δισχίλιοι καὶ τετρακόσιοι. τῶν δὲ ἱππέων ἑξακόσιοι ἐπανιόντι τῷ Σκιπίωνι ἑαυτοὺς παρέδοσαν. καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν ἀνῄρηντο, οἱ δὲ ἐτέτρωντο. Σκιπίων δὲ ὅπλων τε καὶ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ ἐλέφαντος πολλοῦ, καὶ ἵππων ἄλλων τε καὶ Νομαδικῶν κεκρατηκὼς, καὶ διὰ μιᾶς τῆσδε νίκης, λαμπροτάτης δὴ γενομένης, ἐς γόνυ τὰ Καρχηδονίων καταβαλὼν ἅπαντα, ἀριστεῖα τῷ στρατῷ διεδίδου, καὶ τῶν λαφύρων τὰ ἀξιολογώτατα ἐς Ῥώμην ἔπεμπε. Καὶ τὸν στρατὸν ἐγύμναζε φιλοπόνως· προσδοκῶν, Ἀννίβαν τε αὐτίκα ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, καὶ Μάγωνα ἀπὸ Λιγυστίνων, ἐπελεύσεσθαι. καὶ Σκιπίων μὲν περὶ ταῦτα ἦν.

Lin. 50. παρέδωσαν *Edd. Rectius Aug.* *L.* 52. ἀργυρίῳ *Edd. ex Reg. A. Ibid.* πολλοῦ *caret Aug.* *L.* 55. ἅπαντα *ad* ἀριστεῖα *referunt Edd. perperam.* *L.* 58. Ἀννῶνα *mendose, pro* Μάγωνα, *dant Edd. & MSS. nostri. Quem errorem librariorum, ex aliis Scriptoris nostri locis, correxi.*

Syphacis castra cum adparatu *per Masinissam capta* sint.

23. Atque ita *Romani*, *uno ausu*, brevi noctis spatio, *geminis castris potiti*, duos longe suo majores exercitus profligaverunt. Desiderati sunt apud victores circiter centum milites: ex hostibus vero paulo minus triginta millibus: capti quadringenti supra duo millia: equites etiam sexcenti Scipioni, post victoriam in castra redeunti, se dediderunt: elephantorum alii cæsi, alii sauciati sunt. *Scipio* armorum, auri, argenti, eboris magna vi, equisque permultis, cum aliis, tum Numidicis, potitus; *una* hac illustri *victoria dejectis Carthaginiensium viribus*; dona militibus distribuit, selectamque prædam in Urbem misit. Tum vero milites ad laborem strenue exercuit; exspectans Annibalem mox ab Italia, Magonem a Liguria, superventuros.

A. U. 551.

XXIV. Ἀσδρούβας δὲ, ὁ στρατηγὸς ὁ Καρχηδονίων, ἐν μὲν τῇ νυκτομαχίᾳ, μεθ' ἱππέων πεντακοσίων, τετρωμένος, εἰς Ἀνδὰν κατέφυγεν· ἔνθα μισθοφόρους τέ τινας, ἐκ τῆς μάχης ἐκπεσόντας, καὶ Νομάδας συνέλεγε, καὶ δούλους ἐς ἐλευθερίαν συνεκάλει. πυθόμενος δ' ὅτι Καρχηδόνιοι θάνατον αὐτοῦ κατέγνωσαν, ὡς κακῶς ἐστρατηγηκότος, καὶ Ἄννωνα τὸν Βομίλχαρος εἵλοντο στρατηγεῖν, ἴδιον αὐτοῦ τὸν στρατὸν ἐποίει, καὶ κακούργους προσελάμβανε, καὶ ἐλῄζετο ἐς τὰς τροφὰς, καὶ ἐγύμναζεν οὓς εἶχεν, ἀμφὶ τρισχιλίους ἱππέας, πεζοὺς δὲ ὀκτακισχιλίους, ὡς ἐν μόνῳ τῷ μάχεσθαι τὰς ἐλπίδας ἔχων. Ὁ μὲν δὴ ταῦτα ποιῶν, Ῥωμαίους ὁμοῦ καὶ Καρχηδονίους ἐπὶ πολὺ ἐλάνθανε. Σκιπίων δ' ἐπῆγεν αὐτῇ Καρχηδόνι τὸν στρατὸν ὡπλισμένον, καὶ σοβαρῶς ἐς μάχην προεκαλεῖτο, οὐδενὸς ἐξιόντος. Ἀμίλχαρ δὲ ὁ ναύαρ-

Lin. 60. *repetitum* ὁ *post* στρατηγος *ex Vat. Aug & Ven. recepi.* *L.* 61. *Aut* ἐκ τῆς νυκτομαχίας *cum Cand. est legendum, quod magis placet; aut particip.* τετρωμένος *proxime post* νυκτομαχίᾳ *reponendum.* *L.* 62. Ἀνδᾶν *edit.* 1. & 2. *Prætuli lect. Vat. & Aug. quæ & in edit.* 3. *casu recepta est.* in Andriam *Cand.* Aneam *Gelenius, nescio unde.* *L.* 66. Ἀννανα τον τοῦ μίλκαρος *Vat.* *L.* 67. αὑτοῦ *edit.* 2. 3. αὐτοῦ *ed.* 1. & *Aug.* *L.* 68. ἐλκίζετο ἐς τὰς ἄλλας προσὰς *Edd. ex Reg. A. duplici mendo.* *L.* 71 *sq.* Ῥωμ. ἐπὶ πολὺ καὶ Καρχηδ. ἐπὶ πολὺ ἐλάνθανε *Edd.* Ῥωμ. ἐπὶ πολὺ καὶ Καρχ. ἐλανθ. *Aug. Nostram lect. dedit Vat.* *L.* 74. δὲ *post* Ἀμίλχαρ *in Vat. omissum a pr. manu, ab alia manu ante* ἐξιόντος *positum est.*

24. *Asdrubal*, dux Carthaginiensium, ex nocturna clade, saucius, cum quingentis equitibus, *Andam* fuga pervenit: ubi mercenarios quosdam e pugna profugos & Numidas recollegit, & servos ad libertatem convocavit. Deinde ubi cognovit, *capitis se damnatum* a suis civibus ob male administratam militiam, successore dato *Annone*, *Bomilcaris* filio; exercitum sibi usurpavit: adjungensque omne genus maleficorum, prædando sibi suisque victum parabat; & quas habebat copias, equitum circiter tria millia, peditum octo millia, exercitando durabat; omnem dehinc spem in sola pugna reponens. Atque hæc ejus studia diu tam Romanos, quam Pœnos, latuerunt. Interim SCIPIO *ad ipsam Carthaginem* armatas duxit copias, superbe provocans ad prælium, nemine contra prodeunte. At *Amilcar*, *classis præfe-*

A. U. 551. χος ναυσὶν ἑκατὸν ἐσπευσμένος ἐς τὸν ναύσταθμον ἀνήγετο τοῦ Σκιπίωνος· ἐλπίσας, αὐτόν τε φθάσειν ἐπανιόντα, καὶ τὰς οὔσας ἐκεῖ Ῥωμαίων εἴκοσι τριήρεις ῥᾳδίως ταῖς ἑκατὸν αἱρήσειν.

XXV. Καὶ ὁ Σκιπίων, ἰδὼν αὐτοῦ τὸν ἀπόπλουν, προὔπεμπέ τινα, τὸν ἔσπλουν τοῦ λιμένος ἐμφράξαι στρογγύλοις πλοίοις ἐπ᾽ ἀγκυρῶν ἐκ διαστήματος, ἵνα ὡς διὰ πυλῶν αἱ τριήρεις ἐκθέοιεν ὅτε καιρὸς εἴη· καὶ τὰ πλοῖα τοῖς κέρασι συνδῆσαί τε καὶ ἁρμόσαι πρὸς ἄλληλα, ἵνα ἀντὶ τείχους ᾖ. καταλαβὼν δὲ τοῦτο τὸ ἔργον, ἥπτετο τοῦ πόνου. καὶ βαλλομένων τῶν Καρχηδονίων ἀπό τε τῶν πλοίων καὶ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τοῦ τείχους, αἱ νῆες ἐθραύοντο, καὶ καμοῦσαι περὶ ἑσπέραν ἀπέπλεον. ἀπιούσαις δ᾽ αὐταῖς αἱ Ῥωμαίων ἐπέκειντο, ἐκθέουσαί τε διὰ τῶν διαστημάτων, καί, ὅτε βιάζοιντο,

Lin. 75. ἐσπευσμένως *Vat. quod forte præferendum.* *L.* 77. οὔσας ἐκ Ῥωμ. *Vat. male.* *L.* 80. προὔπεμπε τινὰ ἐς πλοῦν τοῦ λιμένος, ἐμφράξαι *&c. Edd. mendoſe.* ἔσπλουν, *una voce, cum reliquis MSS. recte dant Regii. Articulum* τὸν *ex Vat. & Aug. adjeci.* τινά, *quod omnes agnoſcunt, (niſi quod commodius plurali numero,* nonnullos, *efferat Cand.) neſcio, an ex errore irrepſerit.* *L.* 84. *Mendo aut hiatu laborare videntur verba* καταλαβὼν - - - πόνου. *Et ea, quæ mox ſequuntur, uſque ad* ἀπέπλεον, *ſatis-ne ſana ſint, dubitari poteſt.* *L.* 88. ἀπιούσαις τε αὐταῖς *Edd. invitis Regiis & Aug.*

ctus, cum centum navibus propere *ad navalia caſtra Scipionis* contendit: ratus, priuſquam ille reverteretur, viginti Romanas triremes ibi ſe facile cum ſuis centum expugnaturum.

25. *Amilcarem* ubi *Scipio* ſolvere vidit; præmiſit, qui os portus obſtrui juberent, onerariis navibus per intervalla in ancoris diſpoſitis; ut triremes per illas, tamquam per portas, quando tempus poſceret, poſſent excurrere. Colligari quoque antennis naves inter ſe & conjungi juſſit, ut vice muri fungerentur. Moxque *Scipio* ſuperveniens, adjuvit intentos huic operi. Et Carthaginienſes, quum e navibus pariter & a terra muroque machinis & miſſilibus peterentur, adflictis navibus, feſſi diſceſſerunt circa veſperam. Abeuntes Poenos Romanæ naves per intervalla, de quibus dictum eſt, erumpentes infeſtarunt; &, quoties ad cedendum cogebantur, retro ſe per eadem recipie-

ὑποχωροῦσαι. μίαν δὲ καὶ ἀνεδήσαντο κενὴν ἀνδρῶν, καὶ A. U. πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἀνήγαγον. Μετὰ δὲ τοῦτο ἐχείμαζον 551. ἄμφω. καὶ Ῥωμαίοις μὲν ἦν ἐκ θαλάσσης ἀγορὰ δαψιλής· Ἰτυκαῖοι δὲ καὶ Καρχηδόνιοι λιμώττοντες ἐλῄστευον τοὺς ἐμπόρους. μέχρι Ῥωμαίων νῆες ἄλλαι, πεμφθεῖσαι τῷ Σκιπίωνι, ἐφώρμουν τοῖς πολεμίοις, καὶ τὰς λῃστρικὰς ἐκώλυον. οἱ δ᾽ ἔκαμνον ἤδη σφόδρα τῷ λιμῷ.

XXVI. Τοῦ δ᾽ αὐτοῦ χειμῶνος, ἐγγὺς ὄντος Σύφακος, Μασσανάσσης ᾔτησεν ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ στρατιᾷ τὸ τρίτον τῆς Ῥωμαϊκῆς παρὰ Σκιπίωνος· καὶ λαβὼν, ἡγουμένου τῶν Ῥωμαίων Λαιλίου, τὸν Σύφακα ἐδίωκεν. ὁ δὲ ὑπέφευγε, μέχρι καθορώμενος περί τινι ποταμῷ συνετάσσετο ἐς μάχην. οἱ μὲν οὖν Νομάδες ἑκατέρωθεν, ὥσπερ ἔθος αὐτοῖς, πολλὰ καὶ ἀθρόα ἠφίεσαν ἐπ᾽ ἀλλήλοις. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι, προβαλλόμενοι τὰς ἀσπίδας ἐπῄεσαν. Σύφαξ δὲ, ἰδὼν Μασσανάσσην, ἵετο ἐπ᾽ αὐτὸν ὑπὸ ὀργῆς· ὁ δ᾽ ἀντεπήλασε γεγηθώς. καὶ ἀγῶνος πολλοῦ

Lin. 1. Λολίου *edit.* 1. *Aug. Ven. & sic constanter in hoc libro, mendose per* ο, *pro* αι. *Ibid.* ἐδίωκαν *edit.* 1. *operarum errore, ex quo in edit.* 2. 3. *factum* ἐδίωξεν, *invitis MSS.* *L.* 6. ἰδὼν *abest ab Edd.* *L.* 7. ἀντεπήλασε *Edd. Aug. Ven. mendose.*

bant: unamque hostium navem, vectoribus quidem vacuam, a puppe religatam ad Scipionem pertraxerunt. Post hæc utrimque hiematum est. Et *Romanis* quidem affatim commeatus mari advehebatur. *Uticenses* vero & *Carthaginienses*, fame laborantes, in mercatores prædationibus grassabantur; donec aliæ Romanæ naves ad Scipionem missæ per stationes hostibus sunt oppositæ, ad prædatorias arcendas naves. Jamque vehementer Pœni fame premebantur.

26. Eadem hieme; quum in propinquo *Syphax* esset, *Masinissa* ad suas copias tertiam partem Romani exercitus adjungi petiit: quam ubi accepit, adductam a *Lælio*, una *Syphacem persecuti* sunt. Ille vero tamdiu subterfugiebat, donec ad fluvium quemdam hostibus eum adsecutis, explicavit aciem. Tum Numidæ utrimque, more suo, multum telorum in se invicem conjecerunt: Romani vero scutis protecti in hostem ibant. *Syphax*, viso *Masinissa*, iratus in eum incurrit: & lætus ille concitavit se obviam. Ibi cir-

A. U. 551.

περὶ ἄμφω γενομένου, τραπέντες οἱ τοῦ Σύφακος ἐς φυγὴν, τὸν ποταμὸν ἐπέρων. ἔνθα τις αὐτοῦ τὸν Σύφακος ἵππον ἔβαλεν· ὁ δ᾽ ἀπεσείσατο τὸν δεσπότην. καὶ ὁ Μασσανάσσης ἐπιδραμὼν, εἷλεν αὐτόν τε Σύφακα, καὶ τὸν ἕτερον αὐτοῦ τῶν υἱῶν· καὶ τούσδε μὲν εὐθὺς ἔπεμπε Σκιπίωνι. ἀπέθανον δ᾽ ἐν τῇ μάχῃ, Σύφακος μὲν ἐς μυρίους ἄνδρας, Ῥωμαίων δὲ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα, Μασσανάσσου δὲ τριακόσιοι. καὶ αἰχμάλωτοι Σύφακος ἐγένοντο τετρακισχίλιοι. τούτων ἦσαν Μασσύλιοι δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, τῶν ἐς Σύφακα ἀπὸ Μασσανάσσου μεταστάντων· καὶ αὐτοὺς ὁ Μασσανάσσης ἐπὶ τῷδε ᾔτησε παρὰ Λαιλίου, καὶ λαβὼν κατέσφαξε.

XXVII. Μετὰ δὲ τοῦτο Μασσυλίους καὶ τὴν χώραν τὴν Σύφακος ἐπῄεσαν, τοὺς μὲν αὖθις ἐς τὴν ἀρχὴν τὴν Μασσανάσσου καθιστάμενοι, τοὺς δὲ προσποιούμενοί τε, καὶ τοὺς ἀπειθοῦντας αὐτῶν καταστρεφόμενοι. ἀφίκοντο

Lin. 9. *forsan* αὐτοῦ τοῦ Συφ. *Ibid. sq. Duas lineas, a verbis* Σύφακος ἵππον - - - εἷλε αὐτόν τε *incl. omiserunt Aug. & Ven.* *L.* 11. εἷλέ τε αὐτὸν *Edd. Verum verborum seriem exhibet Vat.* *L.* 15. *verbum* ἐγένοντο, *quo carent reliqui, ex Vat. recepi; &, paulo ante, pravam distinctionem Edd. emendavi ex MSStis.* *L.* 16. Μασσυλιοὶ *h. l. Reg. B. & Aug. sed iidem mox, cum reliquis,* Μασσυλίους. *L.* 18. μετανασταντων *Vat.* *L.* 21 *sq. pro* τοὺς μὲν *&* τοὺς δὲ *dant* τὰ μὲν *&* τὰ δὲ *Edd. invitis MSStis. Pro* τοὺς μὲν *mendose dabant* τῆς μὲν *Regii.* *Ibid.* τὴν Μασσαν. *pro vulg.* τοῦ Μασσαν. *ex Aug. recepi.*

ea utrumque acri pugna conserta, Syphacis exercitus, in fugam versus, fluvium trajicere cœpit. Interim equus ejus, ictu vulneratus, excussit dominum: & *Masinissa*, adcurrens, ipsum *Syphacem*, & filiorum ejus alterum vivos *cepit*; quos mox ad Scipionem misit. Ciciderunt in ea pugna e Syphacis parte ad decem millia: ex Romanis septuaginta quinque: Masinissa trecentos amisit. Captivorum e Syphacis exercitu fuere IIII. M. In his erant Massylii D. supra duo millia, qui ad Syphacem a Masinissa transierant: quos adeo ille expetiit a Lælio, & acceptos jugulavit.

27. Dein & *Massyliorum* regionem, & Syphacis obierunt regnum: ac illos quidem ad Masinissæ obsequium reduxerunt; Syphacis autem subditos, partim volentes, par-

δ' αὐτοῖς καὶ ἐκ Κίρτης πρέσβεις, τὰ βασίλεια τοῦ Σύφακος παραδιδόντες. ἰδίᾳ δὲ πρὸς Μασσανάσσην ἕτεροι παρὰ Σοφονίβας, τῆς Σύφακος γυναικὸς, τὴν ἀνάγκην τοῦ γάμου διηγούμενοι. Σοφονίβαν μὲν οὖν ἄσμενος εἶχε λαβὼν ὁ Μασσανάσσης· καὶ αὐτὴν, ἐπανιὼν πρὸς Σκιπίωνα αὐτὸς, ἐν Κίρτῃ κατέλιπε, προορώμενος ἄρα τὸ μέλλον. Σκιπίων δὲ ἤρετο Σύφακα· Τίς σε δαίμων ἔβλαψε, φίλον ὄντα μοι, καὶ ἐπὶ Λιβύην ἐλθεῖν προτρέψαντα, ψεύσασθαι μὲν θεοὺς οὓς ὤμοσας, ψεύσασθαι δὲ μετὰ τῶν θεῶν Ῥωμαίους, καὶ μετὰ Καρχηδονίων ἀντὶ Ῥωμαίων ἑλέσθαι πολεμεῖν, τῶν ἐπὶ Καρχηδονίους οὐ πρὸ πολλοῦ σοι βεβοηθηκότων; Ὁ δ' εἶπε· Σοφονίβα, Ἀσδρούβα θυγάτηρ· ἧς ἐγὼ ἤρων ἐπ' ἐμῷ κακῷ. Φιλόπατρις δ' ἐστὶν ἰσχυρῶς, καὶ ἱκανὴ ἅπαντά τινα πεῖσαι πρὸς ἃ βούλεται. αὐτή με καὶ ἐκ τῆς ὑμετέρας φιλίας ἐς τὴν ἑαυτῆς μετέθηκε πατρίδα, καὶ ἐς τόδε συμφορᾶς ἐκ τοσῆσδε εὐδαιμονίας κατέβαλε. σοὶ δὲ παραινῶ

A. U. 551.

Lin. 26. Σοφωνίβας *&* *mox* Σοφωνίβαν *Vat.* *& sic constanter per* ω. Σοφονίσβας *&* Σοφονίσβαν *edit.* 2. 3. *& sic deinceps, inserta litera* σ, *contra constantem Codd. MSStorum consensum.* *L.* 29. ἐν σκίρτῃ *edit.* 1. *L.* 31. καὶ *ante* ἐπὶ, *ex Aug. & Ven. recepi.* *L.* 40. κατέλαβε *Aug. solenni librariis permutatione.*

tim vi, in deditionem acceperunt. Venerunt ad eos & a *Cirta* legati, dedentes Syphacis regiam; ac privatim ad Masinissam alii, missi a *Sophoniba* Syphacis uxore, coactas nuptias excusaturi. *Sophonibam* igitur libenter *accepit Masinissa*, sibique conjunxit: revertensque ad Scipionem, Cirtæ reliquit, nimirum futura prospiciens. *Syphacem* autem rogavit *Scipio*: „ QUIS tibi malus genius mentem ademit, ut, qui amicus me invitasti in Africam, deos juratos falleres, „ fidemque Romanis datam? utque Romanorum loco partes secutus sis Carthaginiensium, adversus quos paulo ante tecum illi arma consociaverant?" Et *Syphax* respondit: „ SOPHONIBA, Asdrubalis filia; cujus amore in meam perniciem captus sum. Vehementer enim illa patriam diligit, & potest quemvis flectere ad quidlibet. Illa me ex amico vestro fecit amicum suæ patriæ, & ex tanta felicitate in hanc miseriam conjecit. Te vero moneo, (postquam enim

A. U. 551. (χρὴ γὰρ, ὑμέτερον γενόμενον, καὶ Σοφονίβας ἀπηλλαγμένον, νῦν γε εἶναι ὑμῖν βέβαιον) φύλασσε Σοφονίβαν, μὴ Μασσανάσσην ἐς ἃ βούλεται μεταγάγῃ. οὐ γὰρ δὴ, μὴ τὸ γύναιόν ποτε ἕληται τὰ Ῥωμαίων, ἐλπίζειν ἄξιον· οὕτως ἐστὶν ἰσχυρῶς φιλόπολις.

XXVIII. Ταῦθ' ὁ μὲν ἔλεγεν, εἴτ' ἀληθεύων, εἴτε ζηλοτυπούμενος, καὶ Μασσανάσσην ἐς τὰ μέγιστα βλάπτων. ὁ δὲ Σκιπίων Σύφακα μὲν, συνετόν τε φαινόμενον, καὶ τῆς χώρας ἔμπειρον, ἐπὶ τὰ κοινὰ ἐπήγετο, καὶ γνώμης καὶ συμβουλῆς μετεδίδου. οἷόν τι καὶ Κροίσῳ τῷ Λυδῷ Κῦρος ἐχρῆτο. Λαιλίου δ' ἀφικομένου, καὶ, ταυτὰ περὶ τῆς Σοφονίβας πυθέσθαι παρὰ πολλῶν, λέγοντος, ἐκέλευσε τὸν Μασσανάσσην τὴν Σύφακος γυναῖκα παραδοῦναι. παραιτουμένου δ' ἐκείνου, καὶ τὰ περὶ αὐτῆς ἄνωθεν ὡς ἐγένετο διηγουμένου· τραχύτερον ὁ Σκιπίων ἐκέλευεν αὐτὸν, μηδὲν ἀφαιρεῖσθαι βίᾳ τῶν Ῥωμαϊκῶν λαφύρων, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον καταθέντα αἰτεῖν, καὶ πείθειν, εἰ δύναιτο.

Lin. 42. νῦν γε ἡμῖν εἶναι βεβ. *Aug. Ven. male.* *L.* 51. ταυτὰ *pro vulg.* ταῦτα *dedit Aug.* *L.* 53. τῆς Σύφακος *Edd.* τὴν *dedit idem Aug.* *L.* 55. ὡς ἐγένετο *caret Aug. ſed agnoſcit Ven. qui aliâs plerumque cum illo conſentit.*

„ veſter ſum, & alienus a *Sophoniba*; nunc ſaltem vobis fidus eſſe debeo:) cave a muliere, ne *Maſiniſſam*, quocumque vult, pelliciat: non enim ſperandum eſt, ut ipſa umquam Romanas partes foveat, tanta ineſt ei patriæ caritas."

28. Hæc *Syphax*, ſive quia vera, ſive per zelotypiam, dixit, ut *Maſiniſſam* quam graviſſime læderet. *Scipio* autem Syphacem, prudentem habitum, & regionis peritum, conſiliis adhibebat publicis, audiebatque ſententiam ejus, quemadmodum olim Cyrus Crœſi regis Lydorum. Quumque adveniſſet Lælius, eadem ſe de *Sophoniba* a multis audiſſe, referens; *Scipio* a *Maſiniſſa*, tradi ſibi *uxorem Syphacis*, petiit. Quo recuſante, &, quæ ſibi dudum cum ea interceſſerant, memorante; Scipio durius imperavit, ne quid per vim uſurparet e præda Romanis debita, ſed deponeret in medium, ac tum poſceret, &, quid bona eorum

εἰ δύναιτο. ᾤχετο οὖν ὁ Μασσανάσσης μετά τινων Ῥωμαίων, παραδώσων αὐτοῖς τὴν Σοφονίβαν. κρύφα δὲ αὐτῇ, φέρων φάρμακον, πρῶτος ἐνέτυχε· καὶ τὰ παρόντα προὔθηκεν, ἢ πιεῖν, ἢ Ῥωμαίοις δουλεύειν ἑκοῦσαν. οὐδὲν τε εἰπὼν ἔτι, ἐξήλασε τὸν ἵππον. ἡ δὲ, τῇ τροφῷ δείξασα τὴν κύλικα, καὶ δεηθεῖσα μηδὲν ὀδύρασθαι καλῶς ἀποθανοῦσαν, ἔπιε τοῦ φαρμάκου. καὶ αὐτὴν ὁ Μασσανάσσης τοῖς ἥκουσι Ῥωμαίων ἐπιδείξας, καὶ θάψας βασιλικῶς, ὑπέστρεφε πρὸς Σκιπίωνα. ὁ δὲ, αὐτὸν ἐπαινέσας τε, καὶ παρηγορήσας, ὅτι πονηρᾶς γυναικὸς ἀπηλλάγη, ἐστεφάνωσε τῆς ἐφόδου τῆς ἐπὶ Σύφακα, καὶ ἐδωρήσατο πολλοῖς. ἀχθέντος δ᾽ ἐς Ῥώμην τοῦ Σύφακος, οἱ μὲν ἠξίουν περισώζειν ἄνδρα, ἐν Ἰβηρίᾳ φίλον καὶ σύμμαχον αὐτοῖς γενόμενον· οἱ δὲ, κολάζειν, ὅτι τοῖς φίλοις ἐπολέμησεν. ὁ δὲ ὑπὸ λύπης νοσῶν ἀπέθανεν.

A. U. 551.

XXIX. Ἀσδρούβας δὲ, ἐπειδὴ καλῶς τοὺς συνόντας ἐγύμνασεν, ἔπεμπέ τινα πρὸς Ἄννωνα, τὸν στρατηγὸν τῶν Καρχηδονίων, ἀξιῶν, αὐτῷ τὸν Ἄννωνα κοινωνῆσαι

Lin. 61. non distinguit post προὔθηκεν *edit.* 1.

rum voluntate impetrare posset, experiretur. Profectus est igitur cum quibusdam Romanis *Masinissa*, *Sophonibam* eis traditurus: Sed prius clam eam solus convenit, venenum ei adferens, optionemque, utrum bibere mallet, an Romanis ultro servire: & hoc, nil amplius dicto, equum concitavit. Illa, nutrici ostenso poculo, oravit eam, ne defleret honeste morientem: moxque venenum hausit. Ejus corpus *Masinissa* postquam advenientibus Romanis ostendit, regali funere extulit; ad *Scipionem*que revertit. Qui laudatum solatus est, quod pravam amisisset mulierem; coronavitque ob felicem expeditionem contra Syphacem, & plurimis donis honoravit. *Syphace* autem *Romam perducto*; nonnulli servandum censebant hominem, cujus fideli opera usi essent in Hispania: alii, puniendum, quod contra amicos arma sumsisset. Interim ille morbo ex mœstitia contracto absumtus est.

29. At *Asdrubal*, ubi suos satis exercuit, misit quemdam ad *Annonem*, ducem Carthaginiensium, postulans, ut se collegam assumeret: submo-

A. U. 551. τὴν στρατηγίαν· καὶ ὑποδεικνὺς, ὅτι πολλοὶ Σκιπίωνι σύνεισιν Ἴβηρες ἄκοντες, οὓς ἐάν τις χρυσίῳ καὶ ὑποσχέσει διαφθείρῃ, τὸ στρατόπεδον ἐμπρήσουσι τὸ Σκιπίωνος. ἔφη δὲ, καὶ αὐτὸς, εἰ προμάθοι τὸν καιρὸν, ἥξειν ἐπὶ τὸ ἔργον. Ταῦτα μὲν Ἀσδρούβας. Ὁ δὲ Ἄννων ἐς μὲν τὸν Ἀσδρούβαν ἐπανούργει· τοῦ δ' ἐγχειρήματος οὐκ ἀπήλπισεν, ἀλλ' ἄνδρα πιστὸν μετὰ χρυσίου, καθάπερ αὐτόμολον, ἐς τὸ Σκιπίωνος στρατόπεδον κατέπεμψεν. ὃς πιθανὸς ὢν ἐντυχεῖν ἑκάστῳ, διέφθειρε πολλούς· ἡμέραν τε συνθέμενος αὐτοῖς, ἐπανῆλθε. καὶ τὴν ἡμέραν ὁ Ἄννων τῷ Ἀσδρούβᾳ μετέφερε. Σκιπίωνι δὲ θυομένῳ κίνδυνον τὰ ἱερὰ ἐδήλου ἐμπρησμοῦ· καὶ περιπέμψας ἐς ἅπαν τὸ στρατόπεδον, εἴ που τι λαῦρον εὕρισκε πῦρ, κατέπαυε. καὶ αὖθις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐθύετο. ὡς δ' οὐκ ἀνίει τὰ ἱερὰ τὸν ἐμπρησμὸν ὑποδεικνύοντα, ὁ μὲν ἐβαρυθύμει, καὶ μεταστρατοπεδεῦσαι διεγνώκει.

XXX. Ἱππέως δὲ Ῥωμαίου θεράπων Ἴβηρ, ὑπονοήσας

Lin. 77. ἄκοντες *abest vulgo: dedit Vat.* *L.* 78. τὸ Σκιπίωνος στρατόπεδον ἐμπρ. *Edd.* *L.* 92. ἱππέων *edit.* 1. *male.*

nenſque, multos apud *Scipionem* eſſe Hiſpanos ad militiam coactos, per quos, ſi auro pollicitiſque corrumperentur, poſſint incendi illius caſtra: promiſitque etiam, ſe ad tempus adfore, ſi præſtitutum ſibi fuerit. His auditis, *Anno* vaframentis agebat contra Aſdrubalem: nec tamen ſpem abjecit de ſucceſſu conſilii, ſed *hominem* fidum *cum auro in Scipionis caſtra miſit*, ſpecie transfugæ: qui artificioſe in colloquia omnium ſeſe inſinuans, multos corrupit. Quibus ubi diem præſtituit, ad Annonem rediit: & eamdem diem ille ſignificavit Aſdrubali. *Scipionem* vero ſacrificantem monebant aruſpices, *cavendum ab incendio.* Itaque per totum exercitum dimiſit, qui, ubicumque plus ſatis candentem offenderent ignem, comprimerent. Sed, repetitis per complures dies ſacrificiis, quum ſemper idem periculum exta portenderent; gravius commotus Scipio, mutare caſtra ſtatuit.

30. Tum equitis cujusdam Romani ſervus, natione Hiſpanus, ſuſpicatus aliquid

τι περὶ τῶν συνθεμένων, ὑπεκρίνατο συνειδέναι· ἕως τὸ πᾶν ἔμαθε, καὶ ἐμήνυσε τῷ δεσπότῃ. ὁ δὲ αὐτὸν ἐς τὸν Σκιπίωνα ἤγαγε, καὶ τὸ πλῆθος ἠλέγχετο. καὶ πάντας ὁ Σκιπίων ἔκτεινε, καὶ ἐξέῤῥιψε πρὸ τοῦ στρατοπέδου. Αἴσθησις δ᾽ ἦν Αννωνι μὲν ὀξεῖα, πλησίον ὄντι· καὶ οὐκ ἦλθεν ἐπὶ τὸ συγκείμενον. Ασδρούβας δὲ, ἀγνοῶν, ἀφίκετο. ὡς δὲ τὸ πλῆθος εἶδε τῶν νεκρῶν, εἴκασε τὸ συμβὰν, καὶ ἀνεχώρει. καὶ αὐτὸν ὁ Αννων ἐς τὸ πλῆθος διέβαλλεν, ὡς ἀφίκοιτο Σκιπίωνι διδοὺς ἑαυτὸν, ὁ δὲ οὐ λάβοι. Ασδρούβας μὲν δὴ καὶ ἐκ τοῦδε τοῖς Καρχηδονίοις ἦν μᾶλλον διὰ μίσους. Υπὸ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν, Αμίλχαρ μὲν ἄφνω ταῖς Ρωμαίων ναυσὶν ἐπιπλεύσας, μίαν ἔλαβε τριήρη, καὶ φορτίδας ἕξ· Αννων δ᾽, ἐπιθέμενος τοῖς πολιορκοῦσιν Ιτύκην, ἀπεκρούσθη. Σκιπίων δὲ, χρονίου τῆς πολιορκίας οὔσης, ταύτην μὲν διέλυσεν, οὐδὲν ἀνύων· τὰς δὲ μηχανὰς ἐς Ιππῶνα πόλιν μετετίθει. καὶ οὐδενὸς οὐδ᾽ ἐνταῦθα προκόπτοντος αὐτῷ, κατακαύσας ὡς ἀχρη- A. U. 551.

Lin. 1. διέβαλεν *Edd.* *L.* 10. προκόπτοντος ἑαυτῷ *Edd.* προκόπτοντι ἑαυτῷ *Regii.* *Ibid.* ὡς, *quod abest vulgo, dedit Aug.* κατακαύσας ἄχρι τὰ μηχαν. *Vat. mendose.*

de conjuratione, ſimulavit ſe conſcium; donec totam rem cognovit, & indicavit domino: qui ad Scipionem eum adduxit, corruptoſque coarguit. Et *Scipio omnes* capite mulctavit; corpora extra caſtra projecit. Id *Anno*, quum in propinquo eſſet, celeriter cognovit; nec ad præſtitutum venit. Sed *Aſdrubal*, ignarus, ad diem adfuit: conſpectis vero tot cadaveribus, conjiciens quid accidiſſet, receſſit. Et eum tunc *Anno* apud multitudinem calumnioſe criminatus eſt, acceſſiſſe, ut Scipioni ſe dederet, ſed ab illo non eſſe receptum. Quare & hac de cauſa Aſdrubal in majore apud Carthaginienſes fuit odio. Per idem tempus *Amilcar*, naves Romanas repente adgreſſus, unam triremem cepit & ſex onerarias. Sed *Anno* adortus obſeſſores *Uticæ*, repulſus eſt. *Scipio* vero, tam longam *obſidionem* pertæſus, quum nihil proficeret, *diſſolvit*; machinasque ad *Hipponem* urbem tranſportavit. Et quum hic quoque nihil ſuccederet, exu-

A. U. 551. στα τὰ μηχανήματα, τὴν χώραν ἐπέτρεχε, τοὺς μὲν εἰς φιλίαν ἐπαγόμενος, τοὺς δὲ ληϊζόμενος.

XXXI. Καρχηδόνιοι δ' ἐπὶ ταῖς κακοπραγίαις δυσφοροῦντες, αἱροῦνται στρατηγὸν αὐτοκράτορα, Αννίβαν. τὸν δὲ ναύαρχον ἔπεμπον ἐπὶ νηῶν, ἐπισπέρχειν αὐτὸν ἐπὶ τὴν διάβασιν. ἅμα δὲ ταῦτ' ἔπρασσον, καὶ ἐς τὸν Σκιπίωνα περὶ εἰρήνης ἐπρεσβεύοντο, ἡγούμενοι τούτοιν πάντως ἑνὸς τυχεῖν, ἢ τὴν εἰρήνην ἕξειν, ἢ χρόνον διατρίψειν, ἕως ἀφίκοιτο ὁ Αννίβας. Σκιπίων μὲν οὖν αὐτοῖς ἀνοχάς τε ἔδωκε, καὶ τὴν δαπάνην τοῦ στρατοῦ λαβὼν, πρεσβεύειν ἀφῆκεν ἐς Ῥώμην. οἱ δὲ ἐπρέσβευον, καὶ τειχῶν ἐκτὸς ἐσταθμευον, ὡς ἔτι πολέμιοι. ἀχθέντες τε ἐπὶ τὴν βουλὴν, ἐδέοντο, συγγνώμης τυχεῖν. τῶν δὲ βουλευτῶν οἱ μὲν τῆς Καρχηδονίων ἀπιστίας ὑπεμίμνησκον, ὁσάκις σύνθοιντο, καὶ παραβαῖεν· ὅσα τε Αννίβας δράσειε δεινὰ Ῥωμαίους καὶ τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους, ἔν τε Ἰβηρίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ. οἱ δὲ, τὸ τῆς εἰρήνης χρήσιμον οὐ

Lin. 16. ἔπρασσεν *Edd. mend.* *L.* 17. τούτοις *Bav.* *L.* 18. ἑνὸν *edit.* 1. *vit. pro* ἑνός. *Ibid.* χρόνου διάτριψιν *Edd. Aug. Ven.* *L.* 21. ἐφῆκεν *Reg. A. Aug. non male.* *L.* 23. συμβουλευτῶν *Edd.* *L.* 25. ὡς *inserunt ante* ὁσάκις, *&* *omittunt* καὶ *ante* παραβαῖεν *Edd. Aug. Ven.* *Ibid.* ὁσάκι *Regii, Aug. Ven.* *Ib.* σύνθοιτο *Aug. Ven. mendose.* *L.* 26. δεινὰ δράσειε *Bav.* *L.* 27. χρήσιμον *caret Bav.*

ſtis machinis, ut inutilibus, pervagatus hoſtium regionem, alios in amicitiam adduxit, alios depopulatus eſt.

31. Carthaginienſes, rebus male geſtis indignati, *Annibalem* nominant, qui ſummæ imperii præeſſet; & claſſem ad eum mittunt cum præfecto, qui adventum viri acceleraret: nihilominus *ad Scipionem* ſimul *legatos de pace* ire jubent; ſperantes, aut pacem ſe impetraturos, aut effecturos, ut Annibal ſatis temporis ad reditum habeat. Scipio dedit eis inducias, &, acceptis alimentis exercitus, permiſit cum S. P. Q. R. per legationem de pace agere. Et *miſerunt Pœni Romam legatos;* qui, velut adhuc hoſtes, extra urbem habitare juſſi ſunt. Dato ſenatu, quum *veniam oraſſent* legati; Patrum alii memorabant „ Pœnorum perfidiam, ruptaque toties fœdera; tum Annibalis injurias, populo Romano ſociiſque, tam in Hiſpania, quam in Italia,

Καρχηδονίοις μᾶλλον, ἢ σφίσιν, ὑπεδείκνυον, ἔσεσθαι, τῆς Ἰταλίας τοσοῖσδε πολέμοις ἐκτετρυχωμένης· τό τε τοῦ μέλλοντος περιδεὲς ἐπεξῄεσαν, ἐπιπλευσομένων ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα αὐτίκα σὺν μεγάλοις στρατοῖς Ἀννίβου τε ἐξ Ἰταλίας, καὶ Μάγωνος ἐκ Λιγύων, καὶ Ἄννωνος ἀπὸ Καρχηδόνος. A. U. 551.

XXXII. Ἐφ' οἷς ἀποροῦσα ἡ βουλὴ, συμβούλους ἔπεμψε τῷ Σκιπίωνι, μεθ' ὧν ἔμελλε κρινεῖν τε καὶ πράξειν ὅ τι δοκιμάσειε συνοίσειν. ὁ δὲ ἐς τὴν εἰρήνην τοῖς Καρχηδονίοις ἐπὶ τοῖσδε συνέβη· Μάγωνα μὲν ἀποπλεῖν ἐκ Λιγύων αὐτίκα, καὶ τοῦ λοιποῦ Καρχηδονίους μὴ ξενολογεῖν, μηδὲ ναῦς ἔχειν μακρὰς πλείους τριάκοντα, μηδὲ πολυπραγμονεῖν τι πέρα ὧν ἔχουσιν ἐντὸς τῶν λεγομένων Φοινικίδων τάφρων· ἀποδοῦναι δὲ Ῥωμαίοις ὅσους αἰχμαλώτους αὐτῶν ἔχουσι καὶ αὐτομόλους· ἀργυρίου τε αὐτοῖς τάλαντα χίλια καὶ ἑξακόσια ἐσενεγκεῖν ἐν χρόνῳ. ἔχειν δὲ Μασσανάσσην Μασσυλίους τε, καὶ τῆς

Lin. 29. *vulgato* ἐκτετριμμένης *prætuli lect. Bav.* *L.* 30. ἐπιπλευσουμένων *Vat. Aug. Ven.* *L.* 32. Λιβύων *mendose Bav. Vat. Aug. Ven. Cand.* *L.* 38. *iterum* Λιβύων *Bav.* *L.* 40. πέραν *Bav.* *L.* 41. *vulg.* ἀποδοῦναί τε, *prætuli lect. Bav.* *L.* 43. ἐπενεγκεῖν *Aug. Ven.* *L.* 44. Μασησυλίους *Bav.*

inlatas." Alii, „ pacem non Pœnis magis quam ſibi, utilem futuram, oſtendebant, miſere vexata tot bellis Italia; quantumque immineret periculum, exponebant, tot exercitibus & claſſibus confeſtim contra Scipionem coituris, Annibalis ex Italia, Magonis e Liguria, Annonis Carthagine."

32. Quapropter ſenatus, conſilium non expediens, miſit ad Scipionem legatos, quibuscum de communi ſententia conſuleret, ageretque quidquid videretur e republica. Et *Scipio pacem Carthaginienſibus* conceſſit, his legibus: „ *Magonem* cum exercitu ſtatim decedere jubeant e Liguria Pœni, nec in poſterum conducant mercenarium militem: naves longas, præter triginta, ne habeant: intra *Punicam*, quam vocant, *Foſſam* ſe contineant: captivos & perfugas fugitivosque reſtituant: argenti mille ſexcenta talenta intra certum tempus in ærarium inferant. *Maſiniſſa* denique non ſolum *Maſſyliorum* regnum, ſed & quantumcumque de

A. U. 551. Σύφακος ἀρχῆς ὅσα δύναιτο. Τάδε μὲν συνέθεντο ἀλλήλοις. καὶ πρέσβεις διέπλεον, οἱ μὲν ἐς Ῥώμην, τοὺς ὑπάτους ὁρκιοῦντες· οἱ δ᾽ ἀπὸ Ῥώμης ἐς Καρχηδόνα, καὶ τὰ τέλη τῶν Καρχηδονίων αὐτοῖς ὤμνυε. Μασσανάσσῃ δὲ Ῥωμαῖοι χαριστήρια τῆς συμμαχίας, στέφανόν τε ἀπὸ χρυσοῦ, καὶ σφραγῖδα χρυσῆν, ἔπεμπον, καὶ ἐλεφάντινον δίφρον, καὶ πορφύραν, καὶ στολὴν Ῥωμαϊκὴν, καὶ ἵππον χρυσοφάλαρον, καὶ πανοπλίαν.

XXXIII. Γιγνομένων δ᾽ ἔτι τούτων, ὁ Αννίβας ἄκων ἐς Καρχηδόνα ἔπλει, τὴν ἐς τοὺς ἄρχοντας ἀπιστίαν τοῦ δήμου καὶ ταχυεργίαν ὑφορώμενος. ἀπιστῶν δ᾽ ἔτι τὰς σπονδὰς ἔσεσθαι, καὶ, εἰ γένοιντο, εὖ εἰδὼς οὐκ ἐς πολὺ βεβαίους ἐσομένας, ἐς Αδρυμητὸν Λιβύης κατήγετο πόλιν, καὶ σῖτον συνέλεγεν, ἐπί τε ὠνὴν ἵππων περιέπεμπε. καὶ τὸν δυνάστην τῶν Νομάδων τῶν καλουμένων Αρεακιδῶν ἐς φιλίαν ὑπήγετο. καὶ τετρακισχιλίους αὐτομόλους ἱππέας αὐτῷ προσφυγόντας, οἳ Σύφακος ὄντες, τότε

Lin. 47. ὁρκοῦντες *Edd.* *L.* 48. αὐτοῖς, *quod dedit Vat. abest vulgo.* αὐτὰ *præfert Bav. mendose.* *L.* 50. ἐλεφάντιον *edit.* 3. *vit.* *L.* 58. ἔπεμπε *Bav.* *L.* 59. Ναρεακίδων *Bav.* *L.* 61. ἱππέων αὐτομόλους *Bav.*

de Syphacis ditione occupare potuerit, bono jure possideat." In has leges pacis ubi conventum est; *legati* in vicem navigarunt: hinc *Romam*, qui a consulibus; illinc *Carthaginem*, qui a Pœnorum magistratibus jusjurandum *in sanctionem pacis* acciperent. *Masinissæ* autem a populo Romano, ob egregiam fidem operamque *dona missa*: aurea corona, & sigillum aureum, sella curulis eburnea, palmata tunica, toga picta, equus phaleris aureis ornatus, & armatura totius corporis.

33. Interea *Annibal* invitus *navigavit in Africam*, suspectam habens populi sui lubricam fidem erga principes, præcipitiaque ejus consilia. Et quia, fœdus ictum iri, vix credebat, vel, si esset ictum, non fore firmum sciebat; classe ad *Adrumetum* adpulsa; frumentum statim comportare, equosque coëmere cœpit. Et cum *Areacidarum* regulo (Numidica ea gens est) societatem iniit. Quatuor autem millia equitum, qui quondam Sy-

ἐγίγνοντο Μασσανάσσου, κατηκόντισεν, ὑποπλεύσας· τοὺς δ' ἵππους διέδωκε τῷ στρατῷ. ἦλθε δὲ καὶ Μεσότυλος αὐτῷ δυνάστης ἕτερος μετὰ χιλίων ἱππέων, καὶ Οὐερμινᾶς, Σύφακος υἱὸς ἕτερος, ἔτι τῶν πλεόνων τῆς πατρῴας ἀρχῆς ἐπικρατῶν. πόλεις τε Μασσανάσσου τὰς μὲν ὑπήγετο, τὰς δ' ἐβιάζετο. Νάρκην δ' ἐνήδρευσεν ὧδε· ἀγορᾷ χρώμενος, ἐσέπεμπεν ὡς ἐς φίλους. ὅτε δ' ἔδοξεν ἐπιθέσθαι, πλείους ἔπεμπε ξιφίδια ἐπικρύπτοντας, οἷς εἴρητο, τὰ δίκαια ποιεῖν ἐς τοὺς πιπράσκοντας, μέχρι σαλπίγγων ἀκούσειαν· τότε δ' ἐπιχειρεῖν τοῖς ἐντυχοῦσι, καὶ τὰς πύλας οἱ φυλάσσειν. οὕτω μὲν ἑάλω Νάρκη. A. U. 551.

XXXIV. Καρχηδονίων δὲ ὁ δῆμος, ἄρτι τὰς συνθήκας πεποιημένοι, καὶ Σκιπίωνος ἔτι παρόντος, οὔπω τῶν ἰδίων πρέσβεων ἀπὸ Ῥώμης ἀνεστροφότων, ἀγορὰν Σκιπίωνος ὑπ' ἀνέμων κατενεχθεῖσαν ἐς Καρχηδόνα, διήρ-

Lin. 62. κατηκόντισεν *edit.* 1. *vit.* *L.* 63. Μεσάτυλος *Bav.* *L.* 65. Οὐέρνας *Edd.* Οὐέργας *Aug.* Βέρνας *h. l. Bav. ſed idem alibi* Βερμινᾶς: *unde h. l. nomen reſtitui.* *Ibid.* ἕτερος υἱὸς *Bav.* *L.* 75. Σκιπίωνος αὐτοῖς ἔτι παρόντος *Bav.* *L.* 76. ἀνεστρεφότων *Edd.* ἀναστρεφόντων *Bav.* *Dedi lect. Aug.*

phacis fuerant, & tunc a Maſiniſſa ad eum transfugerant, ut ſuſpectos, jaculatoribus objecit configendos; equos militibus ſuis diviſit. *Meſotulus* quoque, alius regulus, acceſſit ad eum cum mille equitibus: & *Vermina, Syphacis* alter *filius*, majorem adhuc paterni regni partem obtinens. Urbes etiam Maſiniſſæ, partim deditione, partim vi recipiebat. *Narcen* autem per inſidias cepit, hoc modo: quum opus haberet commeatu, miſit tamquam ad amicos; & quum viſum eſt inſidiarum tempus, plures intromiſit, accinctos occultis pugionibus, cum mandato, ut neminem venditorem fraudarent, donec tubæ ſignum audirent: tum vero ſternerent, obvios, & portas occupatas ſibi ſervarent. Ita *Narce* capta eſt.

34. At *populus Carthaginienſis*, nuper icto fœdere, præſente adhuc Scipione, legatis nondum Roma reverſis, *commeatum Scipionis* vento Carthaginem delatum *diripuit*, vectoreſque in vincula

A. U. 551. πασαν, καὶ τοὺς παραπέμποντας αὐτὴν ἔδησαν· πολλὰ τῆς βουλῆς ἀπειλούσης, καὶ παραινούσης μὴ λύειν συνθήκας ἄρτι γεγενημένας. οἱ δὲ καὶ ταῖς συνθήκαις ἐπεμέμφοντο, ὡς ἀδίκως γενομέναις, καὶ τὸν λιμὸν ἔφασαν ἐνοχλεῖν ὑπὲρ τὰς παραβάσεις. Σκιπίων μὲν οὖν οὐκ ἠξίου πολέμου κατάρχειν μετὰ σπονδάς, ἀλλ᾽ ᾔτει δίκας, ὡς φίλους ἁμαρτόντας. οἱ δὲ καὶ τοὺς πρέσβεις αὐτοῦ κρατεῖν ἐπενόουν, ἕως ἀφίκοιντο αὐτοῖς οἱ ἀπὸ Ῥώμης. ἀλλὰ τούσδε μὲν Αννων τε ὁ Μέγας καὶ Ασδρούβας ὁ Εριφος ἐξείλοντο τοῦ πλήθους, καὶ προὔπεμπον δύο τριήρεσιν. ἕτεροι δὲ Ασδρούβαν τὸν ναύαρχον ἔπεισαν, ὁρμοῦντα περὶ τὴν Απόλλωνος ἄκραν, ὅταν ἀποστῶσιν αἱ προπομποὶ τριήρεις, ἐπιθέσθαι τοῖς τοῦ Σκιπίωνος. καὶ ὁ μὲν ἐπέθετο· καὶ τῶν πρέσβεων τινες ἐκ τοξευμάτων ἀπέθανον· οἱ δὲ λοιποὶ, τιτρωσκόμενοί τε καὶ ἐρέσσοντες ἔφθασαν ἐς τὸν λιμένα τοῦ σφετέρου στρατοπέδου, καὶ ἐξήλαντο τῆς νεὼς ἤδη λαμβανομένης. παρὰ τοσοῦτον ἦλθον αἰχμάλωτοι γενέσθαι.

Lin. 87. ὁ Σέριφος *Bav. & ſic deinceps.* *L.* 89. ὀρμῶντα *male edit.* 1. *ex Reg. A.* *L.* 90. ἐπιθέσθαι ταῖς τοῦ Σκιπ. *Edd. ex Reg. A.* ἐπιθέσθαι τοῦ Σκιπ. *Bav. Vat.* *L.* 92. *verba* καὶ ἐρέσσοντες, *quæ deſunt vulgo, largitus eſt Bav.* *L.* 93. τὸν *ante* λιμένα *caret Bav.*

conjecit. Ac multa quidem interminante proprio ſenatu, &, ne violarent recens fœdus, monente; illi fœdus, ut iniquum, incuſabant, &, a fame plus eſſe periculi quam a violato fœdere, dicebant. Scipio vero noluit poſt conceſſam pacem, bellum denuo incipere: ſatisfactionem tantum poſtulavit, tamquam ab amicis, qui ab officio diſceſſiſſent. At illi *legatos* etiam *Romanos* prehendere volebant, donec ſui Roma revertiſſent. Sed hos *Anno Magnus* & *Aſdrubal Hædus*, ereptos e turba, dimiſerunt, deducentibus duabus triremibus. Alii vero *Aſdrubali* claſſis præfecto, ad Apollinis promontorium ſtanti, perſuaſerunt, ut quamprimum triremes deductrices diſceſſiſſent, legatos Scipionis adoriretur: & fecit. In eo conflictu *legatorum nonnulli ſagittis confoſſi perierunt*: reliqui ſaucii, concitatis remis, portum, ad quem caſtra habebant, attigerunt, & e navi ab hoſtibus jamjam occupanda exſiluerunt; tantillum abfuit, quin captivi fierent.

XXXV. Ὧν οἱ ἐν ἄστει Ῥωμαῖοι πυθόμενοι, τοὺς πρέσβεις τοὺς Καρχηδονίων, οἳ περὶ τῆς εἰρήνης ἔτι παρῆσαν, ἐκέλευον ἀποπλεῖν αὐτίκα, ὡς πολεμίους. καὶ οἱ μὲν ἐξέπλεον, καὶ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος ἐς τὸ τοῦ Σκιπίωνος στρατόπεδον κατήγοντο. Σκιπίων δὲ τῷ ναυάρχῳ, πυθομένῳ περὶ αὐτῶν ὅ τι δέοι ποιεῖν· Οὐδὲν ὅμοιον, ἔφη, ταῖς Καρχηδονίων ἀπιστίαις, ἀλλ᾽ ἀπόπεμπε ἀπαθεῖς. Μαθοῦσα δ᾽ ἡ γερουσία, τὸν δῆμον ὠνείδιζε τῇ συγκρίσει, καὶ συνεβούλευε, καὶ νῦν δεηθῆναι Σκιπίωνος, τὰ μὲν συγκείμενα φυλάσσειν, δίκας δὲ τῶν ἡμαρτημένων παρὰ Καρχηδονίων λαβεῖν. οἱ δὲ, καὶ αὐτῇ τῇ γερουσίᾳ δυσχεραίνοντες ἐκ πολλοῦ, διὰ τὴν κακοπραγίαν, ὡς οὐκ εὖ τὰ συμφέροντα προορωμένῃ, καὶ ὑπ᾽ ἀνδρῶν δημοκόπων ἐρεθιζόμενοί τε καὶ ἐς ἀλόγους ἐλπίδας ἐπαιρόμενοι, τὸν Ἀννίβαν ἐκάλουν μεθ᾽ ἧς εἶχε στρατιᾶς. A. U. 551.

XXXVI. Ὁ δὲ, ὁρῶν τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου, Ασ- 552.

Lin. 97. πρεσβ. τῶν Καρχ. *Edd. Prætuli lect. Bav.* *L.* 99. ἀπὸ τοῦ χειμ. *Bav. male.* *L.* 2. πυθόμενος *Vat. perperam.* *L.* 3. τοῖς Καρχηδονίοις *Edd. Aug. Ven. Cand.* ταῖς Καρχηδονίων *Vat. Et omnes isti omittunt vocem* ἀπιστίαις, *quam exhibet Bav.* *Ibid.* ἀπέπεμπε *edit.* 1. ἀπέπεμπεν *ed.* 2. 3. *invitis omnibus MSS.* ἀπόπεμπεν *mendose Bav.* *L.* 5. δεησθῆναι *ed.* 3. *vit.* *L.* 11. *vulgo* ἔχει.

35. Quæ postquam Romæ sunt cognita; *legati Carthaginiensium*, qui pacis causa adhuc aderant, continuo, ut hostes, abnavigare jussi sunt. Qui revertentes; *tempestate ad castra Scipionis depelluntur.* Et *Scipio* præfecto classis, roganti, quid eis facere debeat: „Nihil simile, inquit, Carthaginiensium perfidiæ; sed dimitte *incolumes.*" Id ubi *Seniores Carthaginiensium* audiverunt; conferendo injuriam & beneficium, exprobrabant plebi temeritatem, consulebantque, vel nunc quoque ad *Scipionem* mitterent, oratum, pactas conditiones servare velit, satisfactionemque pro peccatis accipere. Sed plebs, jamdudum Senioribus ob belli calamitates infensa, quasi parum prudenter ab illis administratæ res essent; exagitataque turbulentorum hominum concionibus, & in vanam spem erecta, *Annibalem* accivit cum suo exercitu.

36. *Annibal*, considerans belli magnitudinem, auctor eis fuit Asdrubalem quoque cum

A. U. 552. δρούβαν αὐτοὺς ἐκέλευε σὺν τῇ παρούσῃ δυνάμει καλεῖν. Ἀσδρούβας μὲν δὴ, τῆς καταδίκης αὐτῷ λυθείσης παρεδίδου τὸν στρατὸν Ἀννίβα, καὶ οὐδ᾽ ὣς ἐπιφαίνεσθαι τοῖς Καρχηδονίοις ἐθάῤῥει, ἀλλ᾽ ἐκρύπτετο ἐν τῇ πόλει. Σκιπίων δὲ ναῦς τῇ Καρχηδόνι ἐπιστήσας, εἶργεν αὐτοὺς ἀγορᾶς ἀπὸ θαλάσσης, οὐκ εὐποροῦντας οὐδ᾽ ἀπὸ τῆς γῆς, ἀσπόρου διὰ τὸν πόλεμον γενομένης. τῶν δ᾽ αὐτῶν ἡμερῶν Ἀννίβου καὶ Σκιπίωνος ἱππομαχία γίγνεται περὶ Ζάμαν, ἐν ᾗ Σκιπίων ἐπλεονέκτει· καὶ ταῖς ἐπιούσαις ἀκροβολίσματα ἦν ἐς ἀλλήλους. ἕως αἰσθόμενος ὁ Σκιπίων Ἀννίβαν ἰσχυρῶς τε ἀπορούμενον, καὶ περιμένοντα ἀγορὰν φερομένην, νυκτὸς ἔπεμψε Θέρμον χιλίαρχον ἐπὶ τοὺς ἄγοντας αὐτήν. καὶ λόφον ὁ Θέρμος ἐν στενῇ διόδῳ καταλαβὼν, ἔκτεινε τῶν Λιβύων ἐς τετρακισχιλίους, καὶ ἐζώγρησεν ἑτέρους τοσούσδε· καὶ τὴν ἀγορὰν ἦκε φέρων τῷ Σκιπίωνι.

XXXVII. Ὁ δ᾽ Ἀννίβας, ἐς ἔσχατον ἀφιγμένος ἀπορίας, καὶ τὸ παρὸν ἐπινοῶν ὅπως δύναιτο διαθέσθαι,

Lin. 13. ἐκέλευσε *Reg. A.* *L.* 14. Ἀσδρούβας τε δὴ *Bav.* *L.* 20. περὶ Σάμον *edit.* 1. 2. *Regii, Aug. Vat. Lectionem edit.* 3. *retinui, quam nescio an det Ven. In Bav. locus hic non est excerptus.* *L.* 22. ἐς *caret Aug. male.*

copiis, quas habebat, advocandi. Ita *Asdrubal* absolutus, *exercitum Annibali tradidit*: attamen ne tum quidem ausus est in conspectum venire civium, sed latuit in urbe. At Scipio classe ad Carthaginem admota, commeatus excludebat maritimos; ne terra quidem multum suppeditante, propter intermissam belli tempore agrorum culturam. Per eosdem dies *Annibalis Scipionisque equitatus ad Zamam conflixerunt*, Romanis superantibus. Secutæ deinde per aliquot dies velitationes mutuæ: donec Scipio, edoctus Annibalem vehementer laborare annonæ inopia, & frumentatores venturos exspectare, noctu contra eos misit *Thermum* tribunum: qui, occupato tumulo circa angustum transitum, occidit Afrorum quatuor millia, & vivos cepit totidem: commeatum vero ad Scipionem detulit.

37. Tum *Annibal* ad extremam redactus inopiam, & cogitans, quomodo ad præsens res disponere posset, legatos

πρέσβεις ἐς Μασσανάσσην ἔπεμψεν, ὑπομιμνήσκων τε τῆς ἐν Καρχηδόνι διατριβῆς καὶ παιδεύσεως, καὶ παρακαλῶν, ἔτι οἱ συναγαγεῖν ἐς συνθήκας Σκιπίωνα· τὰ γὰρ πρότερα, τοῦ δήμου καὶ τῶν ἀνοητοτέρων τοῦ δήμου ἁμαρτήματα γενέσθαι. Ὁ δὲ, τῷ ὄντι τεθραμμένος τε καὶ πεπαιδευμένος ἐν Καρχηδόνι, καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως αἰδούμενός τε, καὶ φίλος ὢν ἔτι πολλοῖς ἐκεῖθεν, ἐδεήθη τοῦ Σκιπίωνος, καὶ συνήγαγεν αὐτοὺς αὖθις ἐς τοιάσδε συνθήκας· ὥστε Καρχηδονίους τάς τε ναῦς καὶ τοὺς ἄνδρας, οὓς ἔλαβον Ρωμαίοις ἀγορὰν φέροντας, ἀποδοῦναι, καὶ τὰ ἡρπασμένα ἅπαντα, ἢ τῶν ἀπολωλότων τιμὴν, ἣν ἂν ὁρίσῃ Σκιπίων, ποινήν τε τοῦ ἀδικήματος, χίλια τάλαντα εἰσενεγκεῖν. Τάδε μὲν ἦν τὰ συγκείμενα. καὶ γενομένων ἀνοχῶν, μέχρι αὐτὰ μάθωσι Καρχηδόνιοι, ὁ μὲν Αννίβας ἐξ ἀέλπτου περιεσώζετο. A. U. 552.

XXXVIII. Καρχηδονίων δ' ἡ μὲν βουλὴ τὰ συμβάντα ὑπερησπάζετο, καὶ παρεκάλει τὸν δῆμον, ἐμμεῖναι τοῖς

Lin. 33. repetitis verbis τοῦ δήμου *post* ἀνοητ. *caret Bav.* *L. 34.* τετραμμ. *edit.* 1. *mendose.* περιτεθραμμ. *Bav.* *L. 43.* μέχρις *Edd. Aug.*

ad Masinissam misit, admonens educationis & vitæ actæ Carthagine, rogansque, „ daret operam ut etiam nunc *pacem sibi cum Scipione conciliaret:* quidquid enim peccatum sit, id plebi esse imputandum, & quibusdam plebe stultioribus." Ille, memor se re vera educatum eruditumque in ea urbe, cujus majestatem reverebatur, & ubi multos adhuc privatim amicos habebat, deprecatus est apud Scipionem; effecitque, ut *denuo* illis in has *pacis conditiones* conveniret: „ ut populus Carthaginiensis naves virosque, quos cum commeatu ceperat, Romano redderet populo; & quidquid rapuerat, restitueret, aut rerum amissarum pretium juxta Scipionis æstimationem; & mulctæ nomine pro patrata injuria mille talenta solveret." Hæ leges ubi placuere; induciæ factæ sunt, donec nuncientur Carthaginem: atque sic Annibal ex insperato servatus est.

38. Senatus autem Carthaginiensis valde probavit id fœdus; hortabaturque plebem, ut ratum illud haberet; conti-

A. U. 552. ἐγνωσμένοις, τήν τε κακοπραγίαν σφῶν τὴν ἐς ἅπαντα διηγουμένη, καὶ τὴν παροῦσαν ἀπορίαν στρατοῦ τε καὶ χρημάτων καὶ ἀγορᾶς. οἱ δὲ, οἷον ὄχλος, ἀφρόνως ἡγοῦντο, τοὺς στρατηγοὺς σφῶν δι' ἑαυτοὺς ταῦτα Ῥωμαίοις συντίθεσθαι, ἵνα δι' ἐκείνων δυναστεύσωσι τῆς πατρίδος· ὃ καὶ Ἀννίβαν νῦν, καὶ Ἀσδρούβαν οὐ πρὸ πολλοῦ ποιῆσαι τε, καὶ τὸ στρατόπεδον νυκτὸς ἐγχειρίσαντα τοῖς πολεμίοις, μετ' ὀλίγον καὶ ἑαυτὸν ἐθελῆσαι τῷ Σκιπίωνι ἐνδοῦναι, ἐπὶ τῷδε προσπελάσαντα, κρύπτεσθαί τε νῦν ἐν τῇ πόλει. Βοῆς τε ἐπὶ τούτῳ καὶ θορύβου γενομένου, τὴν ἐκκλησίαν τινὲς καταλιπόντες, ἐζήτουν Ἀσδρούβαν, περιϊόντες. ὁ δ' ἔφθασε μὲν ἐς τὸν τοῦ πατρὸς τάφον καταφυγὼν, καὶ φαρμάκῳ διαχρησάμενος ἑαυτόν. οἱ δὲ κἀκεῖθεν αὐτοῦ τὸν νέκυν ἐξελόντες, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀποτεμόντες, περιέφερον ἐπὶ δόρατος ἀνὰ τὴν πόλιν. Ἀσδρούβας μὲν δὴ καὶ τὸ πρῶτον ἀδίκως ἐξεπεπτώκει, καὶ τὸ δεύτερον ψευδῶς διεβέβλητο

Lin. 51. *vulg.* δυναστεύωσι, *prætuli lect. Bav.* *L.* 53. ἐγχειρήσαντα *edit.* 1. *mend.* *L.* 55. ἐκδοῦναι *Edd. Aug.* *Ibid.* και ἐπὶ τῷδε προσπελάσαντα κρύπτεσθαι νῦν ἐν τῇ πόλει *Bav.* & hæc agitantem in urbe latitare. *Cand. Et Vat. quoque omisit* τε *post* κρύπτεσθαι: *sed nec* καὶ *agnoscit ante* ἐπὶ τῷδε. *L.* 56. βοῆς δὲ *Bav.* *L.* 60. αὐτὸν *Edd. invitis MSS.* αὐτὸν *Regii & Bav. Dedi lect. Aug.*

nuas calamitates enarrans, & quanta sit præsens inopia tam militum, quam pecuniarum & commeatuum. Sed plebs, ut solet vulgus stolidum, putabat, suos duces privatis suis commodis hac pace consulere, ut freti Romanorum amicitia potentes fierent in patria: „idque & Annibalem nunc agere, & prius egisse Asdrubalem; qui, noctu prodito exercitu hostibus, paulo post voluerit & seipsum Scipioni dedere, & in hoc ad castra ejus accesserit, nunc vero in urbe lateat." Ad hos rumores tumultu excitato cum clamoribus; nonnulli, relicta concione, obeuntes per urbem quærebant *Asdrubalem:* qui paulo ante in patris sepulchro se abdiderat, ibique *hausto veneno vitam finierat.* Et illi etiam inde protractum cadaver truncarunt, & caput hastæ præfixum circumferebant per urbem. Sic Asdrubal primum exulavit immerito:

ὑπὸ Αννωνος, καὶ τότε πρὸς Καρχηδονίων οὕτως ἀνῄρητο, καὶ οὕτως ἀποθανὼν ὑβρίζετο. A. U. 552.

XXXIX. Καρχηδόνιοι δ᾽ ἐπέστελλον Αννίβᾳ, λῦσαι τὰς ἀνοχάς, καὶ πολεμεῖν Σκιπίωνι· κρῖναι δ᾽ ὅτι τάχιστα τὸν πόλεμον μάχῃ, διὰ τὴν ἀπορίαν. Ὁ μὲν δὴ, πέμψας, ἔλυσε τὰς ἀνοχάς. καὶ Σκιπίων Πάρθον τε, μεγάλην πόλιν, αὐτίκα προσπεσὼν εἷλε, καὶ πλησίον Αννίβου μετεστρατοπέδευεν. ὁ δὲ ἀνεζεύγνυε, τρεῖς τοῖς Ῥωμαίοις κατασκόπους ἐπιπέμψας, οὓς ὁ Σκιπίων ἔλαβέ τε, καὶ οὐκ ἔκτεινεν, ὥσπερ ἔθος τοὺς κατασκόπους κτείνειν· ἀλλ᾽ ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ τὰς ὁπλοθήκας καὶ τὰ μηχανήματα περιαχθῆναι κελεύσας, καὶ τὴν στρατιὰν γυμναζομένην ἰδεῖν, ἀπέλυσε φράζειν Αννίβᾳ περὶ ἑκάστων. Ὁ δὲ ἠξίωσεν ἔτι συνελθεῖν ἐς λόγους Σκιπίωνι. καὶ συνελθὼν, ἔλεγε· Καρχηδονίους ἀγανακτῆσαι τῇ προτέρον εἰρήνῃ διὰ τὰ χρήματα· καὶ εἰ τοῦτο ἐκλυθείη, Σικελίας δὲ μόνον ἀξιοῖεν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ Ἰβηρίας, καὶ

Lin. 71. μετεστρατοπέδευσεν *Edd. ex Reg. A.* *Ibid.* τρὶς *edit.* 1.
L. 76. φράξειν *edit.* 2. 3. *vit.*

deinde falſo ab Annone delatus; & tunc a civibus ad mortem compulſus, poſt mortem etiam contumeliis adfectus eſt.

39. Jamque mandarunt *Annibali*, ut *ſolutis induciis* bellum inferret *Scipioni*, & quamprimum fieri poſſet, armis de ſumma rerum decerneret, propter inopiam. Et ille ſolutas inducias Scipioni denunciavit. Qui mox *Partho*, magna urbe, primo impetu capta, caſtra propius Annibalem movit. Sed paulifper ſe recepit Annibal, miſſis *tribus exploratoribus*, qui Romana caſtra ſpecularentur. Quos *comprehenſos Scipio*, præter caſtrenſem morem, *non interfecit:* ſed circumductos per caſtra, ut armamentaria, & machinas, decurrentemque exercitum inſpicerent, dimiſit ad Annibalem incolumes, ut eum de ſingulis edocerent. Et *Annibal* etiam tum *in colloquium* venire *Scipioni* poſtulavit. Quo impetrato, ajebat: „populum Carthaginienſem moleſte ferre fœdus nuper initum, propter imperatam tantam pecuniam: quæ ſi remitteretur, & populus Romanus contentus eſſet Siciliæ,

A. U. 552. νήσων ὅσων ἄρχουσι, κρατεῖν, ἔσεσθαι τὰς συνθήκας βεβαίους. Ὁ δέ· Πολὺ, ἔφη, κέρδος Αννίβᾳ τῆς φυγῆς ἔσται τῆς ἐξ Ιταλίας, εἰ ταῦτα προσλάβοι παρὰ Σκιπίωνος. καὶ ἀπηγόρευε πέμπειν ἔτι πρὸς αὐτόν. διαπειλησάμενοί τε ἀλλήλοις, ἀνεζεύγνυον ἑκάτερος ἐς τὸ αὑτοῦ στρατόπεδον.

XL. Πόλις δ' ἐγγὺς ἦν Κίλλα, καὶ παρ' αὐτὴν λόφος εὐφυὴς ἐς στρατοπεδείαν. ὃν ἐπινοῶν ὁ Αννίβας προλαβεῖν, ἔπεμπέ τινας διαγράφειν στρατόπεδον· καὶ εὐθὺς ἀναστήσας, ἐβάδιζεν, ὡς ἔχων τὸν λόφον. Σκιπίωνος δ' αὐτὸν φθάσαντός τε καὶ προλαβόντος, ἀποληφθεὶς ἐν πεδίῳ μέσῳ καὶ ἀνύδρῳ, διετέλει τὴν νύκτα πᾶσαν ὀρύσσων φρέατα. καὶ ὁ στρατὸς αὐτῷ διαμώμενος τὴν ψάμμον, ὀλίγον καὶ θολερὸν ἔπινον ἐπιμόχθως, ἀθεράπευτοί τε καὶ ἄσιτοι, καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἔνιοι, διενυκτέρευσαν. Ὧν ὁ Σκιπίων αἰσθανόμενος, προσέβαλεν ἅμα ἕῳ κεκμηκόσιν ἐξ ὁδοῦ καὶ ἀγρυπνίας καὶ ἀνυδρίας. Αννίβας δ' ἤχθετο μὲν, οὐχ ὅτε βούλοιτο συνιὼν ἐς μά-

Lin. 85. αὐτοῦ *edit.* 2. 3. *L.* 88. ἀφυὴς *Edd.* *L.* 89. τὸ στρατοπ. *Edd. Omisi artic. cum Aug.* *L.* 91. ἀπολειφθεὶς *Vat. male.*

Hiſpaniæ & inſularum, quas jam tenerent, imperio; pacem firmam ac ratam fore." Reſpondit *Scipio*: „Annibalem habiturum ingens fugæ ex Italia præmium, ſi hoc abs ſe impetraverit." Interdixitque, *ne amplius nuncios ad ſe mitteret.* Ita poſt mutuas minas, quiſque in ſua caſtra digreſſi ſunt.

40. Erat in propinquo oppidum *Cilla*, & juxta tumulus caſtris idoneus: quem Annibal occupare cogitans, præmiſit qui caſtra metarentur: ſtatimque, velut jam certa ſibi illa ſedes eſſet, cum toto exercitu tumulum petiit. Sed eum quum a Scipione præoccupatum inveniſſet; excluſus inde, pernoctavit in medio campo arido, fodiendis puteis occupatus. Arenamque egerens exercitus, paululum aquæ turbidæ, magno labore quæſitum, bibebat; & abſque cibo aliave cura corporis, pars etiam in armis, pernox perſtitit. Quod ubi ſenſit *Scipio*, primo mane contra feſſos itinere, ſiti, vigiliiſque, copias ſuas eduxit. Et *Annibal* quidem, *alieno tempore ad prælium coactus*,

χην. ἑώρα δὲ, ὡς εἴτε μένοι κατὰ χώραν, κακοπαθήσων ὑπὸ τῆς ἀνυδρίας· εἴτε φεύγοι, τὰ φρονήματα τῶν ἐχθρῶν ἀναστήσων, καὶ πολλὰ πεισόμενος ὑπ' αὐτῶν ἐπικειμένων. ὅθεν ἀναγκαῖον ἦν αὐτῷ μάχεσθαι. Καὶ παρέτασσεν αὐτίκα, ἄνδρας μὲν ἐς πεντακισμυρίους, ἐλέφαντας δὲ ὀγδοήκοντα. ἵστη δὲ πρώτους μὲν τοὺς ἐλέφαντας, ἐκ διαστημάτων, ἐφ' ὅλου τοῦ μετώπου, φοβερώτατα κατασκευάσας. καὶ ὑπ' αὐτοῖς ἦν τὸ τρίτον τῆς στρατιᾶς, Κελτοὶ καὶ Λίγυες· τοξόται τε αὐτοῖς ἀναμεμίχατο πάντη καὶ σφενδονῆται, Μαυρούσιοι καὶ Γυμνήσιοι. τούτων δ' ὄπισθεν ἡ δευτέρα τάξις ἦν, Καρχηδόνιοί τε καὶ Λίβυες: τρίτοι δ', ὅσοι ἐξ Ἰταλίας εἵποντο αὐτῷ· οἷς δὴ καὶ μάλιστα (ὡς πλέον δεδιόσιν) ἐθάρρει. ἡ δ' ἵππος περὶ τὰ κέρατα ἦν. Οὕτω μὲν Αννίβας ἐξέτασσε. A. U. 552.

XLI. Σκιπίωνι δ' ἦσαν ἀμφὶ τοὺς δισμυρίους καὶ τρισχιλίους. ἱππεῖς δ' Ἰταλῶν καὶ Ῥωμαίων χίλιοι καὶ

Lin. 99. vulgatum ἑώρα τε *in* ἑώρα δὲ *mutandum duxi. Ibid.* μένει *edit.* 1. *L.* 5. ἵστησι *Edd. L.* 7. σκευάσας *Vat. quod non deterius. Ibid.* ὑπ' αὐτοῖς *in* ἐπ' αὐτοῖς *mutatum voluit Musgr. quod forte non est necesse. L.* 10. ὄπιθεν *Reg. B. L.* 11. ἕποντο *Edd. vitiose.* ἵσποντο *Regii, Aug. quod cum communi forma commutavi.*

ægerrime rem tulit: ſed conſiderans, ſive maneat, laboraturum ſe aquæ inopia, ſive fugiat, additurum hoſti animos, poſtremum agmen infeſtaturo; neceſſario ſibi armis eſſe experiundum, intellexit. Moxque *in aciem produxit Poenus*, armatorum ad quinquaginta millia, elephantos LXXX. Ac elephantos quidem, ad terrorem incutiendum maxime inſtructos, ante totam aciem per intervalla diſpoſuit. Juxta eos vero tertiam conſtituit exercitus partem, quæ ex Gallis conſtabat ac Liguribus, intermixtis ubique Mauris Balearibuſque ſagittariis & funditoribus. Hos ſequebatur altera acies; in quo Pœni Afrique. Tertii deinceps erant Itali, auſpicia ejus ſecuti: quibus, ut vinci magis timentibus, fidebat plurimum. Equitatus in utroque cornu conſtitit. Talis fuit Annibalis acies.

41. *Scipio* circiter XXIII millia peditum habebat, equites Italos & Romanos mille

A. U. 552. πεντακόσιοι. Συνεμάχει δὲ Μασσανάσσης ἱππεῦσι Νομάσι πολλοῖς, καὶ Δακάμας ἕτερος δυνάστης ἱππεῦσιν ἑξακοσίοις. Τὸ μὲν οὖν πεζὸν ἐς τρεῖς καὶ ὅδε τάξεις ἐπέταττεν ὁμοίως Ἀννίβᾳ. λόχους δ' ὀρθίους ἐποιεῖτο πάντας, ἵνα δι' αὐτῶν οἱ ἱππεῖς εὐχερῶς διαθέοιεν. ἐφίστη δ' ἑκάστῳ λόχῳ προμάχους κατὰ μέτωπον, οἳ ξύλα παχέα διπήχεα μάλιστα, πυκνὰ, καὶ τὰ πολλὰ αὐτῶν σεσιδηρωμένα, ἔμελλον ὡς καταπέλτας ἐκ χειρὸς ἐς τοὺς ἐλέφαντας ἐπιόντας ἀφήσειν. παρήγγελτο δ' αὐτοῖς τε, καὶ τοῖς ἄλλοις πεζοῖς, ἐκκλίνειν τὴν ὁρμὴν τῶν θηρίων, καὶ περιθέοντας ἀκοντίζειν ἐς αὐτὰ συνεχῶς, καὶ προσπελάζοντας, ὅτε δύναιντο, ὑποτέμνειν τὰ νεῦρα. οὕτω μὲν οἱ πεζοὶ διετετάχατο τῷ Σκιπίωνι. τοὺς δ' ἱππέας, τοὺς μὲν Νομαδικοὺς, ἐπέστησε τοῖς κέρασιν, εἰθισμένους τὴν τῶν ἐλεφάντων ὄψιν καὶ ὀδμὴν φέρειν· τοὺς δὲ Ἰταλικοὺς, διὰ τὸ ἄηθες, ὀπίσω πάντων, ἑτοίμους ἐπελθεῖν διὰ τῶν διαστημάτων,

Lin. 20. λέγους *& mox* λόγῳ *Vat. perperam.* *L.* 25. *pro* ἀφήσειν, *mendose* ἀφάπτειν *legit Suidas.* *L.* 29. πεζοὶ *carent Edd. cum Reg. A. & Ven. male. Exhibet Reg. B. Aug. Vat. Cand.*

quingentos. Auxiliares erant *Masinissa* cum multis equitibus Numidis, & alius regulus *Dacamas* cum DC. equitibus. Peditum *aciem*, perinde ut Annibal, triplicem *instruxit Scipio.* Minus autem in latitudinem patere ordines voluit; ut essent spatia, per quæ discursus pateret equitibus. In fronte ante quamque cohortem antesignanos statuit, qui crassas sudes, fere bicubitales, & plerasque ferratas, in ingruentes elephantos confertim ingerendo, tamquam tormentis eos repercuterent. Et cum his, tum ceteris peditibus, mandatum est, ut impetum belluarum declinarent, &, in dextram lævamque discurrendo, ancipitibus telis continenter eas peterent; aut propius adcurrendo, quoties possent, nervos earum succiderent. Sic instructis peditibus, *Scipio* equitatum Numidarum in utroque cornu locavit, adsuetum ferre odorem & adspectum elephantorum. Italico vero, non adsueto talibus, postremam aciem clausit, parato ad excurrendum inter ordines, quando pedites primum

διαστημάτων, ὅτε τὴν πρώτην τῶν ἐλεφάντων ὁρμὴν ὑπομείνειαν οἱ πεζοί. παρ' ἕκαστον δὲ τῶν ἱππέων τῶνδε ὑπηρέτης ἦν, πολλὰ ἀκόντια φέρων, οἷς ἐπενόει τὰ θηρία ἀμύνεσθαι. οὕτω μὲν αὐτῷ καὶ ἡ ἵππος εἶχε. παρεδίδου δὲ τὸ μὲν δεξιὸν Λαιλίῳ, τὸ δὲ λαιὸν Ὀκταουίῳ. ἐν δὲ τοῖς μέσοις ἔστην αὐτός τε καὶ Ἀννίβας, κατὰ δόξαν ἀλλήλων, ἔχοντες ἀμφ' αὐτοὺς ἱππέας, ἐπικουρεῖν ὅπῃ τι πονούμενον ἴδοιεν· ὁ μὲν Ἀννίβας τετρακισχιλίους· ὁ δὲ Σκιπίων δισχιλίους, καὶ τοὺς τριακοσίους Ἰταλοὺς, οὓς αὐτὸς ὥπλισεν ἐν Σικελίᾳ.

A. U. 552.

XLII. Ἐπεὶ δὲ ἕτοιμα ἦν αὐτοῖς, ἐπέτρεχε τοὺς ἰδίους ἐπιστρέφων ἑκάτερος. ὁ μὲν Σκιπίων, τοὺς θεοὺς κατακαλῶν ἐν ὄψει τῶν στρατευομένων, ἐς οὓς οἱ Καρχηδόνιοι παρεσπονδήκεσαν, ὁσάκις ἔλυον τὰ συγκείμενα· καὶ τὴν στρατιὰν ἀξιῶν, μὴ ἐς τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων ἀφορᾶν, ἀλλ' ἐς τὴν ἀρετὴν αὐτῶν, ᾗ καὶ πρότερον τῶνδε τῶν ἐχθρῶν, πλειόνων ὄντων, ἐπεκράτησαν ἐν τῇδε τῇ γῇ. εἰ δ' ἔστι καὶ τοῖς νικήσασιν ἐπὶ τῷ μέλλοντι φόβος, ἢ

Lin. 39. ἀμφ' αὐτοὺς *Edd.* ἀμφ' αὑτοὺς *Aug.* *L.* 48. αὐτῶν *edit.* 3. *invitis MSS.*

primum elephantorum impetum retudissent. Singuli autem horum equitum adjunctum sibi habebant velitem, magno jaculorum numero, quibus belluas arceret, instructum. Atque ita quidem equites instructi erant. Dextro autem cornu *Lælius*, lævo *Octavius* præerat: mediam aciem utrimque imperatores ipsi, secundum mutuam virtutis existimationem, tuebantur; stipatus uterque equitibus, quos laborantibus, sicubi opus esset, subsidio mitterent. Habebat autem eorum *Annibal* circa se quatuor millia: *Scipio* vero duo millia, & insuper trecentos illos Italos, quos ipse armaverat in Sicilia.

42. *Instructis aciebus*, uterque suos exhortans obequitabat. *Scipio*, coram omnibus deos invocans, quos fœderum testes toties violarint Pœni, quoties a pactis discessissent; milites jussit non tam multitudinem hostium considerare, quam virtutem propriam, qua & antea eorumdem hostium majorem numerum eadem in terra vicissent. „ Quod si vero & victoribus de futuro solicitudo sit, aut

A. U. 552. δέος, ἢ ἀμφιβολία, πόσῳ ταῦτα τοῖς νενικημένοις πλεονάζειν ἀνάγκη; Οὕτω μὲν ὁ Σκιπίων ἠρέθιζέ τε, καὶ παρηγόρει τῆς ὀλιγότητος. Ὁ δ᾽ Ἀννίβας τῶν τε ἐν Ἰταλίᾳ γεγονότων ἔργων ὑπεμίμνησκεν αὐτοὺς, ὡς λαμπρὰ καὶ μεγάλα πράξειαν, οὐκ ἐπὶ Νομάσιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ πᾶσιν Ἰταλοῖς κατὰ τὴν Ἰταλίαν. καὶ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἐχθρῶν αὐτόθεν ἑστὼς ἐπεδείκνυε, καὶ παρεκάλει, μὴ χείρους ὀλιγωτέρων ἐν οἰκείᾳ γῇ πλέονας ὄντας ὀφθῆναι. τὸν δὲ κίνδυνον τοῦ παρόντος ἀγῶνος, καὶ τὸ μέγεθος, ἑκάτερος τοῖς ἰδίοις ὑπερεπῇρεν· Ἀννίβας μὲν, ὅτι Καρχηδόνα καὶ Λιβύην ἅπασαν ὁ ἀγὼν ὅδε κρινεῖ, ἢ δούλην εὐθὺς, ἡσσωμένων, εἶναι, ἢ εἰς τὸ ἔπειτα ἄρχειν ἁπάντων ὧν ἐπεκράτουν. Σκιπίων δ᾽, ὅτι νικωμένοις μὲν οὐδ᾽ ἀναχώρησίς ἐστιν ἀσφαλὴς, ἐπικρατοῦσι δὲ ἀρχὴ μεγάλη προσγίγνεται, καὶ ἀνάπαυλα πόνων τῶν παρόντων, καὶ ἐς τὰ οἰκεῖα ἀπόπλους; καὶ ἐς τὸ μέλλον εὔκλεια.

XLIII. Οὕτω παροξύνας τοὺς ἰδίους ἑκάτερος, ἐς τὸν ἀγῶνα συνῄεσαν· Ἀννίβας μὲν σαλπίγγων κατάρξας,

Lin. 51. ἢ δέος *carent Edd. & Ven. Dedit Aug. Vat. Cand.* *L.* 64. ἐπικρατοῦσι τε *Aug. Vat. male.*

metus, aut dubitatio aliqua; cogitent, quanto majora hæc apud victos eſſe neceſſe ſit." Ita *Scipio ſuos accendebat*, paucitatem eorum conſolans. Contra *Annibal* rerum in Italia geſtarum *ſuos admonebat*, victoriarumque illuſtrium, non de Numidis partarum, ſed de univerſa Italia: & e veſtigio paucitatem oſtendebat hoſtium; exhortans ne plures paucioribus & indigenæ cederent exteris. Periculum autem præſentis certaminis, & magnitudinem, uterque apud ſuos exaggerabat. *Annibal*, aſſeverans, agi de Carthagine totaque Africa, ſerviturane continuo, ſi male cecidiſſet hoc prælium; an imperatura eſſet in poſterum. *Scipio*, „victis, ajebat, non eſſe, quo ſe in tutum recipiant; victores autem magnam ſecuturam acceſſionem imperii, ſimulque præſentium laborum requiem, deſideratum in patriam reditum, ſempiternamque gloriam."

43. Poſt has utrimque exhortationes, tubæ a Poenis primum, mox & a Romanis

Σκιπίων δ' ἀντηχεῖν κελεύσας. συνιόντων δ' αὐτῶν, οἱ μὲν ἐλέφαντες κατῆρχον τῆς μάχης, ἐς τὸ φοβερώτατον ἐσκευασμένοι, καὶ τοῖς κέντροις ἐξοτρυνόμενοι πρὸς τῶν ἐπικαθημένων. περιθέοντες δ' αὐτοὺς οἱ Νομάδες ἱππεῖς, ἐσηκόντιζον ἀθρόως, μέχρι τρωθέντας τε καὶ φεύγοντας, καὶ δυσπειθῶς ἔτι ἔχοντας, ἀπήγαγον ἐκ τῆς μάχης οἱ ἐπιβάται. καὶ τάδε μὲν ἦν περὶ τοὺς ἀμφὶ τὰ κέρατα ἐλέφαντας· οἱ δ' ἐν μέσῃ τῇ φάλαγγι τοὺς Ῥωμαίων πεζοὺς κατεπάτουν, ἀπείρους τε μάχης τοιᾶσδε ὄντας, καὶ βαρεῖς ὑπὸ τῆς ὁπλίσεως, καὶ παρ' αὐτὸ φεύγειν εὐκόλως ἢ διώκειν οὐ δυναμένους· ἕως ὁ Σκιπίων τοὺς ἱππέας τοὺς Ἰταλικοὺς, ὀπίσω τεταγμένους καὶ κουφότερον ἐσκευασμένους, ἐπαγαγὼν, ἀποβῆναι τῶν ἵππων ταρασσομένων ἐκέλευσε, καὶ τοὺς ἐλέφαντας περιθέοντας ἐσακοντίζειν. πρῶτός τε αὐτὸς ἀποβὰς ἔτρωσε τὸν προπηδῶντα τῶν ἐλεφάντων. θαῤῥησάντων δὲ τῶν ἄλλων, καὶ τιτρωσκόντων ἤδη πανταχόθεν αὐτοὺς, καὶ οἵδε ὑπεχώρουν.

A. U. 552.

Lin. 74. pro ἔτι, *cum Gelenio mallem* ἤδη: *quarum particularum prona est inter se commutatio. L. 77. alia verborum serie,* ὄντας τοιᾶσδε μάχης *Edd.*

cecinerunt; præliumque committitur. *Initium pugnæ* fecerunt *elephanti*, terribilem in modum ornati, stimulisque ab insessoribus concitati. Quos Numidæ equites, circumcursando, telis obruebant; donec saucii & in suos se vertentes, jamque moderatu difficiles, a rectoribus subducti sunt ex acie. Et hoc quidem elephantis, qui in cornibus locati erant, accidit. Sed qui in media acie erant dispositi, proculcabant pedites Romanos, imperitos hujus pugnæ generis, & propter gravem armaturam nec ad refugiendum nec ad persequendum agiles. Tum vero Scipio equites Italicos, levius armatos, e postrema acie adductos, ab equis territis jussit desilire, & in elephantos huc illuc ruentes tela conjicere: primusque ipse descendit, & elephantem procurrentem sauciavit. Quo exemplo confirmatis aliis, & undique jam eos vulnerantibus; hi quoque retro cedebant.

A. U. 552. XLIV. Καὶ γενομένης τῆς μάχης καθαρᾶς θηρίων, ὁ ἀγὼν ἐγίγνετο μόνων ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων. τὸ μὲν οὖν δεξιὸν τὸ Ῥωμαίων, οὗ Λαίλιος ἐπεστάτει, τρέπεται τοὺς ἐναντίους Νομάδας, Μασσανάσσου βαλόντος αὐτῶν τὸν δυνάστην Μασσάθην. ὀξέως δ᾽ αὐτοὺς ὁ Ἀννίβας ἐπιδραμὼν, συνέτασσε τὴν μάχην. τὸ δὲ λαιὸν, ἔνθα Ῥωμαίων μὲν Ὀκταούϊος ἐπεστάτει, τῶν δὲ πολεμίων Κελτοὶ καὶ Λίγυες ἦσαν, ἐπόνει μάλα καρτερῶς ἑκατέροις. καὶ Σκιπίων μὲν ἔπεμπε Θέρμον, τὸν χιλίαρχον, ἐπικουρεῖν μετ᾽ ἐπιλέκτων. Ἀννίβας δ᾽ ἐπεὶ τὸ λαιὸν συνέστησεν, ἐς τοὺς Λίγυας καὶ Κελτοὺς μεθίππευεν, ἐπάγων ἅμα τὴν δευτέραν τάξιν Καρχηδονίων τε καὶ Λιβύων. κατιδὼν δ᾽ αὐτὸν ὁ Σκιπίων, ἀντιπαρῆγε μεθ᾽ ἑτέρου στίφους. δύο δὲ στρατηγῶν ἀρίστων ἐς ἀγῶνα συνιόντων, ἔρις ἦν τῶν ὑφ᾽ ἑκατέρῳ λαμπρὰ, καὶ δέος· καὶ προθυμίας οὐδετέροις τι ἐνέλιπε, σφοδροῦ καὶ ὀξέος ὄντος πόνου τε καὶ παρακελεύσεως.

XLV. Μακρᾶς δὲ καὶ ἀκρίτου τῆς μάχης οὔσης, οἱ

Lin. 92. *forte* ἐς μάχην. *L.* 3. ἐνέλειπε *edit.* 2, 3. *invitis MSS.* *Ibid.* ὀξέως *edit.* 1.

44. Sic exactis e pugna belluis, *certamen virorum* tantum *equorumque* supererat. Dextrum cornu, cui Lælius præerat, in fugam vertit oppositos sibi Numidas, postquam regulum eorum *Massathem* hasta confoderat *Masinissa*. Quibus propere succurrens *Annibal*, prælium redintegravit. In lævo, ubi Octavius pugnabat contra Gallos & Ligures, utrimque laborabatur pariter. Eo *Scipio* submisit *Thermum* tribunum cum selectis militibus. *Annibal* vero, restituto lævo suo cornu, ad Ligures Gallosque transvolavit, inducens simul Pœnos Afrosque, qui in secunda acie steterant. Id animadvertens *Scipio*, movit & ipse principes. Ibi duobus præstantissimis ducibus contendentibus, militum quoque utrimque imperatoribus suis metuentium, egregium certamen fuit; nec sibi ad summam fortitudinem quidquam reliquum faciunt, laborem accendentibus crebris vehementibusque cohortationibus.

45. Quumque diu Marte dubio certatum esset; *duces* ambo miserati suos fessos, *ipsi*

στρατηγοὶ τοὺς κάμνοντας ἐλεοῦντες, ὥρμων ἐπ' ἀλλήλους, ὡς ἐν σφίσι τῆς κρίσεως ταχυτέρας ἐσομένης. καὶ ἠκόντισαν ὁμοῦ, Σκιπίων μὲν, Αννίβου τὴν ἀσπίδα· ὁ δ' Αννίβας ἔτυχε τοῦ ἵππου. καὶ ὁ ἵππος ὑπὸ τῆς πληγῆς ἐξέφερεν ὀπίσω τὸν Σκιπίωνα, μέχρι περιβὰς ἕτερον ἵππον, αὖθις ἐς τὸν Αννίβαν ἠκόντισεν. ἀλλ' ἀπέτυχεν αὐτοῦ καὶ τότε, τὸν δὲ ἱππέα τὸν ἐγγὺς ἔβαλεν. ἧκε δ' ἐν τούτῳ καὶ Μασσανάσσης πυθόμενος. καὶ οἱ Ρωμαῖοι, τὸν στρατηγὸν ὁρῶντες στρατιωτικῶς σφῶν ὑπερμαχόμενον, καρτερώτερον τοῖς πολεμίοις ἐνέπεσον, καὶ ἐτρέψαντο, καὶ φεύγοντας ἐδίωκον· οὐδὲ, παριππεύοντος αὐτοῖς τοῦ Αννίβου, καὶ δεομένου στῆναι καὶ τῆς μάχης αὖθις ἐς πεῖραν ἐλθεῖν, ἔτι ἐπείθοντο. ἀπογνοὺς οὖν αὐτῶν ὁ Αννίβας, τοὺς ἐξ Ιταλίας οἱ συνελθόντας, ἐφεδρεύοντας ἔτι καὶ ἀτρεμοῦντας, ἦγεν ἐπὶ τὴν μάχην· ἐλπίσας, Ρωμαίοις, ἅτε διώκουσιν, ἀσυντακτοτέροις ἐπιπεσεῖσθαι. οἱ δὲ, τὸ ἐνθύμημα αὐτοῦ θεασάμενοι, μετὰ σπουδῆς ἀλλήλους ἐκ τῆς διώξεως ἀνεκάλουν, καὶ συνετάσσοντο

A. U. 552.

Lin. 15. *καρτερὸν ἔτι Vat. unde forsan leg. καρτερώτερον ἔτι.* *L.* 18. *ἐπίθοντο edit.* 1. *mend.* *Ibid αὐτὸς pro αὐτῶν Edd. ex Reg. A. male.* *L.* 23. *ἐκάλουν Edd. Aug. ἀνεκαλ. Vat.*

concurrerunt invicem, quo citius decerneretur. Emissisque pariter hastis, *Scipio* trajecit Annibalis clypeum; *Annibal* illius equum percussit: qui vulneris impatiens retro abripuit Scipionem. Ille, inscenso alio, rursus in Annibalem hastam, sed tunc quoque frustra, vibravit; nisi quod proximum equitem dejecit. Interim, re cognita, Masinissa supervenit: & *Romani* ubi viderunt, imperatorem suum, non ducis solum, verum etiam militis obire munia, pugnareque pro militibus; impressione vehementius facta, *in fugam conjecerunt hostem*, fugientemque persecuti sunt. Neque adequitans ad suos Annibal, oransque, ut sisterent gradum, in pugnamque redirent, quidquam profecit. Igitur de his desperans, Italos, qui in subsidiaria acie immoti adhuc restiterant, in prælium produxit; sperans, dum Romani fusos persequuntur, facilius turbatum iri eorum ordines. Quod consilium ubi mox illi intelligunt; ceu tessera data se reci-

A. U. 552. αὖθις ἐς μάχην. οὔτε δὲ ἵππων σφίσι παρόντων, οὔτε ἀκοντίων ἔτι ὄντων, ξίφεσιν ἐς ἀλλήλους ἐχρῶντο, καὶ συνεπλέκοντο. Φόνος τε ἦν πολὺς ἐνθάδε μάλιστα, καὶ τραύματα μέγιστα, καὶ πιπτόντων στόνος, καὶ ἀναιρούντων μεγαλαυχία· μέχρι ποτὲ καὶ τούσδε ἐτρέψαντο οἱ Ἰταλοὶ, καὶ φεύγουσιν εἵποντο. κρίσις τε ἦν λαμπρὰ τοῦ πολέμου.

XLVI. Καὶ ὁ Ἀννίβας ἐν τῇ φυγῇ θεασάμενος ἱππέων Νομάδων πλῆθος συνεστὼς, προσδραμὼν ἠξίου μὴ προλιπεῖν αὐτόν· καὶ πείσας, ἐπῆγε τοῖς διώκουσιν, ἐλπίσας ἐργάσασθαί τινα παλινδίωξιν. πρώτοις δὲ Μασσυλίοις ἐντυχὼν ἐμάχετο· καὶ μόνος ἦν ἔτι οὗτος ὁ ἀγὼν Μασσανάσσου καὶ Ἀννίβου συνεστώτων. Φερομένων δὲ καὶ τῶνδε ἐπ' ἀλλήλους ὑπὸ προθυμίας, ἐς μὲν τὴν ἀσπίδα ὁ Μασσανάσσης ἠκόντισε βαλών· ὁ δὲ Ἀννίβας καὶ τότε ἔτυχε τοῦ ἵππου. καὶ ὁ Μασσανάσσης ἐκπεσὼν, πεζὸς

Lin. 32. συνεστηκὼς *Reg. A. ex quo* συνεστηκὸς *fecerunt Edd.* συνεστὼς *Reg. B. Aug. Ven.* συνελὰ (*sic*) *Vat. truncatum ex* συνελάσαν *vel* συνελασάντων. *L.* 34. πάλιν δίωξιν *Edd. quod in unum contraxi cum Aug.* παλιδίωξιν *Vat.* *L.* 35. καὶ μόνος ἦν οὗτος Μασσ. *Edd. omissis mediis. Post* οὗτος *inserunt* πόλεμος *Aug. & Ven.* οὕτως *autem pro* οὗτος *dat Aug. Repræsentavi lect. Vat.*

pientes, propere integrarunt ordines. Ac destituti equitatu, absumtis missilibus, rem gladiis gerebant cominus. Tum vero ingens cædes edebatur, truciaque vulnera, inter gemitus cadentium & clamores insultantium: donec tandem hac quoque parte hostes fusi fugatique sunt, indubia jam *Romanorum victoria.*

46. Annibal inter fugiendum conspicatus conglobatos equites Numidas, adcurrit, rogavitque ne se desererent. Quod quum his persuasisset; in persequentes fecit impetum, sperans, se etiam tum forte repellere victores & eripere quodam modo e manibus eorum victoriam posse. Ac primum quidem in Massylios incidit. Et dum jam nusquam amplius pugnatur; *inter solos Masinissam Annibalemque renovatur prælium.* Quibus & ipsis inter se (sicut paulo ante Scipio & Annibal) animose concurrentibus, Annibal ictum excepit clypeo; & ipse equum hostis tunc quoque percussit. Tum Masinissa, equo effusus,

ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ὥρμα, τόν τε ἐπελαύνοντά οἱ πρὸ τῶν ἄλλων ἱππέα βαλὼν ἀπέκτεινε. καὶ τῶν λοιπῶν τὰ ἀκόντια ἐς τὸν ἐλεφαντιστὴν ἐκδεχόμενος, ἓν τῶν ἐμπεπηγότων ἐξεῖλε· καὶ ἀκοντίσας ἐς τὸν Ἀννίβαν αὖθις, οὐδ᾽ ὣς ἐπετύγχανεν, ἀλλὰ τὸν ἐγγὺς ἱππέα καὶ ὅδε ἀπέκτεινεν. ἕτερον δ᾽ ἐξέλκων, ἐς τὸν βραχίονα ἐτρώθη, καὶ ὑπεχώρησεν ἐκ τῆς μάχης ἐπ᾽ ὀλίγον. Σκιπίων δὲ πυθόμενος, ἔδεισε περὶ τῷ Μασσανάσσῃ, καὶ ἐς τὸ ἔργον ἠπείγετο· καὶ εὗρε τὸν Μασσανάσσην ἐς τὴν μάχην αὖθις ἐπὶ ἵππου φερόμενον ἑτέρου, τὸ τραῦμα ἐπιδήσαντα. ὅ τε ἀγὼν ἦν ἴσος αὖθις αὐτοῖς, καὶ πάνυ καρτερὸς, αἰδουμένων τοὺς στρατηγοὺς ἑκατέρων· ἕως ὁ Ἀννίβας, ἐπί τινος λόφου θεασάμενος Ἴβηρας καὶ Κελτοὺς συνεστῶτας, ἐξίππευσεν, ὡς κἀκείνους ἐπάξων. τότε γὰρ οἱ μαχόμενοι, τῆς μὲν αἰτίας οὐ συνιέντες, τὴν δ᾽ ἀποχώρησιν αὐτοῦ φυγὴν ὑπολαβόντες εἶναι, τὸν ἀγῶνα μεθῆκαν ἑκόντες· καὶ ἔφυγον ἀκόσμως, οὐχ ᾗπερ ἑώρων Ἀννίβαν, ἀλλ᾽ ὅπῃ τύχοιεν ἕκαστοι. καὶ οἱ μὲν οὕτω διελύθησαν·

A. U.
552.

Lin. 44. καὶ ὅδε *Vat.* *L.* 50. αὐτοῖς αὖθις *Edd. invitis MSS.* αὐτοῖς caret *Reg. A.* *L.* 53. καὶ ἐκείνους *Edd. ex Reg. A.* *L.* 57. ὅποι *Edd. ex Reg. A.*

pedes invaſit Annibalem; & equitem, ſe ei objicientem, telo confixit, reliquorum autem jacula excepit ſcuto elephantino; & uno ex his, quæ hæſerant, extracto, iterum Annibalem fruſtra petiit, &, ſimiliter ut modo Scipio, proximum equitem confodit. Dumque rurſus evellit aliud; ſauciatus brachium, pugna exceſſit pauliſper. Hoc audito *Scipio, Maſiniſſæ timuit:* quumque eo properaſſet, reperit eum vulnere obligato pugnam equo alio repetentem. Sicque paribus utrimque viribus *redintegrato prælio*, militibuſque utriuſque partis duces ſuos reverentibus, pugnatum eſt acriter admodum: donec Annibal, viſo in quodam colle, Hiſpanorum Gallorumque globo, equum illo adegit, ut & hos adduceret. Tum vero qui præliabantur, cauſam abitus non intelligentes, & fugere rati Annibalem, ultro remiſerunt pugnam, & in inconditam fugam ſe proripuerunt, non quà contendere Annibalem videbant, ſed quà cuique viſum

A. U. 552. Ῥωμαῖοι δ᾽ αὐτοὺς, ὡς τετελεσμένης τῆς μάχης, ἐδίωκον ἀτάκτως, οὐδ᾽ αὐτοὶ τῆς Αννίβου προαιρέσεως συνιέντες.

XLVII. Ὁ δ᾽ ἐπανῄει, πεφραγμένος Ἴβηρσι καὶ Κελτοῖς, ἀπὸ τοῦ λόφου. καὶ ὁ Σκιπίων αὖθις ἐκ τῆς διώξεως τοὺς Ῥωμαίους ἀνεκάλει μετὰ σπουδῆς, καὶ παρέτασσε πολὺ πλείονας τῶν ἀπὸ τοῦ λόφου καταβεβηκότων· ὅθεν αὐτῶν οὐ δυσχερῶς περιεγένετο. Αννίβας δὲ, καὶ τῆσδε τῆς πείρας τελευταίας γενομένης ἀποτυχὼν, ἔφευγεν ἤδη σαφῶς, ἀπογνοὺς ἅπαντα. καὶ αὐτὸν ἐδίωκον ἱππεῖς ἄλλοι τε πολλοὶ, καὶ Μασσανάσσης, περιώδυνος ὢν ἐκ τοῦ τραύματος, αἰεί τε πλησιάζων, καὶ μέγα ποιούμενος αἰχμάλωτον Αννίβαν ἀγαγεῖν Σκιπίωνι. τὸν δὲ νὺξ ἐρρύσατο· καὶ σκότιος μετ᾽ εἴκοσι ἱππέων, τῶν δυνηθέντων σὺν αὐτῷ συνανύσαι τὸν δρόμον, ἐς πόλιν κατέφυγεν ᾗ ὄνομα Θών. ἔνθα Βρυττίων ἔγνω καὶ Ἰβήρων ἱππέας πολλοὺς ἀπὸ τῆς ἥττης συμπεφευγότας. δείσας οὖν περὶ μὲν τῶν Ἰβήρων, ὡς βαρβάρων ταχυέργων, περὶ δὲ Βρυττίων,

Lin. 60. ἐπανίει *edit.* 1. *Vat. mend.* *L.* 61. *verba* ἀπὸ τοῦ λόφου, *quæ desunt vulgo, dedit Vat.* *L.* 63 *sq.* ὅθεν αὐτῷ οὐ *Edd.* *L.* 64. περιεγίνετο *Vat.* *L.* 72. Θεών *edit* 2. *inv. MSS.* Thunex *Cand. Ibid.* & *l.* 74. Βρεττίων *h. l. Edd.* & *MSS. excepto Bav.*

est. Quos ita *dispersos Romani, velut consummata victoria*, solutis ordinibus, *persequebantur*; ne ipsi quidem propositum Annibalis intelligentes.

47. Sed mox *Annibal*, stipatus Hispanis Gallisque, a colle *reversus est in pugnam*. Et *Scipio*, denuo suis propere a persecutione revocatis, longe plures contra duxit, quam qui e colle descenderant. Quare non difficilis ei victoria fuit. *Annibal*, quum ne hic quidem ultimus conatus successisset, jam, rebus omnibus desperatis, palam *se fugæ commisit.* Eum equites persequebantur, cum alii multi, tum Masinissa; vexatus quidem vulnere, continuo tamen imminens, & vehementer cupiens Annibalem captivum ad Scipionem adducere. Sed illum nox eripuit. Tandemque per tenebras cum viginti equitibus, qui soli cursum ejus æquare potuerant, *in oppidum*, cui *Thon* nomen, *fuga pervenit.* Ubi quum cognovit, Bruttiorum Hispanorumque multos equites eodem e clade fugisse: metuens Hispanos, ut barbaros mobilis ac temerarii ingenii; Bruttios

ὡς Ἰταλῶν ὁμοεθνῶν Σκιπίωνι, μὴ, ἐς συγγνώμην ὧν ἐξήμαρτον ἐς τὴν Ἰταλίαν, προσαγάγωσιν αὐτὸν τῷ Σκιπίωνι, λαθὼν ἐξέφυγε, μεθ' ἑνὸς ἱππέως, ᾧ μάλιστ' ἐπίστευε. σταδίους δ' ἀνύσας ἐς τρισχιλίους, δύο νυξί τε καὶ ἡμέραις, ἧκεν ἐς πόλιν ἐπὶ θαλάσσης Ἀδρυμητὸν, ἔνθα τι μέρος ἦν αὐτῷ στρατιᾶς σιτοφυλακοῦν. περιπέμπων δ' ἐς τὰ πλησίον, καὶ τοὺς ἐκ τῆς μάχης διαφυγόντας ἀναλαμβάνων, ὅπλα καὶ μηχανήματα εἰργάζετο. A. U. 552.

XLVIII. Σκιπίων δὲ, νίκην ἀρίστην νενικηκὼς, τὰ μὲν ἄχρηστα τῆς λείας ἐνεπίμπρη διαζωσάμενος αὐτὸς, ὥσπερ εἰώθασι Ῥωμαίων οἱ στρατηγοί. χρυσίου δ' ἐς Ῥώμην τάλαντα δέκα, καὶ ἀργυρίου δισχίλια καὶ πεντακόσια, καὶ ἐλέφαντα εἰργασμένον, καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμπε, καὶ Λαίλιον ἐξαγγελοῦντα περὶ τῆς νίκης, ἐπὶ νεῶν. τὰ δὲ λοιπὰ ἀποδόμενος, τὴν τιμὴν ἐπιδιεῖλε τῷ στρατῷ· καὶ δῶρα τοῖς ἀριστεύσασιν ἐδίδου, καὶ Μασσανάσσην ἐστεφάνου καὶ τότε· καὶ τὰς

Lin. 84. ἐνεπίμπρα *Vat. quod non deterius.* *L.* 89. *ad* ἐπὶ νεῶν, *nescio, an exciderit numerus navium.* *L.* 91. καὶ τότε *dirimunt a praecedd. & cum sqq. jungunt Edd. invitis MSStis.*

vero, ut Italos, Scipionisque conterraneos, ne, quo facilius veniam erratorum & actæ contra Italiam militiæ consequerentur, Scipioni ipsum dederent; clam, uno fidissimo equite comitatus, effugit. Emensusque intra biduum duasque noctes ad tria stadiorum millia, *Adrumetum* venit, urbem maritimam, ubi partem quamdam copiarum habebat ad frumenti custodiam. Evocansque e finitimis locis milites, & elapsos e prælio recolligens, arma parabat ac machinas.

48. At *Scipio*, præclarissimam adeptus victoriam, spolia minus utilia ipse accinctus, ut Romanis mox est imperatoribus, cremavit; pretiosam *prædam Romam misit*, auri talenta decem, argenti talenta bis mille quingenta, ebur arte laboratum, & captivos nobiles navibus impositos, simulque Lælium, victoriæ nuncium. Reliqua præda divendita, pretium divisit militibus, præmiaque militaria meritis distribuit, Masinissamque iterum corona donavit. Dein regionem percurrens, civitates in

A. U. 552. πόλεις ἐπιὼν ἐχειροῦτο. Τὸ μὲν δὴ τέλος τῆς Ἀννίβου τε καὶ Σκιπίωνος ἐν Λιβύῃ μάχης, τότε πρῶτον ἀλλήλοις ἐς χεῖρας ἐλθόντων, τοῦτ' ἦν. ἀπέθανον δὲ Ῥωμαίων μὲν δισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι, Μασσανάσσου δ' ἔτι πλείονες· καὶ τῶν πολεμίων δισμύριοι καὶ πεντακισχίλιοι. αἰχμάλωτοι δ' ἐλήφθησαν ὀκτακισχίλιοι καὶ πεντακόσιοι. καὶ Ἴβηρες ηὐτομόλησαν πρὸς Σκιπίωνα τριακόσιοι, καὶ Νομάδες πρὸς Μασσανάσσην ὀκτακόσιοι.

XLIX. Οὔπω δὲ οὔτε οἱ Καρχηδόνιοι τῶνδε, οὔτε Ῥωμαῖοι, πυθόμενοι, οἱ μὲν ἐπέστελλον Μάγωνι, ξενολογοῦντι ἔτι Κελτοὺς, ἐσβαλεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰ δύναιτο, ἢ ἐς Λιβύην μετὰ τῶν μισθοφόρων καταπλεῦσαι. οἱ δὲ, τῶνδε τῶν γραμμάτων ἁλόντων, καὶ ἐς Ῥώμην κομισθέντων, στρατιὰν ἄλλην καὶ ἵππους καὶ ναῦς καὶ χρήματα ἔπεμπον τῷ Σκιπίωνι. ὁ δὲ ἤδη τῇ Καρχηδόνι κατὰ μὲν τὴν γῆν ἐπέπεμπεν Ὀκταούϊον, ταῖς δὲ ναυσὶν αὐτὸς ἐπέπλει. καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, τὴν ἧσσαν Ἀννίβου πυθόμενοι, πρέσβεις ἐπὶ κελητίου προσέπεμπον τῷ Σκιπίωνι, ὧν

Lin. 1. *artic.* οἱ *adjeci ex Aug.* *L.* 8. *vulgo* ἔπεμπεν, *quod truncatum duxi atque emendavi.*

deditionem accepit. Atque hic *exitus* fuit pugnæ in Africa *Annibalis atque Scipionis:* quæ priuſquam pugnata eſt, numquam illi armis inter ſe erant congreſſi. *Deſiderati* ſunt in Romano exercitu quingenti ſupra duo millia: Maſiniſſa aliquanto plures amiſit. Hoſtium ceciderunt XXV. millia. *Capti* ſunt octies mille quingenti. Hiſpani *transfugerunt* ad Scipionem CCC: Numidæ ad Maſiniſſam DCCC.

49. Priuſquam autem hujus victoriæ nuncius vel Romam perferretur vel Carthaginem, Pœni ſcripſerant Magoni, etiam tum militem mercede conducenti in Gallia, jubentes, ut Italiam, ſi poſſet, invaderet, aut cum mercenariis navigaret in Africam. His literis interceptis, & in urbem adlatis, denuo ſenatus alias peditum equitumque copias, & naves, ac pecunias ad *Scipionem* miſit: qui jam adverſus Carthaginem terreſtri itinere *Octavium* præmiſerat, ipſeque eodem tendebat cum navibus. Sed eodem tempore *Carthaginienſes*, cognita Annibalis clade, *legatos* in actuaria navicula

ἡγοῦντο Αννων τε, ὁ Μέγας λεγόμενος, καὶ Ασδρούβας ὁ Εριφος· οἱ τὸ κηρύκιον ὑψηλὸν ἔστησαν ἐπὶ τῆς πρώρας, καὶ τὰς χεῖρας ὤρεγον ἐς τὸν Σκιπίωνα, ἱκετῶν τρόπον. ὁ δ' αὐτοὺς ἐκέλευσεν ἥκειν ἐς τὸ στρατόπεδον· καὶ ἐλθοῦσιν ἐφ' ὑψηλοῦ προκαθήμενος ἐχρημάτιζεν. Οἱ δὲ μετ' οἰμωγῆς ἑαυτοὺς ἐῤῥίπτουν ἐς τὸ ἔδαφος, καὶ τῶν ὑπηρετῶν ἀνιστάντων, καὶ λέγειν κελευόντων ὅ τι θέλοιεν, Ασδρούβας ὁ Εριφος εἶπεν·

A. U. 552.

L. Εμοὶ μέν ἐστιν, ὦ Ρωμαῖοι, καὶ Αννωνι τῷδε, καὶ ὅσοι Καρχηδονίων ἔμφρονες, καθαρεύειν ἁμαρτημάτων ὧν ἡμῖν ἐπικαλεῖτε. τοὺς γὰρ πρέσβεις ὑμῶν, ἐς οὓς ἐξήμαρτεν ἡ πατρὶς ἄκουσα ὑπὸ λιμοῦ, περιεσώζομεν, καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐπέμπομεν. Χρὴ δ' ὑμᾶς μηδὲ Καρχηδονίων καταγιγνώσκειν ἁπάντων· οἵ γε τὴν εἰρήνην καὶ πρότερον ᾔτησαν, καὶ λαβόντες προθύμως ὤμνυον. εἰσὶ δ' αἱ πόλεις ἐπὶ τὸ χεῖρον εὐεπίστρεπτοι, καὶ τὸ πρὸς χάριν

Lin. 11 *ſq.* Ασδρούβας ὁ Σέριφος *Bav. ut alibi.* *L.* 12. κηρυκεῖον *Bav.* *Ibid.* τὰς πρώρας *Edd. Aug.* τῆς *dedit Vat.* *L.* 17. ἀνιστάντων *Edd. Aug.* *L.* 20. εὔφρονες *Bav. Vat. male.* *L.* 21. ἐπικαλεῖτο *Bav.* *L.* 22. ἀπὸ λιμοῦ *Bav. male.* *L.* 23. δ' ἡμᾶς *edit.* 1. *ex Reg. A. perperam.* *L.* 24. πρότερα *ſcribere juſſit H. Steph. ſine neceſſitate.* *L.* 25 *ſq.* αἱ πόλεις *in* οἱ πολλοὶ *mutatum voluit Muſgr.* *L.* 26. εὐεπίτρεπτοι *Bav. ſolenni permutatione.*

miſerunt ad Scipionem, quorum principes erant *Anno Magnus* & *Aſdrubal Hædus*; qui caduceo alte in prora erecto, manus ad victorem tendebant ſuppliciter. Ille juſſit, ut ad caſtra pergerent. Quo quum veniſſent, publice pro tribunali eos admiſit *Scipio.* Ibi, humum ſeſe cum gemitu projicientes, poſtquam ſublevati ab adparitoribus, dicereque quidquid vellent juſſi ſunt; ASDRUBAL HÆDUS talem *orationem* eſt *exorſus:*

50. „*Me* quidem, *PRINCIPES ROMANI*, & *Annonem* hunc, & quotquot Carthaginienſium ſapiunt, exſortes facile judicabitis culpæ ejus, in quam apud vos civitas noſtra venit. Legatos enim veſtros, in quos inviti cives noſtri, fame cogente, peccarunt, nos ſervavimus, ad voſque remiſimus. Sed *ne populum* quidem *univerſum* debebitis condemnare: qui & ante hoc tempus pacem a vobis petiit, & acceptam juravit cupide. Omnis autem populus facile in deterius ſeducitur: & quidquid

A. U. 552. αἰεὶ παρὰ τοῖς πλήθεσιν ἐπικρατεῖ. ἃ καὶ ἡμεῖς ἐπάθομεν, οὔτε πεῖσαι δυνηθέντες τὸ πλῆθος, οὔτ' ἐπισχεῖν, διὰ τοὺς ἐκεῖ μὲν διαβάλλοντας ἡμᾶς, παρὰ δ' ὑμῖν τὴν παῤῥησίαν ἀφῃρημένους. Μὴ δὴ ἀπὸ τῆς ὑμετέρας εὐπειθείας ἢ εὐβουλίας, ὦ Ρωμαῖοι, τὰ παρ' ἡμῖν κρίνετε. Ἀλλ' εἴ τῳ καὶ τὸ πεισθῆναι τοῖς ἐπιτρίβουσιν ἀδίκημα εἶναι δοκεῖ, τὸν λιμὸν ἐπίδεσθε, καὶ τὴν ἀνάγκην ἣ γέγονεν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ πάθους. οὐ γὰρ δὴ τῶν αὐτῶν ἔργον ἑκούσιον ἦν, ἄρτι μὲν περὶ εἰρήνης παρακαλεῖν, καὶ χρήματα τοσαῦτα διδόναι, καὶ τῶν νεῶν τῶν μακρῶν, πλὴν ὀλίγων, ἀφίστασθαι, καὶ τὸ πολὺ τῆς ἀρχῆς ὑμῖν παριέναι, καὶ περὶ τῶνδε ὀμνύναι τε καὶ ὁρκοῦν πέμψαντας ἐς Ρώμην· ἔτι δ' ὄντων τῶν ἡμετέρων πρέσβεων παρ' ὑμῖν, ἑκόντας

Lin. 28. τὸ πλῆθος *carent Edd. Dederunt Bav. Vat.* *L.* 29. παρὰ δ' ἡμῖν *Edd. ex Reg. A. a pr. man.* *L.* 30. ἡμετέρας *edit.* 1. *Aug. Rectius Bav. cum edit.* 2. 3. *Ibid.* ἀβουλίας *Bav. male.* *L.* 31. εἴ τῷ *edit.* 2. 3. *Ibid.* καὶ τῷ πεισθ. *Edd.* *L.* 33. ὑπείδεσθε *Edd. & Bav. quod in* ὑπιδεσθε *mutare jussit H. Steph.* ὑπειδεσθαι *Aug.* ἐπίδεσθαι *Vat. pro quo* ἐπίδεσθε *scribendum censui.* *L.* 34. ἀκούσιον *Edd. ac, ni fallor, Ven.* ἑκούσιον *Aug. Bav. Vat. Cand.* *L.* 37. παρεῖναι *vulgo:* παριέναι *dedit Bav.* *L.* 38. ὀμνῦναί τε *Aug.* *Ib.* πέμψαντες *edit.* 1. *male.* *L.* 39. ὑμετέρων πρέσβεων παρ' ἡμῖν *Bav. perperam.*

„ad gratiam dicitur, id apud multitudinem valet plurimum. Quod & nos experti sumus, qui, nec suadendo, nec dissuadendo, quidquam apud plebem profecimus, *propter nonnullos*, qui & domi nos calumniantur, & apud vos etiam libere loquendi facultatem ademerunt. Ne enim, quæso, ex vestra, PRINCIPES ROMANI, consulendi parendique sapientissima disciplina res nostras existimetis. Quodsi cui vero hoc ipsum in crimine videtur ponendum, quod concitatori„bus illis suis paruerit multitudo; *famem*, quæso, spectate, *necessitatemque* ex malo isto nobis inductam. Non enim, profecto, ab eodem populo *ultro ac sua voluntate* duo hæc fieri potuerant: ut modo pacem oraret, tantumque pecuniarum penderet, naves longas paucis exceptis traderet, maxima parte imperii vobis cederet, in easque conditiones jusjurandum interponeret, ac legationem in hoc ad senatum mitteret vestrum; modo rursus, legatorum reditu non ex-

ἁμαρτεῖν. Ἀλλὰ μάλιϛα μὲν θεῶν τις ἔβλαψε, καὶ ὁ χειμὼν ὁ τὴν ἀγορὰν ὑμῶν ἐς Καρχηδόνα καταγαγών· A. U. 552. ἐπὶ δὲ τῷ χειμῶνι ὁ λιμὸς, ἡμᾶς ἀφείλετο, μὴ καλῶς ὑπὲρ τῶν ἀλλοτρίων φρονῆσαι, πάντων ἐνδεεῖς ὄντας. οὐδὲ λογισμὸν αἰτεῖν ἄξιον παρὰ πλήθους ἀσυντάκτου καὶ ἀτυχοῦντος.

LI. Εἰ δὲ καὶ ὡς ἀδικεῖν ὑμῖν δοκοῦμεν, οὐκ ἀτυχεῖν· ὁμολογοῦμεν. καὶ δι᾽ αὐτὸ καὶ παρακαλοῦμεν. ἔϛι δὲ τῶν μὲν οὐδὲν ἁμαρτόντων, δικαιολογία· τῶν δ᾽ ἁμαρτόντων, παράκλησις. ἐφ᾽ ᾗ ταχύτερός ἐϛιν ὁ τῶν εὐτυχούντων ἔλεος, τὰ ἀνθρώπεια ὑφορωμένων, ὅταν αἴσθωνται διὰ τὰς αἰφνιδίους μεταβολὰς παρακαλοῦντας τοὺς ἐχθὲς ἀδικεῖν δυναμένους. οἵα καὶ ἡ Καρχηδονίων πόλις, ἡ τῆς Λιβύης μεγίϛη καὶ δυνατωτάτη ναυσὶ καὶ χρήμασιν ὁμοῦ καὶ ἐλέφασι, καὶ ϛρατῷ πεζῷ τε καὶ ἱππικῷ,

Lin. 40. ἔβλαπτε *Bav.* *L.* 41. ἀγορὰν ἡμῶν *edit.* 2. & *Aug. male.* *L.* 42. ἡ λιμὸς *Edd. invitis MSS.* *Ibid.* ὑμᾶς ἀφείλετο *edit.* 1. & *Aug. Pronomen person. plane omisit Bav.* *Ib. An pro* μὴ καλῶς *legendum* τὸ καλῶς ? *An ante* ἀφείλετο *inserendum nomen* νοῦν ? *L.* 43 *sq.* οὐ δὴ *Aug.* *L.* 47. δι᾽ αὐτὸ παρακαλ. *Aug.* *L.* 48. μηδὲν *Edd. Aug.* οὐδὲν *Bav. Vat.* *L.* 52. οἷα Καρχηδόνιοι, πόλις ἡ τῆς Λιβ. *Bav. Mallem* οἵα. *L.* 53. ἡ τῆς *Edd.* ἢ τῆς *Aug.*

„ spectato, ultro in fœdus peccaret. Sed ut verissime dicam, *ad deum aliquem iratum* referendum illud malum est; & *ad tempestatem* quæ commeatus vestros in portum nostrum adpulit. Juxta tempestatem vero, *fames* mentem nobis ademit; ne de rebus alienis, quum ipsi rerum omnium essemus inopes, sana consilia caperemus. Neque vero ratio actorum postulari a multitudine incondita potest, quæ miseriis premitur.

51. „Quod si vel sic vero im„probi potius, quam miseri, vobis videmur; *fatemur culpam:* atque etiam idcirco *deprecamur.* Relinquatur innocentibus caussæ dictio: erratum agnoscentes decet deprecatio; quæ facilius apud felices miserationem invenit, si considerent mutabiles rerum humanarum vices, & veniam orantes hodie, qui heri vim inferre potuerant. Quemadmodum Carthaginiensium civitas, totius Africæ maxima, potentissimaque classibus, pecuniis, elephantis, pedestribus eque-

A. U. 552.

καὶ ὑπηκόοις πολλοῖς· ἑπ͂ακοσίοις ἔτεσιν ἀνθήσασα, καὶ Λιβύης ἁπάσης καὶ ἄλλων ἐθνῶν καὶ νήσων καὶ θαλάσσης τοσῆσδε ἄρξασα, καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ἐς ἀμφήριστον ἐπιπλεῖστον ἐλθοῦσα· νῦν οὐκ ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ ταῖς ναυσὶν, οὐδ᾽ ἐν τοῖς ἐλέφασι καὶ ἵπποις, οὐδ᾽ ἐν τοῖς ὑπηκόοις, (ὧν πάντων ὑμῖν ἀφίσταται,) τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, ἀλλ᾽ ἐν αὐτοῖς ὑμῖν ἔχει, τοῖς προπεπονθόσι κακῶς. ἃ χρὴ θεωροῦντας ὑμᾶς, καὶ τὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς νέμεσιν φυλασσομένους, μετριοπαθῶς χρῆσθαι ταῖς εὐπραξίαις· καὶ τῆς σφετέρας αὐτῶν, ὦ Ῥωμαῖοι, μεγαλοφροσύνης, καὶ τῆς Καρχηδονίων ποτὲ τύχης ἄξια πράσσειν, τάς τε τοῦ δαιμονίου μεταβολὰς ἀνεπιφθόνως ἐν ταῖς ἡμετέραις συμφοραῖς διατίθεσθαι· ἵνα καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀναμάρτητα ᾖ τὰ ὑμέτερα ὑμῖν, καὶ πρὸς ἀνθρώπων ἀξιέπαινα πάντων.

Lin. 56. πάσης Edd. Bav. ἁπασ. Aug. L. 58. ἐπὶ πλεῖστον Edd. Sed una voce MSS. L. 60. ἀφίστατε edit. 1. male. L. 63. φυλαττομ. Edd. Ibid. μετριοπαθῆ Reg. B. & a pr. m. Reg. A. qui a sec. m. dat μετριοπαθεῖς. L. 65. τύχης ποτὲ Bav. L. 68. ὑμέτερα ἡμῖν edit. 2. 3. ἡμέτερα ὑμῖν Aug. L. 69. πρὸς ἀνθρώπους ἀξιεπ. πάντας Edd. Aug. πρ. ἀνθρώπους ἀξ. πάντων Vat.

„ stribusque copiis, subditorum denique multitudine; postquam per DCC. annos floruit, Africæque universæ, aliisque gentibus, & insulis, & tam late fuso mari imperavit, imperiique vestri jamdudum æmula fuit; nunc non in maritimis opibus & classibus, non in equitatu elephantisque, non in provinciis, quibus omnibus vobis decedit, spem salutis collocat: sed in vobis ipsis, qui multum mali prius ab illa perpessi estis. Quæ vos considerare oportet, fortunæque invidiam, quæ nunc illos premit, caventes, moderate uti prosperitatibus. Rationeque habita cum magnanimitatis vestræ, *PRINCIPES ROMANI*, tum Carthaginiensium pristinæ felicitatis, talia vos oportet in hac fortunæ vicissitudine nostrisque calamitatibus consilia sequi, quæ nec invidiæ vobis sint, & Diis immortalibus probentur, mortaliumque omnium laudibus queant excipi.

LII. Οὐ γὰρ, μὴ μετάθωνταί γε καὶ νῦν οἱ Καρχηδόνιοι, δέος ἐστὶν, οἳ τοσήνδε μετάνοιαν καὶ δίκην τῆς πρὶν ἀγνωμοσύνης ὑφίστανται. ἔστι δ᾽ ἀναμαρτησίας τοῖς μὲν σώφροσιν ἡ εὐβουλία φυλακή· τοῖς δ᾽ ἁμαρτοῦσι, τὸ προπαθεῖν καὶ μεταγνῶναι. βεβαιοτέρους τε, εἰκός ἐστι, τοὺς νενουθετημένους γε εἶναι τῶν ἀπειράτων. οὐδ᾽ ἄξιον, Καρχηδονίοις ὑμᾶς ὠμότητα καὶ ἁμαρτίαν ἐπικαλοῦντας, ταῦτα μιμεῖσθαι. τοῖς μὲν γὰρ ἀτυχοῦσιν, ἑτέρων ἁμαρτημάτων ἄρχουσιν ὑπὸ τῆς ἀπορίας αἱ συμφοραί· τοῖς δ᾽ εὖ πράσσουσιν, ἐν ἐξουσίᾳ τὸ φιλάνθρωπόν ἐστιν. Οὐδ᾽ εὐκλεὲς, οὐδὲ συμφέρον ἐς τὴν ἀρχὴν ὑμῖν ἐστι, πόλιν τοσήνδε καθαιρεῖν μᾶλλον ἢ περισώζειν. ἐστὲ δὲ ἀμείνονες μὲν ὑμεῖς τῶν ὑμετέρων συμφερόντων κριταί. Ἡμεῖς δ᾽ ὑμῖν ἐς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν δύο ταῦτα μάλιστα φέρομεν ἐκ πάντων· τὸ τῆς Καρχηδονίων ποτὲ ἀξίωμα ἀρχῆς, A. U. 552.

Lin. 70. οὐ γὰρ εἰ μετάθωνται *Edd.* οὐ γὰρ δὴ μεταθῶνται *Bav.* οὐ γὰρ δὴ μὲν μετάθωνται *Vat. Dedi lect. Aug. & Ven. jam ab H. Steph. propositam, cui fortasse inter* γὰρ *&* μὴ *inseri poterat particula* δὴ. *L.* 72. δ᾽ ἀμαρτησίας *Vat. mendose. L.* 74. προσπαθεῖν *Bav. male. L.* 75. γε *caret Bav. L.* 82. μὲν *caret Bav. L.* 84. ποτὲ *caret Bav.*

52. „*Non* enim profecto, *ne in posterum* etiam *parum constanti in vos fide sint Poeni, verendum est;* qui præteritæ stoliditatis tam gravi pœnitentia pœnaque premuntur. Quod si *innocentes proprii prudentia consilii retrahit ab injuria;* hi, *qui peccarunt, pœnitentia factorum, & malorum sensu,* in quæ inciderunt, *retinentur.* Quos castigatos, credibile est, constantiores fore in officio, quam qui numquam disciplinam experti sunt. Nec decet vos, qui Pœnorum crudelitatem & iniquitatem insectamini, vitia eorum imitari. Nam „infelices quidem, dum quo se vertant nesciunt, eo nonnumquam delabuntur, ut ex ipsis calamitatibus novam peccandi materiam capiant. Sed felices nil impedit, quo minus humanitate & clementia utantur. Jam vero & ad ipsius *vestræ Rei publicæ* tam *gloriam,* quam *utilitatem* pertinet, tantam civitatem servare potius, quam perdere. Quamquam, quid magis vobis conferat, vestrum esto judicium. Nos in defensionem salutis nostræ duo hæc potissimum prætendimus: *imperii Carthaginiensium* antiquam *dignitatem;* & *vestram*

A. U. 552. καὶ τὴν ὑμετέραν αὐτῶν ἐς πάντα μετριοπάθειαν, ἣ μετὰ τῶν ὅπλων ἐς τοσοῦτον ὑμᾶς ἐπῆρεν ἀρχῆς καὶ δυνάμεως. Τίσι δὲ συνθήκαις ἂν ἄρα διδῶτε τὴν εἰρήνην, χρησόμεθα περὶ αὐτῆς· περισσὸν λέγειν, τοὺς ἐφ' ὑμῖν τὰ ἑαυτῶν τιθεμένους.

LIII. Τοσαῦτ' εἰπὼν ὁ Ερiφος, ἐπέκλαυσεν. ὁ δὲ Σκιπίων μεταστησάμενος αὐτοὺς, ἐβουλεύετο μετὰ τῶν ἀρίστων ἐπὶ πολύ. ὡς δ' ἔκρινεν, ἐσκαλέσας αὐτοὺς, ἔλεγεν ὧδε· Εστὲ μὲν οὐδεμιᾶς συγγνώμης ἄξιοι, πολλάκις ἐς σπονδὰς ἡμῶν ὑβρίσαντες, καὶ τὰ τελευταῖα νῦν καὶ ἐς πρέσβεις ἁμαρτόντες οὕτω φανερῶς καὶ ἀθεμίτως, ὡς μήτε ἐξαρνεῖσθαι, μήτε ἀντιλέγειν ὅτι μὴ τῆς ἐσχάτης ἐστὲ τιμωρίας ἄξιοι. Τί δὲ δεῖ κατηγορεῖν τῶν ὁμολογούντων; Ες ἱκεσίας καταφεύγετε, οἱ μηδ' ὄνομα Ῥωμαίων ὑπολιπόντες ἂν, εἰ ὑμεῖς ἐκρατήσατε. Αλλ' ἡμεῖς

L. 85. ἐς πάντας *Edd. invitis omnibus MSS.* *L.* 88. *verba* περὶ αὐτῆς *cum ſqq. jungunt Edd. Inſerendumque videri* γὰρ, *monuit H. Stephanus. Secutus ſum diſtinctionem MSStorum Aug. & Bav. & Cand.* *L.* 90. ὁ Σέριφος *h. l. edit.* 1. *cum Regiis, Bav. & Vat.* *L.* 95. πρεσβείας *Edd.* *L.* 97. δεῖ *caret Bav.* *L.* 99. καταλιπόντες *Edd.*

„in omnibus rebus *moderationem*, quæ, cum armis conjuncta, ad tantam vos provexit potentiam. Quibuſcumque autem legibus pacem nobis dederitis, his eam accipiemus. Dicere conditiones, non eorum eſt, qui veſtræ poteſtati ſe ſuaque omnia committunt."

53. Hanc orationem *Hædus* fletu concluſit. SCIPIO vero, juſſis legatis ſecedere, diu conſultavit cum optimatibus; & poſt deliberationem revocatos ſic adlocutus eſt:

„ *VENIA* quidem *nulla digni eſtis*; qui toties fœdera violaſtis noſtra, & nunc poſtremo in legatos quoque tam nefarium facinus adeo palam admiſiſtis, ut neque factum negare ſuſtineatis, &, extrema quæque pati vos commeritos eſſe, ultro fateamini! Quid autem confeſſos accuſare opus eſt? Ad ſupplicationes confugitis; qui ne nomen quidem Romanorum relicturi eratis, ſi vobis contigiſſet vincere. Nos vero numquam ſimilem veſtræ

A. U. 552.

μεῖς μὲν οὐδέ ποθ' ὑμῖν ὅμοια ποιήσομεν· ἐπεὶ καὶ τοὺς πρέσβεις ὑμῶν, ἔτι ὄντας ἐν Ῥώμῃ, παρεσπονδηκότων ὑμῶν, καὶ ἐς πρέσβεις ἁμαρτόντων, ἥ τε πόλις ἀπέλυσε, κἀγὼ, καταχθέντας ἐς τὸ στρατόπεδον, πρὸς ὑμᾶς ἤδη πολεμοῦντας ἀπέπεμψα ἀπαθεῖς. χρὴ δ' ὑμᾶς, καταγινώσκοντας αὐτῶν, ὅ τι ἂν λάβητε, κέρδος ἡγεῖσθαι. λέξω δ' ἅ μοι δοκεῖ, καὶ ἡ σύγκλητος ἐπιψηφιεῖ ἃ ἂν δοκιμάσῃ.

LIV. Δίδομεν ὑμῖν καὶ ἔτι τὴν εἰρήνην, ὦ Καρχηδόνιοι, ἢν τάς τε ναῦς τὰς μακρὰς παραδίδωτε Ῥωμαίοις, χωρὶς δέκα μόνων, καὶ τοὺς ἐλέφαντας ὅσους ἔχετε, καὶ ὅσα ἡρπάσατε πρώην, ἢ τῶν ἀπολωλότων τιμὴν, ἐμοῦ τὰ ἀμφίβολα κρίνοντος, καὶ αἰχμάλωτα πάντα, καὶ αὐτομόλους, καὶ ὅσους Αννίβας ἐξ Ἰταλίας ἤγαγε. ταῦτα μὲν ἐν τριάκοντα ἡμέραις, ἀφ' οὗ ἂν ἡ εἰρήνη κριθῇ.

Lin. 1. ἐποιήσαμεν *Edd.* egimus *Cand.* ποιήσαμεν *mend. Vat. Sed* ποιήσομεν *Regius uterque, Aug. Bav.* *L.* 4. κατεχθέντας *Aug. ut alibi, quod ex* κατενεχθέντας *ortum esse potest.* *L.* 5. *pro* ἀπέπεμψα *dat* ἀπέλυσα *Bav. quod ab Excerptore esse videtur.* *L.* 6. αὐτῶν *edit.* 2. 3. *invitis MSStis.* *L.* 9. ὑμῖν τὴν εἰρήνην ἔτι καὶ νῦν *Bav.* *L.* 10. παραδιδῶτε *Edd. Aug.* παραδίδωτε *Bav.* *L.* 12. πρώην, τὴν τῶν *omissa part.* ἢ *Bav.* *L.* 14. καὶ *ante* ὅσους *caret Bav.* *L.* 15. *artic.* ἡ *ad* εἰρήνη *ex Aug. & Bav. adjeci.*

„vestræ agendi rationem tenebimus: postquam & legatos vestros, etiam tum in Urbe morantes, quum vos & nostros legatos & fœdera violastis, populus Romanus dimisit; & ego eosdem, mea in castra delatos, vobis, jam hostibus, intactos remisi. Debetis autem, quum vos ipsi condemnetis, lucrum existimare quidquid acceperitis. Dicam igitur equidem meam *de pacis conditionibus* sententiam: & senatus noster rata „habebit, quæ ei placuerint.

54. „*Damus* nunc quoque *pacem vobis*, CARTHAGINIENSES, *si naves rostratas* populo Romano, decem tantum exceptis, *tradideritis*; *elephantos*que quotquot habetis; *quæ*que nuper *rapuistis*, aut rerum amissarum pretium, controversis rebus meo arbitrio relictis: tum vero *captivos*, *transfugas*, & milites Annibalem ex Italia secutos, reddideritis: & hæc quidem intra diem trigesimum ex quo pax declarata

A. U. 552. ἐν δὲ ἑξήκοντα ἡμέραις, Μάγωνα χρὴ Λιγύων ἀποστῆναι, καὶ τὰς φρουρὰς ὑμᾶς ἐξαγαγεῖν ἐκ τῶν πόλεων, ὅσαι τῶν Φοινικίδων τάφρων ἐκτός εἰσι, καὶ, ὅσα αὐτῶν ἔχετε ὅμηρα, ἀποδοῦναι· καὶ ἐς Ῥώμην ἑκάστου ἔτους ἀναφέρειν Εὐβοεικὰ τάλαντα διακόσια, ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτούς. καὶ μήτε ξενολογεῖν ἀπὸ Κελτῶν ἢ Λιγύων ἔτι· μήτε Μασσανάσσῃ, μήτε ἄλλῳ Ῥωμαίων φίλῳ, πολεμεῖν· μηδὲ στρατεύειν τινὰ Καρχηδονίων ἐπ' ἐκείνους, ἀπό γε τοῦ κοινοῦ. τὴν δὲ πόλιν ὑμᾶς ἔχειν, καὶ τὴν χώραν, ὅσην ἐντὸς τῶν Φοινικίδων τάφρων εἴχετε ἐμοῦ διαπλέοντος ἐς Λιβύην. Ῥωμαίων τε εἶναι φίλους καὶ συμμάχους κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· ἢν ἀρέσκῃ ταῦτα τῇ βουλῇ. ἀρεσάντων δὲ, Ῥωμαίους ἀναχωρεῖν ἐκ Λιβύης πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἡμέραις. ἀνοχὰς δὲ ἢν ἐθέλητε λαβεῖν, ἕς τε πρεσβεύσητε ἐς Ῥώμην· δώσετε μὲν ἡμῖν αὐτίκα ὅμηρα, πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν παῖδας, οὓς ἂν

Lin. 18. εἰσι *caret Bav.* *L.* 20. Εὐβοϊκὰ *Bav.* *L.* 21 *ſq.* μὴ Μασσαν. *Edd.* μὲν Μασσαν. *Aug.* μήτε *dedit Bav.* *L.* 24. πόλιν ὑμῖν ἔχειν *Bav. quod non ſpernendum.* *L.* 29. ἡμέρας *Bav. male.* *Ibid.* ἀνοχάς τε *Edd. Aug.* δὲ *dedit Bav.* *L.* 30. πρεσβεύσησθε *Aug.* *Ibid. poſt* δώσετε *Editi carent* μὲν, *quod dant Aug. Bav.*

„fuerit. Intra ſexageſimum vero oportet *Mago* decedat e Liguria, & præſidia deducatis e civitatibus *extra Foſſas Punicas* ſitis, obſideſque illis, quotquot habetis, reddatis. Romam vero in ſingulos annos adferetis CC. *talenta Euboica* per annos L. Nec licebit vobis poſthac vel e Gallia Liguriaque mercenarium militem conducere; vel contra *Maſiniſſam*, alioſve populi Romani amicos, bellum gerere; vel Carthaginienſem quemquam contra eos, ex publico quidem „conſenſu, militare. Urbem vero tenebitis veſtram, & agrum intra Foſſas Punicas, his terminis quibus habuiſtis me in Africam navigante. Coletiſque populi Romani amicitiam, & ei terra marique ſubmittetis auxilia; ſi modo hæc eadem ſenatui noſtro placuerint. Quæ ubi rata fuerint, Romanus exercitus decedet ex Africa intra diem centeſimum quinquageſimum. Et, ſi volueritis ad legationem mittendam *inducias*, ſtatim dabitis nobis *obſides*, CL. filios familias, quos ipſe le-

αὐτὸς ἐπιλέξωμαι· δώσετε δὲ ἐς δαπάνην τῇ στρατιᾷ ἄλλα τάλαντα χίλια, καὶ ἀγοράν. καὶ γενομένων τῶν σπονδῶν, ἀπολήψεσθε τὰ ὅμηρα. A. U. 552.

LV. Ταῦτα τοῦ Σκιπίωνος εἰπόντος, οἱ μὲν πρέσβεις ἔφερον ἐς Καρχηδόνα τοὺς λόγους. συνιόντος δὲ τοῦ πλήθους ἐς ἐκκλησίαν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας, τοῖς μὲν ἀρίστοις ἐδόκει τὰ προτεινόμενα δέξασθαι, καὶ μὴ, περί τινων ἀπειθοῦντας, κινδυνεύειν περὶ ἁπάντων. τὸ δ' ἀγοραῖον πλῆθος, οὐ τὸ παρὸν δεινὸν ἐκλογιζόμενοι μᾶλλον, ἢ τὴν ἀφαίρεσιν ὧν ἔχουσι, τοσήνδε οὖσαν, ἠπείθουν· καὶ ἠγανάκτουν, εἰ ἐν λιμῷ τὸν σῖτον οἱ ἄρχοντες αἱροῦνται Ῥωμαίοις, ἀντὶ τῶν πολιτῶν, ἐς τὰς ἀνοχὰς παρασχεῖν· ἐφ' ἕκαστόν τε αὐτῶν συνιστάμενοι, πᾶσιν ἠπείλουν τὰς οἰκίας αὐτῶν διαρπάσειν καὶ καταπρήσειν. τέλος δ' ἔγνωσαν, Αννίβαν, ἔχοντα μὲν ἤδη πεζοὺς ἑξακισχιλίους, ἱππέας δὲ πεντακοσίους, σταθμεύοντα δ' ἐν πόλει Μαρθαμᾷ, σύμβουλον ἐπὶ τοῖς παροῦσι καλεῖν. ὁ δ' ἧκε,

Lin. 33. τάλαντα ἄλλα *Bav.* *L.* 36. συνιόντες *Bav. mendose.* *L.* 40. *pro* μᾶλλον *dat* μόνον *Bav. male.* *L.* 42. ἢ ἐν λιμῷ *vitiose Bav.* *L.* 44. ἐφ' ἕκαστον τῶν αὐτῶν *Edd. male & invitis MSStis.* *L.* 47. σταθμεύοντας ἐν *Bav. male.* *Ibid.* Βαρθαμὰ *Bav.*

„gero: addetisque in stipendium exercitus mille talenta frumentumque. Obsides, postquam pax decreta fuerit, recipietis."

55. Hoc responsum legati retulerunt *Carthaginem.* Et, concionibus per aliquammultos dies habitis, *optimates censebant, accipiendas conditiones*; ne, si graventur quædam amittere, periclitentur de universis. Forensis autem *multitudo*, magis, quantum auferretur rerum suarum, spectans, quam periculum, quod imminebat, reputans, *repudiavit* illorum *consilium*; indigneque tulit, principes suos in fame publica frumentum malle Romanis militibus, induciarum causa, quam suis civibus, dare. Itaque circumstando singulos ex proceribus, minabantur cunctis, ædes se eorum direpturos crematurosque. Tandem placuit, *Annibalem vocari in consilium*; qui, contractis jam sex millibus peditum & quingentis equitibus, ad oppidum *Marthamam* diverterat. Venit il-

A. U. 552. καὶ, τῶν μετρίων δεδιότων μὴ Φιλοπόλεμος ἀνὴρ ἐπιτρίψῃ τὸ πλῆθος, πάνυ σεμνῶς ἐκέλευε τὴν εἰρήνην δέχεσθαι. Ὁ δὲ δῆμος καὶ τόνδε ὑπὸ ὀργῆς μανιώδους ἐβλασφήμει, καὶ πᾶσιν ἠπείλει· μέχρι, τῶν γνωρίμων τοὺς μὲν ἐς Μασσανάσσην καταφυγεῖν, τοὺς δὲ ἐς αὐτοὺς Ῥωμαίους αὐτομολῆσαι, τῆς πόλεως ἀπογνόντας.

LVI. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι πυθόμενοι, σῖτον πολὺν ἐς ἐμπόριόν τι ὑπὸ Αννίβου σεσωρεῦσθαι, ὁλκάδας ἐπ' αὐτὸν ἐξέπεμπον καὶ ναῦς μακράς· ἐγνωκότες, εἰ τὸν σῖτον λάβοιεν, ἐκστρατεῦσαι, καὶ ὑπομεῖναι πᾶν, ὅ τι ἂν ἡ τύχη κρίνῃ, μᾶλλον, ἢ Ῥωμαίοις δουλεύειν ἑκόντες. Ἐπεὶ δὲ ἄνεμός τε καὶ χειμὼν τὰς ναῦς συνέτριψαν, ἀπογνόν-

Lin. 49. μὴ πολέμιος ἀνὴρ *Edd. ex Reg. A.* μὴ πόλεμος ἀνὴρ *Reg. B. truncata voce. Ibid.* ἐπιτρίψει *Edd. L.* 50. ἐκέλευσε *Edd. ex Reg. A. L.* 51. ὑπὸ ὀργῆς βλασφήμου ἐβλασφ. *Edd.* βλασφήμου *omittunt Aug. Ven.* ὑπὸ ὁρμῆς μανιώδους ἐβλασφ. *Vat. Dedi lect. Bav. L.* 53. *vulg.* καταφεύγειν, *prætuli lect. Bav. L.* 56. Αννίβα *Vat. Ibid.* σεσωρευμένον *Edd. & MSS. omnes excepto Bav. Ac post illud verbum (spatio nonnullo in Edd. & in quibusdam MSS. vacuo relicto) DESUNT in Edd. & MSStis OMNIA QUÆ SEQUUNTUR usque ad* Cap. LIX. extr. *ut prima verba, quæ post lacunam exhibentur, illa sint,* ἀνώμαλον καὶ ἐπίφθονον. *LACUNAM ex* Bavarico Codice *SUPPLEVI; ad verbum atque literam exhibens Codicis scripturam; paucissimis exceptis, quæ, quum manifeste mendosa essent, in contextu emendata dedi, Codicis scriptura in marginem rejecta. L.* 57. *MS.* εἰς τὸν σῖτον. *L.* 59. *MS.* Ῥωμαίους.

le: &, quum moderati cives timerent, ne vir bellicosus populum concitaret, gravi oratione *pacem suasit Annibal.* Plebs vero, irata & furore percita, hunc quoque conviciis insectata est, minitabaturque omnibus. Eoque res est adducta, ut e nobilibus multi, desperata patriæ salute, pars ad Masinissam se conferrent, pars ad ipsos Romanos transfugerent.

56. Reliqui Carthaginienses, quum audivissent, in emporio quodam magnam frumenti copiam esse ab Annibale congestam; onerarias naves rostratasque ad illud advehendum miserunt. Constituerunt que, si nacti essent frumentum illud, belli fortunam denuo experiri, &, quodcumque illa decrevisset, pati potius, quam Romanorum servitutem ultro subire. Sed postquam ventorum tempestatisque vi quassatæ naves sunt; despera-

τες ἁπάντων, ἐμέμφοντο τοῖς θεοῖς ὡς ἐπιβουλεύουσι, καὶ συνετίθεντο τῷ Σκιπίωνι, καὶ ἐπρεσβεύοντο ἐς Ῥώμην. A. U. 553.
Καὶ ὁ Σκιπίων ἔπεμπε τοὺς συμβουλεύσαντας, κυροῦν τὰ συγκείμενα. Λέγεται δὲ τοῦτο εἰσηγήσασθαι, τῇ τε πόλει συμφέρειν ὑπολαβὼν, καὶ, πυθόμενος Γναῖον Κορνήλιον Λέντλον τὸν ὕπατον ἐφεδρεύειν αὐτοῦ τῇ στρατηγίᾳ, τὴν δόξαν οὐκ ἐθέλων ἑτέρου γενέσθαι. προσέταξε γοῦν λέγειν τοῖς ἀπιοῦσιν, ὅτι, βραδυνόντων Ῥωμαίων, αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ συνθήσεται.

LVII. Οἱ δὲ πάνυ μὲν ἥδοντο, κεκρατηκότες πόλεως τοσαύτης, ἣ πολλὰ καὶ δεινὰ πρότερον αὐτοὺς ἐδεδράκει, καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς δευτέραν ἢ τρίτην εἶχεν ἡγεμονίαν. Οἱ σύμβουλοι δ' ἐστασίαζον· οἱ μὲν ἔτι σὺν ὀργῇ χαλεπαίνοντες τοῖς Καρχηδονίοις· οἱ δὲ ἐλεοῦντες αὐτοὺς ἤδη,

DESIDERANTUR cuncta in Editis ac in omnibus MSStis, excepto Bavarico. *Lin.* 61. *MS.* ἐπιβουλεύουσιν, *&* *mox l.* 63. ἔπεμπεν, *cum* ν ἐφελκυστικῷ, *quod ſæpius in illo Codice addi ſolet ante conſonantem.* *L.* 63. *Forſan* τοὺς συμβουλεύσοντας κυροῦν. *L.* 66. *MS.* Λέντρον. *L.* 67. *MS.* οὐκ ἔθελεν. *Poterat etiam ad* τὴν δόξαν *adjici conjunctio* δὲ, *vel* καὶ *aut* τε; *quæ ſi quis opus eſſe ducat, tollenda erit paulo ante hypoſtigme inter* καὶ *&* πυθόμενος.

tis rebus omnibus, accuſantes Deos, quod ſibi infenſi eſſent, *pacti* ſunt *cum Scipione inducias*, *legationemque Romam miſerunt.* Simul cum Pœnis Scipio Romanorum legatos, qui ad ipſum communicandi conſilii cauſa fuerant miſſi, Romam remiſit; qui operam darent, ut ratæ haberentur conditiones, in quas pax convenerat. Fertur autem id *Scipio* ſuaſiſſe duabus de cauſis; cum, quod utilem eſſe rei publicæ pacem his conditionibus judicaverit; tum, quod, *Cn. Cornelium Lentulum* Conſulem intelligens *ſuæ inhiare provinciæ*, noluerit ab alio ſibi rapi belli confecti gloriam. Itaque proficiſcentibus præcepit *Scipio*, ut dicerent: *ſi cunctaretur ſenatus; ipſum per ſe pacem compoſiturum.*

57. Ac Romæ quidem magnopere lætati ſunt, eum devictum eſſe populum, a quo tantam vim malorum ad illud tempus accepiſſent, qui ſecundum tertiumve orbis terrarum tenuiſſet imperium. Sed de pace diſſentiebant deliberantium ſententiæ. Alii enim irarum adhuc indignationiſque pleni erant in Pœnos; alii contra, jam miſerantes eorum

A. U. 553. καὶ ἀξιοῦντες, ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις συμφοραῖς τὸ σφέτερον εὐπρεπὲς διατίθεσθαι. ὑπαναστὰς δέ τις τῶν Σκιπίωνος φίλων, εἶπεν· Οὐ περὶ τῆς Καρχηδονίων σωτηρίας ἐστὶν ἡμῖν ἡ φροντὶς, ὦ ἄνδρες, ἀλλὰ περὶ τῆς Ῥωμαίων ἔς τε θεοὺς πίστεως, καὶ πρὸς ἀνδρῶν εὐφημίας· μὴ Καρχηδονίων αὐτῶν ὠμότερα πράξωμεν, οἳ Καρχηδονίοις ὠμότητα ἐπικαλοῦμεν, καὶ μετριοπαθείας, αἰεὶ μετριάσαντες ἐπὶ τῶν βραχυτέρων, ἀμελήσωμεν ἐν τοῖς μείζοσιν· ἃ μηδὲ λαθεῖν ἔνεστι διὰ τὸ μέγεθος. ἀλλ' ἐς ἅπασαν γῆν περιελεύσεται καὶ νῦν καὶ ὕστερον, ἣν πόλιν περιώνυμον καὶ θαλασσοκράτορα ἀνέλωμεν, ἣ καὶ νήσων ἦρξε πολλῶν, καὶ θαλάσσης ὅλης, καὶ Λιβύης ὑπὲρ ἥμισυ, ἔν τε τοῖς πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀγῶσι πολλὰ καὶ τύχης καὶ δυνάμεως ἔργα ἐπεδείξατο. οἷς, ἔτι μὲν φιλονεικοῦσιν, ἐρίζειν ἔδει· πεσόντων δὲ, φείδεσθαι. καθὰ καὶ τῶν ἀθλητῶν οὐδεὶς τὸν πεσόντα ἔτι τύπτει, καὶ τῶν θηρίων

DESIDERANTUR cuncta in Editis ac in omnibus MSStis, excepto Bavarico. *L.* 81. *MS.* μετρίσαντες. *L.* 84. *MS.* ἣν πόλιν. *L.* 90. *MS.* τύπτειν.

ſortem, *in alienis calamitatibus*, cenſebant, *conſilia ex populi Rom. dignitate eſſe capienda.* Et ſurgens UNUS EX SCIPIONIS AMICIS, *hæc verba fecit:* „Non tam de Pœnorum nunc agitur ſalute, *PATRES CONSCRIPTI*, quam de Populi Romani in Deos fide, & apud homines fama: ne crudelius, quam ipſi Pœni, agamus nos qui Pœnorum inſectamur crudelitatem; neve, qui in minoribus ſervare modum ſemper conſuevimus, in majoribus rebus modum nullum ſtatuamus; quæ propter ipſam magnitudinem ne latere „quidem poſſint. Nam toto terrarum orbe & nunc & in poſterum ſpargetur fama, ſi deleverimus urbem celebrem marique dominam, quæ tot inſulis, marique univerſo, & Libyæ parti pluſquam dimidiæ, imperavit, & in bellis nobiſcum ipſis geſtis tot fortunæ & virtutis præclariſſima ſpecimina edidit. Cujus popularibus, dum arma tulerunt, ſigna inferre; poſtquam prolapſi ſunt, oportebat parcere: quemadmodum neque athletarum quiſquam eum, qui cecidit, amplius ferit; & ferarum pleræque parcere ſolent his, quæ

τὰ πολλὰ φείδεται τῶν καταπεσόντων. Καλὸν δὴ, ἐν τοῖς εὐτυχήμασι νέμεσιν θεῶν φυλάσσεσθαι καὶ ἀνθρώπων φθόνον. Εἰ δέ τις, ὅσα ἔδρασαν ἡμᾶς, ἀκριβῶς ἐκλογίζεται· αὐτὸ μάλιστά ἐστι τοῦτο τῆς τύχης τὸ φοβερώτατον, εἰ περὶ μόνης ἄρτι σωτηρίας παρακαλοῦσιν, οἱ πόσα καὶ πηλίκα δεδυνημένοι δρᾶσαι, καὶ οὐ πρὸ πολλοῦ περί τε Σικελίας καὶ Ἰβηρίας καλῶς ἀγωνισάμενοι. Ἀλλ' ἐκείνων μὲν δίκας ἔδοσαν. τῶν δὲ τελευταίων παραβάσεων λιμὸν αἰτιῶνται, κακὸν ἀνθρώποις ἐπιπονώτατον, ὃ πάντας ἐξαιρεῖν δύναται λογισμούς.

A. U. 553.

LVIII. Ἐγὼ οὐκ ἐρῶ μὲν οὐδὲν ὑπὲρ Καρχηδονίων· οὐ γὰρ ἄξιον· οὐδ' ἀγνοῶ, καὶ πρότερον αὐτοὺς ἄλλας συνθήκας πρὸ τῶνδε παραβῆναι. Ἃ δὴ ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ποιοῦντες οἱ πατέρες ἡμῶν ἐς τόδε τύχης προῆλθον, εἰδότας ὑμᾶς ἀναμνήσω. Τῶν γὰρ γειτόνων ἡμῖν τῶνδε

DESIDERANTUR cuncta in Editis ac in omnibus MSStis, excepto Bavarico. *Lin.* 93. *MS.* ἴδρασιν. *L.* 3. *pro* ἄξιον *legendum cuipiam videri possit* ἄξιοι: *sed nihil mutatum velim. Ibid. MS.* πρότερον τοὺς ἄλλας, *pro quo &* τὰς ἄλλας *poterat reponi.*

„humum prostratæ sunt. Nimirum *secundis in rebus convenit vindictam Deorum cavere, hominumque invidiam.* Quod si quis vero, quanta sint, quæ illi in nos admiserint, studiosius reputet; ipse hic maxime tremendus est casus fortunæ, quod de una salute sua hodie nobiscum agant hi, qui quot & quanta nobis mala inferendi vim nuperrime etiam habuerunt! & abhinc haud ita multo de Sicilia Hispaniaque præclare dimicarunt! Sed præteritorum quidem pœnas dederunt: postremarum autem culpam injuriarum in „*famem* rejiciunt, malorum omnium mortalibus gravissimum, quod facile quemvis de sanitate & mente deturbare potest.

58. „*Pro Carthaginiensibus* equidem *nihil dico*, *PATRES CONSCRIPTI*. Neque enim convenit: neque sum nescius, prius etiam alia fœdera, ante hoc de quo nunc agitur, fuisse ab illis violata. Sed, *quibus consiliis*, similibus in rebus, *usi patres nostri* pervenerint ad hoc felicitatis fastigium, quamquam ipsi minime ignoratis, liceat vos admonere. Scilicet hos nostros cir-

A. U. 553. πάντων ἐν κύκλῳ πολλάκις ἀποστάντων, καὶ σπονδὰς συνεχῶς λυσάντων, οὐ κατεφρόνησαν· οὐ Λατίνων, οὐ Τυῤῥηνῶν, οὐ Σαβίνων. τούς τε αὖ μετ᾽ ἐκείνους περιοικοῦντας ἡμῖν Αἰκανοὺς καὶ Βολούσκους, καὶ Καμπανοὺς, καὶ ὅσα ἄλλα τῆς Ἰταλίας ἐς σπονδὰς ὕβρισεν, εὐσταθῶς ἔφερον. καὶ τὸ Σαυνιτῶν γένος, τρὶς μὲν φιλίας καὶ συνθηκῶν καταφρονῆσαν, ἔτεσι δ᾽ ὀγδοήκοντα μεγίστους ἡμῖν πολέμους πεπολεμηκὸς, οὐκ ἀνέστησαν· οὐδὲ τοὺς ἄλλους, ὅσοι Πύῤῥον προσηγάγοντο κατὰ τῆς Ἰταλίας. Οὐδ᾽ ἡμεῖς, τὰ ἔναγχος ταῦτα, τοὺς Ἰταλῶν Ἀννίβᾳ προσθεμένους διεφθείραμεν, οὐδὲ Βρυττίους, οἳ μέχρι τέλους αὐτῷ συνηγωνίσαντο· ἀλλὰ γῇ μόνῃ ζημιώσαντες, εἰάσαμεν ἔχειν τὰ ὑπόλοιπα. ὡς εὐσεβὲς ὁμοῦ, καὶ ἐς εὐτυχίαν ἡμῖν χρήσιμον, μὴ ἀφανίζειν ἀνθρώπων γένη μᾶλλον, ἢ νουθετεῖν.

DESIDERANTUR cuncta in Editis ac in omnibus MSStis, excepto Bavarico. *Lin.* 8. *an mendo caret verbum* κατεφρόνησαν? *an omiſſum aliquid poſt* Σαβινων? *ut ſit:* non contemſerunt; ſed nec plane oppreſſerunt. *L.* 11. *an* εὐσταθεῖς? *L.* 14. *MS.* πεπολεμηκὼς. *L.* 16. *MS.* προθεμένους. *L.* 19. *verba* ὁμοῦ, καὶ ἐς εὐτυχίαν *per errorem bis poſuit librarius.*

„cum finitimos omnes, quum plus ſemel defeciſſent, fœderaque frequenter rupiſſent, non tamen projecerunt: neque Latinos, neque Etruſcos, neque Sabinos. Dein rurſus Æquos, Volſcos, Campanos, vicinos noſtros, & quæcumque aliæ gentes Italiæ fœdera violarunt, non idcirco internecione exſtinxerunt. Et Samnitium populum, poſtquam ter amicitiam populi Rom. fœduſque prodidit, & per LXXX. annos graviſſimo bello nobiſcum decertavit, non deleverunt funditus; ſicut nec illas gen„tes, quæ Pyrrhum contra nos in Italiam vocarunt. Neque vero nos nuper admodum hos, qui ex Italis ad Annibalis ſeſe amicitiam adjunxerant, perdidimus; ne Bruttios quidem, qui ad extremum uſque in ejus partibus permanſerunt; ſed agri tantum portione multatos, paſſi ſumus poſſidere reliqua; quod non *ad pietatem* ſolum, ſed & *ad felicitatem*, pertinere noſtram putavimus, *ſi non tam deleremus genera hominum, quam caſtigatos ad ſaniora conſilia revocaremus.*

LIX. Τί οὖν παθόντες ἐπὶ Καρχηδονίων ἀλλάξωμεν τὴν φύσιν, ᾗ χρώμενοι μέχρι νῦν εὐτυχοῦμεν; Ὅτι μείζων A. U. ἐστὶν ἡ πόλις αὕτη. Δι᾽ αὐτὸ μέντοι καὶ τοῦτο, μᾶλλον 553. ἔτι φειδοῦς ἀξία. Ἀλλ᾽ ὅτι πολλάκις παρεσπόνδησεν ἐς ἡμᾶς; Καὶ γὰρ ἕτεροι, καὶ σχεδὸν ἅπαντες. Ἀλλ᾽ ὅτι μικρὰν νῦν ὑφίσλανται τιμωρίαν; ὧν νῆες τε πᾶσαι χωρὶς δέκα παραιροῦνται· καὶ τοὺς ἐλέφαντας, οἷς ἰσχύουσι, παραδιδόασι· καὶ τάλαντα Εὐβοεικὰ μύρια τελοῦσι· καὶ πόλεων ἁπασῶν ἀφίσλανται, καὶ χώρας, ὅσης ἄρχουσιν ἐκτὸς τῶν Φοινικίδων τάφρων· καὶ σλρατολογεῖν αὐτοῖς ἀπηγόρευται· καὶ ὅσα λιμώτλοντες ἥρπασαν, ἀποδιδόασιν ἔτι λιμώτλοντες· καὶ τῶν ἀμφιλόγων ἐστὶν αὐτοῖς Σκιπίων, ὁ πολεμήσας, κριτής. Εγὼ μὲν καὶ τοῦ μεγέθους τῶνδε, καὶ τοῦ πλήθους, ἐπαινῶ τὸν Σκιπίωνα. καὶ ὑμᾶς ἀξιῶ φείσασθαι, διὰ τὸν φθόνον καὶ τὴν τῶν

DESIDERANTUR cuncta in Editis ac in omnibus MSStis, excepto Bavarico. *L. 25. MS. b. l.* εἰς. *L. 28. MS.* οἷ ἰσχύουσι. *L. 29. MS.* Εὐβοϊκὰ, *ut supra, ubi in Edd. & reliquis MSS. fuerat* Εὐβοεικά.

59. „Quid est igitur, quæso, *PATRES CONSCRIPTI*, quod *in Carthaginiensibus* mutemus hanc indolem, qua ad hunc diem usi, fruimur florenti rerum nostrarum statu? An, quod amplitudine præstat Carthaginiensium civitas? Atqui ob id ipsum magis digna est, cui parcamus. An, quod sæpius contra fidem fœderum egit? Atqui id aliæ pariter civitates, ac tantum non omnes, fecerunt. An, quod parum est pœnæ, quam nunc luere parati sunt? quibus naves omnes præter X. auferuntur; qui elephantos tradunt, quorum robore confidunt; „qui talentorum Euboicorum decem millia pendunt, & urbibus cunctis agrisque cedunt, quos extra Punicas Fossas possederunt; quibus exercitum conducere posthac non licet; qui, quæ fame coacti rapuerunt, hæc reddunt fame etiam nunc pressi; denique rerum controversarum judicem arbitrumque, ipsum, qui adversus eos signa tulit, Scipionem, agnoscunt? Ego vero & laudandum potius Scipionem ob magnitudinem horum multitudinemque censeo; & *vos oro hortorque, ut veniam detis Pœnis*, invidiam ac vicissitudinem rerum humanarum cogi-

A. U. 553. ἀνθρωπείων μεταβολήν· οἷς εἰσιν ἔτι νῆες, πρὶν συνθώμεθα, πολλαί, καὶ πλῆθος ἐλεφάντων· καὶ Αννίβας, στρατηγικώτατος ἀνήρ, ἤδη στρατιὰν ἔχει· καὶ Μάγων ἐκ Κελτῶν καὶ Λιγύων ἑτέρους ἄγει πολλούς· καὶ Βερμινᾶς, ὁ Σύφακος, αὐτοῖς συμμαχεῖ, καὶ ἄλλα Νομάδων ἔθνη· δούλους τε ἔχουσι πολλούς. καὶ ἢν ἀπογνῶσι τὰ παρ' ἡμῶν, ἀφειδῶς ἅπασι χρήσονται. Χαλεπώτερον δ' οὐδὲν ἀφειδίας ἐν μάχαις, ἐν αἷς καὶ τὸ δαιμόνιον ἀνώμαλον καὶ ἐπίφθονόν ἐστιν.

LX. Ἃ καὶ Σκιπίων ἔοικεν ὑφορώμενος ἐπιστεῖλαι μὲν ἡμῖν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἐπειπεῖν δ', ὡς καὶ βραδυνόντων συνθήσεται. εἰκὸς δ', ἐκεῖνον καὶ τάδε ἄμεινον ἡμῶν ἐκλογίζεσθαι, καὶ πλέον ἔτι συνορᾶν, ὄντα ἐπὶ τῶν ἔργων. λυπήσομέν τε, ἀκυροῦντες αὐτοῦ τὴν παραίνεσιν, ἄνδρα φιλόπολιν, καὶ στρατηγὸν ἐξαίρετον· ὃς

Desiderantur cuncta (*usque ad verba* καὶ τὸ δαιμόνιον *incluſ. lin.* 44.) in Editis ac in omnibus MSStis, excepto Bavarico. *Lin.* 40. *MS.* Λιβύων. *L.* 47. ὑμῖν *Bav. Vat. Ibid.* ἐπειπεῖν δ' ὅτι καὶ *Bav. L.* 49. πλέον τι *Edd. Aug. Dedi lect. Bav. & Vat. L.* 51 *ſq.* ὃς δ' οὐδ' *edit.* 1. *ex Reg. A. invitis reliquis MSS. quod in* ὅς γ' οὐδ' *mutatum in edit.* 2. 3.

„tantes. Sunt enim etiam nunc illis, donec fœdus concluſerimus, naves bene multæ; eſt copia elephantorum; eſt Annibal, vir bellicarum artium peritiſſimus, qui ad hunc diem exercitum habet; & Mago alium haud exiguum ex Gallis Liguribuſque adducit; & *Vermina*, Syphacis filius, & aliæ Numidicæ gentes cum auxiliis præſto ſunt; ſervorum denique magnam vim habent. Et quodſi veniam a nobis deſperant; ſævo dehinc furore omnia adgredientur. Nihil eſt autem deſperato furore magis „timendum in pugnis, in quibus & ceteroquin incerta ac maligna ſæpe fortuna eſt.

60. „Quæ ipſa & *Scipio*, ut videtur, ſubveritus, quum mentem ſuam nobis aperuit, adjecit, *daturum ſe, etiam nobis cunctantibus, pacem Pœnis.* Veriſimile eſt autem, illum hæc melius nobis perpendere, pluraque perſpicere, quum præſit omnibus. Cujus monita ſi neglexerimus, offendemus ducem eximium, & amantem patriæ; qui nobis, de bello in Africam transferendo ne cogitantibus quidem, auctor

A. U. 553.

οὐδ' ἐς Λιβύην ἡμᾶς ὁρμωμένους παρώξυνέ τε, καὶ στρατιὰν οὐ λαβὼν, αὐτῷ συνεστήσατο, καὶ τὰ ἐκεῖ προήγαγεν ἡμῖν ἐς ὅσον οὐκ ἠλπίζομεν. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι ῥαθύμως ἔχοντες ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ πολέμου, νῦν ἔχετε φιλονείκως καὶ ἀμέτρως. Εἰ δέ τις ταῦτα μὲν ἡγεῖται καλῶς ἔχειν, δέδιε δὲ, μὴ καὶ νῦν τὰς σπονδὰς παραβῶσιν οἱ Καρχηδόνιοι· μάλιστα μὲν εἰκὸς, αὐτοὺς ἤδη σπονδῶν φυλακῆς αἰσθάνεσθαι, πολλὰ ἐκ τῶν παραβάσεων παθόντας, καὶ τὴν εὐσέβειαν ἐς τὸ μέλλον ποιήσεσθαι περὶ πολλοῦ, ἐξ ἀσεβείας ἐς γόνυ πεσόντας. Οὐκ ἔστι δὲ τῶν αὐτῶν συμβούλων, ἄρτι μὲν καταφρονεῖν τῶν Καρχηδονίων, ὡς οὐδὲν ἔτι ἰσχυόντων· δεδιέναι δ' αὖθις, ὡς ἀποστῆναι δυναμένους. Ἡμῖν δὲ τὸ φυλάσσειν αὐτοὺς, ἐς τὸ μὴ πάλιν αὐξῆσαι, τοῦ νῦν ἀνελεῖν εὐχερέστερόν ἐστι. νῦν μὲν γὰρ ἐξ ἀπογνώσεως μαχέσονται· ὕστερον δ' αἰεὶ δεδιότας τηρήσομεν. ἄλις δὲ κακῶν ἔξουσι

Lin. 53. αὐτῷ edit. 2. 3. invitis MSS. L. 55. εὐθύμως pro ῥαθύμως Vat. male. L. 58. pro αὐτοὺς dat αὐτὸς Bav. male. L. 59. ἴδη pro ἤδη, mendose edit. 1. Ibid. pro αἰσθάνεσθαι forte ἐρασθήσεσθαι legendum esse adnotavit Musgr. Proclivius, ni fallor, foret ἀνθέξεσθαι. L. 60 sq. ποιήσασθαι Edd. Aug. Melius Bav. L. 66. νῦν γὰρ edit. 3. per errorem omisso μὲν.

„fuerat copias trajiciendi; &, quum non impetrasset exercitum, ipse sibi paravit; resque ibi gessit longe felicius, quam sperabamus. Quo magis mirandum est, vos bellum, quod tam negligenter suscepistis initio, nunc tam pertinaciter & immodice velle persequi. Quod si quis autem, cetera satis probans, hoc tantum veretur, ne nunc quoque Carthaginienses violent fœdera; verisimilius est, doctos quantum malorum ipsis adtulerit perfidia, nunc „fidem servaturos eo sanctius, quo magis contemtu religionis se pessumdatos sentiant. Nec est ejusdem consultoris, nunc Carthaginienses spernere, ut nihil valentes amplius; nunc timere, quasi ad rebellandum validos. *Nobis* vero *facilius est, cavere, ne crescant denuo, quam nunc eos omnino tollere.* Nunc enim cum desperatis pugnaremus; postea vero metu eos continebimus in officio. Et habebunt vel absque nobis satis incom-

A. U. 553. καὶ χωρὶς ἡμῶν, οἷς οἵ τε περίοικοι πάντες ἐπικείσονται, δυσμεναίνοντες τῆς ποτε βίας· καὶ Μασσανάσσης, ἀνὴρ πιστότατος ἡμῖν, ἐφεδρεύσει παρὼν αἰεί.

LXI. Εἰ δ᾽ ἄρα τις καὶ τῶνδε πάντων καταφρονεῖ· ὅπως δ᾽ αὐτὸς ἐκδέξεται τὴν Σκιπίωνος ἀρχὴν, τὸ ἑαυτοῦ μόνον σκοπεῖ, καὶ πιστεύει καὶ τὰ τῆς τύχης αὐτῷ ἐς τέλος ἀπαντήσειν· τί καὶ χρησόμεθα τῇ πόλει λαβόντες αὐτὴν, ἣν καὶ λάβωμεν; Ανελοῦμεν ἄρδην, ὅτι σῖτον ἡμῶν καὶ ναῦς ἥρπασαν; ἃ μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀξιοῦσιν ἀποδοῦναι. Ἢ τοῦτο μὲν οὐ πράξομεν, νέμεσίν τε θεῶν φυλασσόμενοι, καὶ ψόγον ἀνθρώπων· Μασσανάσσῃ δ᾽ ἔχειν δώσομεν; ἀλλ᾽ εἰ καὶ φίλος ἐστὶν, οὐ χρὴ στερροποιεῖν οὐδ᾽ ἐκεῖνον ἀμέτρως· ἡγεῖσθαι δὲ, τὴν ἔριν αὐτῶν τὴν ἐς ἀλλήλους τῷ Ρωμαίων κοινῷ συμφέρειν. Ἀλλ᾽ ἐς προσόδους τὴν χώραν ἀνήσομεν; ἀλλ᾽ ἡ φυλάξουσα

Lin. 68. ἐπεικείσονται *edit.* 1. *male.* *L.* 71. τῶνδε πάντως *Aug.* *L.* 72. *tria verba* τὴν Σκιπ. ἀρχὴν *omisit Bav.* *L.* 73. *pro* πιστεύει *dant* σκοπεύει *Edd. & Aug.* *L.* 74 *sq.* λαβόντες *Regii.* *L.* 77. καὶ τοῦτο *Bav. pro* ἢ τοῦτο. *Ib. sq.* νέμεσιν δὲ *Regii.* *L.* 81. τῶν Ρωμ. *Edd. Aug. Prætuli lect. Bav.* *L.* 82. ἀλλ᾽ *ante* ἐς προσοδ. *caret Bav. non male.* *Ibid.* ἀνύσομεν *Edd. Dedi lect. Bav. & Aug. quam & Musgr. proposuerat.* ἀνοίσομεν *legisse videtur Cand.*

„modorum; quos infeste urgebunt finitimi omnes, propter superbi imperii memoriam; & Masinissa, amicus nobis fidissimus, semper observabit ex insidiis.

61. „Quod si quis, spretis his omnibus, tantum, quomodo Scipioni succedat, & privata commoda, cogitat, atque fortunam ad extremum usque votorum propitiam sibi fore confidit; liceat ex eo quærere: *Quidnam tandem faciemus captæ urbi, si modo capere contingat?* num ideo funditus „eam evertemus, quia frumentum nostrum & naves rapuit? quas res parati sunt, adjecto magno aliarum rerum cumulo, restituere. An hoc quidem non faciemus, caventes deûm hominumque invidiam; sed Masinissæ donabimus? Atqui, tametsi amicus, non est tamen ne ipse quidem supra modum augendus potentia: quin potius, verum si quærimus, contentionem ejus cum Pœnis utilem nostræ reipublicæ judicabimus. An agrum eorum publicum faciemus, ut reditus ex

A. U. 553.

στρατιὰ τὴν πρόσοδον ἀναλώσει. πολλῆς γὰρ, ὡς ἐν πολλοῖς περιοίκοις, καὶ πᾶσι βαρβάροις, δεησόμεθα. Ἀλλ' ἀποίκους πέμψομεν ἐς μέσους τοσούσδε Νομάδας; οἳ, τῶν μὲν βαρβάρων ἰσχυόντων, αἰεὶ δεινὰ πείσονται· ἢν δ' ἐπικρατήσωσιν αὐτῶν, ἐς τὸ μέλλον ἡμῖν ἔσονται φοβεροὶ καὶ ἐπίφθονοι, χώραν τοσήνδε καὶ πολὺ κρείττονα τῆς ἡμετέρας ἔχοντες. Ἃ καὶ αὐτὰ, μοὶ δοκεῖ, συνιδὼν ὁ Σκιπίων, κελεύειν ἡμῖν δέχεσθαι τὰς Καρχηδονίων παρακλήσεις. Πειθώμεθα οὖν καὶ τοῖς δεομένοις καὶ τῷ στρατηγῷ.

LXII. Ὁ μὲν οὕτως εἶπε. Πούπλιος δὲ Κορνήλιος, Κορνηλίου Λέντλου συγγενὴς, τοῦ τότε ὄντος ὑπάτου, καὶ τὸν Σκιπίωνα διαδέξεσθαι προσδοκῶντος, ἀντέλεγεν οὕτως· Τὸ μὲν συμφέρον ἐστὶ μόνον ἐν τοῖς πολέμοις, ὦ ἄνδρες, χρήσιμον. καὶ ὅσῳ δυνατὴν ἔτι καὶ νῦν ἀποφαίνουσιν οὗτοι τὴν πόλιν, φυλάξασθαι χρὴ τὴν ἀπιστίαν

Lin. 82. *pro* δεησόμεθα *dat* δεῖ *Bav.* *L.* 85. πέμπομεν *Aug.* *L.* 89. αὐτὰ μὴ δοκεῖ *Bav. male.* *Ibid. vulg.* συνιὼν ὁ Σκιπ. *prætuli lect. Bav. & Vat.* *L.* 90. κελεύει δεῖν ἡμῖν δεχ. *Edd. Aug.* κελεύειν δέχεσθαι *Bav.* κελεύειν ὑμῖν δέχεσθαι *Vat.* *L.* 95. διαδέξασθαι *Regii, Bav. & Aug. ex emend. ab ead. man.*

„eo percipiamus annuos? At eos reditus absument præsidia; quibus multis magnisque opus erit, inter tot finitimas circum gentes, easque omnes barbaras. Colonos fortasse mittemus in mediam, tot gentibus frequentatam, Numidiam? Qui, prævalentibus barbaris, semper obnoxii erunt eorum incursionibus: quod si ipsi superiores evaserint, ob potentiam invidiosi nobis erunt & formidabiles, tantam possidentes regionem, nostra longe præstantiorem. Quæ omnia Scipio mihi videtur præclare „perspexisse, dum auctor nobis est, ut admittamus postulata Carthaginiensium. Quare *morem geramus & rogantibus & imperatori.*"

62. Ad hæc P. CORNELIUS LENTULUS, gentilis *Cnæi* ejus, qui tunc consul erat & Scipioni se successurum sperabat, respondit in hanc sententiam: „In bellis, *PATRES CONSCRIPTI*, sola quidem spectari *utilitas* debet. Adeoque, quo potentiorem etiam nunc civitatem istam hi nobis demonstrant, eo magis cavendum est ab ejus perfidia, conjuncta

A. U. 553. αὐτῆς μετὰ τῆς δυνάμεως, καὶ τὴν ἰσχὺν προανελεῖν, ἐπεὶ μὴ τὴν ἀπιστίαν δυνάμεθα. οὐδεὶς δ᾽ ἡμῖν καιρὸς ἐς τὸ λῦσαι τὸν ἀπὸ Καρχηδονίων φόβον ἐπιτηδειότερός ἐστι τοῦ παρόντος, ἐν ᾧ πάντων εἰσὶν ἀσθενεῖς καὶ ἄποροι· πρὶν αὖθις αὐτὸν ἐς ἑκάτερον αὐξῆσαι. Οὐ μέντοι καὶ τὸν τοῦ δικαίου λογισμὸν ἂν περιφύγοιμι. οὐδ᾽ ἀμετρίας μοὶ δοκῶ δόξαν οἴσεσθαι τὴν πόλιν ἐπὶ Καρχηδονίοις· οἳ παρὰ μὲν τὰς εὐπραξίας ἀδικοῦσι καὶ ἐνυβρίζουσιν ἐς ἅπαντας, ἐν δὲ ταῖς συμφοραῖς παρακαλοῦσιν· ἂν δὲ τύχωσιν, εὐθὺς ἐπὶ ταῖς συνθήκαις μετατίθενται. καὶ οὔτε σπονδῶν ἐστιν αὐτοῖς αἰδὼς, οὔτε λόγος ὅρκων· οὓς οὗτος ἀξιοῖ περισώζειν διὰ νέμεσιν θεῶν καὶ ἀνθρώπων φθόνον. Εγὼ δ᾽ αὐτοὺς τοὺς θεοὺς ἡγοῦμαι ἐς τόδε τὴν Καρχηδόνα περιενεγκεῖν, ἵνα δῶσί ποτε δίκην τῆς ἀσεβείας· οἳ καὶ περὶ Σικελίαν καὶ Ιβηρίαν καὶ Ιταλίαν, καὶ

Lin. 3. πάντας *maluit H. Steph.* *L.* 4. αὖθις αὐτῶν *Bav.* αὖθ. αὐτοὺς *maluit Musgr. Vulgatam lect. defendit H. Steph. referens ad* φόβον. *L.* 5. πεφύγοιμι *Bav.* *L.* 6. οἴεσθαι *pro* οἴσεσθαι *male Bav. Post hoc verbum autem excidisse videtur particip.* ἐρεθίζων, *vel* ἐπαίρων, *aut aliquid simile.* *L.* 9. *Non erat, cur* ἐπὶ τὰς συνθήκας *legendum suspicaretur C. Steph.* *L.* 10. καὶ *ante* οὔτε σπονδ. *adjeci ex Bav.* *L.* 12. δ᾽ αὐτοὺς ἡγοῦμαι τοὺς θεοὺς *Bav.* *L.* 13. τῆς *ante* ἀσεβ. *caret Bav.* *L.* 14. Ιταλ. καὶ Ιβηρ. *Aug. Ven. Cand.*

„ cum potentia: &, quoniam perfidiam non possumus tollere, ante omnia exstinguamus potentiam. Nec est aliud tempus opportunius liberandi nos a metu Carthaginiensium, quam nunc, dum infirmi & rerum omnium egeni sunt; priusquam vires & opes recipiant. Neque tamen *æquitatis justitiæ*que disceptationem in hac causa recusem. Neque vereor, ne populus Romanus videatur durius, quam par est, agere cum Carthaginiensibus: qui „ in rebus secundis iniqui & insolentes erga omnes sunt; in calamitatibus vero supplices; ac mox rursus, impetrata venia, discedunt a fœdere. Neque enim fœderum sanctitas, aut jurisjurandi religio, ulla est apud hos, quos ille a nobis conservandos ait, ne in Deorum vindictam incidamus hominumque invidiam. At ego, ipsos deos arbitror eo redegisse Carthaginem, ut tandem pœnas impietatis luant, qui icta in Sicilia, in Hispania,

ἐν αὐτῇ Λιβύῃ, καὶ πρὸς ἡμᾶς, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἅπαντας, αἰεὶ συνετίθεντο, καὶ παρώρκουν, καὶ δεινὰ καὶ σχέτλια ἔδρων. ὧν τὰ ἀλλότρια ὑμῖν πρὸ τῶν ἡμετέρων διέξειμι, ἵνα εἰδῆτε πάντας ἐφησθησομένους Καρχηδονίοις, εἰ δίκην δοῖεν. *A. U. 553.*

LXIII. Οὗτοι Ζακανθαίους, πόλιν Ἰβηρίας ἐπιφανῆ, σφίσι τε αὐτοῖς ἔνσπονδον, καὶ φίλην ἡμῖν, ἡβηδὸν ἔκτειναν, οὐδὲν ἀδικοῦντας. οὗτοι Νουκερίαν, ὑπήκοον ἡμῶν, ἐπὶ συνθήκῃ λαβόντες, καὶ ὀμόσαντες σὺν δύο ἱματίοις ἕκαστον ἀπολύσειν, τὴν μὲν βουλὴν αὐτῶν ἐς τὰ βαλανεῖα συνέκλεισαν, καὶ ὑποκαίοντες τὰ βαλανεῖα ἀπέπνιξαν, τὸν δὲ δῆμον ἀπιόντα κατηκόντισαν. Ἀχεῤῥάνων δὲ τὴν βουλὴν ἐν σπονδαῖς ἐς τὰ φρέατα ἐνέβαλον, καὶ τὰ φρέατα ἐνέχωσαν. Μάρκον τε Κορνήλιον, ὕπατον ἡμέτερον, ὅρκοις ἀπατήσαντες, ἤγαγον μὲν ὡς ἐπισκεψόμενον αὐτῶν τὸν στρατηγὸν ἀῤῥωστοῦντα· συναρπάσαν-

Lin. 15. πρὸς ἅπαντας τοὺς ἄλλους *Edd. Secus Bav. Aug. Ven.* *L.* 16. παρώρμουν *edit.* 1. *ex Regiis.* παρώρμων *edit.* 2. 3. *ex ingenio H. Stephani.* *L.* 17. προ τῶν ἡμέραν *edit.* 1. *Regii.* πρὸ τῶν ὑμετέρων *Aug.* *L.* 18. τοῖς Καρχηδ. *Edd. ex Reg. A.* *L.* 24. ἀπολύειν *Bav.* *L.* 26. Ἀχεράνων *Edd. Aug.* *L.* 28. ἐπέχωσαν. *Bav.* *Ibid.* CNAEUM Cornelium *vocant Livius & Fasti.* *L.* 29. ἀπαντήσαντες *mendose edit.* 1. *Bav.*

„ in Italia, in Africa, nobiscum & cum aliis, *fœdera* cuncta *perfide violantes*, diras luctuosasque *crudelitates ubivis exercuerunt.* Quarum aliquot externa exempla referam, priusquam ad res nostras perveniam; ut sciatis, *omnes adplausuros*, *si illi pœnas meritas dederint.*

63. „ Hi *Saguntum*, urbem Hispaniæ nobilem, ipsis fœderatam, & nobis amicam, nihil commeritam, occidione deleverunt. Hi postquam *Nuceriam*, nostræ ditionis urbem, in deditionem acceperunt ex fœdere, jurati se permissuros ut oppidani cum binis vestibus abeant, senatum in balinea conclusum æstu suffocaverunt, populum vero abeuntem confixerunt jaculis. *Acerrarum* senatum, post fidem ei datam, in puteos conjectum terra obruerunt. *M. Cornelium*, consulem nostrum, jurejurando deceptum adduxerunt ad ipsorum ducem, quem velut ægrotum conveniret; mox-

A. U. 553. τες δὲ, ἀπήγαγον ἐς Λιβύην ἐκ Σικελίας αἰχμάλωτον, μετὰ δύο καὶ εἴκοσι νεῶν. ἔκτειναν δὲ καὶ Ῥῆγλον αἰκισάμενοι, στρατηγὸν ἕτερον ἡμῶν, ὑπὸ εὐορκίας ἐπανελθόντα πρὸς αὐτούς. ὅσα δ᾽ Ἀννίβας ἢ πολεμῶν, ἢ ἐνεδρεύων, ἢ παρορκῶν, ἔς τε πόλεις καὶ στρατόπεδα ἡμῶν, καὶ λήγων ἐς τοὺς συμμάχους ἔδρασε τοὺς αὐτοῦ, τάς τε πόλεις πορθῶν, καὶ τοὺς αὐτῷ συστρατευσαμένους κατακαίνων, μακρὸν ἂν εἴη καταλέγειν. πλὴν ὅτι τετρακόσια ἡμῶν ἀνέστησεν ἄστη· τοὺς δ᾽ αἰχμαλώτους ἡμῶν, τοὺς μὲν ἐς τάφρους καὶ ποταμοὺς ἐμβαλόντες, ὡς γεφύραις ἐπέβαινον· τοὺς δὲ τοῖς ἐλέφασιν ὑπέβαλλον· τοὺς δ᾽ ἀλλήλοις μονομαχεῖν ἐκέλευον, ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς συνιστάντες, καὶ πατέρας υἱοῖς. τὰ δ᾽ ἔναγχος ταῦτα, περὶ εἰρήνης ἐπρέσβευόν ἐνταῦθα, καὶ παρεκάλουν, καὶ ὤμνυον, καὶ οἱ πρέσβεις αὐτῶν ἔτι παρῆσαν· ἐν δὲ Λιβύῃ τὰς ναῦς ἡμῶν διήρπαζον, καὶ τοὺς στρατιώτας κατέδεον. τοσοῦτον αὐτοῖς καὶ ἀνοίας διὰ τὴν ὠμότητα περίεστι. LXIV. Τούτοις

Lin. 36. τοὺς αὐτοῦ *edit.* 2. 3. *invitis MSS.* τοὺς ἑαυτοῦ *Reg. B. L.* 39. ἀνέστησεν *ex Bav. recepi, pro vulg.* ἀνέστησαν. *L.* 41. ὑπέβαλον *Bav. Vat. L.* 44. περιεκάλουν *Bav. male. L.* 45. πρεσβ. αὐτοῖς *Edd. Aug. Rectius Bav. Vat.*

„que captivum abripuerunt in Africam e Sicilia, cum viginti duabus navibus. Alium imperatorem noſtrum, *Regulum*, excruciatum interemerunt; qui, ne jusjurandum falleret, ad eos redierat. *Annibal* vero quæ quantaque, bello, inſidiis, perfidia, in civitates noſtras exercituſque noſtros, ac poſtremo in ſuos ipſius ſocios patraverit, urbes populando, & proprios commilitones interficiendo, longum eſt recenſere. Verbo tamen dicam, quadringenta ab eo deleta noſtra „ eſſe oppida, captivos noſtros partim in foſſas & fluvios conjectos, ut pontium præberent uſum, partim ſubjectos elephantis proculcandos, partim digladiari coactos, compoſitis fratrum paribus, aut filiis cum parentibus. Nuperrime vero legatos huc de pace miſerunt, oraruntque, & jurejurando ſe obſtrinxerunt; & priuſquam illi hinc diſcederent, naves noſtras in Africa diripuerunt, militeſque conjecerunt in vincula. Ad tantam etiam inſaniam eos adigit crudelitas.

64. „ *His*

LXIV. Τούτοις οὖν τίς ἐστιν ἔλεος ἢ μετριοπάθεια παρ' ἑτέρων, τοῖς οὐδὲν μέτριον οὐδ' ἥμερον ἐς οὐδένας εἰργασμένοις; τοῖς (ὥσπερ ἔφη Σκιπίων) εἰ ἐλάβοντο ἡμῶν, οὐδ' ἂν ὄνομα Ῥωμαίων ὑπολιποῦσιν; Ἀλλὰ πίστις ἐστὶ βέβαιος, ἢ δεξιά. Ποία; τίς σπονδὴ, τίς ὅρκος, ὃν οὐκ ἐπάτησαν; τίς δὲ συνθήκη καὶ χάρις, ἐς ἣν οὐχ' ὕβρισαν; Μὴ μιμησώμεθα, φησὶν, αὐτούς. Τίνα γὰρ συνθήκην ἡμεῖς λύομεν, οἱ μήπω τι συνθέμενοι; Ἀλλὰ τὴν ὠμότητα, φησὶν, αὐτῶν μὴ μιμησώμεθα. Φίλους οὖν καὶ συμμάχους ποιησόμεθα τοὺς ὠμοτάτους; οὐδέτερα τούτων ἄξια. ἀλλ' ἐπιτρεψάτωσαν ἡμῖν αὐτοὺς νόμῳ νενικημένων, ὡς πολλοὶ σφᾶς ἐπέτρεψαν. σκεψώμεθα δ' ἡμεῖς. καὶ ὅ τι ἂν δῶμεν, εἴσονται χάριν, οὐχὶ συνθήκην νομίσουσιν εἶναι. διαφέρει δὲ τούτοιν ἑκάτερον ὧδε· μέχρι μὲν συντίθενται, A. U. 553.

Lin. 53. βέβαιος ἡ δεξιὰ *Bav. & Cand. quod & Musgr. proposuit. Mihi neutra lectio satis plana videtur. Ibid.* ποία *carent Aug. Ven. Nec expressit Cand. Sed agnoscit, præter Regios, Bav. & Vat. L.* 55. μιμησόμεθα οὖν, φησιν, αὐτούς; *Bav. omissa partic. negativa. L.* 57. *iterum* μὴ *ante* μιμησωμ. *omittit Bav. & h. l. etiam Vat. in quo ante* τὴν ὠμότητα *vetusto caractere superadditum* μὲν. *L.* 58. ποιησόμεθα *Bav. Aug. Sed indicativum, cum Editis & Regiis, servant, ni fallor, Vat. & Ven. L.* 59. νόμῳ μὲν νενικημένων, ὧ πολλοὶ *Bav. L.* 60. σκεψόμεθα *edit. 2. 3. invitis MSStis. L.* 61. νομίζοντες εἶναι *Bav. quod satis placet.*

64. „*His* igitur *quæ miseratio* ab aliis, aut *quæ moderatio debetur, qui nihil umquam moderate, nihil clementer,* in quemquam *fecerunt?* qui, ut ait Scipio, si nos vicissent, ne nomen quidem Romanum passi fuissent superesse? At fides, inquis, firma est, ac dextera! Quæ tandem? Quod fœdus, quod jusjurandum non conculcarunt? Quam pacem, quam gratiam non rependerunt injuria? Audio, non esse illos nobis imitandos! Ecquid igitur imitamur, qui pacem non „violamus, quæ nondum cum illis est composita? Sed crudelitatem eorum, ais, ne imitemur! Ergo-ne amicos & socios faciemus, homines crudelissimos? Neutrum horum æquum est. Satius est, ut *victi dedant se in nostram potestatem*, quomodo alii multi sese dediderunt. Tum vero deliberare nobis licebit: & *quidquid a nobis illi acceperint, habebunt gratiam*; non fœderi imputabunt beneficium. Differunt autem hæc duo sic: quamdiu fœdera nobis-

A. U. 553. παραβήσονται, καθάπερ καὶ πάλαι, πρόφασιν αἰεί τινα τῶν συνθηκῶν φέροντες, ὡς ἐν αὐταῖς ἠλαττωμένοι· τὰ δ᾽ ἀμφίλογα, εὐπροφάσιστα. ὅταν δὲ παραδῶσιν αὑτοὺς, καὶ τὰ ὅπλα παρελώμεθα, καὶ τὰ σώματα ἐφ᾽ ἡμῖν γένηται, καὶ πεισθῶσιν ὅτι μηδὲν αὐτοῖς ἐστιν ἴδιον· τὰ μὲν φρονήματα αὐτῶν καταβήσεται, ἀγαπήσουσι δ᾽ ὅ τι ἂν παρ᾽ ἡμῶν λάβωσιν ὡς ἀλλότριον. Εἰ μὲν οὖν Σκιπίωνι ἑτέρως δοκεῖ, τὰς γνώμας ἔχετε συγκρίνειν. εἰ δὲ συνθήσεται Καρχηδονίοις χωρὶς ὑμῶν, τί καὶ ἐπέστελλεν ὑμῖν; Ἐγὼ μὲν γὰρ, ὡς ὑμῖν κυρίοις οὖσι περὶ τῶνδε κρῖναι, τὴν γνώμην εἶπον, ἣν νομίζω συνοίσειν τῇ πόλει.

LXV. Τοιαῦτα μὲν καὶ ὁ Πούπλιος εἶπεν. Ἡ δὲ βουλὴ κατὰ ἄνδρα παρ᾽ ἑκάστου ψῆφον ᾔτει, καὶ ἐς τὴν Σκιπίωνος γνώμην αἱ πλείους συνέδραμον. Ἐγίγνοντο οὖν αἱ συνθῆκαι, τρίται αἵδε, Ῥωμαίοις καὶ Καρχηδονίοις πρὸς ἀλλήλους. καὶ ὁ Σκιπίων ἐς αὐτὰς ἐδόκει μάλιστα τοὺς Ῥωμαίους ἐναγαγέσθαι, εἴτε τῶν εἰρημένων οὕνεκα λογι-

Lin. 65 *sq.* παραδῶσιν αὐτοὺς *edit.* 2. 3. *invitis MSS.* *L.* 67. μηδέν ἐστιν αὐτοῖς *Aug.* ἐστιν *caret Bav.* *L.* 77. αἱ πλείω *Edd.* οἱ πλείους *Bav.*

„cum eis erunt, violabunt, ſicut adhuc fecerunt, ſemper aliquid prætexentes, cur ipſis iniquæ videantur fœderis leges: nam facile prætextus naſcuntur è rebus controverſis. Ubi vero ſe dederint, ademtis per nos armis, & in poteſtatem acceptis corporibus; ſcient nihil ipſis eſſe proprium, & demittent animos; contenti, quidquid a nobis, ut alienum, acceperint. Jam quod ſi aliter *Scipioni* videtur; poteſtis ſententias inter ſe collatas expendere. Quod ſi autem abſque vobis fœdus cum Carthaginienſibus facturus eſt; quid opus erat, ad vos rem referre? Ego vero apud vos, penes quos eſt hujus rei judicium, ſententiam eam dixi, quam è republica eſſe exiſtimo."

65. Hæc quum *P. Lentulus* verba feciſſet; ſenatus popoſcit calculos. *Vicit* autem *Scipionis ſententia* pluribus ſuffragiis. Atque ita tertio *ictum eſt fœdus* inter *Romanum Carthaginienſemque populos*. Cujus fœderis ineundi, ſive eis cauſis inductus, quæ ſunt paulo ante expoſitæ, auctor Romanis ſuaſorque fuerat *Scipio*;

σμῶν, εἴτε ὡς ἀρκοῦν Ρωμαίοις ἐς εὐτυχίαν, τὸ μόνην ἀφελέσθαι Καρχηδονίοις τὴν ἡγεμονίαν. εἰσὶ γὰρ, οἳ καὶ τόδε νομίζουσιν, αὐτὸν ἐς Ρωμαίων σωφρονισμὸν ἐθελῆσαι γείτονα καὶ ἀντίπαλον αὐτοῖς φόβον ἐς ἀεὶ καταλιπεῖν, ἵνα μή ποτε ἐξυβρίσειαν ἐν μεγέθει τύχης καὶ ἀμεριμνίᾳ. καὶ τόδε οὕτω φρονῆσαι τὸν Σκιπίωνα, οὐ πολὺ ὕστερον ἐξεῖπε τοῖς Ρωμαίοις Κάτων, ἐπιπλήττων παρωξυμμένοις κατὰ Ρόδου. Ὁ δὲ Σκιπίων, ταῦτα συνθέμενος, ἐκ Λιβύης ἐς τὴν Ιταλίαν παντὶ τῷ στρατῷ διέπλει, καὶ ἐς τὴν Ρώμην ἐσήλαυνε θριαμβεύων, ἐπιφανέστατα δὴ τῶν πρὸ αὐτοῦ. A. U. 553.

LXVI. Καὶ ὁ τρόπος, ᾧ καὶ νῦν χρώμενοι διατελοῦσιν, ἐστὶ τοιόσδε. Εστεφάνωντο μὲν ἅπαντες. ἡγοῦνται δὲ σαλπιγκταί τε καὶ λαφύρων ἅμαξαι· πύργοι τε παραφέρονται, μιμήματα τῶν εἰλημμένων πόλεων, καὶ γραφαὶ καὶ σχήματα τῶν γεγονότων. εἶτα χρυσὸς καὶ ἄργυρος

Lin. 81. τὸ μόνον *Edd.* τὸν μόνον *Aug.* *L.* 84. ἐσαεὶ φόβον *Bav.* *L.* 86. ὃ οὐ πολὺ *Edd. Aug. Cand.* *Delevi* ὃ *cum Bav.* *L.* 87. παροξυνομένοις *Edd. Aug.* *L.* 89. στρατοπέδῳ *Edd. Aug.* *L.* 90. ἐσέλαυνε *Vat.* *Ibid.* ἐπιφαν. δὲ *Edd.* *L.* 92. καὶ νῦν ἔτι *Vat.* *L.* 93. ἐστεφάνωνται *edit.* 2. 3.

ſive, quod ſatis eſſe populo Romano ad florentem rei publicæ ſtatum judicaverit, ſi imperium Pœnis eſſet ademtum. Sunt enim, qui & hoc arbitrentur; nimirum, „*ad continendos in majorum diſciplina Romanos voluiſſe Scipionem relinqui vicinam urbem æmulam*; ne fieret umquam, ut ſecuri nimia felicitate inſoleſcerent." Atque id ita ſenſiſſe Scipionem, haud ita multo poſt publice adfirmavit *Cato*, quum nimiam ſenatus iram in Rhodios reprehenderet. Jam vero *Scipio*, fœdere icto, ex Africa totum exercitum deportavit in Italiam, *Urbem*que *triumphans ingreſſus* eſt, illuſtriore pompa quam ante eam diem uſus fuerat quiſquam.

66. Fuit autem FORMA TRIUMPHI, qua etiam nunc utuntur Romani, hujuſcemodi. Coronati incedunt omnes. Præcedunt tubicines, & plauſtra onuſta ſpoliis: traducuntur turres, captarum urbium ſimulacra; tabulæque pictæ, quibus res geſtæ ad vivum exprimuntur; deinde aurum argen-

A. U. 553. ἀσήμαντός τε καὶ σεσημασμένος, καὶ εἴ τι τοιουτότροπον ἄλλο· καὶ στέφανοι ὅσοις τὸν στρατηγὸν ἀρετῆς ἕνεκα ἀναδοῦσιν ἢ πόλεις, ἢ σύμμαχοι, ἢ τὰ ὑπ' αὐτῷ στρατόπεδα. βόες δ' ἐπὶ τούτοις λευκοὶ, καὶ ἐλέφαντες ἦσαν ἐπὶ τοῖς βουσί· καὶ Καρχηδονίων αὐτῶν, καὶ Νομάδων, ὅσοι τῶν ἡγεμόνων ἐλήφθησαν. αὐτοῦ δ' ἡγοῦνται τοῦ στρατηγοῦ ῥαβδοῦχοι φοινικοῦς χιτῶνας ἐνδεδυκότες, καὶ χορὸς κιθαριστῶν τε καὶ τιτυριστῶν, ἐς μιμήματα Τυῤῥηνικῆς πομπῆς, περιεζωσμένοι τε καὶ στεφάνην χρυσῆν ἐπικείμενοι· ἴσα τε βαίνουσιν ἐν τάξει μετὰ ᾠδῆς καὶ μετ' ὀρχήσεως. λυδοὺς αὐτοὺς καλοῦσιν, ὅτι (οἶμαι) Τυῤῥηνοὶ Λυδῶν ἄποικοι. τούτων δέ τις ἐν μέσῳ, πορφύραν ποδήρη περικείμενος, καὶ ψέλλια καὶ στρεπτὰ ἀπὸ χρυσοῦ, σχηματίζεται ποικίλως ἐς γέλωτα, ὡς ἐπορχούμενος τοῖς πολεμίοις. ἐπὶ δ' αὐτῷ θυμιατηρίων πλῆθος, καὶ ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τοῖς θυμιάμασιν, ἐφ' ἅρματος καταγεγραμμένου ποικίλως, ἐστέπται μὲν ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων

Lin. 98. ὅσοι *mendose edit.* 1. *cum Regiis, Aug. Vat.* ὅσους *edit.* 2, 3. *nihilo melius. Veram lectionem, quam restitui, praefert a sec. manu (quae Gu. Budaei est, ni fallor) Regius B. eamdemque adnotavit Musgrav.* *L.* 99. πόλις *Aug.* *L.* 4. φοινικοὺς *edit.* 1. *Aug. quod correxit H. Steph.* *L.* 5. *an* ἐς μίμημα? *L.* 8. Τυῤῥηνικοὶ *Edd.* *L.* 14. *mallem* καὶ ἔστεπται μὲν. *Post haec verba autem necessario inserendum videtur nomen* στεφάνῳ.

tumque, tam rude quam signatum, & si quid est aliud generis ejusdem: tum coronae, imperatori ob virtutem datae a civitatibus aut a sociis aut ab ipso exercitu. Sequebantur deinceps boves candidi; post eos elephanti; mox Poenorum Numidarumque duces captivi. Ipsum imperatorem praecedunt lictores paludati, & chorus citharistarum ac *satyrorum*, Etrusco more cinctorum, coronisque aureis ornatorum; qui, similiter atque in *Etruscorum pompis*, incedunt ordine, cum cantu & tripudio: *ludiones* ipsi vocant: ideo, puto, quia *Etrusci Lydorum coloni* sunt. Horum in medio quidam, stolatus ac purpuratus, ornatusque monilibus & torquibus aureis, varie atque varie gesticulatur ad movendum risum, tamquam insultans hostibus. Sequuntur deinceps, qui suffitum faciunt. Mox ipse *Imperator* invehitur curru picturis variegato, redimitus gemmata corona au-

πολυτίμων, ἔσταλται δ' ἐς τὸν πάτριον τρόπον πορφύραν, ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων. καὶ σκῆπτρον ἐξ ἐλέφαντος φέρει, καὶ δάφνην, ἣν ἀεὶ Ῥωμαῖοι νομίζουσι νίκης σύμβολον. ἐπιβαίνουσι δ' αὐτῷ ἐπὶ τὸ ἅρμα παῖδές τε καὶ παρθένοι, καὶ ἐπὶ τῶν παρηόρων ἑκατέρωθεν ἤϊθεοι, συγγενεῖς. καὶ παρέπονται ὅσοι παρὰ τὸν πόλεμον ἦσαν αὐτῷ γραμματεῖς τε καὶ ὑπηρέται καὶ ὑπασπισταί. καὶ μετ' ἐκείνους ἡ στρατιὰ κατά τε ἴλας καὶ τάξεις, ἐστεφανωμένη πᾶσα καὶ δαφνηφοροῦσα· οἱ δὲ ἀριστεῖς καὶ τὰ ἀριστεῖα ἐπίκεινται. καὶ τῶν ἀρχόντων οὓς μὲν ἐπαινοῦσιν, οὓς δὲ σκώπτουσιν, οὓς δὲ ψέγουσιν. ἀφελὴς γὰρ ὁ θρίαμβος· καὶ ἐν ἐξουσίᾳ, λέγειν ὅ τι θέλοιεν. Ἀφικόμενος δὲ ἐς τὸ Καπιτώλιον ὁ Σκιπίων, τὴν μὲν πομπὴν κατέπαυσεν· εἱστία δὲ τοὺς φίλους, ὥσπερ ἔθος ἐστὶν, ἐς τὸ ἱερόν. A. U. 553.

LXVII. Καὶ τέλος εἶχε Ῥωμαίοις ὁ δεύτερος πρὸς Καρχηδονίους πόλεμος, ἀρξάμενος ἀπὸ Ἰβηρίας, λήξας δ' ἐν Λιβύῃ ἐς τάσδε τὰς περὶ αὐτῆς Καρχηδόνος σπονδάς.

Lin. 18. δ' αὐτῶν *Edd.* *L.* 20. περὶ τὸν πολ. *Edd.* *L.* 25. τοὺς μὲν *Edd. ex Reg. A.*

rea: amictus autem toga purpurea aureis asteriscis intexta: manu gestat sceptrum eburneum & *virgam lauream*, quæ apud Romanos semper *symbolum* est *victoriæ*. Vehuntur eodem curru cognati pueri virginesque, & funalibus equis insident adolescentes. Juxta currum incedunt, quicumque toto bello imperatori præsto fuerant scribæ, adparitores, armigerique. Sequuntur milites, distincti per turmas ac cohortes, coronati omnes, laureasque manibus tenentes, & fortissimi quique præmia gestantes militaria. Hi alios ex præfectis suis laudant, in alios cavillantur, quosdam vituperant. Locus est enim *in triumpho* petulantiæ; & libera *militibus quidlibet dicendi potestas*. Ubi vero in Capitolium adscendit *Scipio*, *finita pompa*, epulum amicis ex more in templo præbuit.

67. Hic FINIS SECUNDI BELLI PUNICI; quod in Hispania cœptum, in Africa, intercedente hoc fœdere, desiit, quum apud Græcos ageretur

A. U. 553/99. καὶ ὀλυμπιάδες ἐν τοῖς Ἕλλησιν ἦσαν ἀμφὶ τὰς ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας. Μασσανάσσης δὲ Καρχηδονίοις τε μηνιῶν, καὶ Ῥωμαίοις θαῤῥῶν, ἐπέβαινε γῇ πολλῇ τῶν Καρχηδονίων, ὡς γενομένῃ ποτὲ ἑαυτοῦ. καὶ οἱ Καρχηδόνιοι Ῥωμαίους παρεκάλουν, σφίσι Μασσανάσσην συναλλάξαι. οἱ δ' ἔπεμπον διαλλακτὰς, οἷς εἴρητο συμπράσσειν ὅσα δύναιντο Μασσανάσσῃ. οὕτω μὲν τὴν γῆν ἀπετέμετο Καρχηδονίων ὁ Μασσανάσσης, καὶ συνθῆκαι Καρχηδονίοις καὶ πρὸς τόνδε ἐγένοντο, αἳ διέμειναν ἐς ἔτη πεντήκοντα. ἐν οἷς μάλιστα ἡ Καρχηδὼν εἰρηνεύουσα ὁμαλῶς, ἐς μέγα δυνάμεως καὶ εὐανδρίας ἦλθεν, ἔκ τε πεδίων εὐκαρπίας, καὶ θαλάσσης εὐκαιρίας.

LXVIII. Καὶ εὐθὺς (οἷον ἐν ταῖς εὐτυχίαις γίγνεται) οἱ μὲν ἐρωμάϊζον, οἱ δὲ ἐδημοκράτιζον, οἷς δ' ἤρεσκε Μασσανάσσης. ἡγοῦντο δ' ἑκάστων οἱ καὶ δόξῃ καὶ ἀρετῇ προὔχοντες· τῶν μὲν ῥωμαϊζόντων, ὁ Μέγας Ἄννων· τῶν δ' αἱρουμένων τὰ Μασσανάσσου, Ἀννίβας ὁ Ψὰρ

Lin. 35. μηνίων *Aug.* *L.* 36. αὐτοῦ *Vat. & Aug. a pr. m.* αὐτοῦ *Aug. ex emend.* ἑαυτοῦ *confirmat Bav.* *L.* 37 *ſq.* Μασσανάσσῃ συναλλ. *Edd. invitis MSS.* *L.* 38. ξυναλλακτὰς *Bav.* *L.* 39. οὕτω μὲν οὖν τὴν *Bav.* *L.* 46. ἐῤῥωμάϊζον *Aug. Ven.* *L.* 49. Ἀννίβας Ὀψὰρ *edit.* 1. Ἀννίβας ὀψαρὸν *Bav. forte pro* ὁ Ψάρος. Hannibal Sarus *Cand.* Annibal cognomine Paſſer *Gelen.*

Olympias centeſima quadrageſima quarta. Jam vero *Maſiniſſa*, Carthaginienſibus infenſus, magnam eorum agri partem ſibi vindicabat, fretus Romanorum amicitia; ſuum quondam fuiſſe, dictitans. Illi a Romanis petierunt, ut regem ſibi placarent: qui miſerunt conciliatores, cum mandatis, ut quantum poſſent regi faverent. Ita, carpto quidem a Maſiniſſa Carthaginienſium agro, fœdus etiam cum hoc factum eſt: quod per annos duravit quinquaginta. Quo ſpatio *Carthago pace* quieta *fruens*, multum & viris *crevit & opibus*, camporum ubertate abundans & commoditatibus maritimis.

68. Sed *mox* (ut fere fit in rebus ſecundis) civitas *in factiones ſcindebatur*, Romanam, popularem, regiam. Erant autem cuique factioni ſui principes, viri honore virtuteque nobiles: Romanam *Anno Magnus* fovebat; Maſiniſſæ partes *Annibal*, cogno-

ἐπικαλούμενος· τῶν δὲ δημοκρατιζόντων, Ἀμίλχαρ, ᾧ Σαυνίτης ἐπώνυμον ἦν, καὶ Καρθάλων· οἱ φυλάξαντες Ῥωμαίους τε Κελτίβηρσι πολεμοῦντας, καὶ Μασσανάσσην ἐπικουροῦντα υἱῷ πρὸς ἑτέρων Ἰβήρων συγκεκλεισμένῳ, πείθουσι τὸν Καρθάλωνα βοήθαρχον ὄντα, καὶ ἐπὶ τῇδε τῇ ἀρχῇ τὴν χώραν περιϊόντα, ἐπιθέσθαι τοῖς Μασσανάσσου, σκηνουμένοις ἐν ἀμφιλόγῳ γῇ. ὁ δὲ καὶ ἔκτεινέ τινας αὐτῶν, καὶ λείαν περιήλασε, καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἀγροῖς Λίβυας ἐπὶ τοὺς Νομάδας ἤγειρεν. ἄλλα τε πολλὰ αὐτοῖς ἔργα πολέμων ἐς ἀλλήλους γίγνεται· μέχρι Ῥωμαίων ἕτεροι πρέσβεις ἐπῆλθον ἐς διαλύσεις, οἷς ὁμοίως εἴρητο, Μασσανάσσῃ βοηθεῖν ἀδήλως. καὶ ἐβεβαίωσαν οἵδε τῷ Μασσανάσσῃ ὅσα προειλήφει, μετὰ τέχνης, ὧδε· εἶπον μὲν οὐδὲν, οὐδὲ ἤκουσαν, ἵνα μή τι ὡς ἐν δίκῃ

A. U. 559?

561. & 572.

Lin. 51. Σαννίης *Edd. ex Reg. A.* Σαυνίης *Reg. B.* *L.* 52 *sq.* Μασσανάσην ταῖς ἀνίαις πρὸς ἑτέρων Ἰβήρων συγκεκλεισμένων *Edd.* Μασσανάσην τ' αὖ ἰῶ πρὸς ἑτ. *Reg. B.* Μασσ. τ' ἄνιῶ (*aut sic fere*) πρ. ἑτ. *Reg. A.* Μασσ. αὖ πρὸς ἑτ. *Aug. Ven.* Μασσανάσσην ταυ ἰῶ πρ. ἑτ. Ἰβηρίων *Vat. Et* συγκεκλεισμένων *cum Editis dant omnes illi MSSti. Sed MS. Bav. sic:* καὶ Μασσανάσσῃ ἐπικουροῦντας υἱῶ πρὸς ἑτέρων Ἰβήρων συγκεκλεισμένῳ. *Ex his inter se collatis veræ lectionis vestigiis, emendavi depravatum locum.* *L.* 57. λείαν, *quod abest vulgo, ex Bav. adjeci.* *L.* 60. πρέσβ. ἦλθον *Bav.* *Ibid.* εἰς διαλλαγὰς *Edd. Aug.*

mine *Sturnus*; popularem factionem *Amilcar*, *Samnis* cognominatus, & cum eo *Carthalo*. Hi observantes tempus, quo Romani bello Celtiberico districti, Masinissa autem filio, quem Hispani ex ulteriori Hispania circumventum tenebant, subsidio erat profectus, persuaserunt *Carthaloni*, tunc boëtharcho, ut, dum pro magistratu obiret regionem, *Masinissæ subditos*, qui in controverso solo tentoria fixerant, *invaderet*. Et ille, cæsis etiam nonnullis ex regiis, prædam abegit, & agrestes Afros concitavit contra Numidas. Aliæque multæ præterea incursiones velitationesque subinde inter eos intercesserunt; donec iterum legatos Romani miserunt, qui lites componerent; quibus æque mandatum fuerat, ut clam utilitatem regis promoverent. Hi *Masinissam* in rerum semel occupatarum possessione confirmarunt, arte hujusmodi: nec pronunciarunt quidquam, nec causam cognoverunt, ne justo quodam instituto judicio detrimenti

A. U. 580. sqq. Μασσανάσσης ἐλαττῷτο· ἐν μέσῳ δὲ ἀμφοῖν γενόμενοι, τὰς χεῖρας διέστησαν· καὶ τοῦτο ἦν αὐτοῖς κέλευσμα πρὸς ἀμφοτέρους ἐς διαλύσεις. Οὐ πολὺ δ' ὕστερον ὁ Μασσανάσσης ἠμφισβήτει καὶ τῶν λεγομένων μεγάλων πεδίων, καὶ χώρας πεντήκοντα πόλεων, ἣν Τύσκαν προσαγορεύουσιν. ἐφ' οἷς πάλιν οἱ Καρχηδόνιοι κατέφυγον ἐπὶ Ῥωμαίους. οἱ δ' ὑπέσχοντο μὲν αὐτοῖς καὶ τότε, πρέσβεις πέμψειν ἐς δίαιταν· διέτριψαν δὲ, ἕως εἴκασαν πολλὰ τῶν Καρχηδονίων διεφθάρθαι.

597. LXIX. Καὶ τότε πρέσβεις ἔπεμπον, ἑτέρους τε καὶ Κάτωνα. οἳ ἐς τὴν ἀμφίλογον γῆν ἀφικόμενοι, ἠξίουν σφίσιν ἀμφοτέρους περὶ ἁπάντων ἐπιτρέπειν. Μασσανάσσης μὲν οὖν, οἷα πλεονεκτῶν, καὶ Ῥωμαίοις αἰεὶ θαῤῥῶν, ἐπέτρεπεν· οἱ Καρχηδόνιοι δ' ὑπώπτευον, ἐπεὶ καὶ τοὺς πρότερον ᾔδεσαν οὐκ εὖ δικάσαντας. ἔφασαν οὖν, αὐτὰς συνθήκας τὰς ἐπὶ Σκιπίωνος οὐδὲν χρῄζειν δικῶν

Lin. 66. ἀμφοτ. αἱ διαλύσεις *Edd. Aug.* *L.* 73. ἑτέρους τε *abest vulgo.* ἑτέρους *dedit Bav.* τε *ex conj. adjeci.* *L.* 78 *sq.* οὖν αὖ τὰς *Aug.* οὖν τὰς *Bav.* & *caret altero* τὰς *post* συνθήκας.

quidpiam caperet Maſiniſſa; ſed in medium inter utroſque progreſſi, expandebant manus, eoque geſtu monitam utramque partem volebant, ut a lite deſiſterent. Aliquanto poſt autem, controverſiam quoque movit *Maſiniſſa* de *Magnis* qui vocantur, *Campis*, & de regione quinquaginta oppidis frequentata, quam *Tyſcam* illi adpellant. Quamobrem denuo ad Romanos confugerunt *Pœni.* Et tunc quoque eis promiſſum eſt, ituros legatos ad rem diſceptandam. Sed tam diu dilata eſt legatio, donec conjectari potuit, perditas jam magna ex parte eſſe res Carthaginienſium.

69. Ac tunc demum *legatos in Africam miſerunt Romani*, cum alios, tum *Catonem.* Qui ubi ad agrum controverſum pervenerunt, petierunt, rem univerſam committi ipſorum arbitrio. Ac *Maſiniſſa* quidem, qui captabat lucrum & Romanis ſemper fidebat, committere non gravabatur. *Pœni* autem ſuſpectos habebant legatos, quoniam & ſuperiores noverant parum bona fide rem judicaſſe. Ajebantque, „fœdus ipſum, ex Scipionis autoritate ictum, non

οὐδὲ διορθώσεως, ὅσα μὴ ἐξ αὐτῶν παραβαίνεται μόνα. οἱ δ' οὐκ ἀνασχόμενοι περὶ μέρους δικάζειν, ἐπανῄεσαν. καὶ τὴν χώραν περιεσκόπουν, ἀκριβῶς τε εἰργασμένην, καὶ κατασκευὰς μεγάλας ἔχουσαν. εἶδον δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐσελθόντες, ὅση τε τὴν δύναμιν ἦν, καὶ πλῆθος ὅσον ηὔξητο ἐκ τῆς οὐ πρὸ πολλοῦ κατὰ Σκιπίωνα διαφθορᾶς. ἐπανελθόντες τε ἐς Ῥώμην, ἔφραζον, οὐ ζήλου μᾶλλον ἢ φόβου γέμειν αὐτοῖς τὰ Καρχηδονίων, πόλεως δυσμενοῦς τοσῆσδε καὶ γείτονος, εὐχερῶς οὕτως αὐξανομένης. καὶ ὁ Κάτων μάλιστα ἔλεγεν, οὔ ποτε Ῥωμαίοις βέβαιον οὐδὲ τὴν ἐλευθερίαν ἔσεσθαι, πρὶν ἐξελεῖν Καρχηδόνα. Ὧν ἡ βουλὴ πυνθανομένη, ἔκρινε μὲν πολεμεῖν· ἔτι δ' ἔχρῃζε προφάσεων, καὶ τὴν κρίσιν ἀπόρρητον εἶχον. Κάτωνα δ' ἐξ ἐκείνου φασὶν ἐν τῇ βουλῇ συνεχῆ γνώμην λέγειν, Καρχηδόνα μὴ εἶναι. Σκιπίωνα δὲ τὸν Νασικᾶν τὰ ἐναν- A. U. 597.

Lin. 80. διορθώσεων *Edd. invitis MSS.* *Ib.* παραβαίνονται *Edd. Aug.* *L.* 85. διαφορᾶς *Bav.* *L.* 86. ἐπανελθ. δὲ *Edd. Aug.* τε *dedit Bav.* *Ibid. sq.* ἢ φόβου *carent Edd. Aug.* *L.* 92. εἶχε *Aug. Ven.* *L.* 93. συνεχεῖ γνώμῃ *fortasse rectius Bav.* συνεχῆ γνώμη *Aug.*

opus habere nova disceptatione aut correctione: de his tantum quæri, quæ contra fœdus facta sint." Super quæ *legati*, ut qui nollent de una tantum aut altera causæ parte sigillatim ferre judicium, re infecta discesserunt. Et *perlustrarunt regionem*, diligentissime cultam, magnisque instructam adparatibus. Urbem quoque introgressi, viderunt, quantum & opibus & frequentia civium aucta sit denuo, post cladem non ita multo ante a Scipione acceptam. Ubi vero Romam rediere legati, multis verbis disserebant, dicentes: „non *invidendum* magis, quam *timendum*, visum sibi esse *Carthaginis statum*, urbis tantæ, male semper in Romanos adfectæ, & vicinæ; quæ tam facile tantas vires recepisset." Et *Cato* inprimis adseverabat: „numquam ne libertatem quidem populi Romani in tuto fore, stante Carthagine." Quæ ubi senatus cognovit, statuit quidem bellum gerere; sed occasionem exspectabat, celans propositum. Ferturque *Cato* ex eo tempore numquam non pro sententia dixisse, *delendam Carthaginem*: ei vero *Scipio Nasica* contradixisse, imo *finendam Carthaginem*; ut vel

A. U. 602. τία ἀξιοῦν, Καρχηδόνα ἐᾶν, ἐς φόβον ἄρα καὶ τόνδε Ῥωμαίων, ἐκδιαιτωμένων ἤδη.

LXX. Καρχηδονίων δ᾽ οἱ δημοκρατίζοντες τοὺς τὰ Μασσανάσσου φρονοῦντας ἐξέβαλον, ἐς τεσσαράκοντα μάλιστα ὄντας· καὶ ψῆφον ἐπήνεγκαν φυγῆς, καὶ τὸν δῆμον ὥρκωσαν, μήτε καταδέξεσθαί ποτε, μήτε ἀνέξεσθαι τῶν λεγόντων καταδέχεσθαι. οἱ δ᾽ ἐξελαθέντες ἐπὶ τὸν Μασσανάσσην κατέφυγον, καὶ ἐξώτρυναν ἐς πόλεμον. ὁ δὲ καὶ αὐτὸς οὕτως ἔχων, ἔπεμψε τῶν παίδων ἐς Καρχηδόνα Γολόσσην τε καὶ Μικίψαν, ἀξιῶν καταδέχεσθαι τοὺς δι᾽ αὐτὸν ἐξεληλαμένους. τούτοις προσιοῦσι τὰς πύλας ὁ βοήθαρχος ἀπέκλεισε, δείσας μὴ τὸν δῆμον οἱ συγγενεῖς τῶν φευγόντων καταδακρύσειαν. Γολόσσῃ δὲ καὶ ἐπανιόντι Ἀμίλχαρ ὁ Σαυνίτης ἐπέθετο· καί τινας μὲν ἔκτεινεν, αὐτὸν δὲ ἐθορύβησεν. ἐφ᾽ οἷς ὁ Μασσανάσσης προφάσεις τάσδε ποιούμενος, ἐπολιόρκει πόλιν Ορόσκοπα, καὶ τῆσδε παρὰ τὰς συνθήκας ἐφιέμενος. Οἱ δὲ Καρχη-

Lin. 95. καὶ τῶδε Ῥωμ. *edit.* 1. καὶ τόδε Ῥωμ. *edit.* 2. 3. *Utrumque invitis MSS.* καὶ τονδε *dederunt Regii, Bav. Aug. Ven.* καὶ τῶνδε *Vat. L.* 98. ἐξέβαλλον *Aug. L.* 2. ἐξελασθέντες *Vat. ut alibi ſæpius. L.* 3. ἐξώτρυνον *Vat. L* 5. & 8. Γελόσσην & Γελόσσῃ *Edd. L.* 9. Σαννίτης *Edd. ex Reg. A.*

hoc metu etiam retineantur Romani, a diſciplina majorum jam tum deſciſcentes.

70. Ceterum *Carthagine* factio popularis ejecit regiam, exilio mulctatis circiter XL civibus: & a plebe exactum eſt jusjurandum, ne umquam reciperet *exules*, neve de recipiendis ullam mentionem fieri ſineret. Illi *ad Maſiniſſam confugerunt*, ad bellumque eum inſtigarunt. Et rex, ſua etiam ſponte non abhorrens ab eo conſilio, miſit Carthaginem duos e filiis, *Guluſſam* & *Micipſam*, qui poſtularent, recipi actos propter ipſum in exilium. Hos ad portam adpropinquantes excluſit Boëtharchus; veritus, ne plebs per cognatos exulantium flecteretur lacrimis. *Guluſſam* vero redeuntem *Amilcar Samnis* etiam adortus eſt ex inſidiis, & cæſis aliquot ex comitatu, ipſum perterrefecit. Per has occaſiones *Maſiniſſa obſedit Oroſcopa* oppidum, cujus poſſeſſionem jamdiu præter fœderis leges concupiverat. Eo *Carthaginienſes* cum XXV.

δόνιοι πεζοῖς μὲν δισμυρίοις καὶ πεντακισχιλίοις, ἱππεῦσι δὲ πολιτικοῖς τετρακοσίοις, Ἀσδρούβα τοῦ τότε σφῶν βοηθάρχου στρατηγοῦντος, ἐπὶ τὸν Μασσανάσσην ἐστράτευον. καὶ πλησιάσασιν αὐτοῖς, Ἀσασίς τε καὶ Σούβας ταξίαρχοι Μασσανάσσου, διενεχθέντες τι τοῖς παισὶ Μασσανάσσου, προσέδραμον ἐς αὐτομολίαν, ἱππέας ἄγοντες ἑξακισχιλίους. οἷς ἐπαρθεὶς ὁ Ἀσδρούβας, μετεστρατοπέδευεν ἐγγυτέρω τοῦ βασιλέως· καὶ ἐν ταῖς ἀκροβολίαις ἐπὶ κρεισσόνων ἦν. ὁ δὲ Μασσανάσσης, ἐνεδρεύων αὐτὸν, ὑπεχώρει κατ᾽ ὀλίγον, οἷα φεύγων· ἕως προσήγαγεν ἐς πεδίον μέγα καὶ ἔρημον, οὗ πανταχόθεν ἦσαν λόφοι καὶ ἀπόκρημνα, καὶ ἀγορᾶς ἀπορία. τότε δ᾽ ἐπιστρέψας, ἐστρατοπέδευεν ἐν τοῖς πεδινοῖς· ὁ δὲ Ἀσδρούβας ἐς τοὺς λόφους, ὡς ὀχυροτέρους, ἀνέδραμε.

A. U. 604.

LXXI. Καὶ οἱ μὲν τῆς ἐπιούσης ἔμελλον ἐς χεῖρας ἥξειν. Σκιπίων δ᾽ ὁ νεώτερος, ὁ τὴν Καρχηδόνα ὕστερον ἑλὼν, ὑποστρατευόμενος τότε Λουκούλλῳ Κελτίβηρσι πολεμοῦντι, ἐς τὸν Μασσανάσσην ἀφικνεῖτο, πεμφθεὶς ἐλέφαντας

Lin. 14. trecentis *Cand.* *L.* 16. Αγασις *Vat.* *Ibid.* Σοῦβας *Aug.* *L.* 17. τοῦ Μασσ. *Vat.* *L.* 26. ὀχυρωτέρους *Reg. A. Aug. Ven.* *L.* 29. Λευκόλλῳ *h. l. edit.* 1. 2. *cum MSS. Quod perinde est.*

millibus peditum, equitibus urbanis quadringentis, *occurrerunt, duce Asdrubale*, qui tunc *Boëtharchus* erat. Ad quos adpropinquantes transfugerunt cum sex millibus equitum *Asasis* & *Suba*, præfecti Masinissæ, quibus cum regis filiis, nescio qua de re, ortum erat dissidium. Qua accessione *Asdrubal* factus animosior, propius ad regem admovit castra: & levibus quibusdam præliis discedebat superior. Sed ei *Masinissa* insidias struens, cedebat paulatim, tamquam fugeret; donec eum in magnam incultamque pertraxit planitiem, cinctam præruptis tumulis, & rerum victui necessariarum inopem. Tum vero in hostem obversus, castra in planitie posuit; *Asdrubal* autem in tumulis, ut munitioribus, consedit.

71. Quumque *signa collaturi* essent postero die *Pœni cum Masinissa*; *Scipio minor*, qui Carthaginem postea cepit, tunc legatus Luculli, bellum gerentis in Celtiberia, *venit ad Masinissam*, ad pe-

A. U. 604. αἰτῆσαι. καὶ αὐτῷ Μασσανάσσης, τοῦ σώματος ὡς ἐς μάχην ἐπιμελούμενος, ἱππέας ἀπαντᾷν ἔπεμψε, καὶ τῶν παίδων τισὶν ἐκέλευεν, ἐλθόντα ὑποδέξασθαι. Αὐτὸς δὲ ἅμ᾽ ἕῳ τὸν στρατὸν ἐξέτασσεν, ὀγδοήκοντα μὲν καὶ ὀκτὼ γεγονὼς ἔτη, ἱππεύων δ᾽ ἔτι καρτερῶς, καὶ γυμνὸν τὸν ἵππον ἀναβαίνων, ὡς ἔθος ἐστὶ Νομάσι, καὶ στρατηγῶν, καὶ μαχόμενος. Εἰσὶ γὰρ Λιβύων οἱ Νομάδες εὐρωστότατοι, καὶ μακροβίων ὄντων μακροβιώτατοι. αἴτιον δ᾽ ἴσως, ὅ τε χειμὼν οὐ πολὺ κρύος ἔχων, ὑφ᾽ οὗ φθείρεται πάντα, καὶ τὸ θέρος οὐ κατακαῖον, ὥσπερ Αἰθίοπάς τε καὶ Ινδούς. διὸ καὶ τῶν θηρίων τὰ δυνατώτατα ἥδε ἡ γῆ φέρει, καὶ οἱ ἄνδρες ἐν ὑπαίθρῳ καὶ πόνοις εἰσὶν αἰεί. ὀλίγος τε ὁ οἶνος αὐτοῖς, καὶ ἡ τροφὴ πᾶσιν ἁπλῆ τε καὶ εὐτελής. Ὁ μὲν δὴ Μασσανάσσης, ἐπιβὰς ἵππου, διεκόσμει τὸν στρατόν· καὶ Ασδρούβας ἀντεξῆγε τὸν ἴδιον αὐτῷ, πολὺ πλῆθος. ἤδη γὰρ καὶ τῷδε πολλοὶ προσε-

Lin. 32. ἱππέας ἅπαντας ἔπεμψεν *Edd. cum MSS. nostris. Levi adhibita emendatione, planus factus videtur locus, quem totum mendosum pronunciavit Musgr. nullo tentato remedio. Mallem tamen* ὑπαντᾷν, *quamvis paulo magis hoc recedat a vulgata scriptura. L.* 33. ἐλθόντας *Aug. perperam. L.* 34. ἐξέτασεν *Aug. male. L.* 39. ὅτι χειμ. *Edd. cum MSS. quod in* ὅ τε *mutandum duxi. L.* 45 *sq.* τὸν λαὸν αὐτῷ *Edd.* ἴδιον *dederunt Aug. Ven.*

tendos elephantos missus. Ei Masinissa, curæ corporis, ut mox pugnaturus, intentus, equites misit obviam, mandavitque nonnullis ex filiis suis, ut venientem exciperent. Ipse vero primo mane instruebat aciem, LXXXVIII quidem annos natus, adhuc tamen eques validus, equumque, ut mos est Numidis, non stratum solitus inscendere, & militis pariter ac ducis obire munia. Sunt enim *Numidæ* omnium Africæ nationum robustissimi, & inter longævos longævissimi. Cujus rei causa fortasse ea est, quod apud eos hiems parum habet noxii frigoris; & æstas non est tam ardens, quam apud Æthiopas Indosque. Quapropter etiam feras validissimas fert hæc regio: & viri quoque sub dio & in continuis degunt laboribus; vinoque utuntur parce; & victus omnibus simplex frugalisque. Ubi vero *Masinissa* obequitans cœpit aciem struere; e diverso *Asdrubal* quoque suos produxit, quorum magna erat multitudo: jam enim & ad hunc mul-

ληλύθεισαν ἐκ τῆς χώρας. ὁ δὲ Σκιπίων ἐθεᾶτο τὴν μάχην ἀφ᾽ ὑψηλοῦ, καθάπερ ἐκ θεάτρου. ἔλεγέ τε πολλάκις ὕστερον, ἀγῶσι συνενεχθεὶς ποικίλοις, οὔποτε ὧδε ἡσθῆναι. μόνον γὰρ, ἔφη, τόνδε τὸν πόνον ἀφροντις ἰδεῖν, μυριάδας ἀνδρῶν συνιούσας ἐς μάχην ἕνδεκα. ἔλεγέ τε σεμνύνων, δύο πρὸ αὐτοῦ τὴν θέαν ταύτην ἰδεῖν ἐν τῷ Τρωϊκῷ πολέμῳ, τὸν Δία ἀπὸ τῆς Ιδης, καὶ τὸν Ποσειδῶνα ἐκ Σαμοθράκης.

A. U. 604.

LXXII. Γενομένης δὲ τῆσδε τῆς μάχης ἐς νύκτα ἀπ᾽ ἠοῦς, καὶ πολλῶν πεσόντων ἑκατέρωθεν, ἔδοξεν ἐπὶ κρεισσόνων ὁ Μασσανάσσης γενέσθαι. καὶ αὐτῷ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τοῦ ἔργου ὁ Σκιπίων ὤφθη. ὁ δὲ αὐτὸν, οἷα φίλον ἐκ πάππου, περιεῖπε θεραπεύων. ὅπερ οἱ Καρχηδόνιοι μαθόντες, ἐδέοντο τοῦ Σκιπίωνος πρὸς Μασσανάσσην σφᾶς συναλλάξαι. ὁ δὲ συνήγαγε μὲν αὐτούς· γιγνομένων δὲ προκλήσεων, οἱ Καρχηδόνιοι τῷ Μασσανάσσῃ τὴν μὲν περὶ τὸ Εμπόριον γῆν ἔλεγον μεθήσειν, καὶ ἀργυρίου τάλαντα

Lin. 52 *sq.* τὴν τοιάνδε θέαν ἰδεῖν ἐν τῷ Τρωϊκῷ, Δία ἀπὸ τῆς Ιδης *Vat.* *L.* 55. τῆσδε *caret Vat.* *L.* 60. ἐξεδέοντο *Edd. invitis MSS.* ἐνδέοντο *mendose Reg. B.*

ti ex agris confluxerant. Id *prælium Scipio spectavit e sublimi*, tamquam in theatro. Sæpeque postea dicere solebat: „ multis se ac variis interfuisse præliis, sed numquam tanta cum voluptate; unum enim hoc certamen secure se spectasse, decem tum supra centum millibus inter se dimicantibus." Et, elatius interdum dicens, „*duos tantum*, ajebat, *ante se spectasse tale spectaculum*, *Trojani belli tempore*; *Jovem ab Ida*, *Neptunum e Samothracia.*"

72. Pugnatum est autem a mane ad noctem usque; cæsoque utrimque magno numero, *Masinissa* visus est discessisse *superior*. Revertenti in castra *Scipio gratulabundus* se obtulit: & ille eum, ut avitum amicum, excepit officiosissime. Carthaginienses autem, adventu Scipionis cognito, rogabant, ut pacem inter se & Masinissam conciliaret. Ille partes adduxit ad *colloquium*: quumque de conditionibus ageretur, *Pæni Masinissæ* cessuros se ajebant possessione agrorum qui sunt circa *Emporium*, pollicebanturque CC

A. U. 604. δώσειν διακόσια αὐτίκα, καὶ ὀκτακόσια σὺν χρόνῳ. τοὺς δ' αὐτομόλους αἰτοῦντος, οὐχ ὑπέστησαν οὐδ' ἀκοῦσαι, ἀλλ' ἄπρακτοι διεκρίθησαν. καὶ Σκιπίων μὲν ἐς Ἰβηρίαν, ἔχων τοὺς ἐλέφαντας, ἐπανήει. Μασσανάσσης δὲ, τὸν λόφον τῶν πολεμίων περιταφρεύσας, ἐφύλασσε, μηδεμίαν αὐτοῖς ἀγορὰν ἐσφέρεσθαι. οὐδ' ἄλλως ἐγγὺς ἦν οὐδὲν, ἐπεὶ καὶ αὐτῷ μόλις ἐκ μακροῦ σφόδρα ἐπιμόχθως ἐφέρετο ὀλίγα. Ασδρούβας δ' εὐθὺς μὲν ἐδόκει δύνασθαι διεκπαῖσαι τοὺς πολεμίους ἐῤῥωμένῳ ἔτι καὶ ἀπαθεῖ τῷ στρατῷ. ἀγορὰν δ' ἔχων Μασσανάσσου πλείονα, προκαλεῖσθαι τὸν Μασσανάσσην ἐνόμιζε· καὶ παρέμενε, πυνθανόμενος ἅμα καὶ Ῥωμαίων ἐπιέναι πρέσβεις ἐς διαλύσεις. οἱ δ' ἦλθον μέν· εἴρητο δ' αὐτοῖς, εἰ Μασσανάσσης ἐλασσοῖτο, λῦσαι τὴν διαφοράν· εἰ δ' ἐπὶ κρεισσόνων εἴη, καὶ παροξῦναι. οἱ μὲν δὴ τὸ ἑαυτῶν ἔπραξαν.

Lin. 68. ἐφύλαξε *Edd. ex Reg. A.* *L.* 71. ὀλίγη *Edd.* *L.* 72. διεκσπάσαι *Edd.* *Ibid.* ἐῤῥωμ. ὄντι καὶ *Edd. Aug.* *Prætuli lect. Vat.* *L.* 74. *an* προκαλέσεσθαι? *L.* 76. *verba* οἱ δ' ἦλθον μὲν *desiderantur in Edd. Recepi ex Aug. & Vat.*

argenti talenta præsentis pecuniæ, & DCCC ad certum tempus pendenda: sed quum transfugas ille repeteret, ne audire quidem hoc sustinuerunt, & *infecta re* discesserunt. Et Scipio in Hispaniam, acceptis elephantis, rediit. *Masinissa* vero *castra hostium* in tumulo sita *circumvallavit*, custodivitque ne commeatus eis subveheretur: & alioquin nihil erat in propinquo, atque etiam ipsi vix e longinquo laboriose parceque adferebatur. *Asdrubal* igitur statim quidem, integris etiam tum exercitus viribus, per hostes posse erumpere videbatur. Sed quia plus commeatuum habebat; putabat, Masinissam de pace acturum: ideoque differebat, accepto etiam eodem tempore nuncio de adventu legatorum Romanorum, qui pacem essent compositurі. Et advenerunt quidem legati: erat autem eis mandatum, si *Masinissa* bello succumberet, liti finem imponerent: quod si superaret, animos quoque ei adderent: & legati mandata ista sunt executi.

LXXIII. Ὁ δὲ λιμὸς τὸν Ἀσδρούβαν καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξέτριβε· καὶ τοῖς σώμασι πάντα ἔχοντες ἀσθενῶς, βιάσασθαι μὲν οὐκ ἔτι τοὺς πολεμίους ἐδύναντο· τὰ δὲ ὑποζύγια πρῶτον, εἶτα τοὺς ἵππους ἐπὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἔθυον, καὶ ἱμάντας ἑψοῦντες ἤσθιον. καὶ νόσων αὐτοὺς ἰδέαι πᾶσαι κατελάμβανον, ἔκ τε πονηρίας τροφῶν, καὶ ἀκινησίας ἔργων, καὶ ὥρας ἔτους. συνεκέκλειστο γὰρ ἐς ἓν χωρίον καὶ τὸ δέον στρατόπεδον ὄχλος ἀνθρώπων, Λιβύῃ θέρους. τῶν τε ξύλων αὐτοῖς ἐς τὴν ἕψησιν ἐπιλιπόντων, τὰ ὅπλα κατέκαιον. καὶ τῶν ἀποθνησκόντων οὐδεὶς οὐδὲ ἐξεφέρετο, Μασσανάσσου τὴν φυλακὴν οὐκ ἀνιέντος· οὔτ᾽ ἐξεκαίετο, ξύλων ἀπορίᾳ. ὁ οὖν φθόρος αὐτοῖς ἦν πολύς τε καὶ περιώδυνος, συνοῦσιν ὀδωδόσι καὶ σηπομένοις σώμασι. τό τε πλεῖστον ἤδη τοῦ στρατοῦ διέφθαρτο· καὶ τὸ ὑπόλοιπον οὐδεμίαν σφίσι σωτηρίας ὁρῶντες ἐλπίδα, τοὺς αὐτομόλους ὑπέστησαν ἐκδοῦναι τῷ Μασσανάσσῃ, καὶ πεντακισχίλια ἀργυρίου τάλαντα

A. U. 604.

Lin. 87 *ſq.* καὶ τὸ δέον - - - Λιβύῃ θέρους. *Corruptus pauliſper aut mutilus, ni fallor, locus.* *L.* 88. ἀπολιπόντων *Edd.* *L.* 94 *ſq.* σφίσιν ἐλπίδα σωτηρ. ὁρ. *Vat.*

73. Interea *fames Aſdrubalem Pœnoſque adtrivit*; ut, debilitatis jam corporibus, non poſſent amplius hoſtem vi repellere: & primum jumenta, dein equos mactarunt, ac lora denique decocta in cibum verterunt. Acceſſerunt & *morborum genera omnifaria,* quæ ex alimentorum pravitate, ex ceſſatione ab omni opere, denique ex ipſo anni tempore, oriebantur. Concluſa enim intra modicum caſtrorum ſpatium erat ingens vis hominum, ardente æſtate qualis eſt in Africa. Et quum ligna coquendis cibis deficerent, amenta telorum comburebant. Mortuorum autem corpora neque efferebantur, *Maſiniſſa* non intermittente ſtationes; neque cremari poterant, lignorum inopia: ita *peſtis* in dies latius manabat graveſcebatque, dum verſantur inter olentia tabo cadavera. Jamque plurima pars *exercitus Punici* peſte abſumta erat; quum ceteri, nullam ſalutis ſpem videntes reliquam, ad has *pacis conditiones* deſcenderunt: „ ut transfugas dederent *Maſiniſſæ*; & quinque millia talentorum ar-

A. U. 604. πεντήκοντα ἔτεσιν ἐσενεγκεῖν, τούς τε φυγάδας σφῶν καταδέξασθαι, παρὰ τὸ ὅρκιον· καὶ αὐτοὶ διὰ μιᾶς πύλης τοὺς ἐχθροὺς καθ' ἕνα διεξελθεῖν διὰ χιτωνίσκου μόνου. Γολόσσης δ' αὐτοῖς ἀπιοῦσι, χαλεπαίνων τῆς οὐ πρὸ πολλοῦ διώξεως, εἴτε συνειδότος τοῦ πατρὸς, εἴτε δι' ἑαυτοῦ, Νομάδας ἱππέας ἐπέπεμψεν, οἱ οὐκ ἀμυνομένους, οὔτε ὅπλον ἔχοντας ἐς ἄμυναν, οὔτε φυγεῖν ὑπ' ἀσθενείας δυναμένους, ἔκτειναν. ἔκ τε μυριάδων πέντε στρατοῦ καὶ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν ὀλίγοι πάμπαν ἐς Καρχηδόνα περιεσώθησαν· καὶ σὺν αὐτοῖς Ἀσδρούβας τε ὁ στρατηγὸς, καὶ ἕτεροι τῶν ἐπιφανῶν.

LXXIV. Τοιόσδε μὲν ὁ Μασσανάσσου καὶ Καρχηδονίων πόλεμος ἦν. Ἐκδέχεται δ' αὐτὸν ὁ τρίτος ἐν Λιβύῃ
605. καὶ τελευταῖος Ῥωμαίων. καὶ Καρχηδόνιοι τῷ Μασσανάσσου

Lin. 1. μόνον *Edd.* *Ibid.* Γελόσσης, *ut alibi, Edd. invitis h. l. omnibus MSS.* *L.* 3. ἔπεμπεν *Edd.* ἔπεμψεν *Aug* ἔπεψεν *Vat. quæ ex* ἐπέπεμψεν *corrupta putavi, idque in contextum recipiendum duxi.* Post illos misit *Cand.* *Ibid.* οἷς ἀμυνομένους *edit.* 1. *cum omn. nostr. MSS.* οἷς οὔτε ἀμυνομ. *edit.* 2. 3. οἷς *cum Cand. & Musgr. in* οἱ *mutavi; ac pro* οὔτε, *cum Musgr. posui* οὐκ. *Verba* οὔτε *vel* οὐκ ἀμυνομένους, *quibus facile etiam carere possumus, plane omisit Cand.* *L.* 5. *verbum* ἔκτειναν, *quo carent Edd. & MSS. nostri, adjeci cum Cand. & Musgrav.* *Ibid. sq.* στρατῶν *Edd.* *L.* 11 *sq.* τῷ ἐκ Μασσαν. πλαισμ. *videtur cum Musgr. legendum.*

„genti penderent intra quinquagesimum annum; exules suos, posthabita jurisjurandi religione, reciperent; ipsi cum singulis tunicis unica porta singulatim emissi per medios hostes decederent." *Gulussa* autem, memor se paulo ante ab eis exagitatum, in abeuntes (incertum, utrum conscio patre, an privato consilio) immisit equites Numidicos, qui nec ad arma resistendum, nec ad fugiendum vires, attenuatis corporibus habentes, contrucidarunt. Sic e quinquaginta octo hominum millibus *pauci admodum*, in quorum numero Asdrubal dux cum aliis nonnullis ex nobilibus fuit, *Carthaginem* incolumes *redierunt*.

74. Hujusmodi *bellum* fuerat *inter Masinissam & Carthaginienses*. Secutum est TERTIUM, idemque ultimum, PUNICUM Romanorum BELLUM, *in Africa* gestum. Jamque Pœni accepta

νάσσου πταίσματι συμπεσόντες, ἀσθενεστάτης ὑπ᾽ αὐτοῦ τῆς πόλεως γενομένης, αὐτόν τε Μασσανάσσην ἐδεδοίκεισαν, ἐγγὺς ἔτι ὄντα μετὰ πολλοῦ στρατοῦ, καὶ Ῥωμαίους δυσμεναίνοντας αἰεὶ σφίσι, καὶ πρόφασιν θησομένους τὰ ἐς τὸν Μασσανάσσην γενόμενα. ὧν οὐδέτερον κακῶς ὑπενόουν. αὐτίκα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι, πυθόμενοι, στρατὸν ἐπήγγελλον ἐς ὅλην τὴν Ἰταλίαν, τὴν μὲν χρείαν οὐ λέγοντες, ὡς δ᾽ ἂν ὀξέως ἔχοιεν ἐς τὰ παραγγελλόμενα χρῆσθαι. Καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, νομίζοντες ἐκλύσειν τὴν πρόφασιν, ἐπεκήρυσσον Ἀσδρούβᾳ τε, τῷ στρατηγήσαντι τοῦδε τοῦ πρὸς Μασσανάσσην πολέμου, καὶ Καρθάλωνι τῷ βοηθάρχῳ, καὶ εἴ τις ἄλλος ἐφῆπτο τοῦ ἔργου, θάνατον, ἐς ἐκείνους τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου περιφέροντες. καὶ ἐς Ῥώμην πρέσβεις ἔπεμπον, οἳ κατηγόρουν μὲν αὐτοῦ Μασσανάσσου, κατηγόρουν δὲ καὶ τῶνδε τῶν ἀνδρῶν, ὡς ἀμυνομένων αὐτὸν ὀξέως τε καὶ προπετῶς, καὶ τὴν

A. U. 605.

Lin. 17. πειθόμενοι *edit.* 1. *L.* 18. ἐπήγγελον *Bav.* *L.* 23. ἄλλος, *quod carent Edd. recepi ex Bav. & Vat.* *L.* 25. *conjunctione, ante* ἐς Ῥώμην, *carent Edd.* ἔς τε Ῥώμην *Bav.* *L.* 27. ἀμυνομ. αὐτῷ *Edd. invitis MSS.* ἀμυν. αὐτῶν *Vat. male.*

cepta a Masinissa clade debilitati, simul ipsum regem timebant, in propinquo adhuc cum magnis copiis versantem; simul populum Romanum, alioqui semper iniquiorem sibi, tunc vero etiam *occasionem* arrepturum *ex conflictatione cum Masinissa.* Nec male conjectabant. Namque Romani, his auditis, sine mora milites imperaverunt omnibus Italis; non edicentes quidem, quem ad usum pararentur; sed jubentes paratos esse, simulatque usus postularet. *Carthaginienses*, ut crimen, quod prætendi poterat, diluerent, *Asdrubalem*, belli contra Masinissam gesti ducem, & *Carthalonem* boëtharchum, ceterosque qui cum eis fecerant, *capitis condemnatos declararunt*, causam belli in hos conferentes. *Romam* vero *legatos miserunt*, qui de Masinissa quidem etiam conquererentur; sed simul suos illos cives maxime accusarent, „ quod præpropere temerarieque arma sumsissent adversus regem, & civitatem in novarum inimi-

A. U. 605.

πόλιν ἐς πρόφασιν ἔχθρας ἐμβαλόντων. Ὡς δέ τις τῶν βουλευτῶν τοὺς πρέσβεις ἤρετο· ὅπως οὐκ ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου τοὺς αἰτίους, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἧσσαν, ἐξεκήρυξαν· καὶ πρὸς ἡμᾶς οὐ πρότερον, ἀλλὰ νῦν πρεσβεύεσθε; οἱ μὲν ἀποκρίσεως ἠπόρουν· ἡ δὲ βουλή, πάλαι διεγνωκυῖα πολεμῆσαι, καὶ προφάσεις ἐρεσχελοῦσα, ὧδε ἀπεκρίνατο, Καρχηδονίους οὔπω Ῥωμαίοις ἱκανῶς ἀπολογήσασθαι. Πάλιν οὖν ἀγωνιῶντες ἠρώτων· εἰ δοκοῦσιν ἁμαρτεῖν, τί παθόντες ἀπολύσονται τὸ ἔγκλημα; οἱ δὲ οὕτως ἔφασαν τῷ ῥήματι· εἰ τὸ ἱκανὸν ποιήσετε Ῥωμαίοις. Ζητούντων δ᾽ ἐκείνων, ὅ τι εἴη τὸ ἱκανόν· οἱ μὲν ᾤοντο, Ῥωμαίους ἐθέλειν, τοῖς χρήμασι προσεπιθεῖναι τοῖς ἐπὶ Σκιπίωνος ὡρισμένοις· οἱ δέ, Μασσανάσσῃ τῆς ἀμφιλόγου γῆς μεταστῆναι. ἀποροῦντες οὖν, πάλιν ἐς Ῥώμην ἔπεμπον, καὶ παρεκάλουν, γνῶναι σαφῶς, ὅ τι ἐστὶν

Lin. 28. ἐμβαλλόντων *Edd.* *L.* 31 *sq.* καὶ πρὸς ἡμᾶς ἡ βουλὴ πάλαι *&c. Edd. cum Regiis & reliquis MSStis, excepto Bavarico; qui novem verba,* οὐ πρότερον - - ἠπόρουν, *quæ vulgo desiderantur, & conjunctionem* δὲ, *ante* βουλὴ, *largitus est.* *L.* 33. ἐρεσχηλοῦσα *Vat.* *L.* 34 *sq.* ἀπολογίσασθαι *Regii.* *L.* 37. ποιήσεται *Aug.*

citiarum periculum conjecissent." A quibus quum aliquis e senatoribus quæsisset: „cur ergo non ab initio belli damnassent quotquot ejus caussa fuerint, sed post acceptam demum cladem? &, cur nunc demum, non prius, missa esset ad senatum legatio?" illi, quid responderent, non invenerunt. Itaque *senatus*, qui *bello* jampridem *adversus Pœnos* decreto *occasionem tantum & speciem*, quæ prætendi posset, *quæsiverat*, respondit legatis: „non satisfecisse senatui excusationem Carthaginiensium." Illi anxii, rogaverunt vicissim, quanam igitur conditione veniam impetrare criminis possent, si peccasse viderentur. Responsum est verbo; *si populo Romano satisfeceritis.* De qua satisfactione ubi in senatu Carthaginiensi quæsitum est, quænam ea esset; putabant alii, Romanos velle addi aliquid ad præstitutam a Scipione pecuniam: alii, decedendum esse agro, de quo cum Masinissa esset contentio. Dubitantes igitur, rursus legationem Romam miserunt, quæ postula-

αὐτοῖς τὸ ἱκανόν. οἱ δὲ αὖθις ἔφασαν, εἰδέναι Καρχηδονίους καλῶς· καὶ εἰπόντες, ἀπέπεμψαν. A. U. 605.

LXXV. Οἱ μὲν δὴ φόβου καὶ ἀπορίας ἦσαν ἐν τούτῳ. Ἰτύκη δὲ, ἡ Λιβύης μεγίστη μετὰ Καρχηδόνα πόλις, λιμένας τε ἔχουσα εὐόρμους, καὶ στρατοπέδων καταγωγὰς δαψιλεῖς, ἑξήκοντα σταδίους ἀπὸ Καρχηδόνος ἀφεστῶσα, καὶ καλῶς ἐς πόλεμον αὐτοῖς ἐπικειμένη· τὰ Καρχηδονίων ἄρα καὶ αὕτη τότε ἀπογνοῦσα, καὶ τὸ πάλαι μῖσος ἐς αὐτοὺς ἐκφέρουσα ἐν καιρῷ, πρέσβεις ἐς Ῥώμην ἔπεμψεν, οἳ τὴν Ἰτύκην Ῥωμαίοις ἐπέτρεπον. ἡ δὲ βουλὴ, καὶ τέως ἐς τὸν πόλεμον ὁρμῶσά τε καὶ παρασκευαζομένη, πόλεως ὀχυρᾶς οὕτω καὶ ἐπικαίρου προσγενομένης, ἐξέφαινέ τε τὴν γνώμην, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον (οὗπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν) συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο, Καρχηδονίοις πολεμεῖν. στρατηγούς τε τοὺς ὑπάτους αὐτίκα ἐξέπεμπον, ἐπὶ μὲν τοῦ πεζοῦ, Μάνιον Μανίλιον,

Lin. 50. καὶ αὐτὴ ἀπογν. Bav. Ibid. τότε, quod abest vulgo, dedit Vat. L. 53. ὁρῶσα, nescio qua de causa, maluit Musgr. L. 54. οὕτως καὶ Edd. Rectius Aug. & Bav. Ib. γενομένης Edd. L. 55. ἐξέφηνέ τὴν γνώμην, & caret τε, Bav. L. 58. Μάρκον Μανίλιον dant edit. 1. & 2. cum omnibus nostris MSStis & Candido. Retinendam autem duxi emendationem, quæ in edit. 3. recepta est.

ret, ut *diserte sibi modus satisfactionis præscriberetur.* Responsum est, *ipsos Carthaginienses bene scire modum:* atque ita legati dimissi sunt.

75. Dum sic timore angustiisque premuntur Carthaginienses; interim *Utica*, urbs maxima Africæ post Carthaginem, (portus habens commodos, & ad excipiendas classes cum exercitu spatiosos, sexaginta stadiis remota a Carthagine, & opportuna ad sedem belli adversus eam gerendi,) desperatis tunc Carthaginiensium rebus, antiquam simultatem in tempore proferens, *legatos Romam misit, qui se suamque urbem* in fidem populi Romani *dederent.* Senatusque, multo etiam ante ad bellum propensus & paratus, civitate adeo munita & opportuna ad amicitiam ipsius accedente, jam mentem suam aperuit: & in Capitolium, ubi de bello deliberare solent, conveniens, publice decrevit, Carthaginienses armis persequendos esse. Et continuo *ad id missi sunt Consules, M'. Ma-*

A. U. 605. ἐπὶ δὲ τοῦ στόλου, Λεύκιον Μάρκιον Κηνσωρῖνον· οἷς ἐν ἀπορρήτῳ λέλεκτο, μὴ ἀνασχεῖν τοῦ πολέμου, πρὶν Καρχηδόνα κατασκάψαι. οἱ μὲν δὴ θύσαντες, ἐς Σικελίαν ἔπλεον, ὡς ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἰτύκην διαβαλοῦντες. ναυσὶ δ' ἐφέροντο, πεντήκοντα μὲν πεντήρεσιν, ἑκατὸν δ' ἡμιολίαις, ἀφράκτοις δὲ καὶ κερκούροις καὶ στρογγύλοις πολλοῖς. καὶ στρατὸν ἦγον, ὀκτακισμυρίους πεζοὺς, καὶ ἱππέας ἐς τετρακισχιλίους, ἀρίστους ἅπαντας. ὡς γὰρ ἐς ἐπιφανῆ στρατείαν, καὶ προὖπτον ἐλπίδα, πᾶς τις ἀστῶν καὶ συμμάχων ὥρμα· καὶ πολλοὶ καὶ ἐθελονταὶ παρήγγελλον ἐς τὸν κατάλογον.

LXXVI. Καρχηδονίοις δὲ προσέπεσε μὲν ἥ τε κρίσις τοῦ πολέμου καὶ τὸ ἔργον ὁμοῦ δι' ἑνὸς ἀγγέλου. ὁ γὰρ αὐτὸς ἔφερέ τε τὸ ψήφισμα τοῦ πολέμου, καὶ τὰς ναῦς ἐδήλου πλεῖν ἐπὶ σφᾶς. ἐκπλαγέντες οὖν ἀπεγίγνωσκον αὐτῶν, ἀπορίᾳ τε νεῶν καὶ ἀπωλείᾳ προσφάτῳ τοσῆσδε νεότη-

Lin. 59. Λεύκιον Μάρκιον *Bav. male.* *Ibid.* Κινσωρῖνον *edit.* 1. *Aug. Ven. & ſic ſæpius deinceps.* *L.* 61. κατασκάψῃ *Edd.* κατασκάψωσιν *Aug. Ven. Dedi lect. Vat. & Bav.* *L.* 66 *ſq.* ἐς, *quod abeſt vulgo ante* ἐπιφανῆ, *dedit Aug.* *L.* 67. αὐτῶν *pro* ἀστῶν *Aug. & Suidas, perperam.* *L.* 68. πολλοῖς *edit.* 1. *mend.* *L.* 73. αὐτῶν *edit.* 2. 3. *invitis MSS.*

nilius, qui pedeſtribus copiis; *L. Marcius Cenſorinus*, qui præeſſet claſſi. Eiſque ſecreto mandatum eſt, ne prius a bello deſinerent, quam diruta Carthagine. Conſules, votis conceptis, in *Siciliam* navigarunt, *Uticam* inde trajecturi. Vehebantur autem quinquaginta quinqueremibus, centum hemioliis, comitantibus multis navibus apertis, cercuris, & onerariis. In exercitu erant LXXX. M. peditum; equitumque lectiſſimorum circiter quatuor millia: nam ad tam nobilem expeditionem & certam ſpem, cives pariter properabant ac ſocii, multis etiam ultro nomina dantibus ad militiam.

76. *Carthaginienſibus* autem *bellum ſimul & indictum & illatum* eſt: nam idem nuncius & Senatuſconſultum eis adtulit, & claſſem contra eos profectam ſignificavit. Itaque adtoniti deſperabant rebus ſuis; quippe qui paulo ante tantum juventutis amiſerant, neque claſſem habebant, non

τος· οὐ συμμάχους ἔχοντες, οὐ μισθοφόρους ἑτοίμους, οὐ σῖτον ἐς πολιορκίαν συνηνεγμένον, οὐκ ἄλλο οὐδὲν, ὡς ἐν ἀκηρύκτῳ καὶ ταχεῖ πολέμῳ· οὐδ᾽ αὐτοὶ διαρκεῖν δυνάμενοι Ῥωμαίοις τε καὶ Μασσανάσσῃ. Πρέσβεις οὖν ἑτέρους ἐς Ῥώμην ἔπεμπον αὐτοκράτορας, ὅπῃ δύναιντο, τὰ παρόντα διαθέσθαι. οἷς ἡ σύγκλητος εἶπεν· ἐὰν τοῖς ὑπάτοις ἔτι οὖσιν ἐν Σικελίᾳ, τριάκοντα ἡμερῶν τῶνδε, οἱ Καρχηδόνιοι τριακοσίους τοὺς ἐνδοξοτάτους σφῶν παῖδας ἐς ὁμηρείαν παράσχωσι, καὶ τἄλλα κατακούσωσιν αὐτῶν, ἕξειν Καρχηδόνα ἐλευθέραν τε καὶ αὐτόνομον, καὶ γῆν ὅσην ἔχουσιν ἐν Λιβύῃ. Ταῦτα μὲν ἐς τὸ φανερὸν ἐψηφίσαντο, καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἔδωκαν ἐς Καρχηδόνα φέρειν τὸ δόγμα· ἐν ἀπορρήτῳ δὲ τοῖς ὑπάτοις ἐπέστειλαν, ἔχεσθαι τῶν ἰδίᾳ σφίσιν ἐντεταλμένων. A. U. 605.

LXXVII. Οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὴν μὲν γνώμην ὑπώπτευον, οὐκ ἐπὶ συνθήκῃ βεβαίᾳ τὰ ὅμηρα παρέχοντες. οἷα δ᾽

Lin. 82. τριακοσίους *caret Bav.* *Ibid.* τοὺς ἐνδοξοτάτων *Bav. quod non ſpernendum.* *L. 83.* ὁμηρίαν *edit.* 1. *& Bav.* *L. 84. pro* ἕξειν *dant* ἐξήει *Edd.* ἐξεῖν *Aug. Verum dedit Bav.* *L. 88.* τῶν ἰδίων *Edd. Veram lectionem dant omnes MSS. exceptis Regiis.*

ſocios, non mercenarios paratos, non frumentum ad ſuſtinendam obſidionem convectum, non aliud quidquam, ut in repentino & non denunciato bello: denique nec ſoli ſufficere adverſus Romanos ſimul & Maſiniſſam poterant. Mittunt igitur alios legatos Romam, cum poteſtate libera, quocumque modo poſſent, rem componendi. His ſenatus dixit: „*ſi Carthaginienſes*, conſulibus adhuc in Sicilia hærentibus, intra trigeſimum diem, *trecentos nobiliſſimorum civium pueros obſides dediſſent*, & alia imperata feciſſent; Carthaginem liberam ſuiſque utentem legibus habituros, & in poſſeſſione manſuros agrorum, quos in Africa tenerent." Hoc S. C. publice legatis datum eſt perferendum Carthaginem: clam autem conſules admoniti, ne diſcederent a mandatis, quæ ſecreto in urbe accepiſſent.

77. Jam Pœni ſuſpectum quidem habebant conſilium ſenatus; cui nullis firmis conditionibus obſides eſſent tradituri. Verumtamen tanto urgente periculo, ſpem quamdam

A. U. 605. ἐν κινδύνῳ τοσῷδε, τὰς ἐλπίδας ἐν ᾧ μηδὲν ἐκλείψουσι τιθέμενοι, σπουδῇ προλαβόντες τὴν προθεσμίαν, τοὺς παῖδας ἦγον ἐς Σικελίαν· γονέων τε αὐτοῖς ἐπικλαιόντων, καὶ οἰκείων, καὶ μάλιστα τῶν μητέρων, αἳ σὺν ὀλολυγῇ μανιώδει τῶν τέκνων ἐξήπτοντο, καὶ νεῶν τῶν Φερουσῶν αὐτὰ, καὶ στρατηγῶν τῶν ἀγόντων· ἀγκυρῶν τε ἐπελαμβάνοντο, καὶ καλώδια διέσπων, καὶ ναύταις συνεπλέκοντο, καὶ τὸν πλοῦν ἐκώλυον. εἰσὶ δ᾽ αἳ καὶ μέχρι πολλοῦ τῆς θαλάσσης παρένεον, δεδακρυμέναι τε καὶ ἐς τὰ τέκνα ἀφορῶσαι. αἱ δ᾽ ἐπὶ τῆς γῆς τὰς κόμας ἐτίλλοντο, καὶ τὰ στέρνα ἔκοπτον, ὡς ἐπὶ πένθει. ἐδόκουν γὰρ, ὄνομα μὲν εἰς εὐπρέπειαν εἶναι τὴν ὁμηρείαν, ἔργῳ δὲ τῆς πόλεως ἔκδοσιν, ἐπ᾽ οὐδεμιᾷ συνθήκῃ τῶνδε τῶν παίδων διδομένων. καὶ πολλαὶ καὶ τοῦτο ἐν ταῖς οἰμωγαῖς κατεμαντεύοντο τῇ πόλει, μηδὲν αὐτὴν ὀνήσειν τοὺς παῖδας ἐκδιδομένους. ἐν μὲν δὴ τῇ Καρχηδόνι τῶν ὁμήρων

Lin. 96. στρατηγῶν· τῶν ἀγκυρῶν τε, *mutila oratione, Edd. & MSS. omnes, excepto Bav. ex quo ſupplevi hiatum. L. 3.* ὁμηρίαν *h. l. Aug. plane contra ac paulo ante. L. 4.* ἔνδοσιν *Bav. quod non deterius. L. 7.* δὴ *abeſt ab Edd.*

in hoc repoſuerunt, ſi nulla ex parte obedientiam in ſe deſiderari paterentur. Itaque, ut celeritate etiam obſequii demererentur conſules, ante præſtitutum tempus abduxerunt *pueros in Siciliam*; *multo* quidem *cum fletu dimiſſos* a parentibus domeſticiſque, ac præſertim a matribus, quæ cum inſano ejulatu liberos conplectendo, & naves avecturas præfectoſque abducturos retinendo, adhærendo ancoris, funiculos nauticos rumpendo, ipſis nautis circumplicando manus, prohibere navigationem conabantur. Nec defuerunt, quæ naves diu natatu proſequerentur, lacrimas fundentes oculis in filios defixis. Aliæ in litore comas ſuas evellebant, & plangebant pectora, haud ſecus quam in luctu. Videbantur enim ſibi, nomine quidem obſides dare, re autem vera civitatem dedere, quum nullis certis conditionibus hos filios traderent. Et multæ hoc ipſum quoque flendo vaticinabantur civitati, nihil ei profore traditos liberos. Tali igitur modo illi cum obſidibus

ἡ ἀναγωγὴ τοιάδε τις ἦν. ἐν δὲ τῇ Σικελίᾳ παραλαβόντες αὐτὰ οἱ ὕπατοι, διέπεμπον ἐς Ῥώμην, καὶ τοῖς Καρχηδονίοις ἔφασαν, ἐς τὸ τέλος τοῦ πολέμου τὰ λοιπὰ ἐρεῖν ἐν Ἰτύκῃ. A. U. 605.

LXXVIII. Διαπλεύσαντές τε ἐς αὐτὴν, ἐστρατοπέδευον, ὁ μὲν πεζὸς, ἔνθα πάλαι τὸ Σκιπίωνος ἦν στρατόπεδον· αἱ δὲ νῆες, ἐν τοῖς λιμέσι τοῖς Ἰτυκαίων. ἀφικομένων δὲ κἀκεῖ πρέσβεων ἐκ Καρχηδόνος, οἱ μὲν ὕπατοι προὐκάθηντο ἐπὶ βήματος ὑψηλοῦ, ἡγεμόνων τε σφίσι καὶ χιλιάρχων παρεστώτων· ἡ στρατιὰ δ' ἑκατέρωθεν ἐπὶ μῆκος πολὺ ὅπλοις τε ἐπισήμοις ἐσκεύαστο, καὶ τὰ σημεῖα ἔφερον ὀρθὰ, ἵνα οἱ πρέσβεις τὸ πλῆθος ἐκ τούτων συμβάλοιεν. ἐπεὶ δ' οἱ μὲν ὕπατοι τῷ σαλπιγκτῇ προσέταξαν ὑποσημῆναι σιωπὴν, ὁ δὲ κήρυξ ἀνεῖπε, τοὺς Καρχηδονίων πρέσβεις προσιέναι· οἱ μὲν εἰσήγοντο διὰ στρατοπέδου μακροῦ, καὶ τοῦ βήματος οὐ προσεπέλαζον, ἀλλὰ περισχοίνισμα ἦν ἐν μέσῳ. οἱ δ' ὕπατοι λέγειν αὐτοὺς ἐκέλευον ὅ τι χρῄζοιεν. Καὶ οἱ πρέσβεις

Lin. 9. ἔπεμπον *Bav.* *L.* 15. δ' ἐκεῖ *Edd. Aug.* *L.* 19. ἔφερεν *edit.* 2. 3. *invitis MSS.* *L.* 21. προσετ. ὑπομεῖναι σιωπὴν *Aug.*

ſolverunt Carthagine. Et obſides, in Sicilia acceptos, Romam tranſmiſerunt Conſules; edicentes Carthaginienſibus: „ audituros ex ſe ad *Uticam* reliqua, quæ ad tollendum bellum pertineant."

78. Quo poſtquam *trajecerunt*; *terreſtres copiæ* caſtra metatæ ſunt, *ubi quondam Scipio*: *claſſis* divertit *in portus Uticenſium*. Quo quum mox & legati Pœnorum adveniſſent; Conſules, priuſquam eos in conſpectum admitterent, excelſo reſederunt ſuggeſtu, adſtantibus legatis tribuniſque militum: ab utroque latere exercitus longo ordine conſtitit, nitentibus armis ornatus, & erecta ſigna præferens, ut ex his illi poſſent multitudinem conjicere. Tum per tibicinem, juſſu conſulum, ſilentii ſigno dato, præco *legatos Pœnorum* vocavit, ut accederent. Illi per exercitum longo ordine ſtantem adducebantur; neque vero ad tribunal accedebant propius, ſed dirimebantur prætento funiculo. Tum Conſules juſſerunt eos dicere, quid peterent. Et POENI, multa miſerabi-

A. U. 605. ἔλεγον ἐλεεινὰ πολλὰ καὶ ποικίλα, συνθηκῶν τε πέρι τῶν σφίσι πρὸς Ρωμαίους γενομένων, καὶ Καρχηδόνος αὐτῆς χρόνου, καὶ πλήθους, καὶ δυνάμεως, καὶ ἀρχῆς τῆς ἐς πολὺ μεγίστης ἐν γῇ καὶ θαλάσσῃ γενομένης. Οὐκ ἐπὶ σεμνολογίᾳ δὲ, ἔφασαν, λέγειν· οὐ γὰρ εἶναι καιρὸν ἐν συμφοραῖς σεμνολογίας. Ἀλλ᾽ ἐς σωφρόνισμα ὑμῖν, ὦ Ρωμαῖοι, καὶ μετριοπάθειαν ἡ τῆς ἡμετέρας μεταβολῆς ὀξύτης ἔστω. κράτιστοι δὲ, ὅσοι τοὺς πταίσαντας ἐλεοῦντες, τὸ σφέτερον εὔελπι ποιοῦνται, τῷ μηδὲν ἐς ἄλλας τύχας ἁμαρτεῖν. καὶ τάδε μὲν ὑμῶν ἄξια, καὶ τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας, ἣν προσποιεῖσθε μάλιστα ἀνθρώπων.

LXXIX. Εἰ δὲ καὶ ἀνημέρων τετυχήκειμεν ἐχθρῶν, κόρος ἐστὶν ἀτυχημάτων ὅσα πεπόνθαμεν· οἱ τὴν ἡγεμονίαν τῆς τε γῆς καὶ θαλάσσης ἀφῃρήμεθα, καὶ τὰς

Lin. 28 *sq.* ἀρχῆς ἐπὶ πολὺ *Edd. Aug.* ἀρχ. ἐς πολὺ *Vat.* τῆς *adjecit Bav.* *L.* 31. *carent* ἐν *ante* συμφοραῖς *Bav.* & *Vat.* *Lin. ead.* σωφρόνησιν *edit.* 1. *invitis MSS.* σωφρόνισιν *edit.* 2. 3. *Reg. A.* *L.* 35. ἄλλων τύχας *maluit H. Steph.* *L.* 36. *caret* καὶ *post* ἄξια *Bav.* *Ibid.* ἡμετέρας *Aug.* *Ibid.* εὐσεβείας ἣν προσποιεῖσθαι *Edd.* & *hypostigmen post* ἣν *posuit edit.* 1. εὐσεβείας, ἣν προσποιεῖσθαι *Bav.* *e quo facile restitui veram lectionem, quam eamdem jam Freinshemio perspectam fuisse reperio.* *L.* 38. τετυχήκαμεν *Edd.*

liter præfati „de priſtinis utriuſque populi fœderibus, de Carthaginis ipſius antiquitate & frequentia, potentiaque, atque imperio terra marique quondam ampliſſimo;" ſubjunxerunt, „non hæc ſe jactanter commemoraſſe; quum in rebus calamitoſis non ſit tempus jactantiæ: ſed ut tam repentinæ mutationis exemplo admonerentur Romani moderationis atque clementiæ." „*Fortiſſimi* enim (inquit legationis princeps) & *optimi* „*quique maxime miſerantur adflictos:* & hac via efficiunt, ut ipſi de propria fortuna bene ſemper poſſint ſperare, ſi in alienam non peccaverint. Atque hoc *vobis*, ROMANI, dignum eſt, veſtraque religione, quam vos maxime hominum omnium profitemini.

79. „Quod ſi vero inclementiores etiam nacti eſſemus adverſarios; neceſſe eſt tamen, ſit aliqua calamitatum noſtrarum ſatietas, poſtquam imperium terra mari-

A. U. 605.

ναῦς ὑμῖν παρεδώκαμεν, καὶ ἄλλας οὐκ ἐπικτώμεθα, καὶ θήρας καὶ κτήσεως ἐλεφάντων ἀπέστημεν, καὶ ὅμηρα τὰ κράτιστα καὶ πάλαι καὶ νῦν παρεδώκαμεν, καὶ φόρους τελοῦμεν εὐτάκτως, οἱ παρ᾽ ἑτέρων αἰεὶ λαβόντες. καὶ τάδε ἤρκεσε τοῖς πατράσιν ὑμῶν, οἷς ἐπολεμήσαμεν· καὶ συνθήκας ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐγράψαντο ἡμῖν, ὡς φίλοις τε καὶ συμμάχοις· καὶ ὅρκος ἐστὶν ἐν ταῖς συνθήκαις ἀμφοῖν ὅμοιος. κἀκεῖνοι μὲν ἡμῖν, οἷς ἐπολεμήσαμεν, πιστοὶ μετὰ ταῦτα ἐγένοντο· ὑμεῖς δὲ, οἷς οὐδ᾽ ἐς χεῖρας ἤλθομεν, τί τῶνδε τῶν συνθηκῶν αἰτιώμενοι παραβεβάσθαι, τὸν πόλεμον τόνδε ὀξέως οὕτως ἐψηφίσασθέ τε καὶ ἀκηρύκτως ἐπηγάγετε ἡμῖν; πότερον οὐ δίδομεν τοὺς φόρους; ἢ ναῦς ἔχομεν; ἢ τοὺς ἐπιφθόνους ἐλέφαντας; ἢ οὐ πιστοὶ τὰ πρὸς ὑμᾶς ἐξ ἐκείνου γεγόναμεν; ἢ οὐκ ἐλεεινοὶ τῶν πέντε μυριάδων τῶν χθὲς ἀπολομένων ὑπὸ λιμοῦ; Ἀλλὰ

Lin. 41. ναῦς ἡμῖν *edit.* 1. *ex Reg. B.* *L.* 42. καὶ κτησ. καὶ ἐλεφάντ. *Edd.* *L.* 44. λαμβάνοντες *Edd.* *L.* 50. παραβεβᾶσθαι *Regii.* παραβεβῆσθαι *Bav.* *L.* 51. *alio ordine*, τόνδε τὸν πόλεμον *Edd.* *L.* 53 *sq. verba* ἢ οὐ πιστοὶ - - - γεγόναμεν, *quæ desunt vulgo*, *dedit Bav.* *L.* 55. ἀπολολομένων *edit.* 3. *vit.*

„que nobis ereptum eſt, & naves vobis tradidimus, neque alias paravimus, & a venatione ac poſſeſſione elephantorum abſtinuimus, nobiliſſimoſque obſides & olim & nunc dedimus, tributaque ſuis temporibus perſolvimus, ſoliti ſemper ab aliis accipere. Ac certe hæc patribus veſtris ſatis fuêre, quibus nos bellum intuleramus. Et illi his legibus nos receperunt in ſocietatem & amicitiam; quo in fœdere utrique ex æquo ſumus jurati. Et iidem quidem ipſi, quibus bellum intuleramus, pacem ſe„mel nobis datam ſervarunt fideliter: vos autem, cum quibus numquam decertavimus, *quid habetis*, *quod cauſemini non ſervatum a nobis in* hoc *fœdere*, ut bellum hoc tam repente decreveritis, &, ne denunciatum quidem, nobis inferatis? Num tributa non ſolvimus? an naves habemus? an invidendos elephantos? an ex iſto tempore fidem in vos noſtram ulla in re deſideraſtis? An vero non miſerabiles vobis videmur, fame nuper amiſſis quinquaginta hominum millibus? At, *cum Ma-*

A. U. 605. Μασσανάσσῃ πεπολεμήκαμεν. πολλά γε πλεονεκτοῦντι· καὶ πάντα δι' ὑμᾶς ἐφέρομεν. ἀπαύστως δ' ἔχων καὶ ἀθεμίστως ἐς ἡμᾶς καὶ τὸ ἔδαφος ἐν ᾧ ἐτράφη καὶ ἐπαιδεύθη, γῆν ἄλλην ἡμῶν ἀπέσπα περὶ τὸ Ἐμπόριον· καὶ λαβὼν καὶ τήνδε, ἐπέβαινεν ἑτέρας, μέχρι τὰς συνθήκας ἡμῖν τὰς πρὸς ὑμᾶς συνέχεεν. Εἰ τοῦτ' ἔστιν ἡ τοῦ πολέμου πρόφασις, ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς ἀμυναμένους αὐτὸν ἐξεκηρύξαμεν, καὶ πρὸς ὑμᾶς πρέσβεις ἐπέμψαμεν, οἳ περὶ τούτων ἀπελογοῦντο· καὶ ἑτέρους, αὐτοκράτορας ὅπῃ θέλετε συνθέσθαι. Τί οὖν ἔδει νεῶν καὶ στόλου καὶ στρατοῦ, πρὸς ἄνδρας οὐχ ὁμολογοῦντας μὲν μὴ ἁμαρτεῖν, ἑαυτοὺς δὲ ὑμῖν ἐπιτρέποντας; ὅτι δὲ οὐκ ἀπατῶντες ὑμᾶς, οὐδὲ μικρολογούμενοι παθεῖν ὅ τι ἂν ζημιῶτε, ταῦτα προυτείνομεν, ἐπιδέδεικται σαφῶς, ὅτε τοὺς ἀρίστους παῖδας ἐς ὁμηρείαν αἰτοῦσιν ὑμῖν, εὐθὺς,

Lin. 56. *pro* πολλά γε *dant* ἀλλά γε *Edd.* *L.* 61 *sq.* ἢ τοῦδε τοῦ πολέμου *Vat.* *L.* 62. *an* ἡμεῖς δὴ καὶ? *Ibid.* ἀμυνομένους *vulgo. Prætuli lect. Bav.* *L.* 66. μὲν ἁμαρτεῖν, *omissa partic.* μὴ, *Bav. quod & H. Steph. & Musgrav. maluerant.* *L.* 69. προτείνομεν *Edd. Aug.* *Ibid. sq.* ὅτι τοὺς *Bav.* *L.* 70. ὁμηρίαν *Aug.*

„*finissa bellum gessimus!* Etenim modum sane excesserat cupiditas viri: ac tuleramus tamen omnia propter vos. Sed ille, nullum finem faciens iniquitatum in nos, & in terram in qua nutritus & eruditus est, alios denuo agros nobis ademit circa *Emporium*: nec his contentus, aliam rursus nostræ ditionis partem invadens, effecit tandem, ut pax turbaretur, quam vobiscum habuimus. Si hæc belli causa prætexitur; at nos certe hos, qui ad illum reprimendum arma ceperunt, publico præconio damnavimus, & ad vos lega„tionem, excusaturam factum, misimus, & rursus alios legatos, cum libera potestate pacem renovandi vestro arbitrio. *Quid* igitur *classe opus erat & exercitu adversus eos, qui neque negarunt se peccasse, & se suamque causam arbitrio vestro commiserunt?* Quod autem nec fallendi animo vobis hoc obtulerimus, & haud gravate passuri fuerimus quamcumque mulctam nobis irrogassetis; id satis quidem a nobis demonstratum est, quando lectissimos pueros, expetitos a vobis obsides, protinus, quemadmodum decre-

ὡς τὸ δόγμα ἐκέλευε, τὰς τριάκοντα προλαβόντες ἡμέρας, ἀπεστείλαμεν. τοῦ δ᾽ αὐτοῦ δόγματός ἐστιν, ἢν παράσχωμεν ὑμῖν τὰ ὅμηρα, τὴν Καρχηδόνα ἐλευθέραν ἐᾷν καὶ αὐτόνομον, κεκτημένην ἃ ἔχομεν. A. U. 605.

LXXX. Οἱ μὲν δὴ πρέσβεις τοσαῦτα εἶπον. Κηνσωρῖνος δ᾽ ὑπαναστὰς ἀντέλεξεν ὧδε. Τὰς μὲν αἰτίας τοῦ πολέμου τί δεῖ λέγειν ὑμῖν, ὦ Καρχηδόνιοι, πρεσβεύσασιν ἐς Ῥώμην, καὶ παρὰ τῆς συγκλήτου μαθοῦσιν; ὃ δὲ ἐψεύσασθε περὶ ἡμῶν, τοῦθ᾽ ὑμᾶς ἐλέγξω. καὶ γὰρ τὸ δόγμα δηλοῖ, καὶ ἡμεῖς ὑμῖν ἐν Σικελίᾳ προείπομεν, τὰ ὅμηρα παραλαμβάνοντες, τὰ λοιπὰ τῶν δοξάντων ἐπικελεύσειν ἐν Ἰτύκῃ. τῶν μὲν οὖν ὁμήρων τῆς τε ταχυτῆτος καὶ τῆς ἐπιλέξεως ἐπαινοῦμεν ὑμᾶς. τί δὲ ὅπλων δεῖ τοῖς εἰρηνεύουσι καθαρῶς; Φέρετε· πάντα, ὅσα δημόσιά τε καὶ ἴδια ἕκαστος ὑμῶν ἔχει, βέλη τε καὶ καταπέλτας, ἡμῖν παράδοτε. Ὁ μὲν οὕτως εἶπεν. Οἱ δὲ

Lin. 76. vulgato ἀντέλεγεν *prætuli lect. Bav. L. 82 sq.* ταχύτητος καὶ ἐπιλεξ. *Edd. Aug. L. 84.* φέρετε *conjungunt vulgo cum* πάντα, *quæ paulisper separanda duxi. Post* φέρετε *inserendum* οὖν *censuit Musgr. L. 85.* ἔχει ὑμῶν *Edd. Aug. L. 86.* παραδότω *Edd. invitis MSS.* καὶ ἡμῖν παράδοτε *Aug.*

„tum jussit, ne exspectata quidem die trigesima, misimus. Est autem in eodem Senatus consulto, si dederimus vobis obsides, Carthaginem vos situros liberam suis uti legibus, & in possessione eorum, quæ habemus, permanere."

80. Hæc *Pœnorum legati.* Ad quæ CENSORINUS, paulisper adsurgens, sic respondit: „Causas belli, *CARTHAGINIENSES*, non est cur vobis exponam, quas legati vestri Romæ a senatu audiverunt. Quod autem falso nobis objecistis, hoc coarguam. Nam & Senatusconsultum declarat, & vobis jam ipsi prædiximus in Sicilia, quum accepimus obsides, reliqua senatus placita vobis prolatum iri Uticæ. Igitur quod obsides, celeriter & cum delectu, misistis, laudamus vos. De cetero, armis quid opus est, si pacem cupitis ex animo? Agite: *quidquid* vel privatim *vobis est*, vel publice, *telorum tormentorumque*, *tradite nobis!*" Ad hæc legati responderunt; „velle quidem se & in hoc pa-

A. U. 605. πρέσβεις ἔφασαν, ἐθέλειν μὲν καὶ τοῖσδε ὑπακοῦσαι· ἀπορεῖν δὲ, ὅπως Ἀσδρούβαν, ᾧ θάνατον ἐπεκήρυξαν, δύο μυριάδας ἀνδρῶν ἤδη συναγαγόντα, καὶ αὐτῇ Καρχηδόνι παραστρατοπεδεύοντα, ἀμυνοῦνται. εἰπόντων δὲ τῶν ὑπάτων, ὅτι Ῥωμαῖοι τούτων ἐπιμελήσονται, οἱ μὲν καὶ ταῦτα δώσειν ὑπέσχοντο. καὶ συμπεμφθέντες αὐτοῖς Κορνήλιός τε Σκιπίων ὁ Νασικᾶς καὶ Γναῖος Κορνήλιος, ὁ Ἱσπανὸς ἐπίκλησιν, παρελάμβανον εἴκοσι μυριάδας πανοπλιῶν, καὶ βελῶν καὶ ἀκοντίων πλῆθος ἄπειρον, καὶ καταπέλτας ὀξυβελεῖς τε καὶ λιθοβόλους, ἐς δισχιλίους. καὶ φερομένων αὐτῶν ἡ μὲν ὄψις ἦν λαμπρὰ καὶ παράλογος, ἁμαξῶν τοσῶνδε ὑπ' αὐτῶν τῶν πολεμίων ἀγομένων. οἱ δὲ πρέσβεις εἵποντο αὐτοῖς, καὶ ὅσοι τῆς γερουσίας, ἢ τῆς ἄλλης πόλεως ἄριστοι, ἢ ἱερεῖς, ἢ ἄλλως ἐπιφανεῖς, ἔμελλον τοὺς ὑπάτους ἐς ἐντροπὴν ἢ ἔλεον

Lin. 90. παραστρατοπεδεύσαντα *Aug.* *L.* 93. Νασικὰς *h. l. Edd.* Νασηκᾶς *Aug.* *L.* 94. Ἱσπάνος *Bav.* Ἱσπαλλὸς *vel* Ἱσπαλὸς *cum Gelenio reponendum duxerunt Pighius, Freinsh. Drakenb. Sed discedere nolui a Codicum nostrorum omnium consentienti scriptura, quam eamdem auctoritate antiquissimi monumenti lapidei confirmatam cognovi.* *L.* 97. φερομένων δ' αὐτῶν *Bav.* *L.* 98. ἁμαξῶν *Bav. Aug.* *L.* 1. ἄλλης *adjeci ex Bav.* *Ibid.* ἄλλως, *pro vulg.* ἄλλοι, *dedit idem Bav.* *L.* 2. ἐπιφανεῖς. ἔμελλον οὖν τοὺς *Edd.*

rere; ſed neſcire, quomodo contra Aſdrubalem, damnatum capitis, qui jam collectis virorum viginti millibus, prope Carthaginem caſtra poſuiſſet, defendere urbem poſſent." Quumque reſpondiſſent Conſules, Romanis eam rem curæ fore; polliciti ſunt tradere arma. Ad quæ accipienda mox cum ipſis legatis miſſi ſunt *Cornelius Scipio Naſica*, & *Cn. Cornelius Hiſpanus.* Fuerunt autem ducenta armaturarum millia; telorum jaculorumque infinitus numerus; catapultarum, quibus vel tela, vel ſaxa emittuntur, ad duo millia. Quæ quum adferrentur, præclarus plane & mirabilis admodum fuit adſpectus tot plauſtrorum, quibus ipſi *hoſtes arma ſua advehebant.* Et plauſtra ſequebantur legati, & Seniores, aliique civitatis optimates, & quicumque aut ſacerdotio aut alia dignitate conſpicui erant; quorum vel reverentia vel miſericordia commotum iri Conſules, ſperabant. Qui ad Conſules introducti, orna-

ἄξειν. εἰσαχθέντες δὲ αὐτῷ κόσμῳ τοῖς ὑπάτοις παρέστησαν. Καὶ ὁ Κηνσωρῖνος (ἦν γὰρ εἰπεῖν ἱκανώτερος τοῦ συνάρχου) ἀναστὰς καὶ τότε, καὶ σκυθρωπάσας ἐπὶ πολὺ, ἔλεξεν ὧδε·

A. U. 605.

LXXXI. Τῆς μὲν εὐπειθείας ὑμᾶς, ὦ Καρχηδόνιοι, καὶ προθυμίας τῆς μέχρι νῦν ἔς τε τὰ ὅμηρα καὶ τὰ ὅπλα ἐπαινοῦμεν· χρὴ δ᾽ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις βραχυλογεῖν. ὑπόστητε γενναίως τὸ λοιπὸν τῆς συγκλήτου κέλευσμα· ἔκστητε τῆς Καρχηδόνος ἡμῖν, καὶ ἀνοικίσασθε ὅπῃ θέλετε τῆς ὑμετέρας, ὀγδοήκοντα σταδίους ἀπὸ θαλάσσης. τήνδε γὰρ ἡμῖν ἔγνωσται κατασκάψαι. Οἱ δ᾽, ἔτι λέγοντος αὐτοῦ, τὰς χεῖρας ἐς τὸν οὐρανὸν ἀνέσχον μετὰ βοῆς, καὶ τοὺς θεοὺς ὡς ἠπατημένοι κατεκάλουν· πολλά τε καὶ δυσχερῆ κατὰ Ῥωμαίων ἐβλασφήμουν, ἢ θανατῶντες, ἢ ἔκφρονες ὄντες, ἢ τοὺς Ῥωμαίους ἐς μῦσος πρέσβεων διερεθίζοντες. ἔς τε τὴν γῆν σφᾶς ἐρρίπτουν, καὶ χερσὶ

Lin. 3. ἔλεον ἕξειν *Bav.* *Ibid.* τῷ αὐτῷ κόσμῳ *Idem.* αὐτὰ κόσμῳ *malebat Musgr.* *L.* 7. ὦ *ex Bav. adjeci.* *L.* 10. ὑποστήσετε *Edd.* *L.* 12. ἡμετέρας *Aug.* *L.* 13. τήνδε γε ἡμῖν *Bav.* *Ibid.* ὑμῖν ἔγνωσται *edit.* 1. *L.* 17. *vulg.* μῖσος *prætuli lect. Bav. Sed ante* πρέσβεων, *nescio an inserenda præpos.* κατά. *L.* 18. καὶ ταῖς χερσὶ *Bav.*

ti quisque suæ dignitatis insignibus coram eis steterunt. Et rursus CENSORINUS (erat enim suó collega facundior) adsurgens, postquam diu tetricum vultum tacitus gessit, *sic locutus est*:

81. „Quod ad promtam obedientiam, *viri* CARTHAGINIENSES, adtinet; quæ tum in obsidibus dandis, tum in armis tradendis, adparuit; est, quod vos laudemus. Sed non est multis verbis utendum quando urget necessitas. Ferte fortiter reliqua jussa senatus! *Cedite nobis Carthagine!* Ad „quemcumque libuerit ditionis vestræ locum, transferetis sedes; modo sit ultra decem passuum millia a mari. *Certum enim est nobis*, *hanc* quidem *vestram sedem diruere.*" Hæc consulis verba interrupit clamor tollentium manus ad cœlum, & deos, violatæ fidei vindices, non sine multis gravibusque convitiis in Romanos conjectis, invocantium; sive vitæ pertæsi mortem adpetebant, sive mentis erant impotes, sive Romanos consulto ad nefarium in legatos admittendum facinus provoca-

A. U. 605.

καὶ κεφαλαῖς αὐτὴν ἔτυπτον· οἱ δὲ καὶ τὰς ἐσθῆτας ἐπεῤῥήγνυντο, καὶ τοῖς σώμασι τοῖς ἑαυτῶν ἐνύβριζον, ὡς ὑπὸ ἀνοίας ἐνηδρευμένοι. ἐπεὶ δέ ποτε αὐτοῖς ὁ οἶστρος ἔληξε, σιωπὴ πολλὴ καὶ κατήφεια ἦν, οἷα νεκρῶν κειμένων. Ῥωμαῖοι δ᾽ ἐξεπλήσσοντο, καὶ οἱ ὕπατοι φέρειν αὐτοὺς ἐγνώκεσαν, ὡς ἐπὶ ἀλλοκότῳ κελεύσματι, μέχρι παύσαιντο ἀγανακτοῦντες· καλῶς εἰδότες, ὅτι τὰ μέγιστα δεινὰ αὐτίκα μὲν ἐς θρασύτητα ἐκπλήσσει, σὺν χρόνῳ δὲ καταδουλοῖ τὴν τόλμαν ἡ ἀνάγκη. ὃ καὶ τότε ἔπαθον οἱ Καρχηδόνιοι. παρὰ γὰρ τὴν σιωπὴν ἁπτομένου σφῶν τοῦ κακοῦ μᾶλλον, ἀγανακτεῖν μὲν ἔτι ἐπαύσαντο· ἀνέκλαιον δὲ καὶ κατεθρήνουν ἑαυτούς τε, καὶ παῖδας, καὶ γυναῖκας, ἐξ ὀνομάτων, καὶ τὴν πατρίδα αὐτὴν, ὡς ἐς ἄνθρωπον ἀκούουσαν λέγοντες οἰκτρὰ καὶ πολλά. οἱ δὲ ἱερεῖς καὶ τὰ τῶν ἱερῶν ὀνόματα καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς θεοὺς ἀνεκάλουν, ὡς παροῦσι κᾀκείνοις προφέροντες τὴν

Lin. 19. *οἱ δὲ τὰς, omiſſo καὶ, Bav.* *L.* 23. *artic. οἱ ante ὑπατ. dederunt Aug. & Bav.* *L.* 31. *καὶ πατρίδα Edd. Articulum dedit Bav.* *L.* 34. *κᾀκεῖνοι Bav. non male.*

re volebant. Jam & humum ſe projecerunt, ſolum frontibus manibuſque pulſantes: nonnulli etiam veſtimenta ſcindebant, & propria corpora, velut *furore correpti*, lacerabant. Tandem, poſtquam deſiît inſana illa commotio, *mærore obruti*, ſilentes jacebant *Pœni*, tamquam mortui. Et obſtupuerunt ad hoc ſpectaculum Romani: Conſules autem, ferendos tantiſper homines, mandato tam inopinato gravius commotos, cenſebant, donec efferbuiſſet indignatio; non ignari, magnas calamitates audaciam primo impetu adferre, quam procedente tempore emolliat atque ſubigat neceſſitas. Quod & tunc Carthaginienſibus uſu venit: namque, poſtquam per ipſum ſilentium ſenſus magis calamitatis animos eorum tetigit, omiſſa indignatione, *deplorabant cum lamentis vicem ſuam*, & liberorum, conjugumque, cum has, tum illos nominatim inclamantes; denique patriæ caſum, quam & ipſam, tamquam hominem percipientem voces miſerabiles, invocabant. Sacerdotes autem ſacra deoſque invocabant, ſuum interitum illis,

ἀπώλειαν. ἦν τε παμμιγὴς καὶ ἐλεεινὸς οἶκτος οἰμωζόντων A. U. ὁμοῦ τά τε κοινὰ καὶ τὰ ἴδια, μέχρι καὶ Ρωμαίους αὐ- 605. τοῖς ἐπιδακρύσαι.

LXXXII. Τοὺς δὲ ὑπάτους ἐπῄει μὲν οἶκτος ἀνθρωπίνης μεταβολῆς· σκυθρωποὶ δ᾽ ἀνέμενον καὶ τούτων κόρον αὐτοῖς ἐγγενέσθαι. ὡς δὲ καὶ ὀδυρμῶν ἔληξαν, αὖθις ἦν σιωπή. καὶ λόγον αὐτοῖς διδόντες, ὡς ἡ μὲν πόλις ἐστὶν ἄνοπλος, ἔρημος, οὐ ναῦν, οὐ καταπέλτην, οὐ βέλος, οὐ ξίφος ἔχουσα, οὐκ ἄνδρας οἰκείους ἱκανοὺς ἀπομάχεσθαι, πέντε μυριάδων ἔναγχος διεφθαρμένων· ξενικὸν δὲ οὐδέν ἐστιν, ἢ φίλος, ἢ σύμμαχος, ἢ καιρὸς ἐς ταῦτα· ἔχουσι δ᾽ αὐτοῖς οἱ πολέμιοι καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὴν χώραν, καὶ περικάθηνται τὸ ἄστυ ἔνοπλοι ναυσὶ καὶ πεζῷ καὶ μηχανήμασι καὶ ἵπποις, Μασσανάσσης δ᾽ ἐχθρὸς ἕτερος ἐν πλευραῖς· θορύβου μὲν ἔτι καὶ ἀγα-

Lin. 36. μέχρι καὶ Ρωμαίων *Bav. bene, si sequeretur* πολλοὺς *vel* τινάς. *L.* 38. τοὺς δὲ ὑπάτους ἔσχε *Edd. invitis MSS.* ἔσκει *mend. Regii.* ἐσῄει *Aug. non male.* ἐποίει *Bav. corruptum ex* ἐπῄει, *quod dedit Vat.* *L.* 39. κόρος *Edd. Rectius Aug. Bav.* *L.* 45. δὲ *post* ξενικὸν *caret Aug. male.* *L.* 46. ἔχουσι δ᾽ αὐτὰ *Edd. Aug.* ἔχ. δ᾽ αὐτὸς *Vat. Secutus sum Bav. Ibid.* καὶ τέκνα καὶ ὅπλα *Bav.* *L.* 47. τῷ ἄστει *Edd. Aug. Ibid.* ἔνοπλοι *caret Bav.*

veluti præsentibus, exprobrando. Fuitque tam miserabilis gemitus promiscue privatam publicamque, fortunam dolentium, ut Romanis ipsis quoque eliceret lacrimas.

82. Consules autem, quamquam subibat miseratio humanarum vicissitudinum, tamen austeris vultibus exspectabant, donec lamentorum quoque satietas Pœnos cepisset. Tandem post lamenta rursus silentium rediit: reputantesque secum Pœni, *urbem armis nudatam esse ac desertam; non navem, non catapultam, non domi civium satis ad defendendam patriam, nuper amissis quinquaginta millibus; nullum præsto esse mercenarium militem, aut amicum, aut socium, &, quo minus parentur, excludi se angustiis temporis; in hostium potestate esse suos liberos, arma, agrum; urbem obsideri classibus, machinis, pedestribus equestribusque copiis; a latere Masinissam, alium hostem imminere;* compresserunt jam fremitum indignationemque, ut

A. U. 605. ναυκληρήσεως ἐπέσχον, ὡς οὐδὲν ἐν ταῖς συμφοραῖς ὠφελούντων· ἐς δὲ λόγους αὖθις ἐτράποντο. καὶ Βάννων, ᾧ Τιγίλλας ἐπώνυμον ἦν, ἐπιφανέστατος ὢν ἐν τοῖς τότε παροῦσιν, αἰτήσας εἰπεῖν, ἔλεξεν·

LXXXIII. Εἰ μέν ἐστι καὶ τῶν πρότερον εἰρημένων ἔτι πρὸς ὑμᾶς, ὦ Ῥωμαῖοι, λόγος· ἐροῦμεν, οὐχ ὡς δίκαια προφέροντες· οὐ γάρ ἐστιν ἐν καιρῷ τοῖς ἀτυχοῦσιν ἀντιλογία· ἀλλ' ἵνα μάθητε, ὡς οὐκ ἀπροφάσιστός ἐστιν ὑμῖν ὁ ἔλεος ὁ ἐφ' ἡμῖν, οὐδὲ ἄλογος. ἡμεῖς γὰρ Λιβύης ἄρχοντες καὶ θαλάσσης ὅτι πλείστης, περὶ ἡγεμονίας ὑμῖν ἐπολεμήσαμεν· καὶ ταύτης ἀπέστημεν ἐπὶ Σκιπίωνος, ὅτε τὰς ναῦς ὑμῖν παρέδομεν, καὶ ἐλέφαντας ὅσους εἴχομεν, καὶ φόρους ἐταξάμεθα δώσειν· καὶ ἐδίδομεν ἐν καιρῷ. Πρὸς οὖν θεῶν τῶν τότε ὀμοσμένων, φείδεσθε μὲν ἡμῶν, φείδεσθε

Lin. 51. Ἄννων *Edd. Aug. Cand.* Βλάννων *vel* Βλάνων *Diodor. Siculus, & ex eo Suidas.* Βάννων *Vat. & Bav. h. l. & deinceps. Ibid.* ᾧ τινι Τίλλας *Edd. ex Reg. A.* Gellas *Cand.* ᾧ Τίγιλλας *Bav. L.* 54. καὶ ἐκ τῶν προτ. *maluit Musgr. L.* 58. *repetitum artic.* ὁ *post* ἔλεος *ded. Aug. Bav. Ibid. vulg.* ἡμεῖς γε Λιβ. *prætuli lect. Bav. L.* 59. θαλάσσης, ὅτι πλείστοις περὶ ἡγ. *Edd. L.* 60. ἐπολεμίσαμεν *Bav. Ib.* ἀπὸ Σκιπίωνος *Edd. L.* 61. *vulg.* οὓς εἶχ. *prætuli Bav. L.* 62. δίδομεν *Regii, Aug. Ven. Bav. Retinui lectionem Edd. quæ ex C. Steph. emendatione est, quam, ni fallor, confirmat Vat.*

omnino in tali casu inutilem; rursumque ad orandum conversi sunt. Et BANNO, cognomine TIGILLAS, omnium qui tum aderant Pœnorum illustrissimus, impetrata dicendi venia, hæc verba fecit:

83. „Si nobis hanc veniam datis, *PRINCIPES ROMANI*, ut, quæ quidem jam ante a nobis dicta sunt, ea iterum vobis exponamus; dicemus, non tamquam qui ex jure vobiscum velimus contendere, (intempestiva est enim miseris contentio;) sed ut cognoscatis, esse causas & rationes, cur debeamus vobis non indigni vestra misericordia videri. Nos enim, Africæ quondam marisque late domini, postquam de imperio vobiscum dimicavimus, cessimus vobis, res vestras administrante *Scipione*, imperio; quando naves & elephantos, quotquot habuimus, vobis tradidimus; tributaque recepimus vobis pendenda, quæ & persolvimus præstitutis temporibus. Ergo, per deos eo tempore juratos! *parcite nobis, parcite jurijurando*

A. U. 605.

φείδεσθε δὲ τῶν Σκιπίωνος ὅρκων, ὀμόσαντος ἔσεσθαι Ῥωμαίους Καρχηδονίοις συμμάχους καὶ φίλους. Οὐδ᾽ ἔστιν, ἐς ταῦθ᾽ ὅ τι ἡμάρτομεν. οὐ ναῦς ἔχομεν, οὐκ ἐλέφαντας, οὐ τοὺς φόρους ἐκλείπομεν. ἀλλὰ καὶ συνεμαχήσαμεν ὑμῖν ἐπὶ τρεῖς βασιλέας. μηδέ τῳ παραστῇ καταγιγνώσκειν, εἰ ταῦτα καὶ πρώην εἴπομεν, ὅτε τὰ ὅπλα ᾐτεῖτε. αἵ τε γὰρ συμφοραὶ ποιοῦσι μακρολόγους, καὶ ἅμα συνθηκῶν οὐδὲν ἐν ταῖς ἱκεσίαις δυνατώτερον· οὐδ᾽ ἔχομεν ἐς οὐδὲν ἕτερον ἀντὶ λόγων καταφυγεῖν, οἳ τὴν δύναμιν ὑμῖν ἅπασαν ἐξέδομεν. Τὰ μὲν δὴ πρότερα τοιαῦτα· ὧν ὁ Σκιπίων ἐστὶν ἡμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, βεβαιωτής. Τῶν δὲ παρόντων ὑμεῖς, ὦ ὕπατοι, δημιουργοὶ καὶ μάρτυρές ἐστε ἡμῖν. ὅμηρα ᾐτήσατε, καὶ τὰ κράτιστα ἠγάγομεν ὑμῖν. ὅπλα ᾐτήσατε, καὶ πάντα ἐλάβετε, ὧν οὐδὲ οἱ ληφθέντες ἐν ταῖς πολιορκίαις ἑκόντες μεθίενται. ἐπιστεύσαμεν δὲ ἡμεῖς τῷ Ῥωμαίων ἤθει

Lin. 65. Ῥωμαίοις Καρχηδονίους *Bav.* *L.* 68. βασιλεῖς *Bav.* *L.* 71. οὐδὲ ἐν ταῖς *Bav.* *L.* 72. ἄν τι λόγῳ *edit.* 1. ἄν τὶ λογῳ *edit.* 2. 3. *Ibid.* καταφυγὴν *edit.* 1. *Aug.* *L.* 75. βεβαιότης *edit.* 1. *ex Reg. A. Bav.* *L.* 78 *sq.* ἑκόντες *caret Bav.* *L.* 79. ἐπιστ. ἡμεῖς *Bav.* ἐπιστ. δὲ καὶ ἡμεῖς *Vat.*

„*rando Scipionis*, qui juravit, *fore populum Romanum populo Carthaginiensi amicum sociumque.* Neque enim contra fœdus illud peccavimus quidquam. Non naves, non elephantos habemus. Tributa non desideratis. Jam & contra tres reges vobis misimus auxilia. Nec est, cur quisquam vestrum reprehendat, si hæc etiam prius memoravimus, quum arma petebatis. Faciunt enim verbosos miseriæ: nec est in deprecationibus validius quidquam, quam si ad *leges fœderis* provocare licet: „neque vero, præter verba, quo confugiamus, aliud quidquam habemus, quandoquidem robur omne vobis tradidimus. Et sic quidem vetera habent, *ROMANI!* quorum nobis *sponsor Scipio* fuit. Horum vero recentium pactorum auctores, iidemque testes, ipsi nobis estis, *CONSULES!* Obsides petiistis; præstantissimos omnium vobis adduximus. Arma petiistis: & accepistis omnia, quæ ne captæ quidem urbes solent sponte tradere. *Credidimus* autem nos *Romanorum moribus &*

A. U. 605. καὶ τρόπῳ. καὶ γὰρ ἡ σύγκλητος ἡμῖν ἐπέστειλε, καὶ ὑμεῖς, τὰ ὅμηρα αἰτοῦντες, ἔφατε, τὴν Καρχηδόνα αὐτόνομον ἐάσειν, εἰ λάβοιτε. εἰ δὲ προσέκειτο, καὶ τὰ λοιπὰ ὑμῶν ἀνέξεσθαι κελευόντων· οὐκ εἰκὸς ἦν, ὑμᾶς ἐπὶ μὲν τοῖς ὁμήροις, αἰτήματι σαφεῖ, τὴν πόλιν αὐτόνομον ἔσεσθαι προαγορεῦσαι, ἐν δὲ προσθήκῃ τῶν ὁμήρων ποιεῖσθαι τὴν Καρχηδόνος αὐτῆς κατασ]ροφήν. ἣν εἰ θέμις ὑμῖν ἐσ]ιν ἀνελεῖν, πῶς ἐλευθέραν ἔτι ἀφήσετε, ἢ αὐτόνομον, ὡς ἐλέγετε;

LXXXIV. Τάδε μὲν εἴχομεν εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν προτέρων συνθηκῶν, καὶ περὶ τῶν πρὸς ὑμᾶς γενομένων. Εἰ δὲ καὶ τούτων οὐκ ἀνέξεσθε, παρίεμεν ἅπαντα· καί, ὃ τοῖς ἀτυχοῦσίν ἐσ]ι λοιπὸν, ὀδυρόμεθα καὶ δεόμεθα. πολλὴ δ]' ἡ ἱκεσία, δι' ἀφθονίαν κακῶν. ὑπέρ τε γὰρ πόλεως παρακαλοῦμεν ἀρχαίας, χρησμοῖς μετὰ θεῶν συνῳκισμένης, καὶ ὑπὲρ δόξης ἐπὶ μέγα προελθούσης, καὶ ὀνόματος ἐπιφοιτήσαν]ος ἐπὶ τὴν γῆν ὅλην· ὑπέρ τε

Lin. 86. κατασκαφὴν *Bav. quod verum videtur.* *L.* 89. εἰπεῖν περὶ, *omisso* καὶ, *Bav.* *L.* 93. πολλὴ δ]' ἱκεσία *Bav.*

„*consuetudini.* Nam & senatus, datis ad nos literis, & vos, quum obsides peteretis, sermone *confirmabatis*, *Carthaginem suis legibus relinquendam*, si obsides vobis traderentur. Quod si adjectum fuit, alia quoque imperata nobis esse facienda; non decebat vos, pro acceptis obsidibus, quos aperte & nude poposcistis, libertatem civitati pollicitos, nunc, velut *accessionem obsidum*, ipsius *Carthaginis* poscere *excidium*. Quam si vobis evertere fas est, quomodo liberam sinetis suis uti legibus, quemadmodum vos facturos dixistis?

84. „Et *hæc quidem* cum de priori *fœdere*, tum de hoc recens vobiscum inito, dicenda habuimus. Quæ si audire non sustinetis; omittimus omnia: &, quod unum miseris est reliquum, *ad fletus precesque recurrimus.* Est autem tanto calamitatum agmine circumventis ampla deprecandi materia. Rogamus enim *per vetustatem urbis*, Deorum jussu atque numine conditæ; per ejusdem splendorem ac magnificentiam; per nomen, cujus universam terram pervasit celebritas; *per* tot ac tan-

ἱερῶν τῶν ἐν αὐτῇ τοσῶνδε, καὶ θεῶν οὐδὲν ἀδικούντων· *A. U.*
οὓς μὴ πανηγύρεις ἀφέλησθε καὶ πομπὰς καὶ ἑορτάς· 605.
μηδὲ τοὺς τάφους τὰ ἐναγίσματα, οὐδὲν ὑμῖν ἔτι τῶν νεκρῶν ἐπιζημίων ὄντων. Εἰ δὲ καὶ ἡμῶν ἐστιν ἔλεος· (φατὲ δὲ καὶ ἡμᾶς ἐλεεῖν, οἳ συγχωρεῖτε μετοικίσασθαι·) φείσασθε πολιτικῆς ἑστίας, φείσασθε ἀγορᾶς, φείσασθε βουλαίας θεοῦ, πάντων τε τῶν ἄλλων, ὅσα τοῖς ἔτι ζῶσι τερπνὰ καὶ τίμια. τί γὰρ δὴ καὶ δέος ἐστὶν ὑμῖν ἔτι Καρχηδόνος, οἳ καὶ τὰς ναῦς ἔχετε ἡμῶν, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τοὺς ἐπιφθόνους ἐλέφαντας; περὶ δὲ τῆς ἀνοικίσεως, εἴ τῳ δοκεῖ τοῦτο ἐς παρηγορίαν ἡμῖν προτίθεσθαι, ἔστι καὶ τόδε ἀμήχανον, ἀνδράσιν ἐς ἤπειρον ἀνοικίσασθαι θαλασσοβιώτοις, ὧν ἄπειρον πλῆθος ἐργάζεται τὴν θάλασσαν. Δίδομεν δ' ὑμῖν ἀντίδοσιν αἱρετωτέραν ἡμῖν, καὶ εὐκλεεστέραν ὑμῖν· τὴν μὲν πόλιν ἐᾶτε, τὴν οὐδενὸς ὑμῖν αἰτίαν, αὐτοὺς δὲ ἡμᾶς οὓς ἀνοικίζετε, εἰ θέλετε, διαχρήσασθε.

Lin. 1 *sq.* φατὲ δὲ ἡμᾶς, *omisso* καὶ, *Bav.* *L.* 2. *Forsan* οἷς συγχ. *L.* 5. δὲ *caret Aug.* *Ibid.* ἔτι *caret Bav.* *L.* 13. ἐθέλετε διαχρήσασθαι, *&* *carent* εἰ, *Edd.*

„ta, quibus ornata eſt, *templa; per Deos,* qui nihil in vos deliquerunt: quos ne, quæſumus, ſolennibus ſuis mulctetis ac pompis & religionibus! neque vero defunctorum, nihil vobis obnoxiorum, *ſepulcra* libationibus privetis & parentationibus! Quod ſi vero *noſtri* quoque miſeret; quandoquidem miſeratione vos motos, dicitis, alias nobis ſedes concedere; parcite aris focisque! parcite foro! parcite Deæ quæ curiæ præſidet; parcite ceteris rebus, quæcumque jucundæ caræque ſunt viventibus! Quid enim ſcilicet „timetis porro a Carthagine, qui & naves noſtras & arma noſtra habetis, & inviſos vobis elephantos? Quod ſi cui vero ſatis ſolatii videtur, permitti nobis pro hac urbe aliam condere; ne fieri quidem hoc poteſt, ut viri adſueti victum e mari quærere, quorum infinitus numerus deditus eſt rei nauticæ, migrent in mediterranea. Pro hac autem conditione, aliam vobis offerimus, & nobis præoptatam, & vobis plus gloriæ adlaturam. *Stare patimini urbem nil commeritam; nos vero, quos migrare jubetis, ſi ita vultis, ne-*

A. U. 605.

οὕτως ἀνθρώποις δόξετε χαλεπαίνειν, οὐχ ἱεροῖς καὶ θεοῖς καὶ τάφοις, καὶ πόλει μηδὲν ἀδικούσῃ.

LXXXV. Δόξης δ' ἀγαθῆς καὶ εὐσεβοῦς ἐφίεσθε, ὦ Ῥωμαῖοι, παρὰ πάντα ἔργα, καὶ μετριοπάθειαν ἐν τοῖς εὐτυχήμασιν ἐπαγγέλλεσθε· καὶ τοῦθ', οἷς ἂν αἰεὶ λάβοιτε, καταλογίζεσθε. Μὴ δὴ, πρὸς Διὸς καὶ θεῶν, τῶν τε ἄλλων, καὶ ὅσοι Καρχηδόνα ἔτι ἔχουσί τε, καὶ μή ποτε μνησικακήσαιεν ὑμῖν, μηδὲ παισὶν ὑμετέροις· μὴ ἀγαθὴν δόξαν ὑμῶν αὐτῶν ἐν ἡμῖν πρώτοις διαβάλητε· μηδὲ τοσῷδε ἔργῳ τὴν εὔκλειαν ὑμῶν καταμιάνητε, χαλεπῷ μὲν ἐργασθῆναι, χαλεπῷ δὲ ἀκουσθῆναι, παρά τε πρώτοις ὑμῖν ἐξ ἅπαντος τοῦ βίου γενησομένῳ. πόλεμοι γὰρ πολλοὶ μὲν Ἕλλησιν ἐγένοντο καὶ βαρβάροις, πολλοὶ δὲ ὑμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, πρὸς ἑτέρους· καὶ οὐδείς πω κατέσκαψε πόλιν χεῖράς τε πρὸ μάχης καθιεῖσαν, καὶ

Lin. 14. οὕτω γὰρ ἀνθρ. *Bav.* *L.* 16. καὶ τοῦ εὐσεβοῦς *malebat H. Steph.* *L.* 19. λάβητε *Bav.* *Ibid. post* λάβοιτε *interpungunt, & verbum* καταλογίζεσθε *cum sqq. connectunt, Edd.* *Ibid.* μὴ δὲ πρὸς διὸς *Reg. B. Aug. Ven.* μὴ πρὸς διὸς *Bav.* *L.* 21. μνησικακῆσαι ἐν ὑμῖν *Edd.* *L.* 22. ἐν ὑμῖν πρώτοις *edit.* 1. *ex Reg. B.* *L.* 23. τοιῷδε ἔργῳ *Bav. quod & maluerat Musgr.* *L.* 24. μὲν γὰρ ἐργασθ. *Bav.* *L.* 25. παρά τε πρ. ἡμῖν *edit.* 2. 3. *male, & invitis omnibus MSS.*

„*cate!* Sic fiet, ut hominibus infensi videamini, non sacris, & diis, & sepulcris, & urbi innoxiæ.

85. „ Soletis autem vos, *ROMANI*, honestæ existimationis pietatisque rationem habere, & in rebus lætis præ vobis ferre moderationem; atque hæc erga omnes profitemini, quos armis subigitis. Ne igitur, per Jovem vos oramus, ceterosque Deorum, cum alios, tum qui Carthagini adhuc præsident, (qui utinam nec vobis umquam, nec liberis vestris, „accepta mala rependant!) ne ipsi hanc existimationem, quam de vobis habent homines, in nobis primum labefaciatis! *ne præclarum vestrum nomen contaminetis tanto facinore*, factu audituque horrendo, cujus primum hoc ex omni ævo exemplum fuerit apud vos, *ROMANI*, inventum. Multa enim bella sunt a Græcis contra barbaros, multa a vobis contra alias gentes gesta: *numquam* autem *quisquam diruit urbem, quæ manus dederit ante pugnam, &*

ὅπλα καὶ τέκνα παραδοῦσαν, καὶ, εἴ τις ἐστὶν ἐς ἀνθρώπους ἄλλη ζημία, καὶ ταύτην παθεῖν ὑπομένουσαν. A. U. 605. Προφέροντες δ᾽ ὑμῖν ὁρκίους θεοὺς, καὶ τύχην ἀνθρωπείαν, καὶ τὴν φοβερωτάτην τοῖς εὐτυχοῦσι Νέμεσιν, δεόμεθα, μήτε ἐς τὴν ὑμετέραν εὐπραγίαν ὑμᾶς ὑβρίσαι, μήτε τὰς ἡμετέρας συμφορὰς ἐς ἀνήκεστον προαγαγεῖν· συγχωρῆσαι δ᾽, εἰ μὴ δίδοτε τὴν πόλιν ἔχειν, ἔς γε τὴν σύγκλητον ἔτι πρεσβεῦσαι περὶ αὐτῆς, καὶ δεηθῆναι. βραχὺ δ᾽ ὁρᾶτε τὸ διάστημα τοῦ χρόνου, βάσανον μὲν ἡμῖν φέρον μακρὰν ἐν ὀλίγῳ, διὰ τὴν τῶν ἐσομένων ἀμφιβολίαν· ὑμῖν δὲ τὸ μὲν ἀσφαλὲς ἴσον, ἢ νῦν ἢ μετ᾽ ὀλίγον τὰ δοκοῦντα δρᾷν. τὸ δ᾽ εὐσεβὲς καὶ φιλάνθρωπον ἐπιγίγνεται.

LXXXVI. Τοιαῦτα μὲν εἶπεν ὁ Βάννων. Οἱ δὲ ὕπατοι δῆλοι μὲν ἦσαν, ἐσκυθρωπακότες παρὰ πάντα τὸν λόγον, ὅτι μηδὲν ἐνδώσουσιν αὐτοῖς. παυσαμένων δὲ, ὁ Κηνσωρῖνος ἔλεξε· Περὶ μὲν ὧν ἡ σύγκλητος προσέταξε, τί

Lin. 31. ἀνθρώπειον *Bav.* *L.* 33. ἡμετέραν *Edd. cum Reg. A. & Aug.* *L.* 34. συμφορὰς *caret Aug.* *L.* 41. *vulgato* ἐπιγίνεται *prætuli cum Bav. formam uſitatam Noſtro, quam & alibi paſſim (ex MSStis plerumque) revocavi; neque id ubique monendum duxi.* *L.* 42. ὁ Αννων *Edd. Aug. Cand. ut ſupra.*

„ *arma & liberos* tradiderit, aliaſque mulctas, quæcumque irrogari hominibus poſſunt, ſuſtinuerit. Per deos teſtes fœderum, per fortunam humanam, per timendam felicibus Nemeſin, vos obteſtamur, ne velitis vel felicitati veſtræ hanc notam inurere, vel miſerias noſtras in extremum exitium adducere; &, quod ſi urbi *vos* parcere non poteſtis, ſaltem permittatis, ut *per legatos apud ſenatum liceat deprecari.* Breve ſpatium poſtulamus, magnum interim nobis cura- „ rum tormentum adlaturum, propter eventus incertitudinem; vobis autem æquam poteſtatem relicturum, ſive nunc, ſive paulo poſt, quæ placuerit, perficiendi: & pietatis interim ac humanitatis laus vobis accedet."

86. Hæc dum *Banno* verba fecit, Conſules tetricis vultibus ſatis ſignificabant, ſe nihil eorum, quæ peterentur, conceſſuros. Ubi finem ille loquendi fecit; in hunc modum reſpondit CENSORINUS: „ *Quæ ſenatus juſſit*, ea quid

A. U. 605. δεῖ πολλάκις λέγειν· προσέταξε γὰρ, καὶ χρὴ γενέσθαι· οὐδὲ ἀναθέσθαι δυνάμεθα τὰ ἤδη κεκελευσμένα γενέσθαι. ταῦτα δὲ εἰ μὲν ὡς ἐχθροῖς ἐπεκελεύομεν, ἔδει μόνον εἰπεῖν, καὶ ποιεῖν ἀναγκάζειν. ἐπεὶ δὲ ἐπ' ὠφελείᾳ κοινῇ, τάχα μέν τι καὶ ἡμῶν, τὸ δὲ πλέον ὑμῶν, ὦ Καρχηδόνιοι, γίγνεται· οὐκ ὀκνήσω καὶ τοὺς λογισμοὺς ὑμῖν εἰπεῖν, ἢν δύνησθε πεισθῆναι μᾶλλον ἢ βιασθῆναι. Ἡ θάλασσα ὑμᾶς ἥδε, μεμνημένους τῆς ἐν αὐτῇ ποτε ἀρχῆς καὶ δυνάμεως, ἀδικεῖν ἐπαίρει, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἐς συμφορὰς περιφέρει. Σικελίᾳ τε γὰρ δι' αὐτὴν ἐπεχειρήσατε, καὶ Σικελίαν ἀπωλέσατε. ἔς τε Ἰβηρίαν διεπλεύσατε, καὶ Ἰβηρίαν ἀφῄρησθε. ἔν τε ταῖς συνθήκαις ἐλῄζεσθε τοὺς ἐμπόρους· καὶ τοὺς ἡμετέρους μάλιστα, ἵνα λανθάνοιτε, κατεποντοῦτε· ἕως, ἁλόντες, ποινὴν ἡμῖν ἔδοτε Σαρδώ. οὕτω καὶ Σαρδοῦς ἀφῃρέθητε διὰ τὴν θάλασσαν· ἣ πέφυκε πείθειν ἅπαντας αἰεὶ τοῦ πλέονος ὀρέγεσθαι, διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ταχυεργίαν.

Lin. 47. δὲ ἂν θέσθαι *edit.* 1. ἀνθέσθαι *erat in MSS. Regiis.* *L.* 49. *pro* κοινῇ *dat* τινὶ *Bav. quod non spernendum puto.* *L.* 54. Σικελίας τε *Edd.* Σικελίᾳ γάρ τε *Bav.*

„opus est sæpius dicere? Jussit enim, & *oportet fieri*: ac ne differre quidem nobis licet, quod, ut jam nunc fiat, mandatum est. Id vero si vobis tamquam hostibus imperaremus, edicto tantum opus erat, & cogendi violentia. Nunc quoniam *communis utilitatis causa*, alicujus quidem nostræ, sed vestræ maxime, *CARTHAGINIENSES*, hoc ita factum oportet; non me pigebit, rationes quoque vobis exponere; si forte persuaderi potius, quam cogi, possitis. Hoc mare quoties vos admonet veteris imperii atque potentiæ, toties ad „peccandum vos provocat, & inde in calamitates conjicit. Hujus enim occasione & Siciliam invasistis, eamdemque rursus amisistis: & in Hispaniam trajecistis, ex eademque iterum expulsi estis; & fœderis tempore negotiatores spoliavistis; & nostros potissimum, ut scelus lateret, demersistis in mare; donec deprehensi a nobis, mulctati estis Sardinia. Sic & Sardiniam amisistis propter hoc mare, quod suapte pæne natura, quoniam celeriter per illud parari opes possunt, invitat omnes ad quæstuum cupiditatem.

LXXXVII. Ὃ καὶ Ἀθηναίους, ὅτε ἐγένοντο ναυτικοὶ, μάλιστα ηὔξησέ τε καὶ καθεῖλεν. ἔοικε γὰρ τὰ θαλάσσια τοῖς ἐμπορικοῖς κέρδεσιν, ἃ καὶ τὴν αὔξησιν ἔχει καὶ τὴν ἀπώλειαν ἀθρόαν. ἴστε γοῦν αὐτοὺς ἐκείνους, ὧν ἐπεμνήσθην, ὅτι, τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὴν Ἰόνιον ἐκτείνοντες ἐς Σικελίαν, οὐ πρὶν ἀπέστησαν τῆς πλεονεξίας, πρὶν τὴν ἀρχὴν ἅπασαν ἀφαιρεθῆναι, καὶ λιμένας καὶ ναῦς παραδοῦναι τοῖς πολεμίοις, καὶ φρουρὰν ἐνδέξασθαι τῇ πόλει, καὶ τὰ τείχη σφῶν αὐτοὶ τὰ μακρὰ καθελεῖν, καὶ σχεδὸν ἠπειρῶται τότε κἀκεῖνοι γενέσθαι. ὃ καὶ διέσωσεν ἐπὶ πλεῖστον αὐτούς. εὐσταθέστερος γὰρ, ὦ Καρχηδόνιοι, ὁ ἐν ἠπείρῳ βίος, γεωργίᾳ καὶ ἠρεμίᾳ πρὸς πόνων. καὶ σμικρότερα μὲν ἴσως τὰ κέρδη, βεβαιότερα δὲ καὶ ἀκινδυνότερα καθάπαξ, τὰ τῆς γεωργίας τῶν ἐμπόρων. ὅλως τέ μοι δοκεῖ πόλις ἡ μὲν ἐν τῇ θαλάσσῃ, A. U. 605.

Lin. 66. *vulgato* τὸν Ἰόνιον *prætuli lect. Bav.* *Ibid. ſq.* ἐπεκτείνοντες ἐς τὴν Σικ. *Bav.* *L.* 73 *ſq.* προσπονῶν *Edd. Aug.* πρὸς πόνον *Vat.* πρὸς πόνων *Bav. quem ſecutus ſum: ſed præcedentia idem male transpoſuit,* ἠρεμίᾳ καὶ γεωργίᾳ πρὸς πόνων. *L.* 75. ἀκινδυνώτερα *Edd.* *Ibid.* καθάπερ *Bav. jungendum cum ſeqq. præmiſſa hypoſtigme.* *Ibid. ſq. pro* τῶν ἐμπόρων *dederat* τοὺς ἐμπόρους *a pr. man. Vat. ſed correctum parvulis punctis.* παρὰ τοὺς ἐμπόρους *Bav. Mallem* τῶν ἐμπορικῶν. *L.* 76. ἐν θαλάσσῃ *Reg. A.*

87. „ Quod quidem & *Athenienſes* quondam, quum rei navalis eſſent ſtudioſi, magnopere extulit, ac mox dejecit. Sunt enim maritimi quæſtus negotiatoriis ſimiles: ſubito cumulateque & veniunt & abeunt. Ac illos ipſos quidem, quorum modo memini, noſtis, imperio ultra Jonium mare uſque in Siciliam prolato, non prius modum impoſuiſſe cupiditati, quam totum amiſerunt imperium, traditiſque hoſti portubus & navibus, „ præſidium receperunt in urbem, & longos illos muros ſuis manibus diruerunt, & propemodum mediterranei facti ſunt. Quæ & ipſa res diu ſervavit eos incolumes. *Stabilior eſt* enim, VIRI CARTHAGINIENSES, *vita in continenti; quæ agriculturæ commodis*, procul a periculis, *tranquilla fruitur*: &, ut minus fortaſſe lucri adferat, adfert tamen utique lucrum certius, quam negotiatio. Omninoque mihi *urbs maritima videtur*

A. U. 605. ναῦς τις εἶναι μᾶλλον ἢ γῆ, πολὺν τὸν σάλον πραγμάτων ἔχουσα καὶ τὰς μεταβολάς· ἡ δὲ ἐν τῷ μεσογείῳ, καρποῦσθαι τὸ ἀκίνδυνον ὡς ἐν γῇ. διὰ τοῦτ' ἄρα καὶ τὰ πάλαι βασίλεια, ὡς ἐπίπαν, ἦν ἐν μέσῳ· καὶ ἀπὸ τοῦδε μέγιστα ἐγένοντο τὰ Μήδων, καὶ Ασσυρίων, καὶ Περσῶν, καὶ ἑτέρων.

LXXXVIII. Αλλὰ βασιλικῶν μὲν ὑποδειγμάτων παύομαι, οὐδὲν ὑμῖν ἔτι διαφερόντων. ἐς δὲ τὴν ὑμετέραν Λιβύην ἀπίδετε, ὅσαι μεσόγειοι πόλεις ἀκινδύνως βιοῦσιν· ὧν, ἧς ἂν ἐθέλητε, γείτονες ἔσεσθε· ἵνα τὴν ἐρεθίζουσαν ὑμᾶς ὄψιν τε καὶ μνήμην ἀφῆτε τῶν νῦν ἐνοχλούντων κακῶν, ὅταν ἐς τὴν θάλασσαν κενὴν σκαφῶν ἀφορῶντες, ἀναμιμνήσκησθε τοῦ πλήθους ὧν εἴχετε νεῶν, καὶ λαφύρων ὅσων ἐφέρετε, καὶ ἐς τούσδε τοὺς λιμένας κατήγεσθε σοβαροὶ, καὶ τὰ νεώρια καὶ τὰ τῶν σκευῶν τα-

Lin. 77. τῶν πραγμάτων Bav. L. 81. vulgato τὸ Μήδων prætuli lect. Bav. L. 85. ἀπήδετε edit. 1. Ibid. quinque verba, ὅσαι - - - βιοῦσι, desiderantur in Edd. Aug. & Cand. Dederunt Vat. & Bav. L. 86. γείτονος Aug. male. L. 88. ὅτ' ἂν Bav. L. 89. ἀναμιμνήσκεσθε edit. 1. & Bav. ἀναμιμνήσκεσθαι Aug. L. 90. pro vulg. ἐς οἵους γε τοὺς λιμ. dedi lect. Bav. An ἐς οἵους τούσδε τοὺς λιμ. vel ἐς τοιούσδε τ. λ?

„*navigium potius esse, quam solida terra;* ita jactatur semper, & continuis rerum mutationibus est obnoxia. Mediterranea vero, tamquam firmo in solo, fruitur securitate. Ob eamdemque caussam & veteres regiæ fuerunt omnes mediterraneæ. Atque ob id ipsum in tantam amplitudinem creverunt regiæ Medorum & Assyriorum, & Persarum, aliorumque.

88. „Sed regiarum urbium omitto exempla, quæ jam nihil ad vos adtinent. Vestram „respicite Africam, quot urbes illa alat mediterraneas, quæ ab omni periculo liberæ agunt; e quibus eligetis, cujus præ ceteris vicini esse volueritis: ut adspectu hoc, qui vos nunc irritat, careatis; nec sit vobis molesta præteritorum malorum memoria, videntibus mare vacuum navigiis, reminiscentibusque numerosarum classium, & spoliorum, quæ adferentes superbi hos portus intravistis, & navalia atque armamentaria vestra replevistis. Jam vero, quæ in mœnibus

μιεῖα ἐνεπίμπλατε. Τί δὲ αἱ ἐν τοῖς τείχεσιν ὑποδοχαὶ στρατοπέδων τε καὶ ἵππων καὶ ἐλεφάντων; τί δὲ θησαυροὶ τούτοις παρῳκοδομημένοι; τί ταῦτα μνημεῖα ὑμῖν ἐστιν; ἢ τί ἄλλο, πλὴν ὀδύνη, καὶ ἐρέθισμα ἐπανελθεῖν ἐς αὐτὰ, εἴ ποτε δύναισθε; Πάθος ἐστὶν ἀνθρώπειον τοῖς μεμνημένοις τῆς ποτε τύχης, ἐλπίζειν τὴν τύχην ἐπανελεύσεσθαι. Φάρμακον δὲ κακῶν ἀκεστήριον, λήθη· ἧς οὐκ ἔνι μετασχεῖν ὑμῖν, ἣν μὴ τὴν ὄψιν ἀπόθησθε. καὶ τούτων σαφέστατος ἔλεγχος, ὅτι πολλάκις συγγνώμης καὶ συνθηκῶν τυχόντες, παρεσπονδήσατε. Εἰ μὲν οὖν ἔτι τῆς ἀρχῆς ἐφίεσθε, καὶ δυσμεναίνετε ἡμῖν, ὡς ἀφῃρημένοι, καὶ καιροφυλακεῖτε· δεῖ τῆσδε τῆς πόλεως ὑμῖν, καὶ λιμένων τοιῶνδε, καὶ νεωρίων, καὶ τειχῶν ἐς στρατοπέδου τρόπον εἰργασμένων. καὶ τί ἔτι φειδόμεθα ἐχθρῶν εἰλημμένων; Εἰ δὲ τῆς μὲν ἀρχῆς ἀπέστητε καθαρῶς, οὐ λόγῳ μᾶλλον ἢ γνώμῃ, μόνα δ᾽ ἐξῄρησθε Λιβύης ἃ ἔχετε, A. U. 605.

Lin. 92. ὑποδοχὴ *edit. 1. Regii, vit. L. 94. distinguit post* ταῦτα *Aug. Ibid* μνημεῖα *in* ὀνήσιμα *mutandum censuit Musgr. L. 95.* ἐρεθ. τοῦ ἐπανελθ. *maluit H. Steph. L. 96.* δύνασθε *Edd. cum Reg. B. Aug. L. 97.* τοῖς ποτε τυχ. *edit. 1. ex Reg. B. L. 99 sq.* καὶ τούτου *Bav. L. 2. forte* αἰεὶ παρεσπονδ. *L. 8.* ἐξῄρεσθε *Aug. male.*

„ vestris sunt, exercituum receptacula, & equorum elephantorumque stabula, quæque juxta ædificata sunt horrea, cujus rei hæc vos admonent? aut quid aliud, quam dolorem, vobis adferent, & irritamentum ad repetendam, si quando fieri possit, eamdem potentiam? *Humanus hic adfectus est, ut qui pristinæ fortunæ recordantur, sperent, se ad eam redituros. Remedium autem adversus calamitates est oblivio:* quæ non potest vobis contingere, ni adspectum amoveritis. Cujus rei argu„mentum est manifestissimum, quod, sæpius veniam a nobis pacemque adepti, non mansistis in fœdere. Ergo quod si adhuc adfectatis imperium, & nobis, qui id abstulimus, infensi, exspectatis occasionem; tum vero opus habetis tali civitate, talibusque portubus & navalibus, & constructis in castrorum modum mœnibus. Et cur etiam nunc parceremus deprehensis hostibus? Quod si vero sincere vos imperio abdicastis, non solis verbis, sed ex animo, contenti ditione quam habetis in Africa, &

A. U. 605. καὶ τάδε ἀπροφασίστως συνέθεσθε ἡμῖν· φέρετε, καὶ ἔργῳ ταῦτα ἐπιδείξατε· ἐς μὲν Λιβύην, ἣν ἔχετε, ἀνοικισάμενοι· τῆς δὲ θαλάσσης ἐκστάντες, ἧς ἀπέστητε.

LXXXIX. Μὴ δὴ ὑποκρίνεσθε ἐλεεῖν ἱερὰ, καὶ ἑστίας, καὶ ἀγορὰς, καὶ τάφους· ὧν τάφοι μὲν ἔστων ἀκίνητοι. καὶ ἐναγίζετε αὐτοῖς ἐπερχόμενοι, καὶ τοῖς ἱεροῖς θύειν εἰ θέλετε ἐπιόντες. τὰ δὲ λοιπὰ καθέλωμεν. οὐ γὰρ καὶ νεωρίοις θύετε, οὐδὲ ἐναγίζετε τείχεσιν. ἑστίας δὲ καὶ ἱερὰ ἄλλα καὶ ἀγορὰς ἔνι καὶ μετελθόντας ἐργάσασθαι, καὶ ταχὺ κἀκεῖνα ὑμῖν ἔσται πάτρια· ᾧ λόγῳ καὶ τὰ ἐν Τύρῳ καταλιπόντες, ἠλλάξασθε Λιβύην· τά τε ἐπίκτητα ὑμῖν τότε γενόμενα, νῦν πάτρια τίθεσθε. βραχεῖ τε λόγῳ μάθοιτε ἂν, ὡς οὐχ ὑπὸ δυσμενείας, ἀλλ' ἐπὶ βεβαίῳ τε ὁμονοίᾳ καὶ ἀμεριμνίᾳ κοινῇ τάδε προστάσσομεν· εἰ ἀναμνησθείητε, ὅτι καὶ Ἄλβην ἡμεῖς, οὐκ ἐχθρὰν,

Lin. 14. ἐναγίζεσθε *Aug. Ven. ſed paulo poſt iidem* ἐναγίζετε. *Ib. ſq. pro vulg.* θύειν ἐθέλετε, *dedi lect. Aug. Vat. Bav. Cand. Sed vel ſic videndum, ne non ſatis emaculatus locus ſit. An poſt* θύειν *excidit* ἔνι? *an* θύετε *legemus? L.* 16. θύεται *Aug. Cand. Sed Aug. tamen mox* ἐναγίζετε. *Ibid. ſq.* ἑστίας δὲ καὶ ἀγορὰς καὶ ἱερὰ καὶ ἄλλα ἔνι καὶ *Bav. L.* 20. βραχύ τε λόγῳ *Aug. L.* 21. μάθητε ἂν *Bav.*

„ſine fraude fœdus hoc nobiſcum iniiſtis; agite, opere etiam id comprobate! In Africam, quæ veſtra eſt, migrate; & relinquite mare, cujus imperio nobis ceſſiſtis!

89. „Nec eſt, quod ſimulata miſeratione deploretis *templa, penates, fora, ſepulcra.* Manebunt immota ſepulcra; & licebit ea parentandi cauſa inviſere; & ſacris etiam operari, quotieſcumque libuerit eo accedere. Cetera vero diruamus. Non enim ſacrificatis navalibus, neque parentatis mœnibus. Focos vero & aras, „& alia ſacra, & fora, promtum erit vobis, quocumque migraveritis, condere; & brevi tempore illa quoque vobis patria erunt: quemadmodum & olim relictis iis, quæ Tyri erant, commigraviſtis in Africam; & ea, quæ tunc recens erant comparata, nunc patria exiſtimatis. Et brevi argumento diſcere poteſtis, hæc nos non inimico animo jubere, ſed ad tuendam communem ſecuritatem concordiamque; ſi in memoriam revocaveritis, *Albam* etiam, non hoſtilem urbem, ſed veterem noſtram

A. U. 605.

ἀλλὰ μητρόπολιν οὖσαν, οὐδὲ δυσμεναίνοντες, ἀλλ' ὡς ἄποικοι προτιμῶντες, ἐπὶ συμφέροντι κοινῷ μετῳκίσαμεν ἐς Ῥώμην· καὶ ἐλυσιτέλησεν ἀμφοτέροις. Ἀλλ' εἰσὶ γὰρ ὑμῖν ἔτι χειρώνακτες πολλοὶ θαλασσοβίωτοι. Καὶ τούτου πεφροντίκαμεν, ὡς ἂν εὐκόλως ἐπιμιγνύοισθε τῇ θαλάσσῃ, καὶ τὴν τῶν ὡραίων διάθεσίν τε καὶ ἀντίληψιν ἔχοιτε εὐμαρῆ. οὐ γὰρ μακρὰν ὑμᾶς ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλ' ὀγδοήκοντα σταδίους ἀναδραμεῖν κελεύομεν. ἡμεῖς δ', οἱ ταῦτα προστάσσοντες ὑμῖν, ἑκατὸν τῆς θαλάσσης ἀπέχομεν. χωρίον δὲ ὑμῖν δίδομεν, ὃ θέλετε, ἐπιλέξασθαι· καὶ μετελθοῦσιν, αὐτονόμοις εἶναι. τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ προὔλέγομεν, αὐτόνομον ἐάσειν Καρχηδόνα, εἰ πείθοιτο ἡμῖν. Καρχηδόνα γὰρ ὑμᾶς, οὐ τὸ ἔδαφος, ἡγούμεθα.

XC. Τοσαῦτα εἰπὼν ὁ Κηνσωρῖνος, ἡσύχασε. καὶ τῶν Καρχηδονίων ὑπ' ἐκπλήξεως οὐδὲν ἀποκριναμένων, ἐπεῖπεν· Ἃ μὲν ἔδει πείθοντα καὶ παρηγοροῦντα εἰπεῖν, εἴρηται. Τὸ δὲ πρόσταγμα τῆς βουλῆς δεῖ γενέσθαι, καὶ

Lin. 24 sq. ἀλλὰ ἄποικοι *Edd. Aug. Vat.* *L. 26.* ἐλυσιτέλησεν *edit. 2. 3. vit.* *L. 28.* ἐπιμίγνυσθε *Edd.* *L. 40. carent* εἴρηται *Edd. invitis omnibus MSS.*

„ patriam, non ab infensis nobis, sed a colonis officiosis, ob communem utilitatem esse translatam in nostram urbem; quod factum utrique populo bene cessit. At enim multos opifices vos habetis, qui e mari victum parant! Et huic rei prospectum a nobis est; ut facile sit vobis commercium cum mari, & possitis fructus exportare importareque haud magno negotio. Non enim longe a mari, sed ad decimum lapidem, jubemus vos recedere; quum nos ipsi, qui hæc vobis præcipimus, passibus XII mille quingentis ab- „ simus. Locum autem ut ipsi eligatis, quemcumque volueritis, concedimus, vestrisque legibus utamini in novis sedibus. Atque hoc id est, quod jam ante prædiximus, *liberam fore Carthaginem, si nobis pareat. Vos* enim, *non vestrum solum* atque ædificia, *putamus esse Carthaginem.*"

90. His dictis, CENSORINUS tacuit. Quumque *Carthaginienses attoniti*, pariter silerent, hæc verba adjecit; „ Quæ ad persuadendum consolandumque facere possint, dixi. Ceterum *senatus imperio*, & quidem *sine mora*,

A. U. 605. αὐτίκα γενέσθαι. ἄπιτε οὖν. ἐστὲ γὰρ ἔτι πρέσβεις. Ὁ μὲν εἶπεν οὕτως. Οἱ δ' ἐξωθούμενοι πρὸς τῶν ὑπηρετῶν, καὶ τὸ μέλλον ὑπὸ Καρχηδονίων ἔσεσθαι προορῶντες, ἤτησαν αὖθις εἰπεῖν. Καὶ εἰσαχθέντες, ἔφασαν· Τὸ μὲν ἀπαραίτητον τοῦ κελεύσματος ὁρῶμεν· οὐ γὰρ οὐδὲ πρεσβεῦσαι δίδοτε ἐς Ῥώμην. ἡμεῖς δ' ἐπανελεύσεσθαι μὲν πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐλπίζομεν, ἀλλ' ὑπὸ Καρχηδονίων ἔτι λέγοντες ἀπολεῖσθαι. Δεόμεθα δ' ὑμῶν, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν· (ἐσμὲν γὰρ πάντα παθεῖν ἕτοιμοι·) ἀλλ' ὑπὲρ αὐτῆς ἔτι Καρχηδόνος, εἰ δύναιτο, καταπλαγεῖσα, τὰς συμφορὰς ὑποστῆναι. Περιστήσατε αὐτῇ τὰς ναῦς, ἕως ὁδεύοντες ἄπιμεν· ἵνα καὶ θεωροῦντες καὶ ἀκούοντες ὧν προσετάξατε, ἐνέγκωσιν, ἂν ἄρα δύνωνται. ἐς τοῦτο δ' ἡμῖν ἀνάγκης ἀφῖχθαι καὶ τύχης, ὡς αὐτοὶ παρακαλεῖν ὑμᾶς, τὰς ναῦς ἐπάγειν ἐπὶ τὴν πατρίδα. Οἱ μὲν δὴ τοσαῦτα εἰπόντες, ἀπῄεσαν· καὶ ὁ Κηνσωρῖνος πεντήρεσιν

Lin. 41. οὐκέτι πρέσβεις *voluit Musgr. quod & nobis olim in mentem venerat, nec caret veri specie.* *Ibid. sq.* ὁ μὲν οὕτως εἶπεν *Aug.* *L.* 46. μὲν *ex Bav. recepi.* *L.* 49. ἐς μὲν γὰρ *edit.* 1. *L.* 52. καὶ ἀκούοντες καὶ θεωροῦντες *Edd.* *L.* 56. ἀπίεσαν *edit.* 1. *ut sæpe alias, mend.*

parendum est. Abite igitur: estis enim etiamnunc legati." His auditis, submovebantur a lictoribus LEGATI CARTHAGINIENSIUM. Sed prævidentes iidem, quid facturi essent cives sui, iterum dicendi petierunt veniam; & rursus introducti, *sic locuti* sunt: „ *Videmus parendi necessitatem*, quando ne legatos quidem mittere Romam sinitis. Ceterum ad vos redeundi spes nulla est; sed necabimur a civibus, priusquam sermonem absolverimus. Oramus igitur, non propter nos, omnia ferre paratos; sed propter ipsam Carthaginem, si forte metu possit ad ferendam calamitatem adigi: admoveatis mœnibus classem, interea dum nos terrestri itinere domum redimus; ut simul videns, simul audiens populus noster, quæ jubetis, ferat, si possit. Eo enim calamitatis deducta res nostra est, ut *ipsi vestram classem invocare contra patriam nostram simus coacti.*" His dictis, *legati* abierunt. Et *Censorinus*, cum XX quinqueremibus pro-

εἴκοσι παραπλεύσας, ἀνεκώχευε παρὰ τὴν πόλιν. τῶν δὲ πρέσβεων οἱ μὲν ἐκ τῆς ὁδοῦ διεδίδρασκον, οἱ δὲ πλέονες ἐπορεύοντο σιγῇ. A. U. 605.

XCI. Καρχηδόνιοι δ᾽ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐς τοὺς πρέσβεις, ὁπότε ἥξουσιν, ἀφεώρων, καὶ βραδύνουσιν αὐτοῖς ἤχθοντο, καὶ τὰς κόμας ἐτίλλοντο· οἱ δ᾽ ὑπήντων ἔτι προσιοῦσιν, οὐκ ἀναμένοντες, ἀλλ᾽ ἐπειγόμενοι μαθεῖν. σκυθρωποὺς δὲ ὁρῶντες, ἔτυπτον τὰ μέτωπα, καὶ διηρώτων, οἱ μὲν ὁμοῦ πάντας, οἱ δ᾽ ἕκαστον, ὡς εἶχεν ἕκαστός τις φιλίας ἢ γνώσεως ἐς αὐτὸν, ἐπιστρέφων τε καὶ πυνθανόμενος. ὡς δὲ οὐδεὶς ἀπεκρίνετο, ἀνῴμωζον ὡς ἐπ᾽ ὀλέθρῳ σαφεῖ. καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ τείχους, ἀκούοντες, συνανῴμωζον αὐτοῖς, οὐκ εἰδότες μὲν οὐδὲν, ὡς δ᾽ ἐπὶ σαφεῖ καὶ μεγάλῳ κακῷ. περὶ δὲ τὰς πύλας ὀλίγου μὲν αὐτοὺς καὶ συνεπάτουν, ἐπιπίπτοντες ἀθρόοι· ὀλίγου δὲ διέσπασαν, εἰ μὴ τοσόνδε ἔφασαν, ὅτι χρὴ τῇ γερουσίᾳ πρότερον ἐντυχεῖν. τότε γὰρ οἱ μὲν διίσταντο

Lin. 65. οἱ δ᾽ ἑκάστων *Aug.* *Ibid. sq.* ὡς εἶχε τῆς φιλίας καὶ γνώσεως *Bav.* & *caret* ἕκαστός τις. *L. 67.* ἀπεκρίνατο *Edd. cum Reg. A.* & *Bav.* *L. 69.* ὡς δ᾽ ἐπεὶ *edit. 1.* *L. 71.* συνεπάτησαν *Bav.* *L. 72.* ὀλιγ. δὲ καὶ διεσπ. *Bav.*

fectus, circa urbem ſubductis velis ſubſtitit. Legatorum autem pars diffugiebat ex itinere; plures tamen pergebant taciti.

91. Interim *Carthaginienſes*, partim e mœnibus *proſpectabant, ecquando redirent legati*; & impatientia morarum capillos ſibi vellebant: alii, reditum non exſpectantes, procurrebant obviam, cognoſcendi deſiderio. Et quum mœſtos incedere viderent, pulſabant manibus frontes, & percontabantur, quidam ex univerſis, quidam ut quiſque in amicum notumve inciderat, prehenſando & ſciſcitando. Nemine vero reſpondente; in lamentationes, ut certo in exitio, ſeſe effundebant. Id qui exaudiebant in mœnibus, una lamentabantur, certi quidem nihil cognitum habentes, ſed tamquam in manifeſta atque magna calamitate. Circa portam vero primum *pæne conculcarunt legatos*, conferti irruentes; deinde non multum abfuit, quin & diſcerperent eos, niſi hoc ſaltem dixiſſent, *ſenatui prius indicanda, quæ ferrent.* Tum vero

A. U. 605.

αὐτοῖς, οἱ δὲ καὶ ὡδοποίουν, ἐπιθυμίᾳ τοῦ θᾶσσον μαθεῖν. Ὡς δὲ ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσῆλθον, ἡ μὲν γερουσία τοὺς ἄλλους μετεστήσατο, καὶ μόνοι συνήδρευον ἐφ᾽ ἑαυτῶν· τὸ δὲ πλῆθος ἔξω περιεστήκεσαν. Οἱ δὲ πρέσβεις ἀπήγγελον πρῶτα μὲν τὸ κέλευσμα τῶν ὑπάτων. καὶ εὐθὺς ἦν βοὴ τῆς γερουσίας, καὶ ὁ δῆμος ἔξω συνεβόα. ὡς δὲ ἐπῆγον οἱ πρέσβεις, ὅσα ἀντέλεξαν δικαιολογούμενοι, καὶ δεόμενοι, καὶ ἐς Ῥώμην πρεσβεῦσαι παραιτούμενοι, αὖθις ἦν τῆς βουλῆς σιγὴ βαθεῖα, τὸ τέλος μαθεῖν περιμενούσης· καὶ ὁ δῆμος αὐτῇ συνεσιώπα. ὡς δ᾽ ἔμαθον, ὅτι μηδὲ πρεσβεύειν ἐπέτρεψαν, ἠλάλαξαν ἐξαίσιον ὀδυρόμενοι. καὶ ὁ δῆμος ἐσέδραμεν ἐς αὐτούς.

XCII. Καὶ ἀπὸ τοῦδε ἦν οἶστρος ἄλογός τε καὶ μανιώδης, οἷον ἐν τοῖς βακχείοις πάθεσι φασὶ τὰς μαινάδας ἀλλόκοτα καινουργεῖν. οἱ μὲν, τῶν βουλευτῶν τοὺς περὶ τῶν ὁμήρων ἐσηγησαμένους, ὡς ἐξάρχους τῆς ἐνέ-

Lin. 76. τοὺς ἀγγέλους μετεστ. *Bav.* *Ibid.* ἐφ᾽ αὐτῶν *Aug.* ἐφ᾽ αὑτῶν *Vat. Cum vulgata facit Bav.* *L.* 77. περιειστήκεσαν *Bav.* *L.* 78. ἀπήγγελλον *Ven.* *L.* 80. ἐπεῖγον *Aug. Bav.* *L.* 81. πρεσβεῦσαι *carent Aug. Ven. Bav.* *L.* 86. τε *ex Bav. adjeci.* καὶ ἄλογ. καὶ μανιώδης *Aug.*

alii decedebant eis de via, alii turbam etiam dimovebant, quo maturius rem cognoſcerent. Ubi vero introgreſſi ſunt in curiam; Seniores, aliis ſemotis, ſoli conſederunt: plebs curiam foris circumſtetit. Et legati ante omnia renunciarunt juſſa conſulum. Moxque conclamatione orta in curia, plebs quoque foris clamorem reddidit. Deinde legatis narrare pergentibus, quid pro ſua cauſa protuliſſent in medium, quibuſque precibus conati ſint obtinere, ut Romam legationem mittere liceret; rurſus fuit altum in ſenatu ſilentium exſpectantium exitum; & plebs ſimul foris conticuit. Ut vero audivere, ne legationem quidem ſibi permitti, ingentem ululatum ediderunt: ad quem plebs irrupit in curiam.

92. Jamque nihil aliud erat, quam *furor & inſania populi*, qualis mulierum bacchantium, & non uno modo furentium. Nonnulli enim, eos ex ſenatoribus, qui ſententiæ de dandis obſidibus fuerant auctores, tamquam

δρας, ἤκιζόν τε καὶ διέσπων· οἱ δὲ, τοὺς συμβουλεύσαντας περὶ τῶν ὅπλων· οἱ δὲ τοὺς πρέσβεις κατέλευον, ὡς κακῶν ἀγγέλους· οἱ δὲ καὶ περιέσυρον ἀνὰ τὴν πόλιν. ἕτεροι δὲ τοὺς Ἰταλοὺς, οἳ ἔτι παρ᾽ αὐτοῖς, ὡς ἐν αἰφνιδίῳ καὶ ἀκηρύκτῳ κακῷ, ἦσαν, ἐλυμαίνοντο ποικίλως· ἐπιλέγοντες, ὁμήρων πέρι καὶ ὅπλων καὶ ἀπάτης ἀμύνεσθαι. οἰμωγῆς τε ἅμα καὶ ὀργῆς καὶ δέους καὶ ἀπειλῆς ἡ πόλις ἐνεπέπληστο, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀνεκάλουν τὰ φίλτατα, καὶ ἐς τὰ ἱερὰ ὡς ἐς ἄσυλα κατέφευγον· καὶ τοὺς θεοὺς ὠνείδιζον, ὡς οὐδὲ σφίσιν αὐτοῖς ἐπικουρῆσαι δυναμένους. ἕτεροι δὲ ἐς τὰς ὁπλοθήκας ἰόντες, ἔκλαιον, ὁρῶντες κενάς· οἱ δ᾽ ἐς τὰ νεώρια καταθέοντες, ὠδύροντο τὰς ναῦς, ὡς ἀπίστοις ἀνδράσιν ἐκδεδομένας. καὶ τὰ ὀνόματά τινες τῶν ἐλεφάντων ἀνεκάλουν, ὡς ἔτι παρόντων, τούς τε προγόνους καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐλοιδόρουν, ὡς δέον, μήτε ἐλέφαντας, μήτε ναῦς, μήτε φόρους, μήτε τὰ ὅπλα παραδόντας, ἀποθανεῖν σὺν τῇ πατρίδι ὡπλι- A. U. 605.

Lin. 90. ἠκίζοντο καὶ *Bav.* *L.* 95. ἀπάσης *Edd. pro* ἀπάτης. *Ibid.* ἀμύνασθαι *Bav.* *L.* 98. ὡς ἄσυλα *Bav.* *L.* 3. ἀνδράσιν *abeſt a Bav.* *L.* 7. παραδόντα *edit.* 1. *ex Reg. B.* παραδόντες *Bav. Bene, ſi ſequeretur* ὡπλισμένοι.

ab illis ortum fuiſſet circumventionis initium, pulſabant lacerabantque: alii hos, qui arma tradi ſuaſerant, tractabant ſimiliter: alii legatos lapidibus petebant, ut rerum triſtium nuncios: alii per urbem etiam eos raptabant: alii rurſum Italos, qui etiam tum in urbe, ut in repentino improviſoque malo, hæſerant, mulctabant modis variis; dictitando, ſe ultionem obſidum & armorum ademtorum fraudiſque ab eis expetere. Eratque *tota urbs plena fletu, ira, metu, miniſque*; & per vias clamore ciebant ſuos quiſque cariſſimos; & in fana tamquam aſyla confugiebant; in deos etiam jactantes convicia, ut qui ne ſe quidem ipſi tueri valerent. Alii petentes armamentaria, flebant, quum viderent vacua: alii decurrentes in navalia, lamentabantur naves perfidis traditas. Quidam elephantos, quaſi adhuc præſentes, vocabant nomine; & ſe majoreſque ſuos vituperabant, qui nec elephantos, nec naves, nec tributa, nec arma dare, ſed armati mori pro patria debuiſſent. Nihil au-

A. U. 605. σμένη. μάλιστα δ' αὐτοὺς ἐς ὀργὴν ἀνέκαιον αἱ μητέρες αἱ τῶν ὁμήρων, οἷά τινες ἐκ τραγῳδίας Ἐριννύες, ἐντυγχάνουσαι μετ' ὀλολυγῆς ἑκάστῳ, καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν παίδων προφέρουσαι, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀπόρρησιν· ἐπεγέλων τε αὐτοῖς, ὡς θεῶν ἀμυνομένων αὐτοὺς ἀντὶ τῶν παίδων. ὀλίγον δ' ὅσον ἐσωφρόνει, τὰς πύλας ἀπέκλειεν, καὶ τὸ τεῖχος λίθων ἀντὶ καταπελτῶν ἐπλήρουν.

XCIII. Ἡ δὲ βουλὴ πολεμεῖν μὲν ἐψηφίσατο αὐτῆς ἡμέρας, καὶ τοὺς δούλους ἐκήρυξεν ἐλευθέρους εἶναι. στρατηγοὺς δὲ εἵλοντο, τῶν μὲν ἔξω πράξεων Ἀσδρούβαν, ᾧ θάνατος ἐπικήρυκτος ἦν, ἔχοντα δισμυρίων ἤδη σύνοδον ἀνδρῶν. καί τις ἐξέτρεχεν, αὐτοῦ δεησόμενος, μὴ μνησικακῆσαι τῇ πατρίδι ἐν ἐσχάτῳ κινδύνου, μηδὲ, ὧν ὑπ' ἀνάγκης ἠδικήθη Ῥωμαίων δέει, νῦν ἀναφέρειν. ἐντὸς δὲ τειχῶν ᾑρέθη στρατηγὸς ἕτερος Ἀσδρούβας, θυγατριδοῦς Μασσανάσσου. ἔπεμψαν δὲ καὶ ἐς τοὺς ὑπάτους, αἰτοῦντες αὖθις

Lin. 9. ἐρίνυες *Vat.* *L.* 12. ἐπεγέλων δὲ *Edd.* τε *ded. Vat. Bav.* *L.* 12. ἀμυνομ. αὐτοῖς *Edd. male, cum Aug. sed invitis Regiis & Vat. & Bav.* *Ibid. sq. In verba* ἀντὶ τῶν παίδων desinit *amplissimum* Excerptum, *quod* Bavarico Codice *continetur.* *L.* 13. ἀπέκλεισαν *Edd. ex Reg. A.*

tem æque accendebat iram populi, ac matres obsidum: quæ haud secus atque furiæ tragicæ cum ululatu adgrediebantur singulos, exprobrabantque filios, frustra sese reclamantibus, ablegatos; irridebantque, tamquam deorum vindictam ob id factum experientibus. Pauci, ceteris magis sobrii, portis clausis, in mœnia lapides loco catapultarum congerebant.

93. *Senatus* autem *Carthaginiensis* eadem die *bellum decrevit*, & servos per præconem pronunciavit liberos. *Duces* autem elegere, rerum foris gerendarum *Asdrubalem*, *quem damnarant capitis*, habentem jam armatorum XX millia. Moxque ad eum quidam procurrit, rogaturus, ut acceptæ injuriæ vellet oblivisci in extremo patriæ periculo; quæ, metu Romanorum coacta, in immerentem peccasset. Intra mœnia vero prætorem legerunt *Asdrubalem* alium, *Masinissæ nepotem* ex filia. Rursumque a Consulibus per nuncios petierunt

αὖθις ἡμερῶν τριάκοντα ἀνοχὰς, ἵνα πρεσβεύσειαν ἐς Ῥώμην. ἀποτυχόντες δὲ καὶ τότε, ἐπὶ θαυμαστῆς ἐγίγνοντο μεταβολῆς τε καὶ τόλμης, ὁτιοῦν παθεῖν μᾶλλον ἢ τὴν πόλιν ἐκλιπεῖν. ταχὺ δὲ καὶ θάρσους ἐκ τῆς μεταβολῆς ἐνεπίμπλαντο· καὶ δημιουργεῖα μὲν, τὰ δημόσια τεμένη, καὶ ἱερὰ πάντα, καὶ εἴ τι ἄλλο εὐρύχωρον ἦν, ἐγένετο. εἰργάζοντό τε ὁμοῦ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς μὴ ἀναπαυόμενοι, καὶ σῖτον αἱρούμενοι παρὰ μέρος ἐπὶ ὅρῳ τακτῷ, θυρεοὺς ἑκατὸν ἡμέρας ἑκάστης, καὶ ξίφη τριακόσια, καὶ καταπελτικὰ βέλη χίλια, σαύνια δὲ καὶ λόγχας πεντακοσίας, καὶ καταπέλτας ὅσους δυνηθεῖεν. ἐς δὲ τὰς ἐπιτάσεις αὐτῶν ἀπέκειραν τὰς γυναῖκας, τριχῶν ἑτέρων ἀπορίᾳ. A. U. 605.

XCIV. Καὶ οἱ μὲν ἐν τούτῳ σπουδῆς καὶ παρασκευῆς ἦσαν. Οἱ δ᾽ ὕπατοι, τάχα μέν τι καὶ ὄκνῳ, μὴ εὐθὺς ἐπιχειρεῖν ἐς ἔργον ἀλλόκοτον, ἅμα δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀν-

Lin. 28. ἐμπίπλαντο *Regii, Aug.* ἐμπίμπλαντο *Ven.* ἐπίμπλατο *Vat.* ἐπίμπλαντο *dedisse videtur Auctor.* *L.* 29 *sq.* εὐρύχωρον ὂν *Edd. ex Reg. A.* *L.* 31 *sq.* νυκτος (μὴ ἀναπαυ. - - - ὅρῳ ταλῷ) *edit.* 2. 3. *Equidem delendam puto particulam negativam: quo facto, verba* ἡμερ. τ. κ. νυκτὸς *cum præcedd. jungentur; reliqua vero recte in parenthesi ponentur:* (quietem cibumque per vices definito tempore ac menſura capientes.) *L.* 34. σαυνία *Aug.*

tierunt XXX dierum inducias, ut legatos Romam mitterent. Quod ubi iterum illis negatum eſt; ad miram converſi ſunt audaciam, quidvis paſſuri potius, quam urbem deſerturi. Mutatis enim obfirmatiſque celeriter omnium animis, areas ſacras, & templa, & alia quævis ſpatioſa loca in officinas verterunt; ubi *die noctεque viri pariter ac fœminæ arma fabricabantur*, non intermiſſo labore, cibum per partes definita menſura accipientes. Efficiebantque ſingulis diebus clypeos centum, trecentos gladios; tela quæ ex catapultis mittuntur, mille; tragulas & lanceas quingentas; catapultas, quotquot poterant: quas ut tendere poſſent, raſerunt fœminas, quum aliorum pilorum eſſet inopia.

94. Dum *Pœni* tanto ſtudio *bellum adparant*; interim *Conſules*, vel quia non libebat ſtatim rem tam inſolentem adgredi, vel quia haud difficile videbatur, exarma-

A. U. 605.

ὅπλον οὖσαν λήψεσθαι κατακράτος, ὅτε θέλοιέν, ἡγούμενοι, διέμελλον ἔτι· καὶ ἐνδώσειν αὐτοὺς ἐνόμιζον ἐκ τῆς ἀπορίας· οἷον ἐν τοῖς δυσχερέσι γίγνεσθαι φιλεῖ, εὐθὺς μὲν ἀντιλέγειν, προϊόντος δὲ χρόνου καὶ λογισμοῦ, φόβον ἅπτεσθαι τῶν ἀπειθούντων. ἃ καὶ τῶν Καρχηδονίων τις αὐτῶν, εἰκάσας σφῶν ἤδη τὸ δέος ἅπτεσθαι, ἐτόλμησεν, ὡς ἐπὶ δή τι ἄλλο παρελθὼν ἐς τὸ μέσον, εἰπεῖν· ὅτι χρὴ τῶν κακῶν ἐπιλέγεσθαι τὰ μετριώτερα, ὄντας ἀνόπλους· οὕτω σαφῶς εἰπὼν τὰ τῆς γνώμης. Μασσανάσσης δὲ ἤχθετο Ῥωμαίοις, καὶ ἔφερε βαρέως, ὅτι, τὴν Καρχηδονίων δύναμιν αὐτὸς ἐς γόνυ βαλὼν, ἄλλους ἑώρα τῷ ἐπιγράμματι αὐτῆς ἐπιτρέχοντάς τε, καὶ οὐ κοινώσαντας αὐτῷ, πρὶν ἐπελθεῖν, ὡς ἐν τοῖς πάλαι πολέμοις ἐποίουν. ὅμως δ', αὐτοῦ τῶν ὑπάτων ἀποπειρωμένων, καὶ καλούντων ἐπὶ συμμαχίαν, ἔφη, τὴν συμμαχίαν πέμψειν, ὅταν αἴσθηται δεομένων. καὶ μετ'

Lin. 46. ἐπειδή τι *edit.* I. *L.* 48. εἰπόντα τὴν γνώμην *Edd. cum MSS. noſtris; quod corruptum duxi emendavique.* εἰπὼν *etiam a Muſgr. pro* εἰπόντα *adnotatum video. L.* 51. ἐπιγρ. αὐτοῖς *Edd. invitis MSS. L.* 53. ὅμως δ' αὐτῶν *Edd. invitis MSS.*

tam urbem, quandocumque placeret, vi capere, *cunctabantur* adhuc: exiſtimabantque, remiſſuros Pœnos impetum præ inopia; ut in anguſtiis ſolet fieri, ut qui primum contradicunt, procedente tempore, conſiderata re melius, timeant potentiores offendere. Quemadmodum & ipſorum Carthaginienſium nonnemo, conjiciens, cives jam metu tentari, & in concionem progreſſus, quaſi aliud acturus, auſus eſt dicere, „*e malis eligenda minima*, quum armis præſertim eſſent denudati;" nil diſſimulans ſententiam. *Maſiniſſa* autem indignabatur Romanis; moleſte ferens, quod, quum ipſe peſſumdediſſet Pœnorum potentiam, alios videret ſeſe ingerentes uſurpare victoriæ titulum, non communicato ſecum, quemadmodum ſuperioribus bellis facere conſueverant, conſilio, priuſquam eos eſſent adgreſſi. Verum tamen conſulibus, animum ejus pertentantibus & auxilia poſcentibus, ait, *ſe miſſurum auxilia, ubi opus eos habere ſenſerit:* nec multo poſt miſit, qui ejus nomine percontare-

οὐ πολὺ πέμψας, ἤρετο εἴ τινος ἤδη δέονται. οἱ δὲ, οὐ φέροντες αὐτοῦ τὸ σοβαρὸν, ἤδη δέ τι καὶ ἀπιστοῦντες ὡς δυσμεναίνοντι, ἀπεκρίναντο, προπέμψειν ὅτε δεηθεῖεν. περὶ δὲ ἀγορᾶς τῷ στρατῷ καὶ πάνυ ἐφρόντιζον, ἐκ μόνης ἔχοντες Ἀδρυμητοῦ καὶ Λέπτεως, καὶ Σαξοῦ, καὶ Ἰτύκης, καὶ Ἀχόλλης. τὰ γὰρ δὴ λοιπὰ Λιβύης ἦν ἔτι πάντα ὑπὸ Ἀσδρούβᾳ, ὅθεν ἐκεῖνος ἀγορὰν ἐς Καρχηδόνα ἔπεμπεν. Ὀλίγων δ᾽ ἐς ταῦτα διατριφθεισῶν ἡμερῶν, οἱ μὲν ὕπατοι προσῄεσαν ἄμφω τῇ πόλει τῶν Καρχηδονίων, ἐς μάχην ἐσκευασμένοι, καὶ ἐπεχείρουν. A. U. 605.

XCV. Ἦν δὲ ἡ πόλις ἐν μυχῷ κόλπου μεγίστου, χεῤῥονήσῳ τι μάλιστα προσεοικυῖα. αὐχὴν γὰρ αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἠπείρου διεῖργεν, εὖρος ὢν πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων· ἀπὸ δὲ τοῦ αὐχένος, ταινία στενὴ καὶ ἐπιμήκης, ἡμισταδίου μάλιστα τὸ πλάτος, ἐπὶ δυσμὰς ἐχώρει,

Lin. 57. δέ τοι *Edd. ex Reg. A.* *L.* 60. Ἀδρυμητοῦ *Edd. quum alibi editum ſit per* τ *ſimplex, ſicut & h. l. Aug. habet. Ibid.* Σαξοῦ *vix dubito, quin ex* Θάψου *depravatum ſit.* *L.* 61. Χόλλης *Edd. & MSS. noſtri, trunco nomine, quod in integrum reſtituere non dubitavi. Videtur autem hoc nomen ante* Ἰτύκης *reponendum.* *Ibid. ſq.* ἦν πάντα ἔτι *Edd. ex Reg. A. Secus Reg. B. Vat. Aug.* *L.* 63. διατριφθεισῶν *edit.* 1. *L.* 67. ἀρχὴν *edit.* 1. *L.* 68. διήγειρεν *Edd. male.*

tur, ecquid nunc opus habeant? Qui non ferentes regis ſuperbiam, &, ut irato, jam diffidentes quoque, reſponderunt: „ſe poſtulaturos, ſi opus habuerint." De commeatibus autem valde ſoliciti erant, qui ſubvehebantur tantum ex *Adrumeto*, *Saxo*, (potius *Thapſo*) *Lepti*, *Acholla*, & *Utica*. Nam Africæ reliqua tenebat adhuc *Aſdrubal* omnia: & inde commeatus mittebat Carthaginem. Inter hæc paucis diebus abſumtis, ambo *Conſules ad urbem admoverunt* inſtructum *exercitum*, oppugnare parati.

95. *Sita* autem erat CARTHAGO *in intimo ſinu* amplo, peninſulæque formam referebat. *Cervix* enim eam a continenti ſeparabat, tria millia paſſuum patens in latitudinem. Ab ea cervice *lingua* quædam oblonga, ſemiſtadium circiter lata, excurrebat verſus occidentem, inter ſtagnum & mare. Qua mare ſpectabat urbs, *ſimplici muro*

A. U. 605. μέση λίμνης τε καὶ τῆς θαλάσσης. . . . ἁπλῷ τείχει περίκρημνα ὄντα· τὰ δὲ πρὸς μεσημβρίαν ἐς ἤπειρον, ἔνθα καὶ ἡ Βύρσα ἦν ἐπὶ τοῦ αὐχένος, τριπλῷ τείχει. τούτων δ᾽ ἕκαστον ἦν ὕψος μὲν πηχῶν τριάκοντα, χωρὶς ἐπάλξεών τε καὶ πύργων, οἳ ἐκ διπλέθρου διαστήματος αὐτοῖς τετρώροφοι περιέκειντο, βάθος δὲ ποδῶν τριάκοντα. διώροφον δ᾽ ἦν ἑκάστου τείχους τὸ ὕψος· καὶ ἐν αὐτῷ, κοίλῳ τε ὄντι καὶ στεγανῷ, κάτω μὲν ἐσταθμευον ἐλέφαντες τριακόσιοι, καὶ θησαυροὶ παρέκειντο αὐτοῖς τῶν τροφῶν. ἱπποστάσια δ᾽ ὑπὲρ αὐτοὺς ἦν τετρακισχιλίοις ἵπποις, καὶ ταμιεῖα χιλοῦ τε καὶ κριθῆς· ἀνδράσι τε καταγωγαὶ, πεζοῖς μὲν ἐς δισμυρίους, ἱππεῦσι δὲ ἐς τετρακισχιλίους. τοσήδε παρασκευὴ πολέμου διετέτακτο σταθμεύειν ἐν τοῖς τείχεσι μόνοις. Γωνία δ᾽, ἡ παρὰ τὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦδε τοῦ τείχους ἐπὶ τοὺς λι-

Lin. 71 *sq. Nullum lacunæ signum nec in Edd. nec in MSStis; quod ego, flagitante serie orationis, adposui. Quod autem l.* 72. *Editi dant* περὶ κρημνὰ οὖσα, *id invitis omnibus MSStis factum est. Excidisse videntur verba hæc aut his similia,* καὶ περιτετείχιστο τῆς πόλεως τὰ μὲν πρὸς τῆς θαλάσσης. *L.* 76. τετρορόφοι *Edd. ex Reg. A. L.* 77. διορόφον *Edd. cum Regiis; sed in Reg. B. superscriptum* ω. *L.* 80. ἱπποστασία *penacute Edd. ex Reg. A. L.* 84. γωνία δ᾽ ἡ παρὰ *Edd. male; & in edit.* 1. *major distinctio est post* περιέκαμπτεν.

cincta erat; quia rupibus undique munita sunt omnia. Versus meridiem vero & continentem, ubi etiam *Byrsa* erat in cervice, *murus triplex* fuit; quorum cujusque altitudo triginta cubitorum erat, absque propugnaculis & turribus; (quæ binorum jugerum spatiis inter se distabant, singulæ contignationum quatuor;) latitudo autem pedum triginta. Cujuslibet horum murorum altitudo duabus distincta erat concamerationibus: &, cum intus cavi essent muri & capaces, in parte inferiori stabulabantur CCC elephanti, & adjuncta erant pabuli promtuaria: superius erant quatuor millium equorum stabula, cum fœni atque hordei penuariis; simulque militum diversoria, XX. M. peditum, IV. M. equitum. *Tanto adparatu bellico in ipsis mœnibus descriptus* atque paratus *locus erat.* Angulus autem, qui ab hoc muro præter linguam eam, de qua dictum est, versus portus

μένας περιέκαμπτεν, ἀσθενὴς ἦν μόνη καὶ ταπεινή, καὶ ἠμέλητο ἐξ ἀρχῆς. A. U. 605.

XCVI. Οἱ δὲ λιμένες ἐς ἀλλήλους διεπλέοντο, καὶ ἔσπλους ἐκ πελάγους ἐς αὐτοὺς ἦν εἰς εὖρος ποδῶν ἑβδομήκοντα, ὃν ἁλύσεσιν ἀπέκλειον σιδηραῖς. ὁ μὲν δὴ πρῶτος ἐμπόροις ἀνεῖτο, καὶ πείσματα ἦν ἐν αὐτῷ πυκνὰ καὶ ποικίλα. τοῦ δ' ἐντὸς ἐν μέσῳ νῆσος ἦν, καὶ κρηπῖσι μεγάλαις ἥ τε νῆσος καὶ ὁ λιμὴν διείληπτο. νεωρίων τε ἔγεμον αἱ κρηπῖδες αἵδε, ἐς ναῦς διακοσίας καὶ εἴκοσι πεποιημένων, καὶ ταμιείων ἐπὶ τοῖς νεωρίοις, ἐς τριηρετικὰ σκεύη. κίονες δ' ἑκάστου νεωσοίκου προῦχον Ἰωνικοὶ δύο, ἐς εἰκόνα στοᾶς τὴν ὄψιν τοῦ τε λιμένος καὶ τῆς νήσου περιφέροντες. ἐπὶ δὲ τῆς νήσου σκηνὴ πεποίητο τῷ ναυάρχῳ, ὅθεν ἔδει καὶ τὸν σαλπιγκτὴν σημαίνειν, καὶ τὸν κήρυκα προλέγειν, καὶ τὸν ναύαρχον ἐφορᾶν. ἔκειτο δ' ἡ νῆσος κατὰ τὸν ἔσπλουν, καὶ ἀνετέτατο ἰσχυρῶς· ἵνα ὅ τε ναύαρχος τὰ ἐκ πελάγους πάντα ἐφορᾷ,

Lin. 99. *artic.* τῷ *dedit Aug. & Ven.* *L.* 2. ἀνετέτακτο *Reg. B.*

flectebatur, solus erat debilis & humilis, neglectus ab initio.

96. *Portus Carthaginis* sic erant dispositi, ut navigatio esset ex altero in alterum, & ab alto unum commune ostium patebat, latum pedes septuaginta: quod catenis ferreis claudebatur. Prior portus negotiatorum erat, & in eo crebra erant & varii generis retinacula navium. *Intra portum* interiorem *insula* fuit: eamque, quemadmodum & ipsum portum, magnæ crepidines continebant. In his crepidinibus continua erant fabrefacta *navalia*, quæ CCXX naves recipiebant; & ipsis receptaculis navium superstructæ erant cellæ, quibus condebantur armamenta triremium. Unumquodque autem navale in fronte habebat duas columnas, operis Jonici, quo fiebat, ut & portus & insula rotundi porticus speciem referrent. In ipsa insula constructum erat præfecti classis prætorium; ex quo tubicen solebat tuba signum dare, & præco edicere, & præfectus prospicere. Sita autem ea insula prope ostium portus, & altitudine multum eminebat; ut præfectus procul prospicere posset omnia quæ in alto fierent, adnavigantibus autem non pateret

A. U. 605. καὶ τοῖς ἐπιπλέουσιν ἀφανὴς ἡ τῶν ἔνδον ᾖ ὄψις ἡ ἀκριβής. οὐ μὴν οὐδὲ τοῖς ἐσπλεύσασιν ἐμπόροις εὐθὺς ἦν τὰ νεώρια σύνοπτα· τεῖχός τε γὰρ αὐτοῖς διπλοῦν περιέκειτο, καὶ πύλαι, αἳ τοὺς ἐμπόρους ἀπὸ τοῦ πρώτου λιμένος ἐς τὴν πόλιν ἐσέφερον, οὐ διερχομένους τὰ νεώρια. Οὕτω μὲν εἶχεν ἡ πόλις ἡ Καρχηδονίων ἡ τότε.

XCVII. Οἱ δὲ ὕπατοι, διελόμενοι τὸ ἔργον, ᾔεσαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, Μανίλιος μὲν ἀπὸ τῆς ἠπείρου κατὰ τὸν αὐχένα· ἐγχώσων τε τὴν τάφρον, καὶ βραχὺ ἐπιτείχισμα τὸ ἐπ' αὐτῇ βιασόμενος, καὶ ἐπ' ἐκείνῳ τὰ ὑψηλὰ τείχη· Κηνσωρῖνος δὲ κλίμακας ἔκ τε γῆς καὶ νεῶν ἐπέφερε κατὰ τὴν εὐτελῆ τοῦ τείχους γωνίαν. ἄμφω δὲ, ὡς ἀνόπλων, κατεφρόνουν· ἕως ἐντυχόντες ὅπλοις τε καινοῖς, καὶ ἀνδρῶν προθυμίᾳ παραλόγῳ, κατεπλάγησαν, καὶ ὑπεχώρουν. καὶ εὐθὺς αὐτοῖς τοῦτο πρῶτον ἀντεκεκρούκει, ἐλπίσασιν ἀμαχεὶ λήψεσθαι τὴν πόλιν. ὡς δὲ καὶ αὖθις ἐπεχείρουν, καὶ αὖθις ἀπετύγχανον, τὰ

Lin. 11. Μάνλιος *h. l. & deinceps edit.* 2. *vitioſe.* Μανήλιος *h. l. MSS. noſtri, & ſic paſſim deinceps. L.* 15. χωνίαν *edit.* 3. *vit. L.* 20. *pro* ἐπεχείρουν *dat* ὑπεχώρουν *Reg. A. & omiſit tria verba ſeqq.* καὶ αὖθ. ἀπετυγχ. *Ibid.* ἐπετύγχανον *edit.* 1. *ex Reg. B.*

conſpectus eorum, quæ intra portum eſſent. Imo ne mercatoribus quidem, portum ſuum intrantibus, ſtatim in conſpectu erant navalia. Objectus enim erat duplex murus: & propria erat porta, quæ negotiatores e primo portu in urbem intromittebat, ita ut non tranſirent per navalia. Talis erat illo tempore *facies Carthaginis.*

97. Jam Conſules, partitis operis, hoſtem adgrediebantur: *Manilius* quidem per cervicem a continente; qua parte repleturus erat foſſam, &, ſuperata foſſæ lorica, deinceps alta illa mœnia ſe expugnaturum, ſperabat: *Cenſorinus* autem terra & navibus angulo illi muri neglectim munito admovebat ſcalas. Ambo autem hoſtem, ut inermem, contemnebant; donec, oblatis ſibi novis armis, & viris mire alacribus, miraculo territi, retroceſſerunt: atque ita *mox in limine, offenderunt Conſules,* quum ſine certamine ſe urbe potituros ſperaſſent. Iterato deinde conatu, quum

μὲν τῶν Καρχηδονίων φρονήματα ἐπῆρτο. οἱ δ' ὕπατοι, δεδιότες Ἀσδρούβαν, ὄπισθεν σφῶν ὑπὲρ τὴν λίμνην οὐκ ἐκ μακροῦ διαστήματος ἐστρατοπεδευμένον, ὠχύρουν καὶ αὐτοὶ δύο στρατόπεδα· Κηνσωρῖνος μὲν ἐπὶ τῆς λίμνης ὑπὸ τοῖς τείχεσι τῶν πολεμίων, Μανίλιος δ' ἐν τῷ αὐχένι τῆς ἐς τὴν ἤπειρον ὁδοῦ. ὡς δὲ αὐτοῖς ἐγήγερτο τὰ στρατόπεδα, ὁ Κηνσωρῖνος ἐπὶ ὕλῃ ἐς μηχανὰς διέπλευσε διὰ τῆς λίμνης· καὶ ἀπέβαλεν ὑλοτόμων ἐς πεντακοσίους ἄνδρας, ὅπλα τε πολλὰ, Ἱμίλκωνος αἰφνίδιον αὐτῷ, τοῦ Καρχηδονίων ἱππάρχου, προσπεσόντος, ᾧ Φαμαίας ἐπώνυμον ἦν. κομίσας δ' ὅμως τινὰ ὕλην, μηχανὰς ἐποίησε καὶ κλίμακας. καὶ πάλιν ἐπεχείρουν ἄμφω τῇ πόλει, καὶ ἀπετύγχανον ὁμοίως. Μανίλιος μὲν οὖν, μικρὸν ἔτι προσκαμὼν, καὶ μόλις τι τοῦ προτειχίσματος καταβαλὼν, ἀπέγνω μηδὲ ἐπιχειρεῖν ἔτι ταύτῃ. A. U. 605.

XCVIII. Κηνσωρῖνος δὲ, χώσας τι τῆς λίμνης παρὰ τὴν ταινίαν, ἵνα εὐρύτερον εἴη, δύο μηχανὰς κριοφόρους

Lin. 25. τειχ. τῶν πόλεων *Edd. Melius Aug. & Ven. quod jam viderat Musgr. L. 27.* ἐπὶ ὕλης ἐς *Aug. male. L. 29.* Μίλκωνος *Aug.* καὶ μίλκωνος *Regii, Vat. Sed* Himilcone, *recte, Cand. L. 30 sq.* Φαβίας *vitiose vocutur apud Zonaram. L. 34 sq.* προσὲλειχίσματος *Edd. Verum dedit Aug.*

rursus non succederet, creverunt Pœnorum animi. Consules vero timentes *Asdrubalem*, qui a tergo ab altera stagni parte haud procul ab illis castra posuerat, & ipsi bina castra muniverunt: *Censorinus* ad stagnum sub mœnibus hostium; *Manilius* in ipsa cervice viæ, qua in continentem itur. Castris permunitis, *Censorinus* stagnum trajecit, petens materiem struendis machinis; ubi subito invasus ab *Himilcone*, cognomine *Phamæa*, equitum præfecto Carthaginiensium, ad quingentos, qui ligna cædebant, multaque arma, amisit. Abstulit tamen aliquantum materiæ, fecitque scalas & machinas. Ac rursus uterque consul tentavit oppugnationem; sed irrito iterum conatu. Ac *Manilius* quidem paulisper adhuc adnisus, magno labore vix loricæ parte aliqua dejecta, destitit ab incepto, desperans expugnari urbem ab eo latere posse.

98. *Censorinus* autem, aggere facto juxta linguam in stagno, ut spatium esset am-

A. U. 605. ἐπῆγε μεγάλας· τὴν μὲν, ὠθουμένην ἑξακισχιλίοις πεζοῖς, ἡγουμένων τῶν χιλιάρχων, τὴν δὲ ὑπὸ τῶν ἐρετῶν, ἡγουμένων καὶ τοῖσδε ναυάρχων. Φιλονεικίας δ', ὡς ἐν ἴσῳ καὶ ὁμοίῳ ἔργῳ, τοῖς τε ὑπηρέταις καὶ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν γενομένης, συνέπεσέ τι τοῦ τείχους, καὶ τὰ ἐντὸς ἤδη κατεφαίνετο. Καρχηδόνιοι δὲ, καὶ ὣς, αὐτοὺς ἀπωσάμενοι, τὰ πεσόντα νυκτὸς ᾠκοδόμουν. οὐκ ἀρκούσης δ' ἐς τὸ ἔργον αὐτοῖς τῆς νυκτὸς, δεδιότες περὶ τῷ ἤδη γεγονότι, μὴ καὶ τοῦτο μεθ' ἡμέραν αἱ Ῥωμαίων μηχαναὶ νεότευκτον καὶ ὑγρὸν ἔτι καταβάλλοιεν, ἐξέδραμον ἐπὶ τὰ μηχανήματα τῶν πολεμίων· οἱ μὲν, σὺν ὅπλοις, οἱ δὲ, γυμνοὶ λαμπάδας ἡμμένας ἔχοντες. καὶ ἐνέπρησαν μὲν οὐχ ὅλα, (οὐ γὰρ ἔφθασαν, Ῥωμαίων ἐπιδραμόντων·) ἀχρεῖα δ' ὅλα ποιήσαντες, ἀνεχώρουν. ἅμα δ' ἡμέρᾳ Ῥωμαίοις ἐπέπεσεν ὁρμὴ, διὰ τοῦ πεσόντος, οὔ πω τελέως ἐγηγερμένου, βιάσασθαι καὶ ἐσδραμεῖν. καὶ γάρ τι πεδίον ἐντὸς ἐφαίνετο εὐφυὲς ἐς μάχην, ἐν ῷ

Lin. 40. duo verba καὶ τοῖσδε *adjeci ex Vat. Ibid.* ναυαρχῶν *Edd. Secus Vat. Aug. L. 51.* ἀχρεῖα δ' ὅπλα *edit. 3. vit.*

plius, *admovit duos* vastos *arietes:* quorum alter a sex millibus peditum impellebatur, præeuntibus operi tribunis militum; alter a remigibus, quibus similiter præibant præfecti triremium. Et utrimque cum præfectorum tum ministrorum animis, in pari utrimque opere, æmulatione accensis, jam concussa *corruit pars muri*, & prospectus patuit in urbem. Sed Pœni, vel sic quoque repulso hoste, noctu reficiebant quod corruerat. Quoniam autem non sufficiebat nox operi; veriti, ne & id, quod effecerant, recens adhuc & udum, interdiu iterum dejicerent machinæ Romanorum, *eruptionem*, pars armati, pars solis facibus instructi, *fecerunt in machinas hostium.* Quas etsi non omnino concremare potuerunt, succurrentibus Romanis; tamen non prius se receperunt, quam inutiles prorsus easdem reddidissent. Tum, ubi illuxit, Romanos cupido cepit, per id spatium, quod Pœni nondum permunierant, irrumpendi in urbem. Adparebat enim intus quæ-

τοὺς ἐνόπλους ἔστησαν οἱ Καρχηδόνιοι κατὰ μετώπου, τοὺς δ' ἀνόπλους αὐτοῖς ἐπέταξαν σὺν λίθοις ὀπίσω καὶ ξύλοις, ἑτέρους τε πολλοὺς διαθέντες ἐπὶ τῶν περικειμένων οἰκιῶν, ἀνέμενον τοὺς ἐπερχομένους ἐσδραμεῖν. οἱ δ' ἔτι μᾶλλον ἠρεθίζοντο, ὡς ὑπὸ γυμνῶν ἀνδρῶν καταφρονούμενοι, καὶ θρασέως ἐπεπήδων. Σκιπίων δὲ, ὃς μετ' ὀλίγον εἷλε Καρχηδόνα, καὶ παρὰ τοῦτο Ἀφρικανὸς ἐπεκλήθη, χιλιαρχῶν τότε, ὤκνει, καὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόχους ἐς πολλὰ διελὼν, καὶ στήσας ἐκ διαστήματος ἐπὶ τοῦ τειχίου, κατιέναι μὲν ἐς τὴν πόλιν οὐκ εἴα· τοὺς δὲ ἐσελθόντας, ἐξωθουμένους ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, πάντοθεν αὐτοῖς ἐπιπεσόντων, ὑπεδέχετο, καὶ περιέσωζε. καὶ τοῦτο πρῶτον αὐτὸν ἐπὶ δόξης ἐποίησεν, εὐβουλότερον τοῦ στρατηγοῦ φανέντα. A. U. 605.

XCIX. Κυνὸς δ' ἦν ἐπιτολὴ, καὶ τὸ Κηνσωρίνου στρα-

Lin. 62. τοὺς ἐπ' αὐτοῦ λόχους *edit.* 1. *ex Reg. B.* τ. ἐπ' αὐτῷ λ. *Reg. A. quod ex* ὑπ' αὐτῷ *videri poteſt corruptum.* τοὺς ἑαυτοὺς λοχ. *Aug.* cohortes ſuas *Cand.* *L.* 69. κοινὸς δ' ἦν ἐπιστολὴ *Edd. præmiſſo * ſigno hiatus, qui nullus quidem h. l. eſt.* κυνὸς *dare editoribus potuerat Regius B. quod ipſum & Reg. A. a ſec. man. habet, & Aug. & Vat. & a pr. manu Ven.* ἐπιτολὴ, *quod jam olim docui reponendum, perſpicue exhibet Vat.*

dam apta ad pugnam area, in qua Carthaginienſes inſtructi ſtabant, armatis in fronte collocatis, & poſt hos inermibus, qui ſaxa & fuſtes geſtabant, aliis denique compluribus per circumjectarum ædium tecta diſpoſitis. Sic nimirum Pœni adpropinquantem hoſtem, ſi irrumpere conaretur, exſpectabant. At *Romani*, ut ſe ab inermibus viderunt contemni, eo magis irritati, *in urbem inſiluerunt* ferociter. *Scipio* vero, qui paulo poſt ex capta Carthagine cognomen *Africani* meruit, tunc tribunus, ſeſe continens, manipulos ſuos, in plures partes diviſos, ex intervallo in ipſo muro locavit, ac, deſcendere in urbem vetans, *illos* tantum, *qui introierant*, & a Pœnis undique irruentibus repellebantur, *recepit ſervavitque.* Quod factum ejus primum comparavit illi gloriam, ut plus quam conſul ſapere videretur.

99. Jam vero *ſidere caniculari exorto*, nautica *Cenſorini* caſtra morbis adfligebantur,

A. U. 605. τόπεδον ἐνόσει, σταθμεῦον ἐπὶ λίμνῃ σταθεροῦ καὶ βαρέος ὕδατος, καὶ ὑπὸ τείχεσι μεγίστοις, οὐ καταπνεόμενον ἐκ τῆς θαλάσσης. ὅθεν ὁ Κηνσωρῖνος ἐς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς λίμνης μετεστρατοπέδευσε. καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, ὅτε γίγνοιτο πνεῦμα ἐς τοὺς Ῥωμαίους ἐπίφορον, σκάφας φρυγάνων καὶ στυππίου εἷλκον ὑπὸ τοῖς τείχεσιν, οὐ καθορώμενοι τοῖς πολεμίοις, ἀπὸ κάλων· εἰ δὲ ἐπικάμπτοντες ἔμελλον γενήσεσθαι καταφανεῖς, θεῖον αὐταῖς καὶ πίσσαν ἐπιχέοντες, ἀνέτεινον τὰ ἱστία, καὶ πλήσαντες ἀνέμου, πῦρ ἐνέβαλον ἐς τὰ σκάφη. τὰ δὲ τῷ τε ἀνέμῳ καὶ τῇ ῥοπῇ τοῦ πυρὸς ἐς τὰς Ῥωμαίων ναῦς ἐωθεῖτο, καὶ ἐλυμαίνετο, καὶ ὀλίγου τὸν στόλον κατέφλεξε. Μετὰ δὲ οὐ πολὺ Κηνσωρῖνος μὲν ἐς Ῥώμην ᾤχετο ἀρχαιρεσιάσων. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τῷ Μανιλίῳ θρασύτερον ἐπέκειντο· καὶ νυκτὸς, οἱ μὲν, ὅπλα ἔχοντες, οἱ δὲ, γυμνοὶ, σανίδας φέροντες, ἐπετίθεσαν τῇ κατὰ σφᾶς τάφρῳ τοῦ Μανιλίου, καὶ τὸ χαράκωμα διέσπων.

Lin. 71. καταπλεόμενον *Edd. male.* *L.* 75. στυππίων *Edd. ex Reg. A. Ibid. post* στυππίου *desiderari videtur particip.* ἐμπιμπλάντες *vel* ἐμπλήσαντες. *L.* 78. θεῖον αὐτοῖς *Edd. Rectius Aug. Ven.* *L.* 79. ἐνέβαλλον *edit.* 2. 3. πύραν ἔβαλον *vit. Aug.*

quum ad ſtagnantes & graveolentas lacus aquas eſſent poſita, neque liberum ex mari curſum aëris imminentia altiſſima urbis mœnia admitterent. Quamobrem ex lacu *in* ipſum *mare claſſem tranſmovit Cenſorinus.* Tum vero Carthaginienſes, quoties obſervarent ventum, qui ad Romanos ferret, ſcaphas ſarmentis ſtuppaque repletas poſt ſua mœnia, ne viderentur ab hoſtium claſſiariis, remulco trahebant. Deinde ubi in eo erant, ut flexo curſu in conſpectum venirent, perfundebant eas pice ac ſulfure, &, oppanſis vento velis, ignem in eas injiciebant. Sic ſcaphæ, vento ac vi flammarum ad Romanas naves adpulſæ, plurimum noxæ illis inferebant; & *parum abfuit*, *quin claſſis concremaretur.* Poſt hæc non multo *Cenſorinus Romam*, comitiorum cauſa, *profectus* eſt. Et *Manilium* inde audacius *urgebant Pœni:* erumpenteſque noctu, pars armati, pars inermes, pontes ferentes, *adgreſſi* ſunt *foſſam Manilii* proximam, & vallum cœperunt convellere. Turbato autem

ἀπορουμένων δὲ (ὡς ἐν νυκτὶ) τῶν ἔνδον, ὁ Σκιπίων ἐξέδραμε σὺν ἱππεῦσιν ἐκ τοῦ στρατοπέδου, κατὰ πύλας ἄλλας, ἔνθα οὐδεὶς πόλεμος· καὶ περιδραμὼν, τοὺς Καρχηδονίους κατεφόβησεν. οἱ δὲ ἀνεχώρουν ἐς τὴν πόλιν. καὶ δεύτερον ὁ Σκιπίων ἐδόκει τῷδε τῷ ἔργῳ περισῶσαι Ῥωμαίους, ἐν νυκτὶ θορυβουμένους. A. U. 605.

C. Ὁ δὲ Μανίλιος τὸ μὲν στρατόπεδον ἔτι μᾶλλον ὠχύρου, τεῖχος ἀντὶ χάρακος αὐτῷ περιτιθεὶς, καὶ ἐπίνειον φρούριον ἐγείρων ἐπὶ τῆς θαλάσσης, διὰ τὴν καταπλέουσαν ἀγοράν. τραπεὶς δ᾽ ἐς τὰ μεσόγαια, μυρίοις πεζοῖς καὶ ἱππεῦσι δισχιλίοις τὴν χώραν ἐπόρθει, ξυλευόμενός τε καὶ χορτολογῶν, καὶ ἀγορὰν συλλέγων. ἡγεῖτο δ᾽ αἰεὶ τῶν προνομευόντων χιλίαρχος ἕτερος παρ᾽ ἑτέρῳ. Καὶ Φαμαίας, ὁ ἵππαρχος ὁ τῶν Λιβύων, νέος τε ὢν ἔτι καὶ θρασύτερος ἐς μάχας, καὶ ἵπποις χρώμενος μικροῖς καὶ ταχέσι, καὶ ποηφαγοῦσιν, ὅτε μηδὲν εἴη, καὶ φέρουσι δίψος, εἰ δεήσειε, καὶ λιμόν· ὑποκρυπτόμενος ἐν λόχμαις,

Lin. 89. πολέμιος *malebat Muſgr.* *L. 94.* τυχόντες ἀντὶ *Aug,* *quod ex* τεῖχος τε ἀντὶ *corruptum videtur.* *L. 96.* μεσόγαια *edit. 1. vit.* *L. 99.* *neſcio, an* παρ᾽ ἕτερον *ſit legendum.*

intus, ut fit in nocturno tumultu, milite, *Scipio procurrit* cum equitibus per averſam portam, qua nullus hoſtis aderat: circumvectuſque, Pœnos perterruit, ut in urbem ſeſe reciperent. Sic iterum *Scipio ſervatorum* in nocturno periculo *caſtrorum gloriam tulit.*

100. Inde caſtra majori diligentia communiit *Manilius*, loco valli muro circumducto, & ad mare caſtello excitato, quod adpellentibus cum annona navibus eſſet præſidio. Tum vero *in mediterranea loca*, cum decem peditum, duobus equitum millibus, *expeditionem ſuſcepit*, populabundus agros hoſtium, & materiem ac pabulum frumentumque colligens. Populatoribus autem ſemper unus ex tribunis in vicem præerat. *Phamæas* vero, præfectus Afrorum equitum, juvenis ad pugnas impiger; equis utens parvis & celeribus, herba contentis, ſi deeſſent alia, & ſitis famiſque, quoties opus eſſet, patientibus; in arbuſtis aut

A. U. 605. ἢ φάραγξιν· ὅπῃ τι ἀμελούμενον ἴδοι, ἐφίπτατο ἐξ ἀφανοῦς, ὥς τις αἰετὸς, καὶ λυμηνάμενος ἀπεπήδα· ὅτε δὲ Σκιπίων ἄρχοι, οὐδαμοῦ οὐδ᾽ ἐπεφαίνετο. Ὁ γάρ τοι Σκιπίων αἰεὶ συντεταγμένους ἦγε τοὺς πεζοὺς, καὶ τοὺς ἱππέας τῶν ἵππων ἐπιβεβηκότας· ἔν τε ταῖς προνομαῖς, οὐ πρὶν διέλυε τὴν σύνταξιν, ἢ τὸ πεδίον, ὃ ἔμελλε θερίειν, ἱππεῦσι καὶ ὁπλίταις περιλάβοι· καὶ τότε κύκλῳ αὐτὸς ἑτέραις ἴλαις ἱππέων αἰεὶ περιῄει, καὶ τῶν θεριζόντων τὸν ἀποσκιδνάμενον, ἢ ἐξιόντα τοῦ κύκλου, πικρῶς ἐκόλαζεν. ὅθεν ὁ Φαμαίας οὐκ ἐπεχείρει μόνῳ.

CI. Καὶ γιγνομένου τοῦδε συνεχῶς, τὸ μὲν κλέος ηὔξετο τῷ Σκιπίωνι. οἱ δ᾽ ἕτεροι χιλίαρχοι κατὰ φθόνον ἐλογοποίουν, ξενίαν ἐκ πατέρων εἶναι Φαμαίᾳ πρὸς Σκιπίωνα τὸν τοῦδε πάππον. Λιβύων δὲ τοῖς ἐς πύργους καὶ φρούρια (ἃ πολλὰ ἦν ἐν τῇ χώρᾳ) καταφεύγουσιν, οἱ μὲν ἄλλοι χιλίαρχοι σπενδόμενοι, καὶ μεθιέντες, ἐπετίθεντο ἀπιοῦσιν. ὁ δὲ Σκιπίων ἐς τὰ οἴκοι παρέπεμπε,

Lin. 6. ἐπεπήδα *Edd. invitis MSS.* *L.* 8. συντεταγμ. εἶχε *Aug. Ven. Cand.* *L.* 11. τότε (τό τε *edit.* 1. 2.) καλῶν αὐτὸς *Edd.* τότε καλῶν αὐτοὺς *Aug.* τότε κυκλῶν αὐτὸς *Vat.* κυκλῶν *in* κύκλῳ *mutandum duxi.* *L.* 14. ὅθεν οἱ Φαμ. *maluit Musgr.*

vallibus latitans, ficubi videbat hoftem agere diffolutius, advolabat e latebris, veluti aquila, &, damno dato, celeriter in tutum fe recipiebat. Sed quando ad *Scipionem* vices ejus præfecturæ redibant; nufquam *Phamæas* adparebat. Nam ille femper pedites in ordinibus, equites in equis, continebat: & inter frumentandum non prius folvebat ordines, quam campum, quem demeffurus erat, circumdediffet equitibus & armatis peditibus. Ac tunc quoque continue ipfe obequitabat cum aliis, mefforefque fecedentes a ceteris, aut excedentes circulum, fevere caftigabat: quamobrem *Phamæas Scipionem folum non audebat adgredi.*

101. Id quum indefinenter fieret; *crefcebat Scipionis gloria*: cui invidentes tribuni alii, fpargebant rumorem, avitum hofpitium effe Scipioni cum Phamææ familia. Quumque Afri in turres & caftella, quæ multa erant in ea regione, confugerent; alii tribuni, ex pacto dimiffos, adoriebantur in itinere ex infidiis: Scipio vero domum eos deducebat.

καὶ ἀπὸ τοῦδε οὐ πρὶν ἢ Σκιπίωνα ἀφικέσθαι συνετίθετο οὐδείς. τοσαύτη δόξα αὐτοῦ ἀνδρείας τε πέρι καὶ πίστεως καὶ παρὰ τοῖς ἰδίοις δι' ὀλίγου γεγένητο, καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις. Ἐπανελθόντων δ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς προνομῆς ἐς τὸ στρατόπεδον, οἱ Καρχηδόνιοι νυκτὸς ἐπέθεντο τῷ ἐπινείῳ· καὶ θόρυβος ἦν ποικίλος, συνεπηχούντων ἐς ἔκπληξιν τῶν ἐν ἄστει Καρχηδονίων. Ὁ μὲν οὖν Μανίλιος τὸν στρατὸν ἔνδον συνεῖχεν, ὡς ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ κακοῦ· ὁ δὲ Σκιπίων ἱππέων ἴλας δέκα λαβὼν, ἐπῆγε μετὰ δᾴδων ἡμμένων· προειπὼν, διὰ τὴν νύκτα μὴ συμπλέκεσθαι, περιτρέχειν δὲ σὺν τῷ πυρὶ, καὶ τὸ πλῆθος ἐπιφαίνειν, καὶ φόβον ἐμπεσουμένων παρέχειν αἰεί· μέχρι ταρασσόμενοι διχόθεν οἱ Καρχηδόνιοι, κατεπλάγησαν καὶ ἐς τὴν πόλιν ἔφυγον. καὶ τόδε τοῖς Σκιπίωνος κατορθώμασι προσεγίγνετο. ἦν τε διὰ στόματος ἐπὶ πᾶσιν ἔργοις, ὡς μόνος ἄξιος, τοῦ πατρὸς τοῦ Μακεδόνας ἑλόντος,

A. U. 605.

Lin. 24. δι' ὀλίγου *edit.* 1. *Emendationem H. Stephani confirmat MS. Aug.* *L.* 30. ἴλας δέους *edit.* 1. 2. *Cand.* ἴλας δύο *Aug. Ven. ut conjecerat Gelenius, ex cujus versione receptum est in edit.* 3. δέκα *dedit Vat.* *L.* 34. ταρασσόμενοι *abest ab Aug. male.* *L.* 35. ἔφευγον *Aug. Ven.* *L.* 36. ἦν δὲ *Edd. ex Reg. A.* *L.* 37. ἄξιος Παύλου τοῦ πατρὸς *Vat.*

Quamobrem, nisi præsente Scipione, posthac nemo pacisci voluit: adeo virtutis illius fideique opinio, quotidianis fere accessionibus, crescebat apud suos pariter ac adversarios. Postquam autem a populatione reversi erant in castra; *Pœni castellum navale* noctu sunt *adgressi* cum maximo tumultu, constrepente, ad incutiendum terrorem, etiam urbana multitudine. Et ibi tum *Manilius* militem intus continuit, quale & qua parte periculum esset, non satis intelligens: *Scipio* vero, adsumtis decem equitum turmis, *excurrit cum accensis facibus*; præmonitis suis, ut propter noctem abstinerent a pugna, tantum circumcursando cum ignibus præberent multitudinis speciem, & territarent quasi jam jamque invasuri. Eaque ratione *Pœni*, ab utroque latere infestati & perterrefacti, *in urbem refugerunt*. Et hoc quoque accessit ad alia *Scipionis præclara facinora*: ob quæ in ore erat omnibus, tamquam solus dignus patre *Pau-*

A. U. 605. Παύλου, καὶ τῶν Σκιπιώνων, ἐς οὓς κατὰ θέσιν ἀνείληπτο.

CII. Μανιλίου δὲ ἐς Νέφεριν ὁδεύοντος ἐπὶ Ἀσδρούβαν, ἐδυσχέραινεν ὁ Σκιπίων, ὁρῶν πάντα ἀπόκρημνα καὶ φάραγγας, καὶ λόχμας, καὶ τὰ ὑψηλὰ προειλημμένα. ὡς δ' ἀπὸ σταδίων τριῶν ἐγένοντο τοῦ Ἀσδρούβα, καὶ ἔς τι ῥεῦμα καταβάντας ἐχρῆν ἀναβαίνειν ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν, ἐνέκειτο δὴ τότε, καὶ συνεβούλευε στραφῆναι, ὡς ἄλλου καιροῦ καὶ μηχανῆς ἄλλης ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν δεομένου. ἀντιλεγόντων δὲ, κατὰ ζῆλον αὐτοῦ, τῶν ἑτέρων χιλιάρχων, καὶ μαλακίαν καὶ οὐκ εὐβουλίαν ἡγουμένων, εἰ τοὺς πολεμίους ἰδόντες ἀναχωρήσουσιν, ἐν ᾧ καὶ καταφρονοῦντες φεύγουσιν ἐπικείσονται· δεύτερα τούτων ἠξίου, στρατόπεδον πρὸ τοῦ ῥεύματος ἐγεῖραι, ἵν' εἰ βιασθεῖεν, ἔχοιεν ἀναχώρησιν, οὐκ ὄντος αὐτοῖς νῦν οὐδ' ὅποι καταφεύγοιεν. οἱ δὲ καὶ τοῦτο ἐγέλων, καὶ τὸ ξίφος τις ἠπείλησεν ἀποῤῥίψειν, εἰ μὴ Μανίλιος, ἀλλὰ Σκιπίων, ἄρχοι.

Lin. 42. καὶ λόχμας *adjeci ex Vat.* *L.* 51. βιασθοῖεν *vit. edit.* 1. *Aug.* *L.* 52. οὐκ ὄντας *edit.* 1.

lo, debellatore Macedoniæ, & Scipionibus, in quorum adoptatus fuerat familiam.

102. *Manilio* vero *Nepherim eunte adversus Asdrubalem;* moleste id ferebat *Scipio*, videns, per confragosas valles saltusque esse iter, superioraque loca ab hostibus occupata. Ut vero tribus stadiis ab Asdrubale aberant, & ad fluminis cujusdam alveum progressis per acclivia fuit adscendendum ad hostem; magnopere etiam tum nisus est Scipio, suasitque, ut retrogrederentur; dictitans, alio tempore aliisque artibus opus esse adversus Asdrubalem. Contradicentibus vero reliquis *tribunis*, qui *famæ Scipionis invidebant*, &, ignaviam magis, quam prudentiam esse, perhibentibus, si viso hoste retrocederent, atque ita occasionem ei præberent, ut contemtim terga fugientium invaderet; secundam protulit sententiam, saltem in ripa citeriori castra ponerent, quo, si forent impares contra vim hostium, haberent receptum, qui sic quidem nullus ipsis relinqueretur. Sed hoc quoque consilium riserunt illi: ac fuit, qui etiam *abjecturum se gladium*, minaretur, *si non Manilii, sed Scipionis parendum*

διέβαινεν οὖν ὁ Μανίλιος, οὐδὲ τἆλλα ὢν ἐμπειροπόλεμος. καὶ αὐτῷ περάσαντι ὁ Ἀσδρούβας ἀπήντα, φόνος τε ἦν πολὺς ἐξ ἑκατέρων. Καὶ ὁ Ἀσδρούβας ἀναδραμὼν ἐς τὸ φρούριον, ἔνθα μηδὲν παθεῖν ἐδύνατο, ἐφήδρευεν ἀπιοῦσιν ἐπιθέσθαι. οἱ δὲ, σὺν μετανοίᾳ τῶν γεγονότων, ἀπεχώρουν, ἄχρι μὲν ἐπὶ τὸ ῥεῦμα, ἐν τάξει· δυσπόρου δ' ὄντος τοῦ ποταμοῦ, καὶ διαβάσεων ὀλίγων τε καὶ δυσχερῶν, ἐς ἀταξίαν διῃροῦντο ἐξ ἀνάγκης. καὶ ὁ Ἀσδρούβας καθορῶν, ἐπέκειτο λαμπρῶς τότε μάλιστα, καὶ πλῆθος ἔκτεινεν, οὐδ' ἀμυνομένων, ἀλλὰ φευγόντων. ἔπεσον δὲ καὶ τῶν χιλιάρχων τρεῖς, οἱ τὸν στρατηγὸν μάλιστα ἐπεπείκεσαν ἐς τὴν μάχην. A. U. 605.

CIII. Ὁ δὲ Σκιπίων, τριακοσίους ἱππέας οὓς εἶχεν ἀμφ' αὐτὸν, καὶ ὅσους ἄλλους συναγαγεῖν ἔφθασε, διελὼν ἐς δύο, τοῖς ἐχθροῖς ἐπῆγε σὺν δρόμῳ πολλῷ, παρὰ μέρος ἀκοντίζοντάς τε καὶ εὐθὺς ἀποχωροῦντας, εἶτ' αὖθις ἐπιόντας, καὶ πάλιν εὐθὺς ἀποπηδῶντας. οὕτω γὰρ εἴ-

Lin. 62. ὑπ' ἀνάγκης *Vat.* *L. 65.* οἱ τὸν στρατὸν *Aug.* *L. 69 sq.* παραμέρος *Aug. & sic mox iterum: quod perinde est.*

esset imperio. Transiit igitur *Manilius*, vir nec alias peritus artium militarium: &, superato amne, obvium habuit Asdrubalem; moxque magna cædes utrimque est edita. Ex qua Asdrubal in castellum se recepit, ubi ex tuto observabat tempus, in abeuntes impetum faciendi. Et illi, quos jam *consilii pigebat sui*, discedebant, usque ad flumen quidem, integris ordinibus. Sed ibi, quum moram in transitu adferrent rara vada, eaque difficilia, necessario turbatis ordinibus distrahebatur agmen. Quod conspicatus *Asdrubal*, tum maxime incubuit: *multosque cædebat*, fugæ magis quam pugnæ memores. In his cecidere tribuni tres; iidem, qui ineundæ pugnæ præcipui auctores fuerant imperatori.

103. At *Scipio* trecentos equites, quos secum habebat, & alios, quotquot celeriter colligere potuerat, duas in turmas divisos, magno impetu duxit in hostem, in vicem adsultantes jaculando, moxque cedentes: iterumque invadentes, ac mox rursum retro currentes: Sic enim præmoniti erant, ut, velut in orbem cir-

A. U. 605.

ρητο αὐτοῖς, τοὺς ἡμίσεας αἰεὶ παρὰ μέρος ἐπιέναι, καὶ ἀκοντίσαντας ἀπελαύνειν, ὥσπερ ἐν κύκλῳ περιϊόντας. γιγνομένου δὲ τοῦδε πυκνοῦ, καὶ διαστήματος οὐδενὸς ὄντος, οἱ μὲν Λίβυες ἐβάλλοντο συνεχῶς, καὶ ἐπιστρέφοντες ἐς τὸν Σκιπίωνα, ἧσσον τοῖς περῶσιν ἐπέκειντο. οἱ δ᾽ ἔφθασαν διελθεῖν τὸ ῥεῦμα· καὶ ὁ Σκιπίων ἐπ᾽ αὐτοῖς ἀφίππευσε, βαλλόμενός τε, καὶ χαλεπῶς. Σπεῖραι δ᾽ ἐν ἀρχῇ τοῦδε τοῦ πόνου τέσσαρες ἀποσχισθεῖσαι τοῦ ῥεύματος ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἔς τινα λόφον ἀνέδραμον· καὶ αὐτὰς ὁ Ἀσδρούβας περιεκάθητο, ἀγνοούντων ἔτι Ῥωμαίων, ἕως ἐσταθμευσαν. ἐπεὶ δ᾽ ἔμαθον, ἠπόρουν. καὶ τοῖς μὲν ἐδόκει, φεύγειν, καὶ μὴ κινδυνεύειν ἅπαντας δι᾽ ὀλίγους· ὁ δὲ Σκιπίων ἐδίδασκεν, ἀρχομένων μὲν ἔργων εὐβουλίᾳ χρῆσθαι, κινδυνευόντων δὲ ἀνδρῶν τοσῶνδε καὶ σημείων, τόλμῃ παραβόλῳ. αὐτὸς δ᾽ ἐπιλεξάμενός τινας τῶν ἱππέων ἴλας, ἐπανοίσειν ἔφη ἐκείνους, ἢ χαίρων αὐτοῖς

Lin. 77. ἐπ᾽ αὐτοὺς *Edd. ex Reg. A. male.* *L.* 83. κινδυν. ἅπασι *Vat.*

cumvecti, ſemper dimidia pars ſuis vicibus hoſtes invaderet, & emiſſis jaculis retro agerent equos. Quod quum repeteretur ſæpius, neque ullo temporis momento intermitteretur impetus; Afri, in *Scipionem*, a quo continuo tela irruebant, converſi, minus moleſti erant vadum tranſeuntibus. Atque interim ab illis *ſuperatus amnis eſt.* Ac poſt eos *Scipio* quoque cum ſuis, ægre quidem ac inter tela hoſtium, concitatis equis, in ulteriorem ripam pervenit. Hujus autem pugnæ initio *quatuor cohortes*, interventu hoſtium *excluſæ* a fluvio, in quemdam tumulum ſe receperant. *Has obſidebat Aſdrubal*, Romanis adhuc ignorantibus, donec ſtativa poſuiſſent. Tum vero cognita re, hærebant ancipites conſilii. Et plerique cenſebant, pergendum eſſe in fuga, nec exponendum periculo, propter paucos, univerſum exercitum. At *Scipio* monebat: *antequam opus adgrediaris, utendum eſſe recto conſilio; adductis vero ſemel in periculum tot viris, cum ſuis ſignis, extremam etiam adhibendam eſſe audaciam.* Moxque pollicitus eſt, ſe ipſum, acceptis aliquot ſelectis equitum alis, *aut recepturum*

αὐτοῖς συναπολεῖσθαι. δύο τε ἡμερῶν σιτία φέρων, εὐθὺς ὥδευε, δεδιότος πάνυ τοῦ στρατοῦ, μὴ οὐδ᾽ αὐτὸς ἐπανέλθοι. ὡς δ᾽ ἧκεν ἐπὶ τὸν λόφον, ἔνθα ἦσαν οἱ πολιορκούμενοι, τὸν μὲν ἄντικρυς αὐτοῦ δρόμῳ κατέλαβε, καὶ μία τοὺς δύο χαράδρα διεῖργεν. οἱ δὲ Λίβυες τότε μάλιστα ἐπέκειντο τοῖς πολιορκουμένοις, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἐνενεύκεισαν, ὡς οὔπω δυναμένου τοῦ Σκιπίωνος ἐπικουρεῖν ἐξ ὁδοιπορίας συντόνου. ὁ δὲ Σκιπίων, ὡς εἶδε τὰς πέζας τῶν δύο λόφων τὴν χαράδραν περιϊούσας, τὸν καιρὸν οὐ μεθῆκεν, ἀλλὰ περιέδραμε δι᾽ αὐτῶν ὑπὲρ τοὺς πολεμίους. οἱ δ᾽ ἤδη κυκλούμενοι διέφευγον ἀκόσμως, μεθιέντος αὐτοὺς ἀπιέναι τοῦ Σκιπίωνος ἀδεῶς, πολὺ πλείονας ὄντας. A. U. 605.

CIV. Οὕτω μὲν δὴ καὶ τούσδε ὁ Σκιπίων περιέσωσεν, ἐν ἀπογνώσει γενομένους. καὶ αὐτὸν ἡ στρατιὰ μακρόθεν ἰδοῦσα ἐξ ἀέλπτου περισεσωσμένον τε καὶ σώσαντα τοὺς ἑτέρους, μέγα ἠλάλαξαν, ἡδόμενοι, καὶ δαιμόνιον αὐτῷ

Lin. 93 *sq.* ἐνενεύκησαν *Aug.* ἐνενεύκευσαν *Vat.* ἐνενεύκεσαν *scripsisse videtur Appianus.* *L.* 95. πεζὰς *edit.* 1. *ex Reg. A.* *L.* 98. μεθιέντες *edit.* 1. *L.* 4. καὶ περισώσαντα τοὺς ἑταίρους *Vat.* *L.* 5. ἠλλάλαξαν *Reg. B. Aug.*

rum illos, *aut una cum eis* libenter *moriturum.* Adsumtisque duorum dierum cibariis, mox iter ingressus est; valde solicito exercitu, ne & ipse non rediret. Ut vero pervenit ad obsessum tumulum; alium tumulum ex adverso cursim occupavit, angusta valle ab illo diremtum. Et Afri tunc maxime, nutu sibi mutuo signum dantes, institerunt obsessis, priusquam *Scipio*, ex concitatiori cursu fessus, opem suis ferre posset. At Scipio, ut vidit, radices utriusque tumuli circa vallem interjectam flecti, non cunctatus, transcurrit per eas in locum superiorem hostibus: qui, quum jam in eo essent ut circumvenirentur, diffugere turbatis ordinibus; Scipione eos non persequente, quod superarent numero.

104. Ita *hos* quoque, *jam deploratos*, *servavit Scipio:* Quem ubi procul videre milites, præter spem & ipsum incolumem, & aliorum servatorem; ingentem jubilum edidere præ gaudio, opinionem

A. U. 605. συλλαμβάνειν ἐδόξαζον, ὃ καὶ τῷ πάππῳ Σκιπίωνι προσημαίνειν ἐδόκει τὰ μέλλοντα. Ὁ μὲν δὴ Μανίλιος ἀνεζεύγνυεν ἐς τὸ πρὸς τῇ πόλει στρατόπεδον, πολλὴν τίσιν ὑποσχὼν τοῦ μὴ πεισθῆναι Σκιπίωνι, τῆς στρατείας ἀποτρέποντι. Ἀχθομένων δὲ πάντων ἐπὶ τῇ τῶν πεσόντων ἀταφίᾳ, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῖς χιλιάρχοις, ὁ Σκιπίων τινὰ λύσας τῶν αἰχμαλώτων ἔπεμψε πρὸς Ἀσδρούβαν, καὶ παρῄνει θάψαι τοὺς χιλιάρχους. ὁ δ᾽ ἐρευνησάμενος τὰ νεκρὰ, καὶ ἀπὸ τῆς σφραγῖδος εὑρὼν (χρυσοφοροῦσι γὰρ τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων) ἔθαψεν αὐτούς· εἴτε τὸ ἔργον ἀνθρώπειον καὶ κοινὸν ἐν τοῖς πολέμοις ἡγούμενος, εἴτε τὴν Σκιπίωνος δόξαν ἤδη δεδιώς τε καὶ θεραπεύων. Ῥωμαίοις δ᾽ ἀναζευγνύουσι μὲν ἀπὸ τοῦ Ἀσδρούβα ἐπέκειτο Φαμαίας, διὰ τὸ πταῖσμα θορυβουμένοις. εἰσιοῦσι δὲ οἱ Καρχηδόνιοι τῆς πόλεως ἐκδραμόντες ὑπήντων, καί τινα καὶ τῶν σκευοφόρων διέφθειραν.

Lin. 8. πολλοῖς τισὶν *Edd. mendose, ex Reg. A.* *L.* 12. τινὰ λύσας αἰχμαλώτους *Vat.* *L.* 21. καὶ, *repetitum post* καί τινα, *dederunt Vat. Aug. Ven.*

que conceperunt, *Deum Scipioni adesse eumdem, quem olim avo ejus, superiori Scipioni*, significare futura, vulgo fuerat persuasum. Sic igitur tandem *Manilius* in castra suburbana reversus est, postquam magnam pœnam dedit, quod Scipioni, dissuadenti eam expeditionem, non paruisset. Quum vero omnes moleste ferrent, inhumatos relictos milites, ac præcipue tribunos; *Scipio* captivos nonnullos, solutos vinculis, misit ad *Asdrubalem*, rogans, ut *sepeliret tribunos*. Quos ille, quæsitos inter cadavera, & *aureorum annulorum agnitos indicio* (his enim differunt tribuni a vulgo militum, ferreos gestantium) sepeliit: sive humanum hoc ratus, & a belli jure non alienum; sive metuens jam tum Scipionis gloriam, & tantum virum hoc officio demeriturus. Ceterum ab Asdrubale digressos Romanos *Phamæas* quoque infestavit, propter acceptam cladem trepidos. Jamque castra subibant, quum a Carthaginiensibus ex urbe procurrentibus invasi, etiam tum calonum nonnullos amiserunt.

CV. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἡ σύγκλητος ἐς τὸ στρατόπεδον ἔπεμπε τοὺς εἰσομένους καὶ μεταδώσοντας αὐτῇ τὰ ἀκριβέστατα. ἐφ᾽ ὧν ὅ τε Μανίλιος, καὶ τὸ συνέδριον, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν χιλιάρχων, ἐσβεσμένου τοῦ φθόνου διὰ τὴν εὐπραγίαν, ἐμαρτύρουν τῷ Σκιπίωνι, καὶ ὁ στρατὸς ἅπας, καὶ τὰ ἔργα ἐπ᾽ ἐκείνοις. ὥστ᾽ ἐπανελθόντες οἱ πρέσβεις διεθρόησαν ἐς ἅπαντας τὴν ἐμπειρίαν καὶ ἐπίτευξιν τοῦ Σκιπίωνος, καὶ τῆς στρατιᾶς τὴν ἐς αὐτὸν ὁρμήν. Ἡ δὲ βουλὴ τούτοις μὲν ἔχαιρε· πολλῶν δὲ γεγενημένων πλαισμάτων, ἐς Μασσανάσσην ἔπεμπε, καὶ παρεκάλει συμμαχεῖν αὐτὸν ἐῤῥωμένως ἐπὶ Καρχηδόνα. Ὁ δ᾽ ὑπὸ μὲν τῶν πρέσβεων οὐ κατελήφθη. κάμνων δὲ γήρᾳ καὶ νόσῳ, καὶ παῖδας ἔχων, νόθους μὲν πλείονας, οἷς δεδώρητο πολλὰ, γνησίους δὲ τρεῖς, οὐδὲν ἀλλήλοις τὰ ἔργα ἐοικότας, ἐκάλει τὸν Σκιπίωνα, κατὰ φιλίαν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ πάππου, σύμβουλόν οἱ περὶ τῶν τέκνων καὶ τῆς ἀρχῆς ἐσόμενον. ὁ δὲ ᾔει μὲν αὐτίκα· μικρὸν δὲ πρὶν

A. U. 606.

Lin. 29. ἐς *ante* ἅπαντας *deest vulgo. Dedit Vat. Ibid.* ἅπαντες *edit. 3. invitis MSS. L. 34.* οὐκ ἀπελήφθη *Edd. cum Reg. A. Vat. male. In viam veri (quod vidit Musgr. exhibentque Aug. Ven.) ducere poterat Reg. B. scribens* οὐκ ἀπελήφθη. *Ibid.* καμτὼν *edit. 1. operarum errore, quod in edit. 2. 3. in* καμὼν *mutatum, invitis MSS.*

105. Interea *Senatus in castra misit*, qui, rebus inspectis diligenter, Romam renunciarent omnia. Apud quos & *Manilius* & consilium & tribuni superstites, extincta jam continuis successibus invidia, *præclare de Scipione testati* sunt, simulque universus exercitus, & insuper ipsa egregia illius facinora. Itaque domum reversi legati, apud omnes celebrarunt Scipionis solertiam fortunamque, & quam propensus in eum esset favor exercitus. Et id quidem pergratum fuit senatui: sed quia non una clades accepta fuerat, miserunt ad *Masinissam*, qui peterent, ut auxilia valida contra Pœnos mitteret. Verum ea legatio vivum non invenit regem: qui paulo ante, fessus senio morboque, quum plures filios haberet illegitimos, quibus multa donaverat, tres vero ex matrimonio, diversis ingeniis moribusque præditos, *Scipionem*, ut avitum amicum, *accersierat*, consulturus de regno liberis committendo. Et sine mora profectus

A. U. 606. ἐλθεῖν, ὁ Μασσανάσσης ἀποψύχων ἐπέσκηψε τοῖς παισὶ, πείθεσθαι τῷ Σκιπίωνι, ὡς ἂν αὐτοῖς διαιρῇ τὰ ὄντα.

CVI. Καὶ ὁ μὲν τοῦτ᾽ εἰπὼν, ἐτελεύτησεν· ἀνὴρ ἐς πάντα ἐπιτυχὴς, ᾧ τὴν μὲν ἀρχὴν τὴν πατρῴαν, θεὸς ἔδωκεν, ἀφαιρεθέντι πρὸς Καρχηδονίων καὶ Σύφακος, ἀναλαβεῖν, καὶ προαγαγεῖν ἐπὶ μέγιστον, ἀπὸ Μαυρουσίων τῶν παρ᾽ Ὠκεανῷ μέχρι τῆς Κυρηναίων ἀρχῆς ἐς τὰ μεσόγαια· ἡμερῶσαι δὲ γῆν πολλὴν, τὰ πολλὰ τῶν Νομάδων ποηφαγούντων διὰ τὸ ἀγεώργητον· θησαυρούς τε χρημάτων καταλιπεῖν, καὶ στρατιὰν πολλὴν γεγυμνασμένην· τῶν δ᾽ ἐχθρῶν, Σύφακα μὲν αἰχμάλωτον ἑλεῖν αὐτοχειρί· Καρχηδόνι δ᾽ αἴτιον τῆς ἀναστάσεως γενέσθαι, πάμπαν ἀσθενῆ Ῥωμαίοις ἀπολιπόντα. ἔφυ δὲ καὶ τὸ σῶμα μέγας τε καὶ εὔρωστος ἐς γῆρας πολὺ, καὶ μάχης ἐπει-

Lin. 40. ἐπέσκηπτε *Edd. Prætuli Vat. Aug. Ven.* *L.* 41. πείθεσθαι τοῦ Σκιπίωνος *Vat. male, niſi quid intercidit.* *L.* 42 *ſq.* ἐς τὰ πάντα *Suidas.* *L.* 43. ὁ θεὸς *Suid.* *L.* 46. μεσόγεια *Suid.* *L.* 48. διὰ τὸ ἀγεώργητον τῶν φαγόντων *Suidæ editt. vett. corrupte, quod emendavit Kuſter.* *L.* 49 *ſq.* τὸν δ᾽ ἐχθρὸν *Suid.* *L.* 51. *vulgatum* ἀναστατώσεως, *quod gloſſum ſapit, ex Suida correxi. Ib. ſq.* παμπ. αὐτὴν ἀσθ. *Suid.* *L.* 52. ὑπολιπόντα *Suid. & alibi* ὑπολείποντα *idem.*

erat Scipio: ſed paulo antequam advenit, *Maſiniſſa* agens animam *filiis præcepit*, *parerent Scipioni*, *quomodocumque patrimonium eis diviſiſſet.*

106. Atque iſtud prolocutus MASINISSA, *animam efflavit.* Vir fortunatus omnibus rebus, qui, deo favente, paternum regnum, a Carthaginienſibus ac Syphace occupatum, recuperavit, & in tantum auxit, ut per omnem mediterraneam regionem *a Mauritania*, vicina Oceano, ad *Cyrenaicam* uſque *imperaverit.* Idem magnum tractum terrarum ad mitiorem cultum redegit; Numidis antea plurimum olere victitare conſuetis, & agrorum culturam negligentibus: reliquitque pecuniæ magnam vim in theſauris repoſitam, & amplas copias eaſque exercitatiſſimas. Duorum inimicorum alterum, *Syphacem*, ſua manu capere, eidem contigerat; alterum, *populum Carthaginienſem*, ita debilitatum Romanis relinquere, ut facilem his everſionem Carthaginis fecerit. Corpore autem magno ac robuſto ad mul-

ρᾶτο μέχρι τοῦ θανάτου, ἵππου τε χωρὶς ἀναβολέως A. U.
ἐπέβαινε. καὶ μεγίστῳ δὴ τῷδ᾽ ἐτεκμηρίωσε μάλιστα τὴν 606.
εὐρωστίαν αὐτοῦ· πολλῶν γὰρ αὐτῷ παίδων γιγνομένων τε καὶ ἀποθνησκόντων, οὔποτε μὲν ἦσαν αὐτῷ μείους τῶν δέκα, τετραετὲς δὲ παιδίον ἐννενηκοντούτης ὢν ἀπέλιπεν. ὁ μὲν δὴ Μασσανάσσης, ὧδε χρόνου τε καὶ σώματος ἔχων, ἐτεθνήκει. Σκιπίων δὲ τοῖς μὲν νόθοις αὐτοῦ παισὶ προσέθηκεν ἑτέρας δωρεάς. τοῖς δὲ γνησίοις τοὺς μὲν θησαυροὺς καὶ φόρους καὶ τὸ ὄνομα τῆς βασιλείας κοινὸν ἀπέφηνε· τὰ δ᾽ ἄλλα διέκρινεν, ὡς ἔμελλεν ἁρμόσειν πρὸς ὃ ἐβούλετο ἕκαστος· Μικίψῃ μὲν (ὃς πρεσβύτατος ὤν, εἰρηνικώτατος ἦν) Κίρτην ἐξαίρετον ἔχειν, καὶ τὰ βασίλεια τὰ ἐν αὐτῇ· Γολόσσῃ δὲ, στρατιωτικῷ τε ὄντι, καὶ δευτέρῳ καθ᾽ ἡλικίαν, πολέμου τε καὶ εἰρήνης εἶναι κυ-

Lin. 55. pro δὴ *dant* δεῖ *edit. 2. 3. quod nescio an confirmet Vat. Utramque lect. dat Aug. ab eadem, ni fallor, manu. Ibid.* τεκμηριῶσαι *Edd. & MSS. nostri: quod Suidæ etiam, sicut &* δεῖ *pro* δὴ*; temere obtrusit Küsterus, cum Suidas Porti dedisset* δὴ τῶδε τεκμηρίῳ σῶ, *& edit. Mediolan,* δὴ τῷδε τεκμηριάσα. *Mihi leviuscula correctione, quam adhibendam duxi, restitutus locus videtur. L. 56.* τὴν εὐρωστ. αὐτοῦ μάλιστα *Edd. L. 57.* εἴ ποτε μὲν *Edd.* εἰ τότε μὲν *Aug. L. 58.* τῶν *ante* δέκα *ex Suida inserui. L. 63. verba* ὡς ἔμελλεν, *quæ desunt vulgo, dedit Vat.*

tum ætatis fuit: quamdiu vixit, interesse præliis solitus, & equum absque stratore adscendere. Robustæque valetudinis vel maximum hoc documentum dedit, quod, compluribus nascentibus ei decedentibusque filiis, numquam minus decem habuit, & novissimum quadriennem *nonagenarius senex* reliquit. Hac igitur corporis habitudine præditus, & huc ætatis provectus, quum vivis excessisset *Masinissa*; *Scipio* filiis, ex concubinis natis, ad dona, quæ jam a patre acceperant, adjecit alia: legitimis vero thesauros & vectigalia, & nomen quoque regium commune esse voluit; cetera divisit, ut cujusque moribus & ingenio congruum fore videbatur. *Micipsæ*, natu maximo, pacisque amantissimo, adsignata est præ ceteris *Cirta* urbs, & in ea regium palatium. *Gulussæ*, viro militari & proximo ætate, belli pacisque cura commissa. *Mastanabal*, natu minimus, qui

A. U. 606. ρίῳ· Μαστανάβα δὲ, ὃς νεώτατος ὢν ἤσκει δικαιοσύνην, δικάζειν τοῖς ὑπηκόοις τὰ ἀμφίλογα.

CVII. Οὕτω μὲν ὁ Σκιπίων τὴν ἀρχὴν καὶ περιουσίαν Μασσανάσσου διεῖλε τοῖς παισί· καὶ Γολόσσην εὐθὺς ἐς συμμαχίαν ἐπήγετο. ὁ δὲ τὰς Φαμαίου μάλιστα ἐνέδρας, αἳ πολλὰ Ῥωμαίους ἐλύπουν, ἐρευνώμενος, ἀνέστελλεν. Ἐν δέ τινι χειμασίᾳ Σκιπίων καὶ Φαμαίας ἀντιπαρώδευον ἀλλήλοις, μέσην ἔχοντες ἄβατον χαράδραν, καὶ οὐδὲν ἐς ἀλλήλους δυνάμενοι. δεδιὼς δ᾽ ὁ Σκιπίων, μή τις ἐνέδρα κατὰ τὸ πρόσθεν εἴη, προϊὼν κατεσκέπτετο σὺν τρισὶ φίλοις. καὶ αὐτὸν ὁ Φαμαίας ἰδὼν, ἀντιπροήει μεθ᾽ ἑνὸς φίλου. ἐλπίσας δ᾽ αὐτὸν ὁ Σκιπίων εἰπεῖν τι θέλειν, ἐξίππευσε μεθ᾽ ἑνὸς καὶ ὅδε φίλου. καὶ ὡς ἤδη κατακούειν ἐδύναντο ἀλλήλων, πρὸ Καρχηδονίων οἱ προελήλυθε· Τί δὴ τῆς ἰδίας σωτηρίας οὐ προνοεῖς, εἰ μὴ τῆς κοινῆς

Lin. 69. ἀμφίβολα *Edd.* *L.* 81. πρὸ *dedit Vat. pro vulg.* πρὸς. *Mallem* πρόσω. *Ibid.* προελήλυθεν *Vat.* *Vix dubito, quin* προεληλυθότι *sit rescribendum, quod & Musgravio video placuisse.* *L.* 82. *Post* Τί δὴ *autem excidisse puto verbum* ἔφη, *aut legendum* Τί δ᾽ ἔφη.

Juris scientiæ studio tenebatur, controversiarum inter subditos finiendarum accepit judicium.

107. Ad hunc modum regno patrimonioque inter Masinissæ liberos diviso, *Scipio* statim *Gulussam cum auxiliis in Romana castra* adduxit: qui, perscrutatus loca insidiarum, e quibus *Phamæas* Romanos plurimum infestabat, repressit maxime hominis conatus. Accidit autem, ut hiberna tempestate *Scipio* & *Phamæas* ita *sibi occurrerent*, ut e regione alter alterius agmen suum duceret ab utroque latere impervii torrentis, qui facultatem invicem lædendi adimebat. Tum *Scipio*, veritus, ne ulterius laterent insidiæ, processit cum tribus comitibus, exploraturus iter. Quod ubi vidit *Phamæas*, e regione & ipse processit cum uno comite. Et *Scipio*, sperans, velle eum aliquid dicere; ipse quoque cum uno tantum amico adequitavit. Quumque jam exaudiri possent mutuo; sic *Pœnum*, satis jam procul a suis progressum, affatus est *Scipio*: „Quidni tandem tuæ saluti prospicis, quandoquidem publicæ

δύνασαι; ὁ δὲ, Τίς ἐστὶν, ἔφη, μοὶ σωτηρία, Καρχηδονίων μὲν οὕτως ἐχόντων, Ρωμαίων δ' ὑπ' ἐμοῦ κακὰ πολλὰ πεπονθότων; Καὶ ὁ Σκιπίων, Εγγυῶμαί σοι, φησὶν, εἰ πιστὸς ἐγὼ καὶ ἀξιόχρεως, καὶ σωτηρίαν καὶ συγγνώμην παρὰ Ρωμαίων καὶ χάριν ἔσεσθαι. Ὁ δ' ἐπήνεσε μὲν ὡς ἀξιοπιστότατον ἐκ πάντων· κρινῶ δ', ἔφη· κἂν δυνατὸν ἡγῶμαι, φανερὸν ἔσται σοι. Καὶ οἱ μὲν ἐπὶ τούτοις διεκρίθησαν. *A. U. 606.*

CVIII. Ὁ δὲ Μανίλιος, αἰδούμενος τὴν δυσπραξίαν τὴν ἐς Ασδρούβαν αὐτῷ γενομένην, αὖθις ἐς Νέφεριν ἐστράτευε, πεντεκαίδεκα ἡμερῶν τροφὰς ἐπαγόμενος. πλησιάσας δ' ἔθετο χάρακα, καὶ ὠχύρου, καὶ ἐτάφρευε, καθὰ Σκιπίων ἐν τῇ προτέρᾳ στρατείᾳ παρήγγειλεν. οὐδὲν δὲ ἀνύων, ἐν αἰδοῖ μείζονι ἐγίγνετο, καὶ φόβῳ τοῦ πάλιν αὐτοῖς ἀπιοῦσι τὸν Ασδρούβαν ἐπιθέσθαι. καὶ ὁ μὲν ἐν τῷδε ἦν ἀπορίας. Επιστολὴν δέ τις ἐκ τοῦ Γολόσσου στρατοῦ ἔφερε τῷ Σκιπίωνι. ὁ δ', ὡς εἶχε, σεσημασμένην

Lin. 87. Ἐπήνεσαι *Edd. Rectius Aug. Vat.* *L.* 88. ἀξιοπιστότατος *Edd. invitis omnibus MSS.* *L.* 89. ἡγοῦμαι *Edd. Melius Vat. Aug.*

non potes?" Tum alter; *Et quæ mihi ſalus eſt reliqua, hoc in ſtatu Carthaginienſium, ac poſt illata vobis a me tot incommoda?* Et *Scipio:* „Equidem, inquit, ſiquid putas in me vel opis eſſe vel fidei, tibi Romanorum nomine non ſolum ſalutem & veniam, ſed etiam gratiam, ſpondeo." *Phamæas*, laudato *Scipione*, ut cujus fides præ reliquis omnibus plurimum apud ſe valeret: *Conſiderabo*, inquit, *&*, *quum id fieri poſſe putavero*, *ſignificabo tibi.* His dictis diſceſſerunt.

108. At *Manilius*, ut aboleret acceptam ignominiam, *rurſus contra Nepherim*, adſumtis quindecim dierum cibariis, profectus eſt. Quo ubi acceſſit, caſtra ita poſuit, & vallo foſſaque muniit, quemadmodum ſuperiori expeditione Scipio monuerat. Sed poſtquam iterum *nihil profecit*; major jam pudor eum inceſſit, graviorque metus, ne rurſum abeuntes adoriretur Aſdrubal. Quo ſic hærente anxio *adferuntur Scipioni* a quodam e Guluſſæ militibus *literæ:* quas ille, ita ut erant, obſignatas oſtendit imperatori. His apertis, ſcriptum in-

A. U. 606.

ἐπέδειξε τῷ στρατηγῷ. καὶ λύσαντες, εὗρον· Ες τήνδε τὴν 1
ἡμέραν ἐγὼ μὲν τόδε τὸ χωρίον καταλήψομαι· σὺ δ' ἐλθὲ μεθ' ὅσων βούλει, καὶ τοῖς προφύλαξιν εἰπὲ, δέχεσθαι τὸν νυκτὸς ἀφικνούμενον. Ἡ μὲν ἐπιστολὴ, χωρὶς ὀνομάτων, τοιάδ' ἐδήλου. συνῆκε δ' ὁ Σκιπίων, εἶναι παρὰ Φαμαίου. καὶ ὁ Μανίλιος ἐδεδοίκει μὲν περὶ τῷ Σκιπίωνι, μή τις ἀπάτη παρ' ἀνδρὸς γένοιτο πιθανωτάτου πάντων ἐς ἐνέδρας. εὔελπιν δ' αὐτὸν ὁρῶν, ἔπεμπεν, ἐπιτρέψας, περὶ μὲν τῆς σωτηρίας δοῦναι πίστιν ἀσφαλῆ τῷ Φαμαίᾳ, χάριν δὲ μὴ ὁρίζειν· ἀλλ' ἐπαγγέλλεσθαι, 1
Ῥωμαίους τὰ πρέποντα ποιήσειν. οὐ μὴν ἐδέησεν οὐδ' ἐπαγγελίας. ὁ γάρ τοι Φαμαίας, ὡς ἧκεν ἐς τὸ συγκείμενον, περὶ μὲν τῆς σωτηρίας, ἔφη, πιστεύειν δεξιουμένῳ Σκιπίωνι, τὰς δὲ χάριτας Ῥωμαίοις ἐπιτρέπειν. ταῦτα δ' εἰπὼν, ἐξέτασσε τῆς ἐπιούσης ἐς μάχην. καὶ προ- 1
πηδήσας μετὰ τῶν ἰλαρχῶν ἐς τὸ μεσαίχμιον, ὡς ἐπί τινα σκέψιν ἑτέραν, εἶπεν· Εἰ μέν ἐστιν ἔτι τῇ πατρίδι βοηθεῖν, ἕτοιμός εἰμι μεθ' ὑμῶν. εἰ δ' ἔχει τὰ ἐκείνης ὡς

venerunt: „ Ad talem diem ego talem locum occupabo. Tu, cum quotcumque libuerit, adesto; & excubitoribus edicito, ut noctu venientem admittant." Hæc erat sententia epistolæ; quam quidem a *Phamæa* esse, licet non adjecta fuerint nomina, facile intellexit *Scipio*. Et *Manilius*, quamvis timebat Scipioni ab homine ad illiciendum in insidias versutissimo, tamen, quum bene sperantem videret, dimisit: mandavitque, ut de salute quidem certam fidem daret Phamææ, de gratia autem nihil definiret; tantum polliceretur, senatum eam pro dignitate relaturum. Sed ne opus quidem fuit pollicitationibus. Nam *Phamæas*, postquam ad constitutum locum pervenit, ait: „*salutem suam Scipionis dextræ se credere*; ceterum de rependenda gratia, Romanis permittere judicium." Quibus dictis, postero die suos instruxit ad prælium *Phamæas*. Moxque ante aciem *cum præfectis* prosiliens, quasi de alia re cum eis collaturus, sic eos adlocutus est: „ Si ulla spes est succurrendi patriæ, paratus sum id vobiscum facere: sin vero in tali statu patria est, qualem scitis; *ego meæ saluti*

ἔχει, ἐμοὶ μὲν δοκεῖ τῆς ἰδίας σωτηρίας προνοεῖν· καὶ πίστιν ἔλαβον ἐπί τε ἐμαυτῷ, καὶ ὅσους πείσαιμι ὑμῶν. καιρὸς δὲ, καὶ ὑμᾶς ἐπιλέγεσθαι τὰ συνοίσοντα. Ὁ μὲν οὕτως εἶπε. τῶν δ' ἰλαρχῶν, οἱ μὲν σὺν τοῖς αὐτῶν ηὐτομόλησαν, καὶ ἐγένοντο πάντες ἐς διακοσίους καὶ δισχιλίους ἱππέας· τοὺς δ' Ἄννων κατεκώλυσεν, ᾧ Λεῦκος ἦν ἐπίκλησις. A. U. 606.

CIX. Ἐπανιόντι δὲ τῷ Σκιπίωνι μετὰ τοῦ Φαμαίου ὁ στρατὸς ἀπήντα· καὶ τὸν Σκιπίωνα εὐφήμουν ὡς ἐπὶ θριάμβῳ. Μανίλιος δ' ὑπερηδόμενός τε, καὶ οὐκέτι τὴν ἐπάνοδον αἰσχρὰν ἐπὶ τῷδε ἡγούμενος, οὐδ' Ἀσδρούβαν ἕψεσθαι προσδοκῶν καταπεπληγμένον, ἀνεζεύγνυεν αὐτίκα δι' ἔνδειαν, ἑπτακαιδεκάτην ἡμέραν ἀντὶ πεντεκαιδεκάτης ἔχων. τρισὶ δ' ἄλλαις ἐχρῆν κακοπαθοῦντα ἐπανελθεῖν. Ὁ οὖν Σκιπίων, τόν τε Φαμαίαν καὶ Γολόσσην καὶ τοὺς ὑφ' ἑκατέρων λαβὼν ἱππέας, προσλαβὼν δέ τινας καὶ τῶν Ἰταλικῶν, ἐς πεδίον ἠπείχθη τὸ καλούμενον Μέγα Βάραθρον· καὶ πολλὴν ἐξ αὐτοῦ λείαν τε καὶ ἀγο-

Lin. 34. προλαβών τε *edit.* 1. *ex Reg. B.* προσλαβών τε *edit.* 2. 3. *Reg. A.* *L.* 35. ὑπήχθη *Edd.* ἠπείχθη *Vat.* *L.* 36. λείαν τε καὶ *caret edit.* 3. *operarum errore.*

consulam: fidem autem accepi & mihi & vobis, quotquot sequi me volueritis. Vos, quid in rem vestram sit, ipsi videritis." Hæc ubi dixit, *præfectorum nonnulli transfugerunt*; quorum summa fuit, ferme bis mille & CC equites; reliquos *Anno*, cognomine *Albus*, cohibuit.

109. *Scipioni cum Phamæa revertenti* exercitus prodiit obviam, faustis acclamationibus velut triumphantem excipiens. *Manilius* vero supra modum lætus, nec turpem jam reditum existimans, nec periculosum, quod Asdrubal territus non persecuturus videretur, confestim se recepit propter inopiam, non quinto decimo expeditionis ejus die, sed decimo septimo: & adhuc faciendum erat laboriosum iter tridui. Sed *Scipio*, adsumtis *Phamæa Gulussa*que cum ipsorum equitatu, & Italicorum equitum nonnullis adjunctis, properavit in campum quem vocant *Magnum Barathrum*; unde cum magna præda & commeatibus sub no-

A. U. 606. ρὰν ἧκε φέρων τῷ στρατῷ περὶ νύκτα. Μανίλιος δὲ, πυθόμενός οἱ διάδοχον ἐπιέναι Καλπούρνιον Πίσωνα, προέπεμπεν ἐς Ῥώμην Σκιπίωνα μετὰ Φαμαίου· καὶ ὁ στρατὸς ἐπὶ τὴν ναῦν καταθέοντες εὐφήμουν Σκιπίωνα, καὶ ηὔχοντο ὕπατον ἐς Λιβύην ἐπανελθεῖν, ὡς μόνον αἱρήσοντα Καρχηδόνα. θεόληπτος γάρ τις αὐτοῖς ἤδε ἡ δόξα ἐνέπιπτε, Σκιπίωνα μόνον αἱρήσειν Καρχηδόνα. καὶ πολλοὶ ταῦτα τοῖς οἰκείοις ἐς Ῥώμην ἐπέστελλον. Ἡ δὲ βουλὴ Σκιπίωνα μὲν ἐπῄνει· Φαμαίαν δ' ἐτίμησαν ἁλουργίδι, καὶ ἐπιπορπήματι χρυσῷ, καὶ ἵππῳ χρυσοφαλάρῳ, καὶ πανοπλίᾳ, καὶ ἀργυρίου δραχμαῖς μυρίαις. ἔδωκαν δὲ καὶ μνῶν ἑκατὸν ἀργύρωμα, καὶ σκηνὴν, καὶ κατασκευὴν ἐντελῆ. καὶ ἐπήλπισαν περὶ πλειόνων, εἰ τὰ λοιπὰ τοῦ πολέμου συνεκπονήσειεν αὐτοῖς. ὁ δ' ὑποσχόμενος, ἐς Λιβύην διέπλευσεν ἐς τὸ Ῥωμαίων στρατόπεδον.

CX. Ἧκε δὲ Καλπούρνιος Πίσων ὁ ὕπατος ἅμα ἦρι,

Lin. 37. περιγύνητα *Vat. quod ex* περὶ τὴν νύκτα *ortum videtur.* *L.* 43. ὡς Σκηπίωνα *Aug.* ὡς *ex* ὡς *fortasse deflexo.* *L.* 53. ἅμα ἦρι *edit.* 1.

ctem ad exercitum rediit. Poſthæc *Manilius*, nuncio de adventu ſucceſſoris ſui, Calpurnii Piſonis, accepto, *Scipionem* cum Phamæa *Romam præmiſit.* Et eum exercitus inter fauſtas adclamationes ad navem deduxit, comprecatus deos, ut mox in Africam Conſul reverteretur Scipio, præter quem nemo expugnare Carthaginem poſſet. Divinitus enim quodammodo hæc opinio illis ſuborta erat, *a ſolo Scipione poſſe capi Carthaginem;* idque multi Romam ad ſuos familiares perſcripſerunt. *Senatus* autem *Scipionem collaudavit* publice: & *Phamæam honoravit* veſte purpurea cum fibula aurea, equoque aureis ornato phaleris, & armatura integra; his addidit argenti ſignati Seſtertia quadraginta, argenti facti pondo centum, & tentorium inſtructum ſuppellectilibus; juſſitque ampliora ſperare, ſi ad reliquum conficiendum bellum ſtrenuam adtuliſſet operam. Ille omnia pollicitus, in Africam rurſus trajecit ad caſtra Romanorum.

110. Incunte vere advenit

καὶ σὺν αὐτῷ Λεύκιος Μαγκῖνος ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν. οἱ Καρχηδονίοις μὲν οὐκ ἐπεχείρουν, οὐδὲ Ασδρούβᾳ· τὰς δὲ πόλεις ἐπιόντες, Ασπίδος μὲν ἀπετύγχανον, ἐκ γῆς καὶ θαλάσσης ἀποπειράσαντες· ἑτέραν δ' ἐγγὺς εἷλεν ὁ Πίσων, καὶ διήρπαζεν, αἰτιωμένην ἐπὶ συνθήκαις αὐτῷ προσελθεῖν. ἀπὸ δὲ ταύτης ἐς Ιππάγρετα μετῆλθεν, ἣ μεγάλη τε ἦν, καὶ τείχεσι καὶ ἀκροπόλει καὶ λιμέσι καὶ νεωρίοις ὑπ' Αγαθοκλέους τοῦ Σικελιωτῶν τυράννου κατεσκεύαστο καλῶς. μέση δ' οὖσα Καρχηδόνος καὶ Ιτύκης, τὴν ἀγορὰν ἐλῄστευε τὴν Ρωμαίοις διαπλέουσαν· ὅθεν καὶ πάνυ ἐπλούτουν. καὶ ὁ Καλπούρνιος ἀμύνεσθαί τε αὐτοὺς ἐπενόει, καὶ τό γε κέρδος ἀφελέσθαι. ἀλλ' ὁ μὲν τὸ θέρος ὅλον ἐφεδρεύων, οὐκ ἤνυεν· δὶς δ' ἐκδραμόντες οἱ Ιππαγρέτιοι, Καρχηδονίων αὐτοῖς συμμαχούντων, τὰς μηχανὰς αὐτοῦ κατέπρησαν. καὶ ὁ μὲν, ἄπρακτος ἐς Ιτύκην ἐπανελθὼν, ἐχείμαζεν.

A. U. 606.

Lin. 55. Ασρούβας *edit.* 1. *L.* 59. & 72. & 81. ἱππάγρεα, ἱππάγρετα, ἱππεύρετα, *sic variat Aug.* Hippargeta *h. l.* & *deinceps Cand.* *L.* 62. μέση δ' οὖσα K. κ. I. *Errorem istum vix ab Appiano esse posse, suadent alia Nostri loca. An* ἐγγὺς δ' οὖσα, *aut* πλησίον δ' οὖσα? *L.* 64. *vulgato* ἀμύνασθαι *prætuli Aug.*

Calpurnius Piso Consul, & cum eo *L. Mancinus*, classi præfectus. Sed hi neque Carthaginem tentarunt, neque Asdrubalem: tantum adversus vicina oppida circumtulerunt bellum. Et a *Clupea* quidem, terra marique oppugnata, repulsi sunt. Aliud autem propinquum oppidum *Piso* cepit, & diripuit; oppidanis licet fidem datam, ne id fieret, caussantibus. Inde ad *Hippagreta* (vel, *Hipponem Dyarrhytum*) transiit, urbem magnam, mœnibus, arce, portubus, navalibus, ab *Agathocle*, Siculorum tyranno, instructam pulcherrime: quæ, media inter Carthaginem & Uticam, (*potius*, haud procul *Carthagine* & *Utica*) sita, commeatus Romanorum intercipiebat; unde oppidani non mediocriter ditabantur. Ab his *Calpurnius* maleficiorum pœnas exigere, & lucrum saltem auferre, cogitabat. Sed ille frustra per totam æstatem adsedit: obsessi vero, bis eruptione facta, Carthaginiensibus quoque opem ferentibus, incenderunt machinas hostium. Et consul, infecto negotio, Uticam in hiberna concessit.

A. U. 606. CXI. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲ, ἐπειδὴ σφίσι καὶ τὸ Ἀσδρούβα στρατόπεδον ἀπαθὲς ἦν, καὶ αὐτοὶ κρείττους ἐν τῇ μάχῃ ἐγεγένηντο Πίσωνος ἀμφὶ τὰ Ἱππάγρετα, Βιθύας τε αὐτοῖς ὁ Νομὰς μετὰ ὀκτακοσίων ἱππέων ἀπὸ Γολόσσου προσκεχωρήκει, καὶ Μικίψην καὶ Μαστανάβαν, τοὺς Μασσανάσσου παῖδας, ἑώρων ὑπισχνουμένους μὲν αἰεὶ Ῥωμαίοις ὅπλα καὶ χρήματα, βραδύνοντας δὲ καὶ περιορωμένους ἄρα τὸ μέλλον· ἐπήρθησαν τοῖς φρονήμασι, καὶ Λιβύην ἀδεῶς ἐπῄεσαν, κρατυνόμενοι τὴν χώραν, καὶ πολλὰ ὑβριστικὰ ἐν ταῖς πόλεσι κατὰ Ῥωμαίων ἐκκλησιάζοντες. ἔς τε τὴν ἀνανδρίαν αὐτῶν προύφερον τὰ ἐς Νέφεριν αὐτοῖς γενόμενα δὶς, καὶ ὅσα ἔναγχος ἐς Ἱππάγρετα· καὶ τὸ αὐτῆς Καρχηδόνος, ἀνόπλου τε οὔσης καὶ ἀφράκτου, μὴ δεδυνῆσθαι κατασχεῖν. ἔπεμπον δὲ καὶ ἐς Μικίψην καὶ Μαστανάβαν, καὶ ἐς τοὺς αὐτονόμους Μαυρουσίων, παρακαλοῦντες ὁμοῦ, καὶ διδάσκοντες, ὅτι καὶ σφίσι μετ᾽ αὐτοὺς ἐπιχειρήσουσι Ῥωμαῖοι. ἔστελλον δὲ καὶ ἐς Μακεδονίαν ἄλλους, πρὸς τὸν νομιζόμενον υἱὸν εἶναι Περ-

Lin. 83. μηδὲ δύνησθε edit. 1. L. 86. ἐπιχειρ. καὶ Ῥωμ. edit. 2. 3. vit.

111. At *Carthaginienses*, quum & Asdrubalis exercitum haberent incolumem, & ipsi ex conflictu ad Hipponem *Pisone superiores* discessissent; aucti etiam DCCC. equitibus Numidis, qui *Bithya* duce a Gulussa transfugerant; videntesque, Masinissæ alios filios, Micipsam & Mastanabalem, semper quidem Romanis polliceri arma & pecunias, cunctari tamen & de futuro circumspectare: *animosiores redditi*, per Africam vagati sunt intrepide, regionem muniendo præsidiis, & apud populos multa contumeliosa in Romanos pro concionibus disserendo. Et, quo ignaviam illorum sugillarent, commemorabant res *ad Nepherim* semel atque iterum parum feliciter gestas, & *ad Hipponem* acceptum recens incommodum; tum ipsam Carthaginem frustra oppugnatam, quamvis inermem & immunitam. Miserunt etiam ad *Micipsam* & *Mastanabalem* & ad *Mauros* liberos, qui hortarentur hos, docerentque, cavendum ipsis quoque, ne sublata Carthagine & ipsi a Romanis invaderentur. Miserunt & in Macedoniam legatos ad *vulgo creditum Per-*

σέως, πολεμοῦντα Ῥωμαίοις· καὶ ἀνέπειθον, ἔχεσθαι τοῦ πολέμου καρτερῶς, ὡς οὐκ ἐλλειψόντων αὐτῷ χρημάτων καὶ νεῶν ἀπὸ Καρχηδόνος. ὅλως τε μικρὸν οὐδὲν ἔτι ἐφρόνουν, ὁπλισάμενοι· ἀλλὰ θυμῷ καὶ τόλμῃ καὶ παρασκευῇ κατὰ μικρὸν ηὔξοντο. ἐπῆρτο δ᾽ ἐν μέρει καὶ Ἀσδρούβας, ὁ κατὰ τὴν χώραν στρατηγὸς, τῷ δὶς κρατῆσαι Μανιλίου· τήν τε τῆς πόλεως στρατηγίαν προσλαβεῖν ἐπειγόμενος, Ἀσδρούβαν τὸν ἄρχοντα αὐτῆς, ἀδελφιδοῦν ὄντα Γολόσσου, διέβαλε τῇ βουλῇ, τὰ Καρχηδονίων Γολόσσῃ προδιδόναι. καὶ τοῦ λόγου προτεθέντος ἐς μέσον, ὁ μὲν ἠπορεῖτο ὡς ἐπ᾽ ἀδοκήτῳ· οἱ δὲ, τύπτοντες αὐτὸν τοῖς ὑποβάθροις, κατέβαλον. A. U. 606.

CXII. Ἐς δὲ Ῥώμην ἐξαγγελλομένης τῆς τε Πίσωνος ἀπραξίας, καὶ Καρχηδονίων παρασκευῆς, ὁ δῆμος ἤχθετο, καὶ ἐδεδοίκει, αὐξανομένου πολέμου μεγάλου τε καὶ ἀδιαλλάκτου, καὶ γείτονος. οὐ γάρ τινα διάλυσιν προσεδόκων, ἄπιστα πρότεροι κελεύσαντες. τῶν δ᾽ οὐ πρὸ

Lin. 1. ἐξαγγελομένης *Aug.* *L.* 3. αὐξομένου *Vat.* *L.* 5. *pro* ἄπιστα *Musgr. suspicatus erat* ἄοιστα.

sei filium, qui tunc bellum gerebat adversus Romanum populum; hortantes, ut in bello persisteret gnaviter; non defore illi pecunias & naves a Carthagine. Omninoque nihil jam cogitabant modicum, postquam se armaverant; sed in dies crescebat eis animus, adparatus, audacia. Neque minus magnos spiritus *Asdrubal*, qui *foris* bellum administrabat, sibi sumsit, bis prospere congressus cum Manilio. Et is jam urbanam quoque præfecturam adfectans, *Asdrubalem*, qui tunc eam obtinebat, *Gulussæ ex sorore nepotem*, falso *criminabatur* apud senatum, quod rempublicam Gulussæ proderet. Quod crimen postquam objectum huic est publice; inopinata re conturbatus, non habuit quod pro se adferret; moxque *subselliis obrutus* atque oppressus est.

112. *Romæ* vero, ubi nunciatum est de *Pisonis segnitie*, ac de adparatu Carthaginiensium, moleste id tulit *populus*; & *anxius* erat, crescente in dies bello tam arduo & inexpiabili atque vicino. Nullam enim jam pacem posthac sperabant, qui priores in jubendo fidem parum servarant. Sed opportune tunc occurre-

A. U. 606. πολλοῦ Σκιπίωνος ἔργων, ἐν Λιβύῃ χιλιαρχοῦντος ἔτι, μεμνημένοι, καὶ παραβάλλοντες αὐτὰ τοῖς παροῦσι, τῶν τε ἐπεσταλμένων σφίσιν ὑπὸ τῶν ἐκ στρατοπέδου φίλων καὶ οἰκείων ἀναφέροντες, ὥρμηντο ὕπατον ἐς Καρχηδόνα πέμπειν Σκιπίωνα. ἐνειστήκει δ' ἀρχαιρέσια· καὶ ὁ Σκιπίων (οὐ γάρ πω δι' ἡλικίαν αὐτῷ συνεχώρουν ὑπατεύειν οἱ νόμοι) ἀγορανομίαν μετῄει, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸν ὕπατον ᾑρεῖτο. παρανόμου δ' ὄντος, καὶ τῶν ὑπάτων προφερόντων αὐτοῖς τὸν νόμον, ἐλιπάρουν καὶ ἐνέκειντο· καὶ ἐκεκράγεσαν, ἐκ τῶν Τυλλίου καὶ Ρωμύλου νόμων τὸν δῆμον εἶναι κύριον τῶν ἀρχαιρεσιῶν, καὶ τῶν περὶ αὐτῶν νόμων ἀκυροῦν ἢ κυροῦν ὃν ἐθέλοιεν. τέλος δὲ τῶν δημάρχων τις ἔφη, τοὺς ὑπάτους ἀφαιρήσεσθαι τὴν χειροτονίαν, εἰ μὴ συνθεῖντο τῷ δήμῳ. καὶ ἡ βουλὴ τοῖς δημάρχοις ἐπείθετο, λῦσαι τὸν νόμον τόνδε, καὶ μετὰ ἔτος

Lin. 11. οὐ γάρ πω *carent Edd. & MSS. Regii.* οὐ γὰρ *dant Aug. Ven.* πω *addit Vat. quem & in ſerie verborum ſecutus ſum, quum* ὑπατεύειν *vulgo ponatur proxime poſt* ἡλικίαν. *Ibid.* οὐ *poſt* αὐτῷ *inſerunt Edd. invitis MSS. L.* 16 *ſq.* τὸν περὶ αὐτὸν νόμον *edit.* 1. τὸν περὶ αὐτὸν νόμων *edit.* 2. 3. *L.* 17. θέλοιεν *Edd.*

bat memoria rerum nuper a tribuno Scipione in Africa geſtarum, quæ conferebantur cum rebus præſentibus. Quumque paſſim commemorarentur, quæ ex caſtris perſcripta erant ab amicis & familiaribus; vehemens cupido invaſit omnes, ut Scipio in Africam Conſul mitteretur. Et inſtabat comitiorum dies: quibus *Scipionem*, quum ædilitatem petiiſſet, quoniam per ætatem conſulatum gerere ex legibus nondum licebat, *Conſulem legit populus.* Contradicentibus autem Conſulibus, & legem objicientibus, precibus populus inſtabat, nitebaturque, clamitans, *ſe* ex legibus a Tullio Romuloque latis *eſſe arbitrum comitiorum*, & poſſe legum ad ea pertinentium quamcumque vellet vel ratam habere vel irritam facere. Tamdemque unus ex tribunis plebis minatus eſt, ademturum ſe poteſtatem comitiorum Conſulibus, ni adſentirent populo. Itaque ſenatus ceſſit; permiſitque, ut *tribuni plebis legem illam in annum unum abrogarent, quo exacto ferrent eam denuo.* Quem-

ἓν αὖθις ἀναγράψαι. οἷόν τι καὶ Λακεδαιμόνιοι, λύοντες ἐν χρείᾳ τὴν ἀτιμίαν τῶν ἁλόντων περὶ Πύλον, ἔφασαν· *A. U.* 606. Κοιμάσθων οἱ νόμοι τήμερον. Οὕτω μὲν ὁ Σκιπίων, ἀγορανομίαν μετιὼν, ᾕρητο ὕπατος. καὶ αὐτὸν ὁ σύναρχος Δροῦσος περὶ Λιβύης πρὸς αὐτὸν ἐκέλευε διακληροῦσθαι· μέχρι τις τῶν δημάρχων εἰσηγήσατο, τῆσδε τῆς στρατηγίας τὴν κρίσιν τοῦ δήμου γενέσθαι· καὶ ὁ δῆμος εἵλετο τὸν Σκιπίωνα. ἐδόθη δ' αὐτῷ στρατὸς, ἐκ μὲν καταλόγου, ὅσος ἦν ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων· ἐθελοντὰς δ' ἄγειν ὅσους πείσειε παρὰ τῶν συμμάχων· καὶ ἐς βασιλέας, καὶ πόλεις, ὅσας δοκιμάσειε, πέμπειν, τὸν Ῥωμαίων δῆμον ταῖς ἐπιστολαῖς ἐπιγράφοντα. καὶ ἔστιν, οὓς ἔλαβεν οὕτω παρά τε πόλεων καὶ βασιλέων.

CXIII. Ὁ μὲν δὴ, τάδε διοικησάμενος, ἐς Σικελίαν 607. καὶ ἀπὸ Σικελίας ἐς Ἰτύκην ἔπλει. Καλπούρνιος δὲ Πίσων ἐπολιόρκει τὰ μεσόγαια· καὶ Μαγκῖνος ἐφορμῶν Καρχηδόνι, μέρος τι τοῦ τείχους ἀμελούμενον ἰδὼν, οὗ κρημνοὶ προὔκειντο συνεχεῖς καὶ δύσβατοι, καὶ παρ' αὐτὸ ἦν

Lin. 38. παρ' αὐτῶν *Edd. male ex Reg. A.*

admodum fere & *Lacedæmonii*, quum necessitate coacti captos ad *Pylum* absolverent ab ignominia, dixisse feruntur: *Dormiant hodie leges.* Ita Scipio, petens ædilitatem, consulatum adeptus est. Cum quo ubi *Drusus* collega provincias sortiri postulavit; unus ex tribunis plebis rogationem tulit ad populum *de bello Punico*, quem ei bello præesse jubeant? Et populus *Scipioni* dedit eam provinciam; permisitque, ut ex delectibus supplementum exercitus conscriberet, ac præterea voluntarios, quotquot posset, acciperet a sociis, & ad reges civitatesque arbitratu suo literas daret, nomine populi Romani inscriptas. Et impetravit hoc modo ab aliquot regibus atque populis auxilia.

113. His ita administratis, in Siciliam, & inde porro *Uticam*, *navigavit Scipio.* Interim *Piso* oppugnabat oppida mediterranea: *Mancinus* autem, cum classe stans ad Carthaginem, postquam muri partem quamdam neglectam ab hostibus animadvertit, qua nimirum rupes continuæ inaccessæque erant objectæ, (quam ipsam ob cau-

A. U. 607. καὶ ἀμελούμενον, ἤλπισε λαθὼν κλίμακας ἐποίσειν ἐπὶ τὸ τεῖχος. καὶ προσέθηκε μὲν, καί τινες τῶν στρατιωτῶν ἀνῆλθον εὐτόλμως. οἱ Καρχηδόνιοι δ', ὀλίγων ἔτι ὄντων καταφρονήσαντες, ἀνέῳξαν πύλην ἐς τοὺς κρημνοὺς ἐκφέρουσαν, καὶ ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐξέδραμον. καὶ αὐτοὺς οἱ Ῥωμαῖοι τρεψάμενοί τε καὶ διώκοντες, ἐς τὴν πόλιν διὰ τῆς πύλης συνεσέδραμον. βοῆς δ' ὡς ἐπὶ νίκῃ γενομένης· ὅ τε Μαγκῖνος, ἐκφερόμενος ὑπὸ τῆς ἡδονῆς, καὶ τὰ ἄλλα ταχὺς ὢν καὶ κουφόνους, καὶ ὁ ἄλλος ὅμιλος ἅμα τῷ Μαγκίνῳ, τὰς ναῦς ἀφέντες, ἐς τὸ τεῖχος ἐβοηδρόμουν, ἄνοπλοί τε καὶ γυμνοί. ἤδη δὲ τοῦ θεοῦ περὶ δείλην ἑσπέραν ὄντος, ἐχυρόν τι πρὸς τῷ τείχει καταλαβόντες, ἡσύχαζον. τροφῶν δ' ἀπορῶν ὁ Μαγκῖνος, ἐκάλει Πίσωνα καὶ τοὺς Ἰτυκαίων ἄρχοντας, ἐπικουρεῖν αὐτῷ κινδυνεύοντι, καὶ τροφὰς φέρειν κατὰ σπουδήν. καὶ ὁ μὲν ἔμελλεν ἅμ' ἕῳ πρὸς τῶν Καρχηδονίων ἐξωθούμενος ἐς τοὺς κρημνοὺς συντριβήσεσθαι. CXIV. Σκι-

Lin. 41. ἔτι τι ὄντων *edit.* 3. *vit.* *L.* 45. ἐπὶ νίκης *Edd. Aug. Rectius Vat. Ven.* *L.* 50. ὀχυρόν τι *Edd. ex Reg. A. Prætuli Reg. B. Vat. Aug. Ibid. ſq.* καταβαλόντες *Edd. Vat.* καταβάλλοντες *Regii. Verius Aug. Ven.*

ſam negligentius cuſtodiebatur is locus;) ſperaverat, clam ſe ab ea parte ſcalas urbi poſſe admovere. Quibus admotis, milites etiam aliquot impigre murum adſcenderunt: quorum adhuc paucitatem contemnentes Pœni, aperta porta quæ ad illas rupes aditum dabat, procurrerunt in hoſtes. Sed *Romani*, pulſis his fugatiſque, una cum fugientibus per eamdem portam *in urbem irruperunt.* Tum vero oborto, velut reportata victoria, jubilo, *Mancinus* lætitia geſtiens, vir & alias levis ac temerarius, & cum eo *reliqua nautica turba*, navibus relictis, *ſemiermes concurrebant ad mœnia*, ſuis opem laturi. Jamque ſole ad occaſum vergente, occuparunt munitum locum in pomœriis, ibique ſe continuerunt. Sed *Mancinus*, quia cibariis carebat, ad Piſonem miſit, & ad magiſtratus Uticenſium, ut periclitanti ſuccurrerent, & cibos adferrent propere. Erat autem ille *in periculo, ne primo mane Pœni præcipitem per rupes impellerent.*

114. *Scipio*

CXIV. Σκιπίων δ᾽ ἑσπέρας ἐς Ἰτύκην κατήγετο, καὶ περὶ μέσας νύκτας ἐντυχὼν οἷς ὁ Μαγκῖνος ἔγραφε, τόν τε σαλπιγκτὴν ἐκέλευεν εὐθὺς ἐπὶ πόλεμον ἠχεῖν, καὶ τοὺς κήρυκας συγκαλεῖν ἐπὶ θάλασσαν ὅσοι συνεληλύθεσαν ἐξ Ἰταλίας αὐτῷ, καὶ τοὺς ἡβῶντας Ἰτυκαίων· ὅσοι δ᾽ ὑπερήλικες, ἀγορὰν ἐς τὰς τριήρεις καταφέρειν. αἰχμάλωτά τε Καρχηδονίων τινὰ λύσας, ἀφῆκεν ἐξαγγέλλειν αὐτοῖς, ἐπιπλεῖν Σκιπίωνα. ἔς τε τὸν Πίσωνα ἱππέας ἄλλους ἐπ᾽ ἄλλοις ἔπεμπε, καλῶν αὐτὸν κατὰ τάχος. καὶ αὐτὸς ἐσχάτης φυλακῆς ἀνήγετο, κελεύσας, ὅταν πλησιάζωσιν, ὀρθοὺς ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων ἑστάναι, τοῦ πλέονα τὴν ὄψιν ἐμποιεῖν τοῖς πολεμίοις. ὁ μὲν δὴ τάδ᾽ ἔπρασσεν. Ὁ δὲ Μαγκῖνος, ἅμ᾽ ἕῳ τῶν Καρχηδονίων αὐτῷ πανταχόθεν ἐπιπιπτόντων, πεντακοσίους μὲν, οὓς μόνους εἶχεν ἐνόπλους, περιέστησε τοῖς γυμνοῖς, τρισχιλίοις οὖσι. τιτρωσκόμενος δὲ δι᾽ ἐκείνων, καὶ συνω- A. U. 607.

Lin. 59 *sq. verba* ὅσοι συνεληλύθεσαν *desiderantur in Edd. male & invitis MSS.* *L.* 61. ἐς αὐτῶν τριήρεις *Edd.* *Rectius Aug. Ven.* *L.* 67. πλείονα *Edd.* *Prætuli Vat.* *L.* 69 *sq.* πεντακοσίους μόνους, οὓς εἶχεν *Edd.* πενταχ. μὲν οὓς εἶχεν *Ven.* *Prætuli Aug.* *L.* 71. duobus millibus *Cand.* *Ibid. an* ὑπ᾽ ἐκείνων? ab illis *Cand. an* διὰ πλῆθος ἐκείνων?

114. *Scipio* vero eadem vespera *Uticam adpulerat*; & circa mediam noctem acceptis Mancini literis, continuo jubet signa canere; & milites ex Italia advectos, simulque juventutem Uticensium, per præcones convocat ad mare; senioribusque mandat, ut commeatus in triremes comportent. Simul captivos aliquot Carthaginiensium, vinculis solutos, dimittit, qui in urbe nunciarent, Scipionem cum classe advehi: Pisonemque, missis ad eum aliis post alios equitibus, urget, ut quamprimum adveniat. Ipse ultima vigilia solvit, jussis militibus, ubi propius urbem accederent, recti starent in tabulatis, quo major numerus adpareret hostibus. *Mancinus*, prima luce undique impugnatus a Carthaginiensibus, orbem fecit ex quingentis, quos solos armatos habuit, quo inclusit inermium tria millia. Jamque crebra vulnera vix sustinens, & in murum com-

A. U. 607. θούμενος ἐπὶ τὸ τεῖχος ἤδη κατεκρημνίζετο· καὶ αἱ νῆες ὤφθησαν αἱ τοῦ Σκιπίωνος, ῥοθίῳ τε φοβερῷ καταπλέουσαι, καὶ μεσταὶ πανταχόθεν ὁπλιτῶν ἐφεστώτων· Καρχηδονίοις μὲν, ᾐσθημένοις διὰ τῶν αἰχμαλώτων, οὐκ ἀνέλπιστοι, Ῥωμαίοις δ' ἀγνοοῦσιν ἀδόκητον σωτηρίαν φέρουσαι. μικρὸν γὰρ ὑποχωρησάντων τῶν Καρχηδονίων, ὁ Σκιπίων τοὺς κινδυνεύοντας ἐς αὐτὰς ἀνέλαβε. καὶ Μαγκῖνον μὲν αὐτίκα ἐς Ῥώμην ἔπεμψε· (καὶ γὰρ ἧκεν αὐτῷ Σέῤῥας ἐπὶ τὴν ναυαρχίαν διάδοχος·) αὐτὸς δ' οὐ μακρὰν τῆς Καρχηδόνος ἐστρατοπέδευεν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, τῶν τειχῶν ἐς πέντε σταδίους προελθόντες, ἀντήγειραν αὐτῷ χάρακα. καὶ αὐτοῖς ἐς τόνδε τὸν χάρακα ἀφίκοντο Ἀσδρούβας τε ὁ τῆς χώρας στρατηγὸς καὶ Βιθύας ὁ ἵππαρχος, ἑξακισχιλίους πεζοὺς ἄγοντες, καὶ ἱππέας ἐς χιλίους, χρόνῳ καὶ μελέτῃ γεγυμνασμένους.

CXV. Ὁ δὲ Σκιπίων, οὐδὲν εὔκοσμον ἐν τοῖς στρατιώταις ὁρῶν, οὐδὲ τεταγμένον, ἀλλ' ἐς ἀργίαν καὶ πλεονεξίαν καὶ ἁρπαγὰς ὑπὸ τοῦ Πίσωνος ἐπιτετραμμένους·

Lin. 72. *hypostigmen post* συνωθούμενος *ponit edit.* 1. & *Aug.*, *post* τεῖχος *edit.* 2. 3. *Ibid.* sub ipsis mœnibus *Cand.* *L.* 76. σωτηρίας *edit.* 1. *L.* 84. Βυθίας *h. l. Edd.* & *Aug.* *L.* 85. ὕπαρχος *Aug.*

pulsus, *in eo erat ut præceps deturbaretur*; quum naves *Scipionis* in conspectum venere, formidabili impetu delatæ, & armatis militibus undique repletæ; non inexspectatæ illæ quidem Pœnis, qui a captivis præmoniti fuerant; Romanis vero nec opinatam salutem adferentes. Cedentibus enim paulisper Carthaginiensibus, *periclitantes* illos *in naves recepit Scipio.* Inde continuo Romam remisit Mancinum, cui jam successor *Serranus*, *qui classi præesset*, advenerat. Ipse Scipio non longe a Carthagine castra metatus est. Et Pœni, ad quintum stadium extra mœnia progressi, ex adverso Scipioni castra posuerunt: in quæ castra convenere *Asdrubal*, qui foris militiæ præerat, & *Bithya* præfectus equitum, cum sex millibus veteranorum peditum, & mille equitibus exercitatissimis.

115. At *Scipio* videns *corruptam militum disciplinam*, sub Pisone adsuetorum otio, rapinis & avaritiæ, mixtamque his circumforaneorum

ἄλλο τε πλῆθος αὐτοῖς συνόντας ἀγοραῖον, οἳ τῆς λείας χάριν ἑπόμενοι, τοῖς θρασυτέροις συνεξέτρεχον, ἐπὶ τὰς ἁρπαγὰς ἄνευ παραγγέλματος ἰοῦσι· (τοῦ νόμου λειποστρατιώτην ἐν τοῖς πολέμοις ἡγουμένου τὸν ἀποχωροῦντα ποῤῥωτέρω σάλπιγγος ἀκοῆς·) ὅσα τε πταίσειαν οὗτοι, πάντα ἐς τὸν στρατηγὸν ἀναφερόμενα· καὶ ὅσα διαρπάσειαν, ἑτέρας ἔριδος αὐτοῖς κακῶν γιγνόμενα ἀρχάς· πολλοὶ γὰρ καὶ συσκήνων κατεφρόνουν διὰ τὰ κέρδη, καὶ ἐς ἀνόμους πληγὰς καὶ τραύματα καὶ ἀνδροφονίας ἐχώρουν. ὧν αἰσθόμενος ὁ Σκιπίων, καὶ ἐλπιζόμενος οὔποτε κρατήσειν τῶν πολεμίων, εἰ μὴ τῶν ἰδίων κρατήσειε· συνήγαγεν ἐς ἐκκλησίαν αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ βῆμα ὑψηλὸν ἀναβὰς, ἐπέπληξεν ὧδε· *A. U. 607.*

CXVI. Ἐγὼ μεθ' ὑμῶν, ὦ ἄνδρες, ὑπὸ Μανιλίῳ στρατηγῷ ταττόμενος, τῆς εὐπειθείας ἐν ὑμῖν μάρτυσιν ἔδωκα πεῖραν· ἣν νῦν ὑμᾶς αἰτῶ στρατηγῶν, κολάσαι μὲν ἐς ἔσχατον ἐξουσίαν ἔχων τοὺς ἀπειθοῦντας, ὠφέλι-

Lin. 92. λειποστρατιωτικὴν *Edd.* λειποστρατιώτη *Vat.* *L.* 95. ἐς τὸν στρατὸν *Edd.* *L.* 96. κακῶν *omisit Cand. Recte, nisi legas* καὶ ἄλλων κακῶν, *aut aliam adferas medicinam.* *L.* 7. *caret* ἐς *ante* ἔσχατον *Aug.*

multitudinem, qui, prædæ caufa caftra fequentes, excurrere cum audacioribus, injusfu ducum prædatum exeuntibus, confueverant; quum lex caftrenfis pro *defertore* habeat, *fi quis ulterius fecedat, quam unde fignorum cantus audiri queant*: præterea intelligens, quidquid hi committant, imputari imperatori; res autem raptas fieri contentionum novarumque injuriarum materiam: (nam multi propter lucra, contemtis contubernalibus, ad verbera, ad vulnera, ad cædes procedebant:) Hæc, inquam, animadvertens SCIPIO; & cogitans, numquam devicturum fe hoftes, ni fuos in poteftate habuerit; advocata concione pro tribunali, his verbis *milites caftigavit*:

116. „Ego vobifcum, *MILITES*, fub Manilio imperatore militans, obedientiæ vobis teftibus præbui fpecimen; quam nunc pro imperio a vobis poftulo, poteftatem habens animadvertendi extremo fupplicio in contumaces,

A. U. 607. μον δ' ἡγούμενος προαγορεῦσαι. ἴστε δὲ, ἃ πράττετε· καὶ τί με δεῖ λέγειν, ἃ αἰσχύνομαι; λῃστεύετε μᾶλλον, ἢ πολεμεῖτε· καὶ διαδιδράσκετε, οὐ στρατοπεδεύετε· καὶ πανηγυρίζουσιν ὑπὸ τῶν κερδῶν, οὐ πολιορκοῦσιν, ἐοίκατε· καὶ τρυφᾷν ἐθέλετε, πολεμοῦντες ἔτι, οὐ νενικηκότες. τοιγάρτοι τὰ τῶν πολεμίων ἐξ ἀέλπτου καὶ βραχέος, οὗ κατέλιπον, ἐς τοσοῦτον ἐπῆρτο δυνάμεως, καὶ ἡμῖν ὁ πόνος ἐκ τῆσδε τῆς ῥᾳστώνης γέγονε χαλεπώτερος. τὰς δ' αἰτίας εἰ μὲν ἐν ὑμῖν οὔσας ἑώρων, εὐθὺς ἂν ἐκόλαζον. ἐπεὶ δ' ἀνατίθημι ἑτέρῳ, νῦν μὲν ὑμᾶς ἀφίημι τῶν μέχρι νῦν γεγονότων. Ἥκω δὲ οὐ λῃστεύσων ἔγωγε, ἀλλὰ νικήσων· οὐδὲ χρηματιούμενος πρὸ τῆς νίκης, ἀλλὰ τοὺς ἐχθροὺς πρῶτον ἐξεργασόμενος. Ἄπιτε πάντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου σήμερον, ὅσοι μὴ στρατεύεσθε, χωρὶς τῶν ἐπιτραπησομένων ὑπ' ἐμοῦ μένειν. τοῖς δ' ἐξιοῦσιν οὐδ' ἐπανελθεῖν δίδωμι, πλὴν εἴ τις ἀγορὰν φέροι, καὶ ταύτην στρατιωτικήν τε καὶ ψιλήν.

Lin. 8. ἴστε *edit.* 2. 3. *vit.* *L.* 12. θέλετε *Edd. ex Reg. A.* *L.* 14. ἀφ' οὗ, & *mox* ἐπῆρται *malebat H. Steph.* *L.* 17. μὲν *caret edit.* 3. *operar. vit.* *L.* 18 *sq.* λῃστεύων *Aug. Ven.* *L.* 23. *pro* δίδωμι *dunt* βούλομαι *Edd Aug.* *Ibid.* πλὴν *caret Aug.*

„sed vos tamen præmonere ducens satius. Nostis autem ipsi, qualia sint quæ committitis; quæ me quidem vel profari pudet: *latrocinia magis exercetis, quam bellum geritis; castrorum desertores, non custodes estis; & nundinatoribus, quam oppugnatoribus, estis similiores; deliciasque expetitis durante bello, ante victoriam.* Propterea res hostium, præter spem, brevi quo abfui tempore, in tantum auctæ sunt; nobisque, per istam disciplinæ remissionem, labor redditus est tanto diffici„lior. Quam culpam, si viderem vestram esse, statim pœna sequeretur: nunc, quoniam in alium eam refero; remitto vobis errata præterita. *Ego vero non ad latrocinandum; sed ad vincendum veni*: nec ante victoriam pecunias exacturus; sed hostem prius debellaturus. *Abite omnes e castris* hoc ipso die, *quotquot non militatis*; præter eos, qui potestatem manendi a me acceperint. Neque ullum reverti volo, nisi qui *commeatum* adferat, eumque *militarem ac simplicem.* Verum & his tem-

ἔσται δὲ καὶ τούτοις χρόνος ὡρισμένος, ἐν ᾧ τὰ ὄντα διαθήσονται, καὶ τῆς πράσεως αὐτῶν ἐγὼ καὶ ὁ ταμίας ἐπιμελησόμεθα. καὶ τάδε μὲν εἰρήσθω τοῖς περιττοῖς. Ὑμῖν δὲ, τοῖς ἐστρατευμένοις, ἓν ἔστω παράγγελμα κοινὸν ἐπὶ πᾶσιν ἔργοις, ὁ ἐμὸς τρόπος καὶ πόνος. πρὸς γὰρ τόδε κατευθύνοντες αὐτοὺς, οὔτε προθυμίας ἁμαρτήσεσθε, οὔτε χάριτος ἀτυχήσετε. χρὴ δὲ νῦν μὲν πονεῖν, ἐν ᾧ κινδυνεύομεν· τὰ δὲ κέρδη καὶ τὴν τρυφὴν ἐς τὸν πρέποντα καιρὸν ἀναθέσθαι. Ταῦτ' ἐγὼ προστάσσω, καὶ ὁ νόμος. καὶ τοῖς μὲν εὐπειθῶς ἔχουσιν οἴσει πολλῶν ἀγαθῶν ἀμοιβήν· τοῖς δ' ἀπειθοῦσι, μετάνοιαν. A. U. 607.

CXVII. Ὁ μὲν δὴ Σκιπίων ταῦτ' εἶπε, καὶ εὐθὺς ἀπήλαυνε τὸ πλῆθος ἀνδρῶν ἀχρείων, καὶ σὺν αὐτοῖς ὅσα περιττὰ καὶ μάταια καὶ τρυφερὰ ἦν. Καθαροῦ δὲ τοῦ στρατοῦ γενομένου, καὶ περιδεοῦς, καὶ ἐς τὰ παραγγελλόμενα ὀξέος, ἀπεπείραζε τῶν καλουμένων Μεγά-

Lin. 30. αὑτοὺς edit. 2. 3. L. 32. καὶ, post κέρδη, carent Edd. Dedit Aug. & addendum jam monuerat H. Steph. L. 33. προστάσσων Aug. L. 34. πολλὴν Vat. quod nolim sperni. L. 40. ὀξέως Regii. In Aug. ω superscriptum literæ ο.

„pus erit definitum, intra quod disponant res suas, quarum venditionem ego & quæstor curabimus. Et hoc quidem dictum sit supernumerariis! *Vobis* autem, *MILITES*, *unum* ad omnia, quæ gerenda sunt, commune *præceptum* esto, *meorum morum meæque industriæ exemplum.* Ad quod ubi vos composueritis; nec studium vobis & alacritas deerit, neque gratia fructuque operum carebitis. *Nunc* vero *laborandum est, dum urget periculum: lucra & deliciæ differantur in sua tempora.* Hæc „ ego, hæc disciplina postulat. Et obedientes quidem magna præmia manent, contumaces pœnitentia."

117. Hæc locutus *Scipio*, continuo expulit inutilem omnem hominum turbam; ejecitque, quidquid supervacuum erat, & ad delicias magis, quam ad usum, faciebat. Atque sic *repurgato exercitu*, & ad mandata promte ac reverenter exsequenda composito, *una nocte* duobus locis, nec opinantibus hostibus, *adortus est* eam Carthaginis partem, quæ *Megara* vocabatur.

A. U. 607. ρων νυκτὸς μιᾶς διχῇ λανθάνων. χωρίον δ᾽ ἐστὶν εὐμέγεθες ἐν τῇ πόλει τὰ Μέγαρα, τῷ τείχει παρεζευγμένον· ἐς ὃ τῇ μὲν ἑτέρους περιέπεμπε, τῇ δ᾽ αὐτὸς σὺν πελέκεσι καὶ κλίμαξι καὶ μοχλοῖς ἐβάδιζε σταδίους εἴκοσι ἀψοφητὶ, μετὰ σιγῆς βαθυτάτης. αἰσθήσεως δ᾽ ἄνωθεν, ὅτε μάλιστ᾽ ἐπλησίαζε, καὶ βοῆς ἀπὸ τειχῶν γενομένης, ἀντεβόησεν, αὐτός τε πρῶτος καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ ἐπὶ θάτερα ἀπεσταλμένοι, μέγιστον· ὡς τῷδε πρώτῳ τοὺς Καρχηδονίους καταπλαγῆναι, τοσούτων ἐχθρῶν ἐν πλευραῖς ἄφνω νυκτὸς ἐπιγενομένων. κατὰ μὲν οὖν τὸ τεῖχος, οὐδὲν, καί περ ἐπιχειρῶν, ἤνυεν. ἐς δέ τινος ἰδιώτου πύργον ἔρημον, ἐκτὸς ὄντα τοῦ τείχους, καὶ τὸ ὕψος ἴσον ὄντα τῷ τείχει, νεανίας ἀνεβίβασεν εὐτόλμους· οἳ τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀκοντίοις ἀνέστελλον, ξύλα τε καὶ σανίδας ἐς τὸ διάστημα ἐπιθέντες, καὶ δι᾽ αὐτῶν ἐς τὰ τείχη διαδραμόντες, καθήλαντο ἐς τὰ Μέγαρα· καὶ πυλίδα κόψαντες, ἐδέχοντο τὸν Σκιπίωνα. ὁ δὲ εἰσῆλθε

Lin. 43. ἑτέρα *Edd.* *L.* 44. εἴκοσι *caret edit.* 1. ἐβαδ. εἴκοσι σταδ. *edit.* 2. 3. *Numerum ex Cand. ſuppleverat H. Steph.*

Erant autem *Megara* regio in urbe perampla, mœnibus contigua. Circummiſſis igitur, qui hanc ab alia parte invaderent; ipſe adverſus aliam, per circuitum MMD paſſuum, cum dolabris, ſcalis, vectibuſque, ſummo ſilentio, ſine ullo ſtrepitu profectus eſt. Ubi vero adpropinquantem ſenſere diſpoſiti per mœnia; conclamantibus illis, ipſe ſtatim cum ſuo exercitu, moxque & illi, qui ad alteram partem miſſi erant, immani ſtrepitu reddiderunt clamorem. Qui primus terror Carthaginienſes perculit, tot hoſtibus noctu repente ab utroque latere exortis. Sed mœnia quidem, quamvis magno conatu, ſuperare non potuit. Ceterum privati civis *turrim* deſertam, *extra muros* ſitam, & his parem celſitudine, juvenes audaces juſſit aſcendere; qui, ſubmotis jaculando propugnatoribus, *injectis tignis tabuliſque pontem faciunt*, per quem in mœnia *tranſcurrunt*. Inde *in Megara deſiliunt*, diffractaque porta *Scipionem intromittunt*. Qui poſtquam cum quatuor millibus intro-

A. U. 607.

μὲν σὺν ἀνδράσι τετρακισχιλίοις· καὶ φυγὴ ταχεῖα τῶν Καρχηδονίων ἐς τὴν Βύρσαν ἦν, ὡς τῆς ἄλλης πόλεως ἁλούσης. βοή τε ἐγίγνετο ποικίλη, καί τινων αἰχμαλωσία, καὶ θόρυβος· ὡς καὶ τοὺς ἔξω στρατοπεδεύοντας ἐκλιπεῖν τὸ χαράκωμα, καὶ ἐς τὴν Βύρσαν ὁμοῦ τοῖς ἄλλοις ἀναδραμεῖν. ὁ δὲ Σκιπίων (τὸ γὰρ χωρίον, τὰ Μέγαρα, ἐλαχανεύετο, καὶ φυτῶν ὡραίων ἔγεμεν, αἱμασιαῖς τε, καὶ θριγγοῖς βάτου καὶ ἄλλης ἀκάνθης, καὶ ὀχετοῖς βαθέσιν ὕδατος ποικίλοις τε καὶ σκολιοῖς, κατάπλεων ἦν) ἔδεισε, μὴ ἄβατον καὶ δυσχερὲς ᾖ στρατῷ διώκοντι, ἐν ἀγνωσίᾳ μάλιστα διόδων, καί τις ἐν νυκτὶ ἐνέδρα γένοιτο, ἀνεζεύγνυε δή.

CXVIII. Καὶ γενομένης ἡμέρας, ὁ Ἀσδρούβας, χαλεπῶς ἔχων τῆς ἐς τὰ Μέγαρα ἐπιχειρήσεως, ὅσα Ῥωμαίων εἶχεν αἰχμάλωτα, ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀγαγὼν, ὅθεν εὐσύνοπτα Ῥωμαίοις ἔμελλε τὰ δρώμενα ἔσεσθαι, τῶν μὲν ὀφθαλμοὺς, ἢ γλώττας, ἢ νεῦρα, ἢ αἰδοῖα σιδηρίοις ἐξεῖλκε

Lin. 62. ἅμα τοῖς *Edd. ex Reg. A.* ὁμοῦ *ded. Reg. B. Vat. Aug. Ven.* *L.* 65. ἄλλοις ἀκάνθοις *Edd. ex Reg. A. a pr. m.* *L.* 66. βαθέως *Vat.* *Ibid. sq.* κατάπλεον *Aug.* *L.* 71. ἐπὶ τὰ μεγάλα *Suid.*

greſſus eſt; celeriter *Carthaginienſes*, tamquam capta urbe reliqua, *intra Byrſam confugiunt.* Jamque multiplex undique clamor, nonnullis etiam in hoſtium manus illapſis, exortus eſt: tantaque trepidatio fuit, ut illi etiam qui foris in caſtris erant, deſertis caſtris, in arcem ſeſe ſimul cum reliquis curſu reciperent. Sed quoniam *Megara conſita* erant *hortis & arbuſtis* æſtivos fructus ferentibus, diſtinctaque maceriis, & ſepibus vivis ex rubo aliiſque ſentibus, & rivis multiplicibus, iiſque profundis & flexuoſis; *Scipio*, veritus ne difficile & periculoſum eſſet militibus, hoſtem per ignotas viarum ambages perſequi, neve nox occaſionem daret inſidiis, *receptui cecinit.*

118. Ubi lux rediit, *Aſdrubal* indigne ferens adgreſſionem adverſus Megara ſuſceptam, quotquot *ex Romanis captivos* habebat, eos in mœnia productos, unde ſuis poterant eſſe conſpicui, aut *oculis*, aut *linguis*, aut *nervis*, aut *pudendis*, *mutilavit*, aduncis ferris ad hoc

A. U. 607. καμπύλοις· τῶν δ᾽ ὑπέτεμνε τὰ πέλματα, καὶ τοὺς δακτύλους ἐξέκοπτεν, ἢ τὸ δέρμα τοῦ λοιποῦ σώματος ἀπέσπα, καὶ πάντας ἔμπνους ἔτι κατεκρήμνιζεν· ἀδιάλλακτα τοῖς Καρχηδονίοις τὰ ἐς Ρωμαίους ἐπινοῶν. καὶ ὁ μὲν αὐτοὺς οὕτως ἠρέθιζε, τὴν σωτηρίαν ἔχειν ἐν μόνῃ τῇ μάχῃ. περιέστη δ᾽ αὐτῷ ἐς τὸ ἐναντίον ὧν ἐπενόει. ὑπὸ γὰρ συνειδότες οἱ Καρχηδόνιοι τῶνδε τῶν ἀθεμίστων ἔργων, περιδεεῖς ἀντὶ προθύμων ἐγίγνοντο, καὶ τὸν Ασδρούβαν, ὡς καὶ τὴν συγγνώμην σφῶν ἀφῃρημένον, ἐμίσουν· καὶ μάλισθ᾽ ἡ βουλὴ αὐτοῦ κατεβόα, ὡς ὠμὰ καὶ ὑπερήφανα δεδρακότος ἐν συμφοραῖς οἰκείαις τοσαῖσδε. ὁ δὲ καὶ τῶν βουλευτῶν τινας ἔκτεινε συλλαμβάνων· καὶ ἐς πάντα ὢν ἤδη περιδεὴς, ἐς τυραννίδα μᾶλλον ἢ στρατηγίαν περιῆλθεν, ὡς ἐν τῷδε μόνῳ τὸ ἀσφαλὲς ἕξων, εἰ φοβερὸς αὐτοῖς εἴη, καὶ δι᾽ αὐτὸ καὶ δυσεπιχείρητος.

CXIX. Ὁ δὲ Σκιπίων τὸν μὲν χάρακα τῶν ἐχθρῶν,

Lin. 78. ἐς Ρώμην *Edd. Prætuli Aug. Ven.* in Romanos *Cand. Poſt vocem* Ρωμαίους *autem, neſcio, an interciderit verbum* ποιῆσαι. *L.* 81. ἀθεμίτων *Aug. Ven.*

ſupplicium adhibitis: aliorum ſuccidit plantas, aliorum amputavit digitos, aut pellem detraxit toto corpore: atque omnes *vivos præcipitavit de muro.* Quod eo conſilio fecit, ut Carthaginienſibus nullam ſpem pacis a Romanis impetrandæ relinqueret; incenderetque eorum animos, ut in ſolis armis ſalutem reponerent. At res illi in contrarium ceſſit. Nam *Pæni*, tam nefariorum facinorum ſibi conſcii, timidi potius, quam audaces, reddebantur; & *Aſdrubalem odio habebant*, qui veniæ ſpem eis præciderat; ac præcipue ſenatus indignabatur, qui, eam immanitatem in alios inſolentiamque intempeſtivam eſſe vociferabatur, in tantis his domeſticis calamitatibus. At ille ſenatores etiam aliquot comprehenſos occidit: jamque omnibus modis formidandus, tyranno quam prætori erat propior: in eo tantum ſecuritatem collocans, ſi timeretur a populo; quem hoc ipſo nihil facile contra ſeſe tentaturum confidebat.

119. Interim *Scipio* caſtra

ὃν τῇ προτέρᾳ καταλελοίπεσαν ἐς τὸ ἄστυ φεύγοντες, ἐνέπρησεν· ὅλου δὲ τοῦ ἰσθμοῦ κρατῶν, διετάφρευεν αὐτὸν ἐκ θαλάσσης ἐπὶ θάλασσαν, ἀπέχων τῶν πολεμίων ὅσον ὁρμὴν βέλους. οἱ δὲ ἐπέκειντο· καὶ ἦν αὐτῷ τὸ ἔργον ἐπὶ σταδίους τοῦ μετώπου πέντε καὶ εἴκοσιν, ἐργαζομένῳ τε ὁμοῦ καὶ μαχομένῳ. ὡς δὲ αὐτῷ τοῦτ' ἐξετετέλεστο, ἑτέραν ὤρυσσε τάφρον ἴσην, οὐ πολὺ τῆς προτέρας διασχὼν, ἐς τὴν ἤπειρον ἀφορῶσαν. δύο τε ἐπικαρσίας αὐταῖς ἑτέρας περιθεὶς, ὡς γενέσθαι τὸ ὅλον ὄρυγμα τετράγωνον, ἐσταύρωσε πάντα ξύλοις ὀξέσι. καὶ ἐπὶ τοῖς σταυροῖς, τὰς μὲν ἄλλας τάφρους ἐχαράκωσε· τῇ δ' ἐς τὴν Καρχηδόνα ὁρώσῃ καὶ τεῖχος παρῳκοδόμησεν, ἐπὶ τοὺς πέντε καὶ εἴκοσι σταδίους, ὕψος μὲν δυώδεκα ποδῶν, χωρὶς ἐπάλξεών τε, καὶ πύργων, οἱ ἐκ διαστήματος ἐπέκειντο τῷ τείχει· τὸ δὲ βάθος ἐφ' ἥμισυ μάλιστα τοῦ ὕψους. ὁ δ' ἐν μέσῳ πύργος, ὑψηλότατός

A. U. 607.

Lin. 91. κατελελοίπεσαν *Aug.* *L.* 94 *sq.* ἦν αὐτὸ ἔργον *Edd.* *L.* 97. ὤρυξε *Edd. inv. MSS.* *L.* 98 *sq.* δύο τε ἔτι ὁμοίας *Edd. invitis Regiis, qui* ἐπὶ κασίας *dant.* ἐπικασίας *Vat. Verum, quod jam viderat Gelenius, dedit Aug.* *L.* 4 *sq.* δυόδεκα *Edd. Prætuli Aug.* *L.* 5 *sq.* οἱ δ' ἐκ διαστ. *Edd. ex Reg. A. & verba hæc, usque* τῷ τείχει, *in parenthesi ponunt edit.* 2. 3.

hostium, pridie deserta, quum in urbem fugerent, incendit: & *universo isthmo potitus, fossam a mari ad mare perduxit*, non ultra teli jactum ab urbe semotus. Et infestabat hostis; ut per spatium XXV stadiorum (quantum in fronte fossa patebat) dum faciunt opus, simul operi, simul pugnæ intentum esse militem oporteret. Ea fossa perfecta, parem aliam haud longo a priori intervallo ducit, quæ continentem spectabat. Hinc additis duabus transversis, ut totus ambitus quadrangulam haberet formam, omnia sudibus stipitibusque præacutis præsepit. His non contentus, reliquas fossas aggere etiam munit; ad illam autem, quæ spectabat Carthaginem, murum exstruxit, III. millium passuum longitudine, altitudine pedum duodecim, exceptis propugnaculis ac turribus, quæ per intervalla eminebant: latitudo muri æquabat altitudinis dimidium. In medio muro turris erat lapidea altissima, cui alia turris lignea quatuor

A. U. 607. τε ἦν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ξύλινος ἐπέκειτο τετρώροφος, ὅθεν καθεώρα τὰ γιγνόμενα ἐν τῇ πόλει. ταῦτα δ' ἡμέραις εἴκοσι καὶ νυξὶν ἐργασάμενος, ὅλῳ τῷ στρατῷ πονοῦντι, καὶ παραλλὰξ ἐργαζομένῳ τε, καὶ πολεμοῦντι, καὶ σῖτον ἢ ὕπνον αἱρουμένῳ, τὴν στρατιὰν ἐσήγαγεν ἐς τόδε τὸ χαράκωμα.

CXX. Καὶ ἦν αὐτῷ τοῦτο, στρατόπεδόν τε ὁμοῦ, καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιτείχισμα ἐπίμηκες· ὅθεν ὁρμώμενος τὴν ἀγορὰν ἀφῃρεῖτο Καρχηδονίους, ὅση κατὰ γῆν αὐτοῖς ἐφέρετο. ὅτι γὰρ μὴ τῷδε τῷ αὐχένι μόνῳ, τὰ λοιπὰ ἡ Καρχηδὼν περίκλυστος ἦν. καὶ τοῦτο πρῶτον αὐτοῖς, καὶ μάλιστα, ἐγίγνετο λιμοῦ καὶ κακῶν αἴτιον. ἅτε γὰρ τοῦ πλήθους παντὸς ἐκ τῶν ἀγρῶν ἐς τὴν πόλιν ἀνοικισαμένου, οὔτε προϊόντες πῃ, διὰ τὴν πολιορκίαν, οὔτε ξένων ἐμπόρων διὰ τὸν πόλεμον θαμινὰ ἐπιόντων· μόνῃ τῇ τῆς Λιβύης ἀγορᾷ χρώμενοι, μικρὰ μέν ποτε καὶ διὰ θαλάσσης, ὅτε ὡραῖον εἴη, τὰ πλέονα δὲ κατὰ

Lin. 12. ὕπνον μὴ αἱρουμ. *Edd. male. Ibid.* ἐπήγαγεν *Aug.* *L.* 21. προϊόντος *Edd. ex Car. Stephani ingenio. Ibid.* ποι *Vat.* *L.* 22. θαμινοὺς *Edd.* *L.* 24. δὲ *carent Edd.*

tabulatorum erat superstructa, unde prospicere, quid in urbe fieret, licebat. His operibus, totius exercitus labore, (militibus per vices opus aut arma capessentibus, aut corpora curantibus,) intra viginti dies noctesque absolutis; exercitum in ea castra introduxit *Scipio*.

120. Atque erant hæc simul castra Scipioni, simul adversus hostes prælongum munimentum; cujus commoditate *commeatus omnes intercipiebat, qui a continenti Carthaginiensibus advehebantur:* quoniam, hac cervice excepta, reliquum urbis mari adluebatur. Quod primum ac præcipuum famis malorumque fuit initium. Quum enim ex agris in urbem multitudo omnis demigrasset, neque vero naves foras usquam emitterent oppidani propter obsidionem, neque peregrini mercatores, belli motu territi, urbem multum frequentarent; frumentum, quod ex sola Africa erat omne comparandum, mari quidem parce ac raro, prout favebat tempestas, maximam vero partem terrestri

τὴν γῆν ἐπεκομίζοντο. ἀφῃρημένοι δὲ τότε τὴν ἐκ τῆς γῆς κομιδὴν, ἐπιπόνως ᾔσθοντο τοῦ λιμοῦ. Βιθύας τε, ὅσπερ ἵππαρχος ἦν αὐτοῖς, καὶ ἐπέμπετο ἐπὶ σῖτον ἐκ πολλοῦ, προσελθεῖν μὲν ἢ βιάσασθαι τὸ χαράκωμα τοῦ Σκιπίωνος οὐκ ἐτόλμα· περιφέρων δὲ τὴν ἀγορὰν ἐς τὰ πόῤῥω διὰ μακροῦ, ναυσὶν ἐσέπεμπεν, ἐφορμουσῶν μὲν τῇ Καρχηδόνι νεῶν τοῦ Σκιπίωνος· ἀλλ᾽ οὔτε διηνεκῶς, οὔτε πυκναὶ συνειστήκεσαν, ὡς ἐν ἀλιμένῳ καὶ περικρήμνῳ θαλάσσῃ· παρά τε τὴν πόλιν αὐτὴν οὐκ ἐδύναντο ἀνακωχεύειν, τῶν Καρχηδονίων τοῖς τείχεσιν ἐφεστώτων, καὶ τοῦ κύματος ἐκεῖ μάλιστα διὰ τὰς πέτρας ταρασσομένου. ὅθεν αἱ φορτίδες αἱ Βιθύου, καὶ εἴ τις ἄλλος ἔμπορος ὑπὸ κέρδους ἐθελοκινδύνως ἠπείγετο, φυλάσσοντες ἄνεμον ἐκ πόντου πολὺν, πεπετασμένοις τοῖς ἱστίοις διέθεον· ἀδυνάτων οὐσῶν ἔτι τῶν τριηρῶν ὁλκάδας φερομένας ἱστίῳ καὶ πνεύματι διώκειν. σπανίως μὲν οὖν ἐγίγνετο, καὶ μόνον ὅτε βίαιον εἴη πνεῦμα ἐκ πόντου. καὶ ταῦτα

A. U. 607.

Lin. 28. προελθεῖν *Edd.* *L.* 33. ἐδύνατο *Edd.* *L.* 38. πεπεταμένοις *Edd. ex Reg. A.* *Ibid. ſq.* ἱστίοις διέθεντο *Edd.*

itinere in urbem illis adhuc fuerat advectum. Quæ via poſtquam nunc eis obſepta eſt, *graviter perſentiſcere famem Pœni* cœperunt. Et *Bithya*, præfectus equitum, qui ad frumentandum pridem emiſſus erat, perrumpere Scipionis caſtra, aut omnino propius accedere, non eſt auſus: ſed longo circuitu ad mare devectum frumentum navibus Carthaginem mittebat. Et in ſtatione quidem prope urbem inſidiabantur naves Romanæ: ſed hæ nec continue ibi, nec denſæ ſtabant, ut in importuoſo & rupibus infeſto mari; nec poterant fluitare propius, ſtantibus Pœnis ſupra mœnia, & fluctibus ibi maxime propter ſaxa ſævientibus. Ita fiebat, ut naves onerariæ Bithyæ, & ſi quis cupidus negotiator lucri cauſa contemnebat periculum, obſervato vento, quoties a mari flaret vehementior, plenis velis pervaderent; tutæ a triremibus, quæ curſum earum æquare non poterant. Sed occaſio hæc raro ſe offerebat, nec niſi quum a mari ventus perflabat vehementior. Et hos maritimos

A. U. 607. δ', ὅσα φέροιεν αἱ νῆες, Ἀσδρούβας τρισμυρίοις ἀνδράσι μόνοις διένεμεν, οὓς ἐς μάχην ἐπιλέλεκτο, καὶ τοῦ ἄλλου πλήθους κατεφρόνει· ὅθεν ἐμόχθουν μάλιστα ὑπὸ τοῦ λιμοῦ.

CXXI. Καὶ ὁ Σκιπίων αἰσθανόμενος, ἐπενόει τὸν ἔσπλουν αὐτοῖς τοῦ λιμένος, ἐς δύσιν τε ἀφορῶντα, καὶ οὐ πάνυ πόῤῥω τῆς γῆς ὄντα, ἀποκλεῖσαι. χῶμα οὖν ἐς τὴν θάλασσαν ἔχου μακρὸν, ἀρχόμενος μὲν ἀπὸ τῆς ταινίας, ἣ μεταξὺ τῆς λίμνης οὖσα καὶ τῆς θαλάσσης, γλῶσσα ἐκαλεῖτο, προϊὼν δ' ἐς τὸ πέλαγος, καὶ εὐθύνων ἐπὶ τὸν ἔσπλουν. ἔχου δὲ λίθοις τε μεγάλοις καὶ πυκνοῖς, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ κλύδωνος διαφθείροιντο. καὶ πλάτος τοῦ χώματος, τὸ μὲν ἄνω, τεσσάρων καὶ εἴκοσι ποδῶν· τὸ δ' ἐς τὸν βυθὸν, καὶ τετραπλάσιον ἦν. τοῖς δὲ Καρχηδονίοις, ἀρχομένου μὲν τοῦδε τοῦ ἔργου, καταφρόνησις ἦν, ὡς χρονίου τε καὶ μακροῦ, καὶ ἴσως ἀδυνάτου· προϊόντος δὲ, σὺν ἐπείξει τοσοῦδε στρατοῦ, μήτε ἡμέραν ἐκλείποντος ἐπὶ τοῖς ἔργοις, μήτε νύκτα, ἔδεισαν·

Lin. 43. ἐπελέλεκτο *Edd.* ἐπίλεκτο *Regii*, *Vat.* *L.* 49. ἐς τὴν θάλασσαν ἔχου *Edd.* *L.* 52. ἐπὶ τὸν ἔμπλουν *Edd.* *Ib.* ἤρειδε λίθοις *Edd.* *invitis MSS.* ἔχει δὲ *Regii.* *Ibid. sq.* λίθοις μεγάλοις τε καὶ πυκνοῖς *videtur legendum; nisi forte aliud excidit substantivum.*

commeatus Asdrubal distribuebat solis triginta millibus virorum, quos ad militiam selegerat: reliquam multitudinem contemnebat, quæ maxime fame laborabat.

121. Id ubi sensit *Scipio*; *instituit claudere fauces portus*, ad occidentem spectantes, & non longe admodum remotas a littore. Igitur *longum aggerem produxit in mare*; incipiens ab ea lingua, quæ inter stagnum & mare erat interjecta, & per altum recta versus ostium portus protendens; dejectis & constipatis saxis prægrandibus, ne fluctibus cederent. Erat autem aggeris latitudo viginti quatuor pedum in superficie, in fundo vero quadrupla. Id opus initio ridebant *Pœni*; contemnentes, ut tarde aut fortasse numquam absolvendum. Sed quum totus exercitus certatim conferret operas, non interdiu, non noctu laborem intermittendo; tandem territi, adgressi sunt *diversa portus*

καὶ στόμα ἕτερον ἐπὶ θάτερα τοῦ λιμένος ὤρυσσον ἐς μέσον τὸ πέλαγος, οἷ μηδὲν χῶμα προελθεῖν ἐδύνατο ὑπὸ βάθους τε καὶ πνευμάτων ἀγριωτέρων. διώρυσσον δ' ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶν, ἔνδοθεν ἀρχόμενοι, καὶ πάνυ λανθάνοντες· ἅμα δὲ καὶ ναῦς ἐξ ὕλης παλαιᾶς ἐναυπήγουν, πεντήρεις τε καὶ τριήρεις, οὐδὲν ὑπολείποντες εὐψυχίας τε καὶ τόλμης. οὕτω δ' ἅπαντα ἐπέκρυπτον, ὡς μήτε τοὺς αἰχμαλώτους ἔχειν τι τῷ Σκιπίωνι σαφὲς εἰπεῖν, ἀλλὰ κτύπον μὲν ἐν τοῖς λιμέσιν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς εἶναι πολὺν ἀπαύστως· τὴν δὲ χρείαν οὐκ εἰδέναι. μέχρι γε δὴ πάντων ἑτοίμων γενομένων οἱ Καρχηδόνιοι τὸ στόμα ἀνέῳξαν περὶ ἕω, καὶ ναυσὶ πεντήκοντα μὲν τριηρετικαῖς, κερκούροις δὲ καὶ μυοπάρωσι καὶ ἄλλοις βραχυτέροις πολλοῖς, ἐξέπλεον, ἐς κατάπληξιν ἐσκευασμένοις φοβερῶς.

A. U. 607.

CXXII. Ῥωμαίους δὲ τό τε στόμα ἄφνω γενόμενον, καὶ ὁ στόλος ἐπὶ τῷ στόματι, ἐς τοσόνδε κατέπληξεν, ὡς τοὺς Καρχηδονίους, εἰ αὐτίκα ταῖς ναυσὶ ταῖς Ῥωμαίων

Lin. 61. ᾗ μηδὲν *Edd. invitis omn. MSS.* *L.* 73. ἐσκευασμένοι *Aug.*
L. 77. οἱ αὐτίκα *pro* εἰ αὐτίκα *Edd.*

parte, quæ medium in mare ſpectabat, fodiendo *aperire oſtium aliud*, quo nullus agger proferri poterat propter maris altitudinem & vim ventorum ſævientium. Fodiebant autem una cum mulieribus & pueris, intus incipientes, & occulte verſantes in opere. Simulque triremes ac quinqueremes ædificabant e materia veteri; & admirabili ſtudio audaciaque cuncta adminiſtrabant. Atque adeo celabant omnia, ut ne captivi quidem poſſent Scipioni quidquam certi dicere; niſi, ſtrepitum in portubus eſſe die noćteque continuum; ceterum, in quem uſum, ſe neſcire. Tandem adparatis jam rebus omnibus, *Carthaginienſes* circa diluculum *aperuerunt novum portus oſtium*, *&* *eruperunt* cum L. triremibus, cercuris vero ac myoparonibus & aliis minoribus navigiis permultis, ad terrorem ornatis egregie.

122. Romanos novum oſtium repente apertum, & claſſis inde erumpens, adeo terruit, ut Pœni, ſi continuo claſſem Romanam adgreſſi eſſent, neglećtam, abſentibus & ad op-

A. U. 607. ἐπέθεντο, ἠμελημέναις τε ὡς ἐν τειχομαχίᾳ, καὶ οὐδενὸς ναύτου παρόντος οὐδ᾽ ἐρέτου, ὅλου ἂν τοῦ ναυστάθμου κρατῆσαι. νῦν οὖν (ἁλῶναι γὰρ ἔδει Καρχηδόνα) τότε μὲν ἐς μόνην ἐπίδειξιν ἐπέπλευσαν, καὶ σοβαρῶς ἐπιτωθάσαντες ἀνέστρεφον. τρίτῃ δ᾽ ἡμέρᾳ μετὰ τοῦτο ἐς ναυμαχίαν καθίσταντο· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, τάς τε ναῦς καὶ τἆλλα εὐτρεπισάμενοι, ἀντανήγοντο. βοῆς δὲ καὶ παρακελεύσεως ἑκατέρωθεν γενομένης, καὶ προθυμίας ἐρετῶν τε καὶ κυβερνητῶν καὶ τῶν ἐπιβατῶν, ὡς ἐν τῷδε λοιπὸν Καρχηδονίοις μὲν τῆς σωτηρίας οὔσης, Ῥωμαίοις δὲ τῆς νίκης ἐντελοῦς· πληγαί τε πολλαὶ καὶ τραύματα ποικίλα ἐγίγνετο παρ᾽ ἀμφοῖν, μέχρι μέσης ἡμέρας. ἐν δὲ τῷ πόνῳ τὰ σκάφη τῶν Λιβύων τὰ σμικρὰ ταῖς Ῥωμαϊκαῖς ναυσὶ, μεγάλαις οὔσαις, ἐς τοὺς ταρσοὺς ὑποτρέχοντα, διετίτρη πρύμνας, καὶ ἐξέκοπτε πηδάλια καὶ κώπας· καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ ποικίλα ἐλύπει, εὐμαρῶς

Lin. 80. νῦν δὲ pro νῦν οὖν, Aug. L. 84. εὐπρεπισάμ Reg. B. & a pr. m. Reg. A. L. 86. ἐπιβατῶν abest ab edit. 1. & Regiis. στρατιωτῶν dant edit. 2. 3. ab H. Steph. adjectum, quod & in MS. Ven. invenusta quidem manu scriptum est in locum alterius vocis erasæ. ἐπιβατῶν dederunt Aug. Vat. Ibid. sq. ἐν τῷδε λοιπῷ Καρχ. Vat. nescio, an rectius. Sed λοιπὸν cum Edd. præfert Aug. & Suidas. L. 92. διετίτρει edit. 1. vit.

pugnationem versis cum sociis navalibus, tum remigibus, facile tota nautica castra potuerint in suam potestatem redigere. Nunc, quia fatale erat deleri Carthaginem, *contenti ostentatione* insultationeque superba, *in portum reverterunt.* Tertia vero die naves provexerunt ad prælium; & Romani, navibus interim rebusque omnibus rite instructis, contra sunt egressi. *Concurrerunt* igitur *classes*, magnis utrimque hortantium clamoribus, & remigum simul ac gubernatorum militumque acerrimis studiis; dum in eo certamine Pœni reliquam spem salutis ponunt, Romani autem de suprema manu imponenda victoriæ agi arbitrantur. Itaque multi ultro citroque ictus, multa vulnera, ad mediam usque diem, inferuntur. Et inter pugnam navigia Pœnorum, subeuntia Romanas naves, quæ majores erant, nunc perforando puppes, nunc gubernacula removendo detergendo, aliisque variis modis, eas mulctabant; pari

τε ὑποφεύγοντα, καὶ εὐμαρῶς ἐπιπλέοντα. ἀκρίτου δ' ἔτι τῆς ναυμαχίας οὔσης, καὶ τῆς ἡμέρας ἐς δείλην τρεπομένης, ἔδοξε τοῖς Καρχηδονίοις ὑποχωρεῖν, οὔ τι κατὰ ἧτταν, ἀλλ' ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ὑπερτιθεμένοις. *A. U.* 607.

CXXIII. Καὶ αὐτῶν τὰ σκάφη τὰ βραχύτερα προύφευγε, καὶ τὸν ἔσπλουν προλαβόντα, ἐς ἄλληλα ὠθεῖτο ὑπὸ τοῦ πλήθους, καὶ τὸ στόμα βύζην ἀπέκλειεν. ὅθεν αἱ μείζους ἐπανιοῦσαι, τὸν ἔσπλουν ἀφῄρηντο· καὶ ἐς τὸ χῶμα κατέφυγον, ὃ πρὸ τοῦ τείχους εὐρύχωρον ἐμπόροις ἐς διάθεσιν φορτίων ἐγεγένητο ἐκ πολλοῦ· καὶ παρατείχισμα ἐπ' αὐτοῦ βραχὺ ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ ἐπεποίητο, ἵνα μὴ ὡς ἐν εὐρυχώρῳ στρατοπεδεύσειάν ποτε οἱ πολέμιοι. ἐς μὲν δὴ τόδε τὸ χῶμα αἱ νῆες αἱ τῶν Καρχηδονίων, ἀπορίᾳ λιμένος, καταφυγοῦσαι, μετωπηδὸν ὡρμήσαντο· καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐπιπλέοντας οἱ μὲν ἀπ' αὐτῶν τῶν νεῶν, οἱ δ' ἀπὸ τοῦ χώματος, οἱ δ' ἐκ τοῦ διατειχίσματος, ἀπεμάχοντο. Ῥωμαίοις δὲ ὁ μὲν

Lin. 96. οὔ τοι *Aug.* *L.* 1. ἀπέκλυεν *edit.* 1. *mend.* *L.* 9. ὁρμίσαντο *edit.* 2. 3.

agilitate suffugientia, atque rursus incursantia. Quumque *dubio Marte certatum* esset usque ad vesperam; visum est Carthaginiensibus retrocedere; non tamquam victi essent, sed quod certamen differre mallent in crastinum.

123. Dum vero ex prælio se recipiunt Pœni; minora illorum navigia celeriori fuga occuparunt ostium portus, &, constipata præ multitudine, refertum ostium occluserunt; adeo ut majoribus redeuntibus non pateret in portum introitus. Refugerunt igitur hæ ad aggerem, qui ante mœnia, satis spatiosus, jam olim ad exponenda mercatorum onera exstructus fuerat; & cui lorica non alta hujus belli tempore fuit addita, nequando locus hic propter amplitudinem occuparetur ab hostibus. *Ad* eum *aggerem* ubi *naves Pænorum, portu exclusa, sese adplicuêre*; steterunt rostris in hostes obversis: & *incurrentium Romanorum* impetum, alii ex ipsis navibus pugnantes, alii ex aggere, alii e lorica, quæ a margine aggeris paululum erat remota, excipiebant. Romanis vero expeditus quidem erat incur-

A. U. 607. ἐπίπλους ἦν ῥᾴδιος, καὶ τὸ μάχεσθαι ναυσὶν ἑστώσαις εὐμαρές· αἱ δ' ἀναχωρήσεις δι' ἀναστροφὴν τῶν νεῶν, μακρῶν οὐσῶν, βραδεῖαί τε καὶ δυσχερεῖς ἐπεγίγνοντο· ὅθεν ἀντέπασχον ἐν τῷδε τὰ ὅμοια. ὅτε γὰρ ἐπιστρέφοιντο, ἐπλήσσοντο ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων ἐπιπλεόντων. μέχρι νῆες Σιδητῶν πέντε, αἳ Φιλίᾳ Σκιπίωνος εἵποντο, τὰς μὲν ἀγκύρας καθῆκαν ἐκ πολλοῦ διαστήματος ἐς τὸ πέλαγος, ἁψάμεναι δ' ἀπ' αὐτῶν κάλους μακρούς, εἰρεσίᾳ τοῖς Καρχηδονίοις ἐπέπλεον, καὶ ὅτε ἐγχρίμψειαν, ὑπεχώρουν, τοὺς κάλους ἐπισπώμεναι κατὰ πρύμναν· αὖθίς τε ῥοθίῳ καταπλέουσαι, πάλιν ἀνήγοντο κατὰ πρύμναν. τότε γὰρ ὁ στόλος ἅπας, τὸν νοῦν τῶν Σιδητῶν ὁρῶντές τε καὶ μιμούμενοι, πολλὰ τοὺς ἐχθροὺς ἔβλαπτον. καὶ τὸ ἔργον ἐς νύκτα ἐτελεύτα· καὶ ἐς τὴν πόλιν διέφυγον αἱ τῶν Καρχηδονίων νῆες, ὅσαι γε ἔτι ἦσαν ὑπόλοιποι.

CXXIV. Σκιπίων δέ, γενομένης ἡμέρας, ἐπεχεί[ρει τ]ῷ χώματι· καὶ γὰρ ἦν εὔκαιρον ἐπιτείχισμα τοῦ λιμένος.

κριοῖς

Lin. 15 *ſq.* ἐπιστρέφοιεν *Vat.* *L.* 20. εἰρεσίαν *Edd.* *Rectius Aug.*

ſus; nec difficile fuit, pugnare cum navibus ſtantibus: ſed, quoties ſe recipere vellent, quum naves eorum propter longitudinem circumagerentur tardius, tantumdem accipiebant damni, quantum dederant: nam dum avertebantur, obnoxia fiebant Punicarum incurrentium ictibus. Sed V. naves *Sidetarum*, quæ *inter auxilia Scipionis* erant, ancoris, quas longiſſimis rudentibus religaverant, ex longo intervallo in altum jactis, in Punicas naves invehebantur remigio, & inflicta plaga rudentem a puppi legebant; rurſumque repetito impetu, eodem modo in puppim retrocedebant. Id *Sidetarum commentum* ubi animadverterunt Romani, mox tota claſſis imitata eſt, & multum damni intulit hoſtibus. Poſtquam nox diremit prælium; naves Carthaginienſes, quæ quidem ſuperfuere, in urbem transfugerunt.

124. Poſtridie mane *aggerem* illum *adortus* eſt *Scipio*; quod eſſe locus ad portum infeſtandum idoneus. Admotis igitur multis machinis, & arietibus

κριοῖς οὖν τὸ παρατείχισμα τύπτων, καὶ μηχανήματα πολλὰ ἐπάγων, μέρος αὐτοῦ κατέβαλεν. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, καίπερ ὑπὸ λιμοῦ καὶ κακώσεως ποικίλης ἐνοχλούμενοι, νυκτὸς ἐξέδραμον ἐπὶ τὰ Ῥωμαίων μηχανήματα· οὐ κατὰ γῆν, (οὐ γὰρ ἦν δίοδος·) οὐδὲ ναυσὶν, (ἀλιτενὴς γὰρ ἦν ἡ θάλασσα.) ἀλλὰ γυμνοὶ δᾷδας ἔφερον, οὐχ ἡμμένας, ἵνα μὴ μακρόθεν εἶεν καταφανεῖς· ἐς δὲ τὴν θάλασσαν ἐμβάντες, ᾗ μή τις ἂν προσεδόκησεν, οἱ μὲν ἄχρι τῶν μαστῶν βρεχόμενοι διεβάδιζον, οἱ δὲ καὶ διένεον. ἕως ἐπὶ τὰ μηχανήματα ἐλθόντες, ἐξῆψαν τὸ πῦρ, καὶ κατάφωροι γενόμενοι, πολλὰ μὲν ἔπαθον, ἅτε γυμνοὶ, τιτρωσκόμενοι, πολλὰ δ' ἀντέδρασαν ὑπὸ τόλμης· οἳ καὶ τὰς ἀκίδας τῶν βελῶν καὶ τὰς αἰχμὰς ἐν στέρνοις καὶ ὄψεσι φέροντες οὐκ ἀνίεσαν, ὥσπερ θηρία ταῖς πληγαῖς ἐγκείμενοι· μέχρι τὰ μηχανήματα ἐνέπρησαν, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐτρέψαντο θορυβουμένους. ἔκπληξίς τε καὶ τάραχος ἦν κατὰ ὅλον τὸ στρατόπεδον, καὶ φόβος οἷος οὐ πρὶν, ὑπὸ

A. U. 607.

Lin. 31. κατέβαλλεν *Aug.* *L.* 32. χοιμοῦ *Aug.* *L.* 38. διένασον *edit.* 1. *L.* 43. ἀνήσαν *edit.* 1. *Ibid.* ταῖς *caret edit.* 3. *oper. vit.*

rietibus in loricam impulsis, jam partem ejus straverat ruina. At *Pœni*, quamvis fame variisque molestiis confecti, *noctu excurrerunt* tamen *in Romanorum machinas*: non per terram; quoniam aditus ibi non erat: nec navibus; erat enim mare ea parte vadosum. Sed, qua parte nemo exspectarat, mare ingressi sunt *nudi*, *tedas ferentes* non accensas, ne e longinquo essent conspicui; atque sic alii vadis, summo tantum pectore aqua exstantes, alii nando, transierunt. Tandem ubi ad machinas ventum est, accenso igne, jam conspicui, multa quidem, utpote nudi, acceperunt vulnera; sed neque minora incommoda hostibus præ ferocia intulerunt. Quippe spiculis & cuspidibus telorum confixi facies ac pectora, non tamen remittebant impetum; sed more ferarum in vulnera ruebant, donec *incenderunt machinas*, *Romanosque territos in fugam verterunt*. Ac trepidatio & consternatio, metusque, quantus numquam antea, tota castra ad conspectum nudi ac fu-

A. U. 607. μανίας γυμνῶν πολεμίων. ὥστε δείσας ὁ Σκιπίων, μετὰ ἱππέων ἔξω περιέθει, καὶ τοὺς οἰκείους, εἰ μὴ λήξαιεν τῆς φυγῆς, ἐκέλευε βάλλειν. ἔστι δὲ οὓς ἔβαλε καὶ ἀπέκτεινεν· ἕως οἱ πλείους διεσώθησαν ἐς τὸ στρατόπεδον ὑπ᾽ ἀνάγκης, καὶ διενυκτέρευσαν ἔνοπλοι, τὴν ἀπόγνωσιν τῶν ἐχθρῶν δεδιότες. οἱ δὲ, τὰς μηχανὰς ἐμπρήσαντες, ἐξένεον αὖθις ἐς τὰ οἰκεῖα.

CXXV. Ἅμα δ᾽ ἡμέρᾳ, Καρχηδόνιοι μὲν, οὐκ ἐνοχλουσῶν σφᾶς ἔτι μηχανῶν πολεμίων, τὸ διαπεπτωκὸς τοῦ διατειχίσματος ᾠκοδόμουν, καὶ πύργους ἐν αὐτῷ πολλοὺς ἐποίουν ἐκ διαστήματος. Ῥωμαῖοι δ᾽ ἑτέρας ἐργασάμενοι μηχανὰς, χώματα ἤγειρον ἀντιμέτωπα τοῖς πύργοις· δᾷδά τε συγκεκομμένην, καὶ θεῖον, ἐν κώθωσι, καὶ πίσσαν, ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐσφενδόνων· καὶ ἔστιν οὓς τῶν πύργων ἐνεπίμπρασαν. καὶ τοὺς Καρχηδονίους φεύγοντας ἐδίωκον. ὀλισθηρὸς δ᾽ ἦν ὁ δρόμος, ὑφ᾽ αἵματος πεπηγότος ὑπογυίου τε καὶ πολλοῦ· ὥστε τῶν φευγόντων

Lin. 53. ἐξέναιον *edit.* 1. *ex Reg. A.* *L.* 59. δᾷδας τὲ συγκεκοσμημένοι *edit.* 1. *Reg. A.* δᾷδάς τε συγκεκοσμιμένοι *Reg. B.* δᾷδάς τε συγκεκομισμένοι *Edit.* 2. 3. & *MS. Aug.* (*nisi quod hic caret* τε) *ac nescio an & Vat. & Ven. Prætuli lectionem, quam offerebat Suidas & Scholiast. Aristoph.* *L.* 62. τρόμος *edit.* 1.

rentis hostis invasit. Itaque timens suis *Scipio*, circumequitabat ea cum turmalibus, quos *configere commilitones, ni fugam sisterent*, jussit: & confixis etiam nonnullis interfectisque, reliquos in castra redire coëgit; qui deinde totam eam noctem in armis transegerunt. Tantum terroris furor desperatorum hostium intulerat. Illi vero, machinis incensis, natatu domum reversi sunt.

125. Ubi dies illuxit, Pœni, jam metu hostilium machinarum soluti, instaurabant partem antemuralis dirutam, addendo multas turres certis interstitiis. Romani vero, fabricatis aliis machinis, aggeres excitabant ex adverso turrium: e quibus cupas assulis tedæ & sulphure piceque refertas jaculabantur in turres: incenderuntque nonnullas, & Pœnos fusos persequebantur. Erat autem solum, qua currebant, concreto cruore, qui recens ibi magna copia effusus fuerat, lubricum; quo fiebat, ut a fugientibus desiste-

ἀπελίποντο ἄκοντες. ὁ δὲ Σκιπίων, τοῦ χώματος ὅλου κατασχὼν, ἀπετάφρευεν αὐτὸ, καὶ τεῖχος ἤγειρεν ἐκ πλίνθων, οὔτε κολοβώτερον τοῦ τῶν πολεμίων, οὔτ᾽ ἐκ μακροῦ διαστήματος αὐτῶν. ὡς δ᾽ ἐξείργαστο αὐτῷ καὶ τὸ τεῖχος, τετρακισχιλίους ἐς αὐτὸ ἔπεμπεν, ἐπαφιέναι τοῖς ἐχθροῖς βέλη τε καὶ ἀκόντια σὺν καταφρονήσει. οἱ δὲ, ἰσομέτωποι γενόμενοι, ἔβαλλον αὐτοὺς ἐπιτυχῶς. Καὶ τὸ θέρος ἐς ταῦτα ἀναλώθη. A. U. 607.

CXXVI. Χειμῶνος δ᾽ ἀρχομένου, τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Καρχηδονίων δύναμίν τε καὶ συμμάχους ὁ Σκιπίων ἔγνω προκαθελεῖν, ὅθεν αὐτοῖς ἀγορὰ διεπέμπετο. περιπέμψας οὖν ἑτέρωθεν ἑτέρους, αὐτὸς ἐς Νέφεριν ἐπὶ Διογένη, τὸν μετὰ Ἀσδρούβαν φρουροῦντα τὴν Νέφεριν, ἠπείγετο διὰ τῆς λίμνης, καὶ Γάϊον Λαίλιον κατὰ γῆν περιέπεμπεν. ὡς δὲ ἀφίκετο, δύο σταδίους ἀποσχὼν τοῦ Διο-

Lin. 64. ἀπελείποντο *edit.* 2. 3. *invitis MSS.* *L.* 65. ἤγειρεν, *quo carent Editi, dedit Vat. & Aug.* *L.* 67. διαστημ. ἀπ᾽ αὐτῶν *Vat.* *L.* 68. ἔπεμψεν *Aug. Ven.* *L.* 69. οἱ *carent Edd. invitis MSS. Post* ἀκόντια *autem interpungunt edit.* 2. 3. *& verba* σὺν καταφρον. *conjungunt cum seqq.* *L.* 72. *conjunct.* δ᾽ *carent Edd. cum Reg. A. Exhibent Reg. B. Aug.* *L.* 74. ἀγορὰ *deest in Edd. & Aug. Dedit Vat.* *L.* 76. μετὰ Ἀσδρούβα φρουροῦντα, τὴν Νεφ. *Edd. Rectius Aug.*

re inviti cogerentur. *Scipio* vero *toto aggere occupato*, fossa eum muniit, & muro lateritio, pari cum hostium mœnibus altitudine, nec longo ab his intervallo. Quo muro etiam perfecto, *quatuor millia* leviter armatorum ibi *in præsidio posuit*, qui telis & jaculis hostem, a quo non multum porro timendum erat, arcerent: neque illis irritus telorum jactus erat, ex pari cum hoste altitudine depugnantibus. Atque inter hæc æstas consumta est.

126. Ineunte autem hieme, *Scipio* statuit *Carthaginiensium copias & auxilia* quæ *foris* habebant, primum *tollere*, unde illis commeatus submittebantur. Dimissis igitur aliis alio ducibus; *Nepherim* contra *Diogenem*, qui post Asdrubalem oppidum illud tuebatur, ipse per stagnum navibus profectus est, *C. Lælio* terrestri itinere circummisso. Quo postquam pervenit, castra duobus stadiis a Diogene

A. U. 607. γένους ἐστρατοπέδευε· καὶ Γολόσσην καταλιπὼν ἐγχειρεῖν ἀπαύστως τῷ Διογένει, αὐτὸς ἐπὶ Καρχηδόνος ἠπείγετο· ὅθεν ἐς Νέφερίν τε καὶ Καρχηδόνα διετρόχαζεν, αἰεὶ τὰ γιγνόμενα ἐφορῶν. Δύο δὲ τοῦ Διογένους μεσοπυργίων καταπεσόντων, ἧκεν ὁ Σκιπίων, καὶ χιλίους ἐπιλέκτους ὄπισθεν τοῦ Διογένους ἐνεδρεύσας, ἑτέροις ἐκ μετώπου τρισχιλίοις, ἀριστίνδην καὶ τοῖσδε ἐπιλεγομένοις, ἐπέβαινεν ἐπὶ τὰ πεπτωκότα τῶν μεσοπυργίων· οὐκ ἀθρόους ἀναβιβάζων, ἀλλὰ κατὰ μέρη πυκνοὺς ἐπ' ἀλλήλοις· ἵνα μηδὲ βιασθέντες οἱ πρῶτοι φυγεῖν δύναιντο, διὰ τοὺς ἑπομένους. πολλῆς δὲ βοῆς οὔσης καὶ πόνου, καὶ τῶν Λιβύων ἐς ταῦτα ἐπεστραμμένων, οἱ χίλιοι, καθάπερ αὐτοῖς προείρητο, οὐδενὸς ἐς αὐτοὺς ἀποβλέποντος, οὐδ' ὑπονοοῦντος, ἐνέπεσον εἰς τὸ χαράκωμα εὐτόλμως, καὶ διέσπων αὐτὸ καὶ ὑπερέβαινον. καὶ τῶν πρώτων ἔνδον γενομένων, αἴσθησις ἐγίγνετο ταχεῖα· καὶ ἔφευγον οἱ Λίβυες,

Lin. 79. aut pro Γολόσσην *ponendum* Λαίλιον *videtur, aut leg.* καὶ Λαίλιον καὶ Γολόσσην. *L. 80.* ἀπαύστῳ *Aug. Ven.*

remota posuit: &, ibi relicto Gulussa (*vel* Lælio), qui continuo instaret Diogeni, ipse rursus properavit Carthaginem; hasubinde dehinc ultro citroque cursitans, ut quæ gererentur cuncta inspiceret. Quumque in munitissimis a fronte *castris Diogenis* jam duobus locis tantum muri, quantum inter duas turres intererat, ruina esset prostratum; adveniens *Scipio* mille selectos aversa parte locavit in insidiis, ipse a fronte cum tribus millibus pariter ex fortissimis selectorum per ruinas muri adscendebat; non universos simul adducens, sed in plura quædam densa agmina divisos, quæ ita sese consequebantur, ut priores, si vel maxime urgerentur ab hostibus, non haberent quo pedem referrent, propter incumbentes a tergo suos. Ubi dum multo clamore & contentione pugnatur, Afris in hanc partem unice conversis; alteri illi mille, quemadmodum jussi fuerant, nemine observante, ac ne suspicante quidem eorum adventum, maxima audacia vallum adorti sunt, & convulso transcensoque vallo in castra irrumpere cœperunt. Quod ubi primum sensere *Afri*, *fugam protinus arripuerunt*; multo

οὐχ ὅσους ἑώρων, ἀλλὰ πολὺ πλέονας, ἡγούμενοι τοὺς ἐπελθόντας εἶναι. Γολόσσης δ᾽ αὐτοὺς ἐπιτρέχων σὺν Νομάσι πολλοῖς καὶ ἐλέφασι, πολὺν εἰργάζετο φόνον· ὡς ἀπολέσθαι μὲν ἐς ἑπτακισμυρίους σὺν τοῖς ἀχρείοις, ἁλῶναι δ᾽ ἐς μυρίους, διαφυγεῖν δ᾽ ἀμφὶ τοὺς τετρακισχιλίους. ἑάλω δὲ καὶ ἡ πόλις ἡ Νέφερις ἐπὶ τῷ στρατοπέδῳ, δύο καὶ εἴκοσιν ἡμέραις ἄλλαις πολιορκηθεῖσα πρὸς τοῦ Σκιπίωνος πάνυ κακοπαθῶς, ἐν χειμῶνι, καὶ ψυχρῷ χωρίῳ. Τὸ δὲ ἔργον τόδε μάλιστα συνήνεγκεν ἐς τὴν τῆς Καρχηδόνος ἅλωσιν. ἥδε γὰρ ἡ στρατιὰ τὴν ἀγορὰν αὐτοῖς διεπόρθμευε, καὶ ἐς τόδε τὸ στρατόπεδον Λίβυες ἀφορῶντες ἐθάῤῥουν. τότε δ᾽ αὐτοῦ ληφθέντος, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Λιβύης χωρία τοῖς στρατηγοῖς Σκιπίωνος προσεχώρει, ἢ οὐ δυσχερῶς ἐλαμβάνετο. ἥ τε ἀγορὰ τοὺς Καρχηδονίους ἐπέλιπε, καὶ οὐδὲν οὔτ᾽ ἐκ Λιβύης, ἀλλοτρίας ἤδη γενομένης, οὔτ᾽ ἀλλαχόθεν αὐτοῖς καταπλεῖν ἐδύνατο, διά τε τὸν πόλεμον αὐτὸν, καὶ τὴν ὥραν χειμέριον οὖσαν.

A. U. 607.

Lin. 98 *sq.* ἀλῶσθαι *Edd.* *L.* 2. πολιορκισθεῖσα *Edd.* *L.* 9. ἢ οὐ δυσχερῶς *Edd. Aug. Cand. Rectius Vat.*

plures intus esse rati, quam quos videbant. Et eos Gulussa cum Numidis multis elephantisque persecutus, ingentem stragem edidit. Perierunt militum, cum alia non militantium turba, ad LXX millia: capta sunt millia decem, evaserunt quatuor circiter millia. Ipsam deinde urbem quoque *Nepherim cepit Scipio*; magno quidem labore per duos & viginti dies continuata oppugnatione, loco ac tempore frigido. Quæ quidem victoria plurimum ad expugnationem ipsius Carthaginis contulit. Nam ab hoc exercitu commeatus suppeditati erant obsessis; & horum castrorum respectus fiduciam Afris addiderat. Quibus captis, etiam *reliqua Africæ loca* partim ultro *dediderunt se Scipionis ducibus*, partim sine negotio sunt recepta. Ita commeatus apud Carthaginienses defecit, quum neque ex Africa, jam alienata, neque aliunde, quidquam importari posset navibus, ob bellum pariter ac hiemalem tempestatem.

A. U. 608.

CXXVII. Ἀρχομένου δ᾽ ἔαρος, ὁ μὲν Σκιπίων ἐπεχείρει τῇ τε Βύρσῃ, καὶ τῶν λιμένων τῷ καλουμένῳ Κώθωνι. ὁ δὲ Ἀσδρούβας νυκτὸς ἐνεπίμπρη τὸ μέρος τοῦ Κώθωνος τὸ τετράγωνον. ἐλπίσας δ᾽ ἔτι τὸν Σκιπίωνα ἐπιθήσεσθαι, καὶ πρὸς τόδε τῶν Καρχηδονίων ἐπεστραμμένων· ἔλαθε Λαίλιος ἐπὶ θάτερα τοῦ Κώθωνος ἐς τὸ περιφερὲς αὐτοῦ μέρος ἀνελθών. βοῆς δ᾽ ὡς ἐπὶ νίκῃ γενομένης, οἱ μὲν ἔδεισαν, οἱ δὲ πανταχόθεν ἤδη, καταφρονοῦντες, ἐβιάζοντο τὴν ἀνάβασιν, ξύλα καὶ μηχανήματα καὶ σανίδας ἐπιτιθέντες ἐπὶ τὰ διαστήματα· ἀσθενῶν τὰ σώματα τῶν φυλάκων ὑπὸ τοῦ λιμοῦ γεγονότων, καὶ ταῖς γνώμαις ἀπαγορευόντων. ληφθέντος δὲ τοῦ περὶ τὸν Κώθωνα τείχους, τὴν ἀγορὰν ἐγγὺς οὖσαν ὁ Σκιπίων κατέλαβεν. οὐδέν τε, ὡς ἐν ἑσπέρᾳ, πλέον ἔτι δυνάμενος, ἐν τοῖς ὅπλοις διενυκτέρευσε μεθ᾽ ἁπάντων. ἀρχομένης δὲ τῆς ἡμέρας, ἑτέρους ἀκμῆτας ἐκάλει τετρακισχιλίους· οἳ ἐσιόντες ἱερὸν Ἀπόλλωνος, οὗ τό τε ἄγαλμα κατάχρυ-

Lin. 16. *artic.* τὸ *ante* μέρος *adjeci ex Vat. & Aug.* *L.* 18. ἐπιθήσασθαι *edit.* 1. *ex Reg. B.* *L.* 20. ἐπὶ νίκης *Edd. ex Reg. A.* *L.* 23. ἐπὶ τὰ διαστήματα διατιθέντες *Vat.*

127. Ineunte autem vere, *Scipio* jam & *Byrsam*, & portum interiorem, quem *Cothonem* vocabant, oppugnare instituit. Et *Asdrubal* noctu incendit eam *Cothonis* partem, quæ erat quadrangula: sed dum in eamdem partem etiam tum putat impetum facturum Scipionem, & eo unice cum suis intentus est; interim *Lælius*, imprudente hoste, in rotundam *Cothonis* partem, aversam ab illa, *adscendit*. Et mox clamore edito, velut reportata victoria, terretur hostis; & *Romani* contemtim jam *undique* magno impetu *adscendunt*, injectis trabibus & machinis pontibusque superantes loca hiantia; propugnatoribus exhaustis corpora fame, animumque despondentibus. Jamque *expugnato* circa Cothonem *muro*, vicinum *forum occupavit Scipio.* Ubi, quia nox imminens nil sinebat tentare amplius, pernoctavit armatus cum omnibus. Prima autem luce quatuor millia recentium militum advocat. Qui prius *Apollinis templum* ingressi, statuam ejus auro tectam, & ædiculam bra-

σον ἦν, καὶ δῶμα αὐτῷ χρυσήλατον ἀπὸ χιλίων ταλάντων σταθμοῦ περιέκειτο, ἐσύλων, καὶ ταῖς μαχαίραις ἔκοπτον, ἀμελήσαντες τῶν ἐφεστώτων, ἕως ἐμερίσαντο· καὶ ἐπὶ τὸ ἔργον ἐτράποντο. *A. U. 608.*

CXXVIII. Σκιπίωνι δ᾽ ἦν μὲν ἐπὶ τὴν Βύρσαν ἡ σπουδή· τὸ γὰρ ὀχυρώτατον τῆς πόλεως ἦν, καὶ οἱ πλέονες ἐς αὐτὴν συνεπεφεύγεσαν. τριῶν δ᾽ οὐσῶν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ἀνόδων ἐς αὐτὴν, οἰκίαι πυκναὶ καὶ ἑξώροφοι πανταχόθεν ἦσαν· ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι βαλλόμενοι, τὰς πρώτας τῶν οἰκιῶν κατέλαβον, καὶ ἀπ᾽ αὐτῶν ἠμύνοντο τοὺς ἐπὶ τῶν πλησίον. ὅτε δ᾽ αὐτῶν κρατήσειαν, ξύλα καὶ σανίδας τοῖς διαστήμασι τῶν στενωπῶν ἐπιτιθέντες, διέβαινον ὡς ἐπὶ γεφυρῶν. καὶ ὅδε μὲν ὁ πόλεμος ἦν ἐπὶ τῶν τεγῶν ἄνω· ἕτερος δ᾽ ἐν τοῖς στενωποῖς κατὰ τοὺς ἀπαντῶντας. στόνου δὲ καὶ οἰμωγῆς καὶ βοῆς πάντα καὶ ποικίλων παθῶν ἐνεπίμπλατο, κτεινομένων τε ἐν χερσὶ,

Lin. 34. *An* καὶ τότε ἐπὶ? *L.* 36. πλείονες *Edd. ex Reg. A. Pratuli usitatam Nostro formam, ex Reg. B. & Aug.* *L.* 37. ἐς *post* πλέονες *abest ab edit.* 1. *& Regiis.* *L.* 38. ἐξόροφοι *Edd. invitis omn. MSS.* *L.* 41. τῶν πλησίων *Edd. Rectius Aug. ex emend. ab eadem manu, & Ven.* *L.* 45. βοῆς καὶ οἰμωγῆς *Edd.*

cteatam, quæ circumdabat statuam, talentorum auri mille pondo, *deprædati sunt*; spoliaque gladiis concidentes, surdi ad præfectorum minas, non prius ad opus, ad quod vocati erant, se converterunt, quam prædam inter se divisissent.

128. Jam *Scipio* ad *expugnandam Byrsam* omne studium conferebat: nihil enim erat in tota urbe munitius, & eo plerique confugerant. Ad eam autem tribus viis adscendebatur a foro, circa quas undique imminebant continuæ ædes sex tabulatorum: ex quibus quum Romani telis lapidibusque peterentur; primoribus domibus expugnatis, ex eis depugnabant adversus hos qui proximas tenebant. Et quoties hos pepulerant, transversis tignis ac tabulis super angiportuum interstitia impositis, transibant tamquam pontibus. Dum ita *bellum gerebatur in tectis*; interim alii, ut forte invicem occurrebant, dimicabant *in imis viis*. Erant autem omnia plena gemitu, ejulatu, clamore, inter tristes varii generis casus; dum alii cæduntur cominus ferro,

A. U. 608. καὶ ζώντων ἔτι ῥιπτουμένων ἄνωθεν ἀπὸ τῶν τεγῶν ἐς τὸ ἔδαφος, καὶ φερομένων ἐνίων ἐπὶ δόρατα ὀρθὰ, ἢ αἰχμὰς ἄλλας, ἢ ξίφη. ἐνεπίμπρη δ᾽ οὐδὲν οὐδείς πω, διὰ τοὺς ἐπὶ τῶν τεγῶν, ἕως ἐπὶ τὴν Βύρσαν ἧκεν ὁ Σκιπίων· καὶ τότε τοὺς τρεῖς ὁμοῦ στενωποὺς ἐνεπίμπρη· καὶ τὸ αἰεὶ πιμπράμενον ἑτέροις ὁδοποιεῖν ἐκέλευεν, ἵνα εὐμαρῶς ὁ στρατὸς ἀλλασσόμενος διαθέοι.

CXXIX. Ἄλλη δ᾽ ἦν ἐκ τοῦδε ὄψις ἑτέρων κακῶν, τοῦ μὲν πυρὸς ἐπιφλέγοντος πάντα καὶ καταφέροντος, τῶν δὲ ἀνδρῶν τὰ οἰκοδομήματα οὐ διαιρούντων ἐς ὀλίγον, ἀλλ᾽ ἀθρόα βιαζομένων ἀνατρέπειν. ὅ τε γὰρ κτύπος ἐκ τοῦδε πολὺ πλείων ἐγίγνετο, καὶ μετὰ τῶν λίθων ἐξέπιπτον ἐς τὸ μέσον ἀθρόοι νεκροί. ζῶντές τε ἕτεροι, πρεσβύται μάλιστα, καὶ παιδία, καὶ γύναια, ὅσα τοῖς μυχοῖς τῶν οἰκιῶν ἐκέκρυπτο, οἱ μὲν, καὶ τραύματα φέροντες, οἱ δ᾽ ἡμίφλεκτοι, φωνὰς ἀηδεῖς ἀφιέντες. ἕτεροι δ᾽, ὡς ἀπὸ τοσοῦδε ὕψους μετὰ λίθων καὶ ξύλων καὶ πυρὸς ὠθούμενοι καὶ καταπίπτοντες, ἐς πολλὰ

Lin. 53. ἀλασσόμενος *Edd.* ἀλλασσόμενος *Regii.* *Ibid.* διαθέῃ *Edd.*

alii vivi e tectis in humum dejiciuntur, & nonnulli prolabentes erectis hastis excipiuntur, aut aliis spiculis, gladiisve. Nemo tamen adhuc ignem injiciebat ædibus, propter eos qui pugnabant in tectis, donec ad Byrsam evasit Scipio. Tum vero *tribus* simul *viis*, *quæ ad Byrsam ducebant*, *ignem subjici jussit*; constitutis, qui statim, prout quæque pars incendio collapsa esset, repurgarent ruinas; quo commodior esset transitus exercitui, quem vices mutare erat necesse.

129. Inde alia *calamitatum* exstiterunt *spectacula*; dum sparsum late *incendium cuncta devastat*, & viri ædificia lapidea non per partes destruunt, sed, summa vi connisi, una mole corruere cogunt. Hinc enim & fragor augebatur plurimum; & cum ruderibus confertim in publicum decidebant cadavera; & alii vivi decidebant, præsertim senes, & mulierculæ, & pueri, qui se in ædium latebris intimis abdiderant, pars vulnerati, pars semiusti, tetros clamores edentes; alii rursus tanta *ex celsitudine una* cum lapidibus, lignis, titioni-

σχήματα κακῶν διεσπῶντο, ῥηγνύμενοί τε καὶ καταπασσόμενοι. καὶ οὐδ' ἐς τέλος αὐτοῖς ταῦτα ἀπέχρη. λιθολόγοι γὰρ, ὅσοι πελέκεσι καὶ ἀξίναις καὶ κοντοῖς τὰ πίπτοντα μετέβαλλόν τε, καὶ ὡδοποίουν τοῖς διαθέουσιν, οἱ μὲν τοῖς πελέκεσι καὶ ταῖς ἀξίναις, οἱ δὲ ταῖς χηλαῖς τῶν κοντῶν, τούς τε νεκροὺς καὶ τοὺς ἔτι ζῶντας ἐς τὰ τῆς γῆς κοῖλα μετέβαλλον, ὡς ξύλα καὶ λίθους ἐπισύροντες ἢ ἀνατρέποντες τῷ σιδήρῳ· ἦν τε ἄνθρωπος ἀναπλήρωμα βόθρου. μεταβαλλόμενοι δ' οἱ μὲν ἐς κεφαλὰς ἐφέροντο, καὶ τὰ σκέλη σφῶν ὑπερίσχοντα τῆς γῆς ἤσπαιρον ἐπὶ πλεῖστον· οἱ δ' ἐς μὲν τοὺς πόδας ἔπιπτον κάτω, καὶ ταῖς κεφαλαῖς ὑπερεῖχον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. ἵπποι δ' αὐτοὺς διαθέοντες ἐς τὰς ὄψεις ἢ τὸν ἐγκέφαλον ἐκόλαπτον, οὐχ ἑκόντων τῶν ἐποχουμένων, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς· ἐπεὶ οὐδ' οἱ λιθολόγοι ταῦτ' ἔδρων

A. U. 608.

Lin. 65 sq. καταπασσόμενοι, *quum certius nil haberem, ex Editis retinui.* καταλασσόμενοι *dabant Regii; pro quo illud substituit C. Stephanus, Candidum fortasse secutus, qui vertit* membranatim spargebantur. κατασσόμενοι *dant Aug. Ven. & Vat. quod, nescio, an sit pro* καταϊσσόμενοι. *Magis placeret* κατασπαρασσόμενοι. *L. 67. Post verba* λιθολόγοι γὰρ ὅσοι πελέκεσι *desiderabantur in Edd. sedecim verba, & sequebantur statim illa (lin. 69.)* καὶ ταῖς ἀξίναις, οἱ δὲ ταῖς χηλαῖς. LACUNAM supplevi *ex Vat. Verbum* ὡδοποίουν *Candidus etiam in vers. lat. expressit. L. 70.* κόντων *Edd. L. 73.* καταβαλλόμενοι *Aug. Ven. rectius fortasse. L. 75.* ἔπαιρον *Aug. sed* ἤσπαιρον *in marg.* ἔσπαιρον *Ven. non male. L. 77.* δ' αὐτοὺς διαθέντες *edit. 1.*

bus, *prolapsi in varias formas distrahebantur, rumpebantur, lacerabantur.* Nec his finis fuit malorum. Nam purgatores ruderum, qui securibus, dolabris, furcis, removendo quidquid humi stratum erat, viam transeuntibus patefaciebant, iisdem instrumentis eademque opera & *mortuos et vivos in loca cava conjiciebant,* ceu ligna & lapides eos trahentes, aut ferramentis versantes. Ita hominum congerie complebantur foveæ; & in eas alii præcipites dati diu palpitabant, cruribus supra terram exstantibus; aliorum capita eminebant solo, humi defixis pedibus. Atque horum facies & cerebra obterebantur ungulis equorum; non quidem data opera equitum, sed festinatione. Nam nec cæmentarii, qui vias purgabant, data opera illud faciebant. Ve-

A. U. 608. ἑκόντες· ἀλλ' ὁ τοῦ πολέμου πόνος, καὶ ἡ δόξα τῆς νίκης ἐγγὺς, καὶ ἡ τοῦ στρατοῦ σπουδὴ, καὶ κήρυκες ὁμοῦ καὶ σαλπιγκταὶ πάντα θορυβοῦντες, χιλίαρχοί τε καὶ λοχαγοὶ μετὰ τῶν τάξεων ἐναλλασσόμενοι καὶ διαθέοντες, ἔνθους ἅπαντας ἐποίουν καὶ ἀμελεῖς τῶν ὁρωμένων, ὑπὸ σπουδῆς.

CXXX. Καὶ ταῦτα πονουμένων ἐδαπανήθησαν ἓξ ἡμέραι τε καὶ νύκτες· τῆς μὲν στρατιᾶς ἐναλλασσομένης, ἵνα μὴ κάμοιεν ὑπ' ἀγρυπνίας, καὶ κόπου, καὶ φόνου, καὶ ὄψεως ἀηδοῦς· Σκιπίωνος δ' ἀπαύστως ἐφεστῶτος, ἢ διαθέοντος, ἀΰπνου, καὶ σῖτον οὕτως ἐπὶ τῶν ἔργων αἱρουμένου, μέχρι κάμνων καὶ παρειμένος ἐκαθέζετο ἐφ' ὑψηλοῦ, τὰ γιγνόμενα ἐφορῶν. Πολλῶν δ' ἔτι πορθουμένων, καὶ τοῦ κακοῦ μακροτάτου δοκοῦντος ἔσεσθαι, προσέφυγον ἑβδόμης ἡμέρας αὐτῷ τινες ἐστεμμένοι στέμματα Ἀσκληπίεια. τόδε γὰρ ἦν τὸ ἱερὸν ἐν ἀκροπόλει μάλιστα τῶν ἄλλων ἐπιφανὲς καὶ πλούσιον· ὅθεν οἵδε

Lin. 83. ἀλασσόμενοι *Edd.* ἀλλασσόμενοι *Aug. Prætuli Vat.* *L.* 88. *pro* κόπου *dant* σκότου *Aug. Ven.* *L.* 89. ἀειδοῦς *Edd.* *L.* 93. μακροτάτα *Edd. Aug. Prætuli Vat.* *L.* 94. ἐστεμμένοι τε στεμμ. *Edd. Aug. Delevi* τε *cum Vat.*

rum contentio certaminis, & cogitatio propinquæ victoriæ, tum properatio militum, & præconum voces, tubarumque strepitus, & discurrentes tribuni centurionesque, qui sive recentes cohortes ad opus subducebant, sive fessos reducebant, cunctos veluti lymphatico quodam furore repleverant, ut præ studio non moverentur istorum spectaculorum fœditate.

130. *Hujusmodi labori insumti sex dies noctesque;* submissis subinde in vicem fessorum recentibus, ne perpetuis vigiliis, laboribus, cædibus, & tetris spectaculis deficerent. Solus *Scipio* sine cessatione urgebat, & discurrebat, insomnis, nec cibum nisi obiter inter labores capiens: donec præ lassitudine in loco edito consedit, ubi, quæ fierent, inspicere poterat. Quumque multa etiam tum vastarentur, & videretur diu duratura hæc calamitas; *die septimo* demum *nonnulli supplices confugerunt ad Scipionem*, præferentes *verbenas Æsculapii:* cujus templum longe omnium nobilissimum ditissimumque e-

τὰς ἱκετηρίας λαβόντες ἐδέοντο τοῦ Σκιπίωνος, περὶ μόνης συνθέσθαι σωτηρίας τοῖς ἐθέλουσιν ἐπὶ τῷδε τῆς Βύρσης ἐξιέναι. ὁ δὲ ἐδίδου, χωρὶς αὐτομόλων. καὶ ἐξῆεσαν αὐτίκα μυριάδες πέντε ἀνδρῶν ἅμα καὶ γυναικῶν, ἀνοιχθέντος αὐτοῖς στενοῦ διατειχίσματος. καὶ οὗτοι μὲν ἐφυλάσσοντο. Ὅσοι δ' αὐτόμολοι Ῥωμαίων ἦσαν, ἀμφὶ τοὺς ἐννακοσίους μάλιστα, ἀπογνόντες αὐτῶν, ἐς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀνέδραμον μετὰ Ἀσδρούβα καὶ τῆς γυναικὸς τῆς Ἀσδρούβα, καὶ δύο παίδων ἀῤῥένων. ὅθεν εὐμαρῶς αἰεὶ ἐμάχοντο, καίπερ ὄντες ὀλίγοι, διὰ τὸ ὕψος τοῦ τεμένους καὶ τὸ ἀπόκρημνον· ἐς ὃ καὶ παρὰ τὴν εἰρήνην διὰ βαθμῶν ἑξήκοντα ἀνέβαινον. ὡς δὲ ὅ τε λιμὸς αὐτοὺς καθῄρει, καὶ ἡ ἀγρυπνία, καὶ ὁ φόβος, καὶ ὁ πόνος, τοῦ κακοῦ προσπελάζοντος, τὸ μὲν τέμενος ἐξέλιπον, ἐς δὲ τὸν νεὼν αὐτοῦ καὶ τὸ τέγος ἀνέτρεχον. A. U. 608.

CXXXI. Κἀν τούτῳ λαθὼν ὁ Ἀσδρούβας ἔφυγε πρὸς τὸν Σκιπίωνα μετὰ θαλῶν· καὶ αὐτὸν ὁ Σκιπίων ἐκά-

Lin. 4. ἀπογνῶντες *edit.* 1. *Ibid.* αὐτῶν *edit.* 2. 3. *invitis MSS. Ibid. ſq.* Ἀσκληπίειον *h. l. Edd.* Ἀσκληπεῖον (*ſic*) *h. l. Aug. L.* 5 *ſq.* τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ δύο *Edd. L.* 10. *articulis* ἡ *ad* ἀγρυπνία, *&* ὁ *ad* φόβος, *caret Aug. L.* 14. θαλλῶν *edit.* 2. 3.

rat in arce. Ex hoc igitur templo illi corollis ſupplicibus captis, *de ſalute tantum ut paciſci vellet Scipio*, orabant, concedenda his, qui ea conditione vellent arce excedere. Et impetratum eſt, exceptis transfugis: *exiveruntque* mox *quinquaginta millia virorum promiſcue ac mulierum*, transmiſſa per anguſtam portam antemuralem; quibus ſtatim adpoſita eſt cuſtodia. *Transfugæ* autem Romanorum, circiter nongenti, deſperata ſalute, *in Æſculapii templum* ſe receperunt *cum Aſdrubale & uxore duobuſque filiis* Aſdrubalis: unde facile repugnabant, quamvis pauci numero, ut e loco edito & impoſito rupibus; nam pacis etiam tempore in ipſam aream templi ſexaginta gradibus adſcendebatur. Tandem fame, vigiliis, pavore, laboribus confecti, adpropinquante jam ultimo exitio, relicta area, in ipſam ædem ſummumque tectum templi ſeſe proripuerunt.

131. Per eam occaſionem *Aſdrubal*, imprudentibus ceteris, *ad Scipionem* cum ramis

A. U. 608. θισε πρὸ ποδῶν ἑαυτοῦ, καὶ τοῖς αὐτομόλοις ἐπεδείκνυεν. οἱ δ᾽ ὡς εἶδον, ᾔτησαν ἡσυχίαν σφίσι γενέσθαι· καὶ γενομένης, Ἀσδρούβᾳ μὲν ἐλοιδορήσαντο πολλὰ καὶ ποικίλα, τὸν δὲ νεὼν ἐνέπρησάν τε, καὶ κατεκαύθησαν. τὴν δὲ γυναῖκα τοῦ Ἀσδρούβα, λέγουσιν, ἁπτομένου τοῦ πυρὸς, ἀντικρὺ τοῦ Σκιπίωνος, γενομένην, κατακοσμήσασθαί τε ὡς ἐν συμφοραῖς ἐδύνατο, καὶ παραστησαμένην τὰ τέκνα, εἰπεῖν ἐς ἐπήκοον τοῦ Σκιπίωνος· Σοὶ μὲν οὐ νέμεσις ἐκ θεῶν, ὦ Ῥωμαῖε· ἐπὶ γὰρ πολεμίαν ἐστράτευσας. Ἀσδρούβαν δὲ τόνδε, πατρίδος τε καὶ ἱερῶν καὶ ἐμοῦ καὶ τέκνων προδότην γενόμενον, οἵ τε Καρχηδόνος δαίμονες ἀμύναιντο, καὶ σὺ μετὰ τῶν δαιμόνων. Εἶτ᾽ ἐς τὸν Ἀσδρούβαν ἐπιστρέψασα, εἶπεν· Ὦ μιαρὲ, καὶ ἄπιστε, καὶ μαλακώτατε ἀνδρῶν, ἐμὲ μὲν καὶ τοὺς ἐμοὺς παῖδας τόδε τὸ πῦρ θάψει· σὺ δὲ τίνα κοσμήσεις θρίαμβον, ὁ τῆς μεγάλης Καρχηδόνος ἡγεμών; τίνα δ᾽ οὐ

Lin. 15. πρὸς ποδῶν *Edd. Secus Aug. Ven.* *L.* 16. ὡς ἴδον *Edd. Rectius Aug.* *L.* 17. Ἀσρούβαν μὲν *Aug.* *L.* 23. ἐπὶ γὰρ πολεμίων *Aug. Ven.* *L.* 27. ἐπιστρέψασθαι, εἰπεῖν *Edd. ac nescio an Vat.* ἐπιστρέψασθαι εἶπεν *Regii.* ἐπιτρέψασα εἶπεν *Aug.* ἐπιστρέψασα εἶπεν *Ven. Rectius fortaſſe retinebitur vulgatum* ἐπιστρέψασθαι, *deleto* εἰπεῖν.

ſupplicibus *profugit.* Quem Scipio, juſſum adſidere ſibi ad pedes, oſtendit transfugis. Quo conſpecto, illi poſtularunt ſilentium; ſilentioque impetrato, poſt effuſa in Aſdrubalem multa variaque convicia, *templum incenderunt*, & ſimul cum templo concremati ſunt. Fertur autem, dum accenditur ignis, UXOR ASDRUBALIS, ornata quam commodiſſime pro tempore poterat, conſtitiſſe *ex adverſo Scipionis* cum duobus filiis, & clara voce dixiſſe: „Tibi quidem, *ROMANE*, dii ſint propitii, qui jure belli uteris! Ab hoc autem *Aſdrubale*, & patriæ, & ſacrorum, & mei, filiorumque proditore, *genii Carthaginis* pœnas exigant, tuque cum illis!" Deinde ad *Aſdrubalem* converſa; „*Sceleſte*, inquit, & *perfide*, & effœminatiſſime virorum omnium! me quidem, & hos meos filios, hic ignis ſepeliet: tu vero quem tandem decorabis triumphum? *dux magnæ Carthaginis!* & quas non pœnas dabis huic, cui nunc ſup-

δώσεις δίκην τῶνδε, ὦ παρακαθέζῃ; Τοσαῦτ' ὀνειδίσασα, κατέσφαξε τοὺς παῖδας, καὶ ἐς τὸ πῦρ αὐτούς τε καὶ ἑαυτὴν ἐπέῤῥιψεν. ὧδε μέν φασι τὴν Ασδρούβα γυναῖκα, ὡς αὐτὸν ἐχρῆν Ασδρούβαν, εἰποῦσαν, ἀποθανεῖν. A. U. 608.

CXXXII. Ὁ δὲ Σκιπίων, πόλιν ὁρῶν ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ἀνθήσασαν ἀπὸ τοῦ συνοικισμοῦ, καὶ γῆς τοσῆσδε καὶ νήσων καὶ θαλάσσης ἐπάρξασαν, ὅπλων τε καὶ νεῶν καὶ ἐλεφάντων καὶ χρημάτων εὐπορήσασαν ἴσα ταῖς ἀρχαῖς ταῖς μεγίσταις, τόλμῃ δὲ καὶ προθυμίᾳ πολὺ διασχοῦσαν, (ἥ γε, καὶ ναῦς καὶ ὅπλα πάντα περιῃρημένη, τρισὶν ὅμως ἔτεσιν ἀντέσχε πολέμῳ τοσῷδε καὶ λιμῷ) τότε ἄρδην τελευτῶσαν ἐς πανωλεθρίαν ἐσχάτην· λέγεται μὲν δακρῦσαι, καὶ φανερὸς γενέσθαι κλαίων ὑπὲρ πολεμίων. ἐπὶ πολὺ δ' ἔννους ἐφ' ἑαυτοῦ γενόμενός τε, καὶ συνιδὼν, ὅτι καὶ πόλεις καὶ ἔθνη καὶ ἀρχὰς ἁπάσας δεῖ μεταβαλεῖν, ὥσπερ ἀνθρώπους, δαίμονα, καὶ τοῦτ' ἔπαθε μὲν Ἴλιον, εὐτυχής ποτε πόλις, ἔπαθε δὲ

Lin. 34. *Miror, ni* ἐκοῦσαν, *pro* εἰποῦσαν, *quod alienum eſt hoc loco, ſcripſerit Appianus.* *L.* 42. πανολεθρίαν *Aug.* *L.* 46. μεταλαβεῖν *Regii & Aug. ſed margo Reg. B.* μεταβαλεῖν. *Ibid.* ὥσπερ ἀνθρώπου δαίμονα *Edd.* *L.* 47 *ſq.* ἔπαθε δὲ καὶ Ασσυρ. *Edd. ex Reg. A.* ἔπαθε δὲ Ασσυρ. *Reg. B.*

plex adſides?" His exprobratis, *jugulavit filios*, *conjecitque in ignem*, *& ſeipſam inſuper*. Hunc ajunt fuiſſe *uxoris exitum*, qualis ipſum *Aſdrubalem* potius decuerat.

132. At SCIPIO, urbem, per annos, ex quo condita fuerat, ſeptingentos eximio ſplendore celebratam; terra marique tam late dominam; armorum, claſſium, elephantorum, pecuniarum copiis cum maximo quovis regno conferendam; fortitudine vero & induſtria multum etiam eminentem, quando, ademtis navibus armiſque, tamen per triennium famem & bellum ſuſtinuit: hanc igitur urbem funditus tunc deleri exſtinguique videns SCIPIO, *illacrimaſſe* dicitur, & *propalam defleviſſe fortunam hoſtium.* Ac diu quum meditabundus ſecum cogitaſſet, *urbium, populorum, imperiorum omnium, non minus quam hominum, in mutationem proclivem eſſe fortunam;* idque & *Ilium*, fortunatam quondam urbem, idemque *Aſſyriorum*

A. U. 608. ἡ Ἀσσυρίων καὶ Μήδων καὶ Περσῶν ἐπ' ἐκείνοις ἀρχὴ, μεγίστη γενομένη, καὶ ἡ μάλιστα ἔναγχος ἐκλάμψασα ἡ Μακεδόνων· εἴτε ἑκὼν, εἴτε προφυγόντος αὐτὸν τοῦδε τοῦ ἔπους·

> Ἔσσεται ἦμαρ, ὅταν ποτ' ὀλώλῃ Ἴλιος ἱρὴ,
> καὶ Πρίαμος, καὶ λαὸς ἐϋμελίω Πριάμοιο.

Πολυβίου δ' αὐτὸν ἐρομένου σὺν παῤῥησίᾳ, (καὶ γὰρ ἦν αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος) ὅ τι βούλοιτο ὁ λόγος· Φασὶν, οὐ φυλαξάμενον, ὀνομάσαι τὴν πατρίδα σαφῶς, ὑπὲρ ἧς ἄρα, ἐς τἀνθρώπεια ἀφορῶν, ἐδεδίει. καὶ τάδε μὲν Πολύβιος αὐτὸς ἀκούσας συγγράφει.

CXXXIII. Σκιπίων δ', ἐπεὶ κατέσκαπτο Καρχηδὼν, ἐπὶ μέν τινα ἡμερῶν ἀριθμὸν ἐπέτρεψε τῇ στρατιᾷ διαρπάζειν, ὅσα μὴ χρυσὸς ἢ ἄργυρος ἢ ἀναθήματα ἦν. μετὰ δὲ τοῦτ' ἀριστεῖα πολλὰ διαδοὺς ἅπασι, χωρὶς τῶν ἐς τὸ Ἀπολλώνιον ἁμαρτόντων, ναῦν μὲν ὀξυτάτην κοσμή-

Lin. 50. Exciderit-ne, an recte absit, verbum φῆναι *vel* ἀναβοῆσαι, *aut aliud simile, paulisper addubito. L. 58.* ἀκοῦσαι *Aug.* se audisse meminit. *Cand. Ibid.* συγγράφειν *edit. 1. L. 62.* διδοὺς ἅπασι *Edd. Aug. Prætuli Vat. L. 63.* Ἀπολλώνειον *Edd. Rectius Aug.*

& *Medorum*, & post hos *Persarum* imperium, amplissimum omnium, & nuperrime exstinctum *Macedonicum*, esse expertum; sive consulto, sive mentem præcurrente lingua, versus illos Poëtæ pronunciavit:

> *Jamque dies aderit, quo concidat Ilion ingens,*
> *Et Priamus Priamique ruat plebs armipotentis.*

Et a POLYBIO pro familiaritate, (fuerat enim is *præceptor Scipionis*) interrogatus, quid sibi vellent ea verba; non dubitavit ingenue fateri, *cogitationem incidisse sibi de patria, cui timeret, vices rerum humanarum considerans.* Id quod ipse *Polybius*, qui ex ore ejus verba ista audivit, memoriæ mandavit.

133. Diruta Carthagine, *militibus Scipio* per definitum dierum numerum *concessit, ut diriperent* quidquid superesset, præter aurum argentumque & templorum donaria. Deinde *militaria dona* multa imperator distribuit omnibus, exceptis his, qui Apollinis fanum violarant: ex-

σας λαφύροις, ἄγγελον τῆς νίκης ἔστειλεν ἐς Ῥώμην. ἐς *A. U.* 608. δὲ Σικελίαν περιέπεμπεν, ὅσα Καρχηδόνιοι σφῶν ἀναθήματα κοινὰ πολεμοῦντες ἔλαβον, ἐλθόντας ἐπιγιγνώσκειν καὶ κομίζεσθαι. ὃ καὶ μάλιστα αὐτὸν ἐδημαγώγησεν, ὡς μετὰ τοῦ δυνατοῦ φιλάνθρωπον. ἀποδόμενος δὲ τὴν λείαν τὴν περισσὴν, ὅπλα καὶ μηχανήματα καὶ ναῦς ἀχρήστους Ἄρεϊ καὶ Ἀθηνᾷ διαζωσάμενος αὐτὸς ἔκαιε, κατὰ τὰ πάτρια.

CXXXIV. Οἱ δ᾽ ἐν Ῥώμῃ, ὡσαύτως τὴν ναῦν ἰδόντες, καὶ τῆς νίκης περὶ δείλην ἑσπέραν πυθόμενοι, ἐς τὰς ὁδοὺς ἐξεπήδων, καὶ διενυκτέρευον μετ᾽ ἀλλήλων, ἡδόμενοι καὶ συμπλεκόμενοι, ὡς ἄρτι μὲν ἐλεύθεροι φόβων γεγονότες, ἄρτι δ᾽ ἄρχοντες ἑτέρων ἀσφαλῶς, ἄρτι δὲ βέβαιον τὴν πόλιν ἔχοντες, καὶ νενικηκότες οἵαν οὔτινα πρότερον ἄλλην νίκην. πολλὰ μὲν γὰρ αὐτοῖς συνῄδεσαν ἔργα λαμπρὰ, πολλὰ δὲ τοῖς πατράσιν, ἔς τε Μακεδόνας καὶ

Lin. 65. ἔπεμπεν *Edd.* *L.* 72. οἱ δ᾽ ἐν ἄστει *Vat.* *Ib. incommoda videtur vox* ὡσαύτως: *qua cum Candido omissa, mallem* οἱ δ᾽ ἐν ἄστει Ῥωμαῖοι, *ut sæpe alibi.* *L.* 75. φόβων *edit.* 1. *invit. MSS. ex quo* φόβου *factum in edit.* 2. 3. *Correxi ex Aug.* *L.* 78. νίκην, *quo carent Editi, ex Aug. & Ven. adjeci; sed nomen illud proxime post* νενικηκότες *puto reponendum.* *Ibid.* αὐτοῖς *edit.* 2. 3. αὐτῆς *Aug.*

ornatamque spoliis *navim* celerrimam *Romam misit, victoriæ nunciam*. *Siciliæ* quoque *populis* passim denunciavit, ut *erepta* sibi olim *a Pœnis*, insulam bello infestantibus, *donaria repeterent*, quæcumque quidem agnoscere possent. Quæ res maxime conciliavit ei favorem populorum, ut qui cum fortitudine benignitatem conjungeret. Præda deinde, quæ supererat, divendita; arma, machinasque, & naves inutiles, *Marti Minervæque* sacratas, accinctus ipse cremavit, more patrio.

134. *Romæ* vero postquam navis conspecta est, & *victoria nunciata* sub vesperam; vulgo procurrerunt in publicum, & eam *noctem exegerunt inter gratulationes complexusque mutuos*; tamquam nunc primum metu periculisque essent soluti, nunc stabilitum imperium in populos, nunc confirmatam haberent rei publicæ salutem; victoriaque potiti essent, qualis ad eam diem nulla contigisset. Norant enim multa a se gesta egregie, multa item a suis majoribus, contra Macedo-

A. U. 608. Ἴβηρας, καὶ ἐς Ἀντίοχον τὸν Μέγαν ἔναγχος, καὶ περὶ αὐτὴν Ἰταλίαν· πόλεμον δ᾽ οὐδένα ἄλλον οὕτως ἐπὶ θύραις ἐπίφοβον αὐτοῖς ᾔδεσαν, διά τε ἀνδρείαν καὶ φρόνημα καὶ τόλμαν ἐχθρῶν, καὶ ἀπιστίαν ἐν σφίσιν, ἐπικίνδυνον γενόμενον. ἀνέφερον δὲ καὶ ὧν ἔπαθον ὑπὸ Καρχηδονίων, ἔν τε Σικελίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ, καὶ περὶ αὐτὴν Ἰταλίαν ἑκκαίδεκα ἔτεσιν, Ἀννίβου τετρακόσια ἐμπρήσαντος ἄστη, καὶ μυριάδας ἀνδρῶν τριάκοντα ἐν μόναις μάχαις ἀνελόντος, ἐπί τε τὴν Ῥώμην πολλάκις ἐλάσαντος, καὶ ἐς ἔσχατον κινδύνου συναγαγόντος. ὧν ἐνθυμούμενοι μάλιστα, ἐξίσταντο περὶ τῆς νίκης, ἐς ἀπιστίαν αὐτῆς· καὶ αὖθις ἀνεπυνθάνοντο ἀλλήλων, εἰ τῷ ὄντι Καρχηδὼν κατέσκαπται· ἐλεσχήνευόν τε δι᾽ ὅλης νυκτὸς, ὅπως μὲν αὐτῶν τὰ ὅπλα περιῃρέθη, καὶ ὅπως αὐτίκα παρὰ δόξαν ἐτεκλήναντο

Lin. 82. αὐτοῖς edit. 2. 3. iterum invitis MSS. L. 83. Delenda videtur præpoſ. ἐν ante σφίσιν, cum ſeq. diſtinctione: quod & Muſgravius monuit. Sed nec ſic ſatis plana ſunt omnia. L. 89. ἐς ante ἔσχατον carent Aug. & Vat. male. Ibid. κίνδυνον Edd. ex Reg. A. L. 91 ſq. κατέσκαπτο Edd. invitis omn. MSS. L. 93. ὅπως αὐτοὶ παρὰ δόξαν Edd. Aug. Prætuli Vat.

nas, contra Hiſpanos, & noviſſime contra magnum Antiochum, atque in ipſa etiam olim Italia. Sed nullum noverant bellum tam propinquum, & quod adeo pæne ante fores ipſos terruiſſet, ſicut *Punica bella*; quæ non minus ob fortitudinem & conſilium & audaciam hoſtium, quam ob perfidiam eorumdem, periculoſa Romanis fuiſſent. Repetebantque memoria inter ſe, quidquid a Carthaginienſibus paſſi eſſent, ſive in Sicilia, ſive in Hiſpania, ſive in ipſa Italia per annos ſedecim; quo ſpatio Annibal quadringenta deleverat oppida, & ſolis in præliis occiderat trecenta virorum millia; & Urbem quoque, admoto non ſemel exercitu, in extremum adduxerat periculum. Quas res reputantes, *tanta admiratione victoriæ* illius erant *perculſi*, ut vix fidem poſſent adhibere, rogitarentque iterum alii alios, *ſatis-ne certo conſtaret, dirutam eſſe Carthaginem?* Atque ita noctem totam traducebant confabulando, differendoque, quomodo exarmati Pœni, præter opinionem

ἐτεκτήναντο ἕτερα· ὅπως δὲ τὰς ναῦς ἀφῃρέθησαν, καὶ στόλον ἐπήξαντο πολὺν ἐξ ὕλης παλαιᾶς· τό τε στόμα τοῦ λιμένος ὡς ἀπεκλείσθη, καὶ στόμα ὡς ὠρύξαντο ἕτερον ἡμέραις ὀλίγαις. καὶ τὸ τῶν τειχῶν ὕψος αὐτοῖς διὰ στόματος ἦν, καὶ τὰ τῶν λίθων μεγέθη, καὶ τὸ πῦρ ὃ πολλάκις ταῖς μηχαναῖς ἐπήνεγκαν. ὅλως τε τὸν πόλεμον, ὡς ὁρῶντες ἄρτι γιγνόμενον, ἀλλήλοις διετύπουν· καὶ ἐς τὰς φαντασίας τῶν λεγομένων τῷ σχήματι τοῦ σώματος συνεφέροντο. καὶ τὸν Σκιπίωνα ὁρᾶν ἐδόκουν ἐπὶ κλιμάκων, ἐπὶ νεῶν, ἐν πύλαις, ἐν μάχαις, πανταχοῦ διαθέοντα. οὕτω μὲν οἱ Ῥωμαῖοι διενυκτέρευσαν.

A. U. 608.

CXXXV. Ἅμα δ' ἡμέρᾳ, θυσίαι τε καὶ πομπαὶ τοῖς θεοῖς ἐγίγνοντο κατὰ φυλὴν, καὶ ἀγῶνες ἐπὶ τούτοις, καὶ θέαι ποικίλαι. δέκα δὲ σφῶν αὐτῶν ἡ βουλὴ τοὺς ἀρίστους ἔπεμπε, διαθησομένους Λιβύην μετὰ Σκιπίωνος ἐς τὸ Ῥωμαίων συμφέρον. οἱ Καρχηδόνος μὲν εἴ τι περίλοιπον ἔτι ἦν, ἔκριναν κατασκάψαι Σκιπίωνα, καὶ

Lin. 95. ἐπήξαντο πλ - - - ὺν *ſic Vat. forſan pro* πάλιν πολὺν *&c.* denuo fecerunt *Cand.*

opinionem ſtatim fabricaverint alia arma; quomodo, navibus ademtis, novas naves ædificaverint e veteri materia; occluſoque portus oſtio, diverſa parte fodientes, intra paucos dies aperuerint oſtium aliud. Celebrabant & mœnium altitudinem, & ſaxorum molem, ignemque ſæpius in Romanorum machinas injectum: omninoque *totam recens geſti belli faciem quaſi oculis ſibi mutuo repræſentabant*, narrationem etiam geſtibus ad rerum geſtarum ſimilitudinem adjuvando: ut ſibi ſpectare viderentur *Scipionem in ſcalis, in navibus, ad portas, in prœliis, huc illuc curſitantem, & nuſquam non præſentem.* Atque ita quidem eam noctem exegit populus.

135. Ubi vero dies illuxit, *ſacrificia ſupplicationeſque* tributim agebantur circa deorum pulvinaria: variaque *ſpectacula* celebrabantur. *Senatus* autem *x. legatos*; e patrum ordine nobiliſſimos, *miſit in Africam*, ut cum *Scipione* in commodum reipublicæ ordinarent eam provinciam. Hi, quidquid ſupererat Carthaginis, id a Scipione decreverunt porro diruendum: in-

A. U. 608.

οἰκεῖν αὐτὴν ἀπεῖπον ἅπασι· καὶ ἐπηράσαντο, μάλιστα περὶ τῆς Βύρσης, εἴ τις οἰκήσειεν αὐτὴν, ἢ τὰ καλούμενα Μέγαρα· ἐπιβαίνειν δὲ οὐκ ἀπεῖπον. ὅσαι δὲ πόλεις συμμεμαχήκεσαν τοῖς πολεμίοις ἐπιμόνως, ἔδοξε καθελεῖν ἁπάσας· καὶ ὅσαι Ῥωμαίοις βεβοηθήκεσαν, χώραν ἔδωκαν ἑκάστῃ τῆς δορικλήτου, καὶ πρῶτον μάλιστα Ἰτυκαίοις τὴν μέχρι Καρχηδόνος αὐτῆς καὶ Ἱππῶνος ἐπὶ θάτερα. τοῖς δὲ λοιποῖς φόρον ὥρισαν ἐπὶ τῇ γῇ καὶ ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ἀνδρὶ καὶ γυναικὶ ὁμοίως. καὶ στρατηγὸν ἐτήσιον αὐτοῖς ἐκ Ῥώμης ἐπιπέμπειν ἔκριναν. οἱ μὲν δὴ, ταῦτα προστάξαντες, ἀπέπλεον ἐς Ῥώμην. Ὁ δὲ Σκιπίων ἐποίει τὰ δόξαντα, καὶ θυσίας ἐτέλει καὶ ἀγῶνας ἐπὶ τῇ νίκῃ. Ὡς δὲ αὐτῷ πάντα ἐξετετέλεστο, διαπλεύσας, ἐπιφανέστατα δὴ πάντων διεθριάμβευε πολύχρυσον θρίαμβον, ἀγαλμάτων τε γέμοντα καὶ ἀναθημάτων, ὅσα Καρχηδόνιοι χρόνῳ πολλῷ καὶ συνεχέσι νίκαις ἐκ πάσης γῆς

Lin. 12. ἐπειράσαντο *edit.* 1. *Ib. post* ἐπηράσαντο *omittunt hypostigmen Aug. Reg. A.* *L.* 17. δορυκλήτου *Edd. & h. l. etiam Aug. quod ex plurimis aliis Nostri locis in* δορικλ. *mutavi.* *L.* 18. Ἵππωνος *Edd. correxi ex Aug.* *L.* 21. αὐτῆς ἐκ Ῥωμ. *edit.* 1. *L.* 24. ἐξετέλεστο *edit.* 1.

terdixeruntque, ne quis ibi habitaret; additis etiam *diris devotionibus*, siquis contra faceret, præsertim *siquis Byrsam Megarave denuo conderet:* ceterum aditus loci nemini negatus est. Placuit &, civitates, quæ hostium eo bello sociæ fuissent, omnes ad unam delere, partemque agrorum bello partorum adtribuere sociis Romani populi: & *Uticensibus* quidem maxime, quidquid *ab utroque latere Carthaginem & Hipponem usque* protenditur, adtribuerunt. Ceteris tributum impositum fuerunt, cum in agros, tum in corpora, mulierum pariter ac virorum. Decreveruntque, ut *prætor annuus* ad eos Roma mitteretur. Quibus ita ordinatis, in urbem reversi sunt legati. *Scipio* vero, mandata illorum exsecutus, sacrificia ludosque votivos persolvit diis immortalibus. Ac perfectis rite omnibus, *domum repetiit;* & *triumpho omnium clarissimo urbem est invectus*, splendente aureis permultis statuis ac donariis, quæ Carthaginienses per tot ætates, ex tot victoriis, toto orbe partis,

συνενηνόχασιν ἐς Λιβύην. Τότε δ᾽ ἦν, ὅτε καὶ κατὰ Μα- A. U.
κεδόνων, ἁλόντος Ἀνδρίσκου τοῦ Ψευδοφιλίππου, τρίτος 608.
ἤγετο θρίαμβος, καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πρῶτος ὑπὸ
Μομμίου. καὶ ἦν ταῦτα ἀμφὶ τὰς ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν
ὀλυμπιάδας.

CXXXVI. Χρόνῳ δ᾽ ὕστερον, Γαΐου Γράκχου δημαρ- 631.
χοῦντος ἐν Ῥώμῃ, καὶ στάσεων οὐσῶν ἐξ ἀπορίας, ἔδοξε
κληρούχους ἐς Λιβύην πέμπειν ἑξακισχιλίους. διαγραφο-
μένων δ᾽ ἀμφὶ τὴν Καρχηδόνα τῶν θεμελίων, λύκοι τὰ
θεμέλια ἀθρόα διέσπασαν καὶ συνέχεαν. καὶ τότε μὲν
ἀνέσχεν ἡ βουλὴ τοῦ συνοικισμοῦ. χρόνῳ δὲ αὖθις, ὁπότε 708.
Γάϊος Καῖσαρ, ὁ καὶ δικτάτωρ ὕστερον αὐτοῖς διὰ νίκης
γενόμενος, Πομπήϊον ἐς Αἴγυπτον ἐδίωκε, καὶ τοὺς Πομ-
πηΐου φίλους ἐς Λιβύην ἀπ᾽ Αἰγύπτου, λέγεται, τῇ Καρ-
χηδόνι παραστρατοπεδεύων, ὑπ᾽ ἐνυπνίου στρατὸν πολὺν
ἰδὼν κλαίοντα, ἐνοχληθῆναι, καὶ αὐτίκα ἑαυτῷ εἰς μνή-

Lin. 33. Χρόνον δ᾽ ὕστ. *Edd. male.* *L.* 39. ὕστερον αὐτῆς *Edd. ex Reg. A.* *Ibid.* διὰ νίκας *maluit Musgr.* διανίκης, *tanquam una voce, Aug. ut* διανεκὴς *vel* διανεκὲς *scriptum fuisse ab Appiano, possis cogitare.* *L.* 42. Καρχ. στρατοπεδεύων *Edd. Aug.* *Ibid.* ἐπ᾽ ἐνυπνίου *Aug. Ven.*

comportaverant in Africam. Incidit autem hic triumphus in idem *tempus*, *quo de Macedonibus et Andrisco*, qui *Pseudophilippus* vocabatur, tertio *triumphatum est*; & *quo ex Achaja* primum triumphavit *Mummius*: circa *Olympiadem centesimam sexagesimam.*

136. Sed aliquanto post, in *C. Gracchi tribunatu*, exortis Romæ seditionibus ob inopiam, placuit *colonorum sex millia in Africam* mitti. Cui coloniæ quum fundamenta designarentur in solo dirutæ Carthaginis, *lupi signa terminorum* omnia *evulserunt* confuderuntque. Quo factum est, ut tum quidem senatus rem inhibuerit. Rursum vero interjecto tempore, *C. Cæsar*, is qui postea Dictator Romanorum Perpetuus creatus est, quum, Pompejum in Ægyptum persecutus, ex Ægypto contra amicos Pompeji profectus esset in Africam, castraque prope Carthaginem haberet, dicitur, permotus insomnio, quo magnus exercitus, ploratus edens, sese ei obtulerat, statim in memoria-

A. U. 710. μην ὑπογράψασθαι, Καρχηδόνα συνοικίζειν. καὶ μετ' οὐ πολὺ τῶν ἀπόρων αὐτὸν ἐς Ῥώμην ἐπανελθόντα περὶ γῆς παρακαλούντων, συνέτασσεν, ὡς πέμψων τοὺς μὲν ἐς τὴν Καρχηδόνα, τοὺς δ' ἐς Κόρινθον. ἀλλ' ὅδε μὲν θᾶσσον ἀνῃρέθη πρὸς ἐχθρῶν ἐν τῷ Ῥωμαίων βουλευτηρίῳ. ὁ δ' ἐκείνου παῖς Ἰούλιος Καῖσαρ, ὁ Σεβαστὸς ἐπίκλησιν, ἐντυχὼν ἄρα ταῖς ὑπογραφαῖς τοῦ πατρὸς, συνῴκισε τὴν νῦν Καρχηδόνα, ἀγχοτάτω μάλιστα ἐκείνης, φυλαξάμενος τῆς πάλαι τὸ ἐπάρατον. οἰκήτοράς τε Ῥωμαίους μὲν αὐτὸν τρισχιλίους μάλιστα πυνθάνομαι, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐκ τῶν περιοίκων, συναγαγεῖν. Ὧδε μὲν Λιβύης τῆς ὑπὸ Καρχηδονίοις Ῥωμαῖοι κατέσχον, καὶ Καρχηδόνα κατέσκαψάν τε, καὶ συνῴκισαν αὖθις μετὰ ἔτη τῆς σκαφῆς ἑκατὸν καὶ δύο.

Lin. 45. *Post* ἐς Ῥώμην *inserendum duxi particip.* ἐπανελθόντα, *invitis quidem Codd. nostris; nisi quod Candidus dederit* cum Romam rediisset. *L.* 51. ἀγχιτάτω *Edd.* *L.* 56. συνῴκησαν *Regii & Aug.* *Ibid. sq.* τῆς καφῆς *Aug. mend. Mallem* κατασκαφῆς.

les tabulas retulisse *de colonia Carthaginem deducenda.* Ac non multo post, reversus in urbem, quum pauperes ab eo agros flagitarent, descripsit, quos Carthaginem, & alios, quos Corinthum, mitteret. Sed Cæsare ab inimicis in curia citius occiso; filius illius, *Julius Cæsar* cognomine *Augustus*, quum in commentariis patris descriptionem istam reperisset, *condidit eam, quæ nunc est, Carthaginem*, proxime locum quo vetus illa steterat, antiquas devotiones cavens. Eo Romanorum colonorum missa ferme tria millia, invenio; reliqui ex vicinis locis adjecti. Atque ita Africa sub Romanorum cessit potestatem: & Carthago, tunc a Romanis diruta, ab eisdem post annum secundum & centesimum quam eversa erat, instaurata est.

A. U.

ΕΚ ΤΗΣ

ΝΟΜΑΔΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ ΕΚΛΟΓΑΙ.

I. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Ὅτι Μέτελλος ἀνεζεύγνυεν ἐς Λιβύην τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις, 645.
αἰτίαν ἔχων παρὰ τῷ στρατῷ βραδυτῆτος ἐς τοὺς πολεμίους, καὶ ἐπὶ σφίσιν ὠμότητος. σφόδρα γὰρ τοὺς ἁμαρτάνοντας ἐκόλαζεν.

II. ΕΚΛ. ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΗΣ ΚΑΙ ΚΑΚΙΑΣ.

Ὅτι Μέτελλος Βαγαίων ἀνῄρει τὴν βουλὴν ὅλην, ὡς τὴν 646.
φρουρὰν προδόντας Ἰογόρθᾳ· καὶ τὸν φρούραρχον Τουρπίλιον, ἄνδρα Ῥωμαῖον, οὐκ ἀνυπόπτως ἑαυτὸν ἐγχειρίσαντα τοῖς πολεμίοις, ἐπαπέκτεινε τῇ βουλῇ. Θρᾷκας

Lin. 6 ſq. emendavi mendoſum Τουρτίλιον.

EX

LIBRI OCTAVI

DE REBUS LIBYCIS

PARTE POSTERIORI

DE REBUS NUMIDICIS

EXCERPTA.

I. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Metellus in Africam provinciam ſe recepit; militibus eum ſegnitiæ in hoſtes, & ſævitiæ in ſuos, incuſantibus. Quippe delicta militaria acerbiſſime caſtigare ſolebat.

II. *Excerptum* PEIRESCIANUM.

Metellus cunctos *Vaccenſium* ſenatores neci dedit, eo quod Romanum præſidium *Jugurthæ* prodiderant. Ipſum quoque præfectum [præſidii *Turpilium*, civem Romanum, qui non ſine proditionis ſuſpicione hoſtibus ſemet dediderat, extremo ſupplicio adfecit. Thracas præterea ac Li-

A. U. δὲ καὶ Λίγυας αὐτομόλους λαβὼν παρὰ Ἰογόρθα, τῶν μὲν τὰς χεῖρας ἀπέτεμνε, τοὺς δὲ ἐς τὴν γῆν μέχρι γαστρὸς κατώρυσσε, καὶ περιτοξεύων ἢ ἐσακοντίζων, ἔτι ἐμπνέουσι πῦρ ὑπετίθει.

III. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

647. Ὅτι τοῦ Μαρίου ἐς Κίρταν ἀφικομένου, πρέσβεις Βόκχου παρῆσαν, οἳ πεμφθῆναί τινας ἐς λόγους Βόκχῳ παρεκάλουν. καὶ ἐπέμφθησαν, Αὖλός τε Μάλλιος ὁ πρεσβευτὴς, καὶ Κορνήλιος Σύλλας ὁ ταμίας. οἷς ὁ Βόκχος ἔφη, Ῥωμαίοις πολεμῆσαι διὰ Μάριον· γῆν γὰρ, ἣν αὐτὸς Ἰογόρθαν ἀφείλετο, πρὸς Μαρίου νῦν ἀφῃρῆσθαι. Βόκχος μὲν δὴ ταῦτα ἐνεκάλει. Μάλλιος δ᾽ ἔφη· Τὴν γῆν τήνδε Ῥωμαίους ἀφελέσθαι Σύφακα πολέμου νόμῳ, καὶ δοῦναι Μασσανάσσῃ δωρεάν. διδόναι δὲ Ῥωμαίους τὰς δωρεὰς ἔχειν τοῖς λαβοῦσιν, ἕως ἂν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ δοκῇ. οὐ μὴν ἀλόγως μεταγνῶναι. Μασσανάσσην τε γὰρ

Lin. 18. ἀφηρεῖσθαι *Ursin. mendose. Melius MS. Bav.*

gures transfugas, a Jugurtha redditos, partim manibus truncavit, partim in terram ventre tenus defodit; tum vero sagittis ac jaculis ab circumstante exercitu confixos, spirantesque etiam tum, admoto igne concremavit.

III. *Excerptum* XXVIII. *de* LEGATIONIBUS.

Postquam *Marius* in oppidum *Cirtam* pervenit; a *Boccho* advenere legati, qui petiverunt, ut ad Bocchum Marius nonnullos colloquendi caussa mitteret. Et ille *A. Manlium* legatum, *Cornelium*que *Syllam* quæstorem, ire jubet. Quibus BOCCHUS ait, *se ad arma contra Romanos capienda a Mario fuisse coactum; quippe a quo regiones eæ, quas ipse Jugurthæ abstulerit, sibi fuerint ereptæ.* Hæc conquerenti Boccho MANLIUS respondit: „ agrum istum Romanos olim *Syphaci* justo bello abstulisse, eumque *Masinissæ* dono dedisse. Hujusmodi autem *dona dare Romanos* ea conditione solere, *ut*, *qui acceperint*, *tamdiu teneant*, *quoad senatui populoque Romano visum fuisset.* Neque vero temere eos donorum suorum pœnitere. Nam nunc qui-

ἀποθανεῖν, καὶ τοὺς Μασσανάσσου παῖδας Ἰογόρθαν κα- *A. U.* ταχαίνοντα Ῥωμαίοις πολέμιον γενέσθαι. οὐκ οὖν ἔτι εἶναι 647. δίκαιον, οὔτε τὸν πολέμιον ἔχειν δωρεὰν, ἣν ἔδομεν φίλῳ, οὔτε σὲ δοκεῖν Ἰογόρθαν ἀφαιρεῖσθαι τὰ Ῥωμαίων. Καὶ Μάλλιος μὲν τάδε περὶ τῆς γῆς ἔλεξεν.

IV. ΕΚΛΟΓΗ ΠΕΡΙ ΠΡΕΣΒΕΙΩΝ.

Ὅτι ὁ Βόκχος ἑτέρους ἔπεμψε πρέσβεις, οἳ Μαρίου μὲν ἔμελλον περὶ εἰρήνης δεήσεσθαι· Σύλλα δὲ, ἵνα συμπράξειεν ἐς τὰς διαλύσεις. λῃστευθέντας δ' ἐν ὁδῷ τοὺς πρέσβεις τούσδε ὁ Σύλλας ὑπεδέξατο, καὶ ξενίζων, μέχρι Μάριον ἀπὸ Γαιτούλων ἐπανελθεῖν. παρῄνει δὲ, Βόκχον διδάσκειν, ὅτι χρὴ Σύλλᾳ πείθεσθαι περὶ ἁπάντων. ἐνδιδοὺς οὖν ἤδη πρὸς τὴν τοῦ Ἰογόρθα προδοσίαν ὁ Βόκχος, ἐς μὲν ὑπόκρισιν ἐπ' ἄλλον στρατὸν περιέπεμπεν ἐς Αἰθίοπας τοὺς γεί-

Lin. 28. *quatuor postrema verba hujus Excerpti desiderantur in Bav. L.* 29. ἔπεμπε *Edd. invitis MSS. L.* 30. *correxi vulg.* συμπράξαιεν. *L.* 31 *sq. vulgo* τούς τε πρέσβεις τούσδε. *Importunam partic.* τε *delevi, consentiente Ursino in Notis. L.* 32. ξενίζειν *Bav. quod ex* ξενίζει *ductum esse potest. L.* 33. παρελθεῖν, *quod dant MSS. post* ἐπανελθεῖν, *scite Ursinus in* παρῄνει *mutavit. Sed quum mox* διδάσκει *det Bav. legendum videtur* παραινεῖν δὲ Βόκχῳ, διδάσκει.

dem, (inquit,) mortuo pridem Masinissa, & filiis ejus *a Jugurtha*, hoste Romanorum, interfectis, non amplius justum est, ut vel hostis possideat donum, quod amico dedimus, vel ut tu putes Jugurthæ eripere ea posse, quæ populi Romani sint." Hæc de illo agro verba fecit *Manlius*.

IV. *Excerptum* XXIX. *de* LEGATIONIBUS.

Rursus alios legatos misit *Bocchus*, qui pacem a *Mario* peterent, cum *Sylla*que agerent, ut is sibi ad conciliandam pacem fautor adesset. Illos legatos, quum a latronibus in itinere spoliati fuissent, benigne excepit *Sylla*, liberaliterque habuit, donec *Marius* ex *Gætulia* rediisset; monuitque, *hortarentur regem, ut Syllæ consiliis in omnibus rebus uteretur.* Igitur quum jam eo inclinaret *Bocchus*, ut pacem proditione *Jugurthæ* redimeret; tegendi quidem consilii causa ad vicinos *Æthiopas* (qui ab occasu Æ-

A. U. 647. τονας, οἱ ἐπὶ ἑσπέραν ἀπὸ τῶν ἑῴων Αἰθιόπων διήκουσιν ἐς τὸ Μαυρούσιον ὄρος, ὃ καλοῦσιν Ἄτλαντα. Μάριον δὲ ἠξίου, Σύλλαν οἱ πέμψαι συνελθεῖν ἐς λόγους. καὶ Μάριος μὲν ἔπεμπε τὸν Σύλλαν. Ἄψαρα δὲ Ἰογόρθου φίλον, ἐν Βόκχου καταλελειμμένον ἐφορᾶν τὰ γιγνόμενα, αὐτός τε Βόκχος καὶ Μαγδάλσης, φίλος Βόκχου, καί τις ἐξελεύθερος ἀνδρὸς Καρχηδονίου, Κορνήλιος, ἐνήδρευσαν ὧδε.

Lin. 38. Μαυρήσιον *Bav.* *L.* 39. ἠξίουν *MSS.* *L.* 40. ἄψαρα *Bav.* Asparem *Sallustius vocat.*

thiopiæ Orientalis ad Atlantem, Mauritaniæ montem, pertinent) circummisit, velut novum exercitum comparaturus. Sed simul a *Mario* petiit, ut *Syllam* ad sese, cum quo de communibus rebus colloqueretur, mitteret. Atque hoc modo *Apsarem*, Jugurthæ amicum, qui ab illo apud Bocchum speculandorum ejus consiliorum causa relictus erat, *Bocchus* ipse, & Magdalses, amicus Bocchi, & Cornelius quidam, libertus hominis Punici, fefellerunt.